

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

EDİTÖR

Dr. Bülent POLAT

EDİTÖR YARDIMCILARI

Arş. Gör. Hasan KIZILDAĞ
Uzm. Çiğdem ŞAHİN

Year: 7, Number: 28, September 2021
ISSN: 2149-9225

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

EDİTÖR/EDITOR IN CHIEF/ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Dr. Bülent POLAT

SUBEDITORS/ПОМОЩНИК РЕДАКТОРА/EDİTÖR YARDIMCILARI

Arş. Gör. Hasan KIZILDAĞ

Uzm. Çiğdem ŞAHİN

E-mail: kesitakademi@gmail.com

Web: www.kesitakademi.com

ISSN: 2149-9225

Firat University Faculty of Education
Department of Turkish Education
Elazig-TURKEY

ИССН: 2149-9225

Фиратский Университет, Факультет Образования
Турецкий Образования Департамент
Элазиг-ТУРЦИЯ

25/09/2021

Yıl/Year/Год: 7, Sayı/Number/Номер: 28, Eylül/September/Сентябрь 2021

Hakkında

Kesit Akademi Dergisi, 2015 yılında yayın hayatına başlayan, akademik, bilimsel ve araştırmaya dayalı makalelerin yayınlandığı uluslararası indeksli-hakemli bir dergidir. Kesit Akademi Dergisi, özel sayılar dışında, yılda düzenli olarak Mart, Haziran, Eylül ve Aralık dönemlerinde yayınlanmaktadır.

Amaç

Kesit Akademi Dergisi, bilim insanları ve araştırmacılar için açık erişimli bir yayın platformu olarak hizmet etmeyi amaçlamaktadır.

Kapsam

Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy), "Eğitim Bilimleri Temel Alanı, Filoloji Temel Alanı, Güzel Sanatlar Temel Alanı, Hukuk Temel Alanı, İlahiyat Temel Alanı, Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Temel Alanı, Spor Bilimleri Temel Alanı, Sağlık Bilimleri Temel Alanı" gibi doçentlik temel alanlarında yayın yapan akademik, açık erişimli bir dergidir.

Çift Taraflı Kör Hakemlik

Yayınların incelenmesi için çalışmaların içeriğine ve hakemlerin uzmanlık alanlarına göre en az dört hakem editör(ler) tarafından atanır. Tüm hakem değerlendirme raporları elektronik ortamda isimsiz olarak gönderilir. Değerlendirmeyi yapan hakemlerin isimleri çifte körleme yöntemi gereği raporlarda ve dergide belirtilmemektedir. Talep edilmesi halinde, hakem olarak dergiye katkı sağlanıldığına ilişkin yazılı bir belge hakemlere verilebilir. Dergide yayın yapmış tüm yazarlar, gelecek sayılarda hakem olarak dergiye katkı sağlamayı kabul etmiş sayılırlar.

Açık Erişim Politikası

Kesit Akademi Dergisi, herkesin yayınlanan makalelerin tüm metinlerini okumasına,

About

The Journal of Kesit Academy is an international indexed-peer-reviewed journal that begins its publication life in 2015 and publishes academic, scientific and research-based articles. The Journal of Kesit Academy, regularly published in March, June, September, and December periods.

Aim

The Journal of Kesit Academy aims to serve as an open access publishing platform for scientists and researchers.

Scope

The Journal of Kesit Academy is an academic, open access journal that publishes in Social Sciences, Psychological Sciences, Economics and Business, Education Sciences, Social sciences, Right, Political science, Social and economic geography, Mass media and mass communications, Other social sciences, Humanities, History and Archaeology, Linguistics and literary studies, Philosophy, ethics, religious studies, Art History, Other humanities.

Peer-Review Process

The Journal of Kesit Academy is a double-blind peer-reviewed international academic journal. A minimum of four peer reviewers, who are recognized specialists specific to the topic and area of the submissions, are appointed by the editors. All peer review reports are electronically and anonymously delivered to the contributors. Reviewers' names are withheld by the journal to protect the integrity of the double-blind peer-review process. Upon request, written reports can be provided to the reviewer that attests to their contribution. All published authors accept to act as reviewers for future issues.

Open Access Policy

The Journal of Kesit Academy allows anyone to read, download, copy, distribute, print, search,

indirmesine, kopyalamasına, dağıtmasına, yazdırmasına, aramasına, bağlantı vermesine veya atıf yapmak suretiyle faydalanmasına izin vermektedir. Kesit Akademi Dergisi, Budapeşte Açık Erişim Girişimi'nin kararlarını esas almaktadır.

Yayın Etiği

Kesit Akademi Dergisi, yayın etiği konusunda editörler ve yazarlar için uluslararası ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors), BOAI ve COPE (Committee on Publication Ethics) kriterlerini benimseyen açık erişimli bir dergidir.

Etik Kurul Onayı

Kesit Akademi Dergisi, "insan, toplum ve insanın etkileşim içinde bulunduğu tarihi eser ve kültürel varlıklar üzerinde yürütülecek anket, test, ölçek, mülakat, gözlem, bilgisayar ortamında test, video/film kaydı ve ses kaydı" gibi veri toplama yöntemleri ile yapılacak her türlü bilimsel araştırma ve çalışmalara ilişkin "Etik Kurul Onayı" talep edilmektedir.

İntihal Politikası

Dergi sistemine yüklenen bütün çalışmalar intihal taramasından geçmek zorundadır. Çalışmaların tamamı ileri düzeyde intihal tespit yazılımı İntihal.net tarafından kontrol edilir.

Telif Hakkı

Kesit Akademi Dergisi, Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 (CC-BY-NC) Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. Kesit Akademi Dergisi, kullanıcıların bir makaleyi kopyalamasına, dağıtmasına ve iletmesine, yazarın atfedildiği ve makalenin ticari amaçlar için kullanılmadığı sürece makaleyi uyarlamasına olanak tanır.

Feragat Politikası

Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy) editörleri dergide yayın gönderen gelişmekte olan ülkelerdeki (Research4Life Countries) yazarlara feragat ve indirimler sunabilir. Feragat ve indirimler için editörler kurulu kararıyla belirlenmiş olan ülkelerdeki yazarlar, taleplerini dergiye yazılı olarak bildirdikleri takdirde talepleri editörler kurulu

link, or make use of texts of published articles through its open access model. The Journal of Kesit Academy is based on the decisions of the Budapest Open Access Initiative on open access.

Publication Ethics

The Journal of Kesit Academy is an open-access journal that adopts the international ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors), BOAI and COPE (Committee on Publication Ethics) criteria for editors and authors about publication ethics.

Ethics Committee Approval

The Journal of Kesit Academy request "Ethics Committee Review" for all kinds of scientific research and studies related to data collection methods such as "human, society, and human interact with historical artifacts and cultural assets to be conducted on the survey, test, scale, interview, observation, computer environment test, video/film recording and voice recording".

Plagiarism Policy

All studies uploaded to the journal system must undergo plagiarism screening. All studies are controlled by advanced plagiarism detection software İntihal.net.

Copyright

The Journal of Kesit Academy is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC-BY-NC). The Journal of Kesit Academy allows users to copy, distribute, and transmit an article, adapt the article as long as the author is attributed and the article is not used for commercial purposes.

Waiver Policy

The Journal of Kesit Academy editors may offer waivers and discounts to writers in developing countries (Research4Life Countries) who submit publications in the journal. If the authors in the countries determined by the decision of the editorial board for waivers and discounts report their requests to the Journal in writing, their requests will be evaluated by the editorial board.

tarafından değerlendirmeye alınır.

Dizinlenme

Kesit Akademi Dergisi, SOBİAD (Sosyal Bilimler Atif Dizini), EBSCO, Index Copernicus, MLA, Microsoft Academic, ScienceGate, ROAD (Directory of Open Access Scholarly Resources), Academickeys, Research Journal Impact Factor, Worldcat, Scientific Indexing Services (SIS), ESJI (Eurasian Scientific Journal Index), DRJI (Directory of Research Journals Indexing), MIAR (Information Matrix for The Analysis of Journals), SIFr, Sparc Index, IJIF, TEİ (Türk Eğitim İndeksi), Research Bible, CIF, I2OR, ARAŐTIRMAX, SJIF, Citefactor, İdealonline, Rootindexing, Scilit, SAJI, ISI gibi onlarca uluslararası veritabanı ve indeks tarafından taranmaktadır.

Dil

Makalelerin dili, başta Türkęe olmak üzere, İngilizce, Almanca, Rusęa, Fransızca ve Arapęa'dır.

Makale İŞlem Ücreti

Kesit Akademi Dergisi, YÖK ve ÜAK Őartnameleri bakımından "Kabul veya ret Őartına bakılmaksızın başvuru sırasında yayın ücreti alan dergiler" kategorisindedir. Dergiye gönderilen ęalıŐmalardan 310 TL yayın ücreti talep edilmektedir.

Кесит Академии Журнал это международный рецензируемый журнал открытого доступа, который публикуется четыре раза в год. Все статьи, опубликованные в Кесит Академии журнале, язык, наука и все авторские права защищены Кесит Академии журналом. Опубликованные статьи частично или полностью никоим образом не могут быть напечатаны, воспроизведены без письменного разрешения издателя. Редакция журнала абсолютно свободна в том, публиковать или не публиковать все статьи, присланные в журнал. Представленные работы авторам не возвращаются. Кесит Академии Журнал имеет лицензию СС-ВУ-NC. Все исследования, загруженные в систему журнала, должны пройти проверку на плагиат. Кесит Академии Журнал-это двойной слепой рецензируемый международный академический журнал.

ISSN: 2149-9225

Firat University Faculty of Education
Department of Turkish Education
Elazig-TURKEY

Indexing

The Journal of Kesit Academy scanning by Sobiad (Sosyal Bilimler Atif Dizini), EBSCO, Index Copernicus, MLA, Microsoft Academic, ScienceGate, ROAD (Directory of Open Access Scholarly Resources), Academickeys, Research Journal Impact Factor, Worldcat, Scientific Indexing Services (SIS), ESJI (Eurasian Scientific Journal Index), DRJI (Directory of Research Journals Indexing), MIAR (Information Matrix for The Analysis of Journals), SIFr, Sparc Index, IJIF, TEİ (Türk Eğitim İndeksi), Research Bible, CIF, I2OR, ARAŐTIRMAX, SJIF, Citefactor, İdealonline, Rootindexing, Scilit, SAJI, ISI ...

Language

The Journal of Kesit Academy accepts articles in Turkish, English, German, Russian, French and Arabic languages.

APC

The Journal of Kesit Academy is in the category of "Journals that receive a publication fee at the time of application regardless of acceptance or rejection conditions" in terms of YÖK and ÜAK specifications. A publication fee of 310 TL is requested from the studies submitted to the journal.

ИССН: 2149-9225

Фиратский Университет, Факультет Образования
Турецкий Образования Департамент
Элазиг-ТУРЦИЯ

25/09/2021

Yıl/Year/Год: 7, Sayı/Number/Номер: 28, Eylül/September/Сентябрь 2021

EDİTÖR/EDITOR IN CHIEF/ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Dr. Bülent POLAT

EDİTÖR YARDIMCILARI/SUBEDITORS/ПОМОЩНИК РЕДАКТОРА

Arş. Gör. Hasan KIZILDAĞ

Uzm. Çiğdem ŞAHİN

EDİTÖRLER KURULU/EDITORIAL BOARD/РЕДКОЛЛЕГИЯ

- Prof. Dr. Sedat Cereci-Mustafa Kemal Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Orhan Küçük-Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Nuri Gömleksiz-Fırat Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Hanife Nalan Genç-Ondokuz Mayıs Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Fulya Topçuoğlu Ünal-Kütahya Dumlupınar Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Esra Dereli-Eskişehir Osmangazi Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Damla Bulut-Ondokuz Mayıs Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Bülent Kırmızı-Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Ali Haydar Şar-Sakarya Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Tofiq Abdühasanli-Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi-Azerbaycan
Prof. Dr. Leyla Gadyiveya-Dağıstan Devlet Üniversitesi-Rusya
Doç. Dr. Yasin Doğan-Pamukkale Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Uğur Abakay-Gaziantep Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Turgay Bucak-Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Meltem Akın Kösterelioğlu-Amasya Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Mehmet Gürlek-İstanbul Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. İlker Kösterelioğlu-Amasya Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Hatice Güngör Seyhan-Sivas Cumhuriyet Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Fazıl Karahan-Pamukkale Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Fatih Özek Fırat Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Emre Özşahin-Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Çağatay Benhur-Selçuk Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Cemile Zehra Köroğlu-Uşak Üniversitesi-Türkiye
Dr. Suzana Canhasi-Piriştine Üniversitesi-Kosova
Doç. Dr. Liailia Ihsanovna Mingazova-Kazan Federal Üniversitesi-Rusya
Doç. Dr. Kulzhanova Bakytgul-Kazakistan Milli Üniversitesi-Kazakistan
Dr. Öğr. Üyesi Yeliz Yeşil- Trakya Üniversitesi-Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Ali Köroğlu-Uşak Üniversitesi-Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Aslı Sağıroğlu Arslan-Erciyes Üniversitesi-Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi A. Nurdan Tümbek Tekeoğlu-İstanbul Ticaret Üniversitesi-Türkiye
Dr. Menent Shukrieva-Shumen Üniversitesi-Bulgaristan
Dr. Julia Bartha-Debrecen Üniversitesi-Macaristan
Dr. Guzaliya Khazieva-Tataristan Bilimler Akademisi-Rusya
Dr. Elbrus Veliyev-Nahçıvan Devlet Üniversitesi-Azerbaycan
Dr. Bulat Sıbgatov-Tataristan Bilimler Akademisi-Rusya
Dr. Rahil Necefov-Azerbaycan Milli İlimler Akademisi-Azerbaycan
Dr. Öğr. Üyesi Alireza Zadeghan-Tebriiz Üniversitesi-İran
Dr. Öğr. Üyesi Fatima Hocin-Üsküp Blaje Koneski Filoloji Fakültesi-Makedonya

**YABANCI DİL EDİTÖRLERİ/EDITORS FOR FOREIGN LANGUAGE/РЕДАКТОРЫ
ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ**

Almanca/German/Германский

Doç. Dr. Şenay Kaygın-Atatürk Üniversitesi-Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Seval Karacabey-Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi-Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Aykut Haldan-Trakya Üniversitesi-Türkiye

Rusça/ Russian/Русский

Doç. Dr. Reyhan Çelik-Akdeniz Üniversitesi-Türkiye

Arapça/Arabic/Арабский

Dr. Öğr. Üyesi Mürüvvet Türken Çakır-Mardin Artuklu Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. İsmail Bayer-Artvin Çoruh Üniversitesi-Türkiye

Fransızca/French/Французский Язык

Dr. Öğr. Üyesi Zühre Yılmaz Güngör-Anadolu Üniversitesi-Türkiye
Öğr. Gör. Senem Seda Şahenk Erkan-Marmara Üniversitesi-Türkiye

İngilizce/English/Английский

Dr. Öğr. Üyesi Özge Gümüş-Adıyaman Üniversitesi-Türkiye
Dr. Öznur Yemez-Selçuk Üniversitesi-Türkiye

İNDEKS SORUMLUSU/PRINCIPAL OF INDEXING/СПЕЦИАЛИСТ ПО ИНДЕКСАЦИИ

Arş. Gör. Hasan KIZILDAĞ Ondokuz Mayıs Üniversitesi-Türkiye

GRAFİK TASARIM/ GRAPHIC DESIGN/ГРАФИЧЕСКИЙ ДИЗАЙН

Furkan KARAKAYA-Solmido Digital-Türkiye

YAZI İŞLERİ SORUMLUSU/EDITORIAL OFFICER/СОТРУДНИК РЕДАКЦИИ

Ekrem Demir-Ondokuz Mayıs Üniversitesi-Türkiye

DANIŞMA KURULU/ADVISORY BOARD/КОНСУЛЬТАТИВНЫЙ СОВЕТ

Prof. Dr. Hayati Develi-İstanbul Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. İbrahim Kavaz-Fırat Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Musa Duman-Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Hülya Arğunşah-Erciyes Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Ömür Ceylan-İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Mustafa Özkan-Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Mustafa Arğunşah-Erciyes Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Abdullah Uçman-İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Mustafa Çiçekler-İstanbul Medeniyet Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Günay Karaağaç-Ardahan Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Hanife Nalan Genç-Ondokuz Mayıs Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. İsmail Bekçi-Süleyman Demirel Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Nuri Gömleksiz-Fırat Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Sedat Cereci-Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Muhittin Eliaçık-Kırıkkale Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Tarık Özcan-Fırat Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Nadir İlhan-Ahi Evran Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Vedat Çınar-Fırat Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Cihan Işıksan-Dokuz Eylül Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Tofiq Abdühasanli-Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi-Azerbaycan
Prof. Dr. Mustafa Bulat-Atatürk Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. İsa Eliri-Kırıkkale Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Murat Sunkar-Fırat Üniversitesi-Türkiye

Prof. Dr. Bahir Selçuk-Fırat Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Engin Öner-Van Yüzüncüyıl Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Nedim Bakırcı-Ömer Halis Demir Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Mehmet Güneş-Marmara Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Gülay Karşıcı-Marmara Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Süleyman Can-Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Prof. Dr. Ganire Hüseynova-Erciyes Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Ergün Serindağ-Çukurova Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Esin Ozansoy-İstanbul Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. İrfan Kalaycı-İnönü Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Beşir Mustafayev-Siirt Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Leyla Gadyiveya-Dağıstan Devlet Üniversitesi-Rusya
Doç. Dr. Ayşe Derya Kahraman-İstanbul Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Fatih Özek-Fırat Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Önder Yağmur-Atatürk Üniversitesi-Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Turan Sinan-Fırat Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Liailia Ihsanovna Mingazova-Kazan Federal Üniversitesi-Rusya
Doç. Dr. Kulzhanova Bakytgul-Kazakistan Milli Üniversitesi-Kazakistan
Dr. Rahil Necefov-Azerbaycan Milli İlimler Akademisi-Azerbaycan
Doç. Dr. İnci Bilgin Tekin-Üniversitesi-Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Tahir Çelikbağ-Fırat Üniversitesi-Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Celal Aslan-Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi-Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Sevgi Sümerli Sarıgül - Kayseri Üniversitesi-Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Alireza Zadeghan-Tebriz Üniversitesi-İran
Dr. Öğr. Üyesi Fatima Hocin-Üsküp Blaje Koneski Filoloji Fakültesi-Makedonya
Dr. Guzaliya Khazieva-Tataristan Bilimler Akademisi-Rusya
Dr. Bulat Sıbgatov-Tataristan Bilimler Akademisi-Rusya
Dr. Elbrus Veliyev-Nahçıvan Devlet Üniversitesi-Azerbaycan
Dr. Suzana Canhasi-Piriştine Üniversitesi-Kosova
Dr. Menent Shukrieva-Shumen Üniversitesi-Bulgaristan
Dr. Julia Bartha-Debrecen Üniversitesi-Macaristan

**DIŞ TEMSİLCİLER / REPRESENTATIVE OF FOREIGN COUNTRY/ПРЕДСТАВИТЕЛЬ
ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН**

Dr. Menent Shukrieva-Shumen Üniversitesi-Bulgaristan
Dr. Guzaliya Khazieva-Tataristan Bilimler Akademisi-Rusya
Dr. Elbrus Veliyev-Nahçıvan Devlet Üniversitesi-Azerbaycan
Dr. Öğr. Üyesi Alireza Zadeghan-Tebriz Üniversitesi-İran
Dr. Öğr. Üyesi Fatima Hocin-Üsküp Blaje Koneski Filoloji Fakültesi-Makedonya
Doç. Dr. Kulzhanova Bakytgul-Kazakistan Milli Üniversitesi-Kazakistan
Dr. Suzana Canhasi-Piriştine Üniversitesi-Kosova
Dr. Öğr. Üyesi Alireza Zadeghan-Tebriz Üniversitesi-İran

KESİT AKADEMİ DERGİSİ YAYIN İLKELERİ

GENEL İLKELER

Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy), uluslararası hakemli bir dergi olup yılda 4 kez yayınlanır. Gerekli durumlarda özel ya da ek sayılar da yayınlanabilir.

Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy), sosyal ve bilimlerin her alanından yazı yayınlayan bir dergidir. Bu çerçevede özgün bilimsel makaleler, çeviriler, çeviri-yazılar, röportajlar, kitap, makale, sempozyum, panel ve bilimsel etkinlik tanıtma çalışmaları ile nekroloji metinleri yayımlar. Ayrıca, sunulduğu yer, toplantı ve tarihin kaydedilmesi ile başka bir yerde yayınlanmamış olması şartıyla sempozyum bildirimleri de yayınlanabilir. Ancak bu yayın etkinliğinden kaynaklanması muhtemel herhangi bir sorunun sorumluluğu yazara aittir.

Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy)'ne gönderilen yazıların daha önce herhangi bir mecrada yayınlanmamış olması ve sisteme eklendiğinde bir başka yayın organının yayın değerlendirme sürecinde bulunmaması gerekir.

Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy)'ne yayınlanması için yazı göndermek isteyenlerin, yazılarını www.kesitakademi.com adresinde yer alan Makale Takip Sistemi'ne üye olarak buradan göndermeleri gerekir.

Yayınlanma aşamasında, yayınlanmaya değer bulunan çalışmaların yazar kısmına üyelikte kullanılan isim ekleneceğinden dolayı, yazarların, Makale Takip Sistemi'ne akademik etkinliklerini yürütürken kullandıkları isimleriyle üye olmaları gerekir.

Herhangi bir yazının Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy) Dergisi'nin elektronik sistemine eklenmesi, yazının yayınlanması için başvuru olarak kabul edilir ve yazının değerlendirilme süreci başlar.

Başvurunun yapılmasından yazının yayınlanması aşamasına kadar uzanan süreçteki bütün işlemler elektronik ortamda gerçekleşir.

Yayınlanması için Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy)'ne gönderilen yazıların basım ve yayın hakları dergiye devredilmiş olur. Bu yazılar dergi yönetiminden izin alınmaksızın bir başka yayın organında yayınlanamaz, çoğaltılamaz ve kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy), yayınlamış olduğu metinleri çeşitli mecralarda yayımlayabilir.

Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy)'ne gönderilmiş yazılardan kaynaklanması muhtemel herhangi bir yasal, hukuksal, ekonomik ve etik sorumluluk, söz konusu yazı yayınlanmış olsa bile yazarlarına aittir. Dergi herhangi bir yükümlülük kabul etmez.

Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy)'nin yayın dili Türkçe olmakla birlikte İngilizce, Almanca, Rusça, Fransızca ve Arapça dillerinden gelen yazılar da değerlendirmeye tabi tutulur ve hakemler tarafından yayımlanması uygun görüldüğü takdirde yayınlanır.

DEĞERLENDİRME SÜRECİ

Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy)'ne gönderilen yazılara isim veya yazarın kimliğini deşifre edici herhangi bir bilgi yazılmamalıdır. Hakem sürecinden geçerek yayınlanması uygun görülen yazıların yazarlarına ait bilgiler yayın aşamasında editörler tarafından eklenir.

Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy)'nin sistemine yüklenen her yazı, ilk olarak editör veya editör yardımcılar tarafından yazım ve yayın ilkelerine uygunluğu bağlamından değerlendirilir. Bu değerlendirme sonucunda, yazar tarafından yapılması gereken düzeltmeler olursa, yazı, editörler tarafından düzeltme istenerek yazara iade edilir.

Yazım ilkelerine uygun olmayan yazılar hakeme gönderilmez.

Yazım ve yayın ilkeleri açısından değerlendirilmeye uygun bulunan yazılar hakemlere yönlendirilir. Editör onayından geçen her yazının değerlendirilmesi için en az iki hakem görevlendirilir. Ancak editörün bilgisi ve incelemeleri dâhilinde yazılar tek hakeme de gönderilebilmektedir. Hakemler yazının temsil ettiği alan ve anabilim dalında uzmanlıkları bulunan kişiler arasından seçilir.

Hakem ve yazarların isimleri karşılıklı olarak birbirlerinden gizli tutulur.

Hakemlerin kendilerine gönderilen yazıyı değerlendirme süreleri azami 20 gündür. Bu süreç sonunda rapor edilmeyen yazı için yeni bir hakem tayin edilir.

Alan değerlendirmesinden iki olumlu hakem raporu alan yazı yayınlanmaya hak kazanır. Bir olumlu bir olumsuz hakem raporu alan yazı, üçüncü bir hakeme gönderilir ve yazının yayınlanıp yayınlanmaması üçüncü hakemin raporu doğrultusunda belirlenir. Ancak, yazı eğer editör incelemesinden sonra tek hakeme gönderildiyse, tek hakem raporuyla da yayın durumu tayin edilebilir.

Hakemler, düzeltme istedikleri yazıyı yayınlanmadan önce bir kez daha görmek isteyebilirler. Bu talebin raporda belirtilmesi durumunda metnin düzeltilmiş biçimi sistem tarafından otomatik olarak hakeme gönderilir.

Yazarlar, makul çerçevede ve ikna edici verilerle birlikte hakem raporuna itiraz edebilirler. İtirazlar dergi yönetimi tarafından incelenir ve uygun görüldüğü takdirde konu ile ilgili olarak farklı bir hakemin (ya da hakemlerin) görüşlerine başvurulabilir.

Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy)'nin elektronik sistemine eklenen yazıların değerlendirme sürecinin hangi evresinde olduğu, yazarlar tarafından kendi üyelik bilgileri kullanılarak takip edilebilir. Hakem süreci titizlikle izlenmeli, sistem yalnızca bir kez değişiklik hakkı verebildiğinden dolayı yapılması muhtemel değişiklikler için her iki hakem değerlendirmesinin de sonuçlanması ve raporların sisteme girilmesi beklenmelidir.

Dergi editörleri, hakemler tarafından verilen düzeltmeleri titizlikle takip eder. Bu doğrultuda, editörler tarafından bir yazının yayınlanması ya da yayınlanmaması yönünde karar alınabilir.

Dergide yayınlanacak yazıların vergi, intihal raporu, tasarım, uluslararası indekslere tanıtımı, DOI numarasının satın alınması Asos Eğitim Bilişim Danışmanlık Hiz. San. Tic. Ltd. Şti. tarafından yapılmaktadır. Makalenin hakem sürecinin başlatılması; intihal raporunun alınması ve intihal raporunda herhangi bir sıkıntı olmaması koşulu ile başlatılır. Makale intihal raporu dergi yönetimi tarafından alınacak olup oranın yüksek çıkması durumunda yazara bilgi verilecektir.

YAZIM İLKELERİ

Yayınlanması amacıyla Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy) Dergisi'ne gönderilmiş olan özgün makalelerin başında en az 100, en fazla 150 kelimedenden oluşan Türkçe (Özet), İngilizce (Abstract) ve 3-5 kelimelik Türkçe (Anahtar Kelimeler), İngilizce (Keywords) ile Türkçe ve İngilizce başlık yer almalıdır.

Özetler (Türkçe-İngilizce) anahtar kelimelerde dahil olmak üzere sağ ve sol taraftan 1 cm içeride olmalıdır.

Makalelerde yapılan atıflar için yazarların tercihinin uygun olarak ve elbette metin içerisinde bütünlüklü bir standart gözetilerek öncelikle APA sistemini kullanmalıdır.

Metnin sonunda KAYNAKÇA başlığı altında çalışmada kullanılan kaynakların bir listesi verilir. Çalışmada kullanılan referansların listelendiği bu kaynakça, yazar soyadı sıralamasına göre ve alfabetik olarak hazırlanır.

Yazılara, yazar bilgisi, üst-bilgi, alt-bilgi ve sayfa numarası verilmez. Yazılar kesinlikle kimliksiz olmalıdır.

İmla ve noktalama işaretleri için, metnin içeriği ile ilişki olan farklılıklar dışında TDK'nun yazım ve imla kılavuzu esas alınır.

Microsoft Word programında yer almayan özel bir yazı tipinin (font) kullanıldığı çalışmalarda, sisteme makale ile birlikte font dosyası da eklenir.

Sisteme eklenecek yazıların sayfa düzeninin yazar tarafından ve şu değerlere uygun bir biçimde yapılmış olması gerekir:

Kâğıt Boyutu: A4 Dikey (Makalede yatay sayfalara yer verilmemeli)

Üst Kenar Boşluk: 3 cm

Alt Kenar Boşluk: 3 cm

Sol Kenar Boşluk: 3 cm

Sağ Kenar Boşluk: 3 cm

Yazı Tipi: Palatino Linotype

Yazı Boyutu: Başlıkta 10, metinde 10, özetlerde 10 ve dipnotlarda 9 punto

Paragraf Aralığı: Önce 6 nk – sonra 0 nk

Paragraf Girintisi: Metinde İlk Satır (First Line) 1 cm, dipnotlarda Asılı (Hanging) 0.4 cm

Satır Aralığı: Metinde 1.15, dipnotlarda Tek

Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy) Yayın İlkeleri'ne herhangi bir açıdan uygunluk arz etmeyen yazılar değerlendirilmeye alınmaz.

Metin içi göndermede hangi metot kullanılmışsa Kaynakça için de aynı metot kullanılmalıdır. Metin içi göndermeler ve Kaynakça örneklerde belirtildiği gibi olmalıdır.

APA 7:

Tek yazarlı kitap ya da makale:

Yapıtta "gerçekçiliği bazıları daha çok yöntem bakımından benimsemiştir, bazıları ise konu bakımından ele almıştır (Moran, 1994: 36);

Berna Moran, gerçekçiliği bazıları daha çok yöntem bakımından benimsemiştir, bazıları ise konu bakımından ele almıştır (1994: 36).

Kitabın bütününe gönderme yapılmışsa: (Kansu, 2009).

İki yazarlı kitap ya da makale:

İki yazarı olan yapıtlara gönderme yapılırken her iki yazarın soyadı verilir. Türkçe makalelerde: (Sümer ve Güngör, 1999: 25); yabancı dildeki makalelerde, (Johanson and Jessica, 2003: 21)

Yazar sayısı ikiden fazla olan yayınlar:

İlk göndermede tüm yazarların isim ve soy isimlerinin tamamı yazılır: (Selçuk, Günaydın, Sümer ve Uysal, 2005: 26). Daha sonraki göndermelerde ise: (Selçuk vd., 2014: 17). veya Selçuk vd. (2005: 17)'ne göre

Aynı yazarın farklı yıllarda yayımlanan eserlerine gönderme:

... (Hesse, 1996: 12; 1999: 38–40)

Aynı gönderme aynı yazarın aynı yılda yayımlanan iki farklı yayınına yapılırsa:

... (Bayrak, 2011a: 24-31; 2011b: 31-50).

Aynı Gönderme ayrı yayınlara yapılırsa:

(Şahin, 2009: 37-40; Yıldırım, 2010: 29). Gönderme yayının tamamına yapılmışsa: (Dinçol, 2003; Gökçek ve Akyüz, 2013).

Yazarı belli olmayan yapıt:

Yapıtın yazarı belirtilmemişse alıntı yaparken yapıtın adının ilk birkaç sözcüğü kullanılır. Diğer bir kaynaktan (College Cost Book, 1983) belirtildiği gibi... College Cost Book'ta (1983) belirtildiği gibi... Yazarı belli olmayan eserin belli bir cümle, kavram ya da paragrafına gönderme yapılıyorsa gönderme yapılan kısmın sayfa numarası tarihten sonra verilir: (College Cost Book, 1983: 48).

Anonim yayına gönderme:

(Anonim, 1997: 18).

Aynı soyadını taşıyan yazarlar:

Jale Parla (1989); Taha Parla (1993).

Kişisel görüşme:

Kişisel görüşmeler metinde belirtilmeli ama kaynakçada yer almamalıdır. (E. Öztan, kişisel görüşme, 24 Aralık, 2011).

Kuruma gönderme: (Türkiye İstatistik Enstitüsü, 2013).

Web adresine gönderme:

Web adresine gönderme yapılacaksa metin içerisinde, alıntılanan metin veya materyalin sonuna dipnot eklenir ve dipnotlar bölümünde "URL-1, URL-2, URL-3..." şeklinde sıralama yapılır. Kaynakçada ise "Kaynakça" başlığının sonuna "İnternet Kaynakları" başlığı yazılır ve internet alıntıları "URL-1, URL-2 ..." şeklinde sıralanır. (URL-1: "Kişisel Verilerin İşlenme Şartları". <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/4190/Kisisel-Verilerin-Islenme-Sartlari> (Erişim Tarihi: 27.06.2020).)

Alıntılamanın ya da aktaran kaynağı:

Çalışmalarda birincil kaynaklara ulaşmak esastır, ama bazı güçlükler nedeniyle ulaşılamamışsa, göndermede alıntılanan kaynağı belirtilir: (alıntılamanın ya da aktaran kaynağı, 2004: 115);

Alıntılanan metin, orijinal kaynaktan değil de ondan yararlanan bir kaynaktan; yani dolaylı alıntı yapılıyorsa bu durum, parantez içinde kısa künye bilgileri verilirken şöyle belirtilir: Orijinal kaynağın yazarının soyadı yayın yılı: sayfa; aktaran: soyadı yayın yılı: sayfa. Örnek: (Arat 1951: 74; akt.: Tezcan 1994: 49).

Kısaltmalar metinde ilk kez sunulurken paranteze alınır, sonraki kullanımında alınmaz:

Sayısal veriler Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TÜİK) alınmıştır. TÜİK, belli dönemlerde araştırmalar yaparak bu verileri ortaya koymaktadır. Sayfa numarası olmayan bir web belgesinden aktarma yapılıyorsa, paragraf numarası belirtilmelidir. Örnek: Dursun, Avatar filmindeki hikâyenin anti emperyalist veya ABD karşıtı olmadığını öne sürmektedir (Dursun, 2009, parag. 10).

APA Kaynakçanın Hazırlanması Kaynaklar yazarların soyadına göre alfabetik olarak sıralanır. Eğer yazar adı yoksa yapıt adı esas alınır. Bir yazarın birden çok yapıtı kullanılmışsa kaynaklar kronolojik sırayla yazılır. Bir yazarın aynı yıl yayımlanmış birden fazla yapıtı kullanılmışsa yapıt adlarının alfabetik sırasına göre "2008a", "2008b" şeklinde sıralanır.

Kitap isimleri ve dergi isimleri italik olarak yazılmalıdır.

Tek yazarlı ya da editörlü kitap:

Ülgen, G. (2001). *Kavram geliştirme*. Pegem.

Erdoğan, N. (Ed). (2002). *Yoksulluk halleri: Türkiye’de kent yoksulluğunun görünüşleri*. Demokrasi Kitaplığı Yayınevi.

İki yazarlı kitap:

Çağdaş, A. ve Şahin, Z. S. (2002). *Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi*. Nobel Yayınları.

Bassnett, S. and Lefevere, A. (1990). *Translation, history and culture*. Printer.

Çok yazarlı kitap:

Rodopman, A.A.; Bereket, A. ve Ateş, E. (2011). *Kim korkar ergenlikten (gençler ve anne babalar için ergenlikle başa çıkma rehberi)*. Doğan Egmont Yayıncılık.

Dergide makale:

Tekerek, N. (2007). Yaratıcı dramının özgürlüğü, alışkanlıkların kalıpları ve bir uygulama örneği. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 189-219.

Gözden geçirilmiş ya da genişletilmiş baskılar:

Alpay, N. (2004). *Türkçe sorunları kılavuzu* (2. baskı). Metis.

Yazarı belirsiz kitaplar:

The 1995 NEA almanac of higher education. (1995). *National Education Association*.

İki ya da daha fazla ciltten oluşan kitaplar:

Moran, B. (1995). *Türk romanına eleştirel bir bakış* (Cilt 2). İletişim.

Çeviri Kitaplar:

Bolman, L. ve Deal, T. (2008). *Organizasyonları yeniden yapılandırmak* (Çev.: A. Aypay ve A. Tanrıoğen). Seçkin Yayıncılık.

Bir dergide çeviri makale:

Bruce, T. (1994). Çocukların yaşamında oyunun rolü (Çev.: A. F. Altinoğlu). *Eğitim ve Bilim*, 18 (92), 64-69.

Derlemede yer alan bir yazı ya da bölüm:

Irzık, S. (2004). Öznenin vefatından sonra kadın olarak okumak. İçinde Parla ve Irzık (Ed.), *Kadınlar Dile Düşünce* (s. 35-56). İletişim.

Başvuru kitaplarındaki bölüm ya da yazı:

Akün, Ö. F. (1992). Divan Edebiyatı. İçinde *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C 9, ss. 398-422). Türkiye Diyanet Vakfı.

Ansiklopediler:

Akün, Ö. F. (1992). Divan Edebiyatı. İçinde *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C 9, ss. 398-422). Türkiye Diyanet Vakfı.

Bergman, P. G. (1993). Relativity. In *New Encyclopaedia Britannica* (Vol. 26, pp. 501-508). Encyclopaedia Britannica.

Sözlük:

Türk Dil Kurumu (1969). *Türkçe sözlük (genişletilmiş baskı)*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Sadie, S. (Ed). (1980). *The New Grove Dictionary of Music and Musicians* (6th ed. Vols. pp.1-20). Macmillan.

Dergi:

Aydemir, İ. (2002). Altay Tuvaları-Altaylarda unutulmuş bir Türk halkı. *Bilig*, 48, 1-12.

Yayımlanmamış Yüksek lisans/Doktora Tezi:

Arslan, Ş. (2006). *Fitrat kavramı çerçevesinde eğitimde insanın ne'liği sorusu* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yayımlanmış Bildiri:

Kaygısız, A. C. (2021). Türkiye'nin Nazi Almanyası ile ticari ilişkileri (1933-1939). İçinde M. Özcan (Ed.), *USVES Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Sempozyumu Tam Metin Kitabı* (ss. 23-36). <https://kongre.akademikiletisim.com/>

Elektronik Kaynaklar:

"Kişisel Verilerin İşlenme Şartları". <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/4190/Kisisel-Verilerin-Islenme-Sartlari> (Erişim Tarihi: 27.06.2020).

Filmler:

Fleming, V. (Director). (1939). *Gone with the wind* [Film]. Selznick International Pictures; Metro-Goldwyn-Mayer.

Kaya, O. (Yönetmen). (2018). *Deliler: Fatih'in Fermanı* [Film]. Angel Film.

Yasaların Kaynaklarda Gösterilmesi:

Milli Eğitim Temel Kanunu (24 Haziran 1973). Resmi Gazete, 1739/14574. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982).

Derleme eserlerden yapılan alıntılarının kaynaklarda gösterilmesi derleme eserlerin kaynaklarda gösterimi kitaplarla aynı şekilde yapılmalıdır. Ancak, yazar ya da yazarların adlarından sonra parantez içerisinde "derleyen" yer almalıdır. Özel, Oktay ve Öz, Mehmet (drl.) (2000). *Söğüt'ten İstanbul'a, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*. Ankara: İmge Kitabevi.

Gazetelerden yapılan alıntılarının kaynaklarda gösterilmesi:

Kızılot, Şükrü (7 Kasım 2009). "Neriman Teyzenin Torunu Evlenince Vergiden Kurtulacak". *Hürriyet Gazetesi*. 31.

GENERAL PRINCIPLES

The Journal of Kesit Academy is a peer-reviewed journal and its publishing place is Elazığ-Turkey. It is published 4 times a year. When necessary, it can be also published as special publications and extra-publications apart from these publications.

The Journal of Kesit Academy is an academic journal that publishes studies such as presentation articles, translations, interviews, scientific articles about all branches of education scholarship, theology, economic and administrative sciences, drawing, music, physical education, history, the history of art, geography, linguistics all branches about liberal arts like literature. That scientific articles, interviews, translations, and presentation articles are added to the journal system and are accepted as an application for publishing the article, and the article is sent to peer-reviewed journals.

All the copyrights of the articles sent to The Journal of Kesit Academy belong to the journals, and it can't be published in another journal copied or used without showing as a source without getting a permit from The Journal of Kesit Academy.

The publication language of The Journal of Kesit Academy is Turkish, French, English, Arabic, Russian and German. On the other hand, if necessary, the article can be accepted in other languages. There must be at least 200 vocabulary Turkish (summary) and English (abstract), 3-5 vocabulary Turkish (keywords), and English (keywords). There must be Turkish and English titles. The articles which don't fulfill these conditions are not published even if they completed their peer-reviewed duration.

Because the articles sent to The Journal of Kesit Academy are going to be in the process of the referee, there mustn't decipher knowledge of the identification or the name of the author in the articles added to the system. After completed the duration of the article's peer-reviewed, it will be added in the information about the author or authors.

After the article is stored in the system by the author, the processes below have occurred. The loaded article has been checked about the rules of publishing and spelling by the editor or the assistant of the editor. After the editor has completed the approval, the article has been directed to the writing referee. Three referees have been appointed for every article having been confirmed. One of these referees is the language summary referee. The other two referees consist of professional academics in their branches. The author must check the duration of the referee of his own article from his main page.

After the articles are sent from the personal page in The Journal of Kesit Academy through the e-mail and password, the referee duration of the articles can be followed from the same page. After this stage, it must have waited for the reports to come to do the correction. Because the author can add only one correction. When one referee does the correction he wanted and the article is added to the system, in the next stage, if the second referee wants to correct something, these corrections won't be done.

The articles added to the system of the journal mustn't be published in another place. The symposium report can be published with the expression of the situation in the article.

The work referred under the title of REFERENCES at the end of the article must be organized by the way in the order of the author's surname, the author's surname is in the capital author's name is in small letter.

When you want to a member of The Journal of Kesit Academy as an author or a referee, all information required must be filled completely. The work and interests of the author/referee in the title of autobiography must be put in order. In the title of the main branch first, the main branch must be written and then the branch must be written. Ex: Management/management an organization; Turkish language and literature/new Turkish language

Writing must be organized just like measures below while they are added to the journal system.

Articles must be written in the Microsoft Word/WPS Office/Libre Office Writer programs and pages must be organized like below. FORMAT A4 Vertical Top margin 3 cm Bottom margin 3 cm Left margin 3 cm Right margin 3 cm. Font Palatino linotype. Font style normal. Writing and gap size of 10

Size (footnote text). 9 Paragraph spacing first 6 nk-then 0 nk paragraph indent 1,15 cm line spacing only 1.

In the writings used a special font which isn't in the Microsoft Word Programme, font style which is used must be added while the article is added to the system.

There are not be details such as page number, header, and footer in the articles.

In the terms of spelling and punctuation, except when the article or the topic is compulsory, the Turkish Language Institute spelling guide must be taken essentially.

In the referred system done in the articles, one of the APA 7 system could use. But there must be a references at the end of every article.

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 – 9225

Yıl/Year: 7

Sayı/Number: 28

Eylül/September 2021

ИССН: 2149-9225

Год: 7

Число: 28

Сентябрь 2021

İÇİNDEKİLER-CONTENTS-СОДЕРЖАНИЕ

Determination of Individual Innovation Perceptions of Students Studying Tourism at Undergraduate Level: The Case of Kastamonu University

1-20

Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Bireysel Yenilikçilik Algılarının Belirlenmesi: Kastamonu Üniversitesi Örneği

Yakup ERDOĞAN-Burhan SEVİM

A Study on the Testing and Evaluation Questions in the T.R. History of Revolution and Atatürkism Textbooks in the 8th Grade According to the Revised Bloom Taxonomy

21-58

8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Ölçme ve Değerlendirme Sorularının Revize Edilmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi

Osman AKHAN-Ahmet ÖZTÜRK

F. Scott Fitzgerald's Tender is the Night (1934): The Lost Generation of America in the Aftermath of the First World War

59-70

F. Scott Fitzgerald'ın Müşfikti Gece (1934) Romanı: Birinci Dünya Savaşı Sonrası Amerika'nın Kayıp Nesli

Filiz BARIN AKMAN

Self-Perception from Goethe to Nigari or Fight of Human and The Devil (Self-Journey in Context of Monomite Theory)

71-93

Goethe'den Nigari'ye Benlik Algısı Yahut İnsan ile Şeytanın Mücadelesi (Monomit Teorisi Bağlamında Benlik Yolculuğu)

Metin HAKVERDİOĞLU-Ayşegül ÖZDAĞ

Leverage Effect in Governance: Blockchain Governance

94-109

Yönetişimde Kaldıraç Etkisi: Blokzincir Yönetişimi

Dilek ŞAHİN

16-19. Yüzyıl Arası Yabancı Dil Olarak Japonca Öğretiminde Kullanılan Ders Kitapları
Üzerine Bir Değerlendirme: Avrupalıların Japonca Ders Kitapları

110-135

An Evaluation on Textbooks Used for Teaching Japanese as a Foreign Language in the
16th – 19th Centuries: European's Japanese Textbooks

Ayşegül ATAY

Gelenekten İlham Alan Sanat; Ryunosuke Okazaki'nin Giyilebilir Heykelleri

136-151

Art Inspired by Tradition; Wearable Statues of Ryunosuke Okazaki

Zeliha KAYAHAN-Naile ÇEVİK

Öğretmenlerin Öğrenmeyi, Gelişimi İzleme ve Değerlendirme Yeterliklerine Yönelik
Önem ve Özyeterlik Ölçeklerinin Geliştirilmesi

152-172

Teachers' Self-Efficacy and Importance Scale for Learning, Development Monitoring
and Evaluation Competencies

Mehtap AKTAŞ-Nezaket Bilge UZUN

Buluntu Nesnenin Kişiselleşmesi

173-196

Personalization of the Found Object

Gökçen ERGÜR-Caner ÇOBAN

Büyücülere Başvuran Kişiler Üzerine Bir İnceleme

197-228

A Study on People Applying to Magicians

Emine Selin ARAT-Nurten KIMTER

Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Değerler Eğitimi ile İlgili Yapılmış Olan Lisansüstü
Tezlerin İncelenmesi (2000-2020)

229-243

Survey of Master's Dissertations on Values Education in Social Sciences (2000-2020)

İsa KARAKAYA-Hatice MEMİŞOĞLU

**Türkiye’de 2015-2020 Yılları Arasında Basılmış 6 Tonal Dikte Kitabının Karşılaştırmalı
İncelenmesi**

244-262

**A Comparative Analysis of 6 Tonal Dictation Books Published Between Years 2015-2020
in Turkey**

Ece Merve YÜCEER-Ceylan ÜNAL AKBULUT

Harmancık Şelalesi, Çorum/Türkiye

263-284

Harmancık Waterfall, Çorum/Turkey

Faruk AYLAR-Serkan GÜRGÖZE-Muhammet BAHADIR

Sanatta Parmak İzi Kullanımı ve Judith Braun’un Sanatının Biçim ve İçeriksel Yönleri

285-302

Formal and Contextual Aspects of Judith Braun’s Work and the Use of Fingerprint in Art

İlke İLTER GÜVEN

**Batılılaşma İdeolojisi Bağlamında Alafrangalık Olgusunun Türk Tiyatrosunda Aile
Kurumuna Yansıması**

303-327

**Reflecting the Phenomenon of Alafrangalik in the Context of Westernization Ideology to
the Family Institution in Turkish Theater**

Mehmet Sabri ŞENOL

**Altıncı Sınıf Öğrencilerinin İnsan ve Çevre Ünitesini Anlamalarında İllüstrasyonların
Etkisi Hakkında Görüşleri**

328-345

**Views of Sixth Grade Students on the Effect of Illustrations on Their Understanding of
The Unit “Human and Environment”**

Ali YILDIZ-Işıl Nehir YILMAZ-Hayrunnisa MAZLUMOĞLU

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Söz Varlığına Yönelik Bir İnceleme

346-355

An Analysis of the Vocabulary of the 8th Grade Turkish Textbook

Ramazan ŞİMŞEK

Kant’ın Felsefesinde Kadının Yeri

356-374

The Place of Women in Kant’s Philosophy

Gülşah GECE

**Bireysel ve Takım Sporcularının Yeni Tip Korona Virüse (Covid-19) Yakalanma
Kaygısının İncelenmesi**

375-387

**Investigation of Individual and Team Athletes' Anxiety of Conceiving New Type Corona
Virus (Covid-19)**

Erol DOĞAN

Diyabet Hastalığı Bağlamında Oyunlaştırma

388-401

Gamification in the Context of Diabetes

Erhan EKİNGEN

Müzik Öğretmeni Adaylarının Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları

402-432

Individual Instrument Study and Exercise Habits of Music Teacher Candidates

Duygu PİJİ KÜÇÜK-Helin KAR

**Yüksek Eğitim Seviyesine Sahip İşgücü Ekonomiye Katkı Yapar Mı? Gelişmiş Ülkeler
Üzerine Bir Analiz**

433-450

**Does Labor Force with Advanced Level of Education Contribute to the Economy? An
Analysis on Developed Countries**

Hacı Ahmet KARADAŞ

Sosyal Medya ve Post Truth (Hakikat Ötesi): Covid-19 Özelinde Bir Değerlendirme

451-464

Social Media and Post Truth: An Evaluation on Covid-19

Seçil UTMA

**Sanat ve İletişim Bağlamında Aydın Ayan'ın Sanat Görüşü ve Eserlerinin
Çözümlemeleri**

465-490

**Aydın Ayan's View of Art and Analysis of His Works in the Context of Art and
Communication**

Elif AKDOĞANOĞLU-Gonca YAYAN

**Covid-19 Salgın Sürecinde İlkokullarda Uygulanan Uzaktan Eğitim Sürecine İlişkin
Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi**

491-506

**Related to the Distance Education Process in Primary Schools in the Covid-19 Pandemic
Process Review of Teacher Opinions**

Salih SARIŞIK-Ebru USLU-Sevilay SARIŞIK-Şeref USLU

Hâcû-yi Kirmânî'nin Gazellerinde Hz. Yûsuf

507-525

Hz. Joseph in Ghazals of Khwaju Kermani

Yasemin YAYLALI

**Kur'ân'ı Kur'ân'la Tefsir Eden Üç Çağdaş Müfessir: M. Emin eş-Şankîti (ö. 1974),
Abdulkerim el-Hatîb (ö. 1985), M. Sâdıkî Tahrânî (ö. 2012)**

526-560

**Three Commentators Who Commented The Qur'an with The Qur'an: al- Shankîti (d.
1974), al-Khatib (d. 1985), Tahrânî (d. 2012)**

Şemsettin KARCI

**Tüketicilerin Demografik Özelliklerinin Hedonik Tüketim Açısından
Değerlendirilmesi: Efsane Günler Örneği**

561-579

**Evaluation of Consumers' Demographic Characteristics in Terms of Hedonic
Consumption: The Example of Black Friday in Turkey**

Sinem KÜÇÜKYILMAZ-Nihan ÖZGÜVEN TAYFUN

Mecmau'l-Bahreyn Neresidir?

580-596

Where is Mecmaul-Bahreyn?

Hamdi BİRGÖREN

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

Editörden

Bilim dünyasının değerli insanları,

Kesit Akademi Dergisi (*The Journal of Kesit Academy*) Dergisi yirmi sekizinci sayısını yayınlamış bulunmaktadır. Kesit Akademi Dergisi olarak amacımız uluslararası bir boyutta “Eğitim Bilimleri Temel Alanı, Filoloji Temel Alanı, Güzel Sanatlar Temel Alanı, Hukuk Temel Alanı, İlahiyat Temel Alanı, Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Temel Alanı, Spor Bilimleri Temel Alanı, Sağlık Bilimleri Temel Alanı” gibi doçentlik temel alanlarında nitelikli yayınlar sunarak bilim dünyasına hizmet etmektir. Kesit Akademi Dergisi uluslararası akademik bir dergi olmakla birlikte, yazı ve düşünce ile meşgul olan herkesin söz söyleyebileceği disiplinlerarası bir bilim platformudur. Akademik hayata bir nebze katkı sunmak üzere çıkmış olduğumuz bu yolculukta, bilim dünyasının siz değerli insanlarını yazar ve hakem olarak yanımızda görmek; ayrıca görüş ve önerilerinizle bizleri en mükemme ulaştırma noktasında yönlendirmeniz bizlere güç katacaktır. Bu bağlamda Kesit Akademi Dergisi (*The Journal of Kesit Academy*) olarak vereceğiniz her türlü destekten dolayı teşekkür eder, saygılar sunarım.

From the editor

Distinguished scientists,

The Journal of Kesit Academy has published number twenty-eight. Our aim as The Journal of Kesit Academy is to serve the world of science by publishing qualified publications in the fields of “social sciences, psychological sciences, economics and business, education sciences, social sciences, right, political science, social and economic geography, mass media and mass communications, other social sciences, humanities, history and archaeology, linguistics and literary studies, philosophy, ethics, religious studies, art history, other humanities” in an international dimension. In addition to being an international academic journal, The Journal of Kesit Academy is an interdisciplinary science platform where anyone engaged in writing and thinking can have a say. In this journey that we have embarked on to contribute a little bit too academic life, it will add strength to us to see you valuable people of the scientific world as writers and reviews, as well as to guide us to the point of transportation to the most perfect with your opinions and suggestions. In this context, I would like to thank and pay our respects to you for all your support as The Journal of Kesit Academy.

Editör/Editor in Chief

Dr. Bülent POLAT

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Determination of Individual Innovation Perceptions of
Students Studying Tourism at Undergraduate Level:
The Case of Kastamonu University

Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin
Bireysel Yenilikçilik Algılarının Belirlenmesi:
Kastamonu Üniversitesi Örneği

Yakup ERDOĞAN*
Burhan SEVİM**

Article Information/ Makale Türü/ Информация о Статье: Research Article/ Araştırma Makalesi/ Научная Статья

Citation / Atıf / Цитата

Erdoğan, Y. & Sevim, B. (2021). Determination of individual innovation perceptions of students studying tourism at undergraduate level: The case of Kastamonu University. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 1-20.

Erdoğan, Y. ve Sevim, B. (2021). Lisans düzeyinde turizm eğitimi alan öğrencilerin bireysel yenilikçilik algılarının belirlenmesi: Kastamonu Üniversitesi örneği. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 1-20.

 10.29228/kesit.52460

Submitted/ Geliş/ Отправлено: 25.08.2021

Accepted/ Kabul/ Принимать: 21.09.2021

Published/ Yayın/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена
Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это
произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Arş. Gör., Kastamonu Üniversitesi, yerdogan@kastamonu.edu.tr

** Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, bsevim@kastamonu.edu.tr

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Determination of Individual Innovation Perceptions of Students Studying Tourism at Undergraduate Level: The Case of Kastamonu University ¹

*Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Bireysel Yenilikçilik
Algılarının Belirlenmesi: Kastamonu Üniversitesi Örneği*

Arş. Gör. Yakup ERDOĞAN

Doç. Dr. Burhan SEVİM

Abstract: Innovation is seen as the key point of progress and development and its value is increasing day by day. In recent years, the necessity of individual innovation has become even more noticeable in order for innovation to exist in businesses. The aim of this study is to determine the individual innovativeness perceptions of university students and to determine whether they differ according to demographic variables. For this purpose, a research was conducted for students studying at Kastamonu University Faculty of Tourism in the 2020-2021 academic year. In order to determine the individual innovativeness levels of the students, the "Individual Innovation Scale" was used. The internal consistency coefficient of the 20-item scale was calculated as 0.802. The universe of the study consists of 792 students. Convenience sampling method, one of the non-probability sampling methods, was used as the sampling method. In this context, 314 students participated in the research and formed the sample. In order to determine the validity and reliability of the scale with the SPSS statistical program, explanatory factor analysis was applied to the data collected in a 5-point Likert type. In order to test the hypotheses, independent samples t-test and

¹ Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. This study was prepared with the approval of Kastamonu University Social and Humanities Sciences Researching and Publication Ethics Committee (Date:25.12.2020, Number: 4/83). Corresponding Author: Yakup ERDOĞAN

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma Kastamonu Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun 25.12.2020 tarih ve 4/83 sayılı onayı çerçevesinde hazırlanmıştır. Sorumlu Yazar: Yakup ERDOĞAN

one-way ANOVA analyzes were performed. In addition, frequency analysis was applied to obtain statistical data on demographic characteristics. As a result of the analyzes, it was determined that the individual innovativeness perceptions of the participants differ according to their gender, the department they study, the income status of their families and their age.

Keywords: Tourism, innovation, individual innovativeness, tourism students, Kastamonu University.

Öz: Yenilikçilik ilerlemenin ve gelişmenin kilit noktası olarak görülmekte ve değeri gün geçtikçe daha da artmaktadır. Son yıllarda işletmelerde yenilikçiliğin var olabilmesi için bireysel anlamdaki yenilikçiliğin gerekliliği daha da hissedilir hale gelmiştir. Bu çalışmanın amacı üniversite öğrencilerinin bireysel yenilikçilik algılarının belirlenerek demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda 2020-2021 öğretim yılı içerisinde Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilere yönelik bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin bireysel yenilikçilik düzeylerini belirleyebilmek için "Bireysel Yenilikçilik Ölçeği" kullanılmıştır. 20 maddelik ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0,802 olarak hesaplanmıştır. Çalışmanın evrenini 792 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem yöntemi olarak olasılık dışı örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda 314 öğrenci araştırmaya katılarak örnekleme oluşturmuştur. 5'li likert tipinde toplanan veriler SPSS istatistik programı ile ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliğinin tespit edilmesi için, açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Hipotezlerin test edilmesi amacıyla, bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü ANOVA analizleri yapılmıştır. Ayrıca demografik özelliklere ilişkin istatistiksel verileri elde etmek amacıyla frekans analizi uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda katılımcıların bireysel yenilikçilik algılarının cinsiyete, öğrenim gördükleri bölüme, ailelerinin gelir durumuna ve yaşlarına göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, inovasyon, bireysel yenilikçilik, turizm öğrencileri, Kastamonu Üniversitesi.

Introduction

One of the most important features of the information age brought to societies is innovation. Development and change have revealed a constant need for innovation. The increasing competitive environment requires continuous development and adapting to innovations becomes a part of daily life (Okтуğ & Özden, 2013). Because in mod-

ern institutions, it is accepted that innovativeness reveals and strengthens competitive ability (Zhang and Bartol, 2010). Individuals and institutions adapting to changing conditions or changing existing conditions as they wish are possible with innovation (Akdoğan & Karaarslan, 2013).

The concept of innovation has been the subject of many disciplines in the literature due to the changes and developments experienced in our age. The responses of innovation to individuals' adoption processes and innovations, or the consideration of these reactions according to a personal feature dimension, with the differences in social, cultural values and living spaces with universal characteristics is important for maintaining a healthy balance (Kılıçer, 2011; Adıgüzel, 2012). With innovation, it is mentioned that knowledge is transformed into economic and social benefit (Elçi, 2006). Thanks to developments in information and communication technologies, customers are also affected by innovative changes (Uygur et al., 2019). Adapting a new idea to organizational activities and as a result, increasing corporate efficiency and effectiveness can be associated with innovation (Küçük, 2017; Hitt et al., 2005; Arslan, 2001).

When looking at the dictionary meaning of the term "innovation" which is derived from the Latin origin word "innovatus", it is seen that it means the use of new methods in social, cultural and administrative environments. Innovation is defined as a new and different result. Although it has been explained with words such as "innovation", "renew/regenerate", "innovative" in Turkish, its meaning is too wide to be expressed in a single word (Yavuz et al., 2009). According to Kavrakoğlu (2006) and Uz Kurt (2008), the concept of "innovation" does not have an exact equivalent in Turkish. Kavrakoğlu (2006) defined that the concept of innovation can be used to understand renewal but that is inherent to creativity and therefore innovation is creatively innovating in a subject. On the other hand, Uz Kurt (2008) stated that the reason why innovation cannot be expressed as renewal is the things that are defined as new in the essence of innovation can be transformed into value and benefit economically and socially and therefore the term "renewal" in Turkish is insufficient to emphasize this.

Zerenler et al. (2007) state that the perception of the phenomenon of innovation differs from the past. Researchers have stated that innovation, which was seen as a genius making an invention or an entrepreneur taking an idea and transforming it into a commercial benefit, is no longer considered as a one-off process, but as a repeatable, systematic and organizational process (Zaltman et al., 1973; Zmud, 1982. ; Tushman and Nadler, 1986; Damanpour, 1991; Güleş and Bülbül, 2004; Çalıpınar and Baç, 2007). Researches have focused on innovation along the lines of efforts to provide the education necessary to survive in the 21st century (Wong-Kam, 2012).

Innovativeness also refers to individuals or organizations that have effective organizational results and have a high inclination to implement existing innovations

(Pekdoğan, 2017). The primary resource influencing the performance indicators of organizations is their employees. For this reason, it is extremely important for organization personnel to adopt and accept innovation. Tabak et al. (2010) draw attention to the fact that individuals are at the centre of innovation. Because, the widespread use of innovations that emerge in society is possible primarily if individuals accept and adopt these innovations (Yeğın, 2017). It is a characteristic that requires individual innovation discipline, learning skills and application ability. Two of the important qualities that innovative individuals have; is self-esteem and self-confidence. While self-esteem is about the individual feeling important and valuable; self-confidence is expressed as a tendency to believe in being successful by undertaking active tasks in different situations (Duran & Saraçoğlu, 2009).

Many changes we experience affect all aspects of social life. This situation also directs the human profile needed in all areas of society to change (Yazıcı, 2013). There is a need for individuals who will adapt to innovations and changes that contribute to them and accordingly the existence of an education system consisting of a changing, continuing development, open to technological innovations and productive education mass (Karaman, 2016).

Demirel (2009) defines lifelong learning associated with innovativeness as “a continuous process that develops an individual's potential and competencies throughout his life”. Candy (2003) sees lifelong learning as the process in which the knowledge, values, skills and qualities that individuals encounter throughout their lives are acquired and can be applied in daily life. It is thought that determining the individual innovativeness level of students is important in terms of adopting innovations, using innovations and benefiting from innovations in the individual's awareness of development, change and renewal in the world during the life-long learning process. The continuation of the development and changes of societies in the way of modernization can be achieved by providing all individuals especially the young population, with the qualifications such as accessing information, using and reconstructing it, producing, problem-solving, analysing and synthesizing, adapting to innovations, critical and creative thinking (Sağlam and Kürüm, 2005). In this context, the study aimed to measure the individual innovativeness perceptions of Kastamonu University Tourism Faculty students, who will be among the individuals in the society and the employees of the future, and the relevant literature is given below.

Culture and Innovation

Globalization has brought a new perspective to international economic and cultural relations as in many other fields. There is an increase in international cultural relations as a natural result of the rapid development of information technologies and transportation systems, diversification of communication channels and innovative

change (Çaycı & Karagülle, 2016). However, the development of international cultural relations also brought along cultural differences (Aksoy, 2012). Accordingly, studies of researchers and related literature who think that culture can be one of many factors that can affect innovation are presented below.

H.G. Barnett (1953), as a cultural anthropologist, was described as one of the first to mention the relationship between culture and innovation (Herbig & Dunphy, 1998). Lin (2009) studied global automakers operating in 14 countries to investigate whether culture has an impact on product management and innovation. Vecchi and Brennan (2009) examined the innovation performance of manufacturing enterprises operating in 24 countries to determine the role of cultural characteristics in innovation performance.

Kaasa and Vadi (2010) conducted a study based on the number of patent applications in measuring the ability to initiate innovation to examine the relationship between the cultural dimensions revealed by Hofstede and the ability to initiate innovation. Williams and McGuire (2010) conducted a study with a sample of 63 countries and structural equation modelling to examine the impact of culture on national innovation and welfare. Rossberger and Krause (2012) investigated the study aiming to reveal the relationship between cultural value dimensions of 55 countries and national innovativeness in 2009, 2010 and 2011. Using the conditional and unconditional Data Envelopment Analysis (DEA) model, an experimental study was conducted by Halkos and Tzeremes (2013) in 25 European countries for the link between innovation performance and cultural factors. Efrat (2014) examined the impact of culture on the motivation to innovate at the national level in a study covering OECD countries. Çelikkol (2015) conducted a study to find out how national cultural characteristics, covering 34 OECD countries, affect innovation and competition.

In studies on innovation and culture, it has been observed that researchers generally choose some of the organizational characteristics and work on different dimensions. In this context, researchers analyzed the factors affecting innovative culture in four dimensions (Brettel & Cleven, 2011).

- The orientation of the future market,
- Learning organization orientation,
- Willingness to take risks,
- Orientation towards innovation brought by technology.

Leagreid et al. (2011) examined the innovative culture from a different point of view in terms of its task-oriented features, cultural-related institutional characteristics, situational beneficial factors and environment-related institutional characteristics.

In a study conducted on the dimensions of innovative culture taking into account the economic processes and the country's economy, the effects of educational institutions, non-profit-oriented research institutions, Silicon Valley studies and institutional knowledge changes were examined (Samli, 2012).

Individual Innovativeness

One of the features that sectors, organizations and people need in a changing world is innovation. Innovativeness has been defined as breaking out of certain patterns known by many, desire for change, wanting something different, taking risks, and is closely associated with knowledge. When the relevant studies are examined, it is seen that the definitions of individual innovativeness are explained differently.

Flynn and Goldsmith (1993) defined individual innovativeness as accepting an innovation earlier than others in its environment. When defining individual innovativeness Rogers (2003) emphasized that individuals have the ability to take risks in the face of innovations and be open to experiences that can occur with acceptance. Yuan and Woodman (2010) expressed individual innovativeness as developing, adopting or applying innovation and stated that individual innovativeness characteristics can differ from person to person and there is a feature that shows the change of individuals' attitudes towards innovations.

Kılıçer (2011) defined individual innovativeness as an attitude towards innovation, willingness, acceptance of innovation, transferring it to daily life and benefiting from these innovations. At the same time, individual innovativeness emerges as a concept that is addressed by prioritizing the characteristics of individuals and is used to express the differences of individuals' characteristics and their reactions to trying innovations (Şahin, 2016).

Based on the above definitions, the definition of individual innovativeness can be made as "the perception of any product, service or thought as new by a person". Individual innovativeness is considered as a discipline, learning ability and application ability. The individual's perception of an idea as innovation depends on the individual's reaction to the innovation (Rogers, 2003). In this context, it is the subject of the study to determine the individual innovativeness perception levels of the students of the Faculty of Tourism of Kastamonu University in order to produce new ideas and to implement the innovations made in the field of tourism.

Method

The questionnaire technique, one of the quantitative data collection tool was used to collect the data to be used for statistical analysis in the study. The questionnaire form prepared in line with the purpose of the research consists of two parts. The first

part covers questions about the demographic characteristics of the respondents. In the second part, there are questions prepared as a 5-Likert type for measuring the individual innovation perceptions of the participants. To determine students' individual innovation levels The "Individual Innovativeness Scale" developed by Hurt et al (1977) and adapted to Turkish by Kılıçer and Odabaşı (2010) was used.

This study was prepared with the approval of Kastamonu University Social and Humanities Sciences Researching and Publication Ethics Committee (Date:25.12.2020, Number: 4/83).

Research Hypotheses

Based on the explanations given in the literature part of the study, the following hypotheses have been created in order to measure the individual innovativeness perceptions of the students studying at Kastamonu University Faculty of Tourism.

H1 Individual innovativeness perceptions differ by gender.

H2 Individual innovativeness perceptions differ by department.

H3 Individual innovativeness perceptions differ by income level of the family.

H4 Individual innovativeness perceptions differ by age.

Population and Sample

The population of the study consists of the students studying at Kastamonu University Tourism Faculty in the fall semester of the 2020-2021 academic year. The sample of the study on the other hand consists of students who have the opportunity to fill in an online questionnaire during the period when the questionnaire is applied, due to the difficulty in determining the school attendance status of all students during the pandemic period. According to the information obtained from the student affairs, the population of the study was determined as 792 students. Although the whole population was tried to be reached, 314 students participated in the study and formed the sample.

The convenience sampling method, one of the non-probability sampling methods, was used as the sampling method. In this method, the aim is to include everyone who wants to be included in the sample (Gürbüz & Şahin, 2015). The following formula developed by Yamane (2001) was used in calculating the number of samples.

$$\frac{N \cdot z^2 \cdot p \cdot q}{(N - 1) \cdot d^2 + z^2 \cdot p \cdot q}$$

N: population size

n: sample size

z: standard normal distribution table value for the desired reliability level

d: degree of accuracy

p: the proportion of individuals with the desired feature in the population ($p + q = 1$)

$$n = \frac{792 \cdot 1,96^2 \cdot 0,5 \cdot 0,5}{(792 - 1) \cdot 0,05^2 + 1,96^2 \cdot 0,5 \cdot 0,5} = \frac{760,6368}{2,9379} = 259$$

Data Collection Tool

In the study, Individual Innovativeness Questionnaire consisting of 20 expressions was applied to the students studying tourism to determine individual innovation perceptions. In the first part of the questionnaire form, statements about determining the demographic characteristics of the participants are included. The expressions in the second part were evaluated with the 5-point Likert-type scale as "Strongly Disagree (1), Disagree (2), Neither Agree Neither Disagree (3), Agree (4), and Strongly Agree (5)" to measure individual innovativeness perceptions.

Data Analysis

Explanatory factor analysis was applied to the data collected in 5-point Likert type to determine the validity and reliability of the scale with the SPSS statistical analysis program. To test the hypotheses, Independent Sample T-Test and One-Way ANOVA analyses were performed. In addition, frequency analysis was applied to obtain statistical data on demographic characteristics. When the reliability analysis of the Individual Innovation Scale was made, it was seen that the Cronbach's Alpha coefficient was 80.2%. When this situation is evaluated according to Cronbach's Alpha coefficients by Kayış (2009), it has been determined that the coefficient between $0.80 \leq \alpha < 1.00$ conforms to the statement that the scale is highly reliable.

Findings

Skewness and Kurtosis values were examined to determine whether the data collected in the study showed normal distribution. It was observed that the Skewness value ranged from -1.107 to +1.063 and the Kurtosis value varied between -1,403 and +1,293. When Kurtosis and Skewness values are between -1.5 and +1.5, it is accepted that the data show a normal distribution (Tabachnick and Fidell, 2013).

The frequency and percentage distributions regarding the answers given for the demographic distributions by the students who participated in the study were given in Table 1.

Table 1: Demographic Characteristics of the Students Participating in the Study

Gender	f	%	Department	f	%
Female	170	54,1	Tourism Management	92	29,3
Male	144	45,9	Tourism Guidance	144	45,9
Age			Gastronomy and Culinary Arts	78	24,8
17 - 19 years	62	19,7	Family Income (Monthly)		
20 - 22 years	216	68,8	Less than 2500 TL	99	31,5
23 years and older	36	11,5	Between 2501 TL – 3500 TL	150	47,8
Class			Between 3501 TL – 4500 TL	28	8,9
1st Grade	65	20,7	Between 4501 TL – 5500 TL	20	6,4
2nd Grade	97	30,9	More than 5501 TL	17	5,4
3th Grade	113	36,0			
4th Grade	39	12,4			
N=314					

According to Table 1, 45.9% of the students are male and 54.1% are female students. It was determined that 19.7% of the students participating in the study were between the ages of 17-19 years old, 68.8% were between the ages of 20-22 years old, and 11.5% were between the ages of 23 years old and over. 29.3% of the participant's study in Tourism Management, 45.9% in Tourism Guidance and 24.8% in Gastronomy and Culinary Arts. When the monthly family income of the students is examined, it is seen that 31.5% of them have an income of less than 2500 TL and 47.8% of them constitute the majority with income between 2501 TL - 3500 TL.

In the study, the KMO test performed to determine the construct validity of the Individual Innovativeness Scale was found to be 0.812 and the Barlett Sphericity Test result was found to be significant ($p = ,000 < ,001$) (Table 2). Büyüköztürk (2002) has described the KMO ratio above 0.80 as very good and the rates above 0.90 as excellent. Accordingly, the KMO value (0.812) resulting from the analysis is quite good.

Table 2: Individual Innovativeness Scale KMO and Bartlett's Sphericity Test Results

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,812
	Approx. Chi-Square	2448,470
Bartlett's Test of Sphericity	df	190
	Sig.	,000

Principle Component Analysis, which is frequently used in social sciences, was used as a factoring technique in exploratory factor analysis. Since zeroing the correlation between factors, thus providing clarity and significance in the interpretation of the factors, Varimax vertical axis rotation was performed and the lower limit of item eigenvalues was taken as 1.00 in determining the factor number. Two expressions with factor loadings below 0.32 were removed from the scale. According to Tabachnick and

Fidell (2013), the factor load of an item on a factor should be at least 0.32.

Table 3: Individual Innovativeness Scale Explanatory Factor Analysis Results

Factors and Items	Factor Load	Eigenvalue	Variance Explained %
<i>Factor 1: Resistance to Change</i>		4,083	22,681
Item 4- I am generally cautious about accepting new ideas.	,561		
Item 6- I am suspicious of new inventions and new ways of thinking.	,624		
Item 7- I rarely trust new ideas until I can see whether the vast majority of people around me accept them.	,651		
Item 10- I am aware that I am usually one of the last people in my group to accept something new.	,745		
Item 13- I am reluctant about adopting new ways of doing things until I see them working for people around me.	,732		
Item 15- I tend to feel that the old way of living and doing things is the best way.	,628		
Item 17- I must see other people using new innovations before I will consider them.	,522		
Item 20- I often find myself sceptical of new ideas.	,791		
<i>Factor 2: Opinion Leadership</i>		3,660	20,334
Item 1- My peers often ask me for advice or information,	,619		
Item 8- I feel that I am an influential member of my peer group.	,839		
Item 9- I consider myself to be creative and original in my thinking and behaviour.	,853		
Item 11- I am an inventive kind of person.	,802		
<i>Factor 3: Openness to experience</i>		1,606	8,922
Item 2- I enjoy trying out new ideas.	,807		
Item 3- I seek out new ways to do things.	,822		
Item 12- I enjoy taking part in the leadership responsibilities of the groups I belong to.	,465		
Item 14- I find it stimulating to be original in my thinking and behaviour.	,457		
<i>Factor 4: Risk Taking</i>		1,327	7,371
Item 16- I am challenged by ambiguities	,838		

and unsolved problems.

Item 19- I am challenged by unanswered questions. ,676

Extraction Method: Principal Component Analysis

According to Table 3, where the Individual Innovativeness Scale Factor Analysis results are shown, the contribution of the factors (dimensions) to the total variance is 22.681% for the first factor, 20.334% for the second factor, 8.922% for the third factor and 7.371% for the fourth factor. It is seen that the total contribution of these determined factors to the variance is 59.309%. In other words, these four factors explain 59.3% of the total variance. In multi-factor analyses, it is accepted as sufficient if the variance explained is between 40% and 60% (Çokluk et al., 2012).

When the factor analysis results are examined, it is seen that individual innovativeness is grouped under four titles. These factors (dimensions) were named as "Resistance to change", "Opinion Leadership", "Openness to experience" and "Risk taking", respectively, considering the literature information and the properties of the items. In the relevant literature, findings supporting the dimensions can be found in the studies of Kılıçer (2011), Işık and Türkmendağ (2016). It is seen that the factor loadings vary between 0.457 and 0.853. For the factor load value coefficient, which explains the relationship of items with the factor to which they belong, values above 0.45 are generally recommended as a good criterion for item selection (Büyüköztürk, 2002).

Whether the individual innovativeness perceptions of the students participating in the study differ significantly according to gender was investigated with the independent sample t-test. The results obtained are presented in Table 4.

Table 4: Independent Sample T-Test for Gender

	Gender	N	Mean	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means		
				F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)
Individual Innovativeness Perceptions	Female	170	3,4143	10,072	,002	3,653	277,979	,000
	Male	144	3,1731					

As a result of the independent sample t-test for gender, because the level of significance in the Levene equality of variances test was below $p < 0.05$ and the variances were not evenly distributed, the T values for the uneven distribution of variances were taken into account. Accordingly, there was a significant difference between gender and individual innovativeness perceptions ($p = 0.000 < 0.05$) (Table 4). Thus, H1 hypothesis "Individual innovativeness perceptions differ by gender." was accepted.

Table 5: One-Way ANOVA Analysis Results Regarding Students' Departments

Individual Innovativeness Perceptions	Sum of Squares	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	6,610	3,305	10,202	,000
Within Groups	100,752	,324		
Total	107,362			

	Department	Mean Difference	Sig.
Gastronomy and Culinary Arts	Tourism Guidance	-,04598	,823
	Tourism Management	,28637*	,006
Tourism Guidance	Gastronomy and Culinary Arts	,04598	,823
	Tourism Management	,33235*	,000
Tourism Management	Gastronomy and Culinary Arts	-,28637*	,006
	Tourism Guidance	-,33235*	,000

According to the results of the ANOVA test in Table 5, it was determined that there is a significant difference between the studying department and the individual innovativeness perceptions ($p = 0.000 < 0.05$). According to the Post Hoc Games-Howell test conducted in addition to the ANOVA test, the averages of students' individual innovation perceptions differ according to the departments they study. Accordingly, H2 hypothesis "Individual innovativeness perceptions differ by department." was accepted.

ANOVA and Post Hoc Tukey tests were conducted to test whether there is a difference between the individual innovativeness perceptions of the participants and their family income and the relevant results are shown in Table 6.

Table 6: Results of One-way ANOVA Analysis Regarding Family Income Status

Individual Innovativeness Perceptions	Sum of Squares	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	12,006	3,001	9,726	,000
Within Groups	95,356	,309		
Total	107,362			

	Family Income (Monthly)	Mean Difference	Sig.
Less than 2500 TL	Between 2501 TL – 3500 TL	,27153*	,002
	Between 3501 TL – 4500 TL	-,01633	,874
	Between 4501 TL – 5500 TL	-,11538	,916
	More than 5501 TL	-,45839*	,016
Between 2501 TL – 3500 TL	Less than 2500 TL	-,27153*	,002
	Between 3501 TL – 4500 TL	-,28786	,089
	Between 4501 TL – 5500 TL	-,38690*	,030
	More than 5501 TL	-,72992*	,000
Between 3501 TL – 4500 TL	Less than 2500 TL	,01633	,617
	Between 2501 TL – 3500 TL	,28786	,089
	Between 4501 TL – 5500 TL	-,09904	,974
	More than 5501 TL	-,44206*	,035
Between 4501 TL – 5500 TL	Less than 2500 TL	,11538	,916
	Between 2501 TL – 3500 TL	,38690*	,030
	Between 3501 TL – 4500 TL	,09904	,974
	More than 5501 TL	-,34301	,335
More than 5501 TL	Less than 2500 TL	,45839*	,016
	Between 2501 TL – 3500 TL	,72992*	,000
	Between 3501 TL – 4500 TL	,44206	,075
	Between 4501 TL – 5500 TL	,34301	,335

When the results in Table 6 were examined, it was seen that there was a significant difference between family income status and students' perceptions of individual innovativeness ($p = 0.000 < 0.05$). According to the Tukey test, the averages of students' individual innovativeness perceptions differ according to family income. Thus, H3 hypothesis, "Individual innovativeness perceptions differ by income level of the family." was accepted.

ANOVA and Post Hoc Tukey tests were conducted to test whether there was a difference between individual innovativeness perceptions and the ages of the participants and the results are shown in Table 7.

Table 7: Results of One-way ANOVA Analysis Regarding Students' Ages

Individual Innovativeness Perceptions	Sum of Squares	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	12,012	6,006	19,589	,000
Within Groups	95,351	,307		
Total	107,362			

	Age	Mean Difference	Sig.
17 - 19 years	20 - 22 years	-,00023	,916
	23 years and older	-,61407*	,024
20 - 22 years	17 - 19 years	,00023	,075
	23 years and older	-,61384*	,037
23 years and older	17 - 19 years	,61407*	,012
	20 - 22 years	,61384*	,041

According to the results given in Table 7, it was seen that there is a significant difference between the ages of the participants in the research and their individual innovativeness perceptions ($p = 0.000 < 0.05$). According to the Tukey test, the averages of students' individual innovativeness perceptions differ according to their ages. Accordingly, H4 hypothesis "Individual innovativeness perceptions differ by age." was accepted.

Conclusions and Recommendations

In this study, it was aimed to determine whether the students' individual innovativeness perception levels differ according to demographic variables by evaluating the individual innovativeness levels of Kastamonu University Tourism Faculty students. The obtained research results are similar to other studies conducted to determine the individual innovativeness levels of university students (Kılıçer, 2011; Kert & Tekdal, 2012; Adıgüzel, 2012; Korucu & Olpak, 2012; Bitkin, 2012; Çuhadar et al., 2013; Işık and Türkmendağ, 2016).

As a result of the factor analysis conducted within the scope of the research, it was determined that the factors of "Resistance to Change", "Openness to Experience",

"Opinion Leadership" and "Risk Taking" were effective on students' innovation levels. In the relevant literature, findings supporting these dimensions were found in the studies of Kılıçer (2011) and Işık and Türkmendağ (2016). In the study, it was examined whether the individual innovativeness levels of university students differ according to the gender variable and it was determined that the individual innovativeness levels differ significantly according to the gender variable. While this finding does not match with some studies in the literature (Rogers, 2003; Rogers & Wallace, 2011; Bitkin, 2012; Çuhadar et al., 2013; Kılıç et al., 2014), it is similar to some studies (Demirsoy, 2005).

The findings of the study revealed that there is a significant difference between the individual innovativeness levels of the students and the departments they study. According to the results of the ANOVA test, it was determined that there is a significant difference between the studied department and individual innovativeness perceptions ($p = 0.000 < 0.05$). In addition, in the Post Hoc Games-Howell test results, the average of the students' perception of individual innovation differed according to the departments they studied.

As a result of the analysis, it was seen that there was a significant difference between family income and students' perceptions of individual innovativeness ($p = 0.000 < 0.05$). The study was carried out with the students who preferred Kastamonu University for studying and normally live in different cities in Turkey. This situation also affects the economic income and expenditure balance of families. Accordingly, it is thought that the income levels of families differ among themselves, and the ability to follow and accept innovations may be related to purchasing power. It was determined that there is a significant difference between the ages of the participants and their individual innovativeness perceptions ($p = 0.000 < 0.05$). According to Zimmer and Chappell (1999), age-related differences affect the adoption and acceptance of technological innovations.

In order for the tourism sector to cope with the tough competition conditions and to increase the level of economic prosperity, innovation is seen as an important component in the global sense as is the case with every sector. For this reason, it is important that students who will be employed in different businesses and positions in the tourism sector after graduating are open to innovation. In addition, it is thought that it would be beneficial to provide an innovative, technological and continuously renewed innovative learning-teaching environment to students whose education life continues. In order for this to be implemented, it is recommended to develop/improve physical and technical infrastructures.

The scope of the research is limited to university students studying at Kastamonu University. Similar studies can be conducted with students from different universities to generalize and compare the results obtained in this study. In addition, it

is recommended that the suspicious and negative attitudes of students towards innovations and the reasons for other findings be revealed through different qualitative and quantitative research methods.

REFERENCES

- Adıgüzel, A. (2012). The relation between candidate teachers' moral maturity levels and their individual innovativeness characteristics: A case study of Harran University Education Faculty. *Educational Research and Reviews*, 7(25), 543-547.
- Akdoğan, M.Ş. & Karaarslan M.H. (2013). Tüketici yenilikçiliği. *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 27(2), 1-20.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası göç ve kültürlerarası iletişim. *Journal of International Social Research*, 5(20).
- Arslan, M. (2001). *Yönetim ve organizasyonun bazı temel kavramları*. İçinde S. Güney (Ed.). *Yönetim ve organizasyon* (31-45). Nobel Yayıncılık.
- Barnett, H.G. (1953). *Innovation: The basis of cultural change*. McGraw Hill.
- Bitkin, A. (2012). *Öğretmen adaylarının bireysel yenilikçilik düzeyleri ile bilgi edinme becerileri arasındaki ilişki* [Doktora Tezi]. Harran Üniversitesi.
- Brettel M. & Cleven, N.J. (2011). Innovation culture, collaboration with external partners and NPD performance. *Creativity and Innovation Management*, 20 (4), 253-272.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 32(32), 470-483.
- Candy, P. C. (2003), *Lifelong learning and information literacy*. Report for U.S national commission on libraries and information Science and National Forum on Information Literacy.
- Çalçıpar, H. & Baç, U. (2007). The factors effecting the realization of innovation in SMEs and a field survey, *Ege Academic Review*, 7(2).
- Çaycı, B. & Karagülle, A. E. (2016). İletişimin dijitalleşmesi ve kültürel melezleşme. *Global Media Journal TR Edition*, 6 (12).
- Çelikkol, M. (2015). *Ulusal kültürel özelliklerin rekabetçilik ve yenilik üzerine etkisi: uluslararası düzlemde bir çalışma* [Master Thesis]. Gebze Technical University Social Sciences Institute.
- Chappell, N.L. & Zimmer, Z. (1999). Receptivity to new technology among older adults. *Disability and Rehabilitation*, 21(5-6), 222-230.

- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012), *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve Lisrel uygulamaları*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çuhadar, C., Bülbül, T. & Ilgaz, G. (2013). Exploring of the relationship between individual innovativeness and techno-pedagogical education competencies of pre-service teachers. *Elementary Education Online*, 12(3).
- Damanpour, F. (1991). Organizational innovation: A meta-analysis of effects of determinants and moderators. *Academy of Management Journal*, 34(3), 555-590.
- Demirel, M. (2009). Yaşam boyu öğrenmenin anahtarı: Öğrenmeyi öğrenme. 2. *Ulusal Eğitim Psikolojisi Sempozyumu Bildiri Kitabı*.
- Demirsoy, C. (2005). *Yeniliğin Yayılması Modellerinin ve Yeniliği Benimseyen Kategorilerinin İnternet Bankacılığı Ürünü Üzerinde Bir İncelemesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Duran, C. & Saraçoğlu, M. (2009). Yeniliğin yaratıcılıkla olan ilişkisi ve yeniliği geliştirme süreci. *Journal of Management & Economics*, 16(1).
- Efrat, K. (2014). The direct and indirect impact of culture on innovation. *Technovation*, 34(1):12-20.
- Elçi, Ş. (2006). *İnovasyon: Kalkınmanın ve rekabetin anahtarı*. Nobel Yayıncılık.
- Flynn, L. R. & Goldsmith, R. E. (1993), Identifying innovations in consumer service markets. *Service Industries Journal*, 13(3), 97-109.
- Güleş, H. K. ve Bülbül, B. (2004), Toplam kalite yönetiminin işletmelerde yenilik çalışmalarına katkıları. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1/2004:115-129.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri felsefe – yöntem – analiz*. Seçkin Yayıncılık.
- Halkos, G.E. & Tzeremes, N.G. (2013). Modelling the effect of national culture on countries' innovation performances: A conditional full frontier approach. *International Review of Applied Economics*, 27(5):656-678.
- Herbig, P. & Dunphy, S. (1998). Culture and innovation. Cross cultural management: *An International Journal*, 5(4):13-21.
- Hitt, M.A., Black, J.S. & Porter, L.W. (2005). *Management*. Pearson Hall.
- Hurt, H.T., Joseph, K. & Cook, C.D. (1977). Scales for the measurement of innovativeness. *Human Communication Research*, 4, 58-65.
- Işık, C. & Türkmendağ, T. (2016). Atatürk üniversitesi turizm fakültesi öğrencilerinin bireysel yenilikçilik algılarının belirlenmesi. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi*

- Dergisi*, 1(1), 70-99.
- Kaasa, A. & Vadi, M. (2010). How does culture contribute to innovation? Evidence from European countries. *Economics of Innovation and New Technology*, 19(7): 583-604.
- Karaman, S. Z. (2016). *Öğretmenlerin sınıf yönetimi yeterlikleri ile mesleki profesyonellikleri arasındaki ilişki* [Yüksek Lisans Tezi]. Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kavrakoğlu, İ. (2006). *Yönetimde devrimin rehberi: İnovasyon*. Alteo Yayıncılık
- Kayış, A. (2009). *Güvenirlilik analizi. Ş. Kalaycı (Ed), SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Asil Yayıncılık. (403-419).
- Kert, S.B. & Tekdal, M. (2012). Comparison of individual innovativeness perception of students attending different education faculties. *Gaziantep University-Journal of Social Sciences*, 11(4), 1150-1161.
- Kılıç, H. & Ayvaz Tuncel, Z. (2014). İlköğretim branş öğretmenlerinin bireysel yenilikçilik düzeyleri ve yaşam boyu öğrenme eğilimleri. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 4 (7), s. 25-37.
- Kılıçer K. & Odabaşı H.F. (2010). Bireysel yenilikçilik ölçeği (BYÖ): Türkçe 'ye uyarılma geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38: 150-164.
- Kılıçer, K. (2011). *Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi öğretmen adaylarının bireysel yenilikçilik profilleri* [Doktora Tezi]. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Korucu, A. & Olpak, Y.Z. (2015). Öğretmen adaylarının bireysel yenilikçilik özelliklerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 5(1), 109-127.
- Küçük, O. (2017). *Girişimcilik ve küçük işletme yönetimi*. Seçkin Yayınları.
- Leagreid P., Roness, P.G. & Verhoest K. (2011). Explaining the innovative culture and activities of state agencies. *Organization Studies*, 32, 1321-1347.
- Lin, L. H. (2009). Effects of national culture on process management and technological innovation. *Total Quality Management*, 20 (12) 1287-1301.
- Oktuğ, Z. & Özden, M.S. (2013). Bireycilik/toplulukçuluk ile bireysel yenilikçilik eğilimi arasındaki ilişkide içsel motivasyonun biçimlendirici rolü. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 1-22.
- Pekdoğan, H. (2017). Yeni kamu yönetimi çerçevesinde iç güvenlik hizmetlerinin mod-

- ernizasyonu: Jandarma teşkilatında görevli personelin yenilikçilik düzeyleri üzerine bir uygulama. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(48), 647-652.
- Rogers, E. (2003). *Diffusion of innovations* (5th Ed.). Delran. Simon & Schuster.
- Rogers, R.K. & Wallace, J.D. (2011). Predictors of technology integration in education: A study of anxiety and innovativeness in teacher preparation. *Journal of Literacy and Technology*, 12 (2) 28-61.
- Rossberger, R.J. & Krause, D.E. (2012). National culture, heterogeneity and innovation: New insights into the relationship between the globe dimensions and national level innovation. *GSTF Journal of Law and Social Sciences (JLSS)*, 2(1), 84.
- Sağlam, M. & Kürüm, D. (2005). Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerinde öğretmen eğitiminde yapısal düzenlemeler ve öğretmen adaylarının seçimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 33(167), 53-70.
- Samli, A.C. (2012). Generating a culture of innovation: The necessary ingredient for economic progress. *The Marketing Review*, 12(2), 125-140.
- Şahin, F. (2016). *Öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kabul düzeyleri ile bireysel yenilikçilik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. (2013). *Using multivariate statistics*, Ed. 6th Pearson Education. Inc.
- Tabak, A., Erkuş, A. & Meydan, C.H. (2010). Denetim odağı ve yenilikçi bireyler arasındaki ilişkiler: Belirsizliği tolerans ve risk almanın aracılık etkisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 159-176.
- Tushman, M. & Nadler, D. (1986). Organizing for Innovation. *California Management Review*, 28(3), 74-92.
- Uygur, A., Öğretmenoğlu, M. & Çalışkan, G. (2019). Innovation and new product development: Delving into food and beverage managers' perspectives. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7 (4), 2993-3013. doi: 10.21325/jotags.2019.512
- Uzkurt, C. (2008). *Pazarlamada değer aracı olarak: yenilik yönetimi ve yenilikçi örgüt kültürü*. Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Vecchi, A. & Brennan, L. (2009). A cultural perspective on innovation in international manufacturing. *Research in International Business and Finance*, 23(2):181-192.
- Williams, L. K. & McGuire, S. J. (2010). Economic creativity and innovation implementation: The entrepreneurial drivers of growth? Evidence from 63 countries. *Small Business Economics*, 34(4):391-412.

- Wong-Kam, J.C. (2012). *Creating a climate for innovation in education: Reframing structure culture and leadership practices* [Doctoral Thesis]. University of Southern California.
- Yamane, T. (2001). *Temel örnekleme yöntemleri (Basic Sampling Methods)* (Çev.: Esin, A., Bakır, M.A., Aydın, C. ve Gürbüzsel, E.). Literatür Yayıncılık.
- Yavuz, A., Albeni M. & Göze Kaya, D. (2009). Ulusal inovasyon politikaları ve kamu harcamaları: Çeşitli ülkeler üzerine bir karşılaştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3):65-90.
- Yazıcı, M. (2013). Toplumsal değişim ve sosyal değerler. *Electronic Turkish Studies*, 8(8).
- Yeğin, H.İ. (2017). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin bireysel yenilikçilik düzeyleri. *AİBÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 17(4), 239-262.
- Yuan, F. & Woodman, R.W. (2010). Innovative behaviour in the workplace: The role of performance and image outcome expectations. *Academic Management Journal*, 53(2), 323-342.
- Zaltman, G., Duncan, R. & Holbek, J. (1973). *Innovations and organizations*. Wiley.
- Zerenler, M., Türker, N. & Şahin, E. (2007). Küresel teknoloji, araştırma-geliştirme (Ar-Ge) ve yenilik ilişkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (17): 653-667.
- Zhang, X. & Bartol, K.M. (2010). Linking empowering leadership and employee creativity: The influence of psychological empowerment, intrinsic motivation and creative process engagement. *Academy of Management Journal*, 53(1), 107-128.
- Zmud, R.W. (1982). Diffusion of modern software practices: Influence of centralization and formalization. *Management Science*, 28(12), 1421-1431.

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

A Study on the Testing and Evaluation Questions in the
T.R. History of Revolution and Atatürkism Textbooks
in the 8th Grade According to the
Revised Bloom Taxonomy

8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders
Kitaplarında Ölçme ve Değerlendirme Sorularının
Revize Edilmiş Bloom Taksonomisine Göre
İncelenmesi

Osman AKHAN*
Ahmet ÖZTÜRK**

Article Information/ Makale Türü/ Информация о Статье: Research Article/ Araştırma Makalesi/ Научная Статья

Citation / Atıf / Цитата

Akhan, O. & Öztürk, A. (2021). A study on the testing and evaluation questions in the T.R. history of revolution and Atatürkism textbooks in the 8th grade according to the revised Bloom taxonomy. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 21-58.

Akhan, O. ve Öztürk, A. (2021). 8. sınıf T.C. inkılap tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında ölçme ve değerlendirme sorularının revize edilmiş Bloom taksonomisine göre incelenmesi. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 21-58.

doi 10.29228/kesit.52245

Submitted/ Geliş/ Отправлено: 04.08.2021
Accepted/ Kabul/ Принимать: 16.09.2021
Published/ Yayın/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена
Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это
произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Öğr. Gör. Dr., Akdeniz Üniversitesi, osmanakhan@akdeniz.edu.tr

**Yüksek Lisans Öğrencisi, Millî Eğitim Bakanlığı, ahmett.ozturk96@gmail.com

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

A Study on the Testing and Evaluation Questions in the T.R. History of Revolution and Atatürkism Textbooks in the 8th Grade According to the Revised Bloom Taxonomy¹

8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Ölçme ve Değerlendirme Sorularının Revize Edilmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi

Öğr. Gör. Dr. Osman AKHAN

Ahmet ÖZTÜRK

Abstract: In this study, which aims to examine the testing and evaluation questions in the 8th grade T.R. History of Revolution and Atatürkism textbooks according to the Revised Bloom Taxonomy, the textbook of the Ministry of Education and the textbook of a different publishing house which were used at secondary schools in 2019 – 2020 academic years were examined in accordance with the research questions. The research was designed as a qualitative research and carried out using descriptive survey model. The data collected using the document review method were analyzed based on the descriptive analysis method. When the results of the study are evaluated, it can be said that there are differences in terms of the distribution of the testing and evaluation questions among the given textbooks, there are more different types of questions in the textbook of the Ministry of education compared to the textbook of a different publishing, the testing and evaluation questions remain at the level of recall and comprehension according to the Revised Bloom Taxonomy, and the questions of higher order (application, analysis, creating evaluation) are not included at a sufficient level.

Keywords: History, history of revolution, Atatürkism, textbook, Bloom's taxonomy.

¹ Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article. Corresponding Author: Osman AKHAN

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir. Sorumlu Yazar: Osman AKHAN

Öz: 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında ölçme ve değerlendirme sorularının revize edilmiş Bloom taksonomisine göre incelenmesinin amaçlandığı bu araştırmada, 2019-2020 eğitim öğretim döneminde MEB tarafından ortaokullarda okutulması uygun görülen MEB'e ve farklı bir yayınevine ait T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı ilgili alt problemlere göre incelenmiştir. Araştırma, nitel bir araştırma olarak tasarlanmış ve betimsel tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Doküman incelemesi yöntemi kullanılarak toplanan veriler, betimsel analiz yöntemine dayalı olarak çözümlenmiştir. Bu araştırmanın elde edilen sonuçları değerlendirildiğinde, MEB'e ve yayınevine ait olan T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarındaki ölçme ve değerlendirme sorularının dağılımı bakımından her iki kitapta da ünitelerin ölçme ve değerlendirme soru sayılarının farklılaştığı, soru tipi çeşitliliğinin yayınevinin ölçme ve değerlendirme sorularına göre MEB'in ders kitabında, fazla olduğu, revize edilmiş bloom taksonomisine göre ise değerlendirme sorularının hatırlama ve anlama düzeyinde kaldığı, üst düzeylere ait (uygulama, analiz, değerlendirme yaratma) sorulara yeterli düzeyde yer verilmediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarih, inkılap tarihi, Atatürkçülük, ders kitabı, Bloom taksonomisi.

Introduction

Education is the process where individuals gain the skills and values required by the age in which they live. The most important institution where these values and skills are tried to be brought to the individual in a planned way is schools. Teachers play a primary role in providing students at schools with the knowledge, skills and values demanded by the age. However, teachers need tools and materials to guide them in classes. Textbooks are one of these tools. With the information patterns in them, textbooks present the skills and values that are desired to be acquired by the student. In addition, textbooks are expected to be able to measure whether students have achieved the targeted acquisitions, skills and values related to that unit with the testing and evaluation sections at the end of the units. It is thought that the taxonomic analysis and discussion of the testing and evaluation questions here will guide the textbooks to be prepared in the following years.

Taxonomy is defined as the classification of concepts in a field and the set of rules used in this classification (TDK, 2020). In other words, taxonomy is the gradual classification of entities or concepts from simple to complex and each level must be mastered before moving on to the next one, i.e. each step being a pre-requisite for the subsequent one (Tutkun and Okay, 2012). Taxonomies are generally used in the classification of objectives in the field of education. Classification of objectives was first ma-

de by Bloom et al. (Bloom, Engelhart, Furst, Hill, and Krathwohl, 1956). Gradual classification of goals is made in three areas: cognitive domain, affective domain and psychomotor domain. Cognitive domain is the area where mental learning is predominant and mental abilities are developed; affective domain is the domain where emotional aspects such as love, fear, hate, interest, and attitude are dominant; psychomotor domain is the area where the mind and muscle coordination is at the forefront (Demirel, 2017).

Bloom's taxonomy (original Bloom) was developed by Bloom et al in 1956. The main purpose of creating such a taxonomy was to establish a structure that would provide consensus among education stakeholders (curriculum development experts, teachers, etc.) and to classify student behaviors that represented the intended outcomes of the educational process (Bloom et al., 1956). Bloom's Taxonomy covers three areas of academic learning: cognitive, affective, and psychomotor. Affective domain includes attitude / self development, psychomotor domain includes physical skills. Cognitive field includes mental skills and produces knowledge (Chandio, Pandhiani and Iqbal, 2016). Bloom's taxonomy divides thinking skills into six hierarchically arranged categories. In a learning output from low-level cognitive skills (knowledge and comprehension) to higher-level cognitive skills (application, analysis, synthesis and evaluation), students' thinking skills and behaviors are defined according to the verbs they choose (Stanny, 2016). Bloom's taxonomy attempts to arrange what educators want individuals receiving education to know in a gradual order and from simple to complex (Tutkun and Okay, 2012). The taxonomy involves, from simple to complex, the steps of knowledge, comprehension, application, analysis, synthesis and evaluation, respectively. Each step in the taxonomy is accepted as a prerequisite of the next step (Ari, 2013). For example, in order for the goals in the synthesis step to be achieved, the steps before the synthesis step must be realized.

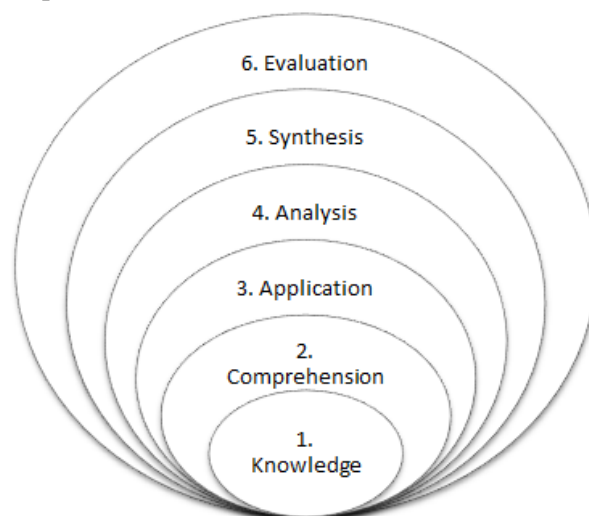

Figure 1. Bloom's Taxonomy

Bloom's taxonomy has been accepted and applied in education systems around the world from 1956, when it was first published, until the 2000s (Arseven, Şimşek, and Güden, 2016). In the 2000s, the need for revision of the Bloom taxonomy was felt and in 2001, the revised Bloom taxonomy was published by Anderson et al. (2001). One of the reasons for the revision of the original taxonomy was that a need had emerged, with the developments in the world since 1956, to combine contemporary information on development and learning psychology, teaching methods and techniques and testing and evaluation with a new taxonomy (Bümen, 2006). Within the scope of these changes, efforts were made to revise the original taxonomy and make it suitable for the 21st century (Tutkun, Demirtaş, Arslan, and Erdoğan, 2015). Two dimensions, namely "knowledge dimension" and "cognitive process dimension", were created in cognitive classification with the revised taxonomy (Krathwohl, 2002). Thus, the original taxonomy, which exhibited a one-dimensional structure, was replaced with a two-dimensional taxonomy.

Table 1: Bloom's Revised Taxonomy (Anderson et al. 2001)

Knowledge Dimension	Cognitive Process Dimension					
	1. Remembering	2. Understanding	3. Applying	4. Analyzing	5. Evaluating	6. Creating
Factual Knowledge						
Conceptual Knowledge						
Procedural Knowledge						
Meta-Cognitive Knowledge						

When the Revised Bloom Taxonomy is examined, it is seen that the "knowledge dimension" has been added to the taxonomy. This dimension is divided into 4 categories, namely "factual", "conceptual", "procedural" and "metacognitive". In the cognitive process dimension, the number of categories has remained 6, as in the original taxonomy, but the names of 3 categories and the locations of 2 categories have changed. The "knowledge" step in the original taxonomy has been changed into "remembering", the "comprehension" step into "understanding" and the "synthesis" step into "creating". Moreover, the creation step has preceded the evaluation step. In this way, the criticisms made to the original taxonomy were tried to be removed (Krathwohl, 2002). The information and cognitive process dimension in the revised taxonomy is expressed by Anderson et al. (2001) as follows.

A) Knowledge Dimension

1. Factual knowledge: It covers the basic elements that students need to know in order to get to know a discipline or to solve problems within a discipline. It has

two sub-dimensions: knowledge of terminology and knowledge of specific details and elements. For example, knowing musical symbols or reliable information sources are considered to belong to the category of factual knowledge.

2. **Conceptual knowledge:** It includes categories and classifications and complex, organized relationships between them. This dimension includes information forms, conceptual information schemes and mental models. These forms, schemes or models represent the individual's knowledge of how a particular subject is organized and structured, how different pieces of information are systematically linked and how they relate to each other. For example, when a mental model is developed about why the seasons are formed, many ideas will appear in the mind of the individual. The individual will form many elements in his/her mind like the earth, the sun, the earth rotating around the sun, etc. This kind of conceptual knowledge is called "knowledge of the discipline". There are three sub-dimensions in this category: knowledge of classifications and categories, knowledge of principles and generalizations, and knowledge of theory, model and structures.
3. **Procedural knowledge:** Procedural knowledge includes knowledge about how to do something. The knowledge about how to do something here may be a simple cluster of knowledge or may contain complicated information. In this category, there are three sub-dimensions: skills and algorithms related to a specific subject, knowledge of techniques and methods related to a particular subject, and knowledge of the criteria used to determine when to use appropriate procedures. For example, knowing research methods related to social sciences is included in the procedural knowledge dimension because it belongs to the sub-dimension of the knowledge of techniques and methods related to a particular subject.
4. **Metacognitive knowledge:** Metacognitive knowledge is one's awareness of his/her own cognition and knowledge of his/her general cognition. This dimension has three sub-dimensions: strategic knowledge, knowledge about cognitive tasks that include appropriate and conditional information, and knowledge of the self. For example, since an individual's knowing fields about which s/he is knowledgeable and those about which s/he is not knowledgeable is in the sub-dimension of self-knowledge, it belongs to the metacognitive knowledge dimension.

B) Cognitive Process Dimension

1. **Remembering:** It refers to retrieving information from long-term memory. Recognizing and recalling are among the subcategories of the remembering cate-

- gory. For example, recognizing or recalling important days in US history falls under the category of remembering.
2. **Understanding:** It includes the process of constructing meaning from instructional messages, including oral, written and graphic communication. Interpreting, exemplifying, classifying, summarizing, inferring, comparing and explaining are among the subcategories of this category. For example, explaining the causes of important 18th century events in France is handled under the category of comprehension.
 3. **Applying:** It refers to using previously known knowledge in a given situation. It includes the subcategories of execution and implementation. For example, determining and using in which situations Newton's second rule is appropriate is included in the application step.
 4. **Analyzing:** It refers to breaking a subject or phenomenon into constituent parts and determining how the parts relate to each other and to overall structure. Differentiating, organizing and attributing are the subcategories of this step. For example, determining the points of view of the author of an essay in terms of his or her political perspective belongs to the attributing sub-category and falls under the analyzing category.
 5. **Evaluating:** It refers to making judgments based on certain criteria or standards. Checking and critiquing are the subcategories of this category. For example, judging which of the two methods is the best way to solve a given problem falls under the evaluating category.
 6. **Creating:** It refers to creating a new model or structure by putting elements together to form a coherent or functional whole. Generating, planning and producing are the subcategories of this category. For example, planning a research paper on a given historical topic or generating hypotheses to account for an observed phenomenon falls under the category of creating.

Forehand (2010) divided the changes that came with the renewed taxonomy into changes in terminology, structure and emphasis.

1. **Terminological change:** Terminological change is one of the most obvious changes in the renewed taxonomy. The steps of knowledge, comprehension, application, analysis, synthesis and evaluation in the original taxonomy were changed to remembering, understanding, applying, analyzing, evaluating and creating, respectively. Again, the addition of the knowledge dimension to the taxonomy as well as the cognitive dimension is considered within the scope of terminological changes.

2. Structural change: Structural change refers to the two-dimensional structuring of the revised Bloom's taxonomy instead of the one-dimensional structuring of the original taxonomy of Bloom. While one of these two dimensions defines the "knowledge" dimension, the other defines the "cognitive process" dimension.
3. Change in Emphasis: It refers to the preparation of the revised taxonomy for a broader audience than the original taxonomy. The revised taxonomy emphasizes the use of a more authentic tool for curriculum planning, instructional delivery and assessment.

Bloom's Taxonomy or Bloom' Revised Taxonomy can be used to classify the outcomes in curricula, as well as to evaluate questions prepared for testing and evaluation or to examine textbooks (Gültekin and Burak, 2019). A study conducted by Beyreli and Sönmez (2017) reached the conclusion that studies conducted in Turkey regarding Bloom's taxonomy and Bloom's Renewed Taxonomy focused on testing and evaluation processes. Therefore, it can be said that these taxonomies, be it the original or revised Bloom's taxonomy, can be used to analyze testing and evaluation Dolayısıyla orijinal ya da revize edilmiş bloom taksonomisi olsun bu taksonomilerin ölçme ve değerlendirme sorularının analiz edilebileceği söylenebilir

In the literature on the subject, the original Bloom's Taxonomy or Bloom's Revised Taxonomy are frequently examined within the framework of curricula (Çiftçi, 2010; Gazel and Erol, 2012; Gezer, Şahin, Sünkür, and Meral, 2014; Özdemir, Altıok, and Baki, 2015; Aktan, 2019; Filiz and Baysal, 2019; Gültekin and Burak, 2019; Yolcu, 2019), examination questions (Çalışkan, 2011; Gökler, Aypay & Arı, 2012; Arseven, Şimşek, and Güden, 2016; Şanlı and Pınar, 2017; Topçu, 2017; Karaer, 2019; Mercan, 2019; Uymaz and Çalışkan, 2019) and textbooks (Candeğer, 2016; Akçay, Akçay, and Kahramanoğlu, 2017; Durukan and Demir, 2017; Oran and Karalı, 2019; Tüm, 2016; Ulum and Taşkaya, 2019; Sallabaş and Yılmaz, 2020). In a study conducted by Gezer et al. (2014) within the scope of the curricula, the acquisitions/outcomes in the 8th grade T.R. History of Revolution and Atatürkism course program were analyzed according to Bloom's Revised Taxonomy. As a result of the study, it was found that in the knowledge dimension, 6 acquisitions/outcomes (8 %) were in factual knowledge and 69 (92 %) were in conceptual knowledge subcategories; in the cognitive process dimension, 25 acquisitions/outcomes (33.3%) were in the understanding category, 16 acquisitions/outcomes (21.3%) were in the analyzing category and 34 acquisitions/outcomes (45.3%) were in the evaluating category. In a study conducted by Topçu (2017) within the framework of exam questions, TEOG history questions were examined according to Bloom's Revised Taxonomy. 160 T.R. History of Revolution and Atatürkism questions asked in the TEOG examination were examined and classified within the scope of the study. As a result of the research, 143 (89 %) of the 160 questions were found to be

in the category of understanding, 13 (8.1 %) in the category of remembering and 4 (2.5 %) of them in the category of analysis. Of the studies on textbooks, a study conducted by Candeğer (2016) examined the testing and evaluation questions in the T.R. History of Revolution and Atatürkism textbook according to original Bloom's Taxonomy. Of a total of 251 testing and evaluation questions addressed within the scope of the study, it was concluded that 166 (66 %) questions were in the category of remembering, 46 (18 %) were in understanding, 28 (11 %) were analyzing, 9 (3.5 %) were evaluating and 2 (0.8%) were in creating. Likewise, it was seen in the same study that the types of questions were prepared with traditional testing tools in the form of questions requiring short answers, gap-filling, true-false, multiple-choice, matching or puzzles.

When the relevant literature was examined, no study was encountered in which the testing and evaluation questions in the T.R. History of Revolution and Atatürkism textbooks prepared by the Ministry of National Education and NEV Kitap were examined according to Bloom's Revised Taxonomy. Therefore, it will be important to see the nature of the testing and evaluation approaches in the books prepared by two different institutions and how they differ according to Bloom's Revised Taxonomy. In this direction, the aim of the study is to examine the testing and evaluation questions in the T.R. History of Revolution and Atatürkism textbooks according to Bloom's Revised Taxonomy. In this context, the study focused on the cognitive process dimension and knowledge dimension of Revised Bloom's Taxonomy. In accordance with the purpose of this research, answers were sought to the following questions:

1. What is the distribution of the testing and evaluation questions in the 8th grade T.R. History of Revolution and Atatürkism textbook prepared by MNE by question types?
2. What is the distribution of the testing and evaluation questions in the 8th grade T.R. History of Revolution and Atatürkism textbook prepared by NEV Kitap by question types?
3. What is the distribution of the testing and evaluation questions in the 8th grade T.R. History of Revolution and Atatürkism textbook prepared by the Ministry of National Education according to Bloom's Revised Taxonomy and its sub-dimensions?
4. What is the distribution of the testing and evaluation questions in the 8th grade T.R. History of Revolution and Atatürkism textbook Prepared by NEV Kitap according to Bloom's Revised Taxonomy and its sub-dimensions?

Method

This study, which aims to examine the testing and evaluation questions in the T.R. History of Revolution and Atatürkism course books taught within the scope of the

curriculum of 8th grade History of Revolution and Atatürkism course according to Bloom's Revised Taxonomy, was designed as a qualitative research and conducted using document analysis. Document analysis covers the analysis of written materials containing information about the phenomenon or facts that are intended to be investigated (Yıldırım and Şimşek, 2016).

Data Source

The data source of this research consists of the following books obtained by the researchers in PDF format, which were accepted as textbooks for 5 years starting from the 2019-2020 academic year:

- MEB. (2019). T.R. History of Revolution and Atatürkism Textbook. Ministry of National Education Publications. Ankara

- NEV Book (2019). T.R. History of Revolution and Atatürkism Textbook. Özyurt Matbaacılık. Ankara

- MEB. (2019). T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ankara

- NEV Kitap (2019). T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı. Özyurt Matbaacılık. Ankara

Data Collection and Analysis

The "document analysis" method was used as data collection method in this study. In this direction, 244 questions in the aforementioned T.R. History of Revolution and Atatürkism textbook prepared by the Ministry of National Education and 171 questions in the T.R. History of Revolution and Atatürkism textbook prepared by NEV Kitap were included in the sample and examined. The data collected in the research were analyzed by using the descriptive analysis method. The main purpose of using the descriptive analysis method is to summarize and interpret the qualitative data obtained according to predetermined themes and to present them to the reader in an organized and interpreted manner (Yıldırım and Şimşek, 2016).

An expert in the field and the researchers exchanged views during the data analysis process of the research while analyzing which category the testing and evaluation questions in the T.R. History of Revolution and Atatürkism textbooks should be included in according to Bloom's Revised Taxonomy. The cognitive process dimension of Anderson's Taxonomy and its sub-categories (cited in Arı, 2013) were used in the analysis of the questions as shown in Table 2. For the reliability of the study, the common and non-common views were determined and the agreement-disagreement formula of Miles and Huberman (1994) was used. The reliability coefficient was found to be 93 percent and the analysis of the study was deemed reliable. For questions about

which there was disagreement and hesitation, a testing and evaluation expert was consulted and thus a decision was reached. In addition, the findings were supported by direct quotations from the questions.

Table 2: Cognitive Process Dimension of Anderson's Taxonomy and Its Subcategories Used in the Analysis

CATEGORIES	FEATURES	SKILLS
Remembering	It is retrieving relevant knowledge from long-term memory.	Remember, define, list, tabulate, use appropriately,
Applying	Applying or using a method/procedure in a given situation, applying knowledge in a new situation	Choose, classify, demonstrate, dramatize, practice, use, experiment, interpret, calculate, operate, solve, employ, make a sketch, restructure, construct
Analyzing	Breaking material into its constituents or parts, distinguishing between different parts and determining how the parts relate to one another or to the overall structure or purpose of the material	Order, compare, contrast, explain, critique, differentiate, distinguish, question, test, achieve
Evaluating	It is judging a decision or a stance. It is making a decision/making a judgment based on criteria and standards. Evaluating, which was the last category in the old version, is in the fifth category in the new version	Assess, rank, discuss, defend, conclude, judge, select, support, take action, value, infer, express view
Creating	It involves forming a new product or idea by using parts. It is putting parts together to form a unique product or to form a coherent whole	Plan, combine, assemble, construct, create, produce, execute, design, form, formulate, develop.

(Anderson, 1999, cited in Ari, 2013).

Findings

In the findings section, firstly, testing and evaluation questions in the textbooks examined within the scope of the research question were analyzed according to question types, and then these questions were examined according to Bloom's Revised Taxonomy. Finally, the questions examined were presented according to the sub-dimensions of Bloom's taxonomy.

1. Findings about the Distribution of the MNE 8th Grade T.R. History of Revolution and Atatürkism Course book Testing and Evaluation Questions According to Question Types

Table 3: Distribution of the Testing and Evaluation Questions in the MNE 8th Grade T.R. History of Revolution and Atatürkism Textbook According to Units and Question Types

Name of Unit	Question Types	Number of Questions	Cognitive Dimension						
			Knowledge Dimension	Remembering	Understanding	Applying	Analyzing	Evaluating	Creating
1. A Hero is Born	Short Answer Questions	10	Factual	6	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	4	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
	Crossword	8	Factual	8	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	-	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
	Multiple Choice	6	Factual	2	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	4	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
	Semantic Analysis Table	5	Factual	-	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	5	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
	Structured Grid	5	Factual	5	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	-	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
Open-ended questions	4	Factual	-	-	-	-	-	-	
		Conceptual	-	4	-	-	-	-	
		Procedural	-	-	-	-	-	-	
		Metacognitive	-	-	-	-	-	-	
<i>Total</i>	<i>38</i>								
2. National Awakening	Structured Grid	30	Factual	30	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	-	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
	Crossword	14	Factual	14	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	-	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
	Multiple	10	Factual	4	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	-	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-

	Choice		Conceptual	-	6	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
			Factual	4	-	-	-	-	-
	Matching	4	Conceptual	-	-	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
			Factual	4	-	-	-	-	-
	Questions with Short Answer	4	Conceptual	-	-	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
			Factual	3	-	-	-	-	-
	Diagnostic Branching Tree	3	Conceptual	-	-	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
			Factual	-	-	-	-	-	-
	Open-Ended	1	Conceptual	-	1	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
	<i>Total</i>	66							
			Factual	4	-	-	-	-	-
	Multiple Choice	10	Conceptual	-	6	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
			Factual	9	-	-	-	-	-
	Questions with Short Answer	9	Conceptual	-	-	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
			Factual	1	-	-	-	-	-
	Open-Ended	7	Conceptual	-	5	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	1
			Factual	6	-	-	-	-	-
	Structured Grid	6	Conceptual	-	-	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
			Factual	5	-	-	-	-	-
	Matching	5	Conceptual	-	-	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
			Factual	2	-	-	-	-	-
	Word Association	2	Conceptual	-	-	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
	<i>Total</i>	39							
			Factual	-	-	-	-	-	-
	Multiple Choice	11	Conceptual	-	11	-	-	-	-

3. A National Epic: Either Independence or Death

4. Atatürkism and Mod-

ernizing Turkey		Procedural	-	-	-	-	-	-	
		Metacognitive	-	-	-	-	-	-	
	Questions with Short Answer	9	Factual	9	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	-	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
	Structured Grid	6	Factual	6	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	-	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
	Matching	6	Factual	6	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	-	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
	Open- Ended	3	Factual	-	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	3	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
	Word Associa- tion	2	Factual	2	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	-	-	-	-	-
Procedural			-	-	-	-	-	-	
Metacognitive			-	-	-	-	-	-	
<i>Total</i>	<i>37</i>								
5. Efforts of Democrati- zation	Questions with Short Answer	7	Factual	7	-	-	-	-	
			Conceptual	-	-	-	-	-	
			Procedural	-	-	-	-	-	
			Metacognitive	-	-	-	-	-	
	Multiple Choice	6	Factual	1	-	-	-	-	
			Conceptual	-	5	-	-	-	
			Procedural	-	-	-	-	-	
			Metacognitive	-	-	-	-	-	
	Open- Ended	4	Factual	-	-	-	-	-	
			Conceptual	-	4	-	-	-	
			Procedural	-	-	-	-	-	
			Metacognitive	-	-	-	-	-	
	Matching	4	Factual	4	-	-	-	-	
			Conceptual	-	-	-	-	-	
			Procedural	-	-	-	-	-	
			Metacognitive	-	-	-	-	-	
	<i>Total</i>	<i>21</i>							
	6. Turkish Ataturk Era Foreign Policy	Questions with Short Answer	16	Factual	12	-	-	-	-
				Conceptual	-	4	-	-	-
				Procedural	-	-	-	-	-
Metacognitive				-	-	-	-	-	
Multiple Choice		5	Factual	1	-	-	-	-	
			Conceptual	-	4	-	-	-	
			Procedural	-	-	-	-	-	
			Metacognitive	-	-	-	-	-	

		Metacognitive	-	-	-	-	-	-
	Open-Ended	2	Factual	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	2	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-
	<i>Total</i>	23						
	Questions with Short Answer	5	Factual	5	-	-	-	-
			Conceptual	-	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-
	Open-Ended	5	Factual	1	-	-	-	-
			Conceptual	-	4	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-
7. Atatürk's Death and After	Semantic Analysis Table	5	Factual	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	5	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-
	Multiple Choice	5	Factual	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	5	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-
	<i>Total</i>	20						

When Table 3 is examined, It is seen that questions types of "open-ended", "short answer", "matching", "structured grid", "semantic analysis table", "crossword", "word association" and "diagnostic branching tree" were used in the assessment and evaluation questions in the 8th grade T.R. History of Revolution and Atatürkism textbook. Considering the types of questions used, it can be said that alternative / contemporary evaluation methods are used in the MNE coursebook. Considering the number of questions, it is seen that usually questions with short answer and multiple choice questions are frequently included. When the total number of questions is considered, the highest number of questions are included in the second unit, i.e. the "National Awakening" unit, and the least number of questions are in the 7th unit, i.e. "Atatürk's Death and After" unit. It is seen that the questions were generally prepared in the "factual" and "conceptual" dimensions according to the knowledge dimension of the revised taxonomy. In the cognitive dimension, on the other hand, it is possible to say that the questions were prepared according to the "remembering" and "understanding" categories.

Example 1. Semantic Analysis Table

B. Some statements are given in the table below about the social, cultural and economic conditions of the city of Salonica in the late Ottoman Era. Tick (X) next to the space related to the statement.

Features of the city of Salonica	Social	Cultural	Economic
Different nations lived together.			
It had a busy port.			
It was a multinational city.			
It enjoyed a rich media environment.			
It was a place open to different views.			

Example 2. Structured Grid

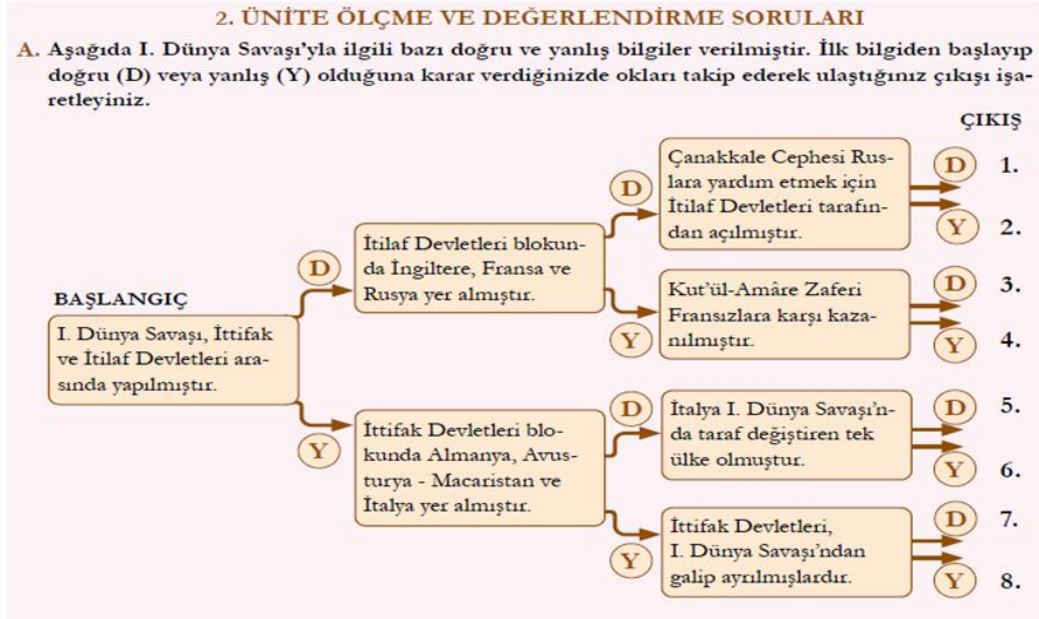
4th unit and evaluation questions

A. Answer the questions based on the reforms conducted in different fields given in the table below. Write your answers in the spaces provided.

a.Law on unity of education	b.Abolition of the Ministry of Religion and Foundations	c.Turkey Economic Congress
ç.Surname Act	d.Dress Code	e.Alphabet Reform
f.Abolition of The Sultanate	g.Turkish Language Society	h.Abolition of the Caliphate
ı.People’s Schools	i.Civil Code	j.Turkish Historical Society
k.Cabotage Law	l.Closure of dervish lodges	m.Proclamation of Republic

1. What are the letters indicating the reforms made in the political domain?
.....
2. What are the letters indicating the reforms made in the educational and cultural domain?
.....
3. What are the letters indicating the reforms made in the social domain?
.....
4. What are the letters indicating the reforms made in the economic domain?
.....
5. What are the letters indicating the reforms made in the field of law?
.....
6. Which of the following reforms above were implemented by the 1st Assembly? State their letters.
.....

Example 3. Diagnostic Branching Tree

A. Some correct and incorrent information about World War I was given below. Beginning with the first information, follow the arrows which you deem to be true (T) and false (F) and tick the exit you reach.

Start

World War I was fought between the central powers and the Entente Powers.

T-The Entente Powers included England, France and Russia.

-T-The Dardanelles Front was opened by the Entente Powers to help Russians-

T 1stexit

F 2ndexit

-F-The Kut'ül Amare Victory was won against the French

T3rd

exit

F4th

exit

F-The Central Powers included Germany, Austria-Hungaria and Italy.

-T-Italy was the only country that changed sides in World War I

T

5thexit

F 6th exit

-F-The Central Powers were the victors of World War I.

T 7th

exit

F 8thexit

2. Findings about the Distribution of the Testing and Evaluation Questions in the 8th Grade T.R. History of Revolution and Atatürkism Course book prepared by NEV Kitap According to the Units and Question Types

Table 4: Distribution of the Testing and Evaluation Questions in the 8th Grade T.R. History of Revolution and Atatürkism Course book prepared by NEV Kitap

Name of Unit	Question Types		Cognitive Dimension						
			Knowledge Dimension	Remembering	Understanding	Applying	Analyzing	Evaluating	Creating
1. A Hero is Born	Questions with Short Answer	6	Factual	6	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	-	-	-	-	
			Procedural	-	-	-	-	-	
			Metacognitive	-	-	-	-	-	
	Multiple Choice	5	Factual	2	-	-	-	-	
			Conceptual	-	3	-	-	-	
			Procedural	-	-	-	-	-	
			Metacognitive	-	-	-	-	-	
	True-False	4	Factual	4	-	-	-	-	
			Conceptual	-	-	-	-	-	
			Procedural	-	-	-	-	-	
			Metacognitive	-	-	-	-	-	
	Open-Ended Question	4	Factual	-	-	-	-	-	
			Conceptual	-	4	-	-	-	
			Procedural	-	-	-	-	-	
			Metacognitive	-	-	-	-	-	
	Total	19	Factual						
	2. National Awakening	Questions with Short Answer	14	Conceptual	14	-	-	-	-
				Procedural	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	
			Factual	-	-	-	-	-	
Open-Ended		4	Conceptual	-	-	-	-	-	
			Procedural	-	4	-	-	-	
			Metacognitive	-	-	-	-	-	
			Factual	-	-	-	-	-	
True-False		4	Factual	4	-	-	-	-	
			Conceptual	-	-	-	-	-	
			Procedural	-	-	-	-	-	
			Metacognitive	-	-	-	-	-	
Multiple Choice		4	Factual	1	-	-	-	-	
			Conceptual	-	3	-	-	-	
			Procedural	-	-	-	-	-	
			Metacognitive	-	-	-	-	-	
Total		26	Factual						
3. A National Epic: Either Independence or Death		Multiple Choice	10	Conceptual	1	-	-	-	-
				Procedural	-	9	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	
	Questions with Short Answer	6	Factual	-	-	-	-	-	
			Conceptual	6	-	-	-	-	

	Short Answer		Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
			Factual	-	-	-	-	-	-
	True-False	6	Conceptual	6	-	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
			Factual	-	-	-	-	-	-
	Open-Ended	4	Conceptual	-	-	-	-	-	-
			Procedural	-	4	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
			Factual	-	-	-	-	-	-
	Total	26	Conceptual						
			Procedural	1	-	-	-	-	-
	Open-Ended	8	Metacognitive	-	7	-	-	-	-
			Factual	-	-	-	-	-	-
			Conceptual	2	-	-	-	-	-
	Multiple Choice	8	Procedural	-	6	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
			Factual	-	-	-	-	-	-
	True-False	5	Conceptual	5	-	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
			Factual	-	-	-	-	-	-
	Questions with Short Answer	4	Conceptual	4	-	-	-	-	-
			Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
			Factual	-	-	-	-	-	-
	Total	25	Conceptual						
	Open-Ended	6	Procedural	2	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	4	-	-	-	-
			Factual	-	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	-	-	-	-	-
	Multiple Choice	6	Procedural	2	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	4	-	-	-	-
			Factual	-	-	-	-	-	-
	True-False	5	Conceptual	-	-	-	-	-	-
			Procedural	5	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
			Factual	-	-	-	-	-	-
			Conceptual	5	-	-	-	-	-
	Questions with Short Answer	5	Procedural	-	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
			Factual	-	-	-	-	-	-
	Total	22	Conceptual						
	Multiple Choice	12	Procedural	5	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	6	-	-	-	-
			Factual	-	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	-	-	1	-	-
	Open-Ended	7	Procedural	2	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	5	-	-	-	-

			Factual	-	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	-	-	-	-	-
	True-False	6	Procedural	6	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
			Factual	-	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	-	-	-	-	-
	Questions with Short Answer	5	Procedural	5	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
			Factual	-	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	-	-	-	-	-
	Total	30	Procedural						
	Open-Ended	7	Metacognitive	4	-	-	-	-	-
				-	3	-	-	-	-
			Factual	-	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	-	-	-	-	-
	Multiple Choice	6	Procedural	2	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	4	-	-	-	-
			Factual	-	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	-	-	-	-	-
7. Atatürk's Death and After	True-False	5	Procedural	5	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
			Factual	-	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	-	-	-	-	-
	Questions with Short Answer	5	Procedural	5	-	-	-	-	-
			Metacognitive	-	-	-	-	-	-
			Factual	-	-	-	-	-	-
			Conceptual	-	-	-	-	-	-
	Total	23	Procedural						

When Table 4 is examined, it is seen that "open-ended", "multiple choice", "true-false" and "short answer questions" are used in the testing and evaluation questions of the 8th grade T.R. History of Revolution and Atatürkism textbook. When the question types are examined, it is possible to say that a different publishing/the other publishing house uses traditional testing tools. When the distribution of question types is considered, it is seen that generally multiple choice and open-ended question types are higher in number than the other question types. Considering the total number of questions, the highest number of questions was in the 6th unit, i.e. "Atatürk Era Turkish Foreign Policy" unit, and the fewest number of questions was in the 1st unit, i.e. "A Hero is Born". The questions are generally prepared according to the "factual" and "conceptual" dimensions in the knowledge dimension of the revised taxonomy. No question was prepared according to the "procedural" sub-dimension of the knowledge dimension. In the "metacognitive" dimension, on the other hand, there is one multiple choice question in the 6th unit, i.e. "Atatürk Era Turkish Foreign Policy".

Example 1. Short Answer Questions

- B.** “Şemsi Efendi Mektebi, Mahalle Mektebi, Şam, Halep, Selanik Askerî Rüştiyesi, İttihat ve Terakki Cemiyeti, 31 Mart Olayı, Harp Akademisi, Harp Okulu, Vatan ve Hürriyet Cemiyeti, Kafkas Cephesi, Derne ve Tobruk”

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan noktalı yerlere yukarıda verilen kelimelerden uygun olanı yazınız.

1. Atatürk, sınavlarına gizlice girerek kazanmış ve bu okulu başarıyla bitirmiştir.
2. Mustafa Kemal, Manastır Askerî İdadisini başarı ile tamamlayarak İstanbul'da girmiştir.
3. İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra meşrutiyet karşıtları tarafından çıkarılmıştır.
4. Atatürk ilk askerî başarısını ve kazanmıştır.
5. Atatürk'ün ilk görev yeri, merkezi olan V. Orduya bağlı Süvari Alayı idi.

Example 2. True False Question

- Ç.** **Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına “D”, yanlış olanların başına “Y” yazınız.**

1. (.....) Birinci Dünya Savaşı'nın en önemli nedenlerinden biri de sanayileşen ülkelerin ham madde ve pazar arayışlarıdır.
2. (.....) Osmanlı Devleti, kaybetmiş olduğu toprakları yeniden elde etmek için Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya'nın yanında yer aldı.
3. (.....) Paris Barış Konferansı'nda İzmir ve Batı Anadolu toprakları İtalya'ya verildi.
4. (.....) Misak-ı Milli kararları Osmanlı Mebusan Meclisi tarafından alındı.

3. Findings about the Examination of the Testing and Evaluation Questions in the 8th grade T.R. History of Revolution and Atatürkism Textbook prepared by MNE According to Revised Bloom Taxonomy

Table 5: Distribution of the Testing and Evaluation Questions in the 8th grade T.R. History of Revolution and Atatürkism Textbook prepared by MNE According to Revised Bloom Taxonomy

Unit	Levels/Categories	Number of Questions
1. A Hero is Born	Remembering	21
	Understanding	17
	Applying	-
	Analyzing	-
	Evaluating	-
	Creating	-
	Total	38
2. National Awakening	Remembering	59
	Understanding	7

	Applying	-
	Analyzing	-
	Evaluating	-
	Creating	-
	Total	66
3. A National Epic : Either Independence or Death	Remembering	27
	Understanding	11
	Applying	-
	Analyzing	-
	Evaluating	-
	Creating	1
	Total	39
4. Ataturkism and Modernizing Turkey	Remembering	23
	Understanding	14
	Applying	-
	Analyzing	-
	Evaluating	-
	Creating	-
	Total	37
5. Efforts of Democratization	Remembering	12
	Understanding	9
	Applying	-
	Analyzing	-
	Evaluating	-
	Creating	-
	Total	21
6. Turkish Ataturk Era Foreign Policy	Remembering	13
	Understanding	10
	Applying	-
	Analyzing	-
	Evaluating	-
	Creating	-
	Total	23
7. Atatürk's Death and After	Remembering	6
	Understanding	14
	Applying	-
	Analyzing	-
	Evaluating	-
	Creating	-
	Total	20

When Table 5 is examined, it is seen that the testing and evaluation questions in the T.R. History of Revolution and Ataturkism textbook are generally prepared at the level of remembering and understanding. Although no questions were encountered at

the level of analyzing, evaluating, and applying, one question out of 244 questions examined was prepared at the level of creating. Of the questions examined, one example for each cognitive process dimension is given below.

✓ **Question for the remembering level:**

Which of the following events occurred before and after Mustafa Kemal's resignation from his military service on 8-9 July 1919?

- A) After Havza Circular, before Amasya Circular
- B) After landing in Samsun, before Havza Circular
- C) After Amasya Circular, before Erzurum Congress
- D) After Erzurum Congress, before Sivas Congress (MNE, 2019 p.87)

The reason why the above question is at the remembering level is that it requires students to remember a historical event that occurred on the relevant dates. In the "remembering" step, which is a sub-dimension of the remembering dimension, the student searches for information in long-term memory and brings this information to the document that processes it (Demirel, 2017). In the sample question, it was asked which of the events given in the question occurred before and after the resignation of Mustafa Kemal on 8-9 July 1919. Therefore, students were asked to bring the events in the relevant history from long-term memory to procedural memory in a chronological manner. Therefore, it is included in the remembering level.

✓ **Question for the remembering level:**

In the "French Declaration of Human and Citizen Rights" published with the French Revolution, it was stipulated that freedom should be to individuals and independence to nations. It was explained that every community possessing the qualities of a nation had the right to establish its own independent state. This situation led to the fragmentation and disintegration of empires that included different nations. The Ottoman State was adversely affected by the nationalism movement due to its multinational structure and the attacks of European states, and entered a process of disintegration.

Based on the information given, please write down the reasons why the Ottoman Empire was adversely affected by the nationalism movement? (MNE, 2019 p.33)

The reason why the above question is at the level of understanding is that students are asked to write down the reasons for a specific event or phenomenon. In the "explanation" step, which is a sub-step of the understanding level, students are expected to be able to explain a cause and effect related to an event or phenomenon (De-

mirel, 2017). Since the sample question asked the students about the reasons for the negative impact of the nationalism movement on the Ottoman Empire, it was included in the understanding level.

✓ **Question for the level of creating:**

If you were in the place of the people in the picture, how would you address the future with your emotions then and what advice would you give to future generations? Please state. (MNE, 2019 p.125)

The reason why the question on the left is at the creating level is that the students are asked to creatively devise a unique piece of advice. In the "production" step, which is a sub-step of the creating level, individuals are expected to design an original product (Demirel, 2017). In the question, the students are asked to give advice for the future by putting themselves in the places of the people in the visual. For this reason, it was included in the level of creating questions.

4. Findings Regarding the Examination of the Testing and Evaluation Questions in the T.R. History of Revolution and Ataturkism Textbook prepared by NEV Kitap According to the Revised Bloom's Taxonomy

Table 6: Distribution of the Testing and Evaluation Questions in the T.R. History of Revolution and Ataturkism Textbook Prepared by NEV Kitap According to the Revised Bloom's Taxonomy

Unit	Levels/Categories	Number of Questions
1. A Hero is Born	Remembering	12
	Understanding	7
	Applying	-
	Analyzing	-
	Evaluating	-
	Creating	-
	Total	19
2. National Awakening	Remembering	19
	Understanding	7
	Applying	-
	Analyzing	-
	Evaluating	-
	Creating	-

	Total	26
	Remembering	13
	Understanding	13
3. A National Epic: Either Independence or Dath	Applying	-
	Analyzing	-
	Evaluating	-
	Creating	-
	Total	26
		Remembering
	Understanding	13
4. Ataturkism and Modernizing Turkey	Applying	-
	Analyzing	-
	Evaluating	-
	Creating	-
	Total	25
	Remembering	13
	Understanding	9
5. Efforts of Democratization	Applying	-
	Analyzing	-
	Evaluating	-
	Creating	-
	Total	22
	Remembering	18
	Understanding	11
6. Atatürk Era Foreign Policy	Applying	-
	Analyzing	1
	Evaluating	-
	Creating	-
	Total	30
	Remembering	16
	Understanding	7
7. Atatürk's Death and After	Applying	-
	Analyzing	-
	Evaluating	-
	Creating	-
	Total	23

When Table 6 is examined, it is seen that the testing and evaluation questions in the 8th grade T.R. History of Revolution and Atatürkism textbook are often at the level of remembering and understanding. In the 171 questions examined, no questions were found at the level of applying, evaluating and creating. In the 6th Unit, i.e. "Atatürk Era Turkish Foreign Policy" unit, 1 question was prepared for the level of analysing. A sample question is given below for each cognitive process dimension from the investigated questions.

✓ **Question for the remembering level:**

Which of the following cities is Atatürk's first place of duty where he was appointed as Staff Captain?

- A) Istanbul
- B) Thessaloniki
- C) Damascus
- D) Tripoli (p.33)

The reason why the above question is at the remembering level is that the students were asked in which city was the first post where Atatürk was appointed as Staff Captain. In this question, students were not to explain their interpretative statements or the reasons for an event in any way; they were only to bring the information in the long-term memory to the working memory. This question is about the "remembering" level, which is a lower level of the remembering level.

✓ **Question for the Understanding Level:**

As a result of the Eskişehir - Kütahya Wars, the Turkish army retreated to the east of the Sakarya River. In the National Assembly, those who believed in Mustafa Kemal wanted him to lead the army. On August 5, 1921, the Turkish Grand National Assembly accepted both the assignment of the post of commander in chief to Mustafa Kemal and his authority to use of all the powers of the Assembly. Using these powers, Mustafa Kemal met the needs of the army. The Greeks suffered a heavy defeat in the war that began in Sakarya.

Which of the following inferences cannot be made based on this information?

- A) Preparations were started for the establishment of a regular army.
- B) The needs of the army were met before the Battle of Sakarya.
- C) The Turkish army was successful in the war.
- D) Deputies in the parliament supported Mustafa Kemal, whom they trusted. (p. 102)

The reason why the above question is at the level of understanding is that students are asked how not to draw a conclusion from a given paragraph. One of the lower steps of the level of understanding is "inferencing" or "deduction" (Demirel, 2017; Krathwohl, 2002). Therefore, the question was classified as belonging to the level of understanding.

✓ **Question for the analysing level:**

- In order to remove the international commission, which was an obstacle to its sovereignty in the Straits, Turkey tried to solve the problem by taking it the League of Nations.
- Turkey left the decision to join the motherland to the will of the people of Hatay.

I. Universal - Egalitarian

II. Negotiating - Peaceful

III. Oppressive - Expansionist

Which path do these developments prove that Turkey follows to solve its problems?

A) Only I

B) II

C) II and III

D) I, II, and III (page 190)

The reason why the above question is in the "analysis" dimension is that students are presented with two pieces of information in this question and asked to provide a connection at this point. In the "organization" sub-level of the analysing dimension, students try to establish a systematic and consistent connection among the presented pieces of information (Demirel, 2017). For this reason, the question is handled in the "analysing" dimension.

5. Findings Regarding the Analysis of the Testing and Evaluation Questions in the T.R. History of Revolution and Atatürkism Course Book Prepared by the Ministry of National Education According to the Sub-Dimensions of the Revised Bloom's Taxonomy

Table 7: Distribution of the Testing and Evaluation Questions in the MNE 8th Grade T.R. History of Revolution and Atatürkism Course Book The According to the Sub-Dimensions of Revised Bloom's Taxonomy

Cognitive Process Dimension	Unit						
	1	2	3	4	5	6	7
	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>
Remembering	2	5	2	2	1	1	6
	1	9	7	3	2	3	
- Recognizing	1	5	1	1	4	-	-
- Recalling	2	5	2	0	8	1	6
	0	4	6	1		3	
				3			
Understanding	1	7	1	1	9	1	1
	7		1	4		0	4
- Interpreting	-	1	2	1	3	4	2
- Exemplif- ying	-	-	-	1	-	-	-
	5	-	-	-	-	-	5
- Classifying	-	-	1	-	-	1	1
- Summari- zing	1	5	8	1	5	3	6
	1	-	-	2	-	-	-
- Inferring	-	1	-	-	1	2	-
- Comparing	1			-			
- Explaining							
Applying	0	0	0	0	0	0	0
- Executing							
- Benefiting	-	-	-	-	-	-	-
- Implemen- ting							
Analysing	0	0	0	0	0	0	0
- Differentia- ting							
- Organizing	-	-	-	-	-	-	-
- Attributing/ Analysing							
Evaluating	0	0	0	0	0	0	0
- Checking	-	-	-	-	-	-	-
- Critiquing							
Creating	0	0	1	0	0	0	0
- Generating			-				
- Planlanning	-	-	-	-	-	-	-

- Producing								
Total	3	6	3	3	2	2	2	
	8	6	9	7	1	3	0	
Knowledge Dimension	Unit							
	1	2	3	4	5	6	7	
	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	
Factual	2	4	2	2	1	1	1	
	1	4	7	3	1	7	1	
Conceptual	1	1	1	1	1	6	9	
	7	2	1	4	0			
Procedural	-	-	-	-	-	-	-	
Metacognitive	-	-	1	-	-	-	-	

When Table 7 is examined, it is seen that the testing and evaluation questions aimed for the remembering level in the MNE book are frequently prepared at the "recalling" sub-level in the cognitive process dimension. It can be said that in the questions at the level of understanding, questions are often prepared for the "inferencing" level. In the understanding level, it is possible to see questions belonging to the sub-steps of "interpreting", "exemplifying", "classifying", "summagrizing" and "explaining". A question in the 3rd unit at the level of creating is in the "producing" level of the relevant category. In the knowledge dimension, the questions are mostly prepared factually and conceptually. While no questions are encountered in the procedural knowledge dimension, one question is included in the metacognitive knowledge dimension. Among the analyzed questions, the highest number of factual questions is included in the second unit. The highest number of questions in the conceptual knowledge dimension is included in the 1st unit.

6. Findings Regarding the Analysis of Testing and Evaluation Questions in the T.R. History of Revolution and Atatürkism Course Book Prepared by Nev Kitap According to the Sub-Dimensions of Revised Bloom's Taxonomy

Table 8: The Distribution of Testing and Evaluation Questions in the 8th Grade T.R. History of Revolution and Atatürkism Course Book Prepared by Nev Kitap According to the Sub-Dimensions of Revised Bloom's Taxonomy

Cognitive Process	Unit							
Dimension	1	2	3	4	5	6	7	
	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	
Remembering	1	1	1	1	1	1	1	
	2	9	4	2	3	8	6	

- Recognizing	-	-	-	-	-	-	-
- Recalling	1	1	1	1	1	1	1
	2	9	4	2	3	8	6
Understanding	7	7	1	1	9	1	7
			2	3		1	
- Interpreting	4	2	-	5	2	2	-
- Exemplif- ying	-	-	-	-	-	-	-
- Classifying	-	-	-	-	-	-	-
- Summari- zing	3	3	8	6	4	6	2
- Inferring	-	2	4	2	3	3	5
- Comparing							
- Explaining							
Applying	0	0	0	0	0	0	0
- Executing							
- Benefiting							
- Implemen- ting	-	-	-	-	-	-	-
Analysing	0	0	0	0	0	1	0
- Differentia- ting						1	
- Organizing	-	-	-	-	-	-	-
- Attributing/ Analysing							
Evaluating	0	0	0	0	0	0	0
- Checking	-	-	-	-	-	-	-
- Critiquing							
Creating	0	0	0	0	0	0	0
- Generating							
- Planlanning	-	-	-	-	-	-	-
- Producing							
Total	1	2	2	2	2	3	2
	9	6	6	5	2	0	3
Knowledge	Unit						
Dimension	1	2	3	4	5	6	7
	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>

Factual	1	1	1	1	1	1	1
	2	9	2	2	4	8	7
Conceptual	7	7	8	1	8	1	6
				4		1	
Procedural	0	0	0	0	0	0	0
Metacognitive	0	0	0	0	0	1	0

When Table 8 is examined, it is seen that the testing and evaluation questions in the textbook prepared by Nev Kitap are in the "remembering" level in the cognitive process dimension. No questions were found in the "recognizing" level, which is the lower level of the remembering level. In the questions prepared for the level of understanding, the highest number of questions were prepared for the "inferencing" sub-level. At the understanding level, it is seen that while questions were prepared for the sub-levels of "interpreting" and "explaining", no questions were prepared for the "exemplifying", "classifying" and "summarizing" sub-steps. The question in the 6th unit at the analysing level was prepared for the "organizing" sub-level of the relevant level. In the knowledge dimension, it is seen that the questions were mostly prepared according to the factual and conceptual knowledge dimensions. While no questions were encountered in the procedural knowledge dimension, one question was included in the metacognitive knowledge dimension. Among the examined questions, the highest number of questions in terms of factual knowledge was prepared in the second unit. In the conceptual knowledge dimension, on the other hand, the highest number of questions was included in the 4th unit.

Discussion, Conclusion and Recommendations

When the findings of this study, which aimed to examine the testing and evaluation questions in the T.R. History of Revolution and Atatürkism textbooks according to revised Bloom taxonomy, were evaluated, it was found that the distribution of the number of testing and evaluation questions in the MNE's 8th grade T.R. History of Revolution and Atatürkism textbook differed according to the units, and that the highest number of questions was in the "National Awakening" (64) unit whereas the fewest number of questions was in "Atatürk's Death and After" unit (20). In addition, when the types of testing and evaluation question were examined, it was seen that there were different types of questions in the units in line with the constructivist approach. In the light of these findings, it can be said that considering the variety of question types used, contemporary evaluation methods were used in the testing and evaluation in the the MNE's T.R. History of Revolution and Atatürkism textbook. However, although there were a large variety of question types in testing and evaluation, it can be said that the necessary importance was not given in the book to the testing and evaluation questions belonging to the higher levels (application, analysis, evaluation, creation) of re-

vised Bloom taxonomy.

On the other hand, when the results of the distribution in the number of testing and evaluation questions in the 8th grade T.R. History of Revolution and Atatürkism course book prepared by Nev Kitap, it was seen that the most questions were in the "Atatürk Era Turkish Foreign Policy" unit, whereas the fewest questions were observed in the unit "A Hero Is Born". When the total number of questions was considered, it was concluded that the number of questions in the textbook of the Ministry of National Education (244) was higher than the number of questions in the book of the other publishing house (171). 8th grade T.C. When the testing and evaluation question types in the 8th grade T.R. History of Revolution and Atatürkism course book were examined, it was seen that there was no variety in terms of evaluation question types, and that generally multiple choice and open-ended question types were used. In this respect, it is possible to say that the book belonging to the other publisher used in the course uses traditional evaluation methods compared with the textbook of MNE. It is possible to see similar studies in the literature. For example, it is seen that in a study where Candeğer (2016) examined the testing and evaluation questions in the 8th grade T.R. History of Revolution and Atatürkism course book, the author reached a similar result. Ataş and Güneş (2020) revealed in their studies that science examination questions were at the level of remembering and understanding, which belonged to the cognitive process dimension, whereas in the knowledge dimension, the questions were mostly at the level of factual knowledge. There are also related studies in chemistry and geography textbooks that include results similar to this finding (Üner, Akkuş, and Kormalı, 2014; Geçit and Yazar, 2010).

When we look at the levels of testing and evaluation questions in the 8th grade T.R. History of Revolution and Atatürkism textbooks belonging to MNE according to revised Bloom taxonomy, it is seen that almost all of the testing and evaluation questions are at the "**Reminding/remembering**" and "Understanding" level. Another important finding in the book is that the applying, analysing, and evaluating levels of revised Bloom taxonomy are not encountered among the evaluation questions, but that only 1 question was prepared in accordance with the level of creating in the 3rd unit (A National Epic: Either Independence or Death). Based on the contemporary testing and evaluation approach, the fact that the levels of the questions are at the **reminding/remembering** and understanding levels and that not enough evaluation questions were included in accordance with the other higher order categories in the taxonomy can be considered as an important shortcoming of the book. On the other hand, when the levels of the testing and evaluation questions in the T.R. History of Revolution and Atatürkism textbook prepared by the other publishing house were examined according to the revised Bloom taxonomy, it was found that most of the evaluation questions

were at the level of "Remembering" and "Understanding", similar to the textbook of the MNE. It was determined that among the testing and evaluation questions, no questions were encountered in the implementing, evaluating and creating levels in all units, and that there was only 1 question at the level of analyzing in the Atatürk Era Turkish Foreign Policy unit.

When the relevant studies in the literature are examined, it is seen that the conclusion reached in Candeğer (2016)'s study, where the author aimed to examine the testing and evaluation questions in the T.R. History of Revolution and Atatürkism textbooks, indicating that most of the questions were at the level of "remembering" and "understanding", examination purposes for which testing and evaluation questions the study "Recall" and "understanding", and the results in Gezer, Falcon, Sunkar and Meral (2014)'s study, in which they aimed to investigate the acquirments included in the 8th Grade Turkish Republic History of Revolution and Atatürkism Curriculum according to the Revised Bloom Taxonomy, indicating that the acquirments were mostly at the levels of evaluating (45.3 %), understanding (33.3 %) and analysing (21.3 %) are in support of the findings reached in this study. In addition, the finding reached in a study by Şimşek (2010), who examined the level and quality of the questions in high school history textbooks in terms of their effects on students' asking questions, indicating that most of the questions in the history books are at the knowledge level according to Bloom Taxonomy is similar to the finding of this study. Likewise, Topçu (2017), who examined the T.R. History of Revolution and Atatürkism questions in the TEOG examinations, found that 143 (89 %) of the 160 history questions asked in the 2013-2014, 2014-2015, 2015-2016 and 2016-2017 academic years were at the level of understanding, 13 (8.1 %) were at the level of remembering and only 4 of them (2.5%) were at the level of analyzing. In addition, Ekinçi and Bal (2019) concluded that LGS question types measured only cognitive processes in the applying and analysing steps of the revised Bloom Taxonomy. In a different study, Çintaş Yıldız (2015) found that middle school Turkish lesson exam questions were predominantly at the level of conceptual knowledge in the knowledge dimension, and at the level of understanding in the cognitive process dimension. Arseven, Şimşe, and Güden (2016) analyzed the geography course written exam questions according to revised Bloom taxonomy. As a result of the their study, it was revealed that questions belonging to the lower level cognitive domain, which were in the first 3 levels, were preferred in the written exams, and that the questions in the last three steps and those belonging to the higher order cognitive domain were quite few. Oran and Karalı (2019) investigated the 7th grade social studies textbook evaluation questions and found that the questions were mostly prepared at the knowledge level.

When the results obtained in the study were evaluated in general, it was con-

cluded that in terms of the distribution of the testing and evaluation questions in the 8th grade T.R. History of Revolution and Atatürkism textbooks, which belonged to MNE and NEV publishing house, the number of testing and evaluation questions in the units differed in both books; there was a large variety of question types in the MNE's textbook; MNE's book included more alternative testing and evaluation tools than the book prepared by a private publishing house; the levels of the evaluation questions were mostly at the level of remembering and understanding according to the revised Bloom taxonomy, and that higher order questions (applying, analysing, creating and evaluating) were not adequately covered. Considering the place and importance of testing and evaluation in recognizing the student, seeing the deficiencies, determining student success, and evaluating the effectiveness of the learning-teaching process, it is necessary to use contemporary assessment methods and diversify the evaluation questions in the book.

Based on the results of the study, the following suggestions can be made:

- Unit evaluation questions can be revised based on revised Bloom taxonomy.
- Testing and evaluation questions suited to all levels of the revised Bloom taxonomy can be included in the textbook.
- The types of the testing and evaluation questions in the textbook can be diversified.

References

- Akçay, B., Akçay, H. and Kahramanoğlu, E. (2017). Ortaokul fen bilimleri ders kitaplarının Bloom taksonomisine göre incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2), 521-549.
- Aktan, O. (2019). İlkokul matematik öğretim programı dersi kazanımlarının yenilenen Bloom taksonomisine göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 1-22.
- Anderson, L. W., Krathwohl, D. R., Airasian, P. W., Curikchank, K. A., Mayer, R. E., Pintrich, P. R., . . . Wittrock, M. C. (2001). *A Taxonomy for learning, teaching and assesing: A revision Bloom's Taxonomy of educational objectives*. Longman.
- Arı, A. (2013). Bilişsel alan sınıflamasında yenilenmiş Bloom, SOLO, Fink, Dettmer taksonomileri ve uluslararası tanınma durumları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 259-290.

- Arseven, A., Şimşek, U. and Güden, M. (2016). Coğrafya dersi yazılı sınav sorularının yenilenmiş Bloom taksonomisine göre analizi. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 40(1), 243-258.
- Ataş, E. and Güneş, P. (2020). Altıncı sınıf fen bilimleri dersi sınav sorularının yeniden yapılandırılmış Bloom taksonomisine göre değerlendirilmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 1066-1078.
- Beyreli, L. and Sönmez, H. (2017). Bloom taksonomisi ve yenilenmiş Bloom taksonomisi ile ilgili Türkiye’de yapılan çalışmaların odaklandığı araştırmaların konusu. *International Journal of Languages”. Education and Teaching*, 5(2), 213-229.
- Bloom, B. S., Engelhart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H. and Krathwohl, D. R. (1956). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals, handbook 1: Cognitive domain*. David Mckay.
- Bümen, N. T. (2006). Program geliştirmede bir dönüm noktası: Yenilenmiş Bloom taksonomisi. *Eğitim ve Bilim*, 31(142), 3-14.
- Candeğer, Ü. (2016). Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı ölçme ve değerlendirme sorularının incelenmesi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(15), 391-405.
- Chandio, M., T, Pandhiani, S., M. and Iqbal, R. (2016). Bloom taxonomy: İmproving assessment and teaching-learning process. *Journal of Education and Educational Development*, 3(2), 203-221. <https://doi.org/10.22555/joeed.v3i2.1034>
- Çalışkan, H. (2011). Öğretmenlerin hazırladığı sosyal bilgiler dersi sınav sorularının değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36(160), 120-132.
- Çiftçi, Ö. (2010). İlköğretim Türkçe öğretim programında 5.sınıfa ait okuduğunu anlama kazanımlarının bilişsel beceriler yönünden değerlendirilmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 185-200.
- Çintaş Yıldız, D. (2015). Türkçe dersi sınav sorularının yeniden yapılandırılan Bloom taksonomisine göre analizi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 14(2), 479-497.
- Demirel, Ö. (2017). *Eğitimde program geliştirme*. Pegem Akademi Yayınları.
- Durukan, E. ve Demir, E. (2017). 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerin Bloom'un yenilenmiş taksonomisine göre sınıflandırılması. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 6(3), 1619-1629.
- Ekinci, O. ve Bal, A. P. (2019). 2018 yılı liseye geçiş sınavı (LGS) matematik sorularının öğrenme alanları ve yenilenmiş Bloom taksonomisi bağlamında değerlendirilmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(3), 9-18.

- Filiz, S. B. ve Baysal, S. B. (2019). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı kazanımlarının revize edilmiş Bloom taksonomisine göre analizi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 234-253.
- Forehand, M. (2010). Bloom's Taxonomy. M. Orey (Ed.), *Emerging perspectives on learning, teaching and technology* in (s. 41-47). Jacobs Foundation.
- Gazel, A. A. ve Erol, H. (2012). İlköğretim 7.sınıf sosyal bilgiler ders programındaki kazanımların taksonomik açıdan değerlendirilmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 5(2), 202-222.
- Geçit, Y. ve Yarar, S. (2010). 9. sınıf coğrafya ders kitabındaki sorular ile çeşitli coğrafya sınav sorularının Bloom taksonomisine göre analizi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 22, 154-167.
- Gezer, M., Şahin, İ., Sünkür, M. Ö. ve Meral, E. (2014). 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi kazanımlarının revize edilmiş Bloom taksonomisine göre değerlendirilmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 433-455.
- Gökler, Z. S., Aypay, A. and Arı, A. (2012). İlköğretim ingilizce dersi hedefleri kazanımları sbs soruları ve yazılı sınav sorularının yeni Bloom taksonomisine göre değerlendirilmesi. *Eğitimde Politika Analizi Dergisi*, 1(2), 114-133.
- Gültekin, M. ve Burak, D. (2019). 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim kazanımlarının Bloom ve revize Bloom taksonomilerine göre incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(18), 121-140.
- Karaer, H. (2019). Yenilenmiş Bloom taksonomisine göre soru analizi (kpss/öabt-analitik kimyayla ilişkili sorular). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(6), 2583-2596.
- Krathwohl, D. R. (2002). A revision of Bloom's taxonomy: and overview. *Theory Into Practice*, 41(4), 212-218.
- MEB. (2019). *T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Mercan, S. I. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının yenilenmiş Bloom taksonomisi bilişsel basamaklarına göre soru sorma becerilerinin incelenmesi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(1), 291-301.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. (2nd Edition). SAGE Publications.
- NEV Kitap (2019). *T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı*. Özyurt Matbaacılık.

- Oran, M. ve Karalı, M. A. (2019). Ortaokul 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı değerlendirme sorularının Bloom taksonomisinde bilişsel alan basamaklarına göre incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 88-104.
- Özdemir, S. M., Altıok, S. ve Baki, N. (2015). Bloom'un yenilenmiş taksonomisine göre sosyal bilgiler öğretim programı kazanımlarının incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 363-375.
- Sallabaş, M. E. ve Yılmaz, G. (2020). Türkçe ders kitabında bulunan metin altı sorularının yenilenmiş Bloom taksonomisine göre incelenmesi. *Ana Dili Eğitim Dergisi*, 8(2), 586-596.
- Stanny, C. J. (2016). Reevaluating Bloom's taxonomy: What measurable verbs can and cannot say about student learning. *Educational Sciences*, 6(37), 1-12. doi:10.3390/educsci6040037
- Şanlı, C. ve Pınar, A. (2017). Sosyal bilgiler dersi sınav sorularının yenilenen Bloom taksonomisine göre incelenmesi. *İlköğretim Online*, 16(3), 949-959.
- Şimşek, A. (2010). Tarih öğretiminde sorgulamacı yaklaşım çerçevesinde soru sorma becerisi ve lise tarih ders kitaplarının durumu. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-15
- TDK. (2020). Güncel Türkçe sözlük. <https://sozluk.gov.tr/>.
- Topçu, E. (2017). TEOG tarih sorularının yenilenmiş Bloom taksonomisine göre analizi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2017(9), 321-335.
- Tutkun, Ö. F. ve Okay, S. (2012). Bloom'un yenilenmiş taksonomisi üzerine genel bir bakış. *Sakarya University Journal of Education*, 1(3), 14-22.
- Tutkun, Ö., Demirtaş, Z., Arslan, S. ve Erdoğan, D. G. (2015). Revize Bloom taksonomisinin genel yapısı: Gerekçeler ve değişiklikler. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 3(32), 57-62.
- Tüm, G. (2016). 5. ve 6. sınıf ilköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan metin önü ve sonu sorularının Bloom taksonomisine göre değerlendirilmesi. *Turkish Studies (Elektronik)*, 11(14), 731-748.
- Ulum, H. ve Taşkaya, S. M. (2019). İlkokul 2, 3 ve 4. sınıf Türkçe ders ve çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin yenilenmiş Bloom taksonomisine göre incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(1), 107-118.
- Uymaz, M. ve Çalışkan, H. (2019). Öğretmen yapımı sosyal bilgiler dersi sınav sorularının yenilenmiş Bloom taksonomisine göre incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(1), 332-346.

- Üner, S., Akkuş, H. ve Kormalı, F. (2014). Ortaöğretim kimya ders kitaplarındaki ve sınavlarındaki soruların bilişsel düzeyi ve öğrencilerin bilişsel düzeyiyle ilişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 15(1), 137-154.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınevi.
- Yolcu, H. H. (2019). İlkokul öğretim programı 3 ve 4.sınıf fen bilimleri dersi kazanımlarının revize edilmiş Bloom taksonomisi açısından analizi ve değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*, 18(1), 253-262.

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

F. Scott Fitzgerald's Tender is the Night (1934): The Lost
Generation of America in the Aftermath of the First
World War

F. Scott Fitzgerald'ın Müşfikti Gece (1934) Romanı:
Birinci Dünya Savaşı Sonrası Amerika'nın Kayıp
Nesli

Filiz BARIN AKMAN*

Article Information/ Makale Türü/ Информация о Статье: Research Article/ Araştırma Makalesi/ Научная Статья

Citation / Atıf / Цитата

Barın Akman, F. (2021). F. Scott Fitzgerald's tender is the night (1934): The lost generation of America in the aftermath of the first world war. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 59-??.

Barın Akman, F. (2021). F. Scott Fitzgerald'ın müşfikti gece (1934) romanı: birinci dünya savaşı sonrası Amerika'nın kayıp nesli. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 59-??.

 10.29228/kesit.51672

Submitted/ Geliş/ Отправлено: 07.06.2021

Accepted/ Kabul/ Принимать: 14.09.2021

Published/ Yayın/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена
Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это
произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Doç. Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, filiz.barinakman@asbu.edu.tr

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

F. Scott Fitzgerald's *Tender is the Night* (1934): The Lost Generation of America in the Aftermath of the First World War ¹

F. Scott Fitzgerald'ın Müşfikti Gece (1934) Romanı: Birinci Dünya Savaşı Sonrası Amerika'nın Kayıp Nesli

Doç. Dr. Filiz BARIN AKMAN

Abstract: This article offers a critical reading of the American author F. Scott Fitzgerald's last novel titled *Tender Is the Night* (1934) by looking at the impact of the First World War on the lives of the Lost Generation of the Americans in the context of the Roaring Twenties. As the novel comments on the times by focusing on the dissipation and final demise of its protagonist Dick Diver, an American expat in France, this paper, focusing on this very theme, aims to draw attention to the trauma of the Great War as reflected on a lost generation represented by Dick Diver as well as a shell-shock and war veteran Abe North. While working on this issue of the traumatizing effect of the war on the individual, this study, to better grasp the historical context of the novel, also provides a succinct historical overview explaining such concepts as the Lost Generation and the Roaring Twenties as well as the U.S government's entry into WWI in 1917. One conclusion that this reading arrives at is that despite a tenuous mention of the First World War in the narrative, *Tender is the Night* is an era novel which sheds light on the post-war period of the Roaring Twenties in America by highlighting the disillusionments of a nation traumatized by the bleak realities of the Great War, through the example of Dick Diver as a broken individual.

Keywords: Literature, F. Scott Fitzgerald, *Tender is the Night*, the first world war, the lost generation, the roaring twenties in America, Dick Diver.

¹ "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir. Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article.

Öz: Bu makale, Amerikalı yazar F. Scott Fitzgerald'ın *Müşfikti Gece* (1934) adlı son romanının, Birinci Dünya Savaşı'nın, savaş sonrası Amerika'da ortaya çıkan Kayıp Neslin yaşamları üzerindeki etkisini Kükreyen Yirmiler tarihi bağlamında inceleyen, eleştirel bir okumasını sunar. Bu makale, romanın temalarından olan, Fransa'da Amerikalı bir gurbetçi olarak yaşayan kahramanı Dick Diver'in sefahatına ve nihai çöküşüne odaklanıp savaş sonrası zamanı yorumlarken, hem Dick Diver hem de bir savaş gazisi ve malulü olan Abe North tarafından temsil edilen bir Kayıp Nesli etkileyen Büyük Savaş travmasına dikkat çekmeyi de amaçlamaktadır. Bu çalışma, savaşın birey üzerindeki yıkıcılığını odak noktası yaparken, aynı zamanda tarihi altyapının daha iyi kavranabilmesi için, Kayıp Nesil, Kükreyen Yirmiler gibi kavramlar ile, ABD hükümetinin 1917'de Birinci Dünya Savaşı'na girişini de açıklayan kısa ve öz tarihsel bir bilgiler de sunmaktadır. Bu okumanın ulaştığı sonuç ise romanının anlatısında her ne kadar Birinci Dünya Savaşı odak noktası olarak konumlandırılmasa da, *Müşfikti Gece*'nin Büyük Savaş'ın kasvetli ve yıkıcı gerçekleri nedeniyle travmaya uğramış bir ulusun hayal kırıklıklarını vurgulayan —dağılmış ve yitik bir birey olan Dick Diver örneği üzerinden— ve Amerika'da savaş sonrası ortaya çıkan Kükreyen Yirmiler dönemine de ışık tutan bir dönem romanı olduğudur.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, F. Scott Fitzgerald, *Müşfikti Gece*, birinci dünya savaşı, kayıp nesil, Amerika'da kükreyen yirmiler dönemi, Dick Diver.

Introduction

Even though, *Tender is the Night* by the American author F. Scott Fitzgerald may not necessarily be classified as a war novel—as it does not describe combat scenes and battle conditions—unlike *A Farewell to Arms* (1929) written by his contemporary and also a friend Ernest Hemmingway— this final novel of Fitzgerald offers a dramatic rendering of the traumatizing effects of the First World War on the Lost Generation of the Roaring Twenties, who either directly or indirectly suffered the consequences of the war. As such *Tender*, through the examples of American expats in Europe, offers a poignant panorama of a slice of the American society which was populated by dissipated, disoriented and disillusioned individuals struggling to survive in a post-war world. Gertrude Stein aptly referred to all these “young people who served in the war” as “the lost generation” who as a consequence became the victims of the trauma and destruction triggered by the Great War while Hemingway, in agreement, used her term as an epigraph illustrating the major theme of his novel *The Sun Also Rises* written in 1926: “You are all a lost generation”(Stein, 1937: 52; Hemingway, 1996: i). As such,

reflective of Stein's apt terminology as well, many characters in Fitzgerald's *Tender*, primarily Dick Diver and Abe North, can be read illustrative but tragic examples to this lost generation of young people in the Roaring Twenties of the 1920s and 1930s.

Although references to WWI in *Tender* are minimal and not overtly emphasized, many characters in the novel, specifically Dick Diver and Abe North, as the implicit and direct victims of the war relatively, can be read as the embodiments of this lost generation whose experiences of death and destruction on such a large scale—more than twenty million people were killed—became catalyst in bringing about the dissipation of the individuals and failure of the society alike. In this article therefore, in the historical context of the Roaring Twenties in the aftermath of WWI, I will try to explain how the novel fictively comments on the suffering and destruction occasioned by the Great War, both on individual and societal levels, by providing a detailed analysis of characters such as Dick Diver and Abe North as well as an explication of the processes leading to their tragic dissipation.

The Americans' Involvement in the First World War

Before offering a reading of the novel which is set to detail the war's destructive ramifications on individuals, namely American expats in Europe, it would be helpful to include a brief sketch of historical information explaining the entrance of the U.S. government to a war which had started thousand of miles away over the Atlantic ocean in Europe. Centuries-old rivalries and animosity among the European countries such as France, England, Germany, Austria-Hungary and Russia eventually led to a world war in 1914. Simmering imperialistic ambitions of European powers were the real cause behind the breakout of this Great War because "countries anxious to seize more territory were acting in a greedy and dangerous way for orderly civilization" (Gregory, 1971:8). Ignited by the fateful murder of the Austrian heir to throne by a Serbian marksman in the heart of the Balkans, formerly a part of the declining Ottoman Empire, WWI divided Europe and the Middle East into two opposing alliances. The alliances were being formed based on religious affiliations and ethnic differences as well as political interests. Germany, being a late comer to the nineteenth-century project of the West's imperial expansion and the colonization of the world, had the intentions of asserting its political and military dominance against other major European countries. As such, Germans sided with Austria-Hungary against the Allies composed of France, England and Russia; eventually, Germany in an attempt to redirect frontiers outside Europe succeeded in drawing the reluctant Turks into a war that would culminate in the Ottoman Empire's demise.

Like the Turks, the Americans initially opposed to their country's entry into a war which had started thousands of miles away from home; however, the American President Woodrow Wilson had to declare war in 1917 after Germany, in order to

block the transatlantic supply chain of weapons and goods to its enemies, sunk an American ocean liner carrying cargo to support the British. Wilson made the announcement that would change the course of the war and also the American lives with the following words: "The world must be made safe for democracy" (Wilson, 1917). On this historic declaration, the American army began a speedy recruitment policy, enlisting millions of young American men to fight overseas. Also, already as residents and tourists in Europe in the 1910s—supported by the emerging economic wealth of the U.S at the beginning of the twentieth century— there existed a cohort of an expat community of Americans specifically located in France. To their utter surprise, when the American President declared war, they suddenly found themselves in the middle of a war. What Ross Gregory writes is helpful to understand the view of these expat Americans in Europe when the war broke out:

Americans who first felt the influence of the world the War were not soldiers, shippers, or government officials but ordinary citizens who happened to be traveling in Europe when the shooting started. They had come for various reasons, business perhaps; a good many were there to partake European beauty and culture, such as quaint places as the cafes on the Champs Elysees, Westminster Abbey, or Vienna with its nineteenth century grace and charm. Prepared to see the best features of European civilization, they now had to face some of the Old Continent's worst. The War started with remarkable speed, and to say that these people experienced bewilderment, worry and shock would be a great understatement. (1971:26)

With the accompaniment of volunteers, the first U.S. infantry troops arrived in France in June 1917. As such, despite the common opposition in the American public, the U.S government had officially become involved in the old world's, Europe's imperial carnage. In other words, "in going to the War, it [America] had itself been captured by the ancient tyrannies of the old world: nationalism, patriotism, militarism" (Callahan, 1972: 118).

Recognized as the bloodiest and deadliest conflict the world has ever seen, WWI ended in 1918 with the victory of the Allies, leaving over 20 million people dead, million others maimed, displaced and homeless. The brutal realities of the war— young men dying on top of each other in the rat-infested trenches in the western fronts, bodies blown to pieces by bombs, painful and gruesome deaths caused by chemical weapons, also poetically described in Wilfred Owen's poem "Dulce et Decorum Est,"— caused the traumatizing disintegration of the self, society and idealism for the majority of young Americans. In the end, the war became a meaningless notion and an absurd idea because "for every thousand people who shuddered at the horrors of battlefield, only a handful felt the horror of the slum, for the thousands who cheered the efficient

machinery of the War, only a few recognized the wasteful bedlam of peace" (Tipple, 1968: 413).

This unprecedented devastation and human suffering caused by WWI, ultimately led to the emergence of a lost generation in Europe and America alike, consisting of disoriented young people who were disillusioned with the lofty ideas of patriotism, traditional values and customs as well as meaning of life and death. As such, in the aftermath of the war, suitably named as the Roaring Twenties—although Fitzgerald chose the Jazz Age instead—many chose to lead a life of decadence and hedonism, using drugs and alcohol while throwing lavish parties like the ones we see in Fitzgerald's other novel, *The Great Gatsby*. Precipitated by the crash of the stock markets in 1929 in America, this generation also witnessed the failure of the American dream, which inculcated the idea that through hard work and determination any individual can move upward in society. *Tender*, written in such gloomy and troubling post-war years, then reflects the sensibilities of its times, specifically through the demise of its protagonist Dick Diver.

Dick Diver as the Representative of Broken Individuals of the Lost Generation

Tender is the Night is an era novel which sheds light on the post-war period of the Roaring Twenties in America by highlighting the disillusionments of a nation traumatized by the bleak realities of the Great War. As John F. Callahan writes in *Illusions of the War*, "the novel anatomizes the disintegration and metamorphoses of personality and consciousness in a fragmenting western world order from 1917-1930" (1972: 63). The protagonist of the novel, Dick Diver, an idealist and romantic who desires to uphold the mores of the past, is unable to adapt to the realities of a cruel post-world Western society which had long abandoned his cherished values. Unable to transform his life and society, Dick Diver ultimately sinks into despair, wasting away his life and ideals to alcoholism and decadence. At the end of the novel like his close friend, shellshock Abe North—who also serves as his doppelganger in the novel—"beaten to death in a speakeasy in New York," after his addiction problems have destroyed his music career, Dick Diver meets his own tragic demise, when he, failing both in marriage and profession, returns to America as a broken and beaten man (Fitzgerald, 1996: 311). Unable to have a stable life "in one town or another," another tragic hero of Fitzgerald, like Jay Gatsby, Dick Diver fades into a life of oblivion and defeat (311).

Some scholars such as James Ellis analyzed Dick's despair and eventual disintegration from a psychoanalytical perspective. In his article titled "Fitzgerald's Fragmented Hero: Dick Diver" for instance, Ellis provides a psychological investigation into Dick's dissipation, overviewing the character's life from early childhood years to his promising days as a young doctor ambitious to become a successful psychiatrist to

his doomed marriage to Nicole, a patient of him, serving as a catalyst in bringing about his demise (1969: 127-137). This is a very valuable reading; however, supporting another scholar John Callahan's conclusion that, "Diver's paralyzing division of self is triggered by a historical event far more rending (World War I) than any personal tragedy", in this article I will mainly focus on the effects of the War leading to Dick's dissipation as well as Abe North's struggles in the chaotic post-war western societies (1972: 76).

In *Tender*, juxtaposing two characters Dick Diver, a non-combatant who did not fight in the Great War, and Abe North, a failed musician and a former soldier suffering from the trauma of the battlefields, Fitzgerald makes a silent commentary on the extent and prevalence of the trauma caused by war. Both characters fail tragically in the novel as they transform into broken individuals whose slow descend into despair, decadence pay the way for their ultimate ruin: "Tell me about your experiences in the war? Are you changed like the rest?" (Fitzgerald, 1996: 127). This is a question asked by Franz, the representative of the common sense as well as healthy realism and idealism in the novel, to Dick; although Dick was able to avoid fighting, the impact of war on Dick's life becomes tenable when he confesses that: "You must have gathered that [transformation] from my letters" (127). In Franz's description the chaos of the war is sure to be experienced by every individual, may it be somebody who heard the bombings only miles away or another who only read about the War in the newspapers.

In an episode from the novel which depicts Dick, Abe and Rosemary's visit to the trenches in the western frontiers, we are provided with an emotionally exhausted Dick who exclaims in regret: "All my beautiful lovely safe world blew itself up here with a great gust of high explosive love" (Fitzgerald, 1996: 69). Obviously the war itself marked a turning point in Dick Diver's life. The following observations of him about the brutality of WWI for Rosemary that: "This land here cost twenty lives a foot that summer," as well as "See that little stream--we could walk to it in two minutes. It took the British a month to walk to it--a whole empire walking very slowly, dying in front and pushing forward behind. And another empire walked very slowly backward a few inches a day, leaving the dead like a million bloody rugs" can be seen as poignant critiques of the romanticized idea of war imposed on the middle class young men as a heroic action. Then Dick ends his view of war with the following: "Why, this was a love battle--there was a century of middle-class love spent here. This was the last love battle" (68). Also, during the same visit, horrified by the horrors of the War, Dick Diver notes the invention of trench warfare as "mass butchery," and hopes that "no Europeans will ever do that again in this generation" —which in itself can be read as a reflection of the anti-war stance of Fitzgerald himself (69).

In this epiphanic visit to the trenches, where the same group engages in an uncanny re-enactment of "play war," throwing grenades and hiding in trenches, the war

veteran Abe North's despondent remark that "[t]here are lots of people dead since and we'll all be dead soon," describes the mind-set of the Lost Generation who lacks meaning and direction in life. Likewise, Dick Diver, as a broken individual, not only laments the destruction and disorientation caused by the War but also painfully regrets his inability to reverse the tide: "The silver cord is cut and the golden bowl is broken and all that, but an old romantic like me can't do anything about it" (Fitzgerald, 1996: 69). In fact, it is this immutability of the dire realities of the post-war era which leads to the failure of Dick Diver's romantic idealism.

As the novel progresses, Dick Diver begins to resemble his doppelgänger Abe North whose tragic fall prefigures and foreshadows that of Dick Diver. After a drunken Abe North's involvement in a criminal incident, Nicole and Dick ponder what may have caused "so many smart men go to pieces nowadays." Nicole specifically wonders "Why is it just Americans who dissipate?" (Fitzgerald, 1996: 108). It is indeed a question purposefully left unanswered in the novel. Because from the very beginning of the novel, Dick Diver is associated with Abe North, Nicole's treatment of Abe at the train station—a nuisance to get rid of with—is a foreshadowing element that she will treat Dick likewise when he becomes useless and dissipated like him. The association of Dick and Abe is further strengthened when the narrator comments on Dick's grief at his friend's funeral: "The faces were only formally sad but Dick's lungs burst for a moment with regret for Abe's death, and his own youth of ten years ago," (201). It is obvious that by mourning the death of Abe, Dick inadvertently laments his own unavoidable ruin which has already begun with his marriage to Nicole amid the Great War. However, despite this association of Dick and Abe, they differ in terms of their grip on idealism. While Abe silently accepts his demise refusing to transform; however, Dick strives to believe heroism and idealism until the very end: Abe "just sat, happy to live in the past. The drink made past happy things contemporary with the present, as if they were still going on, contemporary even with the future as if they were about to happen again" (Fitzgerald, 1996: 111).

Failure of Dick's Romantic Idealism against the Brutal Realities of a Post-war West

Tender traces the failure of Dick Diver's romantic idealism against the brutal realities of a post-war West where the traditional values of honor, decorum, propriety and morality have been replaced by the nihilism of the era that was ushered in by the War. Dick initially tries to persist as an idealist and cannot "shut these matters [Victorian morals] into their Victorian side-chambers . . ." like Nicole did for instance (Fitzgerald, 1996: 151). The narrator sarcastically remarks his idealist heroism as such "in 1916 he managed to get to Vienna under the impression that if he did not make haste, the great Freud would eventually succumb to an aeroplane bomb" (124). Dick's unrelen-

ting idealism also causes him to make a wrong choice in his choice to marry his patient Nicole, ignoring Franz's and Dr. Dohmler's warnings. In the end, this unhappy marriage of an idealist psychiatrist to his wealthy patient becomes one of the factors causing his fall: "His work became confused with Nicole's problems; in addition, her income had increased so fast of late that it seemed to belittle his work" (177). And as Nicole gradually gains in strength and recovers from mental sickness, Dick Diver slowly sinks deeper: "her health and beauty against his physical deterioration, her unscrupulousness against his moralities" (Fitzgerald, 1996: 300).

Therefore, in the novel we trace the decline of once an aspiring young man who tragically succumbs to mores of the time and wastes his life away as an alcoholic and decadent individual. Some instances from the novel showcasing his dissipation: For example, a heavily drunk Dick humiliates himself over and over again, gets beaten up and is put in jail in dishonor. Eventually, "[h]e's not received anywhere anymore" as he loses all manners and decorum (Fitzgerald, 1996: 286). In his bouts of alcoholism, he recklessly abandons his work in the clinic along with his academic ambitions. While his resistance to an extra marital affair with Rosemary at the beginning of the novel shows that he is still trying to live by his rules, his surrender to immoral passions at the end of the novel marks a point of no return. When he goes and waits for Rosemary to leave the film set, he himself knows that "he was now doing marked a turning point in his life- it was out of line with everything that had preceded it" (Fitzgerald, 1996: 100). Dick's struggles in the post-war period of the Roaring Twenties bear some autobiographical allusions to the author's life as well. As such, scholar Milton Stern's study which highlights these autobiographical connections is informative:

F. Scott Fitzgerald had been born into a Victorian era that emphasized stiff proprieties and the initiation of the young into seemly traditions and decorous conventions of a prim nineteenth-century world: chastity, conformist nationalism and religiosity, polite manners and language, prissy public values and behavior. But he grew up in a rebellious era, following World War I, in which all the old gods and proprieties had been demolished in the high explosive disillusion and cynicism occasioned by the unspeakable carnage and conditions of the Great War. (1994: 3)

With the old morals and values blown into pieces at the trenches during the War, Dick is unable to adopt to a changed world, and perhaps more tragically, he is helplessly aware of his own gradual demise: "I had gone into a process of deterioration" (Fitzgerald, 1996: 284). Dick's disillusionment with people, and ideals, e.g. the American dream, and the world in general is generated by the realization of the brutal realities of the times: "He got up to Zurich on less Achilles' heels than would be required to equip a centipede, but with plenty- the illusions of eternal strength and health, and of the essential goodness of people; illusions of a nation, the lies of generations of

frontier mothers who had to croon falsely, that there were no wolves outside the cabin door" (125).

The impact of the war on Dick Diver's fall is also remarked by the introduction of Tommy Barban, the walking war machine, as an antagonist in the novel. Dick's idealism is contrasted with the militarism of Tommy Barban, a heartless killing machine and mercenary, fighting anybody's war for money. Unlike Abe North, Barban is immune to the trauma of the war and thus becomes the embodiment of the senseless brutality of the Great War as well as the greedy imperialistic ideologies which led the governments in Europe to send the young men to die. Like a post-world society which has swept away the ideals of Dick, Barban, as an allegorical symbol of war and destruction, ends up snatching away his wife Nicole. Fitzgerald's characterization of Tommy, Barban, as his name suggests, a barbarian, fits his representation of him as a cruel mercenary as well: "Well, I'm a soldier. . . My business is to kill people" (Fitzgerald, 1996: 48). Tommy is the embodiment of the bellicose attitude behind the War, so the narrator shuns the character and what he stands for: "Barban was the end product of an archaic world, and as such, worthless" (48).

If the War, allegorically characterized by Barban, is a culprit in Dick Diver's demise, another important factor is the cultural atmosphere of the Roaring Twenties, which produced a new carefree and unscrupulous generation of the wealthy socialites, following the wartime devastation. Therefore, Dick Diver's idealism is also contrasted with the crass materialism of the haughty and shallow rich embodied by Nicole Diver. Nicole descends from a wealthy Midwest family for which "with no landed aristocracy in the North and Midwest and, after 1776, no other formally recognized aristocracy, money became the principal measure of success and status. All that was needed to acquire social standing was wealth" (Miles, 1976: 31). Nicole dominates over Dick with her money; as such, her money precipitates Dick's dissipation: "It was the money which ruined Dick, Nicole's money which was her fathers and her grandfathers" (Fitzgerald, 1996: 151). Her social status and upbringing starkly oppose Dick Diver's, who has been raised with the moral codes of the Victorian South, which has valued traditional morality and manners above else. In the end, his struggles to construct his world according to those ideals prove fruitless; and this failure is metaphorically implied in his efforts to cleanse the beach from gravels in the French Riviera. Dick Diver desires to create his ideal world on the beach, perhaps the only thing in his life not provided by his wife Nicole's money; however, his constructed world comes crashing down as each new wave of the sea brings more gravels to the shore. In fact, the book McKisco is trying to write—he proves to be a real literary success at the end—serves as a meta-text which offers a summary of the plight of Dick Diver. McKisco, for instance "takes a decayed old French aristocrat and puts him in contrast with the mechanical age" (Fitz-

gerald, 1996: 24). Likewise, Fitzgerald takes a dissipated middle-class man Dick, with his long-cherished Victorian values and puts him in an age of the Roaring Twenties and nihilism where those values have lost their meaning to the power of money and the destruction of the War.

Conclusion

Tender is the Night is a realistic portrayal of the demise of an idealist Dick Diver in a degenerated and fragmented post-war world of the Roaring Twenties. He is portrayed to be the unrelenting romantic who is “energized by illusions and imagination but also destroyed by them” (Stern, 1994: 35). “In the broken universe of the war’s ending” a disillusioned Dick Diver sinks deeper and deeper into his disintegration, as his name suggests, dives into the sea of realities (Fitzgerald, 1996: 247). Having “abandoned the old virtues of his father and dissipated his energies just as western culture had abandoned the old aristocratic virtues for a crass materialism”, Dick Diver’s ruin reflects the disorientation of a Lost Generation in a post-war West (Lehan, 1969: 73). The epigraph to the novel, taken from the British Romantic John Keats’ poem “Ode to a Nightingale” – also inspired the title – aptly conveys the message of hopelessness and despair imparted at the end of the novel. Like the lonely speaker in the poem who approaches his death and as a sign ceases to hear the beautiful singing of the nightingale in a gloomy night in the dark forest, Dick Diver witnesses the dissipation of his world in a tumultuous time of decadence, disorientation and darkness: “Already with thee! tender is the night / . . . But here there is no light,/ Save what from heaven is with the breezes blown/ Through verdurous glooms and winding mossy ways” (Keats, 1820).

REFERENCES

- Callahan, J. F. (1972). *The illusions of a nation; Myth and history in the novels of F. Scott Fitzgerald*. University Of Illinois Press.
- Cowley, M. (1985). Fitzgerald: The romance of money. *Modern Critical Views*. (49-72). F. Scott Fitzgerald. Harold Bloom (Ed.). Chelsea House Publishers.
- Ellis, J. (1969). Fitzgerald’s fragmented hero: Dick Diver. In Marvin J. LaHood (Eds.), *Tender is the night: Essays in criticism* (127-137). Indiana University Press.
- Fitzgerald, F. S. (1996). *Tender is the night*. Scribner Classics.
- Gregory, R. (1971). *The origins of American intervention in the first world war*. Norton & Company Inc.
- Hemingway, E. (1996). *The sun also rises*. Scribner.
- Keats, J. (1820). Ode to a nightingale. Poetry.com. Retrieved September 13, 2021, from <https://www.poetry.com/poem/23406/ode-to-a-nightingale>.

- Kuehl, J. (1969). Scott Fitzgerald: Romantic and realist. In Marvin J. LaHood (Eds.), *Tender is the night: Essays in criticism* (1-19). Indiana University Press.
- Lehan, Richard D. (1969). "Tender Is the Night." In Marvin J. LaHood (Eds.), *Tender is the night: Essays in criticism* (61-85). Indiana University Press.
- Miles, R. (1976). *Awakening from the American dream: The social and political limits to growth*. Universe Books.
- President Wilson's Declaration of War Message to Congress. (April 2, 1917). Records of the United States Senate; Record Group 46; National Archives.
- Stein, G. (1937). *Everybody's autobiography*. Random House.
- Stern, M. R. (1994). *Tender is the night: The broken universe*. Twayne Publishers.
- Tipple, J. (1968). *Crisis of the American dream; A history of American social thought, 1920-1940*. Pegasus.

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Self-Perception from Goethe to Nigari or Fight of
Human and The Devil
(Self-Journey in Context of Monomite Theory)

Goethe'den Nigari'ye Benlik Algısı Yahut İnsan
ile Şeytanın Mücadelesi
(Monomit Teorisi Bağlamında Benlik Yolculuğu)

Metin HAKVERDİOĞLU*
Ayşegül ÖZDAĞ**

Article Information/ Makale Türü/ Информация о Статье: Research Article/ Araştırma Makalesi/ Научная Статья

Citation / Atıf / Цитата

Hakverdioğlu, M. & Özdağ, A. (2021). Self-perception from Goethe to Nigari or fight of human and the devil (self-journey in context of monomite theory). *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 71-93.

Hakverdioğlu, M. ve Özdağ, A. (2021). Goethe'den Nigari'ye benlik algısı yahut insan ile şeytanın mücadelesi (monomit teorisi bağlamında benlik yolculuğu). *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 71-93.

 10.29228/kesit.51903

Submitted/ Geliş/ Отправлено: 26.06.2021
Accepted/ Kabul/ Принимать: 17.09.2021
Published/ Yayın/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by Intihal.net. Эта статья была проверена Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Doç. Dr., Amasya Üniversitesi, metin.hakverdioglu@amasya.edu.tr
**Yüksek Lisans Öğrencisi, Amasya Üniversitesi, aozdag5@gmail.com

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Self-Perception from Goethe to Nigari or Fight of Human and the Devil
(Self-Journey in Context of Monomite Theory)¹

*Goethe'den Nigari'ye Benlik Algısı Yahut İnsan ile Şeytanın Mücadelesi
(Monomit Teorisi Bağlamında Benlik Yolculuğu)*

Doç. Dr. Metin HAKVERDİOĞLU

Ayşegül ÖZDAĞ

Abstract: Nigar-name, a work written in an Islamic framework at the same time as Faust, is similar in terms of describing the inner journey of man and his struggle against various obstacles. It is noteworthy that both works describe the evolutionary journey of man. This similarity in the narrative plane of these two works, which were written without knowing each other in the same period, reveals that human beings basically try to cope with the same problem, regardless of belief or society. This fundamental problem is, according to Jung, a product of the collective unconscious. The ways of dealing with these problems, which are the common product of humanity, formed the basis of the archetype concept. Various psychological defense mechanisms created by people against all kinds of events they encounter are explained with archetypes. In this study, the similarity of the two different works of Goethe and Nigari in the same period is examined and the role of the concept of archetype in the emergence of similar creations in different cultures is emphasized by explaining the transformation journey of human through J. Campbell's Monomite Theory. This is a study that helps us understand the fundamental fallacy of the separation of Humanity in the context of Eastern and Western culture. Two people in two different

¹ Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article. Corresponding Author: Metin HAKVERDİOĞLU

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir. Sorumlu Yazar: Metin HAKVERDİOĞLU

geographies, who did not know each other in the same years - a good Christian and a good Muslim; one German and one Turk - arrive at the same humane conclusion: Man's fundamental fight is with the Devil.

Keywords: Goethe, Faust, Nigari, Nigar-name, monomit, archetype, Jung, Campbell, comparative Literature, East West culture similarity, romanticism.

Öz: Faust ile aynı dönemde İslami çerçevede yazılmış bir eser olan Nigarname, insanın içsel yolculuğu ve çeşitli engellerle mücadelesini anlatması bakımından benzerlik göstermektedir. Her iki eserde de insanın tekâmül yolculuğunun benzer yöntemle anlatılması dikkate şayandır. Aynı dönemde birbirinden habersiz bir şekilde yazılan bu iki eserin anlatı düzlemindeki bu benzerliği, insanın inanç ya da içinde bulunduğu toplum fark etmesizin temelde aynı sorunla baş etmeye çalıştığını ortaya koymaktadır. Bu temel sorun ise Jung'a göre kolektif bilinçdışının bir ürünüdür. İnsanlığın ortak ürünü olan bu sorunlarla başa çıkma şekilleri arketip kavramının temelini oluşturmuştur. İnsanların karşılaştıkları her türlü olaya karşı oluşturdukları çeşitli psikolojik savunma mekanizmaları arketiplerle açıklanmıştır. Bu çalışmada, Goethe ve Nigarî'nin aynı dönemde (1800'lü yıllar) ortaya koydukları iki farklı eserin temelde nasıl bir benzerliğe sahip olduğu incelenmiştir ve insanın dönüşüm yolculuğu J. Campbell'in Monomit Kuramı üzerinden açıklanarak arketip kavramının farklı kültürlerde benzer yaratmaların meydana çıkışındaki rolü üzerinde durulmuştur. Bu, Doğu ve Batı kültürü bağlamında insanlığın ayrılmasının temel yanılığını anlamamıza yardımcı olan bir çalışmadır. Aynı yıllarda birbirini tanımayan iki farklı coğrafyada iki insan - iyi bir Hristiyan ve iyi bir Müslüman; bir Alman ve bir Türk - aynı insani sonuca varırlar: İnsanın temel savaşı Şeytan'lardır.

Anahtar Kelimeler: Goethe, Faust, Nigarî, Nigar-name, monomit, arketip, Jung, Campbell, mukayeseli edebiyat, Doğu Batı kültürünün benzerlikleri, romantizm.

Introduction

The aim of this study is to reveal the spiritual similarity between the famous German writer Goethe and the famous Turkish poet Nigarî with their two works, Faust and Nigarname. These issues, which are discussed one by one in studies on this subject, are revealed for the first time in our study by examining two magnificent works within the framework of monomyth theory.

Our article consists of two main parts: In the first part, the two works of the two writers we discussed were analyzed according to the monomyth theory and similarities were revealed. In the second part, an evaluation arising from this review is made.

The legend of Faust, which sprouted in medieval Europe, is thought to stem from the story of Simon the Magician mentioned in the Acts of the Bible. The legend of Faust results in man selling his soul to Satan. "The influence of Goethe, who worked on Faust until the end of his life and died shortly after completing it, on German literature is very important" (Menderesoğlu, 2005). Goethe, inspired by this legend, constructed the Faust Tragedy within the framework of various events that describe the journey of man in life, his connection with the outside world, and the effort to have more than what he has, unlike the events in the classical legend. In terms of these features, it is not only limited to the society in which the legend was created, but also has a universal feature.

Faust is a doctor specialized in all the sciences of his time. Faust, who also conducts studies on spirit and magic, was not satisfied despite his level of science and was not satisfied with any of his work. As Faust goes through these spiritual crises, a bet is made in heaven between God and Satan. In the narrative, Mephisto, who appears as Satan, stated that he would seduce Faust and lead him to the wrong, and God stated that whatever Satan does, human essence is good and, despite all kinds of wrongdoing and deceit, Faust (human) will eventually lead the right path. It is for this reason that God freed Satan to test Faust.

Mephisto makes promises to Faust, who is dragged into a spiritual impasse, that he can bring all the joys of life to fulfillment. As a result, a contract is made between Faust and Mephisto. According to the pact, Faust will die, agreeing to sell his soul to Satan, at any time even for the slightest moment to say "Stay a while, you are so beautiful".; Mephisto will win the bet with both Faust and God.

Mephisto, who takes Faust, whose life has been passed only among the books, in various realms of pleasure, makes every attempt to win the claim. He compares it with all kinds of worldly blessings. He makes Faust drink a love potion prepared by a wizard woman, and he brings out a young girl named Margeret and falls in love with him. This love awakens unstoppable desires for Faust. However, this love is not permanent either, and Mephisto continues to drag Faust around. Faust, who lost himself as a result of these aimless drifts, is shaken by the death of Gretchen (Margeret) and is left alone with his conscience and the first episode is ended.

In the second part, our unsatisfied protagonist Faust falls in love with the Greek beauty Helena. At the beginning of the tragedy, Faust made some inferences about the beginning of creation while engaging in a biblical translation. Is the beginning of crea-

tion "word", "meaning?" or "is it action?" The inference on this thought is set out clearly in second part, and Faust decides that the purpose of creation is "action." This decision is noteworthy for the shaping of the second part. Because Faust prefers to be satisfied by coming to the fore with what he has done more in this part. He thinks that he finds the meaning of his creation as long as it is beneficial for people and his environment, and his heart is one step closer to the level of believer. With these thoughts, the moment he made the decision to turn the swampy area into a productive pasture, he reached the spiritual satisfaction and time at the highest faith level; "Stay a while, you are so beautiful" and surrenders your soul. His last words are "The days I lived in this world will not be erased for centuries." Also "Now I live in this great happiness and enjoy the highest moment." (Menderesoğlu, 2005) says. Apparently, Mephisto won and caused Faust's death; but thanks to Faust's righteous conduct, the angels raised his soul to heaven, and Faust was forgiven by his goodness in him.

Another piece of our study is based on the work of 4545 couplets called Nigarname, written by Mir Hamza Nigari. Mir Hamza Nigari is a great Islamic scholar who migrated from Azerbaijan to Anatolia due to Russian persecution. During the 19th century, he produced important works in both art and Islamic sciences. Besides the Turkish and Persian Divan, there is also a mesnevi named Nigarname. Nigari, who carries out guiding activities in the Halidi branch of Naqshbandi, argued that in addition to the struggle with the Russians, one should be successful in the struggle with the self who commands the evil. Nigar-name is a work of Sufism, written in a purely religious-mystical content, containing Nigari's views on love. (Taşlıova, 1999; Memmedli, 2012; Karadayı, 2017).

Nigari, like Goethe, wrote this work at the end of his life. The main purpose of our study emerges here. It is interesting to find that the Monomite Theory, which reveals the common aspects of all humanity in two works written in about the same years, overlaps so much. This also shows that man, whether in the East or the West, is dealing with the same fundamental problem: the soul captive to evil. Although the Monomite Theory defends this basic similarity, it is important to examine the two works in this context in terms of comparative literature. One aim of our study extends to comparative literature in this context; It aims to support the following sentence of Nezahat Öztekin:

"Comparative literary historians propose to draw a history of ideas, themes, types, feelings, dreams and places within the European continent, ignoring the broad map of cultural interactions and limiting their research to the European continent. They are sure that the currents of interaction within Europe will lead them to the history of general literature. However, it is certain that a history of interaction to be made by ignoring Asia will be incomplete" (Öztekin, 2007: 678).

The subject of Nigar-nama is basically based on the journey of love and maturation of the soul (seyr-i suluk). The Nigarnama contains detailed information about the situations experienced by the person making the spiritual journey and the authorities he has achieved during his divine love journey. We can say that Nigar-nama is a work that deals with the pleasure of reaching God through love and the ordeal on this road, as well as the journey of devout education from the perspective of divine love. In the work, the transformation of the protagonist's experience of love, which begins with a dream, into divine love, supported by various conflicts and other dreams, and the passing of divine authorities on this love journey is explained in detail. In the section "The reason why the Nigar-name poetry book was written", Nigari herself explained why she wrote her work. He informs us of the state of his own with a section stating that he had a dream, that he drank bade in this dream, that this baden made him fall in love and that he was desperate in the hands of the fire of love.

“Bil kadrini imdi bir binâ et
 Bir tâze hikâyeyi edâ et
 Al kilki ele kitâbet eyle
 Bir kıssa-yı ter hikayet eyle” (Memmedli, 2012: 40).

(Translation)

“Know your value now write a poem
 Make a fresh story
 Take the pen and write a poetry book
 Tell a fresh topic”

With the love he saw as a gift from Allah, Nigari progressed on the way of reaching perfection and reached the absolute beauty. Nigarnama is also a result of this maturity. Nigarnama, which is an allegorical work, is one of the mesnevi describing the struggle between the soul and the human. The poet puts his heart, which he tied with a luminous beauty that he saw in his dreams, through certain stages, sometimes by making him talk with scholars and scholars in spiritual assemblies, and sometimes by making him fight with guests who represent his own characteristics.

“As advisors, the following friends are invited to the lover's house: âlim-i sharia (scholars of shari'ah), kamil-i tariqa (matured in tarikat), vâiz-i Hudâ (preacher telling about Allah), sâkiyân-ı mestân (drunk offering drink), kamil-i kühen-sâl (old scholar), nev-civan-ı hoşhâl (young friend), rehneverd (traveler), Lokman (doctor), mutrib-i hoş-âvaz (musician), şair-i güher-bâr (poet),

mâl-dârî (rich). Each of these friends claims, in his own way, that the real purpose of the world is his own rules of life, while other things are empty. The lover shows to each that the road to Nigar (the true lover) does not pass there. " (Hakverdioğlu, 2017: 461).

"As the spiritual journey narrative develops in history, passenger types become public. The purpose of the journey is also found in the passenger. So the purpose; maturity achieved on the journey. At this point, the spiritual journey narrative and the theme of the mesnevi on the path of love overlap. In spiritual journey narratives, there is a theme of maturation in a kind of love path since the beginning of history. When this theme is combined with the mesnavi tradition, the narrative of the spiritual journey begins to be processed in a male-female relationship" (Holbrook, 1996: 7).

This situation is also valid for Nigâr-nâme. The protagonist of the Mesnevi, Mizban (the host), also started a spiritual journey through the imagination of a woman named Nigâr. After all, truth is not separate from the beloved in terms of existence, the presence of the beloved is a reflection of the truth. It is possible to reach the original of the truth through the beloved.

The metaphor of road and journey also manifests itself in Faust. However, in Faust, the journey takes place not only in the inner world but also physically. Faust's journey influenced his soul based on the outside world. He tried to reach satisfaction by tasting the pleasures of the world, and after these mistakes, he realized that the spiritual satisfaction he sought throughout his journey would actually come from spiritual pleasures rather than worldly pleasures.

The stages we have determined over the two narratives are quite similar to the "monomite theory" created by Campbell under Jung's influence. Campbell divides the steps in the narratives into stages starting from the departure of the protagonist's, and has systematized this journey as "Departing", "Maturity" and "Return". C.G. Jung argued that all of humanity's cultural accumulation from past to present is recorded outside of human consciousness. According to Jung, although people live in different geographies unaware of each other, they have created similar creations under the influence of a universal culture. No events have been erased throughout history. This common culture is automatically registered in the people's unconscious. These symbols are called archetypes. Dreams and dreams are the areas where these symbols are transferred to human consciousness. That is why, consciously or unconsciously, human beings have shaped their life and environment with the effect of these dreams, dreams and feelings.

Based on Jung's work, Campbell also discovered the common features of the protagonist in the narratives and explained this with the concept of "monomite". According to this theory, the protagonist goes on an adventure with a cyclical journey. The story that begins with the irresistible call for the road turns into an adventure woven with different allegorical approaches. This adventure is knitted with various tests required for maturity / transformation and at the end of the adventure, the protagonist returns to where he started. The beginning referred to here can be called the goodness in the creation of man, the love it contains, the realm of spirits, which is its original homeland, or the evolution and rise of his soul. Man has been abroad since he was sent to the world and is separate from his original homeland. Its real homeland is the beauty of the creator. Attaining this homeland is possible with the rise of the soul. The step that Campbell calls "adulthood" is related to being perfect in the mystical sense of man and the rise of the soul. In this respect, the journey ends with the protagonist returning to where he started. Because the beginning is the Divine Light. In this study, in Faust and Nigar-name, two works written in different geographies in the same century, the search for meaning of human was tried to be analyzed through the monomite theory. The quest journey, which is the subject of both works, is similar in that it is a mirror of the two authors' experiences from their youth to the last period of their lives. In the Nigar-name mesnevi, the character of Mizban (host) is a dervish who goes up the evolutionary steps one by one, and he is the subject of his struggle with his soul in the spiritual world. On the other hand, Goethe's Faust, on the same plane, but by taking a different route, revealed the search for meaning of man and the various difficulties he encountered in this search, by taking a pantheist approach to the struggle with Satan.

Although no direct relationship can be observed between the works, the similarity of the subject in the main axis is remarkable. Both of the works we have dealt with are the journey that emerges as a result of human searching for the essence and purpose of existence with an inquiry-centered approach.

The Nigari is the host (Mizban); He is also a master and has followers around him; He is fighting the spiral of his own desires. His being a master is an indication that he is religiously and morally perfect or that he is seeking excellence. Faust is also seen in the story as an important scholar, moral and religious person for the period he lived in. In the prologue part of the tragedy, he is depicted as a person who has gained a degree in God's sight. God knows that Faust, however deceived, will eventually find the right path, and gives Satan the opportunity to play tricks on him

"Mawlana also states that his humility, that is (zühd), his life as an indispensable stage for the traveler of truth (sâlik), stating that stuck in this process will leave the traveler of truth (sâlik) in a lethal uneasiness. Mevlânâ compares the difficulties and difficulties experienced at this stage to the period of a prophet before he was given

prophethood" (Küçük, 2009: 46 cited. Gökcan, 2018: 20).

The level reached without passing certain exams is not considered internalized. It is not possible for the truth traveler (sâlik) who is not subjected to examinations to mature either. No matter how advanced the immature traveler of truth (sâlik) reaches in worship and obedience, this rise is in the same way, it has not become internalized (Gökcan, 2018).

For this reason, nothing Faust achieves through reason and science will not satisfy him. The accumulation he gained throughout his life collapses suddenly and he is left with Satan. Because his accumulation lacks an internal basis, it is in form. Faust, who devoted himself to science seemingly enough to deprive himself of daylight, is dragged into spiritual crises and cannot reach his satisfaction because he does not have a basis in his inner world.

The breaking point in both works is love. There must be a strong spiritual tremor so that this prosaic self is destroyed and the truth traveler (sâlik) can begin the journey. Since only love can bring this strong jolt, the protagonist's were subjected to a struggle for ego by falling in love and eventually they left the "me" and started looking for "him".

Heading the Road

Call to Adventure

J. Campbell accepted a scheme similar to the "structuralism theory" proposed for fairy tale studies as common for all narrative types and explained within the framework of "monomitic theory" that each narrative consists of "separation-maturity-return" stages. Monomitic is basically a narrative scheme put forward by a person to make sense of his life and environment. According to Campbell, this scheme has an unchangeable structure throughout human history. Because every narrative has a protagonist archetype, and the conscious and unconscious activities that make up this protagonist are a result of the common creations of society and even the universal culture. Since this universal culture is a set of indirect rules that affect the protagonist, the main event will be common wherever the narrative occurs. The basic similarity in the narratives emerging as a result of universal culture is that the protagonist goes on a journey and undergoes change and transformation as a result of this journey.

"Whether big or small, and at what stage or stage of life, the call always unclashes with the mystery of a transformation — a moment of spiritual transition or ritual that equates to a death and a birth when completed. The habitual life horizon has widened; old concepts, ideals and emotional patterns are no longer enough; It is time to cross a threshold" (Campbell, 2010: 65).

The search for truth (seyr-i suluk) also proceeds in the same direction as the monomite theory as a structure. After the creation, the separation phase started with the sending of human to the world. As a result of the tests and wars in the period in the world, the human completes the stage of maturity. The aim of the exams passed at this stage is improvement. Direction is the beauty of God (al-absolute). Return is reaching the starting point, returning to the essence, discovering what has existed in it from the beginning. The protagonist who completes the process after a long and arduous journey is actually where he started.

No matter who the protagonist is, "the archetypal images that symbolize the same danger, gaining confidence, testing, transition and birth mysteries, strange sacredness always act with it" (Campbell, 2010: 66). These images are in Nigar-name with a dream motif, followed by guests (mihman) and Nigar Hanım; In Faust, on the other hand, it is revealed through the creatures in the various realms and women who are the symbols of love that Mephisto and his travels Faust.

The call to travel stage appears as the breaking points of all narratives. After this break, the course of the work changes, the protagonist's ordinary life suddenly turns into an adventure, and the main event begins to take place after this stage. While the call was conveyed to the landlord, Nigari (Mizban) in a dream, it was conveyed to Faust in his study at a moment when he was conscious in an environment he was alone with.

Nothing will be the same for the protagonist anymore after the summon phase has occurred. At this stage, the protagonist may not be aware of the journey he was sucked into at first or may not accept this call. This constitutes the stage of rejection of the call. However, although the call is rejected and ignored, adventure is now inevitable and this rejection will gradually be replaced by acceptance.

Rejection of the Call

According to Campbell, this stage is defined as the protagonist not wanting to disrupt his current order, not wanting to leave his comfort zone, or rejecting, ignoring or not being aware of the incoming call as a result of the imposition of the cultural environment he is in.

The road call sent to the protagonist is ignored or denied for any reason, consciously or unconsciously

"Often in real life, and in myths and folk tales, we encounter an abundant, unanswered call, a strange situation; because it is always possible to turn to other interests. Refusal of calls turns adventure into negative. The "subject" covered with boredom, hard work or "culture" loses its positive action power and becomes a victim to be saved "(Campbell, 2010: 73).

In Nigar-nama the call is made in a dream. The landlord, Nigari (Mizban), had a dream in childhood but could not make sense of it. This meaningless invention can be considered as the stage of rejection of the call. However, even if the call is ignored, fate will compel the protagonist on this journey in the future. Because with the rejection of the call, the protagonist has become a victim to be saved. The same refusal applies to Faust. The first call to the self-journey to Faust comes when Mephisto pulls out of the dog silhouette and shows himself in the form of black smoke while he is immersed in various metaphysical pursuits in the study. Faust also chose to reject the call at the first stage. Because, according to him, the creature that is the harbinger of the call is a demon, and obeying its call is not acceptable for the religious and cultural environment in which it lives. At the same time, Faust sees Satan as a despicable and wretched creature and thinks that he is a miserable who cannot reach his rank and therefore cannot benefit from him. The protagonist (Mizban) has received a sign that he does not know whether he is divine or not; but Faust is sure he has received a Satanic sign.

Supernatural Help

At this stage, assistants are sent to the protagonist to turn away from his mistake, as he is a victim who needs to be rescued after rejecting the call. These helpers, who show that the journey is inevitable, are also described as messengers. While the helpers are in the messenger position at the beginning of the adventure, they can turn into characters who help the hero after the adventure begins. Some time after the rejection of the first call, the protagonist (Mizban) encounters Nigar, the wife of the lodge he went to to study.

"The news of the messenger could be living or dying at a later point in life. It may seem like a call to an important historical event. Or it could indicate the dawn of a religious enlightenment. As interpreted by the mystic, it indicates what is called "the awakening of the self" (Campbell, 2010: 65).

In Mesnevi, with the lover (Nigar) reminding the dream; The messenger, which is the first step for the "awakening of the self", has emerged in terms of the protagonist (Mizban) in search of love and thus on his inner journey. After this encounter, Mizban's journey started and the first step towards reaching perfection was taken with the search for love. The protagonist, who was the victim, is now on his way to salvation and his first assistant on this path has been Nigar.

Faust's assistant is Mephisto. Because he too refused the call and became a victim to be rescued. Mephisto's mission is to persuade Faust to travel. Mephisto also appears in the position of both assistant and messenger. Faust did not welcome Satan at the first encounter with the Messenger and refused the call. After this refusal, Mephisto tried to persuade Faust again, and now his effort was fruitful and an agreement was

reached. This agreement is the first step in Faust's journey towards his self.

Although the supernatural helper is usually female, we cannot say that male aides are also rare types. Goethe presents the male guide in Faust as Mephisto, and he does so by highlighting his downside. Because it is he who leads the innocent Faust on the test road.

"Whether it is a dream or a myth, in these adventures, it is seen that the figure that suddenly emerges as a guide by indicating a new period, stage in life, has an irresistibly fascinating atmosphere" (Campbell, 2010: 70). Nigar, who reminded Mizban of his dream; We can see that Mephisto, who suddenly appeared in Faust's room and took him under his influence, also had the characteristics of being a messenger and a guide in accordance with this definition. Mephisto promised Faust satisfaction, burning with an insatiable curiosity and desire to know. This promise is the most important feature that makes it irresistible. Because he is Satan and he is the only creature who knows the weakness of the other and acts in this direction.

Likewise, while Mizban is unconsciously preserving the effect of the luminous presence he saw in his dreams in the depths of his soul, Nigar appears before him. What is hidden in the depths of Mizban's soul is actually love. Nigar is also the trigger of this love. Nigar, who brings out the secret desire he carries in his soul, has an indispensable and magical effect in this regard.

"Moses seeing the light of his Lord in a burning tree; Mevlana's love to his Lord with the light he felt in Shams; Mecnun saying "Mawla" with the light he saw in Leyla; Splitting the mountains with the light that Ferhad saw in Sirin; It is the same thing that Hamza Nigârî (Mizban) saw Nigâr and fell in love with the beauty of God "(Hakverdi-oğlu, 2017: 498).

Exceeding the First Threshold

The threshold is the moment of transition when the ordinary flow is interrupted and the process of becoming the protagonist begins. For the protagonist, this threshold acts as a curtain between his ordinary life and the world where his adventurous journey will begin. Campbell describes this curtain as "the threshold guard." "The protagonist advances in his adventure, with personalizations of his destiny guiding and helping him, until he comes to the" threshold guard "at the entrance to the extreme power zone" (Campbell, 2010: 94). The protagonist will leave his ordinary life and embark on an adventure full of dangers, which will cause him some anxiety. Still, the protagonist takes these dangers and courageously crosses the threshold and embarks on an adventure.

For Nigarî (Mizban), the threshold is the moment she meets Nigar Hanım. The dream he had long before this encounter was the first sign that the call to adventure

was made; But Mizban was inadequate at that time to make sense of this dream and unconsciously refused the call. Nigar, whom he encounters after the rejection of the call, is the first step in the adventure, Nigar is also the "threshold guard". Because after this encounter, the hero will leave his ordinary life and take the first step into his new and adventurous life. This step is the first threshold in the transition to "Whale's Belly".

Threshold for Faust; It is the agreement he signed with Mephisto. Faust tries to translate the Bible in his own way and decides that "action" is more correct than "word". This decision is like the preliminary preparation of the agreement to be signed with Mephisto. Because now Faust has entered into a belief that going from thought to action, from theory to practice will satisfy him. At this point, the agreement he will make with Mephisto will provide him with opportunities for action that will live in the moment. With this agreement, Faust will get out of his comfort zone, get rid of theory and reach practice in a realm he does not know, and in this way, he will attain the satisfaction that science has not been able to achieve for years. This agreement is an indication that the hero candidate is determined and willing for transformation despite all the uncertainties and worries. Now his old life will be left behind and he will be transferred to the "whale's belly", which is the first and most important stage of his journey towards his self.

Whale's Belly

According to Campbell (2010:108), the belly of the whale is where the protagonist's rebirth will take place. This area is the area where the protagonist will fully mature, in all aspects. Campbell (2010:107); He symbolized this stage, which he determined as a symbol of rebirth after the first threshold, with the belly of the whale as the image of the uterus. This area required for a transformation; It can be expressed with many symbols such as a cave, a well, a temple or a dormant state. These areas often have specific structural features. These spaces appear as places where the protagonist on his journey to adulthood finds himself spiritually and has the necessary features for transformation to occur.

For Mizban, the belly of the whale is the place called "Mihman-saray" and is depicted as an abstract space that symbolizes the love house of the lover. In this abstract space, Mizban is again visited by abstract guests. These guests are a kind of social value judgments that try to keep the lover from the maturing journey of "seyr-i suluk". In the mystical sense, the concept of sufism is to liberate the soul that is imprisoned in the body and the world and to bring it to the highest rank, "fena" "destruction". The protagonist (Mizban), who dares to go on an inner journey, changes his view of things as an individual with awareness, and wages a war against them by moving away from the value judgments of the environment he is in. This war is actually a war waged by the devotee against himself. As a result of this war with his soul, he will reach the

"hidden treasure", "kenz-i mahfi". This unique treasure is the truth that exists in its "self". The truth is revealed by the excavation in the heart's house (Küçük, 2007). Ultimately, man finds the treasure of truth that he seeks from all over, in the eternal light that he has within himself, which discovery combines with the absolute absolute. This union gives him a high consciousness and decency. Mizban's guests feel sorry for his love affair and make various offers to him. However, the lover does not pay attention to any of them and continues his journey of evolution in the house of the heart where he takes refuge. The mihman-saray (mihman-palace) is actually a guest house. Although various hosts come and go to this guesthouse, it is an abstract place chosen by the lover to be isolated from people and to be alone with himself, since they do not have an objective response. In this respect, it can be described as the whale's belly. After all, the belly of the whale is also a symbolic place in which the protagonist is drawn into isolation from the outside world in the process of maturing and finding himself. The Light (Mizban) can be regarded as closing himself up against all incoming advice (these are worldly requests), proving his righteousness by answering each host separately, and concentrating on his beloved. His struggle with the Companions (those who praise worldly wishes) are, in fact, the struggles of the lover to escape from the material world. Mizban is drawn to his inner world a little more with every reply he gives. As a result of this withdrawal, the lover will find himself, come to the truth, and will be re-born as soon as he reaches Nigâr.

The mihman-palace (lover's house- mother's womb) is also a symbol of the mother archetype. Mother archetype; It symbolizes femininity, sublimity, rebirth, compassion. Mom; It is a symbol that looks and grows, carries it in its belly and leads to maturity. The mihman-palace is the place that, like the mother, hides Mizban in it, carries it to a certain maturity and causes its rebirth when the time comes.

Information that has gone through long and troublesome processes to obtain it can turn into superficial knowledge that prevents the seeker of truth from gaining knowledge after a certain stage in terms of spiritual development (Küçük, 2007). In this respect, the knowledge that Faust has worked hard for years did not satisfy him, and even started to lead him to revolt. So much so that Faust even came to the point of poisoning himself with the depression of losing the meaning of his life. Meanwhile, the stolen easter bell brought Faust to life and set the stage for his rebirth. Easter, in the Christian faith Hz. It is the symbol of Jesus' resurrection. Jesus the Savior was resurrected for Faust that day too and reconnected him to life. For Faust, the whale's belly is the "Study Chamber". Here, he interprets the Bible in his own way and substitutes "action" for "word". Because now practice, not theory, action, not word, is important. Having signed the pact with Satan, Faust took the first step towards the journey. Nothing will be the same for Faust anymore. Choosing action as the source of life and progress, Fa-

ust will enjoy the moment instead of literary information, and in this way he will escape from the impasse he fell into. Aware of the divine power that exists within him, Faust still lacks the power to activate it. This is where Mephisto steps in and will drag his life, which he had been shattered by dragging him to the most miserable situations, in an order that is collapsed and reshaped at any moment.

Maturing

Exams Path

After crossing the threshold, the hero strangely moves through the dream world of ambiguous forms to pass a series of tests (Campbell, 2010: 113). After the symbolic birth in the "Whale's Belly", the hero passes through a series of tests that will mature himself. On this path, the hero is supported by some helpers in order to pass his exams successfully. The journey is also important in improving the hero's self-confidence. At this stage, which is necessary for spiritual development, the protagonist is confronted with events that shape his view of life and things in a different direction. The most important step in terms of reaching perfection is passing these exams successfully.

The protagonist encounters various obstacles on his journey to mature. In this journey, he must have an assistant to overcome the obstacles. His path must be illuminated by a kind-hearted person who supports him, and he must reach the range. Mizban's supporters on this path should be their hosts. Because they feel sorry for him and give advice and worry about his troubles. But these friends also have the feature of obstacles, since they do not know the main point to go (meeting God). It is possible to see the properties of more than one archetype in one type. Sâhib-i Dil (who understands love) also shows the characteristics of both the wise and the shadow archetype. It is interpreted as the wise archetype accompanying the lover throughout his journey, in terms of grieving the situation of Mizban and trying to remedy him, wanting to guide him, and summoning other hosts whom he regards as sane in his own way. On the other hand, it appears as a shadow that is negated in terms of making love strange and bringing the mind forward and leading the advice of other hosts. He occupies an important position in Mizban's inner journey and is the constant companion of this journey as the embodiment of his fears or deficiencies. Throughout his inner journey, he was the initiator of the conversations in which the lover spoke to each other and his dilemmas reached the conclusion and helped the lover find the truth as a representation of opposing thoughts during the inner conflict. As a result, Mizban's achievement and meeting with Nigar actually occurred as a result of the conflict between "Sâhib-i Dil" and the opposing views of the guards (Mihmans). This conflict has made the lover find the right way and reunite with his lover.

On the other hand, Faust is now ready to travel after his agreement with Mephisto. Mephisto will be his assistant in the exams he will pass on this way. In Tragedy, Mephisto is presented as a negated type. It has despicable and miserable qualities, after all, he is a Satan. As a product of collective consciousness, it is quite natural to attribute these negative features to it. Mephisto will be Faust's mentor throughout the narrative; However, contrary to this guiding tradition, it appears as a darkness that tries to pull people down below, rather than a lamp that leads to the good and the right. Depicted with fire and darkness throughout the narrative, Mephisto seems to have successfully accomplished the task assigned to him. Mephisto is an example of the shadow archetype in this respect. As is known, shadow is a router with negative features. He managed to get Faust out of the way, which he had misled with various deceptions. At the end of the tragedy, it has been demonstrated that the way out of the road actually seemed, by the rising of Faust's soul to the sky, his happiness. In this manner, although Mephisto led the protagonist to bad roads, these roads led the protagonist to where he was supposed to be, that is, the good he was in. From this point of view, Mephisto can be interpreted as the archetype of wisdom, known for its ability to help the protagonist at the same time, as it leads the hero to the right, even if his path is wrong. As it is known, the wise archetype supports the protagonist to overcome the obstacles he encounters on his journey and does not spare any help. Mephisto also guided Faust throughout the journey, giving him advice so that he could easily get out of the various events that happened to him, allowing the hero to continue on his way; even though its purpose is bad. Even if the result is bad, every test matures a person and elevates his soul. Fire also gives maturity.

For Faust, after the purpose of life is action, his now aging body is presented as the first obstacle to achieving his physical ambitions. Assistant Mephisto fulfills his first task by making him a young body. Faust has now reached the desired consistency, both physically and intellectually, by Mephisto. After this change, our insatiable protagonist Faust, who had no obstacle, started the journey literally. Mephisto needs a trigger to pull Faust where he wants. This trigger will be Gretchen, who is the representative of purity and innocence in the first step of the journey. The beauty of Gretchen will grab Faust from physical pleasures and desires and pull him towards the inevitable end. This pure and beautiful young girl has such a pure beauty and a lofty heart that Faust's work and know-how over the years cannot achieve. It is this feature that takes Faust under the grip of his desires, and this is how Mephisto achieves his first goal. Dragged into many wrongs for the sake of getting Gretchen, Faust gave Satan what he wanted.

On the way to the exams, the protagonist may face a single exam or be tested with a series of exams that are lined up one after another. The end of one exam can be

the beginning of another exam. This series of exams is also valid for the two protagonists we consider. As soon as both have finished one exam, they are placed on another exam. While Mizban gave his exams with heated discussions with his hosts; Faust fights a war between fulfilling the necessity of being a human and obeying Satan in the despicable environments where Satan drags him with various tricks. Mizban dismisses their ideas by discussing with each host. The hosts can be considered here as abstract entities rather than as an objective form. The author of the *Mesnevi* did not describe them physically in his work. However, based on his conversations with Mizban, it can be concluded that the hosts are actually some ideas and thoughts that exist in Mizban's mind and heart rather than human beings and prevent him from reaching his essence. On the other hand, Faust's first test begins when he lets Gretchen down after seducing him. This test also entails the assassination of the innocent girl's brother at the hand of Faust with a sword guided by Satan. This event, which ends the relationship with Gretchen, causes Faust, who is on his way to maturity, to enter an accounting with his conscience. The first emphasis on the goodness inherent in man is made here. Although Faust obeyed Satan and even signed a deal in which he sold his soul to him, the goodness inherent was not lost. No matter how much Satan cheats, man is inherently good, and no matter how astray he deviates, he will find the truth again in the end.

Encounter with the Goddess

At this stage, the protagonist is brought face to face with a strong female figure. The female figure is presented as a complementary element to the protagonist.

“As he progresses in the slow adulthood called life, the Goddess's form undergoes a series of changes for her: she can never be greater than the protagonist herself, but she can promise more than she can grasp. It attracts, guides, makes it break its chains. And if the protagonist can conform to his wish, the two of them, the knowing and the known, will break away from any restrictions” (Campbell, 2010: 134).

In the narratives, this female figure encountered by the protagonist is also a reflection of the anima and animus archetypes in the archetypal context. With this encounter, the masculine and feminine aspects that are thought to exist in human beings are integrated and a perfection emerges here.

Jung called the female elements "anima" in the male's unconscious and "animus" to the masculine elements found in the woman's unconscious. The anima has a double view: On the one hand, his personality like pure, good and noble Goddesses On the other hand, they represent the light and dark aspects of women, namely seductive and witchy qualities. “Anima is more pronounced in narratives whose main theme is love. The person who is the lover of the protagonist, the sultan's daughters, the girls captured by the giant, and the female elements are all animations” (Kayaokay, 2014: 9).

Accordingly, if Nigar is accepted as Mizban's unconscious collective woman image, we can say that it is the anima of love (Aşık). Nigar appears as an anima with positive qualities in mesnevi. It helped Mizban find divine love. As a result of his love for Nigar, the lover (Aşık) became aware of the fact of love that existed in him and started on an inner journey, thus seeking a divine love. Anima is a female figure who communicates between self and unconscious forces and helps protagonists through the stages. In this respect, the love of the lover for Nigar started the search by revealing the unconscious forms. This love has revealed the strength required for Mizban to find himself and reach integrity

Mizban fell in love with a beauty he saw in his dream. This beauty is also objectified as a female and named Nigar. The lover described the beauty he saw as a woman; Because the most beautiful creature among all creatures is human beings, and human beings are also the most beautiful female beings, and it has been a tradition to symbolize beauty with it. Although the beauty seen in the dream is a luminous beauty that is a reflection of God, the narrator portrayed her as a woman and told her love for this woman throughout the mesnevi (Nigar-name). This is not an accident. Symbolizing the beauty in the dream as a woman is a result of the lover's unconscious feminine feelings.

Likewise, for Faust, the female element is presented as a complementary element. The image of pure faith and lofty heart in Gretchen is for Faust inaccessible. The science, which he even gave up his life for years of struggling and struggling, could not give him this pure faith and lofty heart. The source of this spiritual dissatisfaction, which is the cause of all his depression, was embodied in Gretchen. However, this does not result in a sufficient level of association for Faust to mature. It appears as an auxiliary element as only one step. The stage of Faust's encounter with the main Goddess will be with Helen of Troy. Hellen is presented as the only being that enchants Faust with his beauty. Just like the presentation of Nigar to Mizban as a reflection of him as a piece of "wishful-absolute"; Helen is also treated and glorified for Faust as a reflection from God. The power required for Faust to find himself and complete the stage of maturity is revealed by his love for Helen. With Helen's influence, Faust is now able to fully appreciate the pleasure of the act that has replaced the word. He is no longer interested in either the past or the future; he is simply enchanted by the pleasure of living the moment, he sees the present as a treasure. He has reached a level that can only be content with the happiness of living in the present. Now all he wants to achieve is to gain strength by working hard and to build a new world of his own. The encounter with Helen not only gives Faust the honor of enjoying the moment better; it also transforms him into a free hero who is now self-sufficient. After that, his need for Mephisto gradually decreased, he became stronger and more confident. Now he walks alone and

is not afraid of making mistakes. Because now he has learned to be self-sufficient and realized that he can exist independently from Satan. The positive influence of the goddess recreated Faust, so to speak, and became a cornerstone in his finding himself as expected.

Deification

“In this episode, the protagonist's state before the journey dies symbolically and he is spiritually reborn, complete and free of his weaknesses. With this aspect, rebirth is completed in this section” (Güzel, 2014: 202).

The deification phase takes place when Faust realizes that he no longer needs Mephisto. Our protagonist has now reached the secret of being self-sufficient, and despite not knowing what to do at the beginning of the narrative, we have evolved into a self-sufficient Faust instead of Faust who constantly hopes for Mephisto. Now, our protagonist has come to the final stage of his journey to his own self, free of his weaknesses, having completed the stage of maturity and realized the rebirth. Approaching the last step of the spiritual journey, Mizban has now proved that it has nothing to do with the world and its blessings and agyar (everything except God), which has become aware of its secret Enel-Hak (not being in God) in its Seyrangâh-ı Vahdet (realizing the unity of God) now he has found his Nigar. Now his tongue is silent and his heart has started to speak. His soul is full of happiness and his heart has risen to the degree of happiness. Now both he is pleased with his love, that is, his Lord, and his Lord is pleased with him. The lover (Aşık-Mizban-Nigari), who passed the terms of (fena) absence and (beka) eternal existence after this position, almost flew with the joy of gathering all the positions in himself.

Return

The journey, which started for some reasons and continued through some helpers, should now be completed and the protagonist must return from the journey. In Nigar-name, we see that before the return begins, the hero first leaves his guests and enters the last part of his journey, staying alone with him. In Nigar-name, we see that before the start of the return, the protagonist first left his guests and entered the last part of his journey, staying alone with him. Mizban should remain only himself in these Divine steps so that the journey can reach the desired point and reach the ultimate goal, God. Since these positions are symbols of vahdet (the unity of God and all being) and are at the highest level that can be reached, it is necessary to get rid of the self, the desire and the enthusiasm, especially the so-called self. Mizban also fought with his soul through the mihman (guests) and was completely saved by defeating him. Mizban, the lover, is all about love now. His only wish is to see the beauty of God for his beloved.

The lover (Mizban), who awakened with the happiness of the degrees he reached in his dreams, besides the guests (Mihman), gave this good news to them as well. The hosts were also very pleased with this situation. This shows that - as stated at the beginning - Mizban is also a symbolic protagonist who resides in the same body in the hosts, representing the heart and worldly enthusiasm and enthusiasm. For some reason, this symbolism is ignored by many Western intellectuals, and for this reason the ball of relations cannot be resolved. The most wrong version of this is seen in *The Age of Beloveds: Love and the Beloved in Early-Modern Ottoman and European Culture and Society* (Andrews, 2005). Mizban (the protagonist) overcame all of the mihmans (desires of the world) and pushed all worldly desires with the back of his hand, stated that his only goal is God, and finally, he sent his guests and attained the beauty of the beloved in the state of absence by being alone with his love. This disappearance is a harbinger that Mizban has completed the maturation process. Nigar's love has brought him to what he is looking for now. Mizban has now established the link between consciousness and the unconscious. At the end of the journey, he reached the treasure he was looking for.

“Hâlıkdur o yirde cümle eşyâ
 Ol yerde bulunmaz illâ Mevlâ
 Erbâb-ı gönül ol yerde mestdür
 Bilmez özünü ki nist ü hestdür
 Sermestdür o yirde âşık-ı Hakk
 Bilmez özünü ki dir Enel-Hakk
 Hallâc o yirde virdi cânı
 Cân virdi ki buldı bir canânı
 Mahv oldu itürdi ar u varın
 Terk eyledi buldı bir nigârın
 Terk eyledi cümle âr u vârin
 Ol vakt ki buldı bir nigârın
 Anladı hemîn ki bir Hudâdur
 Ol ki ana cân u dil fedâdur” (Memmedli, 2012: 346-347)

(Transtlate) A sentence in that place is God/ There is nothing but God The person who loves is in that place, ecstatic, happy/ The lover does not know whether he is present or not/ In that place he is out of his mind, who loves God/ He does not know his essence. What is Enel-Hakk (To perish in God)/ Hallac died in that place/ He gave

his life. He found his beloved God/ He lost its existence and all its feelings. is destroyed/ He left. Found a Nigar/ He left all his shame and existence/ Be time. Found a Nigar/ He understood that everything is God/ Life and all love are sacrificed to God"

Faust's return is felt through the image of fire. The transformation and change of Faust has been revealed thanks to the purifying property of fire that allows for a new formation. The image of fire has been frequently mentioned throughout the Faust narrative. However, the fire addressed at this point in the narrative is symbolic and figurative, symbolizing the fire resulting from remorse. Faust burns with remorse after a judgment of his experiences throughout his journey. This burning is the most important tool that will bring him to perfection. He suffers from his guilty conscience, and this fire of distress burns everything he has, giving him up from his life, allowing him to end up. Thanks to these renunciations, he attains the pure goodness it contains. The "action" substituted by "word" in the first verse of the Bible, now reaches its ultimate goal, and puts on the armor of goodness. Any work that benefits humanity now represents the pinnacle of spiritual satisfaction for Faust. For this purpose, it undertakes the task of draining a swamp and turning it into pasture. Drying this swamp may not be a big step for humanity; but the goal in the first part where the beginning is defined as "action" will be realized. The symbolic meaning of this act and the main element that is tried to be expressed throughout the narrative; It is the concept of 'goodness'. Evil has also been taken as the equivalent of the swamp expression. The holy purpose of Faust in draining the swamp is actually to drain the swamp of evil on earth and to raise hopes in the pasture of goodness. Just like Mizban escaping from the circle of "evil" around him by feeling God.

When the story reached the end in this state, Faust attained the spiritual satisfaction he had been seeking from the very beginning, by capturing eternal happiness, he brought his soul and soul to the degree of believer. As this state was about to be, the following expressions that mean death for him have been spoken out of his tongue: "Stay a while, you are so beautiful". By rising to the sky at the same time, he returned to where he started and completed his adventure here.

Conclusions

Jung gave clues about the existence of the common unconscious and similar values in the universal dimension with the concept of archetype he put forward. Monomite theory put forward by Campbell; He states that narrative protagonists have a special journey based on common unconscious and universal values. This journey, on the other hand, was designated as "departure", "maturity" and "return", and these stages were divided into sub-steps and provided the opportunity to make a detailed analysis on the inner journey of the protagonist. Based on this theoretical approach, the similarity between Goethe's "Faust" tragedy and Mir Hamza Nigarî's "Nigar-name" was dis-

cussed, and in both works, the transformation of the protagonist was followed step by step, and the change and the level of protagonists who set out on the path to maturity. It has been put forward. The similarity between the level of mature man in the mystical sense and the individuation process revealed by Jung shows that the monomite theory is also applicable for Sufi texts. Between the two works discussed throughout the study; Similarities such as the road metaphor, the struggle of the human with himself and the soul, and the effective role of love in both narratives prove the correctness of this approach. Both Faust and Mizban have reached the desired level by overcoming all kinds of difficulties they fought, as a result of their journeys towards their own selves, cooking in the fire of earthly desires and at the same time pursuing love. By successfully completing the process of individuation, they returned to the place where they started at the level of "found the truth" (mutmain), that is, they performed rebirth by being absent in the presence of the creator. In terms of comparative literature, two cultural people of these two different geographies; He made the same search and invention with two immortal characters in the same years: The Human Who Finds His Own Essence.

REFERENCES

- Andrews, W. G. (2005). *The age of beloveds: Love and the beloved in early-modern Ottoman and European culture and society*. University of Washington Press.
- Campbell, J. (2010). *Kahramanın sonsuz yolculuğu* (Çev.: S. Gürses). Kbalacı Yayınevi.
- Gökcan, M. (2018). Faust ve Şeyh San'an hikâyelerinde varoluşsal yolculuk. *ZfWT*, 10 (2), 15-32.
- Güldürmez, S. (2017). Faust'u gölgesinden seyretmek yahut modernizm bağlamında Faust'a dair bazı dikkatler. *Turkish Studies*, 12 (15), 321-344.
- Güzel, C. (2014). Monomit teorisi bağlamında Bayan Toolay destanı. *TÜBAR*, 36, 191-205.
- Hakverdioğlu, M. (2017). Nigar Hanım ve Mir Hamza'nın Nigarnamesi. *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatında Kadın Sempozyumu* (460-500), Amasya.
- Holbrook, V. (1996). Alegorinin ölümü hüsn ü aşkın özgünlüğü. *Defter* 27.
- Jung, C. G. (2003). *Dört arketip*. Metis Yayınları.
- Karadayı, O. N. (2017). Nigarname'de aşkın seyri. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 48, 161-194.
- Kayaokay, İ. (2014). Fuzuli'nin Leyla ile Mecnun mesnevisinin arketipsel sembolizm bağlamında çözümlenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7, 337-351.

Küçük, O. N. (2007). *Mevlana'da benliğin dönüşümü: Sülûk* [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.

Memmedli, N. (2012). *Mir Hamza Seyid Nigarî, nigar-name*. İlm ve Tahsil.

Menderesoğlu, İ. (2005). *Faust*. Cümle Yayıncılık,.

Öztekin, N. (2007). Mukayeseli edebiyat araştırma tarihi ve yöntem. *Turkish Studies* 2 (4), 672-679.

Taşlıova, M. (1999). Karabağlı Hamza Nigârî ve nigâr-nâme mesnevisi. *Millî Folklor*, 11 (44), 115-120.

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Leverage Effect in Governance:
Blockchain Governance

Yönetişimde Kaldıraç Etkisi:
Blokzincir Yönetişimi

Dilek ŞAHİN*

Article Information/ Makale Türü/ Информация о Статье: Research Article/ Araştırma Makalesi/ Научная Статья

Citation / Atıf / Цитата

Şahin, D. (2021). Leverage effect in governance: Blockchain governance. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 94-109.

Şahin, D. (2021). Yönetişimde kaldıraç etkisi: Blokzincir yönetişimi. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 94-109.

 10.29228/kesit.51865

Submitted/ Geliş/ Отправлено: 23.06.2021
Accepted/ Kabul/ Принимать: 28.08.2021
Published/ Yayın/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена İнтихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, d_sahinn@yahoo.com

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Leverage Effect in Governance: Blockchain Governance¹

Yönetişimde Kaldıraç Etkisi: Blokzincir Yönetişimi

Dilek ŞAHİN

Abstract: Because of the rapid progress of information and communication technology, everyday life activities can now be easily moved to the digital world. Public administration is one of the sectors most impacted by this transition. It is clear that electronic government and mobile government apps will grow further as public administration becomes more digital. This digital base is becoming increasingly important for electronic engagement and governance. One of the technologies that arise on the basis of this environment is "blockchain technology". The aim of this study is to reveal the relationship of blockchain technology with the governance process. The method of the study is content analysis. The literature on the subject was searched and world examples were researched and analyzed. Since blockchain technology is a newly developing system, its potential use will be investigated, the definition of this system and its development, blockchain applications in the world will be revealed; By explaining the concept of governance, the benefits of blockchain technology for governance will be emphasized.

Keywords: Blockchain, blockchain applications in the world, governance, blockchain governance.

Öz: Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi, gündelik hayat pratiklerinin hızla dijital ortama aktarılmasına olanak tanımaktadır. Bu dönüşümün en fazla etkilediği alanlardan biri de kamu yönetimidir. Kamu yönetiminde dijitalleşme ile birlikte, elektronik devlet ve mobil devlet uygulamalarının daha da gelişeceği açıktır. Bu dijital temel, elektronik

¹ Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article.

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

katılım ve elektronik yönetim süreçleri için çok önemli hale gelmektedir. Bu ortam temelinde yükselen teknolojilerden biri de blokzincir teknolojisidir. Bu çalışmanın amacı blokzincir teknolojisinin yönetim süreci ile olan ilişkisini ortaya koymaktır. Çalışmanın yöntemi içerik analizidir. Konuya ilişkin literatür taraması yapılarak, dünya örnekleri incelenerek analiz edilmiştir. Blokzincir teknolojisi yeni gelişmekte olan bir sistem olduğu için potansiyel kullanımı araştırılacak, bu sistemin tanımı, gelişimi, dünyada blokzincir uygulamaları ortaya konulacak; yönetim kavramı açıklanarak blokzincir teknolojisinin yönetim için sağlayacağı faydalar üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Blokzincir, dünyada blokzincir uygulamaları, yönetim, blokzincir yönetimi.

Introduction

Governance mechanisms are becoming more and more important in terms of transparency, accountability and accessibility to services in public administration. Integrating public services with digital smart applications will make the operation of administrative processes more efficient. With the disappearance of the time and place difference at the stage of information and communication technologies, the cooperation between the local administration and the central government is getting much more advanced. It is assumed that today governance will mostly operate on the basis of smart cities. One of the most important and fundamental components of smart cities is digital applications. Blockchain technology is a brand new understanding and system based on consensus and trust built on all these foundations. Today, it seems possible that many bureaucratic procedures take place on the blockchain.

1. Definition of "Blockchain"

The "blockchain" system can be compared to an accounting ledger. Blockchain technology, which can also be described as a kind of digital ledger, is a database protocol that enables direct exchange of data without the need for an intermediary. The digital ledger is kept at all stations in the network, in other words, "nodes". This network is decentralized and distributed (Güven & Şahinöz, 2020: 44).

Blockchain technology is a software architecture that uses an open-source-coded, decentralized, distributed, peer-to-peer network where transactions between the parties are recorded and encrypted in blocks, verified by mathematical algorithms, past records are kept and having very little probability of changing these records as it requires the change of thousands of computer records where transactions are open to everyone, kept identities confidential (Gibson & Kirk, 2016: 1, 2).

The records of the transactions performed in the blockchain system are merged

periodically and saved in blocks. The amount of records in the blocks is available in the design of the blockchain. Summary algorithms and digital signatures are used to control data integrity during the creation of a block. Since each block is connected to each other as a chain with these summary algorithms, the system is called a "blockchain" (Werbach, 2021: 55-58).

Each block has a "hash" value that functions like fingerprints. The hash value is a value that defines the block and its contents and is calculated mathematically each time a block is created. It is very difficult to change the data in the chain as each block has its own hash value and the preceding block. SHA256, SHA384 and SHA 512 summary functions are the most known of the hashing functions (Güven & Şahinöz, 2020: 50-52).

The transactions are carried out by individuals and/or groups called "data miners" who receive a reward as cryptocurrency in return by confirming the transactions with mathematical algorithms. Once verified by data miners, a block cannot be changed again. Since all records in the system are kept in the data miners, detection of the system attack is easy (Durğay & Karaarslan, 2018).

2. Development of Blockchain Technology

Blockchain technology is a powerful candidate for a wide range of practice in the public and private sectors, as it is a system that relies on no need for an intermediary. The priority area where blockchain technology is used is the "cryptocurrency system." The concept of "cryptocurrency" comes from "cryptography", which means "the science of encryption" in Greek (Takaoğlu, et al., 2018: 13-15). "Bitcoin" is the most known cryptocurrency. The philosophical basis of bitcoin is based on the "2008 Financial Crisis". Bitcoin came out in response to the 2008 Crisis and the Central Banks (Karaoğlan, et al., 2018: 16).

As it is known, the capitalist system is prone to crises. Following the "Great Depression" that occurred in 1929 and referred to world economic history as "Black Thursday", the New York Stock Exchange collapsed and Keynesian policies were introduced, which provided for state investments and interventions as a way out of the crisis (Coşkun, 2011: 57-61). Accordingly, U.S. dollar was indexed to the gold with the Bretton Woods system in 1944 and other currencies were indirectly indexed to the dollar. This system continued until the oil crisis in 1971. To recover from this crisis, information technology has started to play a leading role in public administration (Harvey, 2014: 152). Castells describes this new technology-based economic system as "informational capitalism" and calls it as "informationalism" (Castells, 2008: 17, 22, 265). Harvey emphasizes that this new technology-focused system is a strategy for overcoming the crises of capitalism and that this strategy focuses on "flexible production" (Harvey, 2014: 211-216).

The "2008 Crisis", another major crisis in capitalism, was caused by the explosive balloon in the real estate industry as banks distributed mortgage loans to people with no business, income or presence. Banks packaged and resold these loans and regulatory institutions delayed in taking action (Eğilmez, 2009: 57).

In the face of mintage and some economic manipulations of Central Banks and violations of data privacy, a group of mathematical, software and encryption experts who call themselves "cyberpunk" decided to develop a software architecture together and put forth a technology system that could potentially lead to a big paradigm shift by the help of a person and/or group nicknamed Satoshi Nakamoto solving a problem in the system of which group members couldn't solve. The article, which introduced by Satoshi Nakamoto in 2008, "Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System" presents the first arguments on cryptocurrency "bitcoin" and its software architecture "blockchain" (Nakamoto, 2008). This short article clearly shows the cornerstones of the system that could initiate a major transformation in the world economic system (Alpago, 2018: 417).

If we examine the disadvantages of blockchain technology, the excess electrical energy used by data miners for transaction validations, high volatility are some of the major disadvantages. Identity privacy provides a suitable ground for illegal transactions; however, it must be considered that money laundering is done with fiat money as of today (Güven & Şahinöz, 2020: 183, 270).

Since blockchain technology is a newly emerging and understood system, its legal infrastructure has not yet been established. However, it has started to be mentioned and included in the legal documents of states.

3. Blockchain Applications in the World

Blockchain-related practices are becoming more and more common around the world. Since the end of 2017, there have been over 80,000 blockchain-focused projects in Github, an open-source software warehouse (Werbach, 2021: 66). On 26 May 2016, the European Parliament submitted a report to the European Commission on the opportunities and risks of cryptocurrency and distributed ledger blockchain technology. In this context, the project titled "Decentralised Citizen Owned Data Ecosystem" (DECODE) by the European Commission mentions methods and processes to utilize blockchain technology for data privacy and security. This project is carried out under the European Union Research and Innovation Program "Horizon 2020" (ibid.).

Estonia is mainly one of the countries that can be described as a pilot country for blockchain applications. Estonia was the first country in the world to establish blockchain infrastructure as a result of cyber attacks in 2000 that led to the collapse of the public service system. It is also the first country to introduce e-voting since 2005. The use of the blockchain in elections has the potential to make elections more trans-

parent, less costly, having wide participation opportunity, and to achieve rapid results and reliability. Of course, this conduct of elections brings with it several risks such as violations of the secrecy of votes and cyberattacks; however, it is highly reasonable to use e-voting for smaller scale administration, e.g. municipal services (Dinçkol & Işık, 2019: 717-721).

Estonia is one of the leading countries in the world in terms of digital government practices. Digital transformation is becoming more secure thanks to blockchain's powerful encryption system. In this context, more than 1,000 public services are provided with smart cards given to citizens without having to go to public institutions (Demirel, 2016).

By digitizing the energy consumption and production data in the country, the system is started to run on the blockchain. Thus, renewable energy costs are significantly reduced and the use of environmentally friendly energy is also encouraged. The blockchain system enables a transparent, accountable process between energy buyers and producers. Estonian Central Bank EestiPank is working on projects which run digital currency based on blockchain with the cash system (Blockchain Turksih Platform, 2020).

Estonia also envisages profound changes in the educational system to ensure rapid adaptation to information technologies. Restructuring of the education system has accelerated through digital technology usage and extensive broadband internet services in the majority of the country. The "Proge Tiger Program" developed within the scope of the "Lifelong Learning Strategy," aims to create individuals using information technologies and digital technologies at all levels of education and to train them in coding (Yıldız, 2018).

Common goals have been set to share digital government experiences and develop cooperation between the countries situated in the network called "Digital 5 Nations (D5)", namely UK, New Zealand, Israel, and South Korea including Estonia (Özaltın & Ersoy, 2020: 753).

The UK aims to realize social assistance payments through a secure blockchain-based mobile application (ibid.). Pilot studies are also being conducted on the use of blockchain technology in title deed transactions. Accordingly, in home buying and selling too many bureaucratic procedures are carried out in an incredibly short time, safely and transparently. In addition, the fee paid to real estate agents disappears (Tombs, 2019). As an example, in the "Digital Street Project" created using the "Corda" platform, ways are investigated to make land and home registration transactions easier, faster and cheaper with the use of blockchain technology (HM Land Registry, 2018).

South Korea is also one of the leading countries in investing in blockchain technology. Blockchain is used especially in the fields of healthcare, banking, insurance, and supply chain. With the change in the Special Reporting Law enacted in March

2020, the official entry procedure of cryptocurrencies in the country was regulated. With the "sandboxes" created, 16 companies showed growth potential with the investments made in this field (Blockchain Turkish Platform, 2020).

New Zealand is also one of the leading countries in blockchain applications. Investments are made in this technology, especially in order to follow the processes of the food and seafood supply chain. The New Zealand Government provides an incentive called the "Innovation Fund" to support blockchain technologies. In addition, cryptocurrency production is encouraged to develop economic and "digital nation" awareness (Özaltın & Ersoy, 2020: 755).

The Israeli Government is also one of the countries that focus on blockchain applications. The Government of Israel specifically provides support to innovative companies that is start-ups, that will work in the field of blockchain technology. One of the areas to support the use of blockchain is military and defense activities. In addition, the Government of Israel is cooperating with the Australian "Commonwealth Bank" for the use of distributed ledger technology in money transfers (op.cit. 755-756).

In the state of Georgia, the United States of America, in 2016, an agreement was signed between the state of Georgia and a company that develops blockchain applications to realize a one-year pilot project to move the country's entire land registry system to the blockchain platform. This project is also important in that it is the first public project to move land records to the blockchain (Shang & Price, 2018: 72-79). As a result of the studies carried out by Georgia the National Agency of the Public Registry (NAPR), citizens will be able to easily access their property information from the website and offer their property for sale (op.cit. 74-77). In this system where it is very difficult to change information, governance mechanisms will be put into practice by increasing trust in institutions.

In Indonesia, blockchain technology has started to be used in the fishing industry. Since the use of blockchains in the supply chain will increase traceability, it will lead to significant improvements in terms of reliability, quality control and auditing (Yıldızbaşı & Üstüner, 2019: 460).

4. The Definition of "Governance"

The word "governance" was first used in 1989 in the World Bank's report titled "Sub-Saharan Africa: From Crisis to Sustainable Growth". The report proposes that the relationship between the state and the economy should be redefined during the implementation of structural adjustment programs, and to this end, the relations established by the state with civil society should be reshaped according to the principle of management together, going beyond the understanding of participation in the administration. In this respect, the main premise of the report is that instead of the state that manages the society, "civil" actors outside the state should also participate in the gov-

ernment as an equal party (World Bank, 1989).

OECD highlights six principles on governance. These are accountability, transparency, effectiveness and efficiency, sensitivity, farsightedness and legality (OECD, 2006).

The United Nations has attributed the same meaning as of the World Bank and OECD to the concept of governance for underdeveloped countries. In addition, the United Nations organizes and develops the concept of "governance" as "global governance", and also puts the term into practice in national areas with the works called "National Governance Project" by the United Nations Development Program. Initiatives have been initiated to practice the term in the local area, based on the "Local Agenda 21" studies that have been carried out since 1992 and aim to ensure sustainable development at the local level, in order to increase the quality of life of people (UNDP, 1992: 285).

Also referred to as "good governance" in the literature, "governance" is a political system refers to an economic order where participation and regulation in the state administration, an effective civil society, decentralization, accountability, openness and transparency in management, quality and ethics, compliance with alternative service provision and digital technologies are present (Aktan, 2003: 176).

5. Development of the "Governance" Concept

When we look at the multifaceted changes in the world, it is observed that the traditional management approach is shaped by four different processes. These are, respectively, the transition from the industrial society to the information society, the transition from Fordist production to flexible production, the transition from the nation world to the global and local world and finally the transition from modernist to post-modern thought. Although these processes do not eliminate traditional management, they lead to the emergence of new searches. Here, "governance" is a concept that emerged and developed in these pursuits. Governance points to a shift in the balance of responsibility from the state to civil society in guiding the society. Together with a multi-actor system, it suggests a process of guiding through mutual interaction (Tekeli, 1996: 48-50).

Firstly, analyzing the "new public administration approach" as the theoretical ground on which governance concepts and principles rise provides us with useful conceptual tools.

In the "new public administration approach," which is driven by the adaptation of the private sector's entrepreneurship and management logic to public bureaucracy and the increasing flexibility, efficiency, result-oriented and effective public administration, the government will play a catalyst role in creating an environment suitable for the private sector (Klicksberg, 1993: 52).

Frederickson highlights six dimensions of the "new public administration" movement. First, "the need for change" emerges as the dominant theme in the "new public administration" movement. Although the key point of the conceptualization of "new public administration" is based on systems logic, the approach includes a relatively sophisticated change concept that is more process-oriented, based on the concept of "change" developing a criterion that can assess variable organizational forms and efficiency, institutionalizing change processes and emphasizing decreases as much as increases. "Change" is expressed by pairs of words that divide into two parts: "steering rather than rowing", "authorizing rather than serving", replacing bureaucratic processes with market processes, meeting the needs of citizens, not bureaucracy, "earning more than spending", "preventing rather than healing", "shifting from hierarchy to participation and teamwork" (Frederickson, 2010: 5-8).

The "new public administration" seeks "responsiveness", "appropriateness", and "empowerment" based on disappointment against bureaucratic models. Most of the "new public administration" literature is concerned with a vision aimed at active citizen participation, an elevated concept of citizenship; It assumes that citizens are not just individuals and self-serving interests in government and public administration. It is important to emphasize the commitment/responsibility of the "new public administration" to the public service and the equal distribution of public services. Public administration ethics, especially democratic, participatory governance, human ethics, and social equality ethics are essential for the "new public administration". The understanding of "rationality" defined by Frederickson as the "buffered rationality" of "new public administration" tries to define the best effects of rationality, free from some unwanted side effects, in unity of purpose. The new public administration focuses on the quality of the service and is task-centered and result-oriented in this regard. "New public administration" refers to the authority in the working group rather than the hierarchy on the approach to management and leadership. Finally, the concepts of "rationality", "epistemology" and "methodology" are important for new public administration (Frederickson, 2010: 8-12).

Although the concept of "governance" stands as a new concept other than the "new public administration approach", it is one of the concepts that arise based on the arguments of the new public administration approach. As a result of the continuation of financial crises in the world in the 1990s, the state is given an effective reorganization role to overcome the crisis of capitalism, focusing on the harmonization of public administration with entrepreneurial mechanisms and the emphasis on "governance" based on state-market-non-governmental partnership gains importance (Osborne and Gaebler, 1993: 76-80). Governance is a system based on multiple governments. Since private sector and non-governmental organizations will also participate in the decision-making process within this system, the policies created are multi-centered. From

this point, the primary function of the state will be "making laws"; It will be based on network structures by ensuring coordination between institutions and will transfer its service delivery to the private sector and non-governmental organizations (Güzelsarı, 2003: 24).

Rhodes points out six different usage areas or meanings of the concept of "governance". These are "governance as a minimal but effective state", as "corporate governance", in terms of "new public management", "good governance", "socio-cybernetic system" and "self-organizing networks". Governance refers to a "new" management style that introduces a change in the meaning of "management" or a new method by which society is managed. The interesting point in his discussion, Rhodes states that in the 1980s a new page was opened on forms of government and he describes this new situation as "we can now add 'networks' to the 'market and hierarchy'". He explains that none of the market-oriented and bureaucracy-oriented management structures are inherently good or bad; He states that the choice between these two is not a necessary and inevitable ideological persuasion problem, but the main issue is the question of applicability and the conditions under which governments can work effectively. Thus, Rhodes states that the British Government is looking for a different "operating code" and that "governance" will answer this quest (Rhodes, 1996: 652-658).

Rhodes explains the uses of "governance" in detail. According to this; "*Governance in the sense of minimal state*" redefines the downsizing of the state and limitation of the state interventions through privatizations and cuts; however, while the share of public expenditures in the Gross National Product is reduced, the share of local governments and national health services is partially increasing compared to other expenditures. As "*corporate governance*", the term "governance" is used in the sense of a system that explains all organizations, including the public sector. Accordingly, public and private sector organizations need openness and disclosure of information; integrity or honest agreement; It applies to three basic common principles such as accountability, responsibility-sharing and completeness. "*Governance as the New Public Governance*" has two meanings, one of which is "business administration", the other is "corporate economy". While the first one covers the application of business-specific techniques to public administration; "Corporate economy" is based on the principle of competitiveness within the framework of the market mechanism. "*In the sense of good governance*", governance means a political and economic order in which representation, participation and control in the state administration is ensured through an effective civil society and is compatible with competition and market economy. Rhodes characterizes "good governance" as "*the marriage of new public management and the advocates of liberal democracy*". "*In governance as a socio-cybernetic system*", there is a management style in which the central government is not the only superior power; Besides, there are

various social, political and administrative actors and interdependencies between them. *"In governance in the sense of self-organizing networks"*, the provision of services is not only through the government; It describes a system consisting of various networks in which private and voluntary organizations are included, interdependency is increasing, and even international organizations participate in the way these services are provided. The purpose of governance is to operate these networks (Rhodes, 1996: 660-667).

It is not only the government in the production and distribution of public services that we inevitably encounter in the face of developments in scientific and technological fields; At a time when private and voluntary organizations and even international organizations are involved and mutual dependency is increasing, with the phenomenon of "governance" aiming to operate these networks; which is to ensure the functioning or management of growing, complex and hard managed structures, a new relationship, a new management style is aimed to be created by taking the discourse of "state-market partnership" between economy and politics as the basis. This is tried to be achieved based on a kind of compromise, which Rhodes describes as the marriage of "liberal democracy" and "new public administration". As for Rhodes's argument that "governance" is a new form of management that should be preferred, today when the perception of time and space is changing rapidly, it is inevitably influential in analyzing the management structure, which we see the projections of these transformations. However, it can be criticized for not presenting a road map on how to follow possible new contradictions in the search for ways to keeping up with the information age and society of the old traditional management style.

6. Blockchain Governance

Today, we are going through a period where trust in companies and governments is decreasing and trust in technology for change is increasing. "Blockchain" is emerging as a brand new trust architecture based on encryption and mathematical algorithms, rising in the environment created by the internet (Werbach, 2021: 44).

Blockchain is based on consensus and trust among participants. It should be noted here that the system goes beyond the authors of algorithmic rules and codes and leaves the domain of the creators on which the power of the system depends. The system itself functions as governance mechanisms to coordinate consensual behavior (Werbach, 2021: 143). However, it should not be forgotten that it is human beings who design the software and act as a router.

In terms of governance mechanisms, this system operates on a basis similar to the governance proposal of Nobel Prize winner Elinor Ostrom. Such an understanding of governance is inherent in the blockchain system, based on the cooperation mechanisms of the participants outside the market and the state to manage the commons, and the agreements between them and the supervision of the participants (Ostrom, 1990:

16-19).

Werbach states that societies are historically based on three “architecture of trust”. The first architecture is based on interpersonal trust, as is the case with families and clans. This system is based on the partnership system established without written rules and forms the basis of structures that function as an effective governance mechanism. The society based on the second architectural trust consists of the state deals with the monopoly of violence through a social contract and a modern society built on the rules of law that protect property and bureaucratic rules. The social structure based on the third trust architecture is "intermediary." In this structure based on platforms that allow various transactions to be performed on the Internet, there are intermediary institutions such as commercial banks and other financial institutions and there is a society that waives control over personal data. These platforms also control the markets with intermediary powers by holding the information monopoly and according to Werbach, the blockchain offers a brand new model of architecture of trust that none of the aforementioned trust architectures encompass. This is a new and powerful but not impeccable architecture of trust (Werbach, 2021: 40-44).

The Financial Crisis of 2008 showed us the boundaries of all confidence architectures (Eğilmez, 2009: 57). A new architecture of trust is now needed and the blockchain was born in this environment. The first area where the blockchain is used is cryptocurrency. The area where blockchain technology is used based on reconciliation and trust is much wider. It has a high potential for use in many areas of the public and private sectors.

Banking, notary public, a title deed, tax tracking, smart contracts, cloud storage, electronic voting, citizen identity records, supply chain management, verification of social assistance payments, health system, patient records, intellectual property, licenses and so on are used in many transactions, which constitute the basis for fast, safe and cheap transactions. However, as it is a very new system, pilot studies are currently being conducted (Güven & Şahinöz, 2020: 79-81).

For citizens to benefit from public services, their identity information must be registered and verifiable. Fast and secure authentication will be possible with blockchain technology (Durukal & Öztürk, 2019: 450).

Irregularities in the handling of land registry records, land management and land measurement are frequent acts, especially in developing countries. As is known, the fundamental classical-liberal rights of property rights, also referred to as the first generation of rights and freedoms are under rule of the European Convention on Human Rights selected from the United Nations Universal Declaration of Human Rights. These ideas were based on Locke’s and formed the fundamental value system of ‘Enlightenment’ and had a strong impact on modern economic and political thinking (Capra, 1992: 71).

It is the fundamental duty of the democratic constitutional state to keep the land registry records open and unchangeable to protect the fundamental human right of property. Blockchain technology is the strongest candidate to provide a reliable infrastructure to ensure the right to property in ensuring the unchangeable records, clarity and transparency.

One of the most important public uses of the blockchain is "smart contracts". Agreements can be made between stakeholders without the need for a central authority and can be tracked through a series of algorithms. For the time being, it is more reasonable using blockchain in the agreements for automated instructions as self-executing contracts (Werbach, 2021: 73-75).

One of the areas where blockchain will be effective is electronic voting (e-voting). The use of electronic voting in public opinion polls, in various public and private polls, and in general or local elections has the potential to provide a favorable environment for governance by supporting citizens' participation in decisions on a very useful ground in terms of time, space, cost and transparency (Akçay & Gürfidan, 2020: 149-152).

Conclusion

It can be said that blockchain technology and cryptocurrencies have the potential to form the cornerstones of a new socio-economic structure based on mathematical algorithms, encryption and software. The disappearance of intermediaries and the consensus-based mechanism increases the size of participation in the administrative process and the infrastructure for the conscious and effective participation of citizens is provided.

As the use of blockchain does not include falsification of data, but includes a transparent and open management approach, allowing citizens to participate fully and directly in the public process and depending on mutual consensus among them, blockchain overlaps with the understanding of governance and it can be said that it constitutes the digital infrastructure of governance. Transparency, efficiency, sustainability, participation, accountability in management with blockchain will be realized much better than in previous periods. In this context, public administrations need to digitize all data before using the blockchain. Legislation studies need to be done.

As a result, there is no doubt that the blockchain offers a new trust architecture. We can assume that algorithms are neutral, but we should not overlook that they are ultimately man-made and at the service of those who wrote them, and bear the prejudices of their creators.

REFERENCES

- Aktan, C. C. (2003). *Değişim çağında devlet*. Çizgi Kitabevi.
- Alpago, H. (2018). Bitcoin'den selfcoin'e kripto para. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 411–428. <https://doi.org/10.21733/ibad.419462>
- Blockchain Türkiye Platformu. (2020). *Estonya merkez bankası "dijital euro" ve "blokzinciri" kavramlarını araştırıyor*. <https://bctr.org/estonya-merkez-bankasi-dijital-euro-ve-blokzinciri-kavramlarini-arastiriyor-19095/>
- Capra, F. (1992). *Batı düşüncesinde dönüm noktası* (Çev.: M. Armağan). İnsan Yayınları.
- Castells, M. (2008). Ağ toplumunun yükselişi. İçinde E. Kılıç (Çev.), *Enformasyon çağı: Ekonomi, toplum ve kültür*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Demirel, F. (2016). *Estonya, 1 milyon sağlık kaydını blockchain ile koruma altına alacak*. Webrazzi. <https://web.archive.org/web/20190703222241/https://webrazzi.com/2016/03/06/estonya-1-milyon-saglik-kaydini-blockchain-ile-koruma-altina-alacak/>
- Durğay, Z. ve Karaarslan, E. (2018). Blok zinciri teknolojisinin e-devlet uygulamalarında kullanımı: Ön inceleme. *Akademik Bilişim Konferansı*. https://www.researchgate.net/publication/322554163_Blokzinciri_Teknolojisinin_E-Devlet_Uygulamalarinda_Kullanimi_On_Inceleme
- Durukal, O. ve Öztürk, N. K. (2019). Kamusal hizmet sunumunda blockchain teknolojisi. *EKEV Akademi Dergisi*, 23(77), 449–456. [http://www.ekevakademi.org/DergiDosyalar/332571370_00 KUNYE \(77\).pdf](http://www.ekevakademi.org/DergiDosyalar/332571370_00_KUNYE(77).pdf)
- Eğilmez, M. (2009). *Küresel Finans Krizi*. Remzi Kitabevi.
- Frederickson, H. G. (2010). *Social equity and the new public administration*. M.E. Sharpe.
- Gibson, C. T., & Kirk, T. (2016). Covering legal and regulatory issues of asset management. *The Investment Lawyer*, 23(10), 1–8. https://files.klgates.com/webfiles/Gibson_Blockchain_101_for_Asset_Managers.pdf
- Gürfidan, R. ve Akçay, Z. (2020). Blok zincir temelli güvenli elektronik oylama modeli. *International Journal of Engineering and Innovative Research*, 2(3), 148–155. <https://doi.org/10.47933/ijeir.746235>
- Güven, V. ve Şahinöz, E. (2020). *Blokzincir, kriptoparalar, bitcoin: Satoshi dünyayı değiştiriyor*. Kronik Kitap.
- Güzelsarı, S. (2003). Neo-liberal politikalar ve yönetim modeli. *Amme İdaresi Dergisi*, 36(2), 17–34.
- Harvey, D. (2014). *Postmodernliğin durumu* (Çev.: S. Savran). Metis Yayınları.

- HM Land Registry. (2018). *HM land registry to explore the benefits of blockchain*. Gov. UK. <https://www.gov.uk/government/news/hm-land-registry-to-explore-the-benefits-of-blockchain>
- Karaoğlan, S., Arar, T. ve Bilgin, O. (2018). Türkiye’de kripto para farkındalığı ve kripto para kabul eden işletmelerin motivasyonları. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 6(2), 15–28.
- Kliksberg, B. (1994). Redesigning the state profile for social and economic development and change. *International Review of Administrative Sciences*, 60(2), 179–182. <https://doi.org/10.1177/002085239406000201>
- Nakamoto, S. (2008). *Bitcoin: A peer-to-peer electronic cash system*. <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>
- OECD. (2006). *Applying strategic environmental assessment: Good practice guidance for development co-operation*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264026582-en>
- Özaltın, O. ve Ersoy, M. (2020). Kamu yönetiminde blokzincir kullanımı: D5 örneği. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10(2), 746–763. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.748379>
- Rhodes, R. A. W. (1996). The new governance: Governing without government. *Political Studies*, 44(4), 652–667. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.1996.tb01747.x>
- Shang, Q., & Price, A. (2019). A blockchain-based land titling project in the republic of Georgia: Rebuilding public trust and lessons for future pilot projects. *Innovations: Technology, Governance, Globalization*, 12(3–4), 72–78. https://doi.org/10.1162/inov_a_00276
- Sönmez, F., Takaoğlu, F. ve Kaynar, O. (2018). İdeal steganografi senaryosu: Taşıyıcı resimlerin kapasitelerinin hesaplanması, frekans tabanlı steganografide opa yöntemi. *Acta Infologica*, 2(1), 12–21. <https://doi.org/10.30801/acin.358076>
- Tekeli, İ. (1996). Yönetim kavramı yanı sıra yönetişim kavramının gelişmesinin nedenleri. İçinde B. Aykaç, Ş. Dursun ve H. Yayman (Ed.), *Türkiye’de Kamu Yönetimi* (45–54). Yargı Yayınevi.
- Tombs, L. (2019). *Could blockchain be the future of the property market?* HM Land Registry. <https://hmlandregistry.blog.gov.uk/2019/05/24/could-blockchain-be-the-future-of-the-property-market/>
- UNDP. (1992). United nations conference on environment and development. *environment and sustainable development*. <https://www.un.org/en/conferences/environment/rio1992>

- Vural Dinçkol, B. ve Işık, A. (2019). Katılımcı demokrasi ve online karar alma bağlamında e-oy ve Estonya örneği. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 25(2), 716–726. <https://doi.org/10.33433/maruhad.665428>
- World Bank. (1989). *Sub-saharan Africa: From crisis to sustainable growth: A long-term perspective study*. <http://documents.worldbank.org/curated/en/498241468742846138/From-crisis-to-sustainable-growth-sub-Saharan-Africa-a-long-term-perspective-study>
- Yıldız, A. (2018). *Okullarda kodlama eğitime yönelik bir uygulama örneği: Protiger müfredatı (Estonya)*. https://medium.com/@ahmet_yildiz/okullarda-kodlama-egitimine-yonelik-bir-uygulama-ornegi-progetiger-mufredati-estonya-bb4ee62bdfb3
- Yıldızbaşı, A. ve Üstünyer, P. (2019). Tarımsal gıda tedarik zincirinde blokzincir tasarımı: Türkiye’de hal yasası örneği. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 21(2), 458–465. <https://doi.org/10.24011/barofd.584025>

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

16-19. Yüzyıl Arası Yabancı Dil Olarak Japonca
Öğretiminde Kullanılan Ders Kitapları Üzerine Bir
Değerlendirme:
Avrupalıların Japonca Ders Kitapları

An Evaluation on Textbooks Used for Teaching
Japanese as a Foreign Language in the 16th – 19th
Centuries:
European's Japanese Textbooks

Ayşegül ATAY*

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье:

Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Atay, A. (2021). 16-19. yüzyıl arası yabancı dil olarak Japonca öğretiminde kullanılan ders kitapları üzerine bir değerlendirme: Avrupalıların Japonca ders kitapları. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 110-135.

Atay, A. (2021). An evaluation on textbooks used for teaching Japanese as a foreign language in the 16th – 19th centuries: European's Japanese textbooks. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 110-135.

 10.29228/kesit.51649

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 04.06.2021
Kabul/ Accepted/ Принимать: 27.08.2021
Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена
Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это
произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi, aseyhan@erciyes.edu.tr

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

16-19. Yüzyıl Arası Yabancı Dil Olarak Japonca Öğretiminde Kullanılan Ders Kitapları Üzerine Bir Değerlendirme: Avrupalıların Japonca Ders Kitapları¹

*An Evaluation on Textbooks Used for Teaching Japanese as a Foreign
Language in the 16th – 19th Centuries: European's Japanese Textbooks*

Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül ATAY*

Öz: Japonların Çin ve Kore ile olan ilişkileri çok eski tarihlere dayanmaktadır. Ancak, Japon ve Avrupa ilişkileri 16. yüzyılda başlamıştır. Avrupalılar, Japonya'ya konum olarak uzak oldukları halde, öncelikli olarak ticaret ve misyonerlik amacıyla Japonya'ya ilgi göstermişlerdir. Ancak tıp ve astronomi gibi çalışmalar misyonerlerin halkı etkilemek için gösterdikleri faaliyetler arasında yer almaktadır. Bu nedenle, ticaret ve misyonerlik gibi çeşitli nedenlerle Japonya'da uzun yıllar bulunmuşlar ve bu süre boyunca Japonca öğrenmişlerdir. Dahası Japonca öğrenmekle kalmamış, Japonca'yı daha anlaşılır hale getirmek için, tuttıkları notları, kayıt altına aldıkları Japonlarla olan konuşmaları ve yazı sistemine dair açıklamaları kitap haline getirmişlerdir. Bu çalışmada Avrupalılar tarafından yazılan ve basılan Japon dili eğitimiyle ilgili kitapların derleme yöntemiyle tanıtılması amaçlanmıştır. Avrupalıların yazdıkları kitapların her biri kendi ülkesinde ilk kez basılması açısından önemli bir ortak özellik taşımaktadırlar. Bununla birlikte her eserin yazıldığı dönem içinde kendine has bir özelliği bulunmakta ve bu özellik Japon dili eğitimine katkı sağlamaktadır. Çalışma sonucunda, ders kitaplarının yazıldığı döneme ait Japonca ile ilgili bilgiler verdiği için sesbilim, kökenbilim ve sözdizimi araştırmalarına katkı sağladığı görülmüştür. Ayrıca Japoncanın Avrupa dilleri ile karşılaştırılması sonucunda hem karşılaştırmalı dilbilim araştırmalarına hem de yazı sistemi-

¹ "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir. Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article.

nin Latin alfabesine aktarılmasıyla günümüz Japonca ders kitaplarının içeriklerinin oluşmasında katkısının olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Japon dili eğitimi, Avrupalıların Japonca ders kitapları, 16-19.yüzyıl Japonca ders kitapları, misyonerler.

Abstract: The relationship between Japan, China and Korea dates back to ancient times. However, Japan's relationship with the European countries began at the 16th century. Although Europe was far from Japan, they showed interest in Japan primarily for trade and missionary purposes. Studies in medicine and astronomy were among the activities of missionaries to influence the public. Therefore, they have been in Japan for many years for various reasons such as trade and missionary work, and during this time they have learned Japanese. Moreover, they did not only learn Japanese, but also compiled the notes they took, the conversations they recorded with Japanese people, and the explanations about the writing system in order to make Japanese language more understandable. In this study, it is aimed to introduce the books on Japanese language education written and published by Europeans via compilation method. Each of the books written by Europeans has an important common feature in terms of being published for the first time in its own country. However, each work has a unique feature in the period in which it was written, and this feature contributes to Japanese language education. As a result of the study, it is understood that it contributes to phonology, etymology and syntax research, while it gives information about the Japanese language of the period in which the textbooks were written. In addition, as a result of the comparison of Japanese language with European languages, it is understood that it has contributed to both comparative linguistics research and the creation of the content of today's Japanese textbooks by transferring the writing system to the Latin alphabet.

Keywords: Japanese language education, European's Japanese textbooks, missionaries, 16th-19th century Japanese textbooks.

GİRİŞ

Japonların Çin ve Kore ile olan ilişkileri çok eski tarihlere dayanmaktadır. Japonya'ya ilk ilgi gösteren ulus, Moğollar olup 12. yüzyılda iki kez Japonya'yı işgal girişiminde bulunsalar da her iki girişim de hüsrarla sonuçlanmıştır (Küçükyağcı, 2013). Avrupalılar Japonlarla ilgili ilk yüzeysel bilgileri Japonya'yı *Jipangu* olarak adlandıran ve Japonya'ya gitmişliği bulunmayan Marko Polo'nun yazdıklarından öğrendiler.

Marko Polo yazdıklarında Japonları beyaz, medeni ve güzel görünümlü olarak nitelendirirken Japonya'yı altın bulunan bir ülke olarak tanıttı. Bu bilgilerden etkilenen batılıların kafasında ilk kez Japonya'ya gitme fikri doğdu. Ancak 1542 yılına gelinceye kadar Japonya'ya ayak basan hiçbir Avrupalı olmadı (Kuşculuo,2017:190). Batılılarla ilk ilişki ise 16. yüzyıl ilk çeyreğinde Japon adalarına gelen Portekizli kâşifler ve misyonerlerle başlamıştır (Yurdusev, 2013:5-22). Avrupalılar, Japonya'ya konum olarak uzak oldukları halde, öncelikli olarak ticaret ve misyonerlik amacıyla Japonya'ya ilgi göstermişler. Ancak tıp ve astronomi gibi çalışmalar da misyonerlerin halkı etkilemek için gösterdikleri faaliyetler arasında yer almıştır. Bu nedenle Avrupalılar, ticaret ve misyonerlik gibi çeşitli nedenlerle Japonya'da uzun yıllar bulunmuşlar ve bu süre boyunca Japonca öğrenmişlerdir. Bu şekilde Japonya yabancılar tarafından günümüze kadar her konuda ilgi duyulan bir ülke olmuş ve Japoncaya ve Japon kültürüne olan ilgi hiç bitmemiştir. Burada en çok merak edilen konu, Japonya'ya duyulan ilgi sonucunda ortaya çıkan ve Japonca öğrenmek ve öğretmek amaçlı basılan kitapların neler olduğudur. Atay (2021), 15-18. yüzyıllar arasında Çinli ve Korelilerin Japonya'ya ilgisinden bahsetmiş ve onların yazdıkları Japonca ders kitaplarını tanıtmıştır. Bu çalışma ise Atay'ın (2021) çalışmasının devamı niteliğinde olup, Avrupa tarafını ele almaktadır. Konum itibariyle Japonya'ya uzak olan Avrupa ülkeleri ekonomik, siyasi ve dini nedenlerle Japonya'ya kadar gelmişler ve Japonca öğrenme girişimlerinde bulunmuşlardır. Avrupalıların Japonya'ya çeşitli nedenlerle duyduğu ilgi sonucunda yazdıkları ders kitapları kendi ülkelerinde yayınlanmış ilk ders kitabı olması açısından önemlidir. Bu nedenle, çalışmamızın amacı, Avrupalıların yazdıkları bu ders kitaplarının tanıtımını yaparak, bunların özelliklerini ve Japon dili eğitimine katkılarını anlatmaktır.

Bu çalışmada alan yazın taraması ve derleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışmamızda öncelikle alan yazındaki "Japon Dili Eğitim Tarihi" alanında yazılmış Japonca makaleler ve kitaplar taranmıştır. Ancak oldukça geniş bir alan olduğu için çalışma alanı, Japonca öğrenen Avrupalıların yazdıkları Japonca ders kitapları ile sınırlandırdı. Japoncanın tanıtımını yapan, dilbilgisel ve kullanım özelliklerini açıklayan, yöresel dil farklılıklarını anlatan Japonca'yı öğrenme ve öğretme amacıyla kullanılmış bütün malzemeler inceleme kapsamına alınarak "ders kitapları" başlığı altında derlenmiştir. Buna karşın, tarih, edebiyat ve tıp gibi konumuzun haricindeki kitaplar kapsam dışında bırakılmıştır. Taranan eserler arasında yabancıların yazdığı ders kitapları ile ilgili makaleler bulunduğu gibi, ders kitaplarıyla ilgili elektronik kaynaklar ve araştırma kitapları da mevcuttur. Söz konusu kaynaklarda adı geçen malzemeler derlenerek, Japon dili eğitimine katkısı açısından bu kitapların özellikleri ön plana çıkarılmıştır.

Çalışmada öncelikle "16 – 19. Yüzyıllar Arası Japon Tarihi" başlığı altında ele alınan dönemlerde Japonya'nın hem iç yönetimi hem de Avrupa ile olan ilişkileri konusunda genel bilgi verilmiştir. Ardından "Avrupalıların Japonca Öğrenme Girişimle-

ri” konusunda ülkelerin neden ve nasıl Japonca öğrenme girişimlerinde buldukları ele alınmıştır. Ayrıca, yazarların çalışmaları nasıl yaptıkları ve yazdıkları kitapların fiziki ve içerik özellikleri tanıtılmıştır. “Değerlendirme” başlığı altında her kitap kronolojik² sıraya göre yazarı, basım yeri ve özellikleri (Japon dili eğitimine katkısı açısından) ile tablo içinde gösterilerek bunların önemi vurgulanmıştır.

Türkiye’de Japon dili eğitimine ilgi duyan araştırmacılar ve okuyucuların ilk Japonca ders kitaplarıyla ilgili genel olarak bilgi edinmeleri ve onlarda merak uyandırması bakımından bu çalışmanın, alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışma, 1595 yılında Avrupalıların yazıp yayınladığı ilk ders kitabından (16. yüzyıl) Meiji Dönemi (19. yüzyıl) başlangıcına kadarki süreyi ele almaktadır. Japon tarihiyle ilgili eserlere bakıldığında bu süre oldukça karmaşık görülmektedir. Tarihi açıdan *Tokugawa*, başka deyişle *Edo Dönemi* öncesindeki Japonya, içeride *shōgunlar*³ ve *samuraylar*⁴ arasında mücadelenin ve iç savaşların sürdüğü, dışarıda ise Asya anakarasında bulunan devletlerle olan üstünlük mücadelesinin sürdüğü derebeyler ülkesidir. Daha sonra Edo Dönemine girildiğinde (17. yüzyıl) Japonya’da bütünlük sağlanmıştır. Bu nedenle *shogunlar* ve *samuraylar* arasındaki mücadeleler ve derebeyleri arasındaki çekişmeler yaşanmamıştır, yaşanmış ise en azami seviyede yaşanmıştır. 16. ve 19. yüzyıllar arasındaki dört yüzyıllık zaman aralığı Japonya’nın düzenli bir devlet olma özelliği taşımadığı bir süreçtir.

Son yıllarda Japon Dili eğitimi tarihiyle ilgili Japonya’da yapılmış araştırmalar çok sayıdadır. Ülkemizde ise az sayıda eser bulunmakla birlikte her biri çok değerli olup alana katkıları büyüktür. Bu eserleri sırasıyla betimleyecek olursak ilk olarak, “Japon Dili Eğitim Tarihi” (İrim & Özbek, 2018) adlı derleme ve inceleme kitabı gelir ki, bu kitap Türkçe yazılmış ilk ve önemli bir kitap olma özelliği taşımaktadır. Kitabın konusu Japonya’nın İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sırasında yabancılara yönelik uygulanan Japon dili eğitimi politikalarıdır. Ayrıca, kitapta Tayvan’da gerçekleştirilen Japon Dili eğitimi uygulamalarını anlamak amacıyla o dönemi deneyimlemiş kişilerle yapılan görüşme ve incelemeler de bulunmaktadır. Sıradaki ise “*Modern Japon Eğitim Sisteminin Tarihi Temelleri Üzerine Değerlendirme: Meiji’dan Shōwa’ya 1868-1950 Arası Döneme Bakış*” başlıklı makaledir (Özşen, 2020:36-52). Özşen (2020), bu makalesinde 19. yüzyıl son çeyreğinden İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki sürece odaklanarak, Japon eğitim sisteminin tarihsel zeminini dönemin sosyal, kültürel, siyasal ve jeopolitik dinamikleri çerçevesinde ve Japonya’nın sosyokültürel kodları üzerine inceleme yapmaktadır. Diğer

²² Kronolojik sıralamada Japon Dili Eğitim Ansiklopedisinde (Nihongo Kyouiku Gakkaihen, 2005) (*日本語教育辞典 Nihongo Kyouiku Jiten*) tarihi olayların yer aldığı kronolojik sıra temel alınmıştır.

³ Shōgun (將軍): Çince kökenli bir sözcüktür. Kelime anlamı, orduyu kumanda eden asker. Japonya’da askeri rütbe ve tarihsel bir ünvanıdır.

⁴ Samuray (サムライ): Derebeylerin yönetimi altındaki askerler.

iki makale ise, Genç'er'in (2017) Cumhuriyet'in ilanından sonra Türk Japon Cemiyeti tarafından 1936 yılında Tokyo'da basılan "*Japonca-Türkçe, Türkçe-Japonca Lügat*" başlıklı iki dilli sözlükle ilgili tanıtım yazısı ve Baloğlu Genç'er'in (2020) "*II. Abdülhamit Dönemine Ait İki Farklı Japon Alfabesi ve Türkçe Transliterasyonlarındaki Sorunlar Üzerine*" başlıklı araştırma makalesidir. Genç'er Baloğlu (2020) makalesinde, Dünder'in (2018) tanıtımına kadar Osmanlı'da ilk Japonca yayın olarak bilinen ancak Noda ve öğrencileriyle ilgili olmayan Japon Elifbası (1908) ile Mecmua-ı Lügat'te (1893) yer alan Hiragana alfabesini karşılaştırmıştır⁵. Son olarak da Atay'ın (2021)⁶ Çinli ve Korelilerin yazdığı ders kitaplarını ele aldığı derleme makalesinden söz edilebilir. Bu yazı Çince ve Korece'nin Japonca ile ayrı ayrı karşılaştırılarak ele alındığı kitapların derlendiği ve özelliklerinin ön plana çıkarıldığı yazıdır.

16 – 19. Yüzyıllar Arası Genel Japon Tarihi

15. yüzyıla gelene kadar Japonya anakarası, pek çok sayıda *Daimyo* (derebey) tarafından yönetilen, kendi samurayları olan 300 civarında feodal bölgelere bölünmüş durumdaydı. 235 yıl hüküm süren *Muromachi Sülalesi* de 1573 yılında yıkıldıktan sonra yaklaşık 30 yıl ülke karmaşa içinde olmuştur. Bu süreç içinde ilk Avrupalılar, Japonya'ya 1543 yılında güney Kyūshū'daki bir ada olan Tanegashima'da yaşanan bir deniz kazası sonucu kazara gelmişlerdir (Küçükyağın, 2013:154) (Huffman & Çev: Yücel, 2020: 71). Başka bir kaynağa göre ise *Edo Dönemi*'nde (16. yüzyıl) Japonya ile Avrupa arasında ilk bağlantı Çin gemisiyle *Tanegashima* Limanına giriş yapan tüccarlar vasıtasıyla olduğu belirtilmektedir (Dünder, 2006).

Daha sonra 16-19. yüzyıllar arası Japonya'da sırasıyla *Azuchi Momoyama* (1568-1603) ve *Edo (Tokugawa)* (1603-1868) dönemleri hüküm sürmüştür (Masahide & Kadowaki, 1995). 1600 yılında *Sekigahara Savaşı* yüzyıllık mücadelelerin sona erdiği ve Japonya'nın tam anlamıyla birleştirildiği son savaştır. *Tokugawa Ieyasu*'nun zaferi ile bitecek bu savaş yepyeni bir dönemin de habercisiydi (Küçükyağın, 2013:189). *Tokugawa Ieyasu*, imparator tarafından 1603 yılında *shogun* olarak görevlendirilince *shogunluklar* arasındaki kargaşa son bulmuş ve 1603 yılında *Edo Dönemi* başlamıştır. Bu dönemde Japonya, *Tokugawa Hanedanlığı* ve 300 yerel derebeyi yönetimine girdi. Edo; Tokugawa Hanedanlığı'nın bulunduğu merkezdi ve 1868 yılında Meiji Restorasyonu ile Tokyo olarak değiştirildi (Yurdusev, 2013:5-22). Bu dönem Japonya'nın erken modern dönemi olarak da adlandırılır (Esenbel, 2012). *Edo Dönemi* boyunca çok sayıda

⁵ Çalışma Meiji Dönemi başlangıcına kadarki dönem ile sınırlı olduğu için bu yapıtlar kapsam dışı bırakılmıştır. Yapıtlarla ilgili ayrıntılı bilgi için Genç'er Baloğlu, (2020)'e bakılabilir. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1463394> Erişim Tarihi: 20.02.2021

⁶ "Eğitimde Kuram ve Uygulama" adlı dergide "15-18. Yüzyıl arası Yabancı Dil olarak Japonca Öğretiminde Kullanılan Ders Kitapları Üzerine Bir Değerlendirme: Çin ve Korelilerin Japonca Ders Kitapları" başlığıyla 2021 tarihli "özel sayı" içinde yayım aşamasında olan makedir.

Avrupalı tüccar ve misyoner ülkeye gelmeye başladı. Portekizliler bir yandan ateşli silahları, büyük gemileri ve askeri kabiliyetleriyle Japon savaşçı-soylu sınıfını etkilerken diğer yandan Hristiyan misyonerler de halkı etkilemeye çalıştılar. Dahası 300.000 kadar Japon'u Hristiyan yaptılar (Huffman & Çev: Yücel, 2020:71). Bu durumdan rahatsız olan *shogunluk*, Hristiyan misyonerlik faaliyetlerini yasaklayarak tüm yabancı Hristiyanların ülkeden ayrılmasını emretmiş ve Hollandalılar dışındaki tüm yabancılara ticareti kapatmıştır. Böylece Japonya'nın Batı dünyası ile 16. yüzyılın ikinci yarısında başlayan yoğun münasebetleri 19. yüzyılın ortalarına kadar durdurulmuş, ya da Hollandalı tüccarların faaliyetlerine indirgenmiş oldu (Yurdusev, 2013:12). Kısacası, ülkeye yabancıların girişi – ülkeden Japonların çıkışı büyük ölçüde yasaklanmış olduğu dönem olan *Edo Dönemi* Japonya'nın kapatıldığı (*tecrit*) dönem olarak tarihe geçmiştir. Bu kapalılık döneminde hiç savaş olmadığı için Japon tarihinin kendi içinde en barışçıl dönemi olduğu da söylenmektedir.

Ancak Japonya'nın Edo Dönemi boyunca yabancı gemilere limanlarını kapalı tutması Amerikalı tüccar ve balıkçılar için sorun oluyordu. Bu sorunları çözmek üzere 1853 yılında beş gemi ve bir yıl sonra on savaş gemisi, 134 top ve 2000 askerle Japonya'ya geldi (Yurdusev, 2013:14). İlk olarak Amerikalı Matthew Calbraith Perry komutasındaki dört kara gemisi Edo hükümetini diplomatik ve ticari ilişki kurmaya zorladı. Japonya'nın her gün daha kötüye giden ekonomisi, vergilerin ağırlığı ve halkın askeri yönetime tepkisi nedeniyle bir yıl sonra 1854 yılında on gemiyle tekrar geldiğinde Japon hükümetiyle Kanagawa Antlaşması yaptılar. Bu antlaşma ile Japon limanları ticarete açıldı ve Amerika, ülkede konsolos bulundurma gibi birçok imtiyaz elde etmiş oldu (Kölürbaşı, 2017:19). Bu antlaşmanın getirdiği gelişmeler sonucunda shogunluk devrilmiş ve iki yüz altmış beş yıl süren *Edo Dönemi* 1868'de son bulmuştur. Ardından İmparator *Meiji*'nin tahta geçmesiyle *Meiji Dönemi* başladı (Kölürbaşı, 2017:21). *Meiji Restorasyonu* olarak bilinen, idarenin tek otoritede toplanması gerçekleşti. Batılı bilgi ve tekniklerin öğrenilmesine hız verildi (Yurdusev, 2013:16). Böylece *Meiji Dönemi*, Japonya'nın dünyaya kapılarının tekrar açıldığı dönem olmuştur.

Avrupalıların Japonca Öğrenme Girişimleri

Avrupalıların Japonlara ilgisi, özellikle Hristiyanlığı yaymak amaçlı Japonya'ya gelen misyonerlerle başlamıştır. Asya'nın çeşitli ülkelerinde Hristiyanlığı yayma çalışmalarını en son Çin'e kadar gelmiş, Çin'den sonra da *Cizvit*⁷ tarikatı üyeleri Japonya'ya hedef almışlardır. Ancak bu kişiler, Japonya'ya geldiklerinde Hristiyanlığı yayabilmeleri ve Japonlara Hristiyanlığı anlatabilmeleri için önce kendilerinin Japonca öğrenmeleri gerektiğini anlar. Bu nedenle, Japonca öğrenmek üzere kendilerince girişimlerde

⁷ İsa'nın Toplumu (Society of Jesus) adıyla kurulan Katolik tarikatıdır. O dönemde dünyanın en büyük misyonerlik cemiyetlerinden biri olarak kabul edilmiştir (Kuşculuo, 2007).

bulunurlar. Bu girişimler arasında, Japonlardan duyduklarını not etmeleri, Japonca yazı karakterlerini kendi dillerine aktarma çabaları ve Japonca dilbilgisini ana dilleriyle karşılaştırarak yazma çalışmaları sayılabilir (Takamizawa, 2005a:1-10).

Hollandalılar, *Edo Dönemi* adı verilen tecrit⁸ döneminde kendilerine ticaret yapma izni verilen tek ulustur. Nagasaki’de kurdukları ticarethanede Hollanda tarafından gönderilen görevliler ve buraya doktorluk yapmak üzere gelen Alman, İsveç ve Portekiz vs. asıllı doktorlar, işleri gereği Japonlarla görüşme fırsatları olduğundan, Japonca öğrenirken Japonlardan duydukları konuşma ve sözcükleri kayıt altına alarak, önemli olduğunu düşündükleri belgeleri toplayarak, öğrendikleri Japoncanın batı dillerinde açıklamasını yazarak sözlük, kitap ve malzemeler hazırlamışlardır (Takamizawa, 2005b:2-9).

Sıradaki bölüm, Avrupalıların yazdıkları kitapları kronolojik sırayla ve yazar isimleriyle tanıtarak her kitabın Japon dili eğitimine katkısı açısından özelliklerini belirttiğimiz bölümdür.

Avrupalıların Japonca Çalışmaları (16-19. yüzyıl)

Misyonerler ve Ders Kitapları (16-18. yüzyıl): Avrupalılar, Çinli ve Korelilerden bir yüzyıl daha geç kalarak Japonca öğrenme çalışmalarına başlamışlardır. 1543 yılında Japonya’ya geldiklerinde misyonerlik hareketlerine başlayabilmek için Japonca öğrenmeleri gerektiğini anlamışlardır. Bu kişiler, Japonca öğrenmek amacıyla yazdıkları notları ve aldıkları kayıtları kendi dillerine yani Latin dillerine uyarlamış olan misyonerlerdir. Bu misyonerlerden ilk söz edilecek kişi, 1581 yılında Japonya’da Rahip Yetiştirme Okullarının açılmasını sağlayan Valignano’dur. Onun sayesinde Japonya’da rahip yetiştirme okullarının açılmasıyla Japonca öğrenmede bireysel yöntem terk edilmiş sistematik öğrenmeye geçilmiştir (Takamizawa,2005a:1-10). Ayrıca, Valignano’nun Japonya’ya matbaa makinesini getirmesiyle Japoncayla ilgili tüm ders malzemeleri bu makinede basılmaya başlanmıştır. Bu kitapların hepsinde *Hiragana*⁹ ve *Kanji* ile yazılan Japonca metinlerin Latince okunuşları da yer alıyordu. Baskı makinesinin Japonya’ya gelmesiyle hem daha çabuk ve kolay Japonca öğrenilmiş, hem de misyonerlik faaliyetleri hız kazanmıştır.

1595 yılında ilk yayınlanmış olan “*Dictionarium Latino-Lvsitanicum ac Iaponicum*”, Latince- Portekizce ve Japonca dillerinde karşılaştırmalı sözlüktür (Görsel 1). Bu sözlük, misyonerlerin Japonca öğrenmeleri ve Hristiyan olan Japonların Latince öğrenmeleri amacıyla misyonerler tarafından yazılmış ve 1595 yılında Japonya’da yayınlanmıştır. Sözlüğün sayfa sayısı 900’den fazladır (Satow, 1595). Günümüze ulaşmış Hristiyan-

⁸ Ülkeye giriş ve çıkışın yasaklanması.

⁹ Japon alfabesinden biridir. Kanji adı verilen Çince kökenli yazı karakterlerinin hızlı yazımından türemiştir. <https://www.nhk.or.jp/lesson/tr/letters/hiragana.html> Erişim Tarihi 30.12.2020

lık diniyle ilgili eserler arasında en eski olanıdır ve Japonca metinler tamamen Latin alfabesiyle yazılıdır (Seki, 2008).

Görsel 1: *Dictionarium Latino-Lvsitanicvm ac Iaponicvm*¹⁰

İkinci sırada, 1598’de Nagasaki’de basılan “*Rakuyōshū* 落葉集” başlığındaki Kanji sözlüğü yer almaktadır. Bu yapıt, Kanji karakterlerinin Çince, Japonca ve fırça darbesi vuruş sayısına göre 3 sınıfta ele alındığı 2300 Kanji’den oluşan ve tüm radikallere isim verilen ilk Kanji sözlüğüdür (Seki, 2008; Takamizawa, 2005a:1-10).

Üçüncü sırada, 1603-1604 yılında Nagasaki’de basılan *Vocabulario da Lingoa de Iapan* (*Nippo Jisho* 日葡辞書) adlı Portekizce-Japonca sözlük bulunmaktadır. Bu sözlük, 33000 sözcükten oluşan Japonca -Portekizce yazılmış ilk sözlüktür (Görsel 2). Ayrıca sözlükte dönemin konuşma dili başta olmak üzere, cümle kalıpları, lehçe, ortak dil, kadın dili ve çocuk dili yer almaktadır. Japonca kelimeler Portekiz alfabesiyle yazılı olduğu için, Orta Çağ Japoncasının telaffuz ve kelime yapısını en iyi anlatan eser olma özelliği taşımaktadır. Çok anlamlı ve zıt anlamlı kelime örneklerinin yanı sıra Japonca dilbilgisi üzerine açıklamalar da içermektedir. (Seki, 2008).

¹⁰ URL 1: Tarihi sözlükleri tanıtan site: <http://rangaku.canalblog.com/archives/2020/07/26/38448943.html>
Erişim Tarihi:26.07.2020

Görsel 2: Vocabulário da Língua de Iapan¹¹ (Japonca-Portekizce ilk sözlük)

Joao Rodriguez, 16 yaşında Japonya'ya gelen ve 30 yıl Japonya'da kalan bir misyonerdir. Rodriguez, buradaki misyonerlerden çok daha fazla Japonca bilgisine sahipti ve hem Japoncaya hem de Japonca öğrenmeye bakışı kendine özgü ve eşsizdi. Kendisinden önceki misyonerlerin Japonca Dilbilgisi konusunda yazmaya başladıkları *Arte da Língua de Iapam* "*Nihon Daibun* 日本大文典" adlı Büyük Japonca Sözlüğü tamamlayan kişidir (Görsel 3). Ayrıca, günlük konuşmaları temel alan bu kitapta, sözcüklerin telaffuz biçimine ve onlarla ilgili açıklamalara da yer vermiştir. 3 cilt ve 231 konudan oluşan sözlükte, gramer, ses, kullanım ve dil alışkanlıkları üzerine yapılmış çalışmalar bulunmaktadır (Seki, 2008). Her bir ciltte aşağıdaki içerikler yer almaktadır (Takamizawa, 2005a:1-10; Sugimoto, 1989:99-112).

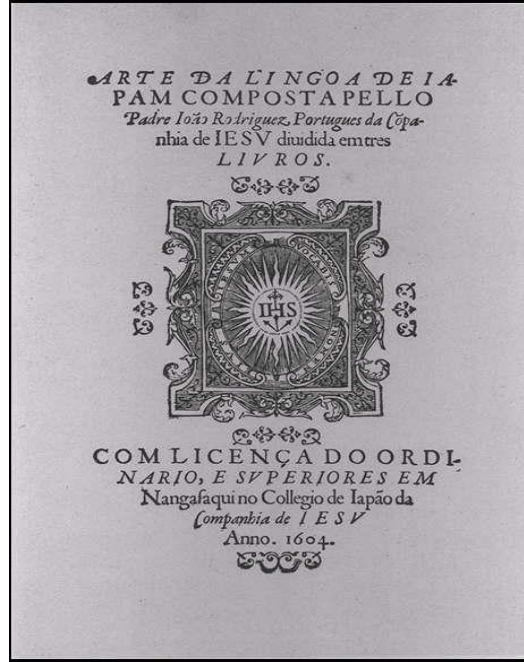
Birinci ciltte isim, fiil, sıfat, adıl, sözcük türlerin Japonca ve Çince okunuşu, bunların her birinin sınıflandırması ve yazı diliyle ilgili bilgiler toplam 13 alt başlık altında açıklanmaktadır.

İkinci ciltte sözdizimi, eylemlerin olumlu olumsuz çekimleri ve kullanımları, fiilimsiler, sıfatların fiil olması, ad çekimleri, her türlü soru ekleri ve kelimeleri, zarflar, saygı ifadeleri ve Portekizce ve Japonca arasında geçiş yöntemleri bulunmaktadır.

Üçüncü ciltte ise metin içi yapılar, mektup yazma ve yazı dili, özel isimler, sayı-

¹¹ URL 2: Japonca-Portekizce ilk sözlük ilgili bilginin bulunduğu web sayfasıdır. https://www.kosho.or.jp/products/detail.php?product_id=344774978 (Erişim Tarihi: 27.03.2021.)

lar ve tane adları, Japon takvimi ve hayvan isimleri yer almaktadır.

Görsel 3: Arte da Lingoa de Iapoa¹²

Bu kitap, Japonca dilbilgisi, telaffuz, sözdizimi ve saygı dilinin yanı sıra, dilekçe ve resmi mektup yazma yöntemlerini de açıklayan başlıklardan oluşan ansiklopedi niteliğinde bir külliyattır. Ayrıca, yazar Japonca gramer yapısını incelerken Latincenin yapısını da Japoncaya uyarlayarak açıklamaktadır.

Rodriguez, 1610'da *shogun güçleri* ve Portekizli ticaret gemileri arasında geçen bir çatışmaya karıştığı için Makao'ya¹³ sürgün edildi. Ancak Japonca araştırmalara hiç ara vermedi. 1620'de Makao'da basılan "日本大文典 *Nihon Daibunten*"'in özeti olan *Arte Breve da Lingoa de Iapam* "日本小文典 *Nihonshobunten*" adlı sözlüğü yayınladı (Görsel 4). Ders kitabı olma özelliği taşıyan bu sözlük konuşma dili odaklı dilbilgisi, saygı dili ve yapısal özelliklerinin yanında Japonca isimlendirme ve çeşitli unvan adlarını açıklamakta, ayrıca Japonca'yı geliştirmeye yönelik yöntemler içermektedir (Rodrigues, 1993). Eserin içeriği aşağıdaki gibidir.

Japonca hakkında bilinmesi gereken genel özellikler:

Japonca öğrenmek ve öğretmek için uygun görülen yöntem.

Kendi alfabemiz ile Japonca'yı yazma yöntemi¹⁴.

Ünlü ve ünsüzlerin sesletimiyle ilgili açıklamalar.

Bazı Japonca hecelerinin Latin alfabesinde gösterimi ve telaffuzu.

¹² URL 3: Uluslararası Japon Kültür Merkezinin web sayfasında bulunan görsel. <https://sekiei.nichibun.ac.jp/GAI/ja/detail/?gid=GJ007014&hid=3312&thumbp=> / Erişim Tarihi: 29.03.2021

¹³ Ming Hanedanlığı'nın (1368-1644)1553'te Portekizlilere liman olarak kiraladığı ve 1887'de Portekiz Kralığının resmi olarak koloni ilan ettiği liman kentidir.

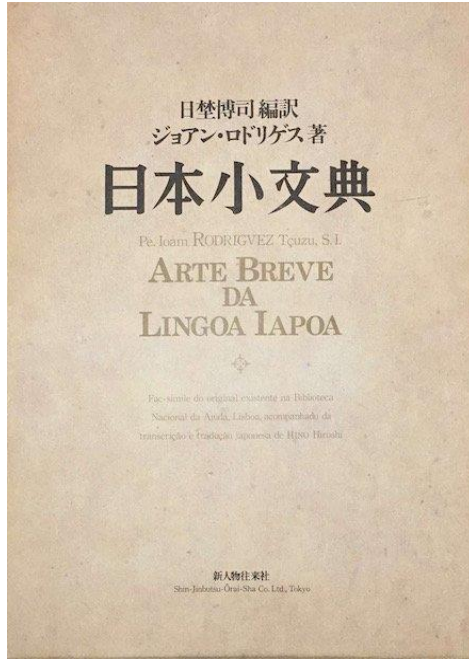
¹⁴ Japoncanın sesletiminin Latin alfabesine dönüştürülmesi

Japonca hecelerin genel olarak telaffuzu.

Ad, adil ve sıfatların ayrıntılı açıklanması.

Bu kitapta Japoncanın özellikleri aşağıdaki beş madde ile özetlenmiştir (Takamizawa,2005a:1-10).

- 1- Japon dilinin yazımında Çin yazı sistemi (Kanji) kullandığı için metinlerde hem Çince hem de Japonca okunuş biçimleri bulunmaktadır.
- 2- Yazı ve konuşma dili farklıdır.
- 3- Sözcük köklerinde tekil ve çoğul ayırımı yoktur ve çoğul eki *-tachi* ve *-kata*'dır.
- 4- Söz dizimi Latince'den farklıdır.
- 5- Saygı dili ifadelerinin doğru kullanımı çok önemlidir.

Görsel 4: Arte Breve da Lingoa de Iapoa¹⁵

Rodriguez'in bu eserinin günümüz Japon dili eğitim kitaplarına öncülük ettiği ve bugün bilinen Japoncanın özelliklerinin ilk olarak bu eserde ortaya çıktığı söylenmektedir.

Yukarıdaki ders kitaplarının en önemli özelliği bunların Japonya'daki misyonerlerin yazdıkları ve bir kişiye ait olmayan kitaplar olmasıdır. Diğer bir deyişle, bir misyoner tarafından başlatılan çalışmanın, başka bir misyoner ya da misyonerler grubu tarafından tamamlanmış olduğu anlaşılmaktadır. Buradan da Batılıların misyonerlik faaliyetlerini yürütmek için Japonca ders kitapları yazmanın ve yayınlamanın çok önemli olduğu ve onların da bunun bilincinde oldukları anlaşılmaktadır.

¹⁵ URL 4: Arte Breve da Lingoa Iapoa adlı kitabın bulunduğu web sitesidir. <https://www.livrariatrindade.pt/pt/produtos/joao-rodriguez-tcuzu-si-arte-breve-da-lingoa-japoa-facsimile-do-original-da-biblioteca-nacional-da-ajuda-nihon-shobunten-shin-jinbutsu-oraisha-toquio-1993> /Erişim Tarihi: 29.03.2021

Buraya kadar tanıtımı yapılan ders kitapları Japonya’da faaliyet gösteren misyonerlerin yazdıkları ve Japonya’da yayınladıkları kitaplardır. Bundan sonraki tanıtımı yapılacak kitaplar ise Japonya’da *Edo Dönemi*’nin hüküm sürdüğü ve misyonerlik hareketlerinin Japonya’da yasaklanması sonucunda, özellikle misyonerlerin Japonya dışında Japonca çalışmalar yaparak yayınladığı kitaplar ve doktor olarak Hollanda Ticaret merkezinde çalışan yabancıların yazdıkları kitaplar olacaktır.

Hollanda ticaret merkezinde çalışanlardan birisi Carl Peter Thunberg’dir¹⁶. Kendisi, Japonya’ya gelerek araştırma yapan bir doktor ve botanik uzmandır. Avrupa, Afrika, Asya Seyahati (*Resa uti Europa, Africa, Asia, förrättad åren 1770-1779*) adlı kitabında seyahatlerini anlatmaktadır. Dört ciltten oluşan seyahat kitabının üç ve dördüncü cildinde Japonya’dan bahseder. Japonca sözcük listesinin bulunduğu sayfada özellikle *Kyushū*¹⁷ lehçesine yer vermesi ilgi çekicidir. Örneğin, acı anlamına gelen “*nigai*” sözcüğünün “*nigaka, nigai*” şeklinde lehçelerdeki karşılıklarını da yazmaktadır (Thunberg, 1770-1779)¹⁸. Kitabı Fransızca başta olmak üzere pek çok dile çevrilmiştir. Ayrıca, 1500 kelimedenden oluşan 1792’de “*Goishū*” Sözcük koleksiyonunu yayınlamıştır. Thunberg, yasağa rağmen tanıdığı bir Japondan Japonca öğrenmiş ve kitabının önsözünde “Avrupa’da Japoncanın hiç bilinmediğinden, Çinli ve Japonların coğrafi olarak birbirlerine yakın olmasına rağmen dillerinin hiç benzemediğinden” söz etmektedir (Takamizawa, 2005b).

*Philipp Franz von Siebold*¹⁹ (1796–1866) adlı Alman asıllı doktor, 1823 yılından itibaren 6 yıl Hollandalıların ticaret merkezinde hizmet etti. Japon tıp doktorlarına eğitim verdi. Ünlü *deshileri*²⁰ yetiştirdi ve bu süre boyunca Japonya’da tıp biliminin gelişmesine katkıda bulundu (Takamizawa, 2005b:2-9). Diğer yandan kendisinin tıp dışında Japonca’ya da ilgisi çok olduğu için, Japon Dili üzerine de çalışmalar yapmıştır. Siebold, 1826’da *Journal of Batavian Society of Arts and Sciences*’da Japon dilinin gramerini makale olarak yayınladı. Kaempfer’den sonra yazı sistemini daha sistematik olarak incelediği ve çalışmalarında İsveçli doktor Peter Thunberg’den bilgi aldığı söylenmektedir (Kazuhiro, 2014). Aynı eserde, Siebold, Kaempfer’den farklı olarak yazıyı eril ve dişil olarak sınıflandırarak *Hiragana* için dişil, *Katakana* için ise eril ayrımı yaptığı belirtilmektedir. Ayrıca, Japonya’nın tarih, coğrafya, din, sanat, politika ve

¹⁶ Özellikle Japon botaniğin babası olarak bilinmektedir. Asıl amacı, Japonya’da bulunduğu süre içinde Japonya’dan Amsterdam’a canlı çiçek ve çalı göndermek olmuştur. <https://journals.openedition.org/lrf/1928> Erişim Tarihi 21.12.2020

¹⁷ Japonya’nın dört büyük adasından en güneyde olanıdır.

¹⁸ National Diet Library Digital Collections, https://www.ndl.go.jp/nichiran/s2/s2_1_2.html

¹⁹ Tıp ve botanik alanında yazdığı eserlerle Japonya’da tıp ve botaniğin gelişmesine katkısı olmuştur. Bu eserleri konu kapsamımız dışında olduğu için burada ele alınmamıştır. Ancak, ayrıntı için bakınız: https://www.ndl.go.jp/nichiran/e/s2/s2_1_3.html

²⁰ O dönemlerin öğrencisi

²¹ Günümüzde Hollanda Doğu Hint Adalarının başkentidir.

ekonomisiyle ilgili konuların kapsamlı olarak derlediği “*Nippon*” adlı kitabı, 1832’de fasikül halinde yayınladığı ve Almanca yazdığı bu kitabın bazı kısımlarını Hollandaca ve Fransızcaya çevirttiği belirtilmektedir (Siebold, 1832). Ayrıca, antropolojiye ilgisinden dolayı bu eserinde Japonların kökeniyle ilgili olarak, “Çinli, Koreli, Tatar, Aynu²² ve Asya kıtasının batısındaki çeşitli milletlerle devamlı bağlantı kurdukları için Japonların bu ırkların karışımı olan melez bir tür” olabileceklerini yazmış ve “Japon dilinin de Mançurya dili ile ortak kökene sahip bir dil olarak Ural-Altay dil ailesine mensup olduklarından da bahsetmiştir (Takamizawa, 2005b:2-9).

Siebold’un en büyük özelliği, her alanda uzman kişilerden destek ve yardım almasıdır. *Nihongojii* adlı eserini, Hollandalı akademisyenler, tercümanlar ve alanında uzman kişilerle iş birliği içinde çalışarak ortaya çıkardığı belirtilmektedir. “*Nihon shoseki Mokuroku 日本書籍目録*” adlı Japonya kayıtlarının bulunduğu eserini Japon Dili profesörü Johann Joseph Hoffmann’la birlikte yazdıkları, hatta bu eserde Çinli uzmanların da katkılarının bulunduğu kaydedilmiştir.

19. yüzyıl Avrupa’sında Japon Dili Çalışmaları: J.J.Hoffmann²³, Siebold’un asistanıdır ve hiç Japonya’ya gitmemiştir, ancak Siebold’un ülkesine kaçırıldığı Japonya’yla ilgili belgeleri²⁴ inceleyerek, Japon dili üzerine çalışmalar yapmıştır. Kendisi dilbilim uzmanıdır ve Siebold’la tanıştıktan sonra Japonya’ya ilgisi artmış ve Japonca ve Çince üzerine çalışmıştır. Siebold’a “*Nippon*” adlı Japonya konulu kitabını yazmasında destek olmuş (Sugimoto, 1989:99-112), edindiği bilgileri yazıya dökerek uygulamış ve Japonca’yı o dönemde Avrupa’da uygulanan karşılaştırmalı dilbilim yöntemlerini kullanarak incelemiştir (Takamizawa,2005c). Hoffmann, 1833’de Siebold ile ortak olarak “*Nihonkikō 日本紀行*” adlı Japonya bültenini bastırması ve Avrupa’nın ilk Japon Dili Akademisi 1851’de Hollanda’da Leiden Üniversitesinde açılınca, bilgi ve deneyimlerinin karşılığında para alarak burada ilk Japonca profesörü statüsünde görev almıştır.

Hoffmann, Japonya’da *Edo* (tecrit) Döneminin bitmesinden sonraki dönemde Hollanda Ticaret Merkezi Başkanlığı yapan Jan Hendrik Donker Curtius’un (1813-1879) Hollandaca gramerini Japonların da yardımıyla bir araya getirdiği “*Nihonbunpōshiron 日本文法試論*” adlı kitabın editörü ve yardımcı yazarı olarak 1857’de Leiden’de yayınlamıştır. Aynı eserde Nagasaki’deki yerli halkın konuşmalarının kayıtları, diyalog örnekleri, çeviri alıştırmaları yer aldığı için faydalı bir eserdir. Ayrıca eser hem

²² 13. yüzyılda Japonya’nın en kuzeyindeki Hokkaido Adasında yaşayan ırk.

²³ O dönemlerde Hoffmann, aslında opera sanatçılığına ilgi duyuyordu. Ancak, 1830 yılında Siebold’la karşılaşmış tanıştıktan sonra, ondan Asya’nın küçük ülkesi Japonya’ya dair konuşmaları dinleyince Japonya’ya ilgisi artmış ve Siebold’un asistanı olarak Japonya araştırmalarının ilerlemesi yolunda adım atmıştır.

²⁴ Siebold’un Avrupa’ya getirdiği Japonya’yı anlatan tüm belgeler yasaklı belgeler olduğu için, onun bu hareketi tarihte “Siebold olayı” olarak anılmaktadır. Ancak bu belgeler sayesinde Avrupa’da Japonya araştırmalarında hızlı gelişmeler olduğu söylenir.

uygulamalı hem de teorik içeriğinden dolayı temel Japonca kılavuz kitabıdır. Ancak, Curtius'un dilbilim temeli olmadığı için kitapta çok fazla hata olduğu ve özellikle dilbilgisiyle ilgili açıklamalar ve sözcük türleriyle ilgili çok sayıda olan hatalarını Hoffmann'ın düzelttiği hatta bir kısmını sildiği söylenir. Bu nedenle, "Nihonbunpōshiron 日本文法試論", Curtius tarafından yazılmış olduğu söylene de içeriğini yardımcı yazar olarak Hoffmann'dan söz edilmektedir. Hoffmann, Japonya'ya hiç gitmediği halde, önceki yazılmış araştırma kitaplarından Japonca öğrenmiştir. Ayrıca, 1862'de Japonya'dan Hollanda'ya eğitime gelen Japon öğrencilerden Japonca öğrendiği söylenir. 1867'de Hollanda hükümetinin teşvikiyle Hollandalılar için Japonca eğitim malzemesi olarak *Japansche Spraakleer (Nihon bunten 日本文典)* başlıklı kitabı yayımlandı. Hoffman bu eserinde geçmişteki yayınlara (Rodriguez gibi) atıfta bulunmuş ve bu yayınlarda yer almayan yeni Japonca Dilbilgisinin gelişimini sağlamıştır (Sugimoto, 1989). Daha sonraki yıllarda aynı eser, Hollandaca dışında İngilizce ve Almanca olarak da yayınlanmış ve Avrupa'daki Japon Dili eğitimine büyük etkisi olmuştur.

Avrupa'da Rodriguez'den sonra, geleneksel olarak ele alınan sekiz kategoriye araştırdığı gibi, özellikle eylem sınıflandırmasına ağırlık vermiş olup Rodriguez'in "Nihon Shobunten 日本小文典" adlı eserinden alıntı yaptığı düşünülmektedir.

Bükünlü dil olan Avrupa dilleri kişilere göre, eylem, kök ve çekime uğrayan kısımdan oluşmaktadır. Kökü temel yapı biçiminde almak kolay anlaşılır olacağından hem Rodriguez hem de Hoffmann eylemin "renyōkei"²⁵ kısmını kök, çekime uğrayan kısmını da "jishokei"²⁶ sözlük çekim olarak adlandırmışlardır. Hoffmann'ın bu araştırması, "Nihonbunpōshiron 日本文法試論" Rodriguez'in "Nihon Shobunten 日本小文典" adlı eserleri aracılığıyla diğer ülkelerdeki Japonca öğrenenler üzerinde büyük bir etki yapmıştır.

Hiç Japonya deneyimi olmayan Hoffmann, Japonca'nın sesletimini kitaplardan araştırıyor, bu kitapları inceleyerek mantıksal çıkarım yapıyordu. İncelediği eserlere en iyi örnek olarak Curtius'ın "Nihon Bunpō Shiron 日本文法試論" adlı eseri verilebilir. Çünkü kendisinin bir dil uzmanı olarak bu eserin düzeltmesini yaparken, Japoncanın sesletimiyle (telaffuz) ilgili en ayrıntılı bilgiyi buradan edindiği iddia edilmektedir. Bunun dışında, Japon öğrencilerin konuşmalarına ve seslerdeki tonlamalara dikkat ederek kendini geliştirdiği de bu iddialar arasındadır (Takamizawa,2005c). "Nihon Bunpō Shiron 日本文法試論" adlı yapıtta bu seslerden birkaç örnek verilebilir.

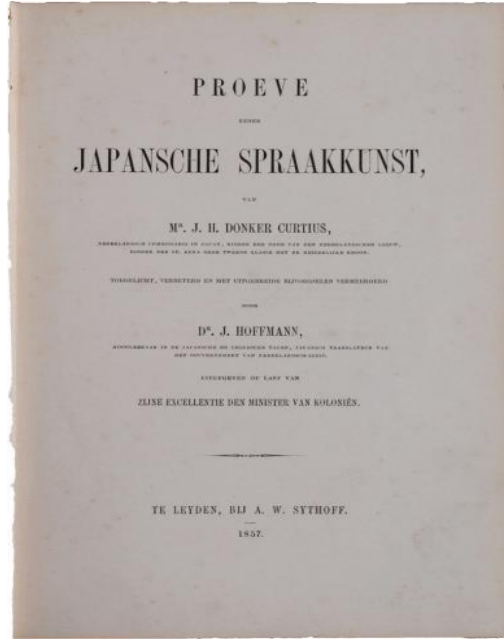
²⁵ Eylemin çekime uğramayan kısmı, kökü.

²⁶ Düz çekim ya da sözlük çekim.

Tablo1: Japonca “ga,gi, gu, ge, go”nun bölgelere göre farklılıkları. (Takami-zawa,2005c)

ga'nın sesletimi	Batı Japonya-Kyūshū Bölgesi	Doğu Japonya- özellikle Edo
Özellik	Ünlü seste değişiklik yok.	Ünlü seste değişiklik var.
İngilizce	“give”deki “g” sesi ile aynı	“singing”deki “ng” sesi ile aynı

İngilizce öğrenen Japonların R ve L seslerini ayırt etmekte güçlük çektiklerini söyleyen Hollandalı Ticaret Merkezi Müdürünün sözlerine atıfta bulunarak, “Japonların kulaklarının R ve L seslerini ayırt edecek durumda olmadığından” Japansche Spraakkunst (*Nihon Bunpō Shiron 日本文法試論*) adlı eserinde bahsetmiştir (Görsel 5). Bu durumu Hollandaca öğrenen Japonların telaffuzlarından da fark etmiştir.

Görsel 5: Japansche Spraakkunst²⁷

Rosny, 1852'de 15 yaşındayken Doğu Dilleri Okulunda Çince öğrenmeye, daha sonra Japonca ile ilgilenmeye başladı. Rosny gibi Japon Dili araştırmacıları, Japonca öğrenmek için Rodriguez'in "Japon Edebiyatına Giriş" (1620) adlı eserinin Fransızca çevirisini (1825) kullansalar da bunun etkili olmadığını söylediler. Ayrıca Rosny, Siebold'un eserlerini de titizlikle okuyor ve anlamaya çalışıyordu (Miyahara, 2015:285-305). Ancak onun için de Japonca'yı anlamak güç oluyordu. Bu nedenle Rosny, Japonca'yı daha anlaşılır hale getirmek için Japon dilbilgisi üzerine açıklamalı kitaplar yazıyordu. 1854 yılında henüz 17 yaşında iken Japonca öğrenmek için temel bilgiler içeren "*Nihongo Gakushūni Kiso Chishikino Yōyaku 日本語学習に必要な基礎知識の要約*" adlı özet kitabını; 1856'da ise Japonca Çalışmalarına Giriş "*Nihongo Kenkyū Josetsu 日本語研究序説*" adlı dilbilgisi kitabını yayımlatmış, ayrıca Japon yazı sistemi üzerine kitaplar

²⁷ URL 5: Antika kitapların bulunduğu web sitesidir.

https://www.kosho.or.jp/products/detail.php?product_id=199570318 (Erişim Tarihi:31.03.2021)

yazmıştır (Kazuhiro, 2014; Miyahara, 2015).

O dönemlerde Fransa’da Asya’ya ilgi iyice arttığı için Japonya’ya da ilgi artmış oldu²⁸. Bu siyasi gelişmenin sonucunda Fransa’da da Japon Dili araştırmaları gelişmeye başladı. Bu nedenle, konuşma ve yazı dili arasındaki farkı açıklamak amacıyla *Grammaire Japonaise (Nihongokō 日本語考)* Japonca Gramer adlı kitabı yazdığı söylenmektedir. Bu kitap o dönem Avrupa’da bulunan Japoncayla ilgili bilgileri içermektedir. Kitabın içeriği aşağıdaki gibidir (Takamizawa, 2005c).

- Giriş
- Ana kitap
- Japoncanın kökeni
- Japonca ile Ryukyu dilinin sözcük karşılaştırması
- Yazı biçimleri: Manyōkana, Hiragana, Katakana, Japonca telaffuz, shodo (kaligrafi) ve fırçanın tutuluş şekli
- Japonca dilbilgisi: Burada sözcük türlerini 8 sınıfta incelediği görülmektedir. (isim, sıfat, sayı sıfatı, miktar sıfatı, adıl (kişi adılı ve yer adılı), eylem, yardımcı eylem, belirteç, sonek, orta ek, önek.
- Çince karakterli yazı
- Japonca kitaplar
- Katakana ve Hiragana ile ilgili bilgi
- Kuzushiji²⁹ stilinde nasıl yazılır, Çince karakterlerin tanıtımı

Rosny,1862’de Avrupa Heyetinin tercümanı olarak Japonya’ya ilk kez gitmiş ve orada Satoshi Fukuzawa, Tokumo Kurimoto ve Gen’ichiro Fukuchi ile tanışıp görüşme imkanı bulmuştur. Ancak onlarla olan görüşmelerinde konuşma dilinde zorluk çekmiş ve edebi dil ile konuşma dili farkını bilse de bunu uygulamada zorlanmıştır. (Miyahara, 2015). Böylece konuşma dilini öğrenmeden akıcı bir şekilde konuşulamayacağını anlamıştır. Rosny, Fransa’da Japonoloji araştırmalarının gelişmesinde öncülük etmiştir (Kazuhiro, 2014). 1863 yılından itibaren Fransa’da Doğu Asya Dilleri okulunda Japonca öğrettiği süre içinde derslerinde kendi yazdığı malzemeleri kullanmış ve daha sonra bir araya getirdiği bu malzeme ile 20 ciltten oluşan Pratik Japonca dersleri “Corus pratique de Japonais “ (*Nihongo Jitsuyō Kyōtei 日本語実用教程*) adlı kitabını yayınlamıştır (Takamizawa,2005c), (Görsel 6). Bu kitabın Fransa’da Japon dili eğitiminin temelini attığı söylenmektedir. Aynı kitapta ele alınan Japonca edatlar konusu Japonların yazdığından çok farklıdır. Çünkü Fransızların anlayacağı şekilde

²⁸ O zamanlarda Fransa 3. Napolyon’un yönetimi altındaydı ve eski ihtişamını yeniden kazanmak için yurt dışına açılmayı hedefliyordu. 1860’da İngiltere ile müttefik devletler Pekin’i işgal ettiler. Pekin Antlaşmasını imzalayıp Çin’e ilerlediler. 1862’de Co Chin Chin’a (Vietnam) askeri birlik gönderilmiş, ilk Saygon Antlaşması imzalanmış ve böylece Co Chin Chin’ın bir kısmının ele geçirilmiş oldu. (Marie-Paule, 2017)

<https://h-france.net/vol18reviews/vol18no226ha.pdf>

²⁹ Çin ve Doğu Asya sanatlarında yazı yazma stilidir. Çok hızlı yazıldığı için, karmaşık görünür ve okuması güç bir stildir. Bu stilde yazılmış klasik eserleri çözmek için günümüzde programlar geliştirildiği görülmektedir. <http://codh.rois.ac.jp/char-shape/unicode/U+6709/>

açıklandığı düşünülmektedir. Örneğin, sondan eklemeli olan Japoncanın edatlarını önündeki bağımsız sözcüğe ekleyerek edatların işlevlerini açıklamak yerine, kalıp şeklinde hâl ekleri olarak öğrettiği söylenmektedir; Örneğin, *Hito-ha, hito-no, hito-ni hito-wo, hito-yori* (*insan, insan-ın, insan-a, insan-ı, insan-dan*)

Görsel 6: Corus pratique de Japonais³⁰

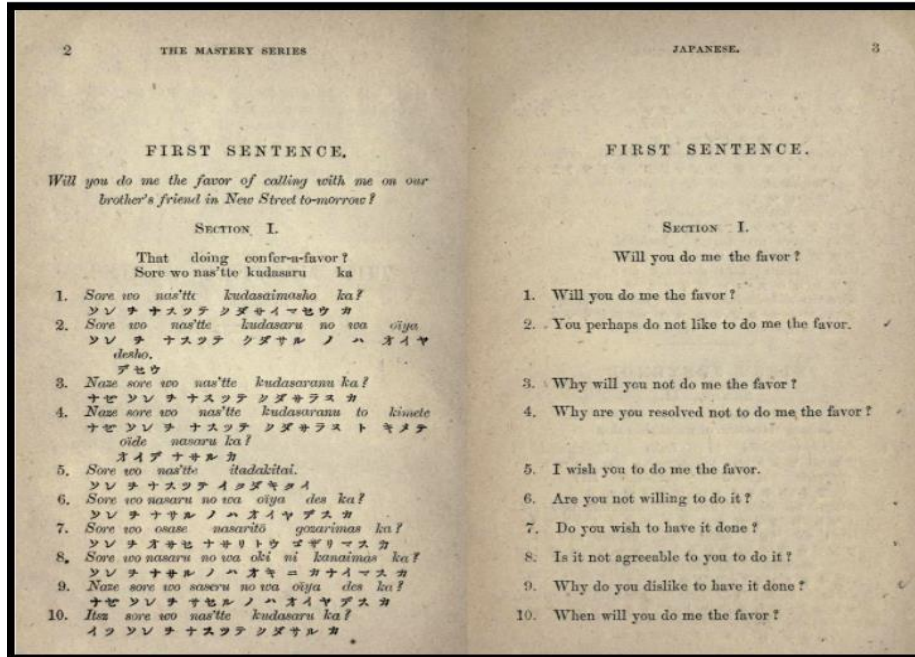
Genel olarak Rosny'nin dilbilgisi kitaplarında konuşma diline ağırlık vermesi ve Japonca örnek cümleleri Latin alfabesiyle yazmış olması, öğrenirlerin Kanji öğrenme yükünü kaldırmıştır. Bu nedenle, anadili Fransızca olanlara Japonca konuşma dilini öğretmek konusunda başarılı olmuştur (Miyahara, 2015). Yapılan araştırmalarda Rosny'nin hayatı boyunca Japon dili üzerine kitap ve sözlüklerden oluşan toplam 16 kitap yazdığı görülmektedir.

19. yüzyıla en başarılı şekilde damgasını vuran iki araştırmacı *Samuel R. Brown* ve *James C. Hepburn* olmuştur. *Brown* (1818-1880), Yale Üniversitesinden mezun olduktan sonra 1859'da Japonya'ya gelerek misyonerliğe başladı. *Brown'un* Japonca öğrenmeye son derece hevesli olduğu ve kayda değer ilerleme sergilediği söyleniyor. Daha önce sözünü ettiğimiz *Hepburn'le* iş birliği içinde İncilin çevrilmesine katkıda bulunmuş ve aynı zamanda Japonca günlük konuşmalara ilgi duyduğu için 1863 yılında İngilizce-Japonca Günlük Konuşmaların bulunduğu 243 sayfadan oluşan "*A Colloquial Japanese, or Conversational Sentences and Dialogues in English and Japanese*" adlı (Konuşma Dili Japoncası ya da İngilizce ve Japonca Diyaloglar Kitabını) yapıtını Şangay'da yayınlamıştır (Brown, 1863). Elektronik olarak erişilen bu kitapta, konuşma dili merkezli konuşma kalıpları ve söylemlerin çok olduğu örnekler ve alıştırmalar bulunmakta,

³⁰ Kitabın Fransızca orijinali ve sayfaların elektronik olarak görünümüdür.

URL 6: <https://archive.org/details/courpratiquedej00gugoog/page/n4/mode/2up> (Erişim Tarihi:23.03.2021)

ayrıca saygı dili kullanımına da yer verildiği görülmektedir. Örneğin kitap, İngilizce bir cümlenin Japoncada hem saygı dili hem de günlük dildeki karşılıklarını hem Latin alfabesi hem de *Katakana* ile ayrı ayrı göstermektedir. Özellikle yabancılar, işverenler, çalışanlar, satıcılar, alıcılara yönelik Japonca konuşma örneklerine yer verilmiş olması ve bunun saygı dili içinde anlatılması ilgi çekicidir. Ayrıca *Brown'ın* 1875 basım tarihli 232 sayfadan oluşan "*Prendergast's Mastery System Adapted to the study of Japanese or English*" adlı kitabı, *Prendergast'*ın³¹ dil öğrenmede ustalık sisteminin İngilizce ve Japonca çalışmaya uyarladığı kitabıdır (Brown S. R.,1875). Kitabın girişinde nasıl kullanılacağı ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Japonca öğrenen yetişkinlere ve öğretmenlere yönelik açıklamalar da bulunmaktadır. "Ustalık Serisi"nde Japonca, birinci ders, ikinci ders başlığı altında örnek cümlelerle anlatılmaktadır (Görsel 7). Her bir derste, sol sayfada Japonca cümlenin Latin alfabesi ve *Katakana* ile yazılmış şekli bulunmaktadır. Aynı cümlelerin İngilizce karşılıkları ise kitabın sağındaki sayfada İngilizce olarak yazılmıştır.

Görsel 7: "Prendergast's Mastery System Adapted to the study of Japanese or English" adlı kitabın iç sayfaları³²

J. C. Hepburn, 1859'da Japonya'ya gelerek burada misyoner, doktor ve Japonca

³¹ Çocukların konuşmayı öğrenirken geçirdikleri aşamaları dikkati alarak, dil öğrenmede ustalık sistemi üzerine kitap yazmıştır. Bu kitabı daha sonra Fransızca, İspanyolca, Almanca ve İbranice gibi dillerde yayınlamıştır.

<https://scotthornbury.wordpress.com/tag/grammar/> E.T. 2020.12.23

³² URL 7: "Prendergast's Mastery System Adapted to the study of Japanese or English" adlı kitabın iç sayfaları. <https://archive.org/stream/prendergastsmast00browrich#page/n229/mode/2up> (Erişim Tarihi: 12.20.2020)

araştırmacısı olarak 33 yıl çeşitli faaliyetlerde bulundu. Bu süre boyunca *Hepburn*, öncelikle misyonerlik için Japonca çalışmaya devam etti. İncili çevirmekle uğraştı ve Japonca sözlüğün yetersiz olduğunu fark edince sözlük yazımına yöneldi. Bir yandan Japonca öğrenmeye çalışan *Hepburn*, diğer yandan da Yokohama’da muayenehane açarak çevresindeki hastaları tedavi etmeye çalışıyordu (Gali, 2020). Bu muayenehane sayesinde Yokohama’nın işçisi, çiftçisi, işvereni yani tüm şehirlilerle görüşme ve Japonca konuşma fırsatı bulduğundan, Japonca sözcüklerden cümle kalıplarına kadar günlük konuşmalarla ilgili her şeyi kaydetti. Araştırmasının sonucunda keşfettiği Japoncanın Latin alfabesine dönüştürülme biçimine *Hepburn Sistemi* adını verdi. Bu sistem hâlâ günümüzde kullanılmaktadır. Bununla ilgili olarak 1867’de Yokohama’da yayınlanan “*Waeigo Rinshusei, and the Hepburn alphabetic font 話英語林集成*” adlı kitabının içeriği aşağıda gösterilmektedir. Eser, başlık, önsöz, açıklamalar, ana bölüm ve dizinden oluşmaktadır (Takamizawa,2005d). Başlıkta *Hepburn*’ün Japon adı “*Bikoku Heibun Sensei 美国 平文先生*” güzel ülkemizin Heibun Hocası olarak yazılıdır. Ayrıca diğer eseri *A Japanese and English Dictionary; with an English and Japanese Index (和英語林集成)* adlı sözlüktür. Bu sözlüğün önsözünde Japonca *Katakana* tablosuna yer verildiği görülmektedir. Girişte kısaltmalar, doğru yazma yöntemi, yazı sistemi, seslerin birleşimi ve kana kullanımı ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Ana bölüm 558 sayfadır. Başlıklar Latin alfabesi, *Kana* ve *Kanji* yazı sistemiyle yazılmıştır. Sözcüklerin kısaltmaları, açıklamaları ve örnek cümleler bulunmaktadır.

Değerlendirme

Doktorlar ve Misyonerlerin Japonya’da Yayınladıkları Ders Kitapları

Japonya, ülkede bulunan yabancıların ülkeden çıkmasını istemeden ve yabancıların ülkeye girişini yasaklamadan önce misyonerlik faaliyetleri Japonya’da oldukça ilerlemişti. Japonya’da batılılar tarafından yürütülen misyonerlik faaliyetlerinin rahatsız edici düzeye gelmesinin ardından *Shogun* yönetimi yabancıları özellikle misyonerleri ülke dışına sürmüştür. Tablo 3’te yer alan ders kitapları bu misyonerlerin yazdıkları ve Japonya’da yayınladıkları yayınlardır.

Tablo 3: Japonya’da Yaptıkları Yayınlar

No	Basım Yılı	Kitabın Adı ve Yazarı	Japon Dili Eğitimine Katkısı Açısından Özellikleri
1	1595	Latince-Portekizce- Japonca Sözlük Nagasaki	Misyonerlerin Japonca öğrenmesi ve Latinceyi Japonlara öğretmek için atılan ilk adım.
2	1598	Kanji sözlük. (落葉集) Rakuyōshū Nagasaki	Kanjide radikallerin her birinin adlandırıldığı ilk sözlük olma özelliği taşımaktadır.
3	1603	Japonca Portekizce Sözlük (日葡辞書) Nippo Jisho (Vocabulario da Lingoa de Nagasaki	Japonca kelimeler Portekiz alfabesiyle yazılı olduğu için, Orta Çağ Japoncasının telaffuz ve kelime yapısını en iyi

		Iapam	anlatan eser olma özelliğini taşımaktadır.
4	1551-1604 Nagasaki	Japonca Büyük Sözlük (日本大文典) Nihon Dai- bunten, Joao Rodriguez tarafından tamamlanmıştır.	Japonca dilbilgisini incelerken, Latince dilbilgisini yapısal olarak Japoncaya uyarlanan ilk eser olup, daha sonraki yıllarda pek çok Avrupa diline çevrilmiştir.

Ancak, yabancıların ülke dışına zorla çıkarılmaları ve ülkenin kapılarını tamamen kapatması denen *Edo* (tecrit) Dönemi boyunca Japonca araştırma ve çalışmalarına Japonya dışında devam etmek zorunda kaldıkları için çalışmalarını buldukları ülkelerde yayınlamışlardır. Bu yayınlardan, Avrupalıların Japonca çalışmalarına hiç ara vermeden ısrarla devam ettikleri ve bu konuda başarılı oldukları anlaşılmaktadır. Tecrit dönemi boyunca özellikle doktor olarak görevlendirilen yabancılar doktorluk görevlerini daha iyi yapabilmek için Japonca öğrenmeye çalışmışlardır (Takamizawa, 2005b). Halkla iç içe oldukları ve her bölgeden gelen hastalarla görüşme imkânı buldukları için, özellikle doktorların yaptıkları çalışmalarda lehçe çalışmaları ağırlıklıdır.

Tablo 4: Japonya Dışında Yayımlanan Ders Kitapları

No	Basım Yılı ve Yeri	Kitabın Adı ve Yazarı	Japon Dili Eğitimine Katkısı Açısından Özellikleri
5	1620 Makao	(日本小文典) Nihon Shōbunten, Portekizli Joao Rodriguez	Günümüzde bilinen Japoncanın özelliklerine ilk olarak bu eserde yer verilmektedir.
6	1690 - 1729	Japon Tarihi, The Japanese History, Alman doktor Engelbert Kaempfer	Tarih kitabının içinde Japonca ve Japon toplumunun özellikleriyle ilgili bilgiler var.
7	1792	Lehçeler sözlüğü, (語彙集) Goishū, İsveçli doktor Thunberg	Lehçe araştırmaları için kaynak olma özelliği taşımaktadır.
8	1826	(日本語要略), Nihongo Hyōraku, Alman doktor Siebold	Japon yazı sisteminde hiragana-katakana ayırımı yapar.
9	1828	Japonca Karakterler Koleksiyonu, (日本語字集) Nihongojishū	Hollandalı akademisyenler, Hollandalı tercümanlar ve alanında uzman kişilerle yaptığı kapsamlı sözlük.
10	1832	Nippon	Çinli akademisyenlerin işbirliğiyle yapılmış çalışma olup, kitapta Aynu diliyle karşılaştırma da bulunmaktadır.
11	1835-1841	(日本紀行) Nihonkikō, (日本語書籍目録) Nihongo shoseki mokuroku, Siebold ve Hoffmann	Karşılaştırmalı dilbilim yöntemleri kullanılarak yazılmıştır.

Tablo 5: Hoffmann ve Rosny'nin Ders Kitapları

No	Basım Yılı ve Yeri	Kitabın Adı ve Yazarı	Japon Dili Eğitimine Katkısı Açısından Özellikleri
12	1854	Temel Japonca Dilbilgisi Kitabı (日本語学習に必要な基礎知識の要約), Rosny	Temel bilgilerin verildiği derleme kitap
13	1856	Japonca Çalışmalarına Giriş (日本語研究序説) Nihongo Kenkyū Josetsu, Rosny	Yazı sistemine yer vermektedir.
14	1857 Hollanda	Japansche Spraakkunst, (日本文法試論), Nihonbunpōshiron, Curtius ve Hoffmann	Japonca sesbilim çalışmaları için kaynaktır.
15	1863	Pratik Japonca, Corus pratique de Japonais, (日本語実用教程) Nihongo Jitsuyō Kyōtei" , Rosny	Tüm çalışmalarının derlenmiş halidir. Fransa'da Japon Dili eğitiminin temelini atmıştır.
16	1865 Paris	Grammaire Japonaise, (日本語考) Nihongokō , Rosny	Konuşma ve yazı dili arasındaki farka değinmektedir.
17	1867	Japansche Spraakleer, (日本文典) Nihonbunten, Hoffmann	Batı dillerine çevrilmesiyle Avrupa'da Japon Dili öğrenimine büyük etkisi olmuştur.

Tecrit dönemi 1854 yılında sona ermesiyle ticari amaçlı bazı limanlarda serbestlik sağlanır. 1858 yılından itibaren Ansei Antlaşmaları ile Batılılar daha geniş imtiyazlara kavuşur. Bu imtiyazlar sayesinde Batılılar hem ülkeye rahat girebiliyordu hem de misyonerlik faaliyetleri yürütebiliyorlardı. İşte *Brown* ve *Hepburn'e* ait aşağıdaki çalışmalar da Japonya'da *Tecrit* döneminin bittiği bu yıllara rastlar.

Tablo 6: Diğer Misyonerler ve Ders Kitapları

No	Basım Yılı ve Yeri	Kitabın Adı ve Yazarı	Japon Dili Eğitimine Katkısı Açısından Özellikleri
18	1863, Şangay	A Colloquial Japanese, or Conversational Sentences and Dialogues in English and Japanese Nihongo Kaiwa, Brown	Saygı dilindeki ifadelerin kullanım farklılıkları
19	1867	Waeigohenshū, James Curtis Hepburn	Japonca'yı Latinceye aktaran ve günümüzde kullandığımız Hepburn Shiki adlı çevri yazı sisteminin kurucusudur.
20	1875 Şangay	Prendergast's Mastery System Adapted to the study of Japanese or English, Brown	19. yy.'da dil eğitimi reformunu savunan Thomas Prendergest'in teorisini Japonca ve İngilizce öğrenmeye uygulayan bir kitaptır.

SONUÇ

Sonuç olarak, misyonerlerin ilk Japonya'ya gelişi 16. yüzyıldan 19 yüzyıl başlarına kadar, (Tecrit öncesi ve Tecrit dönemi boyunca) Japonca öğrenme ve öğretme amacıyla kitap yazma çalışmalarına hiç ara vermedikleri, bunun sonucunda da oldukça önemli kitaplar yayınladıkları görülmüştür. Yabancıların yazdıkları bu kitaplar kendisinden öncekilere atıfta bulunarak çalışmaları ilerletmişler ve böylece günümüz Japon dili araştırmalarının gelişmesine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Daha somut belirtmek gerekirse, bir yandan kökenbilim araştırmalarına diğer yandan da Japonca'nın farklı Avrupa dillerle karşılaştırılmasıyla Japoncaya has özelliklerin ortaya çıkışında kaynak olmuşlardır. Ayrıca, Japon alfabesinin okunuşları Latin alfabesine çevrilmesiyle, çevriyazı sistemi oluşturulduğu için, hiç Japon alfabesi bilmeyenlerin bile Japonca'yı öğrenmelerinin yolu açılmıştır. Dahası, Batıda Japon dilinin öğretiminde ders kitabı olarak kullanıldıkları için dönemin şartlarında Japoncaya ve Japonya'ya ilginin artması yönünde oldukça etkili oldukları düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Atay, A. (2021). Yabancı dil olarak Japon dili eğitimi: Çinli ve Korelilerin yazdıkları Japonca ders kitapları (15-18. yüzyıl arası). *Eğitimde Kuram ve Uygulama*. (Yayın Aşamasında)
- Baloğlu Gencer, Z. (2020). II. Abdülhamit dönemine ait iki farklı Japon alfabesi ve Türkçe. *Sefad*, 44, 275-294. <https://doi.org/10.21497/sefad.845416>.
- Brown, S. (1863). A colloquial Japanese, or conversational sentences and dialogues in English and Japanese. Amerika. <https://archive.org/details/colloquialjapane00browrich/> Erişim Tarihi 12 21, 2020
- Brown, S. R. (1875). Prendergast's mastery system adapted to the study of Japanese or English. <https://archive.org/stream/prendergastsmast00browrich#page/n229/mode/2up/> / Erişim Tarihi 12 21, 2020
- Çev: Ikegami , M. (1993). *Nihongo Shoubunten (Japon dili üzerine)*. Iwanami Shoten. <https://ci.nii.ac.jp/ncid/BN09397907/> / Erişim Tarihi 12 21, 2020
- Dündar, A. M. (2006). *Panislamizmden'den büyük Asyacılığa*. Ötüken Neşriyat.
- Egloos. (2021, 02 23). <http://egloos.zum.com/>: <http://egloos.zum.com/gil092003/v/9681168>

- Erkin, H. C. (2007). Edo döneminde Hollandalıların Shogunluğa sundukları yıllık raporlar. Ankara: Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi.
- Esenbel, S. (2012). *Japon modernleşmesi ve Osmanlı - Japonya'nın Türk dünyası ve İslam politikaları*. İstanbul: İletişim.
- Fumitaka, K. (2010). *A new study of Ringotaihou, comparing with Tyoosengoyaku stored in the Hattori collection*. Kaken. <https://kaken.nii.ac.jp/en/grant/KAKENHI-PROJECT-19320061/> Erişim Tarihi 12.27.2020
- Gali, Z. (2020). *James Curtis Hepburn*. Rutgers.edu: <https://sites.rutgers.edu/rutgers-meets-japan/james-curtis-hepburn/> Erişim Tarihi 12.23.2020
- Gencer, Z. (2017). İki dilli sözlükler ilk Japonca-Türkçe Türkçe-Japonca sözlük. *Sözmer Bülten*, s. 8.
- Huffman, J. (2020). *Japonya tarihi*. (C. Yücel, Çev.) İstanbul: İnkılap.
- Huffman, J. L. ve Çev: Yücel, C. (2020). *Japonya tarihi*. İnkılap Kitabevi.
- İrim, N. B. ve Özbek, A. (2018). *İkinci dünya savaşı ve öncesi Japon dili eğitimi tarihi*. Paradigma .
- Kazuhiro, O. (2014). Imatto Canna and studies of the Japanese writing system in the Euro-American tradition. *Society for Japanese Linguistics, 17-18 May, 2014*.
- Kondou, M. (2005). 20 Seikishotou Hangariide Shuppansareta Nihongo Kyoukasho to Sono JidaiHaikei (20. yüzyıl başlarında macaristan'da basılmış Japonca ders kitabı ve o dönemin arka planı). *Sekani no Nihongo Kyouiku* (15), s. 175-192. doi:doi/10.20649/00000363
- Koreango. (2014). https://www.korean.go.kr/nkview/nklife/2014_1/24_0104.pdf / Erişim Tarihi 12.02.21
- Kölürbaşı, N. S. (2017). *Modern bir imparatorluğun anatomisi*. Küsurat Yayınları.
- Kuşçulu, A. (2007). Japonya'da Hristiyan misyoner hareketleri (1542-1587). (İ. Görener, Dü.) *Bilimname*, 2(8), 139-151.
- Küçükyağcı, E. (2013). *Dönüm noktalarıyla Japon tarihi - Samuraylar çağı*. İnkılap.
- Kyung, S. H. (1991). A comparison in the style of a manuscript with two printed books of "Wagoruikai" : A reconstruction of the original of the "Naeshirogawa manuscript". *Touhoku Daigaku Bungakubu Nihongogakka Ronshuu*, 1, s. 92-106. <http://hdl.handle.net/10097/33467> / Erişim Tarihi 17.12.2020
- Lee, D.-W. (2002). On the notation of the "Yotsu-Gana" that appear in Japanese learning books of the chosen period, *Hiroshima Daigaku Daigakuin Kyouikugaku Kenkyuuka Kiyou*, 2(51);401-410 <https://ir.lib.hiroshima->

- u.ac.jp/files/public/1/16215/20141016124638494404/KJ00000703117.pdf / Erişim Tarihi 17.12.2020
- Marie-Paule , H. (2017). Mathilde Kang, Francophonie en Orient: Aux croisements France-Asie (1848-1940). *H-France Review*, 18(226),240. <https://h-france.net/vol18reviews/vol18no226ha.pdf> / Erişim Tarihi 21.12.2020
- Masahide, B., & Kadowaki, T. (1995). *Shin-nihonshi B (Yeni Japon Tarihi)*. Sūkenshuppan.
- Miyahara, A. (2015). A Study of "Eléments de la Grammaire Japonaise. *Mejiro Daigaku Jinbungaku Kenkyuu*(11), s. 285-305. <https://core.ac.uk/download/pdf/228932662.pdf> / Erişim Tarihi 25.12.2020
- National Hangeul Museum*. (2014). Ministry of culture, sports and tourism: <https://www.hangeul.go.kr/lang/jp/html/traceHangeul/traceHangeul238.do> / Erişim Tarihi 27.12.2020
- Nihongo Kyouiku Gakkaihen. (2005). *Nihongo Kyouiku Jiten (Japon Dili Eğitimi Ansiklopedisi)*. Nihongo Kyouiku Gakkaihen.
- Özşen, T. (2020). Modern Japon eğitim sisteminin tarihi temelleri üzerine değerlendirme: Meiji'den Shōwa'ya 1868-1950 Arası Döneme Bakış. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 16(1), 36-52. doi:<https://doi.org/10.17244/eku.690744>.
- Ringo Daihou (隣語大方). (tarih yok). Online Journal "Studies in Japanese literature and culture":http://base1.nijl.ac.jp/iview/Frame.jsp?DB_ID=G0003917KTM&C_CODE=0006024709&IMG_SIZE=&PROC_TYPE=null&SHOMEI=%E3%80%90%E9%9A%A3%E8%AA%9E%E5%A4%A7%E6%96%B9%E3%80%91&REQUEST_MARK=null&OWNER=null&BID=null&IMG_NO=1
- Saeki, K. (2014). Japanese-Korean and Japanese- Chinese relations in the sixteenth century. J. B. Lewis içinde, *The East Asian Wars, 1592-1598: International Relations, Violence and Memory* (s. 402). Routledge.
- Satow, E. M. (1595). *Dictionarriom Latino-Lvsitanicvm ac Iaponicvm (Latince Portekizce - Japonca Sözlük)*. Internaional Research Center for Japanese Studies: <https://sekiei.nichibun.ac.jp/GAI/en/detail/?gid=GJ007007&hid=3312>
- Seki, M. (2008). *Nihongo Kyouikushi Kenkyuu Josetsu*. Zanet.
- Shudan Houjin Nihongo Kyouiku Gakkai . (2005). *Encycckopedia of Japanese language education*. Taishukan.
- Siebold, F. (1832). *Nippon (Japonya)*. Japan Netherlands exchange in the edo period: https://www.ndl.go.jp/nichiran/s2/s2_1_3.html / Erişim Tarihi 28.12.-2020

- Sugimoto, T. (1989). J.J.Hoffmann to sono Nihongogaku no Haikei (J.J.Hoffmann ve Japon Dili Çalışmalarındaki Geçmişi. *Kokubungakukenyuu*, s. 99-112. Waseda University:https://waseda.repo.nii.ac.jp/?action=repository_action_common_download&item_id=4588&item_no=1&attribute_id=162&file_no=1
- Takamizawa , H. (2005a). Nihongo Kyouikushi (2), Seiyoujin to Nihongono Deai (Japon dili eğitim tarihi 2, Batılıların Japonca ile karşılaşması. *Gakuen*, s. 1-10. https://swu.repo.nii.ac.jp/?action=pages_view_main&active_action=repository_view_main_item_detail&item_id=3793&item_no=1&page_id=30&block_id=97
- Takamizawa, H. (2004). Nihongo Kyouikushi (1) Gaikokujin to Nihongo (Japon dili eğitim tarihi-yabancılar ve Japonca). *Gakuen*(767), s. 1-7. <http://id.nii.ac.jp/1203/00003409/> Erişim Tarihi 08.12.2020
- Takamizawa, H. (2005b). Nihongo Kyouikushi (3), Edo Jidai no Gaikokujin Nihongo Gakushuusha (Edo dönemi yabancı uyruklu Japonca öğrenirler. *Gakuen*, s. 2-9. <https://ci.nii.ac.jp/naid/40006925340>
- Takamizawa, H. (2005c). Nihongo Kyouikushi (4), Yeroppani okeru Nihongo Kenkyuu (Japon dili eğitim tarihi (4) Avrupa'da Japon dili araştırmaları. *Gakuen*(780), s. 1-9. <https://ci.nii.ac.jp/naid/110004617231>
- Takamizawa, H. (2005d, 11). Nihongo Kyouikushi 5- Rainichi Obei Hitono Nihongo Kyouiku (Japon dili eğitimi 5- Japonya'ya gelen Batılıların Japon dili çalışmaları). *Gakuen*(781), s. 1-9.
- Takeda, Y. (2012). The Japanese language according to the revised and original versions of Shoukaishingo. *Mejiro Daigaku Jinbungaku Kenshuu*(8), s. 189-201. <https://core.ac.uk/download/pdf/228932113.pdf> /Erişim Tarihi 12.26.2020
- Thegoo. (tarih yok). Thegoo.net: <https://thego.net/square/1100542883>
- Thunberg, C. (1770-1779). 1. *Study of Japan by foreigners coming to Japan* (2)-Carl Peter Thunberg (1743-1828). https://www.ndl.go.jp/nichiran/e/s2/s2_1_2.html
- Understanding Korea materials*. (2016). CEFIA: <http://cefia.aks.ac.kr:84>
- Yurdusev, A. N. (2013). Japonya'nın Avrupa uluslararası toplumuna entegrasyonu. içinde A. M. Tunçoku, *Japon Dış Politikası-Sistemik ve Bölgesel Aktörlerle İlişkiler* (s. 5-22). Nobel.
- Zheng, G., Pe , S., & Jin Yu, Z. (2016). *Wagoruikai Kenkyuu* (Japonca eşanlamlı sözcükler araştırması. Rinkawa Shoten.

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Gelenekten İlham Alan Sanat;
Ryunosuke Okazaki'nin Giyilebilir Heykelleri

Art Inspired by Tradition;
Wearable Statues of Ryunosuke Okazaki

Zeliha KAYAHAN*
Naile ÇEVİK**

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Kayahan, Z. ve Çevik, N. (2021). Gelenekten ilham alan sanat; Ryunosuke Okazaki'nin giyilebilir heykelleri. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 136-151.

Kayahan, Z. & Çevik, N. (2021). Art inspired by tradition; Wearable statues of Ryunosuke Okazaki. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 136-151.

 10.29228/kesit.52070

Geliş/ Submitted/ Отправлено:	11.07.2021
Kabul/ Accepted/ Принимать:	09.09.2021
Yayın/ Published/ Опубликованный:	25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, z.kayahan@hbv.edu.tr

**Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, naile.cevik@hbv.edu.tr

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Gelenekten İlham Alan Sanat;
Ryunosuke Okazaki'nin Giyilebilir Heykelleri ¹

*Art Inspired by Tradition;
Wearable Statues of Ryunosuke Okazaki*

Doç. Dr. Zeliha KAYAHAN

Doç. Dr. Naile ÇEVİK

Öz: Her sanat eseri bir anlamda kendi döneminin ruhunu yansıtır. Bu yansıma eylemi aynı zamanda geçmişle gelecek arasında anlamsal bağlamda da bir köprü niteliği taşımaktadır. Çünkü yaşamın kendisi gibi sanatın her alanı da kendinden önce yaşanan kültürlerden etkilenir ve bir önceki yaşamışlıkların üzerine eklenerek/eklemlenerek katmanlar oluşturur. Toplumsal boyutta değişim ve dönüşümün yaşandığı küreselleşmenin etkisi her alana yansıdığı gibi sanat alanına da yansımıştır/yansımaktadır. Disiplinlerarası etkileşimlerin ön planda olduğu, her türlü konu ve malzemenin sanata uyum sağladığı bu süreçte sanatçılar kendi özgün ifade olanakları ile kültürel özelliklerinin izlerini yaratıcılıkları ile birleştirmektedirler. Bu bağlamda gelenekler, sanatçıların ilham aldığı bir kaynak olmanın ötesinde kendilerini keşfetmek ve yaratıcılıklarını ortaya koymak açısından da etkili bir referans noktası olmaktadır. Bu araştırma; gelenekten ilham alan bir sanatçı olarak Ryunosuke Okazaki'nin giyilebilir heykellerinin kültürel tarihine ve estetik bağlamda dayandığı temellere odaklanmıştır. Sanatçının Japon sanatının erken dönemlerinden Jomon Dönemi seramiklerinden ilhamla ortaya koyduğu Jomon Jomon serisi estetik dili ve yalınlığı bakımından da Jomon seramiklerinin diliyle örtüşmektedir. Ancak bu bakış açısı uygulamadaki farklılıklar aracılığı ile sanatçının güçlü bir anlatım diline sahip

¹“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir. Sorumlu Yazar: Zeliha KAYAHAN

Statements of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”: No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article. Corresponding Author: Zeliha KAYAHAN

özgün uygulamaları aracılığı ile de ifade edilmektedir. Okazaki'nin bu üretimlerinde disiplinlerarası bir söylemi ve yaklaşımı da ortaya çıkarması dikkat çekicidir. Geleneğin gücünün günümüz sanatına olan yansımalarının özgünlük arayışındaki sanatçılar için eşsiz bir referans noktası olduğu gerçeği bu çalışmanın konusu olan Ryunosuke Okazaki'nin giyilebilir heykelleri aracılığı ile ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Çağdaş Sanat, Japon Seramik Sanatı, Ryunosuke Okazaki, Giyilebilir Heykel.

Abstract: Each work of art reflects the spirit of its own period in a sense. This act of reflection also serves as a semantic bridge between the past and the future. Because, like life itself, every field of art is affected by the cultures lived before it and creates layers by adding/articulating on previous experiences. The effect of globalization, in which change and transformation is experienced in the social dimension, is reflected in the field of art as well as in every field. In this process where interdisciplinary interactions are at the forefront and all kinds of subjects and materials adapt to art, artists combine their own unique expression possibilities and traces of their cultural characteristics with their creativity. In this context, traditions are not only a source of inspiration for artists, but also an effective reference point in terms of discovering themselves and revealing their creativity. This research; As an artist inspired by tradition, she focuses on the cultural history of Ryunosuke Okazaki's wearable sculptures and the aesthetic foundations on which they are based. The Jomon Jomon series, which the artist put there inspired by the Jomon Period ceramics from the early stages of Japanese art, coincides with the language of Jomon ceramics in terms of aesthetic language and simplicity. However, this point of view is also expressed through the unique practices of the artist with a strong expression language, through the differences in practice. It is noteworthy that Okazaki also reveals an interdisciplinary discourse and approach in these productions. The fact that the reflection of the power of tradition on today's art is a unique reference point for artists in search of originality is revealed through the wearable sculptures of Ryunosuke Okazaki, which is the subject of this study.

Keywords: Art, Contemporary Art, Japanese Ceramic Art, Ryunosuke Okazaki, Wearable Sculpture.

GİRİŞ

İnsanlık varoluşundan bu yana sürekli gelişen ve değişen yaşamsal özellikleri ile sürekli daha iyi ve daha mükemmele doğru bir arayış içerisinde olmuştur. Bu istek, hem kişisel odaklı hem de toplumsal odaklı olabilmektedir (Bingöl ve Çevik, 2020: 310). Bu açıdan değerlendirildiğinde sanat, toplumların kültürolojik anlamda geleceğe taşınmasında en etkili yollardan birisidir. Geçmiş ile gelecek arasında kurulan bağ, o toplumun tarihsel anlamda yerleşik varlığının sürmesinde de öncü bir rol oynar. Tüm sanat eserleri yapmak, iletişim kurmak, hissetmek ve bakmak ile ilgilidir ve hepsinin anlayışı, icadı ve genel amacı özünde aynıdır; anlam ve yorum üzerine hiçbir tekel yoktur (Whitham ve Pooke, 2018: 10-11). Bu bağlamda geçmişten beslenmeyen bir sanat anlayışının varlığını sürdürmekte eksik kalabileceğinden söz etmek mümkündür. Sanatsal süreç bağlamında değerlendirildiği zaman geçmiş kültürlerle bir karşı duruş ya da aynı görüşlerin bir devam niteliği taşıdığı üretimler de her sanat hareketi gibi bir başlangıç noktasına ihtiyaç duyar.

Bir sanatçının kendi toplumunun geleneklerinden beslenmesinin birçok farklı şekli olabilir. Sanatsal üretiminin kapsadığı konu bağlamında bir etkilenme olabilmesinin yanı sıra kullanılan malzeme, üslup, biçim, teknik, üretim olanakları, renk gibi birçok parametre sanatçıların bu eserlerine ilham kaynağı olabilir. Sanatçı, ilhamını aldığı olgunun ister tam karşısını isterse daha ötesine giden bir anlayışla o olgunun daha çağdaş versiyonunu da sunabilir. Bu durum bir düşüncenin veya bir fikrin geleceğe taşınmasına sağlarken kesintisiz sürekli bir ilerleyişin ve kültürel beslenmenin de önünü açar.

Gelenekten Beslenen Sanat

Geleneksel sanatlar, yapıldıkları ulusa, bölgeye, yapanın tecrübesine ve kullanıldığı malzemeye göre farklılıklar gösterir. Tarih öncesi çağlardan başlayarak Anadolu'nun geleneksel verilerinin oluşumu, yaşanan süreç içerisindeki politik, sosyolojik, kültürel ve ekonomik farklılıklar ile çeşitlenmiş ve gelişim göstermiştir. İslam ve Doğu sanatı terimlerinin bu ortak oluşum süreçleri, 19. yüzyıla kadar devam etmiş, Tanzimat Dönemi ile Doğu-Batı gelenekleri arasında ileriki yılları da etkileyecek hareketleri de başlatmıştır (Diri, 2019: iv). Çağdaş Türk Sanatı'na baktığımızda hemen hemen her dönemde sanatçıların gelenek ile bağ kurduğu özgün eserler ürettiği görülmektedir. Toplumsal ya da kültürel olarak birçok sebep ile ilişkilendirilebilecek bu anlayış Türk toplumunda geçmiş, tarih, kimlik, hatırlama, aidiyet gibi kavramları da bir anlamda ön plana çıkarmıştır. Türk Sanatı'nın gelişmesinde katmanlı aşamalar söz konusudur. Türkyılmaz çalışmasında bu gelişmeleri kronolojik olarak ifade etmektedir;

1980'lerden itibaren 'geçmişle bağlarını koparmamış, şimdiki ön plana

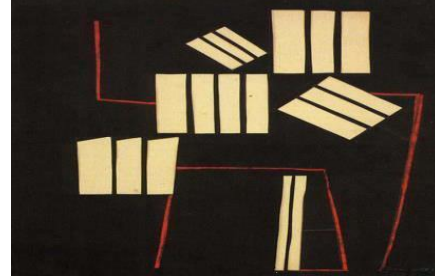
alan ve çoğulculuğa, farklılığa vurgu yapan postmodern söylem'le birlikte Çağdaş Türk Sanatı da dünya ile eş zamanlı olarak gerçek bir değişme, evrilme sürecine girmiştir. Bu dönemde Türk sanatçıları, geçmişe, bugüne ve geleceğe yaklaşımlarında "bellek" kavramını sorunsallaştırarak, Anadolu/Osmanlı/İslam kültürünü yeniden değerlendirmeyi istemişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti'ni oluşturan katmanları değişik boyutlarda irdeleyerek anılar, çağrışımlar, bellek zorlamaları ile "öteki" olmanın mantığını açığa çıkarma denemelerine girmişlerdir. 1980'lerin bunu yapma tarzı 1950'lerin modern gelenekle birleştirmeye dayanan "gelenekle beslenen kübizme dayalı soyutlamacı Doğu-Batı bireşimi" anlayışından, 1960'ların "ulusal-evrensel" ekseninde belirlenen "etki, taklit, yerellik, gelenek, biçem, içerik, soyut, somut" sorunları çevresindeki tartışmalarından ya da 1970'lerin toplumsala yönelik politik tavrından farklı olmuştur (Türkyılmaz, 2013: iv).

Tarih boyunca sanatın konusu olan her olgu aynı zamanda o dönemin güncel toplumsal bir konusu da olmuştur. Geleneksellik kavramı da Türk Sanatı'ndan benzer tartışmalara konu olmuştur. Çağdaş Türk Sanatı'nın önemli konularından biri olan "ulusallık/evrensellik" sorunsalı geleneksellikle ilişkili tutumları etkilemiştir. Genellikle birbiriyle ilişkili olan bu söylemler Türk Sanatı'nın düşünsel köklerinin de temelini oluşturmuştur. Çoğunlukla 'ulusallık' denildiğinde akla gelen ve 'ulusallık' düşüncesinin açılımında önemli unsurlar olarak görülen bu söylemler, "köklere dönüş/gelenek", "halka inmek/topluma yönelmek" gibi kavramlarla da görünür kılınmaya çalışılmıştır. Kültür-sanat çevrelerinde genellikle "Türk Kimliği", "gelenek", "ülkesellik", "yerellik", "öze dönme", "geçmişten yararlanma", "çağa uyma", "dışa açılma" gibi bazı kavram ve görüşler etrafında ele alınan "ulusallık/evrensellik" sorunu, 1980 sonrasında yerini "küreselleşme" olgusunun biçimlendirdiği yeni tartışmalara bırakmıştır (Bek, 2008: 129).

Bütün toplumlar ve kimlikler anılarının tekrardan canlandırılışı, öykülendirilişi ile tarihlerine sahip çıkarak zaman içinde kendilerini yenilemek amacıyla unutkanlıklarını aşmak için çaba sarf etmişlerdir (Türkyılmaz, 2013: 90). Nurullah Berk, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Sabri Berkel, Adnan Çoker, Erol Akyavaş, Ergin İnan, Gülsün Karamestafa ve Balkan Naci İslimyeli gibi pek çok Türk sanatçısı kendi kültürel imgelerini eserlerine yansıtmaktadırlar.

Görsel 1. Erol Akyavaş, Padişahların İhtişamı, 1950'li yıllar²

Görsel 2. Adnan Çoker, "Hüsn-ü Hat ve Espas", 1955, Kağıt ve pastel, 55.80x45.60cm³

Çağdaş Türk resim sanatının usta sanatçılarından Erol Akyavaş gelenekten beslenen resim çalışmaları ile bu alandaki öncü sanatçılar arasında yer almaktadır. Akyavaş yurt içi ve yurt dışında eğitim görmüş ve yaşadığı o ülkelerin sanatsal ortamını deneyimleyerek fotoğraf, mimari, matematik, geometri, felsefe ve din bilimlerine kadar pek çok farklı alanda derin araştırmalar yapmıştır. Sanatçı, İslam Sanatları'nı çağdaş sanata uyarlamış ve Doğu felsefesinin mistik/gizemli yönlerini öne çıkaran olgun yapıtlar üretmiştir. Akyavaş sahip olduğu çağdaş resim kültürü ile Osmanlı geleneğine dair imgeleri sentezleyerek kendi özgün dilini ortaya koymuştur. Sanatçı resimlerinde, vav harfi ve lâm-elif gibi hat sanatından çeşitli sembolleri de kullanır (Diri, 2019: 53-55). Kimya-ı Saadet, Kербela, Gazali, Fihi Ma Fih, İkonaklastlar İçin İkonalar, Hallac-ı Mansur ve Miraçname gibi serileri bulunan sanatçı için ünlü Osmanlı minyatür sanatçısı Matrakçı Nasuh önemli bir ilham kaynağıdır. Batıdan aldığı çağdaş sanat eğitimi İslam kültürü ile sentezleyerek 1980 sonrası dönemde İslam tarihinden alıntularla İslam sanatlarını çağdaş sanata uyarlamayı soyut bir biçimde başarmıştır. Sanatçı minyatüre de gösterdiği büyük ilgiyle minyatür sanatını tuval üzerine uyarlayarak birçok önemli eseri Türk sanatına kazandırmıştır (Akyavaş, 2000, s. 35-61; Şendur, 2017: 53-54).

Geleneği çağdaş bir düşünce olarak, bireysel bir üslupla aktaran Adnan Çoker (1927), Türk sanatında 1950'lerden beri tartışılan kimlik sorununu, geometri ve ülkenin mimari deneyimiyle sentezleyen işler üretir. 1951-55 arasında kaligrafik ve geometrik biçimlerin ağır bastığı soyut çalışmalarına örnek olarak "Soyut Mudanya", "Tekrarlanan Ritm" (1953), "Hüsn-ü Hat" (1954) gibi yapıtları gösterilebilir (Görsel 2).

Her sanat eseri kendi zamanının bir ürünüdür ve o zaman diliminin sanatsal anlayışı çerçevesinde yorumlanır. Ülkemizde Olduğu gibi yurt dışında da geleneksel unsurları çalışmalarında kullanana sanatçılar bulunmaktadır. Japon baskı kültüründen ve tekniği de batının ilgisini çekmiştir. Özellikle Van Gogh, Gauguin, Manet, Monet, Klimpt gibi empresyonist sanatçılar renkli Japon baskılarından etkilenmişlerdir (Karaça, 2017: 43). Uluslararası boyutta yaptığı dikkat çekici üretimleriyle tanınan Çinli sa-

² (URL 1)

³ (URL 2)

natçı Ai Weiwei çalışmalarında kendi kültürünün geleneklerine atıfta bulunur. Geleneksel Çin el sanatlarına ve tarihine yönelik seçtiği imgelerin yanı sıra teknik ve malzeme aracılığı ile de kültürel, sanatsal ve tarihsel bir atmosferi özgün üretimlerinde yansıtmaktadır.

Görsel 3. Ai Weiwei, Han Hanedanlığı Vazosunu Düşürmek (1995) adlı performansa ait fotoğrafın lego versiyonu, İstanbul. Sakıp Sabancı Müzesi, İstanbul. 2017⁴

Fotoğraf, sinema, heykel, seramik, enstalasyon ve performans gibi farklı sanat pratiklerini deneyimleyen sanatçı özgün obje ve kopya eserler arasındaki sahici olma/olmama durumunu sorgulamasının yanı sıra izleyiciyi geçmiş-şimdi-gelecek arasındaki bağın sorgulanabilir olma durumu ile de yüzleştirmektedir. Sanatçının bu yüzleşmesi özellikle Neolitik dönemden Han Hanedanlığı Dönemi'ne kadar olan geleneksel seramik kaplar açısından onun sanatsal üretimlerine yansımıştır. Kültürel birikimle yüklü bu hazır nesnelere müdahaleler yaparak geçmiş ve bugün arasındaki farkı gösterme çabasına giren sanatçı 1995'de, "Han Hanedanlığı Vazosunu Düşürmek" adlı performansında antika bir vazoyu kırarak eskiyi yeni bir forma dönüştürmüş ve yeni bir estetik arayışa yönelmiştir (Avcı ve Uslu, 2019). Sanatçı bu çalışmasına ait görselin lego versiyonunu, 2017 yılında Sakıp Sabancı Müzesi'nde olan Türkiye'deki ilk sergisinde "Porselene Dair" kapsamında sergilemiştir (Görsel 3).

Japon Seramik Sanatı Özelinde "Jomon Dönemi"

Gelenekten İlham Alan Sanat; Ryunosuke Okazaki'nin Giyilebilir Heykelleri konulu bu çalışma geleneksel sanata dair imge ve uygulamaların günümüz sanatına yansımaları ve bu yansımanın niteliği üzerinedir. Geçmişten günümüze birçok sanatçı kendi kültür ve geleneklerinden etkilenmiş bu doğrultuda eserlerini üretmiştir. Bu üretimlerde benzer alanlardaki yansımaları içerebilirken disiplinlerarası yaklaşımları

⁴ (URL 3)

da hem üretim hem de sergileme pratiklerinde görmek mümkündür. Ryunosuke Okazaki'nin Giyilebilir Heykelleri bu bağlamda Japon tarihinin en erken tarihsel dönemi olan Jomon Dönemine atıfta bulunmaktadır. Bu sebeple sanatçının seramik sanatına dair imgeleri giyilebilir heykel formuna dönüşmesinin serüveni öncelikle Japon seramik sanatı geleneğinden aldığı ilhamla başlamaktadır.

Japon tarihinin en erken tarihsel dönemi olan Jomon Dönemi, M.Ö.14.500 civarında başlayıp, Avrupa ve Asya Neolitikliği ile aynı zamana denk gelmiş ve M.Ö.300 civarında Yayoi Dönemi'nin başlamasıyla sona ermiştir. Jomon ismi "şerit izli" ya da "desenli" anlamındadır ve bu dönemde yapılan çanak çömlek stilinden gelmiştir. O dönemin teknolojisi çoğunlukla bıçaklar ve baltalar, yaylar ve oklar gibi basit taş ve ahşap araçlardan oluşmaktadır⁵. Jomon Dönemi'nde üretilen seramikler insanlık tarihinin ilk seramik örnekleri olarak kabul edilmektedir. Sanat tarihçilerinin Erken-Orta ve Geç Jomon Dönemi olarak inceledikleri bu seramik ürünler dönemlerine göre farklı özellikler göstermektedir.

Görsel 4. Jomon Kâsesi, Geç Jomon Dönemi'ne ait kordon işaretleri ile süslenmiş çanak çömlek. (Zhushchikhovskaya, 2007: 25).

Görsel 5. Bir Jomon kil maskesi, Jomon Dönemi, MÖ 1000-400. Tokyo Ulusal Müzesi. (Zhushchikhovskaya, 2007: 25)

Bu dönemin seramik ürünleri fitil (sucuk) yöntemiyle şekillendirilmiş ve kahverengi-sarı, kırmızımsı renktedir ve sırsız ürünlerdir. Jomon Dönemi'nin başlangıç evresinde yiyecekler ilk olarak bezemesiz çömleklerde saklanmış ve pişirilmiştir. Daha sonraki süreçte bu seramiklerin basit doğrusal desenlerle ve ahşap oyma gereçlerin yüzeyde bırakmış olduğu izlerle bezendiği görülmektedir. M.Ö.7500, ilk (initial) Jomon Dönemi'nde dinsel törenlerde kullanılan seramiklerde ise iple gelişigüzel yapılmış

⁵ (URL 4)

bezemelerin var olduğu izlenmektedir. Bu bezemelere Erken Jomon Dönemi'nde seramiklerde yüzeyde deniz kabuklarının dokuları, sgraffito tekniği ile yapılan desenler ve kil aplikasyonlar eklenmiştir. Orta Jomon Dönemi (M.Ö. 3500), figürünler ve kaplarda bolca kullanılan ip, aplikasyon ve kazıma bezemelerle gelişen Jomon seramikleri Japon kültürünün zirvesi olarak kabul edilmektedir. Geç Jomon Dönemi'nde redüksiyon pişirimi yaygınlaşmasıyla başlarda kırmızı renkte olan Jomon seramikleri kahverengi-siyah renkte görülmeye başlamış ve figürünlerde ve kaplarda önemli bölgesel farklılıklar ortaya çıkmıştır (Nakamura: 2002; Çobanlı ve Özer, 2013: 51).

Jomon, kelimenin tam anlamıyla "ip desenli" anlamına gelir ve adından da anlaşılacağı gibi, çanak çömleklerin çoğu, onları işlevselden daha dekoratif hale getirerek bobinler ve baskılarla özenle tasarlanmıştır⁶. Arkeolojik kayıtlara bakıldığında gelişmiş sepetçilik ve ipin Jomon Dönemi'nin önemli el sanatı olduğu görülmektedir. Bitki ve elyaftan yapılmış eserlerin kalıntıları bunun doğrudan kanıtıdır. Büyük varyasyonun yanı sıra bükülmüş ve örülmüş ip düğümleri ve ilmekleri tespit edilmiştir (Zhushchikhovskaya, 2007: 25-26). Bu işlevsel ip formlarının Jomon halkının sosyal yaşantısının her alanına kültürel bir imge olarak yerleştiğini düşünmek mümkündür. İpin esnekliğinin ve estetik ifadesinin seramik kaplara yansması da bu bağlamda oldukça anlamlı olmaktadır. Üzerlerinde ipi çağrıştıran bu dekorların/rölyeflerin olduğu seramik kapların yüzeyleri özgün Jomon Seramikleri'nin genel karakteristiğini de oluşturmaktadır.

Görsel 6. M.Ö. 1000- 300 Son Jomon Dönemi'ne ait figürün örneği, Earthenware⁷
Görsel 7. Sepet, Orta Jomon dönemi (M.Ö. 3.000-2.000), Sannai Maruyama bölgesi⁸

⁶ (URL 5)

⁷ (URL 6)

⁸ (URL 7)

Erken Jomon döneminde kil dogu figürinleri yapılmış ve başlangıçta 3-30 santimetre arasında değişen büyüklükteki düz imajlar halinde ortaya çıkmıştır. Orta Jomon döneminde figürinler daha geniş alanlara yayılmış ve sayısı oldukça artmış ve Geç Jomon döneminde figürinler üç boyutlu özellikler kazanmıştır. Böylesi figürinlerin çoğu, bereketliliği arttırmak için hamile kadınları tasvir etmiş ya da bazen kırık halde, inansa göre kötü şansın ya da hastalıkların tasvir edilen insandan figürine geçeceği düşünülerek yaşayan insanlar tasvir edilmiştir⁹.

Zhushchikhovskaya'ya (2007) göre, Jomon'da yüksek kabartmalı kordon (ip) taklidi dekorasyon Tohoku ve güney Hokkaido'dan çömlekler yerel nüfus için kültürel bir işaret niteliğindedir. Bunun en temel sebebi ise; muhtemelen işlevsel anlamda işaretlemler günlük hayatın en gerekli öğelerinden bir olmasıdır. Bağlama, savunma, koruma gibi anlamlar içerebilen bu ipsele formlar tarih öncesi insanların düşünce sisteminde bu soyut kavramların somut çağrışımları olarak da düşünülebilir.

Ryunosuke Okazaki'nin Giyilebilir Heykelleri

Sanatsal süreçler göz önüne alındığında sanatçı üretimlerinin; toplumsal olayların, sosyal, kültürel, ekonomik, politik ve teknolojik gelişmeler/değişmeler ile harmanlandığı bir koşulda oluştuğundan söz etmek mümkündür. Bu açıdan değerlendirildiğinde bireysel üretimde bulunan sanatçının içinde bulunduğu kültürden etkilenmemesi söz konusu değildir (Bilirdönmez ve Çevik, 2020: 73).

Whitham ve Pooke, "Çağdaş Sanatı Anlamak" (2018) isimli çalışmasında, sanatçıların her şeyden yalıtılmış bir ortamda çalışamayacağını; sanatları kendi zamanlarının bir ürünü ve çeşitli ölçülerde tarihsel, toplumsal, ekonomik, felsefi bağlam ve koşullardan etkilendiğinden söz etmektedir. Çağdaş dünyanın inovasyon ve değişim ile karakterize olmasının yanı sıra çağdaş sanat da bu düşünsel yapıları yansıtır. Çağdaş sanatçılar kökleri geçmişe dayanan geleneklerden faydalansalar da üretimleri günümüz sanat anlayışları bağlamında şekillenir.

Çağdaş sanat anlayışı ile birlikte yeni ifade olanaklarını ve sorgulamaları da içinde barındıran çağdaş heykel sanatının oluşturduğu plastik dil yeni ifade olanakları ve alternatif malzeme kullanımı ile çeşitlenerek tekrar tekrar yenilenmektedir/yorumlanmaktadır (Özkul, 2019: 74).

⁹ URL 4)

Görsel 8. Ryunosuke Okazaki, JomonJomon Koleksiyonu, 2016¹⁰.

Görsel 9. Orta Dönem Jomon Seramik Kap¹¹

Sanatçı Ryunosuke Okazaki, Tokyo Sanat Üniversitesi'nde mezuniyet projesi olarak hazırladığı çalışmasında geleneksel Jomon Dönemi seramiklerinden aldığı ilhamla heykelsi elbise formları tasarlamış ve üretmiştir. Japon Jomon dönemi çömlekçiliği ve Şinto inanışından beslenen cesur renk ve şekillerde yarattığı Jomon Jomon adını verdiği koleksiyonda ana renkler olarak kırmızı, mavi, siyah ve beyaz benimseyen polyester, pamuk ve nervürlü örgüler kullanmıştır (URL 9).

Jomon Dönemi seramik kapların yüzeyinde yer alan ip formlarını Okazaki'nin heykelsi kıyafet tasarımlarına yansımaları geometrik desenler ve şekillerle oluşturulmuş tekstil birleşimleri olarak görmektedir. Cesur renklerin kullanıldığı tasarımda kumaş kıvrımları ve sert renk geçişleri ile keskin ve zıt bir görünüm oluşturulmuştur. Tasarımcı, "Jomon çanak çömleğinin ve topraksı Şinto'nun modellemesini modern bir şekilde ifade etmek için modern malzemeleri kullanırken onu pop ve renkli kılmaya çalıştım" biçiminde açıklamaktadır (URL 9). Sanatçının kırmızı beyaz ve siyah renklerin hâkim olduğu çalışmasında (Görsel 8) kumaş şeritleri ile oluşturulmuş tasarım Jomon Dönemi'nin el sanatı konumundaki ip işçiliği, örme, sepetçilik geleneğinin ilhamının günümüz sanat anlayışı ve tasarım dili çerçevesinde oluşturulmuş bir ifadesidir.

¹⁰ (URL 8)

¹¹ (URL 6)

Görsel 10. 'Ateş alevi' olarak bilinen dekoratif stile sahip bir Jomon çanak çömlek kabı. Jomon Dönemi, MÖ 3000-2000, Tokyo Ulusal Müzesi, Japonya¹².

Görsel 11. Ryunosuke Okazaki, JomonJomon Koleksiyonu, 2016¹³

Ateş Alevi (Görsel 10) isimli Jomon seramiğinde isminden de anlaşılacağı üzere soyut alev biçimini ifade eden keskin kıvrımlar kilin plastik yapısı aracılığı ile izleyiciye sunulmuştur. Okazaki, bu seramiklerde şekillenen soyut ifade anlayışını kıvrımlarla oluşturulan kumaş şeritleri ile somutlaştırır. Sanatçının bu ifade olanakları değerlendirildiğinde, özellikle ipin biçimsel formundan öte işlevine yönelik, bağlama/bağlanma, düğüm olma, sarma, kuşatma gibi anlamsal çağrışımlarının da kullanımı söz konusudur.

Görsel 12. Ryunosuke Okazaki, JomonJomon Koleksiyonu, 2016¹⁴.

Görsel 13. Sprey tarzı Jomon çanak çömlek¹⁵.

¹² (URL 8)

¹³ (URL 10)

¹⁴ (URL 6)

Jomon Dönemi seramiklerinde yoğun bir şekilde spiral ip hareketleri görülmektedir ve desenlerin birleşim yerlerinde düğüm ve kesişim noktaları bulunmaktadır. Seramik kapların/vazoların daha çok ağız kısmında artan dekor uygulamaları seramik yüzeyin alt kısımlarına doğru sadeleşerek azalır. Okazaki'nin giyilebilir heykellerinde aşağıya doğru iplerin veya kumaşların uzaması/sarkması durumu, seramik kapların bu genel özellikleri ile ilişkilendirilebilir (Görsel 14-15).

Görsel 14-15. Mavi Tonal Tasarım¹⁶

Ryunosuke Okazaki'nin eserleri hem günümüz teknolojisinden ve estetiğinden faydalanması açısından hem de geçmiş ile kurduğu kültürel bağın sağlamlığı ile ilgi çekici ve estetik seviyesi yüksek disiplinlerarası bir çalışmaya imza atmaktadır. Bu çalışmalar hem sanatın kültürel aktarımlardaki rolünün somut bir örneği hem de geleneklerin yaşatılması adına toplumsal bilincin oluşturulmasına katkı sağlamaktadır.

SONUÇ

Sanat evrensel bir dile sahiptir. Bu evrensellik kendi içerisinde kültürolojik imgeler, simgeler ve anlamlar barındırabilmektedir. Bir alana hâkimiyet o konu özelinde bir tecrübe ya da araştırmayı da zorunlu kılmaktadır. Sanatçılar için özgün sanatsal üretim sınırları kendi kültürünü, toplumunu, geleneğini dolayısıyla kendisini tanıması ile mümkündür. Sanat bu bağlamda yaşamın kendisidir. Sanat tarihi bakımından değerlendirildiğinde bu düşünsel yapı çerçevesinde her dönem bir sonraki dönem için hem bir karşı duruş hem de bir esin kaynağıdır. Bu durumun sanatta karşılığı esinlenme ya da ilham almak kavramlarıyla açıklanırken asıl hedef her sanatçının duygu ve

¹⁵ (URL 6)

¹⁶ (URL 8)

düşüncelerini kendi özgün tarzı çerçevesinde ortaya koyabilmesidir.

Gelenekler her toplumun kültür temellerini oluşturur. Çağlar boyunca bilimsel yenilikler ile evrimleşen, gelişen bu kültür sanatçıların geçmiş ve gelecek arasında kurdukları bağ aracılığı ile tekrar tekrar şekillenir. Birçok kültürde geçmiş öğretilerden ve imgelerden faydalanan sanatçılar olmuştur/olacaktır. Bu durum küreselleşme ve disiplinlerarasılık kavramlarının en belirgin yansımalarından biri olarak günümüz sanat pratiklerinde sıklıkla karşılaşılan bir özelliktir ve her eserde farklı anlamlar taşıyabilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Japon sanatçı Ryunosuke Okazaki, gelenekten yola çıkarak oluşturduğu özgün üretimleri aracılığı ile sanat anlayışını günümüze aktarmıştır. Sanatçının giyilebilir heykelleri erken dönem Jomon seramik kaplarında görülen ip, örme, düğüm gibi geleneksel biçimlere atıfta bulunmaktadır. Sanatçı geçmişten aldığı bu ilhamı hem anlamsal hem de estetik bir dille günümüze taşır.

Bu araştırmanın sonucunda; Ryunosuke Okazaki örneğinde olduğu gibi bir sanatçının kendini ifade etmesi açısından gelenekten yararlanmasını/esinlenmesini yaşamın her alanında var olan değişim ve dönüşüm durumu ile ilişkilendirmek mümkündür. Bu bağlamda geleneksel bağıntılardan beslenen sanatçıların, yalnızca içinde buldukları kültürü tanımanın ve anlamının ötesinde onun sürdürülebilirliğine de hizmet ederek geçmişin mirasını özgün tasarımları aracılığı ile evrensel boyuta taşıdıklarını söylemek mümkün olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akyavaş, E. (2000). *Erol Akyavaş: yaşamı ve yapıtları*. Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Avcı, S. ve Uslu, M. (2019). Ai Weiwei'nin muhalif sanatı. *Akdeniz Sanat*, 13 (23), 19-29.
- Bek, G. (2008). Çağdaş Türk sanatında "ulusallık/evrensellik" sorunsalı ve bazı temel yaklaşımlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17, 117-130.
- Bilirdönmez, K. ve Çevik, Ç. (2020). Çağdaş sanatta mekânla ilişkili tasarımlar ve Jean Dubuffet'in grafiksel heykelleri. *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6, 73-100.
- Bingöl, M. ve Çevik, N. (2020). Çağdaş sanatta öznel bir deneyim: Ütopyaların bireysel yansımaları. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 26, 309-329.
- Çobanlı, Z. ve Özer, G. (2013). 400 yıllık gelenek: Hagi seramikleri. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5 (5), 50-69.
- Diri, T. (2019). *Geleneksel sanatların çağdaş Türk resim sanatına yansımaları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

- Nakamura, O. (2002). *Early Japanese art*. (Çev.: M. J. McClintock). Kokugakuin University.
- Özkuş, T. (2019). Disiplinlerarası süreç bağlamında çağdaş heykel sanatının plastik dil olarak kullanılması. *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6 (2), 73-84.
- Şendur, G. (2017). *Türk kültürünün geleneksel sanatlardaki yeri günümüz çağdaş sanata etkisi ve eğitime yansımaları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Türkyılmaz, H. Ö. (2013). *Çağdaş Türk resminde gelenek sorunsalı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Whitham, G. ve Pooke, G. (2018). *Çağdaş sanatı anlamak*. (Çev.: T. Göbekçin). Hayalpe-rest Yayınevi.
- Zhushchikhovskaya, I. (2007). Jomon Pottery: Cord-imitating decoration. *Documenta Praehistorica*, 34, 21-29.
- Karaca, G. (2017). Yerellik ve gelenekten beslenen evrensel-çağdaş sanat anlayışı. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi* 3 (2), 40-49.

İnternet Kaynakları

- URL 1: "Erol Akyavaş". https://www.sanatmezat.com/erol-akyavas_cntnt.html. Erişim Tarihi: 31.08.2021
- URL 2: "Çağdaş Türk Resminde Soyut Ve Soyutlama Yaklaşımları Bağlamında Yapı Ve İçerik Sorunları". <https://docplayer.biz.tr/19154969-Cagdas-turk-resminde-soyut-ve-soyutlama-yaklasimlari-baglaminda-yapi-ve-icerik-sorunlari.html>. Erişim Tarihi: 31.08.2021
- URL 3: "Ai Weiwei Porselene Dair sergisi Sakıp Sabancı Müzesi'nde açıldı". <https://www.haberizlenim.com/ai-weiwei-porselene-dair-sergisi-sakip-sabanci-muzesinde-acildi-2191h.htm>. Erişim Tarihi: 31.08.2021
- URL 4: "Hoang, T. (2018). Jomon Dönemi". <https://Gorgondergisi.Com/Jomon-Donemi-Japon-Prehistoryasi/> Erişim Tarihi: 05.03.2021,
- URL 5: "Johnny (2021). Elaborate Jomon-Era Pottery Informs The Colorful Curvatures Of Couture By Ryunosuke Okazaki". <https://www.spoon-tamago.com/2021/02/25/ryunosuke-okazaki-jomonjomon/> Erişim Tarihi: 05.03.2021,

- URL 6: “Jomon period”. https://www.wikizero.com/en/J%C5%8Dmon_period. Erişim Tarihi: 31.08.2021
- URL 7: “The precocious potters of ancient Japan”. <https://www.apollo-magazine.com/precocious-potters-ancient-japan-jomon/>. Erişim Tarihi: 31.08.2021
- URL 8: “Elaborate Jomon-Era Pottery Informs the Colorful Curvatures of Couture by Ryunosuke Okazaki”. <https://www.spoon-tamago.com/2021/02/25/ryunosuke-okazaki-jomonjomon/> Erişim Tarihi: 31.08.2021
- URL 9: “Parkes, J. (2021). Ryunosuke Okazaki Creates Couture Dresses Informed By Jomon-Era Pottery”. Erişim Adresi: <https://www.dezeen.com/2021/03/05/ryunosuke-okazaki-couture-fashion-design/> Erişim Tarihi: 05.03.2021
- URL 10: “Jomon 'fire-flame' Vessel”. <https://www.worldhistory.org/image/6662/jomon-fire-flame-vessel/>. Erişim Tarihi: 31.08.2021

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Öğretmenlerin Öğrenmeyi, Gelişimi İzleme ve Değerlendirme Yeterliklerine Yönelik Önem ve Özyeterlik Ölçeklerinin Geliştirilmesi

Teachers' Self-Efficacy and Importance Scale for Learning, Development Monitoring and Evaluation Competencies

Mehtap AKTAŞ*
Nezaket Bilge UZUN**

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Aktaş, M. ve Uzun, N. B. (2021). Öğretmenlerin öğrenmeyi, gelişimi izleme ve değerlendirme yeterliklerine yönelik önem ve özyeterlik ölçeklerinin geliştirilmesi. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 152-172.

Aktaş, M. & Uzun, N. B. (2021). Teachers' self-efficacy and importance scale for learning, development monitoring and evaluation competencies. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 152-172.

 10.29228/kesit.52371

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 17.08.2021
Kabul/ Accepted/ Принимать: 21.09.2021
Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена Інтихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Dr., Kafkas Üniversitesi, mhtpaktas@gmail.com

**Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, n.bilgeuzun@gmail.com

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Öğretmenlerin Öğrenmeyi, Gelişimi İzleme ve Değerlendirme Yeterliklerine Yönelik Önem ve Özyeterlik Ölçeklerinin Geliştirilmesi¹

Teachers' Self-Efficacy and Importance Scale for Learning, Development Monitoring and Evaluation Competencies

Dr. Mehtap AKTAŞ

Doç. Dr. Nezaket Bilge UZUN

Öz: Bu çalışmanın amacı öğretmenlerin öğretmenlik mesleği yeterliklerinden öğrenmeyi, gelişimi izleme ve değerlendirme yeterliklerinin önem ve özyeterlik düzeylerini belirleyen; psikometrik nitelikler açısından uygun ölçme araçlarını geliştirmektir. Ölçekler için öğretmenlerin öğrenmeyi, gelişimi izleme ve değerlendirme yeterlikleri temel alınmıştır. Bu kapsamda ek kanıtlar oluşturacak biçimde güvenilirlik ve geçerlik analizleri (açımlayıcı faktör analizi, doğrulayıcı faktör analizi; yakınsak geçerlik, yapının belirlenmesine ek kanıt olarak Horn Paralel Analizi); Güvenirlik analizlerinde Cronbach alfa güvenilirlik belirleme yöntemi, birleştirici güvenilirlik yürütülmüştür. Yapının açılanmasına ilişkin analizler ve Horn paralel analizi ile; toplam varyansın % 57,8 ünü açıklayan tek faktörlü önem ölçeği, % 65,1 'ini açıklayan iki faktörlü özyeterlik ölçeği elde edilmiştir. Her iki ölçek için DFA'yla test edilen ölçme modellerinin uyum indekslerinin kabul edilebilir ölçütler içerisinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Önem ölçeğinin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0,996 iken; özyeterlik ölçeği için 0,968 ve "ölçme araçlarını planlama, geliştirme ve uygulama sürecine ilişkin yeterlikler" alt boyutu için .951, "ölçme sonuçlarını analiz etme, raporlama ve süreci yeniden düzenleme" alt boyutu için .944 olarak bulunmuştur. Önem ölçeği için hesaplanan birleştirici güvenilirlik katsayısı 0,966 iken; özyeterlik

¹ "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma ölçek geliştirmeye dayandığı için etik kurul raporu gerekmemektedir. Sorumlu Yazar: Mehtap AKTAŞ

Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Committee Report is not required because this study is based on scale creating. Corresponding Author: Mehtap AKTAŞ

ölçeği için elde edilen CR değerleri ise sırasıyla 0,95 ve 0,94 olarak bulunmuştur. Her iki ölçek için de yakınsak geçerlik koşulları sağlanmıştır. Elde edilen bu bulgular geliştirilen ölçek ile ortaya konan ölçümlerin güvenilir olduğu biçimde yorumlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim bilimleri, öğrenmeyi-gelişimi izleme ve değerlendirme, önem, özyeterlik, ölçek geliştirme.

Abstract: The aim of this study is to determine the importance and self-efficacy of teachers' learning from teaching profession competencies, monitoring and evaluation of development; To develop measurement tools with high reliability and validity. For construct validity in data analysis; exploratory factor analysis, confirmatory factor analysis; Convergent validity, which gives information about the relationship between the factor and the items under it, and Horn Parallel Analysis were used as additional evidence for the determination of the structure. In the reliability analysis, Cronbach alpha reliability determination method and composite reliability were used. The single-factor significance scale, which explained 57.832% of the total variance, and the two-factor self-efficacy scale, which explained 65.1%, were obtained. It was concluded that the fit indices of the measurement models tested with CFA for both scales were within acceptable criteria. While the Cronbach alpha reliability coefficient for "significance scale" was 0.996; 0.968 for the self-efficacy scale and .951 for the "competences regarding the process of planning, developing and applying measurement tools" sub-dimension, .944 for the sub-dimension of "analyzing measurement results, reporting and re-arranging the process". While the composite reliability calculated for the significance scale was 0.966; The CR values obtained for the self-efficacy scale were found to be 0.95 and 0.94, respectively. Convergent validity conditions were met for both scales. These findings can be interpreted in a way that the measurements revealed by the developed scale are reliable.

Keywords: Educational sciences, learning-development monitoring and evaluation, importance, self-efficacy, scale development.

GİRİŞ

Bir toplumun gelişimi, eğitim sisteminin başarısından ayrı düşünülemediği gibi, o toplumda yaşayan bireylerin eğitimi ile paralellik göstermektedir. Senemoğlu (2001) öğretmenliği; davranış değiştirme mühendisi olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla toplumsal davranışların gelişimi toplumu oluşturan birey davranışlarından etkilen-

mekle birlikte, bu değişime en fazla katkıyı sunan mesleki grubun öğretmenler olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır.

Öğretmenlerin, öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği yeterlikleri yerine getirmeleri ve mesleki anlamda kendilerini geliştirmeleri; mesleğinin gerektirdiği yeterlikleri yerine getirebileceklerine ilişkin inançlarına, ilgilerine, mesleki tutumlarına, mesleki yetkinliklere verdikleri öneme...vb. gibi bir çok değişkene bağlı olarak değiştirdiği bilinmektedir (Özkan vd., 2002, Tschannen-Moran ve Hoy, 2001; Schmitz, 2000; Tschannen-Moran vd, 1998; Saral, 1993)

Özyeterlik alanında öncü olan Bandura (1986), özyeterliği “bireyin gerçekleştirebilecek bir edimi yapabilmek için gerekli eylemleri örgütleyerek o edimi başarılı bir biçimde gerçekleştirmeye yönelik kendi yeteneklerine ilişkin yargısı” olarak tanımlamaktadır (s. 391). Ayrıca Bandura (1997), bireyin belirli bir davranışı gerçekleştirmedeki yeteneğini kestirmenin bir yolunun, bireyin algılanan özyeterlik düzeyinin ölçülmesi olduğunu vurgulamaktadır. Algılanan özyeterlik bireyin edimde bulunduğu ortamın koşullarından, deneyimlerinden etkilenmektedir ve bu nedenle özyeterlik inancı ölçülürken bireyin içinde bulunduğu koşullar ve deneyimleri de dikkate alınmalıdır (Bandura, 2012; Çakır ve Alıcı, 2009; Judge, Jackson, Shaw, Scott ve Rich, 2007; Lee ve Bobko, 1994). Özyeterlik, zamanla, deneyimler aracılığıyla gelişen bir inançtır. Bandura’ya göre (1977) özyeterlik beklentisi dört kaynaktan ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki, bireyin daha önceki başarı ve/veya başarısızlık deneyimlerini içeren performansları; ikincisi, başkasının deneyimleri; üçüncüsü, bireylerin yapabileceği etkinlikler konusunda sözel olarak ikna olması ve dördüncüsü ise, endişe, stres, yorgunluk, ruhsal durum gibi duygusal uyarılma durumlarıdır. Özyeterlik beklentisinin ortaya çıkmasına neden olan bu kaynaklar incelendiğinde, performans başarılarının, yeterlik bilgisinin en etkili kaynağı olduğu ve kişisel öğrenme deneyimlerine dayalı olduğu görülmektedir (Egan, 1999). Tüm bu bilgiler ışığında özyeterlik beklentisinin, bireylerin ulaştıkları başarı seviyesinin kuvvetli bir belirleyicisi olduğu ve insan davranışlarında anahtar rol üstlendiği söylenebilir.

Toplumsal değişime ışık olacak olan eğitim sistemi içerisinde öğrenme ortamlarının hazırlanmasında, öğretmenin yeterliğinin ve öz-yeterlik beklentisinin önemli bir rolü olduğunu vurgulanmıştır (Yavuzer ve Koç, 2002). Öğretmenlerin özyeterlikleri; “öğretimsel yeterliklerine olan güveni, öğrencilere hedef davranışları kazandırma gücüne ilişkin yargıları ve öğrencilerin performansını geliştirebilmeye ilişkin inançları” (Atıcı, 2000) biçiminde tanımlanmıştır. Öğretmen özyeterliği üzerine bir çok çalışma olmakla birlikte bu çalışmalar incelendiğinde (Karabacak, 2014; Kılınc, 2011, Maskan, 2010, Karacaoğlu, 2008; Kahyaoğlu ve Yangın, 2007; Çapri ve Kan, 2006) öğretmenlerin öğrenme sürecindeki ölçme değerlendirme yeterliklerine ilişkin bir ölçek geliştirme çalışmasına rastlanmamıştır. Öğretmenlerin mesleki yeterlikleri dikkate alındığında;

bu yeterliklerin önemli bir kolu olan ölçme değerlendirmeye dönük yeterlikler üzerinde çalışılmamış olması bu çalışmanın alanyazına sağlayacağı katkıyı arttıracığını düşünülmemektedir.

Bu çalışmada özyeterlik gibi öğretmenlerin ölçme değerlendirmeye ilişkin mesleki yeterlikleri üzerinde etkili olduğu düşünülen bir diğer değişken olarak “önem algısına” yer verilmiştir. Bir öğretmenin herhangi bir mesleki yeterlik ölçütü üzerinden, bu edimi yerine getirmeye ilişkin inancının yanı sıra; bu yeterlik ölçütüne mesleki anlamda verdiği önemde belirleyici olduğu düşünülmüştür. Bireyler herhangi bir durum ile karşılaştıklarında, bu duruma ilişkin verilmesi gereken kararın kendisi için ne derece önemli olduğunu tartışır. Bireyin duruma atfettiği önem derecesine uygun şekilde ilgili durum için çaba göstereceği düşünülmektedir. Önem algısının öğretmenlerin öğrenme sürecinde ölçme değerlendirmeye ilişkin performansı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir.

Öğretmenlerin ölçme değerlendirmeye dönük mesleki yeterlikler çerçevesindeki özyeterlik ve önem algılarının belirlenmesi eğitim sistemine önemli bilgiler sağlayacaktır. Nitekim alanyazında mesleki yeterlikler üzerine yapılan çalışmaların yoğunluğu (Nokelainen vd, 2018; Tyson, 2018; Ashton ve Webb, 1986; Podell ve Soodak, 1993; Allinder, 1995; Rose ve Medway, 1981; Brophy ve Good, 1984; Midgley, Feldhauser ve Eccles, 1989; Fuchs, Fuchs ve Bishop, 1992; Guskey, 1988; Meijer ve Foster, 1988; Coladarsi, 1992; Woolfolk, Rosoff ve Hoy, 1990); toplumsal gelişimdeki öğretmenlerin mesleki yeterlik düzeylerine ciddi bir biçimde bağlı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle konu ile ilişkili ölçme araçlarının geliştirilmesi ve uygulanması önemli hale gelmektedir. Bu gerekçelerden yola çıkılarak bu çalışmada öğretmenlerin öğrenmeyi, gelişimi izleme ve değerlendirme yeterliklerine ilişkin özyeterlik ve önem düzeyini ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmek amaçlanmıştır. Özyeterlik ve önem algısının bireye kattıklarını düşünüldüğünde öğretmenlerin yaptıkları ya da yapacakları işe dair yeterliklerinin artırılması bakımından eksiklikleri açığa en doğru biçimde ortaya koyan ölçeğin problemlere karşı alınması gereken önlemlere ışık tutacağı düşünülmektedir. Bu araştırmanın amacı; öğretmenlerin öğretmenlik mesleği yeterliklerinden öğrenmeyi, gelişimi izleme ve değerlendirme yeterliklerinin özyeterlik ve önem derecelerini belirlemeye yönelik; güvenilirliği ve geçerliği yüksek benzer yetkinlikler üzerinden tasarlanmış ölçme araçlarını geliştirmektir.

YÖNTEM

Araştırmanın Türü

Bu araştırma, öğretmenlerin mesleki yeterliklerinden öğrenmeyi, gelişimi izleme ve değerlendirme yeterliklerini belirlemeye yönelik ölçek geliştirilmesi amaçlanan temel araştırma niteliğindedir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmada kullanılan çalışma gruplarından ilki açımlayıcı faktör analizi için oluşturulan grup iken; ikinci çalışma grubu ise doğrulayıcı faktör analizi için oluşturulan ilk gruptan bağımsız bir gruptur. Analizlerin yürütülmesi amacı ile ulaşılan çalışma grupları ile ilgili bilgiler şu biçimdedir:

AFA kapsamında ulaşılan çalışma grubunu eksik ve hatalı gözlemlerin ayıklanması sonucu kalan 539 öğretmen oluşturmaktadır. Ölçek geliştirme sürecinde “Önem” ve “Özyeterlik” açısından ayrı ayrı ortaya konan yapıyı açıklamak amacıyla yapılan açımlayıcı faktör analizinin sayıltılarını test etmek için 539 bireyin ölçme aracına verdiği yanıtlar “Aykırı değerler, tek değişkenli ve çok değişkenli normallik dağılımı, doğrusallık, R’nin faktörlenebilirliği” bakımından incelenmiş, bu incelemeler sonucunda “önem” için sayıltıları karşılayan 470 gözlem; “özyeterlik” için 485 gözlem ile AFA analizleri gerçekleştirilmiştir. Her iki ölçek için gözlem sayılarının; alan yazın dikkate alınarak gereken minimum gözlem sayısının üzerinde olması sebebiyle (Tabachnick ve Fidel, 2013) çalışma gruplarının büyüklüğünün yeterli olduğuna karar verilmiştir.

Yapı geçerliğine kanıt toplamak amacı ile 289 farklı öğretmenden toplanan veri üzerinden Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. AFA ile ortaya konan yapının farklı bir grup üzerinde doğrulanıp doğrulanmadığına odaklanılan, ek güvenilirlik ve geçerlik kanıtları toplamaya yönelik bu aşama da gözlem sayısı büyüklüğü; önerilen ölçütten (Tabachnick ve Fidel, 2013) az olmasına rağmen göz ardı edilmiştir. Sayıltılar test edildikten sonra tekli aykırı değere rastlanmaz iken; çoklu aykırı değer olma sebebiyle ($\chi^2_{24, 0,001} > 45,559$) 14 gözlem bu analize dahil edilmemiş; kalan 265 gözlem ile DFA yapılmıştır.

Ölçek Geliştirme Süreci

Ölçek maddelerinin yazılması ve denemelik formun oluşturulması sürecinde Milli Eğitim Bakanlığı’nın belirlemiş olduğu “Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri (2006 ve 2017)’nde belirlenmiş olan 24 tane yeterlik ve performans göstergeleri esas alınmıştır (MEB, 2006; MEB, 2017). Araştırma kapsamında kullanılan bu yeterlik listesi çift taraflı bir biçimde çalışma gruplarına sunulmuştur. Öğretmenlerden kendilerine sunulan yeterliklere “icra etme açısından kendilerine duydukları güveni” ve bu yeterliklerin “mesleki açıdan ne kadar önemli bulduklarını” 1 ile 10 puan aralığında derecelenmeleri istenmiştir. Uygulamaya esas olan form EK 1’de sunulmuştur. Araştırmaya katılımda gönüllülük esas alınmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde yapı geçerliği için; açımlayıcı faktör analizi, doğrulayıcı

faktör analizi; faktör ve altında yer alan maddelerin ilişkisi hakkında bilgi veren yakınsak geçerlik, yapının belirlenmesine ek kanıt olarak Horn Paralel Analizi kullanılmıştır.

Ölçek geliştirme sürecinde birbirleriyle bağlantılı çok miktarda değişkeni bir araya getirerek, kavramsal olarak anlamlı daha az miktarda yeni değişkenler ortaya çıkarmayı hedefleyen çok değişkenli bir istatistik olan AFA kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2019; DeVellis, 2017). Yapılan analizler sonucunda ölçekteki maddelerin madde toplam korelasyonları, Crobach Alfa güvenirlik katsayısı, faktör ortak varyansı, faktör yük değeri ve döndürme sonrası faktör yük değerleri hesaplanmıştır. AFA çok değişkenli bir analiz tekniğidir. Bu nedenle ilk olarak toplanan verilerin çok değişkenli analiz için uygun olup olmadığına ilişkin çeşitli sayıltı analizleri hem önem hemde özyeterlik için ayrı ayrı yürütülmüştür. Bu analizlere ilişkin bulgular sırayla açıklanmıştır:

Analizde tam veri matrisi kullanılmış, eksik veri üretecek ölçek formlarına ilişkin gözlemler çalışmaya dahil edilmemiştir. Bu nedenle eksik verilerle ilgili bir işlem yoluna başvurulmamıştır. Eksik ve hatalı olduğu düşünülen tüm gözlemler analiz dışı bırakılmış ve 539 gözlem ile analize başlanmıştır. Tek değişkenli ve çok değişkenli aykırı değerler için sırasıyla Z değerleri ve mahalanobis uzaklıkları incelenmiştir. “Önem” ve “Özyeterlik” için için Z değeri +3 ile -3 aralığının dışında kalan birer tek değişkenli aykırı değer bulunmaktadır. 0,001 düzeyindeki ki kare tablo değeri 24 serbestlik derecesinde 51,179 ($\chi^2_{24, 0,001} > 51,179$) olarak hesaplanmış olup; bu değer üzerindeki “önem” için 68; “özyeterlik” için 53 gözlem çok değişkenli aykırı değer olması gerekçesiyle analizden çıkarılarak; analize dahil edilmemiştir. Böylelikle önem için 470, özyeterlik için 485 gözlem ile analizlere devam edilmiştir. Çoklu bağlantı problemi için tolerans ve VIF değerlerine bakılmıştır. Maddeler incelendiğinde tolerans değerleri $>0,20$ ve VIF değerleri <5 olduğundan çoklu bağlantı problemi olmadığı görülmüştür. Hataların bağımsızlığı hesaplanan Durbin Watson istatistiğinin 2’ye yakın değerler alması gerekmektedir (Kalaycı, 2009). Bu değer “önem” için 1,931; “özyeterlik” için 1,936 olarak bulunduğundan hataların birbirinden bağımsız olduğuna karar verilmiştir. Çalışma grubunun büyüklüğüne ilişkin olarak Tabachnick ve Fidell (2013) minimum gözlem sayısının 300 olması gerektiğini belirtmiştir. Dolayısıyla ölçek geliştirmek için ulaşılan gruptaki veri sayısının her iki analiz için (önem: 470; özyeterlik: 485) yeterli olduğuna karar verilmiştir. Elde edilen verilerin faktör analizine uygunluğunun değerlendirilebilmesi için Bartlett testi, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi ve anti-image korelasyonu incelenmiştir. Bu testlerde ölçüt olarak KMO değerinin en az .80 olması (Alpar, 2014) Bartlett testinin manidar ($p < 0,05$) olması (Tabachnick ve Fidel, 2013) ve anti-image korelasyon matrisi köşegenlerinde yer alan değerlerin en az .50 (Can, 2017) olması başlıca ölçütler olarak belirlenmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı “önem” için 0,968, özyeterlik için 0,966 olarak hesaplanmıştır. Geliştirilmek istenen çift

tarafli ölçeğin her iki tarafının da mükemmel düzeyde faktörlenebilirliğine ilişkin bir kanıttır. Çalışmada korelasyon matrisine ilişkin olarak Bartlett testi anlamlı bulunmuş ("önem" için $\chi^2 = 9329,349$; $p < 0,01$; "özyeterlik" için $\chi^2 = 10353,063$; $p < 0,01$), dolayısıyla matrislerin faktör analizine uygun olduğu anlaşılmıştır. Döndürme tekniğine karar verebilmek için faktörler arasında ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Faktör analizi sonucu elde edilen faktör puanları arasındaki elde edilen ikili ilişkiler; $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle faktörler arasında ilişkinin bulunmadığı gerekçesiyle dik döndürme tekniklerinden biri olan varimax tekniği kullanılmıştır.

Faktör yapısına karar verilirken açımlayıcı faktör analizinin yanı sıra Horn paralel analiz tekniği işe koşulmuştur. Yamaç eğim grafiği yapı içerisinde bulunması gereken faktör sayısını belirlemede yararlanılan bir grafik olmasıyla birlikte araştırmacı tarafından yapılan göz kararı bir kestirimin öznel bir değerlendirme riski (DeVellis, 2017) barındırması göz önünde bulundurulduğunda daha uygun bir yapının ortaya çıkmasının önünü kapatabileceği endişesiyle faktör sayısının belirlenmesinde yamaç eğim grafiği ile birlikte Horn'un paralel analizinden de yararlanılmıştır. Kaiser kuralına alternatif olarak faktör sayısını belirlemek için gerçek veriyle aynı sayıda katılımcı ve değişken sayısı içeren rasgele değişkenler üretmeye dayanan bu yöntem Horn (1965) tarafından geliştirilmiştir. Bu tesadüfi korelasyon matrisleri daha sonra temel bileşen analizine tabii tutulmakta ve öz değerlerinin ortalaması hesaplanmakta ve tesadüfi matrislerden hesaplanan öz değerlerin ortalama değeri gerçek veriden hesaplanan öz değerler ile karşılaştırılmaktadır. Horn paralel analizi farklı faktörlere karşı minimum düzeyde duyarlık ve değişkenlik gösterdiği için etkin ve tutarlı bir seçim kriteri olarak görülmekte olup; faktör sayısının belirlenmesinde birinci tip hatayı kontrol altına almaktadır (Piccone, 2009).

Güvenirlik ve geçerliğe ilişkin ek kanıtlar oluşturmak amacıyla doğrulayıcı faktör analizinden yararlanılmıştır. Temeli yapısal eşitlik modellemesine dayanan (Tabachnick ve Fidel, 2013) doğrulayıcı faktör analizi, bu temel üzerinden gerçek verinin belirlenen modele ne kadar uyduğunu incelemeye yaramaktadır (DeVellis, 2017). Başka bir deyişle doğrulayıcı faktör analizi, açımlayıcı faktör analizinde kurulan yapının başka bir çalışma grubu üzerinden ne kadar uyum gösterdiğini inceleyerek yapının doğrulanmasına ve böylece geçerlik kanıtları ortaya koymaya olanak sağlamaktadır. Çalışma kapsamında DFA bulgularından yola çıkılarak yakınsak geçerlik hesaplanmıştır. Yakınsak geçerlik, değişkenlerde yer alan ifadelerin birbirleri ve oluşturmuş oldukları faktörler ile ilişkisini ifade eden bir kavramdır (Coşkun ve diğ., 2010). Yakınsak geçerliğin sağlanmasında CR ve AVE değerleri hesaplanmıştır. Yakınsak geçerliğin sağlanabilmesi için $CR > AVE$; $AVE > 0,5$ ölçütleri temel alınmıştır.

Güvenirlik analizlerinde Cronbach alfa güvenilirlik belirleme yöntemi (Çalışma

kapsamında kullanılan AFA çalışma grubu için), birleştirici güvenirlik (Çalışma kapsamında sadece DFA çalışma grubundan yola çıkarak özyeterlik ve önem algısı ölçekleri için) kullanılmıştır. Birleştirici güvenirlik; benzer ifadelerin genel güvenirliği ölçmek amacıyla kullanılmaktadır (Raykov, 1998). Bu çalışma kapsamında birleştirici güvenirlik (CR) değeri önerildiği üzere; DFA sonucu elde edilen bulgular aracılığı ile; Cronbach alfa değerine bir kontrol aracı olarak kullanılmıştır.

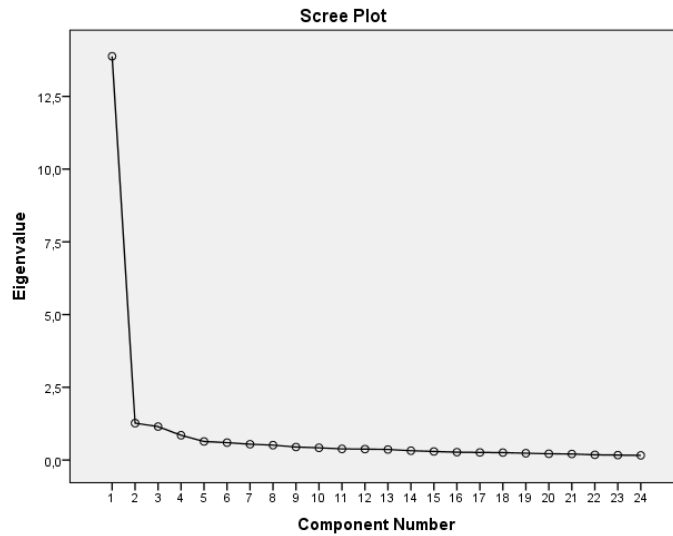
BULGULAR

Geçerlik Çalışmaları

Bu bölümde, geçerlik çalışmaları kapsamında yapı geçerliği için gerçekleştirilen Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ile yakınsak geçerlik hesaplamalarına ilişkin bulgular yer almaktadır. Elde edilen bulgular ayrı ayrı ele alınarak her bir yapı için (önem ve özyeterlik) iki başlık altında sunulmuştur.

Önem

Sayıtlar test edildikten sonra yapılan açıklayıcı faktör analizi sonuçlarına göre; özdeğeri birden büyük olan ve toplam değişkenliğin % 67,905'ini açıklayan 3 faktör elde edilmiştir. Bu çalışmada ilgili faktör sayısına karar verebilmek için yamaç eğim grafiği, açıklanan toplam varyans ve horn paralel analizi sonuçları eş zamanlı değerlendirilmiştir. Aşağıda ilk yapılan faktör analizi sonucu elde edilen yamaç eğim grafiği yer almaktadır.

Şekil 1. Faktör özdeğerlerine ilişkin yamaç eğim grafiği

Faktör sayısına karar vermek üzere incelenen yamaç eğim grafiği tek faktörlü bir yapıya işaret etmektedir. Tablo 1'de Horn paralel analizi bulguları ve açıklanan toplam varyans bulguları yer almaktadır.

Tablo 1. Horn'un Paralel Analizine İlişkin Bulgular

Faktör	Gerçek Özdeğer	Üretilen Özdeğer (99 yüzdelik)	Açıklanan toplam varyans
<u>1</u>	13,879	1.426400	57,828
<u>2</u>	1,268	1.357391	63,111
<u>3</u>	1,150	1.307350	67,905

Horn paralel analizinde faktör sayısı belirlemede kullanılan temel ölçüt; gerçek veriden hesaplanan öz değerlerin benzetim verilerinden hesaplanan öz değerden büyük olduğu noktadır. (O'Connor, 2000; Ladesma ve Valero-Mora, 2007; Piccone, 2009). Bu ölçüt temel alındığında Tablo 1'deki değerlere ve Şekil 1'de yer alan yamaç eğim grafiğine göre temel faktör sayısının bire sabitlenmesine karar verilmiştir. Tek faktörlü yapı için gerçekleştirilen AFA sonuçlarına göre; 24 maddenin de açıklanan ortak varyansı 0.20'nin üzerinde olup 0,369-0,698 arasında değişmektedir. Tüm maddelerin bu tek faktör altında elde edilen faktör yükleri 0,45 in üzerindedir. Bu tek faktörün açıkladığı toplam varyans toplam varyansın % 57,828 ini açıklamaktadır. Bu maddelere ilişkin, ortak varyans ve faktör yükleri Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Ortak Varyans ve Faktör Yükleri

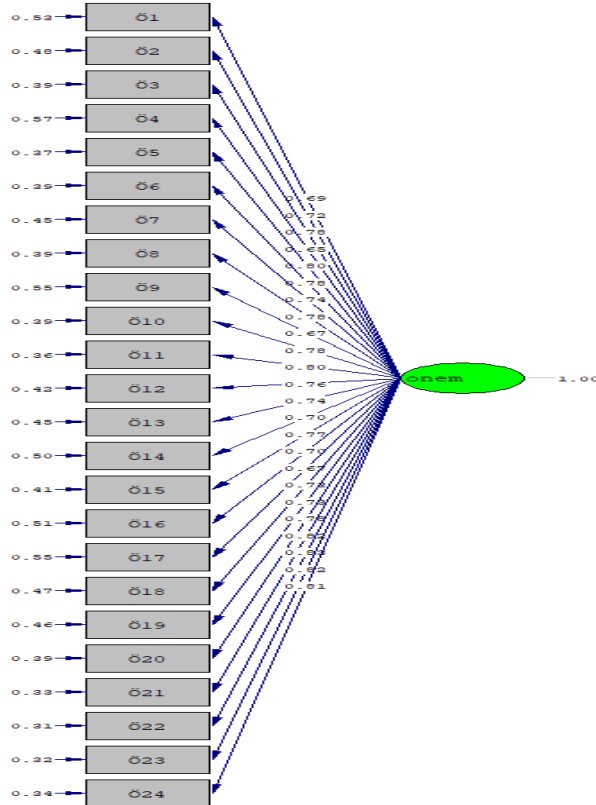
Madde No	Ortak Varyans	Yük Değeri
1	0,525	,725
2	0,582	,763
3	0,604	,777
4	0,419	,647
5	0,599	,774
6	0,608	,780
7	0,594	,771
8	0,665	,815
9	0,549	,741
10	0,587	,766
11	0,67	,819
12	0,51	,714
13	0,492	,702
14	0,369	,608
15	0,65	,807
16	0,517	,719
17	0,449	,670
18	0,581	,762

19	0,533	,730
20	0,648	,805
21	0,687	,829
22	0,644	,803
23	0,697	,835
24	0,698	,836

Tablo 2 dikkate alındığında 24 madenin açıklanan ortak varyanslarının 0,37 ile 0,698 aralığında değiştiği, elde edilen faktör yüklerinin de 0,608 ile 0,836 değerleri aralığında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tek bir faktör altında toplanan tüm maddelerin faktör yüklerinin belirlenen ölçütün üzerinde olması ölçmeye konu olan özellik açısından belirlenen yeterliklerin önemli olduğu ve yapıyı ortaya koyduğu biçimde yorumlanabilir.

DFA Bulguları

AFA analizi sonuçlarından yola çıkılarak oluşturulan ölçeğin yapı geçerliğine ek kanıt oluşturmak amacı farklı bir çalışma grubu üzerinde Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile test edilen modele ait (Şekil 2) standartlaştırılmış değerler 0,65 ile 0,83 aralığında olup madde bazında elde edilen tüm t değerleri anlamlıdır.

Şekil 2. Test edilen modele ait standartlaştırılmış değerler

Analiz sonucu elde edilen bazı uyum indeks değerleri ve genel kabul gören değerlendirme ölçütleri (Çokluk ve diğerleri, 2014; Tabachnick ve Fidell, 2015; Yılmaz ve Çelik, 2009) Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Uyum İndeksleri ve Kabul Edilen Değerler

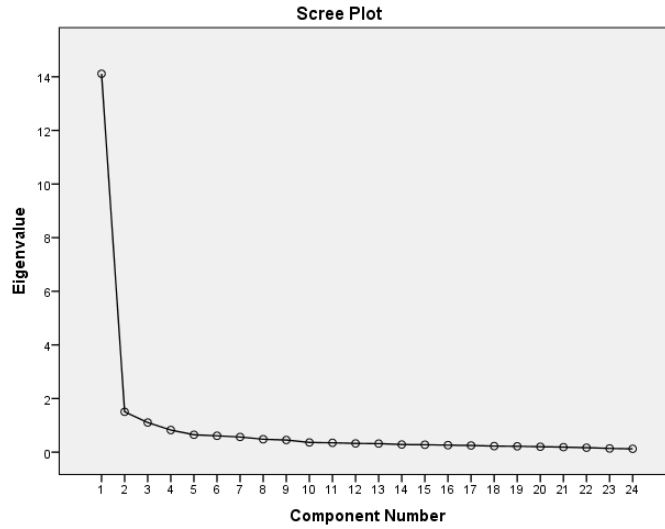
İndeks	Normal de- ğer	Kabul edilebilir değer	Hesaplanan değer
χ^2 p değeri	p> 0,05	-	-
χ^2 /sd	<2	<5	5,71
NFI	>0,95	>0,90	0,95
CFI	>0,95	>0,90	0,96
RMSEA	<0,05	<0,10	0,13
RFI	>0,95	>0,90	0,95
SRMR	<0,05	<0,08	0,057
NNFI	>0,95	>0,90	0,96

Tablo3'te görüldüğü üzere tüm indekslere ait sonuçların normal değer ya da kabul edilebilir değer sınırları içerisinde olduğu görülmektedir (Kline, 2005; Tabachnick ve Fidell, 2015). Sınanan ölçme modeline ait uyum indeksleri χ^2 /sd=5,71, RMSEA=0,13, NFI= 0,95, CFI=0,96, RFI=0,95; NNFI= 0,96, SRMR=0,057 olarak elde edilmiş olup; standardize ilişki katsayılarının tümünün yüksek; maddelere ilişkin elde edilen tüm t değerlerinin istatistiksel olarak anlamlı olması ve model iyiliği kriterleri göz önüne alındığında; mesleki yeterliklere ilişkin önem algısı ölçeğinin ölçüm modelinin uyumunun sağlandığı bulgusuna ulaşılmıştır (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010). Bu uyum iyiliği kriterlerinden RMSEA benzer biçimde yorumlanan SRMR değeri ile birlikte değerlendirilerek kabul edilmiştir. Ölçme modelinde elde edilen RMSEA ve χ^2 /sd değerinin kabul edilebilir uyum iyiliği kriterleri dışında elde edilmesinin örnek büyüklüğünden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Yine DFA bulgularından yola çıkılarak önem düzeyi için hesaplanan yakınsak geçerlik kapsamında ortalama açıklanan varyans (AVE) hesaplanmıştır. Tek faktörlü yapıda bu faktöre ilişkin ifadelerin yüklerinin karelerinin toplamının madde sayısına bölünmesi ile elde edile bu değer 0,54 olarak elde edilmiştir. Ölçeğe ilişkin birleştirici güvenilirlik (CR) değerinin (0,966) AVE (0,54) değerinden büyük olması ve AVE değerinin de 0,5'ten büyük bulunması sebebiyle yakınsak geçerlik koşulu sağlanmıştır. Bu nedenle faktör altında yer alan maddelerin birbirleriyle ve oluşturdukları faktör ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özyeterlik

Özyeterlik ölçeği için 485 gözlem üzerinden yapılan açımlayıcı faktör analizi bulgularına göre toplam değişkenliğin %69,685'ini açıklayan özdeğeri birden büyük olan üç faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Bu yapıya ilişkin yamaç eğim grafiği Şekil 3'teki gibidir.

Şekil 3. Faktör özdeğerlerine ilişkin yamaç eğim grafiği

Şekil 3' teki yamaç eğim grafiği tek faktörlü bir yapıya işaret etmektedir. Ancak bu çalışmada faktör sayısına karar vermede yamaç eğim grafiği ve toplam varyans üzerinden verilen kararların sübjektif olması ve birinci tip hatayı artırma olasılığının artması sebebiyle Horn paralel analizi ile faktör yapısı belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 4'te Horn paralel analizi bulguları ve açıklanan toplam varyans bulguları yer almaktadır.

Tablo 4. Horn'un Paralel Analizine İlişkin Bulgular

Faktör	Gerçek Özdeğer	Üretilen Özdeğer (99 yüzdellik)	Açıklanan Toplam Varyans
<u>1</u>	14,115	1.4425888	58,811
<u>2</u>	1,505	1.361665	65,082
<u>3</u>	1,105	1.307979	69,685

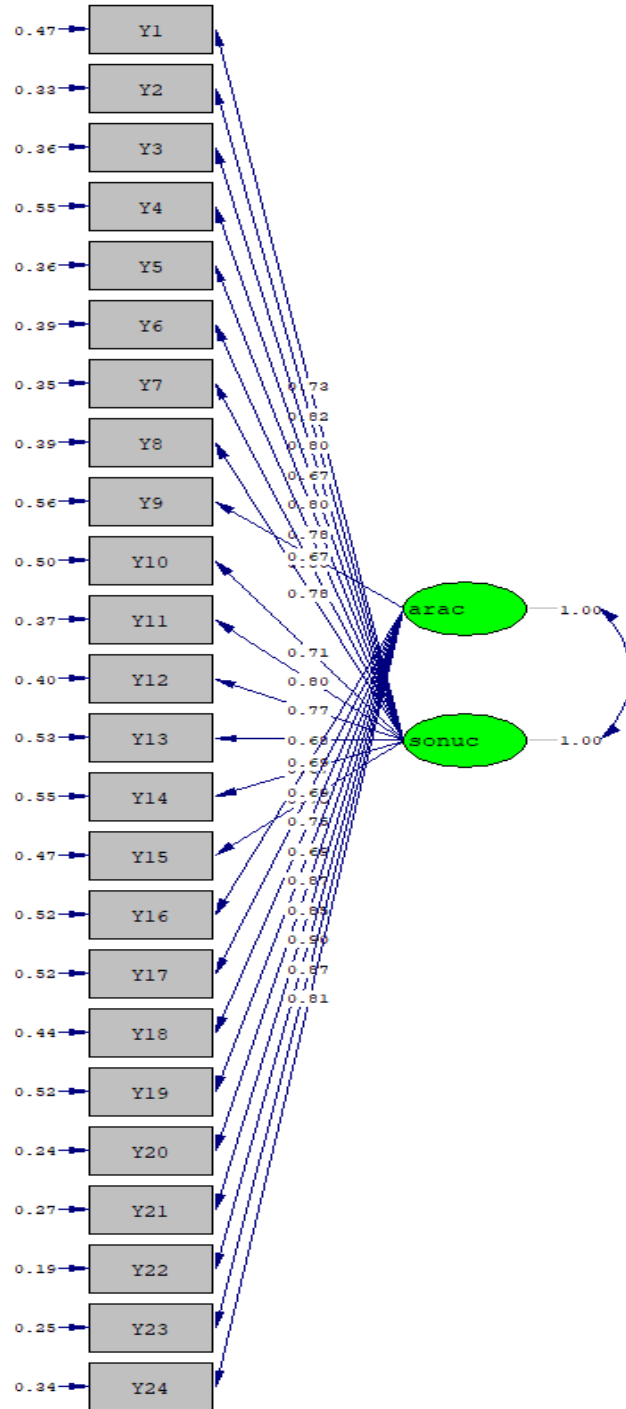
Horn paralel analizi ile desteklenen yapının benzetim verilerinden hesaplanan öz değerden büyük olduğu nokta iki faktörlü yapıya işaret etmektedir. Bu nedenle faktör sayısının ikiye sabitlenmesine karar verilmiştir. İki faktörlü yapı için gerçekleştirilen AFA sonuçlarına göre; 24 maddenin açıklanan ortak varyansının 0,534 ile 0,767 arasında değiştiği, iki faktörün toplan varyansın %65,082'sini açıkladığı bulgusuna ulaşılmıştır. Birinci faktör, toplam değişkenliğin %58,811'ini, ikinci faktör ise toplam değişkenliğin % 6,271'ini açıklamaktadır. Bu maddelere ilişkin, ortak varyans ve faktör yükleri Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Ortak Varyans ve Faktör Yükleri

Madde No	Ortak Varyans	1.Faktör Yük Değeri	2.Faktör Yük Değeri
18	,740	,825	
17	,670	,790	
20	,767	,764	
16	,668	,761	
22	,757	,753	
21	,732	,753	
23	,759	,743	
15	,681	,702	
24	,759	,701	
9	,567	,628	
19	,534	,622	
11	,661		,745
5	,681		,728
13	,597		,728
6	,640		,726
3	,640		,724
12	,647		,709
14	,557		,704
7	,587		,700
4	,659		,687
2	,647		,669
8	,539		,621
1	,561		,536

Döndürme sonrası işlemde maddelerin faktörlere verdiği yük ve içerdiği anlamlar doğrultusunda birinci boyuta (9., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 21., 22., 23. ve 24. maddeler) “ölçme araçlarını planlama, geliştirme ve uygulama sürecine ilişkin yeterlikler”, ikinci boyuta (1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 10., 11., 12., 13. ve 14. maddeler) “ölçme sonuçlarını analiz etme, raporlama ve süreci yeniden düzenleme” isimleri verilmiştir.

Mesleki yeterliklere ilişkin öğretmenlerin özyeterlik düzeyini ortaya koyan Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile test edilen modele ait standartlaştırılmış değerler (Şekil 4) 0,67 ile 0,90 aralığındadır. Ölçme modelinde madde özelinde elde edilen tüm t değerleri anlamlıdır.

Şekil 4. Test edilen modele ait standartlaştırılmış değerler

Analiz sonucu elde edilen bazı uyum indeks değerleri ve genel kabul gören değerlendirme ölçütleri (Çokluk ve diğerleri, 2014; Tabachnick ve Fidell, 2015; Yılmaz ve Çelik, 2009) Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6. Uyum İndeksleri ve Kabul Edilen Değerler

İndeks	Normal de- ğer	Kabul edilebilir de- ğer	Hesaplanan de- ğer
χ^2 p değeri	p> 0,05	-	-
χ^2 /sd	<2	<5	4,37
NFI	>0,95	>0,90	0,96
CFI	>0,95	>0,90	0,97
RMSEA	<0,05	<0,10	0,11
RFI	>0,95	>0,90	0,95
SRMR	<0,05	<0,08	0,061
NNFI	>0,95	>0,90	0,97

Tablo6’da görüldüğü üzere tüm indekslere ait sonuçların normal değer ya da kabul edilebilir değer sınırları içerisinde olduğu görülmektedir (Kline, 2005; Tabachnick ve Fidell, 2015). Sınanan ölçme modeline ait uyum indeksleri χ^2 /sd=4,37, RMSEA=0,11, NFI= 0,96, CFI=0,97, RFI=0,95; NNFI= 0,97, SRMR=0,061 olarak elde edilmiştir. Sınırdan elde edilen RMSEA değeri dışında elde edilen tüm model iyiliği kriterlerinin mesleki yeterliklere ilişkin özyeterlik düzeyi ölçeğinin ölçüm modelinin uyumunun sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Mesleki yeterliklere ilişkin özyeterlik düzeyi ölçeğinde yer alan iki faktör için de ayrı ayrı CR ve AVE değerleri hesaplanmıştır. “ölçme araçlarını planlama, geliştirme ve uygulama sürecine ilişkin yeterlikler” faktörü için CR değeri 0,95 ve AVE değeri 0,57 olarak elde edilmiştir. “ölçme sonuçlarını analiz etme, raporlama ve süreci yeniden düzenleme” alt faktörü için ise CR değeri 0,94 ve AVE değeri 0,615 olarak elde edilmiştir. Her iki alt faktörde de Ölçeğe ilişkin birleştirici güvenirlik CR değerinin AVE değerinden büyük olması ve AVE değerinin de 0,5’ten büyük bulunması sebebiyle yakınsak geçerlik koşulu sağlanmıştır. Bu nedenle faktörler altında yer alan maddelerin birbirleriyle ve oluşturdukları faktör ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Güvenirlik Bulguları

Çalışmaya katılan 470 gözlem üzerinden elde edilen veriler aracılığı ile önem algısı ölçeğinin güvenirliğine ilişkin AFA veri seti için hesaplanan Cronbach-alpha “içtutarlık” anlamındaki güvenirlik katsayısının ve DFA veri seti için hesaplanan birleştirici güvenirlik katsayısının .966 olduğu ve katılımcıdan elde edilen ölçümlerin güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mesleki yeterliklere ilişkin özyeterlik için (485 gözlem AFA veri seti); tüm ölçek için elde edilen Cronbach-alpha “içtutarlık” anlamındaki güvenirlik katsayısı 0,968 ve “ölçme araçlarını planlama, geliştirme ve uygulama sürecine ilişkin yeterlikler” alt boyutu için .951, “ölçme sonuçlarını analiz etme, raporlama ve süreci yeniden düzenleme” alt boyutu için .944 olarak bulunmuş olup; katılımcılardan elde edilen ölçümlerin tüm alt boyutlar için iç tutarlılık anlamında güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu ölçek kapsamında elde edilen CR değerleri ise sırasıyla 0,95 ve 0,94 olarak bulunmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan araştırma sonucunda öğretmenlerin öğretmenlik mesleği yeterliklerinden öğrenmeyi, gelişimi izleme ve değerlendirme yeterliklerinin önem ve özyeterlik düzeylerini belirlemeye ilişkin ölçek geliştirilmiştir. Öğretmenlerin öğrenmeyi, gelişimi izleme ve değerlendirme yeterliklerine yönelik önem ölçeği 24 maddelik tek faktörlü yapıdan oluşmakta iken, özyeterlik ölçeği “ölçme araçlarını planlama, geliştirme ve uygulama sürecine ilişkin yeterlikler” ve “ölçme sonuçlarını analiz etme, raporlama ve süreci yeniden düzenleme” olmak üzere iki faktörlü toplam 24 maddeden oluşmaktadır. Yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları her iki ölçeğin de psikometrik açıdan gerekli koşulları sağlayan birer ölçme aracı olduğunu göstermiştir.

Alanyazın incelendiğinde çeşitli açılardan öğretmen özyeterliklerini ölçmeyi amaçlayan farklı ölçekler olduğu görülmektedir (Gibson ve Dembo, 1984; Teke ve Sözbilir, 2021; Keskin, Korkut ve Can, 2016; Karaca, 2018; Davran; 2006; Dursun ve Saracaloğlu, 2017; İzci, 2005). Bilimin ölçüm demek olduğu düşünüldüğünde yanlış ölçümler yapmak elde edilen kanıtların ve sonuçların güvenilmez olmasına yol açacaktır (Cook ve Beckman, 2006). Dolayısıyla geçerlik ve güvenirlik kanıtları sağlanan ölçme araçlarına literatürde her zaman ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Geliştirilen bu önem ve özyeterlik ölçekleri öğretmenlerin öğrenmeyi, gelişimi izleme ve değerlendirme yeterliklerine yönelik önem ve özyeterlik düzeylerinin incelendiği çalışmalarda kullanılabilir. İlgili değişkenlerin farklı ve çeşitli diğer değişkenlerle ilişkileri incelenebilir. Aynı özelliği ölçen başka ölçme araçlarıyla korelasyonları incelenerek ölçüt güvenirliği bulunarak bu araçlar için ek güvenirlik kanıtları oluşturulabilir. Çeşitli alt gruplardaki öğretmenler (cinsiyet, kıdem, okul türü, bölge vb.) için farklılıkların olup olmadığının görülebileceği ve öğretmenlerin ilgili alanlarda geliştirmeleri gereken yönlerinin tespit edilebilmesine yönelik araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Alpar, R. (2014). *Spor, sağlık ve eğitim bilimlerinden örneklerle uygulamalı istatistik ve geçerlik güvenirlik*. Detay Yayıncılık.
- Allinder, R. M. (1995). An examination of the relationship between teacher efficacy and curriculum-based measurement and student achievement. *Remedial and Special Education, 27*, 141–152.
- Ashton, P., & Webb, R. (1986). Making a difference: Teachers' sense of efficacy and student achievement. Longman.
- Atıcı, M. (2000). İlkokul Öğretmenlerinin Sınıf Yönetiminde Yetkinlik Beklentisi Rolü-

- nün İngiltere ve Türkiye’de seçilen Bir Araştırma Grubu Üzerinde İncelenmesi”, www.yok.gov.tr/egfak/meral.htm.
- Bandura, A., & Adams, N. E. (1977) Analysis of self-efficacy theory of behavioral change. *Cog Ther Res*, 1(4): 287-310.
- Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. Freeman
- Bandura, A. (2012). On the functional properties of perceived self-efficacy revisited. *Journal of Management*, 38(1), 9–44.
- Brophy, J., & Good, T. L. (1984). Teacher behavior and student achievement. In M. C. Wittrock (Ed.), *Handbook of research on teaching* (328–375). American Educational Research Association.
- Büyüköztürk, Ş. (2019). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (25. Baskı). Pegem.
- Can, A. (2017). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. Pegem Akademik Yayıncılık.
- Cook, D.A., Beckman, T.J. (2006). Current concepts in validity and reliability for psychometric instruments: Theory and application. *Am J Med*, 119 (2), 7-6.
- Coşkun R, Altunışık R, Yıldırım E, Bayraktaroğlu S. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamaları*. Sakarya Yayıncılık.
- Coladarcı, T. (1992). Teachers’ sense of efficacy and commitment to teaching. *Journal of Experimental Education*, 60, 323–337.
- Çakır, Ö., & Alıcı, D. (2009). Seeing self as others see you: Variability in self-efficacy ratings in student teaching. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 15(5), 541–561.
- Çapri, B., ve Kan, A. (2006). Öğretmen kişilerarası özyeterlik ölçeğinin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2(1), 48-61.
- Çokluk, Ö., Şekercioglu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2010). *Çok değişkenli istatistik SPSS ve LISREL uygulamaları*. Pegem Akademi Yayınları.
- Davran, E. (2006). İlköğretim Kurumlarındaki Öğretmenlik Uygulamasının Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Yeterliliklerini Kazanmaları Üzerindeki Etkisi (Van ili örneği) [Yüksek Lisans Tezi]. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DeVellis, R. F. (2017). *Scale development: Theory and applications* (4th ed.). Sage.

- Dursun, F. ve Saracaloğlu, A.S. (2017). Bilişim teknolojileri öğretmen yeterliklerinin değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 12 (23), 89-120.
- Egan, K. B. (1999). Speaking: A critical skill and a challenge. *CALICO Journal*, 16(3), 277-293.
- Fuchs, L. S., Fuchs, D., & Bishop, N. (1992). Instructional adaptation for students at risk. *Journal of Educational Research*, 86, 70-84.
- Guskey, T. R. (1988). Teacher efficacy, self-concept, and attitudes toward the implementation of instructional innovation. *Teaching and Teacher Education*, 4, 63-69.
- Gibson, S. ve Dembo, M. (1984). Teacher efficacy: A construct validation. *Journal of Educational Psychology*, 76, 569-582.
- Horn, J. L. (1965). A Rationale and Test For the Number of Factors in Factor Analysis. *Psychometrika*, 30, 179-85.
- İzci, E. (2005). Sınıf öğretmeni adaylarının "özel eğitim" konusundaki yeterlikleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, (14), 106-114.
- Judge, T. A., Jackson, C. L., Shaw, J. C., Scott, A., & Rich, B. L. (2007). Self-efficacy and work-related performance: The integral role of individual differences. *Journal of Applied Psychology*, 92(1), 107-27.
- Kahyaoğlu, M. ve Yangın, S. (2007). İlköğretim öğretmen adaylarının mesleki özyeterliklerine ilişkin görüşleri. *Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 73-84.
- Kalaycı, Ş. (2009). SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik uygulamaları. Asil Yayınevi.
- Karabacak, M. (2014). *Ankara ili genel liselerinde görev yapan öğretmenlerin özerklik algıları ile özyeterlik algıları arasındaki ilişki* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karacaoğlu, Ö. C. (2008). Öğretmenlerin yeterlilik algıları. *Yüzüncü yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 70-97.
- Karaca, M. A. (2018). *Kaynaştırma eğitimi programının öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarındaki mesleki yeterliliklerine etkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Keskin, İ., Korkut, A. ve Can, S. (2016). Öğrenme Güçlüğü Yaşayan Öğrencilere Yönelik Öğretmen Yeterlilikleri Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 133-155.
- Kılınç, M. (2011). Öğretmen adaylarının eğitimde ölçme ve değerlendirmeye yönelik özyeterlik algı ölçeği. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*,

- 12(4), 81-93.
- Ladesma, R.D. ve Valero- Mora, P. (2007). Determining the number of factors to retain in EFA: An easy-to-use computer program for carrying out parallel analysis. *Practical Assessment. Research and Evaluation*, 12: 1-11.
- Lee, C., & Bobko, P. (1994). Self-efficacy beliefs: Comparison of five measures. *Journal of Applied Psychology*, 79(3), 364–369.
- Maskan, A. (2010). Fizik ve matematik öğretmen adaylarının fiziğe karşı öz-yeterlik inançlarının değerlendirilmesi, *Uludağ Üniv. Eğitim Fak. Dergisi*, XXIII(1), 31-4
- MEB, (2006). Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri. http://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/13161921_Öğretmenlik_Mesleği_Genel_YETERLİKLERİ_onaylanan.pdf
- MEB, (2017). Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri. http://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/11115355_ÖĞRETMENLİK_MESLEĞİ_GENEL_YETERLİKLERİ.pdf
- Meijer, C., & Foster, S. (1988). The effect of teacher self-efficacy on referral chance. *Journal of Special Education*, 22, 378–385.
- Midgley, C., Feldlaufer, H., & Eccles, J. (1989). Change in teacher efficacy and student self- and task-related beliefs in mathematics during the transition to junior high school. *Journal of Educational Psychology*, 81, 247–258.
- Nokelainen, P., Pylväs, L., & Rintala, H. (2018). Skills competitions for promoting vocational excellence. In *Handbook of vocational education and training: Developments in the changing world of work*, 1-13.
- O'Connor, B. P. (2000). SPSS and SAS programs for determining the number of components using parallel analysis and velicer's MAP test. *Behavior Research Methods, Instruments, Computers*, 32: 396-402.
- Özkan, Ö., Tekkaya, C., Çakıroğlu, J. (2002), Fen bilgisi aday öğretmenlerin fen kavramlarını anlama düzeyleri, fen öğretimine yönelik tutum ve öz-yeterlik inançları, V. Fen Bilimleri Eğitimi Kongresi, ODTÜ, Ankara.
- Piccone, A.V. (2009). *A comparison of three computational procedures for solving the number of factors problem in exploratory factor analysis* [Published Doctor of Philosophy dissertation]. University of Northern Colorado.
- Podell, D., & Soodak, L. (1993). Teacher efficacy and bias in special education referrals. *Journal of Educational Research*, 86, 247–253.
- Raykov, T. (1998). Coefficient alpha and composite reliability with interrelated nonho-

- mogeneous items. *Applied Psychological Measurement*, 22 (4): 375–385.
- Rose, J. S., & Medway, F. J. (1981). Measurement of teachers' beliefs in their control over student outcome. *Journal of Educational Research*, 74, 185–190.
- Saral, S. (1993). *Özel Trabzon Ata Koleji öğrencilerinin uyum düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkinin araştırılması* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Senemoğlu, N., (2001). *Gelişim, öğrenme ve öğretim*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Schmitz, G.S. (2000). *Zur Struktur und Dynamik der Selbstwirksamkeitserwartung von Lehrern. Ein protektiver Faktor gegen Belastung und Burnout?* [Digitale Dissertation]. FU Berlin, <http://darwin.inf.fu-berlin.de/2000/29/>
- Tabachnick, B. G., & Fidell, S. L. (2013). *Using multivariate statistics* (5th ed.). Pearson/Allyn & Bacon.
- Teke, D., Sözbilir, M. (2021). Developing a scale for self-efficacy of teacher training students in inclusive education environments. *Eurasian Journal of Teacher Education*, 2(1), 55-68.
- Tschannen-Moran, M., Woolfolk Hoy, A., Ve Hoy, W. K. (1998). Teacher efficacy: Its meaning and measure. *Review of Educational Research*, 68, 202-248.
- Tschannen-Moran, M., Ve Hoy, A. W. (2001). Teacher efficacy: Capturing an elusive construct, *Teaching and Teacher Education*, 17, 783-805.
- Tyson R (2018). Educating for vocational excellence. In *Handbook of vocational education and training: developments in the changing world of work*, 1-16.
- Woolfolk, A. E., Rosoff, B., & Hoy, W. K. (1990). Teachers' sense of efficacy and their beliefs about managing students. *Teaching and Teacher Education*, 6, 137– 148.
- Yavuzer, Y., Koç, M. (2002), Eğitim fakültesi öğrencilerinin öğretmen yetkinlikleri üzerinde bir değerlendirme, *Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 35-43.

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Bulutlu Nesnenin Kişiselleşmesi

Personalization of the Found Object

Gökçen ERGÜR*
Caner ÇOBAN**

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Ergür, G. ve Çoban, C. (2021). Buluntu nesnenin kişiselleşmesi. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 173-196.

Ergür, G. & Çoban, C. (2021). Personalization of the found object. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 173-196.

 10.29228/kesit.52324

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 12.08.2021
Kabul/ Accepted/ Принимать: 19.09.2021
Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена
İнтихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это
произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, gokcenergurr@gmail.com

** Dokuz Eylül Üniversitesi, caner.coban980@gmail.com

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Bulutlu Nesnenin Kişiselleşmesi¹

Personalization of the Found Object

Dr. Öğr. Üyesi Gökçen ERGÜR

Caner ÇOBAN

Öz: Sanatın 20. yüzyılda geçirdiği pek çok dönüşüm, malzeme konusunu da kapsamaktadır. Yalnızca biçimle değil içerikle kurduğu ilişki açısından malzeme 20. yüzyıl akımlarında üzerinde düşünce üretilen bir olgudur. Batıda başlayan bu dönüşüm süreci özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren küresel düzeyde yaygınlık kazanmıştır. Gündelik yaşamda çevremizde bulunan nesnelerin sanat malzemesi olarak sana üretimine doğrudan dâhil edilmesi üzerine gelişen bu süreç, günümüze kadar pek çok akım ve sanatçıya kendi sanatsal dilini yaratmak için olanak sağlamıştır. Buluntu malzemenin sağladığı bu olanaklar sadece plastik sanatları değil çok disiplinli yapısıyla günümüz sanatının her alanını birleştiren uluslararası bir iletişim alanı meydana getirmektedir. Düşün alanlarının birikimiyle kurduğu ilişki sayesinde anlam katmanlarını derinleştiren sanat yapıtı, buluntu malzeme ile içerik yaratma yeterliliğini arttırmıştır. Hayatın akışına daha net ve çabuk bir şekilde katılmaya uygun bir düşünce şekli geliştirmede buluntu malzeme önemli bir rol üstlenmiştir. Bu çalışmada buluntu malzemenin batı sanatında ortaya çıkış süreci genel hatlarıyla anlatılmış ve gelişimi açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Buluntu nesne, Dada, güncel sanat, sanat yapıtı, Duchamp.

Abstract: The transformations that art has been through in the 20. century involve the material as well. Material is a concept which has inspired many

¹“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir. Sorumlu Yazar: Gökçen ERGÜR

Statements of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”: No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article. Corresponding Author: Gökçen ERGÜR

ideas in the 20. century not only because of it's relation with the form but also with the content. Especially, this transformation period has gained wide currency globally beginning from the mid-century. The incorporation of everyday objects into the art, has given many opportunities to create authentic language for the artists besides the art movements. The potential of the found material allows not only plastic arts but also the multidisciplinarily structured contemporary art to have an international language enables common communication. The art object which has developed semantically by means of philosophy has also improved content creation capacity. In this context, the found material has an important role at creating contemporary thought compatible with today's life.

Keywords: Found object, Dada, contemporary art, art work, Duchamp.

GİRİŞ

Bu makalede batı sanatında, buluntu nesnenin sanatçıların kişisel bir deneyim alanı olarak sanatsal anlatım ve biçimine nasıl dönüştüğü açıklanacaktır.

Buluntu nesne (object trouve) terimi sanat literatürüne 20. yüzyılın ilk çeyreğinde girmiştir. Kolaj ve asamblaj tekniklerinin kullanımıyla, kübizm, fütürizm, konstrüktivizm, dada ve özellikle sürrealizm gibi akımlar içerisinde birçok sanatçı yapıtlarında buluntu nesneye yer vermiştir. Sanatta buluntu nesne, sadece insan yapısı nesnelere (artifact) kapsayan bir isim değil çöp dâhil olmak üzere nesneleşme sürecinden geçmiş şeyleri de içine alabilir. Çoğu eşya sınıfında değerlendirilebilecek bu nesnelere, sanatta modernizmle birlikte değişen pek çok tanımla birlikte geleneğe bağlı yerleşik bir malzeme algısını yıkarak sanat yapıtının bünyesine katılmıştır. 20. yüzyılın ilk yarısında, resim ve heykelin bildik malzeme envanterlerinin yanında yeni olanaklar yaratan malzemelere yönelmek belli bir sanatçı çevresinin ilgi odağındaydı. Bu sürece dair çok genel bir sıralama yapmak uygun olabilir. Degas balmumundan modelleyerek yaptığı "14 Yaşındaki Balerin" heykeline gerçek, kumaş bir tütü, balerin patikleri ve çoraplarını giydirek sanat çevresinin dikkatini çekmişti (1876) (Burnham, 1968: 21). Ardından gelen süreçte kübizm ve fütürizm içerisinde gelişen kolaj ve asamblaj teknikleri gazete, mobilya ve nesnelere ait parçaları resim ve heykelin biçimine dahil etmiştir. Picasso, gazete parçaları ve çeşitli desenli kağıtlarla "Bardak, Şişe ve Gitar" (1912) gibi kübist kolajlarını yapmaya başlamış (Foster, 2007: 115), ardından giderek daha hacimli heykellere yönelerek gerçek objeler kullanarak "Absent bardağı" serilerini üretmiştir. Fütüristler de benzer teknikleri yapıtlarında uygulamışlardır. I. Dünya Savaşı yıllarında DADA ve sonrasında gelişen Sürrealizm bu tekniklerle birlikte doğrudan hazır nesne ve buluntu nesneyi neredeyse kurumsallaştıracak düzeye getirmiştir. II. Dünya Sa-

vaşı sonrasında, başta Pop Art olmak üzere Arte Povera, Kavramsal Sanat ve Fluxus gibi bilinen bazı akım ve sanat hareketlerinde buluntu nesne kullanımı devam etmiştir. Günümüzün sanat pratikleri içinde buluntu nesne, önemini hala sürdürmektedir.

Resimde boya, heykelde taş ve kilin biçimi temsil etme şekillerine alışık seyirci açısından yapıt üzerinde gerçek malzemelerle, nesnelere karşılaşmak tamamen öncekilerden farklı bir deneyim sunuyordu. Birçoğu aşinalık duygusu yaratan tüm bu nesnelere buluntu nesneye yönelmiş kurgularda gerçek bağlamlarından alınmış ve yeni bir bağlamla sunulmuşlardı. Temel bir dönüştürme etkinliğinin ürünü şeklinde ortaya çıkan bu yapıtların birçoğu ait oldukları akımlardaki sanatçıların düşünce yapılarının ürünüydü. Makalenin sonraki bölümlerinde buluntu nesne ile çalışan bazı sanatçıların yapıtları, malzemeye yaklaşım biçimleri, nesne dönüştürme pratikleri üzerinden değerlendirilecek, söz konusu tekniğin genel çerçevesi, ağırlıklı olarak üç boyutlu yapıt örnekleri üzerinden yansıtılmaya çalışılacaktır.

Endüstriyel üretimin mal çeşitliliği ve miktarını olağanüstü miktarlara çıkarmasıyla 20. yy. başlarında plastik sanatlarda görülmeye başlanan teknik ve malzeme çeşitliliğinin artması doğru orantılı şekilde gelişmiştir. Psikoloji, sosyoloji gibi bilim alanlarının nesne(eşya) ve insan ilişkisi üzerinden geliştirmeye başladığı kuramsal alan; örneğin psikanalizin bilinçaltının rüyalar yoluyla dışavurumu ve nesnenin simge değeri üzerine yaptığı vurgular. İlkel kültürler (tarih öncesini de kapsayacak düzeyde) üzerine yapılan araştırmaların daha sağlam temeller üzerine oturtulması ile onların nesne (artefakt) üretme yaklaşımlarının kavranmaya başlaması; Sosyolojinin sosyal yapı ve nesne ilişkisi üzerine geliştirdiği kuramlar sayesinde sanatın bünyesine katılan buluntu nesne hakkında sanatçının dikkatini sadece biçimsel yanına değil bilimin ürettiği birikime dayalı bir bakış açısıyla içerik üretecek bir alana da çekilmiş oldu. Nesnenin işlevi, biçimi, kültürel kodları vb. gibi birçok içeriği de doğrudan sanatın alanına dahil etmesi ve bunu yaparken de imaj gibi dolaylı bir yoldan değil gerçek nesneden hareketle yapmasıdır. Resim, heykel alanında batı sanatının yaygın ve teamülleşmiş anlayışlarının dışında konumlanan bu tutum, izleyicinin dikkatini zanaata dair ölçütlerin de dışına çekerek onu, sanatsal deneyimin aktif bir bileşeni haline getirme seçeneği yaratır.

1. Sanatta Buluntu Nesnenin Keşfi

Bulutnu nesnenin modernist sanat alanına girmesi 1910'lardan az önce kübizmin ortaya çıkmasıyla başlar. Picasso ve Braque iş birliğinin ürünü olan kübizm sanatın retinal olandan akılsal alana kaydığı ilk akımdır, buradaki en temel yenilik ressamın görüntüyü belli bir uzay zaman süzgecinden geçirerek işlemeseydi. Modelin tüm görülme açılarının aynı planda toplanmasıyla gerçekleşen bu süreç alışılmışın dışında bir algılama zemini sunmuştu. Resmin tuval yüzeyinde gerçekleştiği yargısına dayanan düşünce yapısı 1912 yıllarında atölyelerinde bulunan çeşitli iki boyutlu nesnelerin

kompozisyonlara katılmaya başlaması ile farklı bir yön kazanır. Gazeteler, etiketler çeşitli duvar kâğıtları ve basılı kâğıtlar bu anlamda resmin yüzeyini belirleyecek, derinlik hissini yok edecek şekilde resme katılmıştır. Üç boyut açısından dönüm noktası 1914'te Picasso'nun buluntu gümüş bir absent kaşığı heykelinde kullanmasıyla, Absent Bardağı (Glass of Absinth) adlı heykeliyle yaşanır. Öncesinde buluntu ahşap malzemelerle kübist rölyefler yapmasına karşın bardak heykeli, gerçek bir nesneye yer veriyordu (Arnason ve Prather, 1998: 198). Kübizmin sonraki dönemlerinde akıma dahil olan Henri Laurens, Rusya'dan gelen Alexander Archipenko ve Vladimir Baranoff-Rossine kübizmin buluntu malzemeyle ilişkili üç boyutlu kanalı temsil etmişlerdir. Picasso, Kübizm'den sonra sanat hayatının ilerleyen zamanlarında buluntu nesne ile heykel yapmayı sürdürmüştür. Fütürist ve konstrüktivist sanatçılar, kübizmden aldıkları sanat dışı malzeme kullanımını kendi sanat fikirleri doğrultusunda üç boyutta değerlendirmişlerdir. Bunun yanında buluntu nesneye ilişkin sanat pratikleri üzerine en önemli fikirler Dada çevresinde gelişmiştir.

Dada I. Dünya savaşının tam ortasında 1916'da Zürih'te ortaya çıktığında kendisinden önceki modernist tutumların hepsinden daha keskin ve sert bir sentez geliştirmiştir. Batı dünyasının başı çektiği uygarlık birikimi; bilim, felsefe, sanat, insanlığı büyük ve kanlı bir savaşın pençesinden kurtarmaya yetmemiştir. Savaşın uğramadığı ama Avrupa'nın tam göbeğinde yeralan Zürih o dönemde çoğu üst sınıftan insanların özellikle de sanatçıların kaçış alanıydı. Hugo Ball, Tristan Tzara, Richard Hulsenbeck gibi yazarların Hans Arp, Marcel Janco gibi isimlerin Cabaret Voltaire'de bir araya gelmeye başlamalarıyla şekillenmiştir. Özellikle II. dünya savaşı sonrası dönemde birçok sanatçıyı etkileyen Dada hakkında pekçok kaynak bulunabilir. Bu makalenin konu ettiği buluntu malzeme Dada'nın başvurduğu zengin ve geniş sanat biçimi ve tekniğin arasında yer almıştır. Dada sanatçılarının buluntu malzeme karşısındaki yaklaşımlarına değinmeden önce Dadaist sanat tutumunun genel bir çerçevesini çizmek yerinde olacaktır. Dada sanatçılarının birçoğu politik totaliter rejim karşıtıdır. Ulusalçılık, yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve cinsiyetçilik karşıtı tavırlarıyla dikkat çekerler. Politikacılara ve üst sınıflara duyulan kuşku ve kızgınlık yapıtların ve temsillerin içeriklerine yansıtılmıştır. İroni ve alaycı bakış bu tavrın en sık görülen dışavurumudur. Uygarlığın ürettiği eşitlik, hoşgörü, paylaşma kültürü gibi birçok temel insanlık değerinin içini boşaltan ve bunları temsil eden her bir kuruma derin bir şüphe beslemişlerdir. Bu yaklaşım sanat konusuna geldiğinde ise kurumsal sanata, onun organlarına ve yerleşik biçimlerine de doğrudan cephe almışlardır. Dada bildirilerinde ve manifestosunda açıkça görülür ki yapıt kavramı da dahil olmak üzere sanatın tümüne savaş açılmıştır (Tzara, 1997: 317). Her fırsatta ortamı kışkırtacak (provokasyon) şekilde tepki vermek dadanın karakterinin bir parçasıdır.

Yerleşik sanat malzemelerini terk ederek yeni seçenekler bulmanın zorunlulu-

ğu dadacıları yeni tekniklere yönelten en temel unsurdur. Fotoğraf teknikleri, fotomontaj, kolaj, asamblaj, yerleştirme vb. gibi teknikler etkili şekilde kullanılmıştır. Hızlı sonuç alınabilen, ucuz, çoğaltmaya uygun azami etki yaratacak şekilde geliştirilen bu teknikler, halihazırda kübizm, fütürizm ve rus avangardı içerisinde hala günceldi. I. Dünya savaşı bittiğinde Zürih'ten ayrılan sanatçılar geri dönmüş, hareket, Berlin, Paris, Cologne, Hannover ve New York'da faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu merkezlerin hepsi dada tavrının farklı yüzlerini temsil ettiği söylenebilir. Dada'nın katı anti-sanatsal tutumu, Berlin'de daha baskındır. George Grosz, John Heartfield, (Şekil:1) (1934) bir yandan, Raoul Hausmann ve Hannah Höch, fotomontajı yoğun politik içerik taşıyan işlerinde kullanmışlardır. (Waldman, 1992: 105) Hannover'de yaşayan Kurt Schwitters toplanmış nesnelere yaptığı şiirsel kolajlarının yanında, asamblaj ve çevresel heykel (environmental sculpture) (Waldman, 1992: 119) üzerine yoğunlaşmıştır. Schwitters II. Dünya Savaşından sonra genişleyen avangard sanat akımları üzerinde en çok etki yaratan sanatçıların başında gelir. Paris ve Cologne eksenini temsil eden Max Ernst ve Johannes Baargeld sürrealizme eğilim gösteren bir çizgi benimsemiştir. Savaş başladığında New York'a giden fakat Avrupa'daki bağlantılarını koruyan Marcel Duchamp daha sonra kendisine katılan Francis Picabia ile birlikte Dada'nın prensiplerini devam ettirmiştir.

Dada hareketi içerisinde buluntu malzeme söz konusu olduğunda bazı sanatçıların ve işlerinin öne çıkması kaçınılmazdır. Bunlar içinde Raoul Hausmann, Mekanik Baş (Zamanımızın Ruhu), (Şekil:2) (1920) adlı işi ikonlaşmış bir yapıttır. Ahşaptan yapılmış buluntu bir manken başından ve ona monte edilmiş bir takım başka nesnelere meydana gelmiştir. Başın buluntu olduğu üzerindeki çiziklerden anlaşılabilir, başa monte edilmiş veya açıkça çakılmış nesnelere de buluntu ve aynı zamanda müdahale edilmiş nesnelere. Büstün (manken başı büst olarak adlandırılabilir), sol yanına takılı bir cetvel ve bitişindeki ayar mekanizması, sağ kulağının üzerine diklemesine monte edilen ve içinde (üzerinde harf ve rakam klişeleri seçilebilen) daktilo başlığı bulunan dolma kalem kutusu ve arkasında ona bitişik başın üzerinden sarkan timsah derisinden bir erkek cüzdanı görülmektedir. Kafatasının üzerinden kaş kemerine kadar uzanan şerit metre (terzi mezurası), başı ekseninden ikiye böler. Bunun sağında "22" rakamını görebildiğimiz kare biçiminde bir kart (masa veya vestiyer numarası gibi) hemen bitişinde de bir cep saatinin kadransız çıplak mekanizması göze çarpmaktadır. Başın tam üzerinde alüminyumdan yapılmış boş bir ordu bardağı yer alır. Son olarak da sağ şakağına büyükçe bir vida diğerine de abartılı büyüklükte iri başlı bir çivi çakılmıştır (Ali Artun Kitabında bunun fotoğraf makinası vidası olduğunu belirtir) (Altın yıldız ve Artun, 2018: 376-377). Manken başının ifadesiz bakışları, büstün üzerindeki mekanik parçalar ile ilişki halindedir, sanki Fritz Lang'ın metropolis filmindeki androidi andırmaktadır. Berlin Dada sanatçılarının ağır politik eleştiri içeren söylem biçimi somut bir şekilde görülmektedir. Nesnelere kültürel belleğine dair tüm bilgi nesnelere

rin işlevlerine dair bellek alanıyla birleşerek doğrudan izleyiciye sunulmuştur. Hausmann, manken başını seçerken olasılıkla içeriğe bağlı şekilde hareket etmiştir, insan ölçeğinde, standart yöntemlerle çoğaltılmış, bu nesne herhangi bir vurgulu ifadeden yoksun sergileyeceği nesneyi öne çıkaracak ayrıntılardan arındırılmış bir biçim yapısına sahiptir. İdeolojinin ve onun araçlarına dönüşmüş zaman, para kimlik vb. gibi kavramları temsil eden nesnelere simgeci bir yaklaşımla seçilmişlerdir. Modern toplumda insanın maruz kaldığı dönüşümü, mekanikleşme olgusunu tıpkı programlı birer robot gibi milyonların savaşın kaosunda yok olmalarını yaşamıştır. Berlin'e döndüğünde Almanya'nın içine düştüğü sosyal ve ekonomik şartlarla yüz yüze gelmiştir. Yaptığı fotomontaj ve kolajların biçimsel dili ve içeriği de benzer şekildedir. Bu yapının geri planında Alman sanatının tarihsel karakterinde bulunan ifadecilik, eleştirel karakteri açıkça hissedilmektedir. Nesnelere herhangi bir estetik yargıyı besleyecek bir düzeni yoktur işin bütünündeki havada coskusallıktan öte tepkisizlik ağır basar. Berlin Dada sanatının yerleşik değerlerini görmezden gelme konusunda tutucu ve bu tavrında da ısrarcıdır.

Hannover de yaşayan ve üreten Kurt Schwitters, sadece Dada hareketi içinde değil buluntu malzeme, biçim, çalışma modeli üzerine geliştirdiği fikirler açısından da önemli bir isimdir. Diane Waldman Schwitters'ın dada içindeki en tartışmalı isimlerden biri olduğunu belirtir. Hareketin beyin takımından ve en etkili isimlerinden Hugo Ball, sanatçının isminin Der Sturm grubu ile mevcut bağları yüzünden Dada içinde anılmasından açıkça rahatsızdır (Waldman, 1992: 116). Oysa göreceğimiz gibi Schwitters tutum bakımından Dada'nın biçim prensiplerine daha yakın davranmaktadır. Sanatçının kolajlarının Dada ilkelerine göre anlatımcı, dahası estetik bulunabilir şiirsellik özelliği onda öne çıkan bir özelliktir buna karşın asamblajları ve o dönemde türünün tek örneği çevresel heykelleri belli bir dada tavrı ortaya koyar denebilir. Özellikle malzemenin edinilmesi süreci dikkat çekicidir. Şehirde uzun yürüyüşlere çıkan Schwitters topladığı malzemeleri ailesine ait binadaki stüdyosunda biriktirir ve çalışmalarını üretir (Waldman, 1992: 116). Bu stüdyoda gerçekleştirdiği "Merz Yapısı" izleyicinin mekansal alanda kaybolacağı düzeyde büyük ölçekteki. İzleyici yapıtı dışından değil içerisine girerek izler "Çevresel Heykel" kavramını yaratan bu yapılardan sanatçı üç adet üretmiştir. (Şekil:3) Hannover'de yapılmış ilk yapının ardından (1923-33) Oslo'da inşa edilen Merz Yapısı ve son olarak da İngiltere'de bulunan Merz Yapısı (Merz Barn) üretilmiştir. Hannover ve Oslo yapıları İkinci Dünya savaşında yok olmuş ne var ki sadece mütevazı ölçekte üretilen İngiltere'deki varlığını sürdürmektedir (Seitz, 1961: 50). Hannover Merz Yapısının sadece üç fotoğrafı mevcuttur. Schwitters, sokakta bulunduğu nesnelere kullandığından (nesnelere kaynağı tabii ki insanların terk ettikleri hayatlardan çıkarılmış eşyalardı, çöplerdi. Nesnelere bulunması, seçilmesi toplanması ve biriktirilmesi demektir.

1920 yılında Schwitters'ın stüdyosunu ziyaret eden Alfred Dudelsack gördüklerini şu şekilde betimlemiştir: "İçerisi bir stüdyodan çok marangoz dükkânı izlenimi veriyor. Merz heykelleri için kalaslar, sigara kutuları, bebek arabası tekerlekleri birbirine çivilenmiş marangoz aletleri, gazete tomarlarının arasında resimler, Anna Blume şiirleri ve "yapıştırılmış" resimler için gerekli malzemeler. Kırık elektrik anahtarları, hasarlı boyun bağları, renkli Camembert kutusu kapakları, renkli düğmeler, yırtılmış elbiseler ve tramvay biletleri gelecek yaratılarda kullanılmak üzere sevgiyle saklanıyordu" (aktaran: Waldman, 1992: 119). Konstrüksiyonlar, biriken bu malzemelerin seçilip dönüştürülmesi ile gerçekleşiyordu. Malzemenin dönüşüm süreci şiirlerindeki gibi kurgunun, kafasındaki dizgeye göre anlık çağrışımlarla sıralanıp yerini bulması şeklinde gelişmiştir denebilir. Kurgulama ve yapım sürecinin zamansal kesişimi içerisinde, buluntu nesnenin yapıta katılımı, sanatçının o ana dair hissettiği yaşantı yoğunluğu ile belirleniyordu. Nesnenin dönüşümü ile ilgili tercihler, teknik çözümler de bu zaman diliminde gelişiyordu. Teknik, malzeme açık şekilde izleyicinin gözü önünde gizemselleştirilmeden sunuluyordu. Tüm bu süreç yapıtın üzerinde, izlenebilir. Malzemenin önceki yaşantısına ait izler (bellek) sadece Schwitters'a özgü değil çoğu sanatçıda izlenebilir bir durumdadır. Bunun için yapıtları izlemek yeterlidir. Schwitters'ın buluntu nesneye getirdiği kullanım pratiği, Cesar Fernandez, Robert Rauschenberg, Jasper Johns, gibi birçok sanatçıyı etkilemiş, sınırları genişletmiştir.

Dada içinde en önemli fikir açılımı yaratan sanatçı Marcel Duchamp'dır. Sanat karşıtı tutum açısından Dada ilkelerini benimseyen Duchamp, sanatın alışıldık tekniklerini bir yana bırakarak 1913 yıllarında buluntu nesnelere üzerinden yapıt üretmeye başladığı bilinmektedir. Bisiklet Tekerleği (Bicycle Wheel, "Şişe Kurutucusu" (Bottle Rack), "Kol Kırılması İhtimaline Karşı" (In Advance of Broken Arm) gibi işlerinde sıradan, seçilmiş bir gündelik nesneye müdahale etmiştir. Müdahalenin niteliği kökten bir biçimsel zorlamadan çok (biçim bozmak gibi) sunum şekli veya bağlam kayması yaratacak dokunuşlardır. Dada da öne çıkan alaycı tavrı yansıtan parodiler örneğin: Eczane (Pharmacy), Karyola Başındaki Kız (Girl With Bedstead) gibi işlerde bu görülebilir. Bu yapıtlarda kartpostallar, reklam panoları gibi iki boyutlu buluntu nesnelere kullanılmıştır. Buluntu nesnelere rastlantısal şekilde ele geçmiş veya satın alınmış olabilirler bunun yanında kendisinin de belirttiği gibi tamamen fabrikasyondur (Duchamp, 1984: 87). "Fountain" (Çeşme) adlı yapıtı buluntu nesnelere içerisinde belkide en sarsıcıdır. Müdahale edilmiş, yapısal karakteri çok da değişmemiş buna karşın farklı bir sanat bağlamı yaratan söz konusu yapıtları Hazır-Yapım (Ready-Made) şeklinde adlandırmıştır. Yapıttan çok bağlama, sanatçıya, sanat eyleminin kendisi üzerine yoğunlaşan bu yapıt türünü adlandırır. Duchamp, hiçbir estetik vurgusu bulunmayan bu nesnelere "...düşünülerden kurtulma niyetiyle yaptığını..." (Duchamp, 1984: 87) belirtmiştir. Calvin hazır-yapımı buluntu nesneden kesinlikle ayırır: "Ready-made'lerin estetik değeri yoktur. Bu nitelikleriyle gerçeküstücü bir kavram olan "Objet Trouve" den

ayrılmalıdırlar. Çünkü “Objet Trouve” rastlantısal estetik değeri için seçilirler (Calvin’den akt. Damlacı, 1984: 22).

Bulutnu nesne, Dada’nın ardından gelen Sürrealist akımda da izlenebilir. 1924’ yılında Andre Breton tarafından kaleme alınıp ilan edilen Sürrealist manifesto ile somutlaşan akım, uygarlığın insan bilinci üzerindeki egemenliğine karşı bilinç dışının alanına yoğunlaşmıştır. Kendisinden önceki modernist sanat hareketleri ile ortak noktası, gelenekten kopma noktasında sergilenen ısrardır. Breton: Mantığın sorun çözmedeki rolünü ikici plana atarak rasyonelliği kişisel deneyim alanıyla sınırlar ve ekler, Freud’un düşlerin bilinç üzerindeki baskının kalktığı ve yerini simgelerle temsil edilen bir alan olduğunu öne süren görüşlerine yer verir (Breton, 2011: 485). Tarif edilen bu simge alanının, sanat için geniş bir imkân sunduğu söylenebilir. Burada buluntu nesnenin temsil etme özelliği, sanatçıların ilgi odaklarından biri olarak öne çıkmıştır. Joan Miro, Man Ray, Max Ernst, Rene Magritte, Meret Oppenheim, Hans Bellmer gibi sanatçılar sürrealizm içinde yer alan buluntu malzeme ile çalışan sanatçılardan bazılarıdır. “Sürrealistler, rastlantıyı araçsal rasyonaliteye karşı yani gündelik sıradanlaşmış olayların karşısına koyarlar. Yeni bir olasılık elde etmenin yöntemidir rastlantı. Bunun farkında olarak karşılaşılan nesnenin üzerine düşünmek ve onu sanatsal bir fenomen olarak değerlendirmek önemlidir. Fakat burda şu şekilde bir ikilem yatar. Rastlantısallığı değerlendirmeye ve analiz etmeye başladığımız andan itibaren rasyonalize etmenin tehlikesinden bahseder Bürger ve şu şekilde açıklar “Rastlantısal olaylarda aranan anlam hiçbir zaman bulunmayacaktır; çünkü o anlam bir kez belirlendiğinde, araçsal rasyonalitenin bir parçası haline gelecek, isyan olarak değerini yitirecektir.” (Bürger, 2019: 123)

Temelde, buluntu nesne mantığından hareket edilmesine karşın sürrealizm kapsamında heykel olarak ele alınabilecek yapıtlar “Sürrealist Nesne” terimiyle ifade edilir. Diane Waldman Dada nesnelere daha kavramcı, alaycı ve zekice iken Sürrealist nesnelere saf fantezi ve esinsel çılgınlıktan ortaya çıktığını öne sürmüştür (Waldman, 1992, s.181). Bundan anlaşılacağı gibi Sanatçının buluntu nesneye müdahale şekli bağlamı değiştirecek şekilde işlev, sunum özellikleriyle oynayarak gerçekleşir. Birden fazla nesnenin bir arada bulunduğu kompozisyonlarda dizilim sanatçının yaklaşımına göre yüzeysel veya hacimsel ilkelere göre çözümlenir. Örneğin, Meret Oppenheim “Nesne-Kürklü Kahvaltı” (Object-Furry Breakfast) adlı işinde kürkle kaplanmış Fincan, tabağı ve kaşığı ile gündelik bir nesneyi (eşya) mantık sınırlarını zorlayacak şekilde işlevinin dışına taşımıştır.(Şekil:4) Doğrudan dokunma duygusuna yönelik müdahale birçok izleyicide, bastırılmış derine itilmiş bir tikslenme duygusunu harekete geçirir. Gerçeklik düzleminden gerçek ötesi deneyime geçişin nesneleşmiş hali şeklinde tanımlanabilecek yapıtta fincanın dişil ve kaşığın eril özellikleri nesne tercihinin geri planını oluşturur.

Düşlerde görülebilecek derecede gerçek dışılık sürrealist nesnelere vurgu nok-

tasıdır. Hazır-Yapım ile Sürrealist Nesne arasındaki yaklaşım farkı açık bir şekilde bu yapıt üzerinden şu şekilde tanımlanabilir: Sanatçı Hazır-Yapımda malzemenin Kendilik durumunu aşacak ölçüde dönüştürme müdahalesinde bulunmazken Sürrealist Nesnelere yükledikleri şiirsel atmosferi yaratmak için azami dönüşüm sağlayacak bütün sınırları zorlar. Yıllık sürrealist sergilerde, bu yapıtların zamanına göre sıradışı sergileme teknikleriyle sunulduğu mekân ve çevreyle ilişkili düzenlemeler, yapıldığı yerleştirme ve sunum konusunda da sanatçılar tarafından dikkate alındığı görülmektedir (Waldman, 1992: 181). Duchamp, bu sergilerin dekorlarını yapmıştır: “İpler ya da tavana asılı kömür çuvallarıyla. Biraz neşe katmak için. Sürrealistlerde hiç mi hiç eksik olmayı katmayı denedim. Herşeye karşın Dada’dan gelen sevinçli yanı korumuşlardı” (Duchamp, 1984: 82). Söz konusu sergiler akımın etkisini önemli ölçüde arttırmıştır. Hartford’ta Wadsworth Atheneum ve New York Julien Levy Gallery’de düzenlenen sergiler sayesinde Amerika’da izleyiciler Max Ernst, Andre Masson, Matta, Yves Tanguy, Andre Breton gibi önemli isimleri ağırlamıştır. Söz konusu karşılaşmaların etkisi büyük olmuştur, 1936-37 yıllarında Modern Sanatlar Müzesi Müdürü Alfred H. Barr Jr. Genişleyen görüşlerinin etkisiyle Peggy Guggenheim’in yeni galerisinde tarihi “Fantastik Sanat, Dada Sürrealizm sergisini düzenlemiştir (Waldman, 1992: 202). New York’da savaş sonrası sanat ortamının hareketlenmesi açısından bu sergilerin önemli etkisi olmuştur. Yeni sanat üretimi olanakları ile karşılaşmak ve kendi sanat yollarını sentezlemek için fırsat yaratan Amerikalı sanatçılar, Soyut İfadecilik ve ardından gelişen Pop sanatı ile küresel düzeyde tanınan sanatçılar ortaya çıkartmıştır. “Bulutlu malzeme” üzerinde yoğunlaşılan teknikler içinde yer almıştır.

Amerikalı sanatçı Joseph Cornell bu tekniği kendine has bir düzeye getirmiştir. Sanatçı kolajları, camekanlı kurguları veya kapaklı kutular içerisine yaptığı düzenlemelerle tanınmıştır. Çeşitli tematik kurgu çeşitlemeleri, başka sanatçılara göndermeler yaptığı işler, onun kimliği haline gelmiş kutularda izleyiciye sunulur. Kendine ait bu alan içinde yan yana getirilmiş çok çeşitli nesnelere adeta bir nadire kabinesindeki gibi bir araya getirilmişlerdir Cornell’in etkilendiği sanatçılardan biri de Schwitters’dır. Yapıtları, sıradan (gündelik) olanın şiirselliği üzerine ise de ondan farklı şekilde çöp, atık ve iskartaya çıkmış malzemelerle uğraşmaz. Eski kitapçılardan ya da kullanılmış eşya satan dükkânlardan topladığı bir zamanlar güzel veya değerli olan nesnelere ya da onların parçalarını kullanır. Nesnelere belli bir ikonolojiye göndermede bulunacak şekilde kurgulanır. Dizilen nesnelere düzeni bu kurgunun içinde ele alınacak şekilde düzenlenir. “Medici Prensesi” (Medici Princess) (1948) isimli çalışmasında (Şekil 5) ahşaptan, camlı kutunun ortasında merkeze hâkim bir konumda bir rönesans çocuk portresi izleyiciye bakmaktadır. I. Cosimo de’Medici’nin altı yaşında ölen kızı Bia de’ Medici’yi betimleyen bu reproduksiyon Bronzino tarafından yapılmıştır. Portrenin iki yanı harita şeritleri ile çevrelenmiştir (Baedeker Haritaları). İki yandaki bölmelerde de oyun küpleri görülmektedir. Bazılarının üzerinde prensesin siyah-beyaz portresi, diğerlerinde

rakamlar, yıldızlar ve portrenin diğer detayları bulunmaktadır. Küplerin aralarında oyuncak toplar seçilmektedir. İki yandaki bölmelerin uçlarında yer alan kare boşluklarda sanki bir çocuk tarafından çizilmiş spiral desenleri durmaktadır. Portrenin altındaki yatay bölmede de üzerlerinde hayvan, bitki ve merdiven resimleri basılmış oyun küpleri dizilmiştir. Kutunun en altındaki açılabilen çekmecede de iple bağlanmış bir mektup demeti ve kâğıt bir yelpaze bulunmaktadır (Mclaughlin, 2015). Yapıtın en vurgulu noktası çocuğun elinin hizasında konumlandırılan oyuncak kırmızı bir toptur. Hikâye izleyici tarafından bilinmese bile yapıtın, çocuğa ait nadire kabinesi gibi ele alındığı anlaşılır. Cama çizilmiş kesişimli yatay ve dikey çizgiler bir yandan merkez eksenine, yan bölmelere ve yüze, özellikle bakışlara dikkat çekerken camın fiziksel varlığını kutunun içerisi ile dışarıdaki zaman farkını vurgular. Cornell işlerinde, seçtiği nesnelerin kendi zamansallıklarını da yapıtın içeriğine davet ederek izleyiciye sunar. Bunu yaparken buluntu nesnenin kendi belleğini de dikkate alır seçilen her nesnenin dikkatle değerlendirildiği açıktır. Bu noktada Cornell'in üzerindeki Duchamp etkisinden söz edilebilir. Duchamp, Cornell'in "değiştirilmiş hazır yapıt" (altered readymade) noktasında seçimlerini etkilemiştir. Sanatçı 1940'ların başında yapmaya başladığı, "Eczane" (Pharmacy) isimli kutu inşasında Ernst'e yaptığı gibi Duchamp'a da saygılarını gösterir (Waldman, 1992: 209). Diğer yandan sinemayla ilgisini düzenlemelerin kurgusuyla belli eder. Buluntu nesnenin, eşyanın içerik yaratma gücü sanatçının sanat fikri ile birleşmiş ve duygusal bütünlüğe ulaşılmıştır. Cornell'in kendisinden sonraki Amerikan sanatçıları üzerindeki etkisi büyük olmuştur. Diane Waldman göre Cornell, "Değiştirilmiş Hazır Yapım"a yeni bir başarı düzeyi getirmiştir. Sanatı, 1950'lerde ortaya çıkan Rauschenberg ve 1960'larda şöhret kazanan Warhol'dan başlayarak tüm sanatçı neslini etkiledi; aynı zamanda 1980'lerin sonu 1990'ların başındaki temellük sanatının da öncülü olmuştur" (Waldman, 1992: 209). Bu katkının ne olduğunu da şu şekilde açıklar:

Eskiye ve yeniye sıralayarak geçmiş ve şimdiki zaman kipini karıştırır. Kafası geçmişle meşgulken Cornell, yeni nesnelere kullandı. Şimdi ile meşgulken imgeyi ulaşılmaz hale getirdi. Anlatımı metaforiktir, düşünceleri, bilincin akışını başı, ortası ya da sonu şeklinde işler. Rauschenberg'de nesneye ulaşılabilirken anlatımın üstü kapalı olabilir. Dünyamızda ve yaşam ölçeğindedir fakat şimdinin olayları veya sorunlarıyla ilgili olması gerekmez. Cornell ve Rauschenberg, her ikisi de tarih içerisinde gezinirler. Bununla birlikte Warhol kendi zamanının en "pop" film yıldızı haber değeri taşıyan olayı ile ilgilidir. "Şimdi"ye dair yarattığı kült çevrelerine dair birçok nesneyi temellük eden 1980'ler ve 1990'ların sanatçıları etkilemiştir. Sanatta 1960'lardaki temellük şekli hem 1940-50'lerden hem de 1980-90'lardan farklıdır. Cornell ve Rauschenberg nesnelere kendi kültürlerinden dönüştürmekle ilgilidirler oysa Warhol ve günümüzün pek çok sanatçısı nesnelere değerler sistemini eleştirmenin yolu olarak kullanırlar (Waldman, 1992: 215).

2. Buluntu Nesnenin Yaygınlaşması

II. Dünya Savaşı'nın ardından gelen dönemde buluntu malzeme yaygın hale gelmiştir. Yaygınlaşma sanat ortamının da küresel düzeyde ilişkili hale gelmesiyle de ilgilidir. İki bloklu dünya düzeni içinde Rusya ve onun nüfuz alanı içerisindeki ülkelerde modernist avangart baskı altındadır. Artık Amerika'nın başı çektiği liberalizmi benimsemiş ülkelerde de savaş öncesi dönemde gelişip olgunlaşan modernist avangart sanat tutumları yayılma olanağı buldular. Avrupa'da savaş modernizmin sanattaki en uç fikirlerini üreten sanatçıların bazıları kına dışına göç etmeye zorlanmıştır. İngiltere, Güney Amerika ülkeleri ve tabii ki Amerika Birleşik Devletleri bu sanatçıların yeni vatanı haline gelmişlerdi. Göç gerçeği yeni sanat formlarının yayılması sonucunu da getirmiştir. Savaştan galip çıkan Amerika'da zenginleşmiş sermaye sınıfının ilgisi modern sanat üzerine dönmüştür. Yeni ve kendi içinden doğmuş Amerikan Sanatını yaratacak Amerikalı bir sanatçı nesli ortaya çıkmaya başlamıştır. Avrupa ile boy ölçüşebilecek bir fırsat doğmuştur. Savaş sürecinde fazlasıyla büyüyen imalat endüstrisinin, tüketim endüstrisine dönüşmesi sanatı da kapsayan bir gelişmedir. Avrupadan gelen Duchamp, Picabia, Man Ray ve diğer avangardlar ile kurdukları yakın ilişkiler Amerikalı sanatçıların, modernist fikirlerin sanatta açtığı yeni alanları keşfetmeye başlamaları konusunda cesaratlandırmıştır. Soyut İfadecilik (Abstract Expressionism), Pop Sanat (Pop Art) gibi Amerikalı sanat akımlarının kökeni Avrupa'da aranabilir ancak Amerikan kültürüyle kurduğu sıkı bağ özellikle Pop Sanatı kendi malı haline getirmiştir. Avrupa, savaşın yarattığı kesintinin ardından eskisi kadar görkemli olmasa da Modernizmin yarattığı zengin tartışma ortamını yeniden kurmuş sanatta yeni formlara yönelmeyi sürdürmüştür.

Bulutnu nesnenin, biçim ve içerik üretme olanakları hali hazırda savaş öncesi ortamda sanatçıların açısından araştırılmıştır. Savaştan sonra birçok sanatçı buluntu nesnenin bu imkânları kişisel deneyimleriyle birleştirerek özgün bir dil geliştirmeyi başarmıştır. Kübizm, İnşacılık (Konstruktivizm), Dada, Gerçeküstücülük ya da Soyut Biçimciliğin etkileri günümüzde bile hala sürmektedir. Savaş sonrası ortamda modernizmin ortaya çıkardığı sanatsal ilkeler dönemin güncel ortamında tekrar değerlendiriliyordu. Kolaj, asambraj, hazır-yapım, yerleştirme yaygınlaşmış idi. Schwitters'ın Merz'ler ile ortaya attığı çevresel heykel (Environmental Sculpture) kavramı, yerleştirme (Installation) ya da Hurdalık Sanatı (Junk Art) gibi alt alanlar da üretmiştir. Amerika'da, Soyut Dışavurumculuk içinde R. Motherwell, W. De Kooning gibi ressamların tuvallerinde, yüzeyde gelişen tekniklerle daha sık karşılaşırken, L. Nevelson'un mobilya parçalarıyla yapıp boyadığı ahşap asambrajlar da buluntu nesnenin üç boyutlu kullanımına örnektir. Avrupa'da A.Tapiés, A Burri gibi sanatçılar buluntu nesneyle kolajlar gerçekleştiriyordu. 1950'li yılların ortalarından itibaren asambrajın daha öne çıktığı söylenebilir. Amerika'da R. Rauschenberg, J.Johns ile belirginleşen bu eğilim,

Pop sanatın olgunlaşma süreci içerisinde genişleyerek sürer. Diane Waldman bu eğilimin başlıca sebebinin asamblajda eklenerek ya da oyularak yapılan geleneksel heykelden ve üç boyutlu doğası yüzünden de tuval resminden farklı bir kimlik olmasına bağlar (Waldman, 1992: 244). Avrupa’da J. Dubuffet, P. Manzoni, Arman, J. Tinguely, Y. Klein, Cesar, D. Spoerri Christo ve Jeanne-Claude gibi sanatçılar buluntu nesneyi kolaj, asamblaj, çevresel heykel veya yerleştirme formlarından veya bunların karışımlarından meydana gelen işlere, eylem, süreç, hareket, seçme, rastlantı olgularını da katmışlardır. Dubuffet, sünger, bulaşık teli, yanmış mantar gibi daha çok şans eseri malzemelerle ilkelci heykeller yapmıştır. Tinguely, hurdalıklardan topladığı mekanik parçalarla, hareketli, anlamsız işlevleri yerine getiren örneğin kendi kendini imha eden New York’a Saygı (Homage to New York), ya da bilinçsizce desen çizen heykelleri ile tanınmıştır. Cesar da Tinguely gibi hurdalıklarda çalışmış, aldığı otomobil parçaları ve gövdelerini preslerde sıkıştırarak heykeller üretmiştir. Arman, içinde buluntu malzeme ile polyester torsolar ve prizmalar dökerek biriktirmeler (accumulation) yapmış 80’li yıllarda kamusal alanlarda betonla otomobiller, zırhlı askeri araçlar ve dikiş makineleri ile bunların büyük ölçekli çeşitlemelerini gerçekleştirmiştir. Daniel Spoerri sofralarını asamblaj olarak sunmuş, Manzoni ticari formlarda paketlenmiş kışkırtıcı nesnelere üretmiştir. Yeni Gerçekçilik (Nouveaux Réalisme) adıyla anılan bu tavrın büyük ölçüde Dada ve Gerçeküstücülüğün sanat pratiğinden beslendiği rahatlıkla söylenebilir. Buluntu nesneye dair Duchamp, Haussman, Schwitters gibi sanatçıların ortaya attığı fikirlerin hepsi güncellenerek günümüze kadar gelmiştir. Gündelik nesneye, eşyaya karşı gelişen bu sorgulayıcı eleştirel ve zaman zaman alaycı tutum, buluntu nesneyi bulunduğu bağlamdan çıkarıp başka bir bağlam içerisine oturtarak ancak onu bulanın zihninde gerçekleşen düşünme ve kurgu dizgesine göre -ki aynı zamanda nesnenin bulunduğu-keşfedildiği-karşılaşıldığı-rastlandığı-bağlamı da dikkate alarak- kullanmayı gerektirir. Fakat bu yeni kurguda önceki bağlam, bir vurgu noktası (tuche) şeklinde öne çıkmayabilir. Sanat fikrinin, yaklaşımın rolü büyüktür. Ragon Modern Sanat Adlı kitabında Moles’in “Sanatçılar artık eser yaratmıyor, eser yaratacak düşünceleri yaratıyor” (Ragon, 1987: 131) sözüne dikkat çekerek egemen olan yaklaşımı vurgulamıştır.

Pop Sanat da buluntu nesne üzerinden kendi gelişimini sürdürmüştür. İngiltere’de Richard Hamilton, Eduardo Paolozzi, Amerika New York’ta Robert Rauschenberg, Jasper Johns, Jim Dine, John Chamberlain, Mark di Suvero, Richard Stankiewicz, Claes Oldenburg, Andy Warhol, George Segal,(Şekil: 6) Lucas Samaras, Batı Kıyısı California ve San Francisco’da Edward Kienholz,(Şekil: 7) Wallace Berman, William Wiley, Bruce Conner gibi sanatçılarla temsil edilmiştir. Her biri kendine ait biçim ve içerik yaratma şeklini olgunlaştırmış bu sanatçılarda buluntu nesne etrafında gelişen bir sanat pratiği görülür. Rauschenberg 1953 yılından itibaren tuvalden uzaklaşarak buluntu nesneye yönelmiştir (Tomkins’ten aktaran: Scanlan, 2018: 119). Tanıdık günde-

lik nesneyi kendi kişisel öyküsünden hareket eden kurgular biçiminde gerçekleştirir. “Yatak” (Bed) (1955) adlı yapıtında her gün kullandığı gerçek yatağına boya ile müdahale ederek dönüştürmüştür. (Şekil: 8) Gençlik dönemlerinde Charles Egan galerisinde Cornell’in çalışmalarında görerek etkilendiği (Hopkins, 2000: 47) ve yukarıda belirtilen şiirsel yaklaşımın yanında güncel nesne seçimi bakımından da Schwitters’a yakınlığı vardır. Ressam kimliği boyayı kullanma şekli üzerinden yapıtlarında karşımıza çıkar. Johns ve Warhol’da karşımıza çıkan nesnelere, çoğu pop sanat yapıtında görüldüğü gibi popüler kültürün içerisinde seçilmiştir. Duchamp’ın gerçek nesneyi sanat yapıtına dönüştürme pratiği onlarda tersine döner, gerçek nesne yerine onun kopyası karşımıza konur. Warhol’un Brillo Kutuları ve Johns’un Ballantines Bira kutuları bu kapsamda düşünülebilir (Waldman, 1992: 256). Buluntu nesnenin tamamen yeni soyut bir kurgu ile bir araya geldiği erken dönem heykellerinde di Suvero gerçeküstücü nesnelere yakın biçimci bir yaklaşım sergiler. Benzer şekilde Chamberlain de hurdalıktan bulunmuş otomobil karoser parçalarını soyut, biçimsel bir yaklaşımla çok renkli kompozisyonlar halinde sunar. Kienholz ve Segal her ikisi de çevresel heykel biçimi üzerinden popüler kültür ikonolojisini sahneye çıkaran yapıtlar üretmişlerdir. Kienholz’da sansasyonel olay kurgusundan yükselen eleştirel bir alaycılık, Segal’de İzlenimci bir zihnin kurguladığı, Hopper’de izi sürülebilecek dingin bir hava bulunur. Buluntu nesne, yer içinde yer aldığı bağlam üzerinden yaşamaya devam eder. Gerçeküstücü gösterilerin bir parçası olan bu tür yerleştirmeler, Kienholz ve Segal’de pop sanatın içerik ve biçim ilkeleri ele alınarak dönemin sanat gündemine tekrar katılmıştır.

Pop sanat etkin bir şekilde varlığını sürdürürken 1960’lı yılların ortalarında, Minimalizm, Kavramsal Sanat (Conceptual Art), Fakir Sanatı (Arte Povera), Fluxus gibi sanat hareketleri adlarını duyurmaya başlamışlardı. Buluntu nesnenin varlığının kesintisiz bir şekilde gözlenebildiği bu avangard sanat kolları aynı zamanda uluslararası özelliktedir. Donald Judd, Dan Flavin, Robert Morris, Carl Andre, Walter de Maria minimalizm içinde adları geçen sanatçılardır. Endüstriyel yollarla üretilmiş ve çoğaltılmış yapıt kavramından hareket edilmesinin yanında biçimsel özellikleri açısından adından kaynaklı arınmış bir biçim kültürüne göndermede bulunur. Arınma kaynağını retinal algıya dayalı bir dünya izlencesinden çok Platoncu ideal biçimine atıfta bulunan Malevich ve Mondrian’daki saf geometriden almıştır. Gene de Dan Flavin’in standard floresan tüpler ve akkor ampuller ile yaptığı yerleştirmeler ve Robert Morris’in işlerinde buluntu veya endüstriyel gündelik malzemenin varlığı birçok çalışmada kendini hissettirir. Üç Cetvel (Three Rulers) ya da Kendi Yaptığı Ses ile Bir Kutu (Box with the Sound of Its Own Making) isimli yapıtlarında Duchamp’ın hazır yapıtlarına göndermeler yapılmaktadır (Waldman, 1992: 301). Burada nesnelere temsil ilkelerine göre değil kendi anlamlarını üretir durumdadır. Kavramsal sanat da (Conceptual Art) nesnenin sözel, kavramsal açılımı yüzünden çoğu kez buluntu malzemeye yönelmiştir. Geniş bir sanatçı kitlesini içine alan kavramsal sanat Dada’nın reddettiği biçimcilik ve estetik

özellikler kavramsal sanatın da içindedir. Joseph Kosuth un saatlerle ya da sandalyelerle gerçekleştirdiği yerleştirmelerde gündelik nesne, illüzyondan uzak, dil ya da imajdan maruz kaldığı dejenerasyondan etkilenmeden varolmayı sürdürmekte ve gerçekliğini korumaktır.(Şekil: 9) Minimalizm ile eş zamanlı şekilde Avrupa’da da sanat ortamı yoğundur. George Macunias ve Georges Brecht çevresinde gelişen Fluksus başta Amerika ve Avrupa’da olmak üzere geniş bir etki alanı yaratmıştır. Joseph Beuys, Wolf Vostell, Yoko Ono, Nam Jun Paik, gibi sanatçılar bir akım şeklinde tanımlanmaktan çok belli bir sanat ortamını tarif eden Fluksus içinde yer almıştır. Politik açıdan aktif içerikler üreten söz konusu sanatçılar sanatın sunum kanallarını, varlık sürecini, sanatçının, sanatın konumunu, işlevlerini sorgulayan yaklaşımları Fluksus ve Dada’nın bağlantısını akla getirmektedir. Atölyesinde, geride duran sanatçı imgesi Fluksus sanatçılarında hitap etmez. Doğrudan hayatın içinde bulunan aktivist sanatçı modeli bu eğilimdeki sanatçıların tipik özelliğidir. Bu iddia buluntu malzemenin sanat eylemi içinde aktif bir rol üstlenmesine sebep olmuştur. Bu anlamda özellikle öne çıkan Beuys, belki de Duchamp’dan sonraki en ikonlaşmış sanatçılardan birisidir. Kendi kişisel mitinden beslenen Beuys’un sanatında eylem zamanı, üretim süreci bir aradadır, buluntu malzemenin bu aşamada oynadığı kritik rol eylem bittiğinde de tanıklığını sürdürmeye devam eder (Antliff, 2014: 25). Keçe, iç yağı, bal, sargı bezi gibi sanat dışı malzemeler, banyo küveti, sandalye, kızak, fener hatta ölü ve canlı hayvanlar da çoğu happening’lerinin içinde biçimlenen yapıtlarında bir araya gelir. Sanatın toplumsal ve politik yapının değişimini doğrudan etkileyebileceğini savunan Beuys, tartışma ve paylaşma kültürüne olan inancını her fırsatta ortaya koymuştur. Malzemeye karşı brüt, estetik karşıtı tutumu Duchamp’ı aşar. Beuys ise yaptığı nesnelere, yaşantısını sürdürürken çürüme ve bozulmalarla zamanın varlığını doğrudan yapıta taşır. Yağ Sandalyesi (Chair with Fat) (1963), bu etkinin görüldüğü tipik yapıtlardandır. (Şekil: 10) Sıradan basit bir iskemleye yığılmış içyağı, bedene yaptığı göndermelerin yanında ortam sıcaklığı, ışık gibi çevreye ait etkenlere de tepki verir. Kendi fiziksel özelliği dışında biçimsel (estetik) önerme içermediği halde sandalyeyle kurduğu ilişki ruhsal bir boyut açar. Beuys eğitimci kişiliğinin de katkısıyla döneminde ve sonrasında pek çok sanatçıyı etkilemiştir. Fluksus’un etkisi devam ederken, Avrupalı ve Amerikalı bir grup sanatçı, İtalyan eleştirmen Germano Celant tarafından ortaya atılan Yoksul Sanatı (Arte Povera) fikri etrafında çalışmıştır (Waldman, 1992: 291). Antmen, İtalya’da ortaya çıkmasına rağmen etkisi büyüyen bu sanat hareketini “doğal unsurların olağanüstü değerlerinin ve büyümlü varoluşunun sanat aracılığıyla keşfi” (Antmen, 2013: 216) şeklinde açıklamıştır. Buluntu nesnelere de yer aldığı geniş bir malzeme ve tutum zenginliğine sahip bu hareket, avangart’ın sanatın tecimsel tarafına duyduğu kuşkuyu da dile getiriyordu. Her türden sanat dışı malzemeyi kullanan, tuval, kaide gibi devrini tamamlamış dolaylı sunum biçimlerinden uzak duran arte povera, eleştirel politik tutumunu çevre, ekonomi, toplumbilim, siyaset alanlarında da gösterir.

Görülmektedir ki İkinci Dünya Savaşının ardından günümüze, temellerini savaş öncesi avangard sanat düşüncesine dayandıran yeni bir sanat ortamı egemen olmuştur. Yukarıda sözü edilen süreç, buluntu malzemenin bu yeni sanat eğiliminin durmadan genişleyen alanı içerisinde, sürekli gündemde kaldığını ve hala güncelliğini sürdürdüğünü kanıtlamaktadır. Günümüzde sanatın çok disiplinliliği Türkiye’de 70’li yılların ortalarından itibaren batıdaki güncel sanat olaylarından haberdar genç bir sanatçı kuşağı etkinlik göstermeye başlamıştır. Buluntu malzeme, hazır yapım kolaj, asamblaj, video gibi malzemeleri resim, heykel sanatının kurumsallaşmış alışıldık şekillerinden farklı, yerleştirme, happening gibi biçimlerde üreten Sarkis, İsmail Saray, Şükrü Aysan, Cengiz Çekil, Füsun Onur, Ayşe Erkmen gibi sanatçılar, içerik açısından da batılı örnekleriyle boy ölçüşecek bir sanatsal düzey yakalamışlardır.

Boya veya modellenmiş biçimden farklı şekilde buluntu nesne yapıtta gerçek varlığıyla yer alır. Onu rastlantısal ya da bilinçli olarak seçen sanatçının nesnenin kültürel temsil alanını, belleğini, işlevini de dikkate alması bu yüzden kaçınılmazdır. Göstergebilim, dilbilim, felsefe, psikoloji, sosyoloji ve diğer bilim alanlarında görülen gelişmelerin sanatta yansımalarının izi sürülebilir. Buluntu nesne, sanatta “iletişim, metafor, anlamlandırma, sembolizm, benzerlik, analogi ima etme araştırmalarını içeren” (Keser, 2018, s.166) göstergebilimin alanına girmiştir. Birbirini besleyen bu ilişki şekli sanatçılara buluntu nesne kullanma pratiklerini değerlendirmek açısından, eleştirmen, izleyici veya sanat tarihçisi için de benzer bir bakış açısı getirebilmektedir.

Konu sadece biçimsel açıdan değerlendirilemeyeceğinden içeriğin, alt anlamlarıyla kavranabilmesi için de bu tanımlanmış, birbirine bağlı bilgi alanına ihtiyaç duyulur. Tüketim toplumu denilen kaotik kitlenin, nesneyle ilişkisi, varlığının karanlık ve aydınlık yanlarının yansımalarıdır. Sanatçılar yaşayarak gözlemledikleri bu varlık alanını da buluntu nesne üzerinden yapıtın bünyesinde eritmişlerdir. Sosyal bir varlık alanı sayılan sanat, ilişkili olduğu sınıfsal, ırksal, etnik ya da cinse dayalı içeriği üretebilmek için de sosyolojinin bilgi alanını dikkate almaktadır. Eleştirel söylem alanı bu ilişki sayesinde genişlemiştir.

İnsan arzularının ve eğilimlerinin kaynakları, bunların bireysel ve sosyal ifade şekilleri de hesaba katıldığında psikoloji alanının bunun içsel mekanizmasını anlamak için yaptığı araştırma ve kuramsal birikimi karşımıza çıkar. Nesnenin salt işleve dönük amaçlara değil, insan varlığının içtepsel alanını ifade eden bir temsil gücü bulunduğu söylenebilir. Nesneye yüklenen bu anlam sanatçılara bunların sahip olduğu bireysel ve toplumsal bilinç alanına hatta bilinçaltı alana ulaşma olanağı tanımıştır, insanın kendini kendinden sakladığı bu karmaşık alan, eleştirel sanatçı yaklaşımının etkin alanlarından biri haline gelmiştir. Bütün bu birikim buluntu nesne üzerinden sanatsal alana katılmıştır.

Sanatçı açısından buluntu nesnenin sanatın alanına katılması, sanatın mevcut

alanını genişleten önemli bir olanaktır. Bu noktada rastlantısallık önemli bir kavramdır. Bürger Avangard Kuramı'nda rastlantıyı değerlendirir: "Rastlantının gelişimi ikiye ayrılabilir dolaysız ve dolaylı olarak. Dolaysız rastlantısallık da irade kullanımı yoktur sonuç olduğu gibidir. Dolaylı rastlantısallık da ise daha önceden kurgulanmış bir irade söz konusudur" (Bürger, 2014: 121-126). Örneğin, Pollock'un "action painting" serisini boyanın sanatçının idaresinden çıkıp, fiziki bir gerçeklik olarak tual yüzeyine sabitlenmesi hareketi, her ne kadar çıkış noktası bir iradeye bağlı olsa da sonrasında irade boyanın akışına bırakılır. Dolaysız rastlantısallığın bir eylemi olarak görülebilir. Dolaylı rastlantısallığın örneği ise Joseph Cornell'in asamblajlarında karşımıza çıkar. Cornell'in asamblajlarında sistematik ve simgesel düzenleme olduğu açıkça görülür. Picasso ve Braque'nin malzemelerini en hızlı şekilde atölyelerinden, Schwitters'da Hannover sokaklarından toplaması, söz konusu sistematığın rastlama, bulma ve dönüştürmenin üretim sürecinin parçası haline gelmesidir. Borrdaud, Postprodüksiyon kitabında şöyle der:

Ona dayatılan dille (üretim sistemi) işe başlayarak, onları yeniden temellük ederek, üretici zincirdeki en son sözcük olan kendi tümcelerimizi (gündelik yaşam edimleri), bu el altından yapılan gizli mikro- yap-taklar yoluyla kurarız. Üretim, böylece bir "pratiğin sözlüğü", yani bir şeyin sonucunu temsil etmek yerine, ondan yeni sözcelelerin eklenilebileceği aracı bir maddeye dönüşür. Önemli olan, bizim emrimize amade olan öğelerden neler yaratacağımızdır. Bizler, kültürün kiracılarıyız: Toplum, kurallı üretim olan bir metindir; sözde edilgen kullanıcıların postprodüksiyon pratikleri yoluyla onun içinde dönüşebileceği bir kanun (Borrdaud, 2004: 39).

Günümüzün buluntu nesne anlayışını da kapsayan bu cümleler, postprodüksiyon adıyla kurumsallaşan ve yayılmaya devam eden eğilimin ifadesidir.

SONUÇ

Sanatta buluntu nesne ve onun varlık sürecini özetleyen bu makale gösteriyor ki biçimsel arayışların sonucunda başlayan serüveninde, durmadan genişleyen, yayılan bir alanda sürekli bir dönüşüm yaşamıştır. Nesne her sanatçının elinde ayrı bir öykünün parçası olmuş ve ona özgür ve doğrudan kendini ifade edebileceği olanaklar sunmuştur. 20. yy başlarında ortaya çıkan ve yaklaşık yüz yıl gibi bir zaman diliminde yaşanan gelişmeler her ne kadar batı sanatı çevresinde olup bitmiş gibi görünse de dönüşümün kaynağı, sanatın temeline, insani özüne dair arayışlarındaydı. Biçime, biçimin kaynaklarına, sanat yapma şekillerine dair soruların cevapları birçok şeyi değiştirdiği gibi sanatta malzeme olgusunu da değiştirmiştir. Malzemenin eklenecek, çıkartılarak, boyanarak, ondan sadece betimleme işlevini yerine getirmesini beklemek yerine kendi bağlamına, içeriğine, belleğine sahip bir malzeme tarif etmek yeni

bir yaklaşımdı. Sanatçının düşünsel yetilerine alan açan buluntu malzemenin, anlatımın katmanlarını çeşitlendirmek gündelik nesneyi doğrudan kullanarak sadece biçim ikame etmekten öte, sanatın hayatın akışına daha çabuk tepki vermesini de mümkün hale getiriyordu. Dada gibi zamanının olaylarına karşı duyarlı ve kökten değişime daha istekli sanat hareketleri bu dönüşümü hızlandırmış ve kapsamını genişletmiştir. Duchamp sayesinde buluntu nesneden, ayrışan hazır yapım (Ready-Made), kuşkusuz büyük kırılmalar yaratmıştır. En başta sanatçının üzerinden zanaat becerisi, estetik kriter ve üslup, benzeri beklentileri kaldırmıştır. Sanatsal eylemin doğasına, zihinselliği entelektüel alanı açmıştır. Duchamp, sadece biçim üzerinde oyalanan bir sanatçı modelini reddediyordu dahası bu reçeteleri geliştiren sanat ortamını ve dayandığı geleneği de. Tabii bunları yaparken çevresinde kendisini anlayan ve destekleyen bir avangard sanatçı kuşağının varlığını da eklemek gerekir. İki büyük savaş arasında yolunu çizmiş belli bir olgunluğa erişmiş bu sanatçılar, Savaşın ardından gelen dönemde fikirlerini paylaşma ve yayma konusunda daha geniş imkânlar elde ettiler. Buluntu nesne de bu ortamda pek çok sanatçının malzeme kaynağı haline geldi. 2000'li yıllara kadar gelen süreçte rol oynayan ve yukarıda da değinilen sanatçıların her biri, döneminin rol modelleri olarak sanat fikirlerini geliştirip olgunlaştırırken sanatın kapsamı ve sınırlarını da belirliyordu. Buluntu nesne, bugün bütün bir sanat sistemine yayılmış, her katmandan müzik, sinema, resim pek çok farklı sanat alanında varlık gösteren her düzeyde sanatçı tarafından kullanılıyor. Kendine ait söylem yapısı üzerinden küresel boyutta iletişim halinde olan bu yapı, yaşama tepki verebilen bir organizma gibi varlığını sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

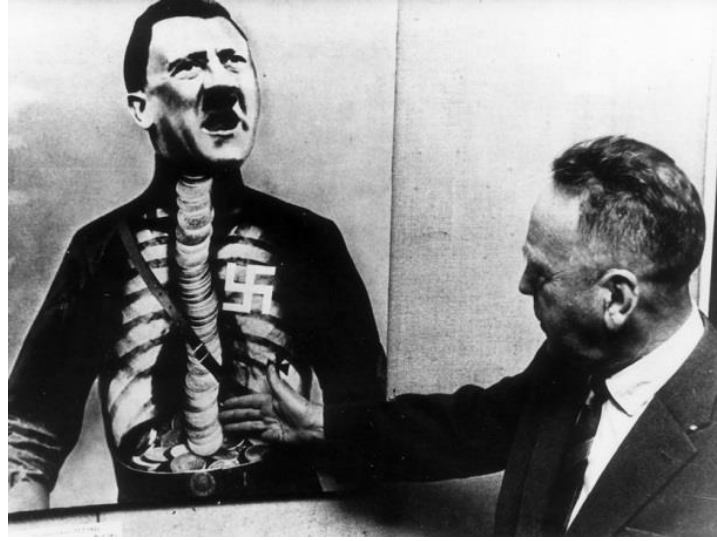
- Altınyıldız, N. ve Artun, A. (2018). *Dada kılavuz 1913-1923 Münih, Zürich, Berlin, Paris*. İletişim Yayınları.
- Antliff, A. (2014). *Joseph Beuys*, Phaidon Press.
- Antmen, A. (2013). *Sanatçılardan yazılar ve açıklamalarıyla 20. yüzyıl Batı sanatında akımlar*. Sel Yayıncılık.
- Arnason, H.H., Prather M. F. & Wheeler, D. (1998). *A history of modern art*. Thames and Hudson.
- Bourriaud, N. (2004). *Postprodüksiyon* (Çev.: N. Saybaşı). Bağlam Yayıncılık.
- Baudrillard, J. (2011). *Nesneler sistemi* (Çev.: O. Adanır, A. Karamollaoğlu). Boğaziçi Üniversitesi Yayını.
- Breton, A. (2011). *Sanat ve kuram*. (Ed.: C. Harrison, Wood, P.) (Çev.: S. Gürses). (s. 485-490). Küre Yayınları.

- Bürger, P. (2014). *Avangard kuramı*. (Çev.: A. Artun). İletişim Yayınları.
- Burnham, J. (1968). *Beyond the modern sculpture*. Penguin Press
- Damlacı, N. (1984). Duchamp'ın Sanatı. İçinde Aysan, Ş. (Ed.), *Marcel Duchamp* (s.13-29). Sanat Tanımı Topluluğu Yayını.
- Duchamp, M. Hahn, O. (1984). Marcel Duchamp'la söyleşi. İçinde Aysan, Ş. (Ed.), *Marcel Duchamp* (s. 77-88). Sanat Tanımı Topluluğu Yayını.
- Foster, H. (2009). *Gerçeğin geri dönüşü* (Çev.:E. Hoşsucu). Ayrıntı Yayınları.
- Foster, H., Krauss, R., Bois, Y. ve diğerleri. (2007). *Art since 1900*. Thames and Hudson.
- Hopkins, D. (2000). *After modern art 1945-2000*. Oxford Press.
- Ragon, M. (1987). *Modern sanat*. (Çev.: V. Canetti). Cem Yayınları.
- Scanlan, J. (2018). *Çöp Üzerine* (Çev.: B. Karayalçın). Sub Yayınları.
- Tzara, T. (1997). Dada hiçbir anlama gelmez (Çev.: S.Rifat). İçinde E.Batur (Ed.) *Moder-nizmin serüveni* (s.317-318).Yapı Kredi Yayınları.
- Waldman, D. (1992). *Collage, assemblage, and the found object*. Phaidon Press

İnternet Kaynakları

- McLoughhlin, A. <https://artblart.com> /<https://artblart.com/tag/a-joseph-cornell-exhibition-for-children/> (Erişim Tarihi: 24 Nisan 2021)
- Seitz, W.C. The Art of Assemblage, www.moma.org
https://www.moma.org/documents/moma_catalogue_1880_300062228.pdf, (Erişim Tarihi: 23 Nisan 2021)

EKLER

Şekil 1: John Heartfield. “Adolf the Super Man” (Süpermen Adolf). Montajı ile 1934 civarı.
Kaynak: <https://rokantyfaszystowski.org/wp-content/uploads/2019/03/image-span12.jpg>

Şekil 2: Raoul Hausmann. “Mekanik Kafa” (Zamanın Ruhü). 1920.
Kaynak: <https://i.pinimg.com/originals/39/4a/71/394a7146d923377d074b2413ac24cf0b.jpg>

Şekil 3: Kurt Schwitters. "Merzbau". 1933.

Kaynak: https://www.e-skop.com/images/UserFiles/images/Editor/sch7_330_450.jpg

Şekil 4: Meret Oppenheim. "Déjeuner de fourrure" (Kürklü Kahvaltı). 1936.

Kaynak: <http://www.studiospaziobianco.it/sp/wp-content/uploads/2015/06/Meret-Oppenheim-Colazione-in-pelliccia.jpg>

Şekil 5: Joseph Cornell. "Medici Princess" (Medici Prensesi). 1948.

Kaynak: <https://artblart.files.wordpress.com/2015/09/medici-princess-1948-web.jpg>

Şekil 6: George Segal. "Don't walk" (Dur). 1976.

Kaynak: https://www.micketong.com/wp-content/uploads/2016/02/IMG_1722.jpg

Şekil 7: Edward Kienholz. "Back Seat Dodge 38" (38 Dodge'nin arka koltuğu). 1964.

Kaynak: https://live.staticflickr.com/582/31765615893_513484b9fe_b.jpg

Şekil 8: Robert Rauschenberg. "Bed" (Yatak). 1955.

Kaynak: <https://manifold.press/images/content/manifold-ea-10-rauschenberg-bed-foto-ersin->

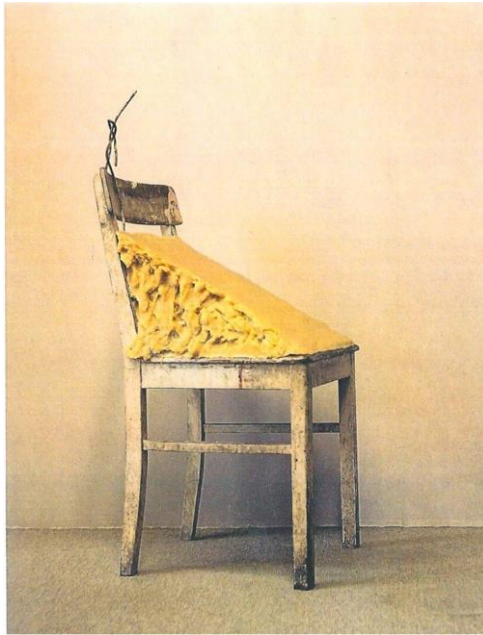
altin-02.jpg

Şekil 9: Joseph Kosuth. "One and Three Chairs" (Bir ve Üç sandalye). 1965.

Kaynak:

<https://www.moma.org/media/W1siZiIsIjE3MDMzMzJdLFsicCIImNvbNzIcnQiLCItcXVhbGl0eSA5MCAtcMvZaXplIDIwMDB4MTQ0MFx1MDAzZSjdXQ.jpg?sha=c14d73192fdd40cd>

Şekil 10: Joseph Beuys. "Fat Chair" (Yağ Sandalyesi). 1963.

Kaynak:

<https://i.pining.com/originals/98/d1/f3/98d1f3c13791664f1ee5cf8f16625f5e.jpg>

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Büyüçülere Başvuran Kişiler Üzerine Bir İnceleme

A Study on People Applying to Magicians

Emine Selin ARAT*
Nurten KIMTER**

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Arat, E. S. ve Kimter, N. (2021). Büyüçülere başvuran kişiler üzerine bir inceleme. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 197-228.

Arat, E. S. & Kimter, N. (2021). A study on people applying to magicians. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 197-228.

 10.29228/kesit.51921

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 28.06.2021
Kabul/ Accepted/ Принимать: 23.08.2021
Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by Intihal.net. Эта статья была проверена Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, eselinkaragoz@hotmail.com

**Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, nurtenkimter@comu.edu.tr

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Büyücülere Başvuran Kişiler Üzerine Bir İnceleme¹

A Study on People Applying to Magicians

Emine Selin ARAT

Doç. Dr. Nurten KIMTER

Öz: Büyü ve büyüsel uygulamaların tarihçesi insanlık tarihi kadar eskidir. Bu araştırmada büyü yapan kişilere başvuran bireylerin özellikleri, büyücülere başvurma nedenlerinin neler olduğu, büyüye ve büyücülere karşı takındıkları tutum ve davranışların incelenmesi hedeflenmiştir. Nitel araştırma yöntemine dayalı olarak gerçekleştirilen araştırmanın verileri 10 kişi ile gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilmiştir. Araştırma kapsamında konu ile ilgili olarak hazırlanan 27 açık uçlu soru, çeşitli nedenlerle büyücülere başvuran bireylere yöneltilmiştir. Toplanan nitel veriler, içerik analizine tabi tutulmuş ve elde edilen bulgular, tablolar halinde düzenlenerek bir takım yorum ve değerlendirmelerde bulunulmuştur. Araştırma sonucunda, büyücülere başvuran kimselerin yarısından fazlasının yükseköğretim kurumlarından mezun evli kimseler oldukları ve din eğitimlerini ailelerinden aldıkları tespit edilmiştir. Diğer taraftan katılımcıların büyük çoğunluğunun tıbbi rahatsızlık durumunda doktora gidip verilen ilaçları düzenli olarak kullanmadıkları; hastalık, çaresizlik, işsizlik ve gelecek kaygısı gibi sebeplerle büyücülere başvurdukları görülmüştür. Katılımcıların büyük çoğunluğunun dini ibadetleri düzenli olarak yerine getirmediği, buna bağlı olarak olumsuz yaşam olayları karşısında dini başa çıkma yöntemlerini kullanmadıkları bulgulanmıştır. Yine araştırmaya katılanlardan sadece

¹ "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Etik Kurulu'nun 05.03.2020 tarihli ve 2020/28 sayılı kararı çerçevesinde hazırlanmıştır. Bu çalışma, birinci yazarın "Din psikolojisi açısından büyü üzerine nitel bir araştırma (Çanakkale örneği)" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Sorumlu Yazar: Nurten KIMTER

Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. This study was prepared with the approval of Çanakkale Onsekiz Mart University Social Sciences and Educational Sciences Ethics Committee. This study was produced from the first author's master thesis. Corresponding Author: Nurten KIMTER

birisinin kendisini kişilik olarak akılcı (rasyonel) olarak tanımladığı görülmüştür. Katılımcıların yaklaşık yarısının hayatlarına büyü ve sihir tarzı şeylere göre yön verdikleri ve büyücülere gitmeden önce sorunlarını başka şekillerde çözmeyi denemedikleri tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmaya katılanların tamamının büyücülerin kendilerinden maddi talepte bulunduğunu, büyük çoğunluğunun büyücülerden fayda gördüklerini ve büyücülere tekrar gitmeyi düşündüklerini belirttikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Büyü, büyücü, büyücüye giden, düşünce, tutum, davranış.

Abstract: The history of sorcery and magic is as old as the history of mankind. The purpose of the present study was to examine the characteristics of the individuals who apply to people who cast spells, their reasons for applying, their attitudes and behaviors towards sorcery and sorcerers. The data of the study, which was based on a Qualitative Research Design, were obtained from the interviews conducted with 10 people. A total of 27 open-ended questions that were prepared in relation to the subject in the scope of the study were directed to the individuals who applied to sorcerers for various reasons. The qualitative data that were collected were subjected to Content Analysis, the findings obtained in this way were tabulated, and evaluations and interpretations were made. It was found as a result of the study that more than half of those who applied to sorcerers graduated from higher education institutions, were married, and received religious education from their families. On the other hand, it was also found that the majority of the participants used the drugs regularly when the doctor prescribed them in the case of medical discomfort; and admitted to the sorcerers for reasons such as illness, desperation, unemployment, and future anxiety. The majority of the participants did not fulfill religious worshipping regularly, and, depending on this, did not use religious coping methods against negative life events. Again, it was also found that only one of the participants of the study identified himself/herself as rational. Approximately half of the participants said that they directed their lives with spell and spell-like things, and they did not try to solve their problems in other ways before they go to sorcerers. Also, all of the participants said that sorcerers demanded money from them, the majority of them said that they benefited from sorcerers, and they thought about going to them again.

Keywords: Magic, magician, going to wizards, thought, attitude, behavior.

GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eskiye dayanan büyüün anlamına bakılacak olursa, öncelikle büyü kelimesinin kökeni açısından eski Türkçe'deki 'böğü' kelimesinden evrilmiş olduğu görülmektedir. Eski Türkçe'de *böğü*, "sihirbaz, büyücü, bilgin, bilge" anlamında kullanılmıştır (Hançerlioğlu,2007:203). Eski Türk dilinde sihirbaz ve din adamı anlamına gelen "*bügi, büğü*" sözcükleri zamanla akıllı anlamını kazanarak bilge ile anlamdaş hâle gelmiştir (Tanyu, 1992: 501).

Büyü; tabiatüstü gizli güçlerle ilişki kurularak veya gizli güçler içerdiğine inanılan bazı tabii nesnelere kullanarak belli birtakım amaçları gerçekleştirmek gayesiyle yapılan davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Develioğlu,1987:644). Günümüzde büyüye verilen anlamlardan birisi de '*tabiat kanunlarına aykırı sonuçlar elde etmek iddiasında onların başvurdukları gizil işlem ve davranışlara verilen genel ad olan afsun, sihir ve füsün*' dur (<https://www.tdktr.com/buyu> Erişim:14.02.2019).

Büyünün çıkış kaynağı olarak görülen Sümer-Akad metinlerindeki mistik etkinliklerin, bütün Ortadoğu ve Akdeniz etrafındaki çoktanrılı dinleri etkilediği gibi, Yahudi, Hristiyan ve Müslümanları da etkilediği ileri sürülmektedir (Sarıkçıoğlu,2002: 346). Rönesans ve Ortaçağ zamanında da büyüün her çeşidi bilinmekte ve uygulanmaktaydı. Rönesans ile birlikte her ne kadar bilimin ilerlemesi yönünde gelişmeler olsa da büyü ortadan kaldırılamamıştır (Anadol, 2006:43).

Büyünün farklı yolları, ak ve kara büyü gibi birçok çeşidi mevcuttur. Büyü çeşitleri ve yapılış yöntemleri birbirinden farklıdır. Örneğin; kimi büyü yapan kişiler kutsal olan kitaplardaki harflerden yararlanarak muskalar veya türlü okunmuş yiyecek, içecek ve çeşitli objeler hazırlarken kimi büyücüler ise domuz yağı gibi değişik maddeleri kullanarak çeşitli büyü yapma yöntemlerini kullanmışlardır. Bazı insanların eski dönemlerde hastalıklardan ve felaketlerden korunmak adına büyüye başvurduğu görülmüşse de son dönemlerde günlük yaşamın sıkıntılarını gidermede psikolojik bir işlevselliği olduğu yönündeki düşünce sebebiyle büyüye yönelim olmaktadır. Dolayısıyla kutsalla alakası olmayan büyü, günümüzde daha çok çıkar sağlamak adına yapılmakta ve çaresizlikler karşısında büyüye başvurulmaktadır.

Eski çağlarda büyü ve din, insanın yaşamı boyunca hayatın hemen hemen her yerinde birlikte var olmalarına rağmen, zamanla büyüün kendisini bilime dönüştürdüğü görülmektedir (Smart,1981: 45-79). Oysa ilahi dinlere göre ve bilhassa İslam dininde büyü kesinlikle günahdır. İslam dininde yasaklanan büyü olgusu ile ilgili çeşitli Kur'an ayetleri bulunmaktadır (Bakara 2/102 vb). İslamiyet'in yasakladığı büyüden korunmak için batıl inanç veya uygulamalara yönelmek yerine sadece Allah'ın yardımına sığınarak büyüden kurtulmak tavsiye edilmektedir (Yılmaz, 2008: 77). Bu bağ-

lamda Kur'an-Kerim'in Felak suresinde '*De ki; sığınırım o sabahın rabbine. O düşümlere üfleyen üfürükçülerin (büyücülerin) şerrinden'* buyrulurak inanlara bu konuda yol gösterilmektedir. (Felak113/1-4).

Eski çağlardan beri insanlar, hastalık, doğal afet, kaza vb. dünyevi meseleleri çözüme kavuşturmak adına kendisinde dini güç barındırdığına ve olağanüstü gücü olduğuna inanılan kişilere inanma ihtiyacı duymuşlardır. Büyü yapanların ve bunu sanatmış gibi işleyenlerin, her yaptığına, söylediğine iman derecesinde itimat edilen herhangi bir toplumda o kimselerin bu tür özelliklerinden dolayı ön planda olmaları ve zaman zaman toplumdakilerin içlerine saldıkları korkudan dolayı diğer insanlardan daha üstün konumda görülmeleri normal karşılanmalıdır (Frazer, 2004: 85). İlkel insanlar, gerek ilk kabileler gerekse ilk topluluklar olarak bu gücü Şamanizm olarak değerlendirmişlerdir Şamanizm, 'büyüsel işlemlere dayanan bir dindir. Şaman ise, bu dinin işleyişini yürüten kişidir. Başka bir deyişle şaman adı verilen kimse, genel olarak ruhlarla yakın olma durumu olan, onlarla bir ilişkisi olduğuna inanılan büyücü veya sihirbaz bir din adamıdır (Başar, 1972: 10). Eski Türklerde şaman yerine bazen kam kelimesi de kullanılmıştır. Kam genelde büyü yapan ve kehanette bulunan kişi olarak tanımlanmaktadır (Ermetin, 2009: 44). Bazı hastalıkların sebebini araştırıp çözüm bulmak, hasta olan kişinin hastalıktan dolayı bedeninden ayrılan koruyucu ruhunu geri döndürmek, kaybolmuş bir kişiyi geri getirmek şaman ya da kam adı verilen kimsenin görevlerinden bazılarıdır. Ayrıca acı çeken kişiye yardım etmek, evrendeki düzenin uyumluluğuna dair yenilenmeler için yardımda bulunmak, gelecekte haber vermek, yağmur yağmayan bozkır topraklarına yağmur yağdırmak ve daha fazlası kaminin görevlerinden sayılırdı. Kam, aynı zamanda bir büyücü/dedektif olarak kaybolmuş eşyaların bulunmasını sağlar, insanların kaderlerini okuyarak onlara bazı konular hakkında bir şeyler söylerdi (Ermetin, 2009: 49).

'Büyücü kelimesinin karşılığı olarak, Arapça'da 'sahir' kullanıldığı gibi, Arapça ve Farsça karışımı sihirbaz kelimesi de kullanılmaktadır. Büyü işiyle uğraşan kişiye de büyücü denilmektedir. Büyücülük bir çeşit meslek haline gelmiştir. Büyüyü yapmak için olağanüstü güçlere ve bilgi birikimine ihtiyaç duyulmakta ve bu tür özellikleri olan kişilere yaptırılmaktadır. Bunların isimleri de kam, şaman, sihirbaz, büyücü vs. şeklinde toplumdan topluma değişmektedir (Hançerlioğlu, 1975: 116).

İslamiyet'te, sihir (büyü) kavramına değişik vesilelerle sıklıkla değinilmiş ve gerek ilgili ayetlerde ve gerekse hadislerde büyü yapmaktan veya yaptırmaktan kaçınılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda Hz. Peygamberimiz (s.a.v.); "*Bir şeyde ya da bir kişide uğursuzluk arayan, kahine inanan, büyü yapan, bunun için düşümler atan bizden değildir. Bir kahine gidip onun dediğine inanan, Muhammed'e indirileni inkar etmiş olur'* buyurmuştur (El-Bahrü'z-Zehhar, 2007: 52). Yine bir başka hadis-i Şerifinde Pey-

gamber Efendimiz (s.a.v.); *“Helâk edici yedi günahı kaçın.”* (Sahabeler):*“Ya Resûlallah! Bunlar nelerdir?”* dediler. Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Allah’a şirk (ortak) koşmak, sihir (büyü) yapmak, Allah haram kıldığı halde, haksız yere bir kimseyi öldürme, fâiz yemek, yetim malını yemek, savaş alanından (din düşmanlarından) kaçmak, evli, namuslu ve kötülüklerden haberi olmayan kadınlara zina iftira etmek.” (Buhari, Vesaya: 23)

Günümüzde halen büyüçülere başvurulmakta olup onların yaptıklarına, söylediklerine büyük önem veren insanlar bulunmaktadır. Büyü yapan ve bu işle uğraşanların çoğu ise insanların çaresizliklerini kullanarak bu işi maddi çıkar sağlamak adına yapmaktadırlar. İslam dini melek, şeytan ve cinlere inanmayı emretmekle birlikte en üstün ve yüce gücün yani Allah’ın iradesi dışında hiç kimsenin yaptığına, yapacağını söylediği hiçbir şeye inanmamayı telkin etmektedir. Bu yüzden kendisinde bu özelliklerin bulunduğunu iddia eden büyüçü, üfürükçü, sihirbaz vb. kişilere inanmak da dinimizce aykırı bulunmuştur.

ARAŞTIRMA VE YÖNTEM

1. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma nitel bir yöntemle ve mülakat tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, sosyal yaşamın içindeki olaylara odaklanan ve bu olayları hiçbir değişime ve dönüşüme uğratmadan inceleme anlayışı sunmaktadır. Ayrıca modern hayatın karmaşık sosyal yapısını anlamak ve belirlemek adına çeşitli bakış açılarını da kapsamaktadır (Baltacı, 2019:370). Bu bakımdan bu tür araştırmalarda, kişinin kendini anlaması, yapacaklarının farkına varması, kendini çözümlemesi açısından derin bir algıya ulaşma çabası da söz konusudur. Nitel araştırmalarda çoğunlukla gözlem, görüşme, doküman ve söylev analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılmaktadır (Baltacı, 2019:370). Kişilerin olaylara, durumlara ilişkin tutum ve görüşlerini saptamak adına yüz yüze görüşülerek yapılan mülakat tekniği, araştırmamız için de en uygun olan tekniktir (Kırık, 2014: 342). Araştırmanın amacına uygun olarak büyü yapan kimselere giden / başvuran kimseler için açık uçlu sorular hazırlanmıştır. Daha sonra bu sorular, toplam 10 kişiye yöneltilerek katılımcıların açık uçlu sorulara verdiği cevaplardan elde edilen veriler, içerik analizine tabi tutularak temalar belirlenmiş ve tablolar halinde düzenlenerek yorum ve değerlendirmelerde bulunulmuştur. İçerik analizi, farklı disiplin dallarında araştırmaların sorularına cevap bulmak için kullanılan temel bir araştırma tekniğidir. İçerik analizinin yönteminin sistematik ve tarafsız olması kaçınılmaz özelliğidir (Koçak ve Arun, 2006: 22). Çalışma grubunun araştırmacı tarafından seçilmiş olması nedeniyle araştırma amacına uygundur.

2. Araştırmanın Problem ve Amacı

Genelde insanlar zor durumlarla karşılaştıklarında dinsel pratiklerini yerine getirmeye başlarlar veya daha kolay yoldan isteklerine kavuşmak için din adı altında, din ile alakası olmayan türlü yolları denemekten çekinmezler. Bunlar, türbe ziyaretleri, fal, astronomi, büyü veya herhangi bir yol olabilir. Dua etmek ya da Allah'tan istemek yerine insanların bu tür yolları seçmesine ne gibi duygu, düşünce ve davranış hallerinin sebep olduğu konusu araştırmanın temel problemini teşkil etmektedir. İnsanların yaşadıkları olumsuzluklar karşısındaki çözüm arayışları, onları nasıl ve yönde hareket etmeye sevk etmektedir? Bazen bu tür yöneliş ve tercihler, kişinin sosyal çevresine uyum sağlama gayreti, çevresinin dayanışma anlayışı, aile etkisi, çaresizlikten bu yolu seçmesi gibi sebeplerden kaynaklanabilmektedir. Bu araştırmanın amacı bir takım yaşam olayları karşısında bazı insanların büyü ve büyüsel uygulamaları neden tercih ettiği ve bu kişilerin belli bir takım özelliklerinin, düşünce, tutum ve davranışlarının neler olduğunun tespit edilmesidir. Bu doğrultuda önceden belirlenmiş 10 kişilik örneklem grubuyla mülakatlar yapılmıştır.

3. Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu çalışmanın katılımcıları belirlenirken, katılımcıların 18 yaşından büyük olmasına gönüllülük ilkesine dikkat edilmiştir. Araştırmada aynı şehirde yaşayan fakat birbirini tanımayan kişiler tercih edilmiştir. Yaş, eğitim, medeni durumu, yaşadığı yer olarak farklı katılımcılar seçilmeye çalışılsa bile bu çalışma, örneklem açısından Çanakkale ili sınırları içerisinde ikamet eden kişilerle kısıtlıdır.

Büyüye gitme tecrübesi yaşayan kişilerin tespit edilme aşamasında, çoğunlukla bu tür eylemlerde bulunmaya kadınların daha eğilimli oldukları görülmüş ve kadın katılımcıları bulma ve onlara ulaşmanın daha kolay olduğu gözlenmiştir. Fakat erkek katılımcı bulmada da pek fazla problem yaşanmamıştır. Bununla birlikte bu tür uygulamalara kadınlar daha fazla ilgili olduğu ve büyücülere erkeklere nazaran daha sıkça gittikleri için araştırmamıza katılan kadın katılımcı sayısı erkeklere oranla daha fazla sayıdadır.

Büyü yaptırma, bozma veya başka bir sebepten dolayı sözde büyücü hocalara gitme tecrübesi yaşayan kişilerle yapılan görüşmelerin sonucunda elde edilen veriler üzerinden içerik analizi yapılarak kişilerin psikolojik ve manevi hayatlarına olan etkilerine ilişkin bulgular ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Mülakat esnasında gizlilik esasına bağlı kalınarak güven ortamı oluşturulmuş gerçek ve dürüst cevaplar sayesinde bulgular oluşturulmak istenmiştir. Araştırmaya ilişkin bulgular ve yorumlar aktarılırken katılımcıların isimleri gizli tutulmuş örneğin birinci katılımcı için K1, ikinci katılımcı için K2, üçüncü katılımcı için K3 vs. şeklinde kısaltmalar kullanılmıştır.

Kendileriyle görüşme gerçekleştirilen bütün katılımcıların hepsi Çanakkale ilinde veya bu il merkezine bağlı ilçe ve köylerde oturmaktadır. Katılımcılar yani büyüçülere giden kimseler kendilerini, dini inançlarını günümüz modernliğine uygun olarak yaşayan ya da dine çok yakın olmayan ve din hakkında çok fazla bilgisi bulunmayan kişiler olarak tanımlamışlardır. Araştırmaya katılan kişiler, büyüçülere bir veya birden fazla gittiklerini, onlara inandıklarını, kötü amaçla gitmediklerini ifade etmişlerdir.

4. Veri Toplama Aracının Oluşturulması

Araştırmada, büyüçülere gitme ya da onlarla ilgili herhangi tecrübesi olan ve İslam dinine mensup olan kişiler için bu tecrübelerin ne anlama geldiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca söz konusu kişilerin konu ile ilgili tecrübelerinin, onların günlük, psikolojik ve manevi hayatlarına olan etkileri ve bu deneyime nasıl baktıkları görüşmeler yapılarak anlaşılmaya çalışılmıştır. Görüşme için hazırlanan sorular sorulmadan önce, ilkin araştırmanın neden ve niçin yapıldığına dair her bir katılımcıya açıklamada bulunulmuş, araştırmacının kendisini kısaca tanıtmalarının ardından araştırma ile ilgili hazırlanan sorular, her eğitim düzeyindeki kişinin rahatlıkla anlayacağı sade bir dille kendilerine yöneltilmiştir.

Görüşme soruları yarı yapılandırılmış mülakat tekniğine göre oluşturulmuştur. İlk olarak mülakat soruları araştırmacı tarafından hazırlanmış daha sonra soruların amaç, kapsam, yapı ve geçerlilik açısından değerlendirilmesi için alanında uzman bir danışmana gönderilmiştir. Uzmanı kişinin değerlendirmesi ve katkıları sonucunda gerekli düzeltmeler yapılarak görüşme sorularına nihai şekli verilmiştir.

5. Araştırmanın Uygulama Süreci

Araştırma için hazırlanan ve uzman görüşüyle birlikte düzenlenerek son hali verilmiş olan mülakat sorularının bir kısmı mülakatı kabul eden katılımcılara yüz yüze bir kısmı ise Covid-19 salgını sebebiyle uzaktan online olarak sorulmuş ve cevaplar kayda geçirilmiştir. Katılımcılara görüşme esnasında rahat olabilecekleri, kaygı, stres ve herhangi bir şeyle sınırlanmadan görüşlerini rahatça ifade edebilecekleri anlatılmış ve bu konuda kendilerine güvence verilmiştir. Katılımcılara araştırmanın bilimsel bir çalışma olduğu ifade edilerek kişisel bilgilerinin hiçbir şekilde paylaşılmayacağı özellikle belirtilmiştir. Görüşme sırasında birkaç katılımcının özellikle din ve büyü ile alakalı sorularda, biraz duraksamalar yaşadığı gözlemlenmiştir. Bu sebeple kendilerini rahatça ifade edebilmeleri açısından katılımcılara zaman tanınarak beklenmiş, çok uzun sürmeden dürüstçe ve samimice cevaplar verdikleri gözlemlenmiştir. Görüşmeler sırasında herhangi bir problem yaşanmamıştır. Gerçekleştirilen mülakat çalışması sonucunda her bir soru ile ilgili verilen cevaplar içerik analizine tabi tutularak ortak temalar

ve kodlar tespit edilerek gruplandırılmıştır. Akabinde bir uzman kişiye mülakat soruları ve ilgili sorulara verilen cevaplar gönderilmek suretiyle içerik analizi bulguları teyit ettirilmiştir. Daha sonra elde edilen bulgular tablolar haline getirilip benzer araştırma bulgularıyla karşılaştırılarak bir takım yorum ve değerlendirmelerde bulunulmuştur. Araştırma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Etik Kurul'unun 05.03.2020 tarih ve 2020/28 protokol nolu onayı çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

6. Araştırmanın Bulguları ve Yorumları

Çağlar boyunca yaşam, kendine ait bir rasyonellikle, belli bir düzenle ilerlerken, bazı insanlar yaşadıkları zorluklarla mücadele konusunda yetersiz kaldıklarında çare veya çözümü sihir ya da büyü gibi uygulamalarda görmüşlerdir. Bu başlık altında; hayat sahnesinde karşılaştıkları ve üstesinden gelemedikleri zor yaşam olaylarının çözümü için sihir ve büyü gibi uygulamaları gerçekleştiren kişilere başvuran kimseler üzerinde mülakat tekniği ile toplanan nitel araştırma bulgularına yer verilmektedir.

Tablo 1'de mülakat çalışmasına katılan ve büyü yapan kimselere giden / başvuran kişilerin sosyo-demografik ve kültürel özellikleriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo 1'de de görüleceği üzere büyü yapan kimselere giden başvuran kişilerin cinsiyet durumlarına bakıldığında; bunların %60'ının kadın, %40'ının ise erkek olduğu görülmektedir. Yaş durumlarına bakıldığında ise %20'sinin 18-30 yaş aralığında, %30'unun 31-40 yaş aralığında, %20'sinin 41-50 yaş aralığında, %30'unun ise 51-60 yaş aralığında olduğu gözlenmektedir. Medeni durum bakımından ise büyü yapan kimselere giden kişilerin %70'inin evli, %20'sinin bekar ve %10'unun ise dul olduğu; eğitim seviyeleri bakımından ise %60'ının üniversite mezunu olduğu, %20'sinin lise mezunu olduğu, %20'sinin ise ilkökul mezunu olduğu tespit edilmiştir. Büyü yapan kimselere giden kişilerin yaşadıkları yerleşim yerlerine göre durumlarına bakıldığında; %30'unun şehir merkezinde oturdukları, %30'unun kasabalarda, %40'ının da köylerde oturdukları görülmektedir. Yine büyü yapan kimselere giden kişilerin anne-babalarının eğitim durumlarına bakıldığında, %50'sinin annesinin ilkökul mezunu olduğu, %20'sinin annesinin üniversite mezunu olduğu, %10'unun annesinin lise ve dengi okul mezunu olduğu, %20'sinin ise annesinin okuma ve yazmasının olmadığı gözlenmektedir.

Tablo 1. Büyü yapan kişilere gidenlere/başvuranlara ait ayrıntılı bilgiler

Tema	Kod	N	%
Cinsiyet	Erkek	4	40
	Kadın	6	60
	Toplam	10	100
Yaş	20 – 30 yaş arası	2	20
	31 – 40 yaş arası	3	30
	41 – 50 yaş arası	2	20
	50 yaş ve üzeri	3	30
	Toplam	10	100
Medeni durumu	Bekar	2	20
	Evli	7	70
	Dul	1	10
	Toplam	10	100
Eğitim düzeyi	İlk ve ortaokul mezunu	2	20
	Lise ve dengi mezunu	2	20
	Üniversite mezunu	6	60
	Toplam	10	100
Yerleşim yeri	Köy	4	40
	Kasaba	3	30
	Şehir	3	30
	Toplam	10	100
Annenin eğitim düzeyi	Annesinin okuma ve yazması yok	2	20
	Annesi ilköğretim mezunu	5	50
	Annesi lise ve dengi okul mezunu	1	10
	Annesi üniversite mezunu	2	20
	Toplam	10	100
Babanın eğitim düzeyi	Babasının okuma -yazması yok	2	20
	Babası ilköğretim mezunu	5	50
	Babası lise ve dengi okul mezunu	2	20
	Babası üniversite mezunu	1	10
	Toplam	10	100

Söz konusu kişilerin babalarının eğitim durumlarına bakıldığında ise; %50'sinin babalarının ilkokul mezunu olduğu, %20'sinin babalarının lise ve dengi okul mezunu olduğu, %10'unun babalarının üniversite mezunu olduğu, %20'sinin babalarının ise okuma ve yazmasının olmadığı saptanmıştır.

Kartopu ve Ünalın'ın (2019: 210) yaptıkları araştırmalarda da kadınların sihir, büyü ve doğüstü güçlere olan eğilimlerinin erkeklere oranla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda Yılmaz'ın (2014: 165) araştırmasında büyü inancıyla ilgili elde ettiği sonuçlarda da deneklerin %53.9'unun büyüye inanmadığı ve büyüye ina-

nan kadınların erkeklerden daha fazla olduğu görülmektedir. Kadınların büyüsel inançlara olan yöneliminin erkeklere oranla daha yüksek olmasının, onların psikolojik yapıları nedeniyle etkilenmeye ve ikna edilebilmeye daha yatkın olmalarından kaynaklandığı ileri sürülmektedir (Yapıcı, 2016: 142). Dolayısıyla sözü edilen araştırma sonuçlarının da bizim araştırma bulgularımızla paralellik gösterdiği söylenebilir. Zira bizim araştırmamızda da sihir veya büyü yapan kişilere giden/başvuran katılımcıların %60'ını kadınlar oluşturduğu %40'ını ise erkek katılımcıların oluşturduğu, ayrıca erkek katılımcıların da %20'sinin eşi istediği için ya da sırf eşini kırmamak için büyücülere gittiği saptanmıştır. Bazı araştırmalarda gençlerin (Shermer, 2007:503) bazı araştırmalarda ise yaşlıların batıl inançlara daha fazla eğilimli oldukları görülmektedir (Köktaş, 1993:106). Nitekim çeşitli yaş gruplarından oluşan bir örneklem grubu üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada, gençlere göre yaşlıların muskaların şans getirdiğine daha fazla inandıkları tespit edilmiştir. Diğer taraftan aynı araştırmada telapati ve olayların önceden bilinebileceği konusunda yaş grupları arasında fark olmadığı görülmüştür (Shermer, 2007:504). Bizim araştırmamızda da büyücülere giden / başvuran kişilerin hemen hemen her yaş grubundan olduğu, yaş değişkeninin bu hususta pek belirleyici olmadığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde her ne kadar bilim dünyasında zeka ve eğitim düzeyi ile batıl inançlara inanma arasında negatif yönde bir ilişki olacağı fikri öne sürülmüş ve bu hususu destekleyen bazı araştırma sonuçları olsa da zekanın ve eğitim düzeyinin de bu hususta belirleyici bir faktör olmadığı görülmektedir. Zira zeki ve oldukça eğitilmiş kişiler de sihir, büyü, batıl inanç ve yeni çağ inançlarına yönelebilmektedir (Vyse, 1997:47). Çünkü birey zekasını daha özel bir alana indirgeyerek dar bir kapsamda uzmanlaşmış olabilmekte, uzmanlık alanının dışındaki alanlarda daha az bilgili ve başarısız olabilmektedir. Esasen bilimsel bilginin, gerçekçi olmayan inançlara yönelimi yeterince engelleyemediği de bir hakikattir (Shermer, 2007:487-501). Nitekim araştırmamızda büyü yapan kişilere giden / başvuran kimselerin yarısından fazlasını (%60) üniversite mezunu olan kişiler teşkil etmektedir. Bununla birlikte eğitim tek başına batıl inançlara olan eğilimi ortadan kaldırmasa da eğitim ve bilimsel bilgi ile oluşum mekanizması çözülmüş olan olgularla ilgili batıl inanç düzeyinde önemli bir azalmanın olduğu ileri sürülebilir.

Yapılan araştırmalarda köyde yaşayanlarla kasaba ve şehirlerde yaşayanların batıl inanç düzeyleri arasında anlamlı herhangi bir fark olmadığı görülmüşse de (Sinanoğlu & Sinanoğlu, 2012:252) bizim araştırmamızda büyücülere giden / başvuran ve köyde oturan kimselerin oranı (%40; 4 kişi) şehirlerde oturanlardan daha fazladır. Kişilerin toplumsal rollerini yerine getirmede önemli bir özellik olan medeni durum değişkeninin de sihir, büyü, fal ve batıl inançlara inanma durumu üzerinde etkisine dair araştırma sonuçları mevcuttur. Bu bağlamda Sinanoğlu ve arkadaşının (2012:253) gerçekleştirdiği bir araştırmada bizim araştırma sonuçlarımıza benzer şekilde evli ve dul

olanların batıl inançlara daha fazla ilgili oldukları bekarların ise daha az ilgili oldukları gözlenmiştir. Zira bizim araştırmamızda da büyüçülere giden / başvuran kişilerin büyük çoğunluğunu (%70, 7 kişi) evli olanlar oluşturmaktadır.

Tablo 2'ye bakıldığında, katılımcıların %60'ının kitap okuduğu, %30'unun okumadığı ve %10'unun ise ara sıra kitap okuduğu saptanmıştır. Yine okudukları kitap türlerine göre katılımcıların %30'unun bilim kurgu/tarih kitapları okumayı tercih ettiği, %20'sinin aşk romanlarını tercih ettiği, %10'unun dua kitaplarını tercih ettiği ve %10'unun da diğer türde kitapları okumayı tercih ettiği tespit edilmiştir. Yine tablo 2'de görüleceği üzere katılımcıların %80'inin tv izlediği, %10'unun izlemediği ve %10'unun ise ara sıra tv izlediği saptanmıştır. Ayrıca katılımcıların %40'ının dizi/film izlediği, %10'unun haber programlarını izlediği ve %40'ının da gündüz kuşağı kadın programlarını izlediği saptanmıştır.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün (UNESCO) verilerine göre de Türkiye, kitap okuma oranında dünyada 86'ncı sırada yer alırken, benzer şekilde Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) son yayınlanan verilerine göre de Türkiye'nin kitap okuma oranının oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Ülkemizde kitap okumaya ayrılan vakit günde yalnızca bir dakikayken, televizyon izlemeye 6 saat, internete 3 saat ayrıldığı saptanmıştır (<https://tanerozay.wordpress.com/2020/01/19/>, Erişim Tarihi:25.03.2021).

Tablo 2. Büyü yapan kişilere giden / başvuran katılımcıların kitap okuma ve tv izleme durumlarına ilişkin sorulara verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
Kitap okuma	Evet, okurum	6	60
	Hiç okumam	3	30
	Ara sıra okurum	1	10
	Toplam	10	100
Okunan kitap türü	Bilim Kurgu/Tarih	3	30
	Aşk Romanları	2	20
	Dua Kitapları	1	10
	Diğer	1	10
	Toplam	7	70
Tv izleme	İzlerim	8	80
	Hiç izlemiyorum	1	10
	Ara sıra izlerim	1	10
	Toplam	10	100
En çok izlenen Tv programları	Dizi/Film	4	40
	Haber Kanalları	1	10
	Gündüz Kuşağı Kadın Programları	4	40
Toplam	9	90	

Günümüzde medya ve sosyal medya sektörü, tv ve internet o kadar çok hayatımız içine girmiştir ki, onlardan uzak kalmak, etkilenmemek çok zor hale gelmiştir. Televizyon dünyasının ya da medya sektörünün dünya şartlarına uygun 'bireysel ve toplumsal medya isteklerinin artık yazılı anlayış kültüründen görsel alana doğru kaymasından dolayı da daha spesifikten daha tümel alanda kendine yer edindiği görülmektedir (Zafer, 2019: 553). Bu anlamda medya ve sosyal medyanın bireyler arası etkileşimi sağlanmasının yanında kişilerin gündelik hayatındaki tercihlerini de değişikliğe uğratan bir kurum halini aldığı, dolayısıyla sihir ve büyü tarzı uygulamaların da medya yoluyla kişilerin bilinçaltına süblime edildiği, teşvik ve telkin edildiği söylenebilir.

Tablo 3. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların "Bir yeriniz ağrıdığı anda veya rahatsızlandığınızda ilk olarak doktora gider misiniz? Doktorun verdiği ilaçları düzenli olarak kullanır mısınız? Yoksa etraftan duyma alternatif şeyleri mi denersiniz?" sorusuna verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
Fiziki ağrı / rahatsızlık durumunda doktora gitme, ilaç kullanma, alternatif tıba yönelme	Giderim ve verdiği ilaçları kullanırım	3	30
	Hayır, gitmem	3	30
	Giderim ama verdiği ilaçları kullanmam, alternatif tıp uygulamalarını denerim	4	40
	Toplam	10	100

Tablo 3'te görüldüğü üzere büyü yapan kimselere giden katılımcıların tıbbi rahatsızlık durumunda doktora gitme durumlarına bakıldığında; %30'unun tıbbi rahatsızlık durumunda hemen doktora gidip onun verdiği ilaçları kullandıkları; diğer taraftan %40'ının tıbbi rahatsızlık durumunda doktora gittikleri fakat doktorun verdiği ilaçları kullanmayıp etraflarındaki bazı kişilerden duydukları alternatif tıp uygulamalarını denedikleri, %30'u ise tıbbi rahatsızlık durumunda ilk etapta doktora gitmediklerini belirttikleri görülmüştür.

Bu bağlamda K3 bu soruya 'Giderim ama daha çok koca-karı ilaçlarını kullanırım, onlar daha iyi gelir' derken K5 ise, 'Gitmem. En son çare giderim gidersem de. (Doktorun verdiği ilaçları kullanırım ama iyileşmeye başladığım an devam etmem' demiştir. K9 ise 'Evet doktora giderim. Ne ilaç verirse içerim, kullanırım ama diğer şeyleri de denerim iyi olmak için her şeyi yaparım' demiştir. Kartopu ve Ünalın'ın (2019: 209-211), araştırmasında tıbbi çaresizlik durumunda büyüye yönelme durumunun belirlenebilmesi için katılımcılara yöneltilen soruya verilen cevaplara bakıldığında; %64 oranında çoğunluğu oluşturan katılımcıların büyüye başvurmanın faydalı olmayacağını belirttikleri, %26,7 oranında

bir katılımcı grubunun ise kararsız olduğunu belirttikleri görülmüştür. Bu bulgunun yanında söz konusu araştırma sonucunda, insanların sağlık ile ilgili konularda büyüye başvurmadan kaçınmak bir yana, fiziksel sağlık sorunları olduğunda büyü tarzı uygulamalara başvurmaya sanki halk kültürünün bir getirisiymiş, normalmiş gibi yaklaşıkları tespit edilmiştir. Bizim araştırma bulgumuzda da katılımcıların sadece üçte birisi tıbbi rahatsızlık durumunda doktora gittiklerini ve doktorun verdiği ilaçları kullandıklarını belirtmişlerdir. Diğerleri tıbbi rahatsızlık durumunda ya doktora hiç gitmediklerini ya da doktora gitseler bile doktorun verdiği ilaçları kullanmayıp alternatif tıp vb. uygulamalara başvurduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 4. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların “Dini eğitimi nereden aldınız?” sorusuna verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
Din eğitimi alınan yer	Aileden	6	60
	Okuldan	2	20
	Camiden	2	20
	Toplam	10	100

Tablo 4’de görüldüğü üzere büyü yapan kimselere giden kimselerin % 60’ı din eğitimlerini aileden veya aile üyelerinden, %20’si okuldan, %20’si ise camilerden aldığını belirtmiştir. Bu soru ile ilgili olarak K8 ‘*Annemden aldım, yeterli olmasa da yetiyor bana*’ derken bir diğer katılımcı olan K5 ise ‘*Önce ailemden aldım ne biliyorlarsa, daha sonra okuldan öğrendim ama yeterli olmadı hiçbir zaman*’ demiştir. Her ne kadar dini bilginin ilk öğrenilen kaynağı aile olsa da yeterli olmaması veya doğru bilgiye ihtiyaç duyulması sebebiyle okula veya başka kurumlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda, Aydın’ın (2012:74) çalışmasında da katılımcıların dini eğitim aldıkları kaynaklar çeşitlilik gösterirken, ailenin ve yakın çevrenin etkisinin dini bilgi öğreniminde ön bilgi kaynağı konumunda olduğu görülmüştür.

Tablo 5. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların “İbadetlerinizi düzenli olarak yerine getirir misiniz?” sorusuna verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
İbadet etme	Düzenli olarak ibadet ederim	1	10
	İbadet etmiyorum	1	10
	Ara sıra ibadet ederim	8	80
	Toplam	10	100

Tablo 5’te görüldüğü üzere büyü yapan kimselere giden kimselerin %10’unun ibadetlerini düzenli olarak yerine getirdiği, %10’unun ibadetlerini yerine getirmediği, %80’inin ise ibadetlerini ara sırada yerine getirdikleri saptanmıştır. Katılımcılardan K1

'İşlerim o kadar yoğun oluyor ki çok yapamıyorum ama yapmak lazım tabii' demiştir. K10 ise 'Hayır yapamıyorum' diyerek cevabını gayet net bir şekilde belirtmiştir. Kimter (2008: 50), üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmasında, katılımcıların dindarlık düzeylerine göre ibadet boyutunda, dini inanç boyutuna ve etki boyutuna oranla daha az dini yönelim içerisinde olduklarını tespit etmiştir. Başka bir deyişle bizim araştırma bulgularımızda olduğu gibi söz konusu araştırmada da katılımcıların ibadet boyutundaki puan ortalamalarının dindarlığın diğer boyutlarındaki puan ortalamalarından daha düşük olduğu görülmüştür.

Büyü yapan kimselere gittikleri önceden tespit edilen ve bilinen katılımcılara araştırma kapsamında tekrar büyü yapan kimselere gidip gitmeyecekleri sorulmuş ve hepsinin 'evet' cevabı vermesi üzerine büyücülere gitme sebeplerine ilişkin bir soru yöneltilerek elde edilen bulgular aşağıda Tablo 6.'da özetlenmiştir.

Tablo 6. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların "Büyücülere neden gitme ihtiyacı duyduunuz?" sorusuna verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
Büyücülere gitme sebepleri	Hastalıktan, çaresizlikten	5	50
	İşsizlik, gelecek kaygısından	4	40
	Kötü amaçlı	1	10
	Toplam	10	100

Tablo 6'da görüleceği üzere katılımcıların %50'sinin hastalıktan, çaresizlikten; %40'ının işsizlik, maddiyat ve gelecek kaygısından; %10'unun kötü amaçla büyü yapan kişilere gittiği saptanmıştır. Aydın'ın (2012: 81) çalışmasında ise katılımcılar, büyücülere gitme ve büyü yaptırma sebepleri olarak 'çocuk sahibi olma', 'cinlerin verdiği rahatsızlıklardan kurtulma', 'hastalıktan şifa bulma' gibi hususları sebep olarak gösterirken, deneklerinin %72'si sunulan seçeneklerin hepsini işaretlemiş ve tek seçenek işaretleyenlerin çoğunun ise eşlerin arasını bozma veya düzeltme amaçlı olarak büyüye başvurmayı bir yöntem olarak kullandıkları saptanmıştır.

İlkel dönemden beri insanoğlu, doğayı anlamlandırmak istemektedir. Eski toplumlarda yaşayan insanlar, tabiatüstü güçlerin yapacaklarının sınırlarının olmadığını, başlarına gelen her türlü afeti veya kötülüğü onların yaptığına inanır ve korku duyarlardı. Çevrelerindeki bazı insanların da bu güçleri anlayabildiğini düşünerek, onların bu güçlere karşı bir şeyler yapabildiğine inanırlardı. Kahinlik ya da falcılık attettikleri bu kişilerin, onlar için endişeyi azaltıcı fonksiyon icra eden bir tür günümüz medyum ve büyücülerine benzer özellikleri olduğuna inanılırdı (Bedir, 2011: 79-80). Korku kimi zaman insanın içine hapsediği bir karanlıktır. İnsanlar, kazalardan korkar, sevdiklerini kaybetmekten korkarlar, depremden korkarlar, hastalıktan, başarısızlıktan ve buna

benzer pek çok şeyden korku duyarlar. Korku, insanın içinde taşıdığı içgüdüsel bir unsurdur. Yükleme teorisine göre insanların yaptıkları yüklemelerin, kişinin güvenliği koruma altına alma, onu tehlikelere karşı koruma gibi bir işlevi bulunmaktadır (Kartopu ve Ünal, 2019: 354). İlkel insanlar yaşamlarında psişik tehlikelerle her an karşılaşabilme düşüncesiyle hareket ederken, bu yüzden bütün felaketlere karşı da önlemler almak istemişlerdir (Jung, 1997: 32). Günümüz insanı da her ne kadar karşılaştığı olumsuz yaşam olaylarına daha akılcı yaklaşmaya çalışsa da her kesim için, her birey için durum aynı değildir. Muskalar, nazar boncukları gibi batıl inanışlardan faydalanmanın yanı sıra büyüçülere gitme arzusu da bu eğilimlerden kaynaklanmaktadır. Çoğunlukla hurafeler konusunda eğilimi olan insanlar gelecekte başına gelmesinden korktukları bazı olayların etkisini en aza indirmeye yönelik içgüdüsel savunma mekanizmaları sebebiyle bu tür inanç ve uygulamalara yönelebilmektedirler (Arslan, 2004: 13).

Frankl (2018: 57), batıl inanışların ve uygulamaların kaynağını, insanın boşluk kabul etmeyen inanma arzusuna bağlamaktadır. Burada önemli olan, insanın herhangi bir sebeple bastırılan gerçek inançlarının yerinin bir şekilde doldurulmasıdır. Bu yüzden akılcı ve modern olan günümüzdeki bazı insanlar batıl inanç ve uygulamaları hala benimseyebilmektedirler. Bunun temeline bakıldığında ise, eşyanın ve olayların mahiyetini bilememek, geleceği bilme isteği, korku, çaresizlik, kutsallaştırmanın yön değiştirmesi, güven arzusu, başarıya ulaşma ve sorumluluğu başka güçlere atfetme gibi nedenlerin olduğu görülmektedir.

Hastalık, felaket, başarısızlık veya türlü bela ve musibetlerden kurtulmak amacıyla da bazı obje ve durumlarla gelecek arasında bir bağ kurma içgüdüsel insanlar için normal sayılmaktadır. Fakat bazı kişiler gelecekle ilgili endişelerini yok etmek için falcı ve medyumlara gitmekte, büyüçülere başvurarak kendilerince kötülükleri engellemeye çalışmaktadır (Güneş, 2006: 55-100). İnsanların falcılara başvurma nedenlerinden birisi de gelecek hakkında öğrenilen bilgilerle geleceğini yönlendirmeye çalışmaktır (Duvarcı, 1993: 15-16). Büyüçülere giderek de bu yönlendirmeyi gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Dünya hayatının değeri, insanın gerek biyolojik gerek fizyolojik gerekse psikolojik ihtiyaçlarının etkileşimiyle koşullanan ve maddi yönü ağır basan bir yaşam gereksinimi doğrultusunda, dini inancın da ister istemez rasyonel olandan irrasyonel olana doğru kaydığı görülmektedir. İlkel dönemdeki insanlar doğa şartlarının ve yaşam koşullarının zorlukları yüzünden türlü çaresizlikler sebebiyle halk inanışlarına başvururken, günümüz insanı ise daha çok ekonomik krizler, aile içi veya sosyal çevreyle olan uyumsuzluklar, psişik bunalımlar veya kıskançlık gibi olumsuz duygular sebebiyle aynı eğilimi taşımaktadır (Köse ve Ayten, 2013: 206).

Katılımcılardan K9 '*Öncelikle kızımın evliliği için gitmişim, evliliğinde sürekli so-*

runlar vardı ayrıca kardeşim de evliliğinde hiç mutlu değildi. Büyücüye gittikten sonra kızım ve kardeşim de eşlerinden ayrıldı.' diyerek eşlerin arasını bozma veya düzeltme konusunda çaresizlikten dolayı büyücülere gittiğini belirtmiştir. Benzer şekilde Şirin'in (2006:122) çalışmasına göre de büyüye yönelimler sırasıyla, 'cinlerin verdiği rahatsızlıktan kurtulma', 'hastalık ve tedavi olma' ve 'ailevi sorunlar' şeklinde olmuştur. Amman ve Demircioğlu'nun (2019:309) çalışmasında ise katılımcıların büyü yapan kişilere sırasıyla, 'kısmet açtırma', 'cinlerin musallat olmasından kurtulma' ve 'cahilliklerinden dolayı' gittikleri saptanırken, 'batıl inançlarından dolayı', 'büyü bozdurmak için', 'hastalık tedavisi için', 'sevgiliyi geri döndürmek için', 'maddi kazanç için' vb. sebeplerle de gidildiği görülmüştür. Kartopu ve Ünalın (2019:218) çalışmasında da büyüye başvurma nedenleri olarak dikkat çeken hususlar, 'eşlerin arasını bozmak için', 'cinlerden korunmak için' olarak sıralanmaktadır. Kaplan'ın (2011:154) gerçekleştirdiği araştırmada da büyü ve sihir gibi uygulamalara tedavi olma ya da bir tedavi yöntemi olarak başvurulduğu görülmüştür. Yine söz konusu araştırmada büyü yapan kimselere giden kimselerin %70'inin bir hastalıktan kurtulma ya da bir hastalığa çare bulmak için değil de daha çok genel itibarıyla kişisel maddi ve manevi ihtiyaçlarından dolayı başvurdukları saptanmıştır.

Dinin oluşumu ile ilgili kabulleri dışarıda tutup, sanki bir dinmiş tavrında bireylerin büyüye yönelimlerini ve zaman zaman onların bu tutumlarını mimetik² ihtimallerle açıklamak da mümkün hale gelmektedir. Toplumun yapısına göre de değişiklik gösteren bu tavır, mimetikleşmeyi açıklamaktadır. İlkçağlardan beri insanlar türlü hastalıklarla, ölümlerle, doğal afetlerle karşı karşıya kalarak bunları aşmanın bir yolunu aramaya çalışmışlardır. Farklı yöntemleri deneyerek başarısız olduklarında sihir ve büyüden medet ummaya başlamışlardır. Yukarıda sözü edilen araştırma sonuçlarında da görüleceği üzere günümüzde "*hastalıklardan şifa bulma isteği*", sihir ve büyü yapan kimselere giden insanların büyücülere gitme sebepleri arasında yer almaktadır. Söz konusu araştırmalardan kişilerin tıbbi anlamda gerekli doktor ve uzmanlara gittiklerini fakat, son çare olarak büyü yapan kimselere / büyücülere gitmiş oldukları anlaşılmaktadır. Bizim araştırmamız sonucunda elde edilen bulgulara göre de katılımcıların %50'si hastalıktan/çaresizlikten gittiğini belirtmiş, bunların da 3'ü erkek 2'si kadındır. Erkek katılımcılarının genellikle eşlerinin/annelerinin ikna etmeleriyle gittikleri gözlemlenirken, kadınların ise bu konudaki eğilimlerinin daha fazla olduğu görülmektedir.

Diğer taraftan katılımcılardan birisinin de psikolojik destek almak yerine direkt büyü yapan kişilere yani büyücuye gittiği ve kendisindeki psişik durumları cin karışması olarak nitelendirdiği, onun bu konudaki soruya verdiği cevaplardan anlaşılacak-

² Taklide dayalı, öykünmeci

tadır. K5, 'Bana karışmışlar ailem öyle söyledi zaten tuhaf şeyler görmeye başlamıştım ben de onlara inandım, düzelmem için gittik. Çok iyi geldiğini söyleyemem hala iyi olduğumu düşünmüyorum ama bekliyorum bakalım nasıl olacak' diye anlatmıştır. K5'in gittiği büyücinün dediklerine göre ona cin karışmış ve onun da buna inanmış olması şaşırtıcı bir durum değildir, çünkü o bunu zaten bilerek gitmiştir. Zira onun çevresindekilerin ve ailesinin teşhisi de aynı yönde olduğu için büyü yapan kişiye götürülmüştür. K5, büyücinün dediklerini, istediklerini hali hazırda yapmış, faydasını görmek için beklemektedir.

Tablo 7. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların "Daha önce büyüçülere gittiyseniz herhangi bir zararını / faydasını gördünüz mü?" sorusuna verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
Büyüçülerden zarar / fayda görme	Zararını değil ama faydasını gördüm	7	70
	Herhangi bir faydasını ya da zararını görmedim	3	30
	Toplam	10	100

Tablo 7'ye bakıldığında katılımcıların %70'inin büyüçülere giderek / başvurarak fayda gördüğü, %30'unun ise herhangi bir fayda veya zarar görmediği saptanmıştır. Büyüçüye gitmekten fayda gördüğünü belirten 7 katılımcının yanı sıra herhangi bir fayda veya zarar görmediğini ifade eden diğer 3 katılımcıdan birisinin de hala geri dönüt alma gibi bir beklentisi olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların gördükleri fayda ya da yararların neler olduğunu anlamak için sorunun devamında kendilerine ' *Bunlar nelerdir?*' diye sorulduğunda ise, verdikleri cevaplardan gördükleri faydanın çeşitli türden sorunlarına çözüm bulmaları yönünde olduğu anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda çocuğu olmayan bir katılımcı, 10 yıldır evli olduklarını gitmedikleri doktor kalmadığını, bir de bunu deneyelim ne olacak gibi bir düşünceyle büyü yapan kimselerden yardım istediklerini dile getirmiştir. K3 '10 yıldır evliyiz çocuk sahibi olamadık eşim ve ben çok istedik, doktorlara gittik tedaviler denendi çok defa oldu dedik olmadı, Tutmadı, sonra biz teyzemizin de tavsiyesiyle onun bildiği bir kadına gittik' diye belirtmiştir. Bunun sonucunda faydasını gördüklerini, çocuklarının olduğunu da ifade etmiştir. 'Sonucunu çok güzel iki evlatla aldık, çok mutluyuz yapandan da yardım edenden de Allah razı olsun' demiştir. Daha önce pek çok doktora giden bu çift, onca tedaviyi denedikleri halde olumlu bir sonuç elde edemediklerinde, büyü yapan kişilere gitmek suretiyle istediklerine kavuşunca, hayatları boyunca karşılaştıkları sorunlarda bu tür kimselere başvurmayı nasıl denemesinler ki? K3, doktorlara gitmeye devam ederlerken, pek çok tedaviyi denediklerini, fakat sonuçlarının başarısız olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte K3'ün bazı tedavilerin sonuçlarının uzun bir sürecin sonunda, yıllar sonra da görülebileceği hususunu göz ardı etmiş olduğu anlaşılmaktadır. Eğer doktora gidip

akabinde büyücülere gidilmişse ortaya çıkan olumlu sonucun en son gidilen büyücüye mal edilmesi ne derece doğrudur?

Nitekim ilgili soruya katılımcıların verdiği cevaplardan, çocuğu olmayan bir diğer çiftin durumlarının ise onlarınki gibi mutlu bir sonla bitmediği anlaşılmaktadır. Onların da çocuğu olmadığı gibi ne yazık ki hala büyücülerden medet ummaya devam ettikleri görülmektedir. K7; *'çocuğumuz olmayınca doktor doktor gezdik. Sonra bir yakınımızın tavsiyesi üzerine (büyücüye) gittik, denedik ama hala olmadı. Gittiğimiz kişi beklememizi söyledi hala bekliyoruz'* diyerek nasıl umutla beklediklerini dile getirmektedir.

İnsanlar, dünyayı ve içindeki olayları anlamaya yönelirken dinin haritasının dışında, nedensellik bütünlüğünü yok sayarak ya da bilerek görmezlikten gelerek belki de görmek istedikleri hakikatin kendileriyle kaim olduklarını bir tutmak istemişlerdir. Bu doğrultuda da kişiler alışkanlıklarını, davranışlarını, olaylar karşısındaki tutumlarını belli bir yönelimsel kiplikle aşmaya çalışmışlardır. Başlarına gelen veya gelmesinden korktukları olaylar karşısında, insanlar bu olayların bıraktıkları etkilerden korktukları için ya da bırakacakları kötü tesirleri yok etmek adına büyü yapan kimselerin her dediklerini yapmışlar, büyücülere gitmeye devam etmişlerdir. Tuhaf olan şudur ki, hastalıklardan dolayı bu tür kimselere gidip de, tıbbi anlamda başarılı sonuç alınmayınca da, doktorların yapamadığını din ile alakası olmayan sözde büyücü hocaların başarmış olması, onlara gidenlerin güvenini kazanmış olmasındandır. Çünkü bu tür kimselere gidenlerin/ başvuranların başlangıçtan itibaren zaten onlara inanma eğilimi mevcuttur.

Bir diğer kadın katılımcı ise oğlunun üniversite sınavını kazanması için büyü yapan kimselere gittiğini söyleyerek, büyücünün dediklerini yaptığı için oğlunun tıp fakültesi kazandığını söylemiştir. K8 başına gelen bu durum hakkında *'Oğlum üç senedir sınava girmesine rağmen kazanamayınca devamlı gittiğim bir (büyücü) hoca var ona gittim okuttum ve sonunda oğlum tıp kazandı'* demiştir. Oğlu, sözde büyücü, üfürükçü hocanın üflediği sudan yedi gün boyunca içmiş, annesi yemeklerine haberi olmadan bir yemek kaşığı hayvan dışkısı koyarak oğluna yedirmiş ve bu sayede oğlu okuduğunu daha iyi anlamış, zekasının seviyesi yükselmiştir. Kadın katılımcıya oğlunun hangi liseden mezun olduğu sorulunca, (özellikle sayısal alanda eğitim kalitesi yüksek olan) fen lisesinden mezun olduğu cevabını vermiş olmasından sözde büyücünün mucizevi bir iş yapmadığı görülse de, söz konusu anne bu olumlu sonuç nedeniyle büyücü, üfürükçü kimseye daha çok inanarak gitmeye devam edecektir. Yine sürekli iş başvuruları yapan bir katılımcının sonunda olumlu bir geri dönüt almasının büyücüye gittikten sonra gerçekleşmesi, o katılımcı açısından sözde büyücü, üfürükçü kimsenin ettiği duanın ne kadar etkili olduğunu göstermektedir.

Araştırmada, büyü yapan kimselere giden kişilere "Büyücülere birinin tavsiyesi

üzerine mi gittiniz yoksa kendiniz mi gitmek istediniz?" şeklinde yöneltilen bir soruya yaklaşık üçte birisinin (3 kişi; %30) bu tür kimselere kendi isteğiyle gittikleri, diğer taraftan büyük çoğunluğunun ise (7 kişi; %70) yakınlarının tavsiyesi üzerine gittikleri şeklinde cevap verdikleri saptanmıştır. Yaşanılan sosyal çevrede, değişik problem konularında uzman olan kişilerden çok bu tür büyüçülere olan inançlar daha fazla olduğunda, kişilerin az ya da çok bunlardan etkilenmemesi mümkün değildir. Bu bağlamda K6 bu soruya ' Kendim araştırdım bulmak çok zor olmadı hatta araştırdıkça türlerine göre gidilen (büyücü) hocaların olduğunu ve talep ettikleri miktarlara göre tercih edilenlerin de olduğunu gördüm' demiştir. K2'de 'Çok ısrar eden bir yakınım vardı illa git, iyi gelecek dene diye (bana tavsiyede bulunuyordu) bende onun sayesinde gittim o tavsiye etti bana da' demiştir.

Yine araştırma kapsamında büyü yapan kişilere giden kimselere "Yakın çevrenizde bu tür işlerle uğraşan birileri var mı?" şeklinde yöneltilmiş olan bir soruya katılımcıların yarısından fazlasının (6 kişi; %60) yakınında bu işle uğraşan insanların olduğunu belirttikleri görülmüştür. Diğer taraftan daha az sayıda katılımcının (4 kişi; %40) ise çevrelerinde bu işle uğraşan insanların olmadığını ifade ettikleri saptanmıştır. K6 bu hususu, 'Varmış bende bilmiyordum, lazım olup araştırdıkça öğrendim' diyerek belirtmiştir. Amman ve Demircioğlu'nun (2019: 311) araştırmasında da 'Yaşadığımız yerde büyü ile uğraşan insanlar var mı?' sorusuna katılımcıların %35'inin evet cevabını verdikleri, yaşadığı yerde büyü ile ilgilenenlerin olduğunu belirtenlerin %85.7'sinin de büyüye inandıkları saptanmıştır.

Tablo 8. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların "Gittiğiniz kişi (büyücü) sizden ne gibi taleplerde bulundu?" sorusuna verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
Büyüçülerin talepleri	Maddi istekler	9	90
	Maddi istekler ve birtakım ritüeller (okunmuş suyu içme, o suyla banyo etme, muska takma vb.)	1	10
	Toplam	10	100

Tablo 8'e bakıldığında katılımcıların %90'ının büyü yapan kişilerin kendilerinden maddi talepte bulduklarını belirttikleri, geriye kalan %10'unun ise hem para hem de bazı ritüelleri yerine getirme talebinde buldukları şeklinde cevap verdikleri tespit edilmiştir. Bu konuyla alakalı yapılmış örnek çalışma bulunamadığından karşılaştırma imkanı olmamıştır.

Tablo 9. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların “Büyücülerin sizden istediklerini yaptınız mı? sorusuna verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
Büyücülerin isteğini yapma	Benden istediği her şeyi yaptım	8	80
	İstediği şeyleri yapmadım	2	20
	Toplam	10	100

Tablo 9’da görüldüğü üzere katılımcıların %80’inin büyücülerin her dediğini yaptığı, %20’sinin ise yapmadığı sonucu tespit edilmiştir. K10’nun, ‘*Evet tabi ki yaptım. Zaten (büyücü) hocanın söylediğine göre yapmazsam olmazmış, yaptım, (sonucunu) bekliyorum*’ yönündeki cevabı, katılımcıların başından beri büyücülere olan itibar ve güven duygusunu gösterir niteliktedir.

Araştırmada katılımcılara “ Büyücülere tekrar gider misiniz? sorusu sorulduğunda; çoğunluğun (7 kişi; %70) tekrar gideceği; yaklaşık üçte birisinin ise (3 kişi; %30) gitmeyeceği yönünde cevap verdikleri saptanmıştır. Bu bağlamda K8’e ‘*Tekrar gider misin*’ diye sorulduğunda cevabı ‘*Elbette giderim. Hatta kızımın evlenmesi için gideceğim*’ yönünde olmuştur.

Kartopu ve Ünalın (2019: 390) çalışmasında da benzer şekilde; bir tıp öğrencisinin tıpta uzmanlık sınavına hazırlandığını ve büyü yapan kişiye giderek daha öncesinde başarısız olduğu sınavda bu defa başarılı olup olamayacağını sormak için gittiği belirtilmiştir. Sözde büyücü ve falcının tıp öğrencisine bu defa başarılı olacaksın demesine karşı başarısız olunca da bir daha gitmeme kararı aldığı saptanmıştır. Bizim araştırmamızda olumlu sonuç alınca tekrar gideceğini rahatça belirten katılımcı (K8) ile diğer araştırmadaki olumsuz sonuç alınca bir daha gitmeyeceğini belirten katılımcı arasında benzerlik hayatta önemli bazı şeyleri elde etmek ya da başarılı olmak için her ikisinin de büyücülere gitmeye ihtiyaç duymuş olmalarıdır. Belki de çoğu kez öznel inançlar olarak kabul edilen nedensel yüklemelerin, bireylerin gerek ‘anlam arama’ gerek ‘sonuçları kontrol altına alma’ gerekse de ‘öz saygı’ ihtiyaçlarına yanıt olduğu konusunda uyduğundan kaynaklandığı söylenebilir (Yapıcı, 2003: 137). Bu noktada olumlu sonuç alamayanların tekrar gitmeyi istememeleri de doğal karşılanmalıdır.

Bir diğer katılımcı (K6) işinin olması için büyücüye gittiğini ve işe girdiğini, büyü yapan kimseye nasıl teşekkür edeceğini bilemediğini, aldığı ilk maaşı ona verdiğini bundan sonraki her olumsuz yaşam olayı için sözde büyücü hocaya gideceğini söylemiş ve kendisindeki bağlantısı bu şekilde dile getirmiştir.

Gelir düzeyleri arasındaki farklılaşmanın artması ve modernleşmenin gittikçe her alanda kendini göstermesi sonucunda tekilleşen birey, kendine yeni anlam arayış-

ları aramakta, hastalık korkusu veya hastalıktan korunma, iş bulma ve sınav kazanma, başarı, huzursuzluktan kurtulma, kısmet bulma vb. konularda medet umma, çözüm yolu bulma amacıyla büyüsel uygulamalara, büyüçülere başvurmaktadır (Kaya, 1992:215). Weber'e göre kültür rasyonelleştikçe dini deneyim olabildiğince irrasyonel alana kayar. Rasyonelleşme arttıkça mistik ve büyüsel-dinsel alana ilgi artar (Akalın, 2009: 164-165). Buna göre büyüsel uygulamaların din ile alakası olmamasına hatta gittikçe dinden uzaklaşan bir ilgi haline gelmesine rağmen bu tür uygulamalara inanan kesimlerce metafizik bir gerçeklik örüntüsüne dönüşen bir inanç kipliği halini aldığı görülmektedir. Bu tür kimselerin Allah'tan istemek, dua etmek, namaz kılmak, dini metinleri okumak yerine, büyüçülere gitme ve onların yaptıklarına inanma eğilimini sergilemesi, bu tür uygulamaların toplumdaki modernleşmiş tikel bireyin varlığının mimetik bir yansıması haline geldiğini göstermektedir. Çaresizlik duygusu kendisini ağır bir şekilde hissettirdiğinde, insanın içi bir taraftan korku bir taraftan da umut ile dolu hale gelir. İnsanın yaradılışı böyle bir düzen ile kuruludur. Korku ve çaresizlikle baş edemeyen insan ümit etme ve emin olma ihtiyacı hisseder (Kutup, 1996: 103-104). İşsiz olan katılımcının içinde bulunduğu çaresizlik durumu ve maddi yorgunluğunun gittikçe artmış olmasıyla büyüçünün yaptığına güvenmesi, bu emin olma ve ümit etme ihtiyacını gözler önüne sermektedir. K6 bu konu üzerine '*İş başvurularında bulundum büyüçünün dediklerini yaptım kısa süre sonra sonucunu aldım, artık bir işim var. İnanmasam bile bu tür şeylere aklım kayıyor, hayatımı bunlara göre konumlandırmak sanırım daha kolay*' demiştir. Hayatını bu tarz şeylere göre yönlendirme konusundaki fikri çok net bir şekilde gözükken bu katılımcının apaçık üstünden sorumluluğu attığı görülmektedir.

Tablo 10. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların "Büyüçülere gitmeden önce sizi oraya götüren sorununuzu başka bir şekilde çözmeyi denediniz mi? sorusuna verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
Sorunu başka şekillerde çözmeyi deneme	Denedim, her şeyi yaptım	4	40
	Hayır, başka çözüm yolu denemedim	6	60
	Toplam	10	100

Tablo 10'e bakıldığında görüleceği üzere, katılımcıların büyü yapan kimselere gitmeden önce mevcut sorunlarını başka bir şekilde çözmeyi deneyip denemediklerine dair soruya %40'ının başka çözüm yollarını denediği şeklinde, %60'ının ise denemediği şeklinde cevaplar verdiği tespit edilmiştir. K4'nun bu soruyla ilgili cevabı, '*Her yere gittim ama, doktorlar buna nasıl çare olsunlar, olmadılar da zaten. Hem her şeyi doktorlar*

bilemezler ki.' şeklinde olmuştur. Aydın'ın (2012: 88) araştırmasında ise, katılımcıların çoğunluğunun doktorlardan çözüm alınmadığı ve çaresiz kaldığı durumlarda, büyüçülere başvurmanın faydalı olmayacağı yönünde görüş bildirdiği saptanmıştır. Araştırmamızdaki çoğunluğu oluşturan katılımcıların ise doğrudan büyüçülere başvurmayı tercih etmesi, onların büyü ve büyüçülere olan güven ve bağlılığını ve onlar hakkındaki tutumlarını başından beri doğrular niteliktedir.

Tablo 11. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların "Büyü, sihir, fal gibi şeyler dini inançlarla ne derece uyuyor?" sorusuna verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
Büyü, sihir, fal gibi şeylerin dini inançlarla uyuşması	Dini inançlarla uyuşur	1	10
	Dini inançlarla uyuşmaz	4	40
	Bilmiyorum, fikrim yok	5	50
	Toplam	10	100

Tablo 11'de görüldüğü üzere katılımcıların %10'unun büyü, sihir ve fal gibi uygulamaların dini inançlarla uyduğunu; %40'ının dini inançlarla uyuşmadığını; %50'sinin ise kararsız kaldığını yani uyuşup uyuşmadığını bilmediklerini belirttikleri görülmüştür. K9 bu soruyla ilgili olarak '*Uyuşmuyor ama uyuşmasa bile ne yapabilirim ki.*' demiştir. Kararsız kalanlar ise korktuklarını ifade ederken, daha çok büyüçüye gitmekten dolayı dışlanmaktan korktuklarını belirtmişlerdir. Aydın 'ın (2012: 84) çalışmasında da, katılımcılara büyüünün İslam dinine uygun olup olmadığına dair yöneltilen bir soruya verilen cevaplardan, katılımcıların genelde büyüünün İslam'a uygun olmadığı şeklinde görüş bildirdikleri saptanmıştır.

Tablo 12. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların "nasıl bir kişiliğe sahipsiniz?" sorusuna vermiş oldukları cevaplar

Tema	Kod	N	%
Sahip olunan kişilik tipi	İçe dönük/utangaç/sessiz	3	30
	Dışa dönük/konuşkan/enerjik	4	40
	Akılcı-rasyonel	1	10
	Duygusal	1	10
	Nevrotik/depresif	1	10
Toplam		10	100

Tablo 12'de görüleceği üzere katılımcıların kişilik bakımından %30'unun içe dönük/utangaç/sessiz olduğu, %40'ının dışa dönük/konuşkan/enerjik olduğu, %10'unun akılcı-rasyonel olduğu, %10'unun duygusal olduğu ve %10'unun da nevroitik/depresif olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamda araştırmamızda, büyü yapan kimse-lere giden kişilerin sadece bir tanesinin kişilik olarak kendisini akılcı-rasyonel olarak

tanımlaması son derece manidardır. Bu bulgudan hareketle büyüsel uygulamalarda bulunan kişilere daha ziyade akıl ve mantık yönelimli olmayan kişilerin gittiğini ya da başvurduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 13. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların “Günlük yaşamınızda karşı karşıya geldiğiniz sorunlarınızla başa çıkmada dini başa çıkma yöntemlerini kullanır mısınız?” sorusuna verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
Sorunlar karşısında dini başa çıkma yöntemlerini kullanma	Dini başa çıkma yöntemlerini kullanırım	2	20
	Dini başa çıkma yöntemlerini kullanmıyorum	6	60
	Bazen/Ara sıra/kullanırım	2	20
	Toplam	10	100

Tablo 13’e göre günlük yaşantılarında karşılaştıkları sorunlarda katılımcıların %20’sinin dini başa çıkma yöntemlerini kullandığı; %60’ının kullanmadığı ve %20’sinin ise elinden geldiğince / ara sıra bu yöntemleri kullandığı saptanmıştır. Dini başa çıkma yöntemlerini kullandığını söyleyenlere ‘*kullandığınız dini başa çıkma yöntemleri nelerdir?*’ diye sorulduğunda ise dini başa çıkma yöntemlerini kullanan katılımcıların %100’ünün buna dua etmek olarak cevap verdikleri görülmüştür.

Kula’nın (2002: 244) çalışmasına katılan katılımcıların da %58’inin dini başa çıkma yöntemlerinden dua etmeye başvurduğu sonucu çıkmıştır. Dua etme pratiği, insanlık tarihinin en eski dönemlerine kadar gidilse bile, ister batıl din, ister ilahi din olsun; ister ilkel insan olsun, ister medeni insan olsun tüm din ve toplumlarda temel bir yapı taşı olarak görülmüştür. Hatta yalnızca inanan insanların değil inanmayanların da dua ettikleri görülmektedir (Marinier, 1991: 16). Aydın’ın (2012: 86) çalışmasında da, büyüden korunmak için katılımcıların Kur’an ayetlerine sığındıkları tespit edilmiştir. Olumsuz bir olayla başa çıkmada, insanların hepsinde belli potansiyeller ve yetenekler mevcuttur. Fakat bu yetenekleri oluşturan kaynakların her insanda aynı olmadığı da bir gerçektir. Kişinin başa çıkma anında başvurduğu bu kaynaklar gerek alışkanlıklarını, gerek fiziksel yapılarını, gerek psikolojik ve davranışsal yapılarını kontrol altına almayı sağlamaktadır (Can, 2019: 5-7). Hayatta kendine belli bir amaç edinen ve bu amaç ile hayatında anlam bulabilen, dini inançlarının da bunu desteklemesiyle kendini gerçekleştirmiş bireylerin yaşamda karşılaştıkları herhangi bir olaya veya duruma uyum sağlamada ve sıkıntılarla başa çıkmada daha başarılı oldukları ifade edilmektedir (Can, 2019: 7). Bu anlamda çalışmamızdaki katılımcıların %60’ının dini olarak başa çıkma yöntemlerini kullanmaması, onların yaşadıkları olaylara yüklediği anlamlarla da ilgili olabilmektedir. Aynı zamanda katılımcıların çoğunluğunun dini başa

çıkma yöntemlerini kullanmamış olmaları, olumsuz yaşam olaylarının üstesinden gelemeyerek büyücülere gitmelerinde ve onlardan medet ummalarında da etkili bir faktör olabilir.

Tablo 14. Büyü yapan kişilere giden katılımcıların “Hayatınızı büyücülere ve büyü tarzı şeylere göre yönlendirdiğiniz oluyor mu? sorusuna verdikleri cevaplar

Tema	Kod	N	%
Hayata büyücü / büyü tarzı şeylere göre yön verme	Çoğu zaman yönlendirdiğim oluyor	5	50
	Bu tarz şeylere göre yönlendirmem	4	40
	Bazen yönlendirdiğim olur	1	10
Toplam		10	100

Tablo 14’de de görüleceği üzere göre katılımcıların %50’sinin büyücülere ve sihir ve büyü tarzı şeylere göre hayatlarını yönlendirdiği; %40’ının bu tarz şeylere göre yönlendirmediği ve %10’unun ise bazen yönlendirdiği ortaya çıkmıştır. Katılımcılardan yarısının bu soruya verdikleri cevaplar ‘*evet*’ şeklinde olması büyücülerin ve büyüsel bir takım uygulamaların onların hayatında ne denli önemli bir yer tuttuğunu gözler önüne sermektedir.

Birçok insanın hayatında önemli bir yer tutan büyü ve diğer batıl inançlar, insanların yaşam biçimlerine şekil vermesinde de büyük önem taşımaktadır. İnsanlar, dünyada olup biten her şeyin bir nedeni olduğunu düşünürken, bilişsel olarak gelişimin ardından da olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi kurmaktadır. Bilişsel olarak bilgi ve objelerle yanlış kurulan ilişki yüzünden ortaya çıkan yarar sağlamanın sonucunda, bunun devamlılık kazanması kaçınılmazdır (Göcen, 2018: 328). Başarılı geçen bir sınavı, sınava girmeden önce yenilen okunmuş pirinç veya şekere bağlamak ya da herhangi bir felaketten kurtulmayı bir nazarlığa atfetmek kişiyi bu somut nesnenin yapısında büyüsel bir özelliğin olduğu sonucuna götürmektedir (Kuşat, 2004: 107). Kişinin o inanıştan ve davranıştan fayda görmesi sürekliliğini korudukça o inanışın ve davranışın değişmesi de zor olacaktır. Sihir, büyü ve fal gibi batıl inançların halen var olmaya devam etmesi de, büyüünün ve onun gibi batıl inançların toplumsal yapıda gizli veya açık bir fonksiyonunun olmasından kaynaklanmaktadır. Bunlar günlük yaşantının türlü yerlerinde özellikle de doğum, evlilik ve ölüm gibi önemli hayat olaylarında daha da aktif bir şekilde kendilerini göstermektedir. Dolayısıyla gerek medya, basın, yayın ve türlü kitle iletişim araçları gerekse eğitimdeki hurafelerle mücadele etme adına yapılan tüm çalışmalara karşın bu tür inançlar varlığını devam ettirmektedir (Arslan, 2004: 4).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Çanakkale ili sınırları içerisinde gerçekleştirmiş olduğumuz deneysel araştırmada, örneklem grubundan toplanan veriler esas alınmıştır. Araştırma sonucuna, büyü yapan kimselere giden katılımcıların yaklaşık üçte birisinin tıbbi rahatsızlık durumunda hemen doktora gidip onun verdiği ilaçları kullandıkları; diğer taraftan yarısına yakın kısmının tıbbi rahatsızlık durumunda doktora gittikleri fakat doktorun verdiği ilaçları kullanmayıp etraflarındaki bazı kişilerden duydukları alternatif tıp uygulamalarını denedikleri; yaklaşık üçte birisinin de tıbbi rahatsızlık durumunda ilk etapta doktora gitmediklerini belirttikleri görülmüştür. Katılımcılardan yarısından fazlasının dini eğitimlerini aileden aldıkları, daha az sayıda katılımcının ise cami ve okullardan dini eğitim aldıkları tespit edilmiştir. Araştırmada 10 katılımcıdan sadece 1 kişi ibadetlerini düzenli olarak yerine getirdiğini ifade etmişlerdir. Dini inancın gereği olan ibadetlerin düzenli bir şekilde yerine getirilmesi, insanların yaşamlarına tesir etmede ve yönlendirmede yadsınamaz bir etki meydana getirmektedir. Bu anlamda katılımcıların karşılıklarına çıkabilecek herhangi bir yaşam sorununu çözmede, dini inanç ve ibadete daha az başvurdukları yani dini başa çıkma yöntemlerine başvurma oranının düşük olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılanların yarısının hastalıktan, çaresizlikten; yarısına yakının ise işsizlik, maddiyat ve gelecek kaygısından; 1 katılımcının ise kötü amaçla büyü yapan kişilere gittiği saptanmıştır. Araştırmada katılımcıların büyük çoğunluğunun büyüçülere gitmeden fayda gördüğünü, yaklaşık üçte birisinin ise fayda veya zarar görmediğini belirttiği tespit edilmiştir. Yine elde edilen bulgular sonucunda büyü yapan kimselere giden kişilerin yaklaşık üçte birisinin bu tür kimselere kendi isteğiyle gittiği, çoğunluğunun ise yakınlarının tavsiyesi üzerine gittikleri saptanmıştır. Büyü yapan kimselere giden kişilerin yarısından fazlasının yakınında bu işle uğraşan insanların olduğu saptanırken daha az sayıda katılımcının ise çevresinde bu işle uğraşan insanların olmadığı görülmüştür. Araştırmaya katılanların tamamının büyüçülerin kendilerinden maddi talepte bulduklarını belirttikleri, 1 kişinin ise hem maddi talepte buldukları hem de bazı ritüelleri yerine getirmeyi istedikleri yönünde görüş bildirdiği tespit edilmiştir. Araştırmada katılımcıların büyük çoğunluğunun büyüçülerin her dediğini yaptıklarını, çok daha az sayıda kişinin ise yapmadıklarını belirttikleri görülmüştür. Katılımcıların büyük çoğunluğunun büyüçülere tekrar gideceklerini, yaklaşık üçte birinin ise tekrar gitmeyi düşünmediklerini ifade ettikleri görülmüştür. Katılımcılardan yarısından fazlasının büyü yapan kimselere gitmeden önce mevcut sorunlarını başka bir şekilde çözmeyi denemedikleri, daha az sayıda katılımcının ise başka şekillerde sorunlarını çözmeyi denedikleri şeklinde cevaplar verdikleri saptanmıştır. Araştırmada büyüçülerin yaptıklarının dini inançlarla uyuşup uyuşmaması sorusuna katılımcıların yarısından fazlasının 'bilmiyorum', daha az sayıda katılımcının 'uyuşmaz'

şeklinde cevap verdikleri tespit edilmiştir. Katılımcılardan 1'sinin ise büyücülerin yaptıklarının dini inançlarla uygunluk gösterdiğini belirttiği görülmüştür. Yine araştırmada katılımcılardan sadece 1 kişinin kendisini kişilik tipolojisi bakımından akılcı-rasyonel olarak tanımladığı; olumsuz yaşam olaylarıyla baş etmede sadece 2 kişinin dini başa çıkma yöntemlerini kullandığı; yarısından fazlasının dini başa çıkma yöntemlerini hiç kullanmadığı, 2'sinin (%20) ara sıra kullandığı tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda katılımcıların yarısının büyücülere ve sihir, büyü tarzı şeylere göre hayatlarını yönlendirdiği; buna karşılık daha az sayıda katılımcının hayatlarını bu tarz şeylere göre yönlendirmediği ve 1 kişinin ise bazen hayatına bu tür şeylere göre yön verdiği ortaya çıkmıştır

Kişilerin büyüye başvurma ve büyücülere gitmelerinin sosyo-ekonomik, psikolojik ve kültürel olmak üzere birçok farklı sebebi olabilmektedir. Araştırmada büyü yaptığını veya yapılan bir büyüü bozduğunu iddia eden büyücülere giden kişilerin bu tür uygulamalara başvurma sebepleri daha ziyade çaresizlik veya hastalıklarla mücadele esnasında, mücadele etme yerine gerçeklerden kaçma niyetiyle dini anlam yükledikleri sorumluluğu başkasına atma isteklerinden kaynaklanabilmektedir. Ayrıca bu tür uygulamaları gerçekleştirenlere gitmenin / başvurmanın psikolojik rahatlamanın bir aracı olarak kabul edilmesinden kaynaklı da olabilmektedir. Kişilerin, büyücülere bir diğer gitme/ başvurma sebepleri ise çevresel faktörlerin etkisiyle kazanılmış bir alışkanlık örüntüsü olarak görülmektedir. Aynı zamanda günümüzde bu konuda tv programları ve medya sektörünün de etkisi olduğu görülmekle beraber dini açıdan araştırmaya dayalı doğru dini bilgilerin yeterince kişilere kazandırılmamasının da etkisi büyüktür. Büyücülere gitmenin sebepleri arasında en çok hastalıklar veya çaresizlikler öne çıkıyor gibi görünse de toplumdaki bazı bireylerde büyü yapan kişilere yadsınamaz bir güvenin olduğu da âşikardır İnsan çevresinde oluşacak durumlara karşı içinde bir kuşku ve güvensizlik taşımaktadır. Ve bu güvensizliği de gidermek amacıyla türlü batıl inanışlardan veya büyüden medet ummaktadır. Bu durum, kişinin duygusal anlamda motivasyon sağlaması açısından psişik bir rahatlama vermektedir. Bu psişik rahatlamanın sağlanabilmesi için büyücülere duyulan güven de, çoğu zaman onların din ile alakalandırmalarından kaynaklanmaktadır. Böylece kişinin sorumluluğu kendisinden bir başkasına atma durumu ortaya çıkmaktadır. Sorumluluk kendisinden gidince kişi, davranış ve tutumlarını yönlendirmeyi kontrol etme konusunda daha hafiflemiş sayılacak ve kendini her kötü hissettiğinde kendisine gideceği bir yer bulmuş olacaktır. Tabi ki dinin, halk dindarlığı çerçevesinde kendini hurafe olarak göstermiş olduğu bu türden pratik ve uygulamalar geçmişten nasır tutmuş bir geleceğin vizyonunu temsil etmektedir.

Dini hayatın halk dindarlığı içinde kayboluşundan kaynaklı olarak insanın içinde bulunduğu duygusal durumlarla baş edebilme durumu, ciddi bir kriz haline

dönüşmekte ve bu kriz bir kültür gibi benimsetilmektedir. Benzer şekilde günümüzde modernitenin sunmuş olduğu hakikat kaynağının ve buyruklarının da insanın isteği doğrultusunda revize edilmesiyle insanların psikolojik durumlarıyla istendiği gibi oynandığı görülmektedir. Ayrıca bu hususu, günümüz popüler dindarlığı çerçevesindeki inanışların bize normal bir şeymiş gibi sunulmasında ve medyanın, tv programlarının bunu onaylar veya destekler nitelikte akılları uyuşturmasında ya da bilgi yetersizliğinin artmasında da görmek mümkündür. Oysa zayıf bir iradenin kolayca ikna edilebileceği gerçeğinden hareketle, aşkın ilkelerin doğru yerlerde aranması gerekmektedir. Kulaktan duyma dini bilgilerle ve okullardaki kalıplaşmış dini bilgilerle kısıtlanmadan dini temel kaynaklarından araştırarak okumak ve öğrenmek gerekmektedir.

Ayrıca büyü yapan kişilere / büyüçülere giden insanların çoğunluğunun hastalık, çaresizlik vb. sebeplerden bu tür kimselere gittiklerini söylemeleri, apaçık bir bilgi yetersizliğiyle birlikte onlardaki din ve maneviyat ihtiyacını da göstermektedir. Çünkü hastalıkla mücadele sırasında kişinin zaten psikolojisi de yıpranmış vaziyette olduğu için her yerden gelebilecek çözüm önerilerine açık bir insan tipi ortaya çıkmakta üstelik bu çözüm önerileri dini bir kisveye büründürülerek sunulduğunda, kişi bunları dini anlayışı açısından sorgulamaksızın hemen inanmakta ve bu tür inanç ve uygulamaların yanlış olduğunu düşünmemektedir. Ona göre yanlış değildir çünkü her doğru yolu denemiş fakat bunun sayesinde iyi olmuştur veya olacaktır. Çaresizlik en genel tanımla yapılacak bir şeyin kalmaması elinden hiç bir şey gelmemesi ve bir köşeye kendini sıkışmış hissetmesi olarak kişide bilinçsiz bir şiddet olarak kendini açığa çıkartmaktadır. Bu anlamda çaresizlik, muhtemelen dünya yaşamının en baş edilemez bir şiddet biçimi sayılabilir.

Türk toplumunda büyü yapan kişilere gitme/ başvurma, bazı kesimlere göre günah bazı kesimlere göre hurafe bazı kesimlere göre ise psikolojik anlamda rahatlama açısından meditasyon sayılabilmektedir. Bu tür uygulamalar, kültürün bunlara yön verdiği şekilde ilerlemelerini sürdürmekte ve kendilerini modernizmin ilkelerine uydurarak toplumda yer bulmaya ve her şekilde varlıklarını korumaya devam etmektedirler. Büyünün bir davranış biçimi olarak inanç şeklinde her ne kadar toplum tarafından kabul edilmediği, dışlandığı görülse de onun hafifletilmiş halinin psikolojik anlamda destek sağlaması açısından tercih edildiği bir gerçektir. Oysaki din, karşı karşıya kalınan stresli durumların üstesinden gelinebilmesi için özellikle travmatik olayların ve bunalımların etkisini azaltabilmek adına en güzel başa çıkma mekanizmasıdır. Dini inanca sahip olan bir insan, karşılaştığı sorunlarla en iyi şekilde baş edebiliyorsa bu, onun sahip olduğu inancı sayesinde. Çünkü onun sahip olduğu inanç, sorunların olumsuz etkilerini az da olsa hafifletmesi adına baş edebilme stratejisinin bir parçasıdır (Cirhinlioğlu vd., 2013: 93).

Bu bağlamda yapılan araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu önerilerde bulunmak mümkündür:

- ✓ Batıl inanışların ve uygulamalar, insanın boşluk kabul etmeyen inanma arzundan kaynaklanmaktadır. Büyüye yönelme ve fala itibar etme vb. sözü edilen batıl inançlarla, insanların herhangi bir sebeple bastırılan gerçek inançlarının yerinin bir şekilde doldurulması söz konusudur. Bu nedenle insanların din ve inanma ihtiyaçlarının, dini bilgi eksiklerinin sağlıklı ve doğru bir şekilde temel dini kaynaklardan karşılanması faydalı olabilir.
- ✓ Sihir, büyü ve fal gibi uygulamaların sırf dinen yasak ve günah olmasından kaynaklı olarak bazı kimselerin bu tür uygulamalara itibar etmediği görülmektedir. Bununla birlikte bu tür uygulamaların dinde neden günah ve yasak olduğu hususunda inananlara doğru ve dinin temel kaynaklarına dayalı sağlam bilgiler verildiği takdirde, toplumda batıl inançlar veya onlara benzer hurafeler de azalabilir. Zira büyü yapan kişilere gitmeyen / başvurmeyen kimselerin bu tür kişilere gitmemelerinde dini bilgi düzeylerinin etkisi büyüktür.
- ✓ Yapılan pek çok bilimsel araştırma sonucunda bir dine inanan bireylerin karşılaştıkları olumsuz yaşam olayları karşısında duygusal anlamda kendilerini dua ederek, ibadetlerini düzenli olarak yerine getirerek, kutsal metinleri okuyarak rahatlattıkları görülmüştür. Bu tür kimselerin, karşılaştıkları problemler karşısında batıl inanç ve hurafelere yönelerek bir çözüm yolu aramak yerine sadece ve sadece Allah'tan yardım istemelerinin, büyük ölçüde onları psiko-sosyal anlamda güçlü kıldığı tespit edilmektedir. Bu anlamda olumsuz yaşam olayları ile karşı karşıya gelen bireylere, dini inanç ve ibadetlerin terapötik yönü ve olumlu dini başa çıkma yöntemleri konusunda farkındalık ve bilinç kazandırılması, bu konuda teşvik edilmeleri faydalı olabilir.
- ✓ Gerek sihir, büyü ve fal ve gerekse toplumda yaygın olarak görülen batıl inanç ve hurafelerle mücadele etme konusunda medya, basın-yayın organları ve her türlü kitle iletişim araçlarından yararlanılabilir. Bu noktada bilhassa tv filim ve dizilerinin, çizgi filmlerin içeriğinin, batıl inanç, sihir, büyü ve fal gibi uygulamalardan arındırılması önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akalın, K. H. (2009). Max Weber'in sosyoloji kuramında toplumsal faaliyet tarzı ve kültürel değer ilişkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 164-165.
- Amman, T.M. ve Demircioğlu, S. (2019). Sakarya üniversitesi öğrencilerinin büyü ve fala yönelik inanç ve uygulamaları. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 5 (11), 293-323.
- Anadol, C. (2006). *Halk inanışları büyü/sihir-tılsım-cin çarpması*. Kamer Yayınları.

- Arslan, M. (2004). Kültürel bağlamda din. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4(4), 189-205.
- Aydın, C. B.(2012). *14-18 yaş arası gençlerde büyü, sihir, nazar vb tutumlar* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2) 368-388.
- Başar, Z. (1972). *İçtimai adetlerimiz-inançlarımız ve erzurum ilindeki ziyaret yerlerimiz*, Sevinç Matbaası.
- Bedir, K. (2011). *Hurafelerin ortaya çıkışında etkili olan faktörler*. Ravza Yayınları.
- Buhari. E. A. M. b. İ.(1981). *Sahihu'l- Buhari. I-VIII*. İstanbul. 256/870.
- Can, N.(2019). *Bbaşa çıkma davranışına kaynak oluşturan dini inanç ve değerler üzerine bir değerlendirme* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cirhinlioğlu, Z., Ok., Ü ve Cirhinlioğlu, F. G.(2013). *Dindarlık ruh sağlığı ve modernite*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Develioğlu, F. (1987). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. Doğu Matbaası.
- Duvarcı, A.(1993). *Türkiye'de falcılık geleneği ile bu konuda iki eser: "Risale-i Falname li Caifer-i Sadık" ve "'Tefe'ülname"*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- El-Bahrü'z-zehhâr, B.(2007). nşr. M.Zeynullah. *Mektebetü'l-ulüm ve'l-hikem*. Medine. 9/52.
- Ermetin, G. Y. (2009). *Melevilikte Şamanizm izleri*. Töre Yayınevi.
- Frankl, V. E. (2018). *Psikoterapi ve din bilinçdışı tanrı* (Çev.: Z. Taşkın). Say Yayınları.
- Frazer, J. G. (2004). *Altındal, dinin ve folklorun kökleri 1* (Çev.: Mehmet H. Doğan). Papyel Yayınevi.
- Göcen, G.(2018). *Psikoloji mitoloji ve din*. Kaknüs Yayınları.
- Güneş, H.C. (2006). *Bid'at ve hurafeler*. Rehber Yayınları.
- Hançerlioğlu, O.(1975). *İnanç sözlüğü*. Remzi Kitabevi.
- Hançerlioğlu, O.(2007). *Türk dili sözlüğü*. Remzi Kitabevi.

- Jung, C.G.(1997). *Din ve psikoloji*. (Çev.: C. Şişman). İnsan Yayınları.
- Kaplan, M. (2011). Halk tıbbının kökenleri, teşhisten tedaviye din ve büyü ilişkisi. *Milli Folklor Dergisi*, 150-156.
- Kartopu, S. ve Ünalın, A. (2019). Büyü ve tabiatüstü güçleri başvurma nedenleri üzerine bir saha araştırması. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(2), 379-399.
- Kartopu, S. ve Ünalın, A.(2019). Üniversite öğrencilerinin, sihir, büyü ve tabiatüstü güçlerle ilgili tutumunun incelenmesi. *Bilimname XL*, 4, 195-228.
- Kaya, D.(1992). Tandırmeler. *Milli Folklor*, 14, 29-30.
- Kimter, N. (2008). Üniversiteli gençlerde dindarlık ile benlik saygısı arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (2), 39-60.
- Koçak, A. ve Arun, Özgür (2006). İçerik Analizi Çalışmalarında Örneklem Sorunu. *Selçuk İletişim*, 4(3), 21-28.
- Köktaş, M. E. (1993). *Türkiye’de dini hayat: İzmir örneği*. İşaret Yayınları.
- Köse, A. ve Ayten, A. (2013). *Din psikolojisi* (3. baskı). Timaş Yayınları.
- Kula, N.(2002). Deprem ve dini başa çıkma. *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 234-255.
- Kuşat, A.(2004). *Türk toplumunda nazar olgusu ve psikolojik bir bakış*. Laçın Yayınları.
- Kutup, S.(1996). *Fi Zilal-il Kur’an* (Cilt 13). Dünya Yayıncılık.
- Marinier, P.(1991). *Dua üzerine düşünceler* (Çev.: S. Kılıç). Nil Yayınları.
- Örnek, S.V.(1966). *Sivas ve çevresinde hayatın çeşitli safhalarıyla ilgili batıl inançları ve büyüsel işlemlerin etnolojik tetkiki*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Sarıkcıoğlu, E.(2002). *Başlangıçtan günümüze dinler tarihi*, Fakülte Kitabevi.
- Shermer, Michael (2007). *İnsanlar neden saçma şeylere inanır* (Çev.: Zeynep Reyhan Koç). Altın Bilek Yayınları.
- Sinanoğlu, A. F.ve Sinanoğlu, A.(2012). *21. Yüzyıl Malatya’sında batıl inançlar*. Türklük Bilimi Araştırmaları.

- Smart, N. (1982). Tarih öncesine ait dinlerle ilkel dinler (Çev.: G. Tümer). *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25(1), 297-323.
- Şirin, T.(2006). *Metafizik varlıklardan cinlere inancın psiko-sosyal boyutları* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tanyu, H. (1992). Büyü. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C.6, s.501), TDV Yayınları.
- Vyse, Stuart A. (1997). *Believing in magic: The psychology of superstition*. Oxford University Press.
- Yapıcı, A.(2003). Fiziksel ve sosyal hadiselerle sebep atfetmede dinin rolü. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(1), 127-165.
- Yapıcı, A.(2016). Cinsiyete göre farklılaşan dindarlıklar ve kadınlarda dinsel yaşamın farklı görüntüleri. *Dini Araştırmalar Kadın Özel Sayısı*, 131-161.
- Yılmaz, F.(2008). *Kadınlar arasında yapılan hurafeler*. Cihan Yayınları.
- Yılmaz, S.(2014). *Nazar, büyü ve fal inançlar-uygulamalar*. Divan Kitap.
- Zafer, C.(2019). Halk dindarlığı, medyanın halk dindarlığı ve din anlayışındaki etkileri. *International Journal of Social Inquiry*, 12 (1), 345-363.

İnternet kaynakları

- Büyü Nasıl Yazılır. <https://www.tdktr.com/buyu-nasil-yazilir-buyu-kelimesinin-anlami-nedir.html> (Erişim Tarihi:14.02.2019).
- Karakoç, D. Unesco:Türkiye, Kitap Okuma Oranında 86'ncı Sırada. <https://tanerozay.wordpress.com/2020/01/19/unesco-turkiye-kitap-okuma-oraninda-86inci-sirada/>. (Erişim Tarihi:25.03.2021).

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında
Değerler Eğitimi ile İlgili Yapılmış Olan
Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi (2000-2020)

Survey of Master's Dissertations on Values
Education in Social Sciences (2000-2020)

İsa KARAKAYA*
Hatice MEMİŞOĞLU**

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Karakaya, İ. ve Memişoğlu, H. (2021). Sosyal bilgiler eğitimi alanında değerler eğitimi ile ilgili yapılmış olan lisansüstü tezlerin incelenmesi (2000-2020). *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 229-243.

Karakaya, İ. & Memişoğlu, H. (2021). Survey of master's dissertations on values education in social sciences (2000-2020). *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 229-243.

 10.29228/kesit.51093

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 27.04.2021
Kabul/ Accepted/ Принимать: 30.06.2021
Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена
Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это
произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Abant İzzet Baysal Üniversitesi, isakarakaya028@gmail.com

**Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, memisoglu_h@ibu.edu.tr

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Değerler Eğitimi ile İlgili Yapılmış
Olan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi (2000-2020)¹

*Survey of Master's Dissertations on Values Education in Social Sciences
(2000-2020)*

İsa KARAKAYA

Doç. Dr. Hatice MEMİŞOĞLU

Öz: Değer, toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için bireylerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen inanç ve kültürden kaynaklanan ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke olarak kabul edilmektedir. Değerler eğitimi ise, değerleri aktarmak için yapılan çalışmaları kapsamaktadır. Değer eğitimi ilk önce aileden başlar. Daha sonraki süreçte okullar değer eğitiminin sistemli bir şekilde gerçekleştirilebildiği kurumlar olarak ön plana çıkar. Bu çalışmanın amacı sosyal bilgiler eğitimi alanında değerler eğitimi ile ilgili yapılmış olan lisansüstü tezleri belirli kriterler açısından incelemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırma kapsamında "YÖK'ün ulusal tez merkezi veri tabanında yer alan sosyal bilgiler eğitimi alanında değerler eğitimi konusunda yapılmış olan 44 tez incelenmiştir. Veriler içerik analizi tekniğiyle incelenerek, bulgular elde edilmiştir. Araştırma sonucunda değerler eğitimi ile ilgili lisansüstü tezlerin çoğunluğunun yüksek lisans tezi olduğu, en fazla çalışmanın 2019 yılında yapıldığı ve çalışmaların büyük bir çoğunluğunun öğrenciler ile yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, değerler eğitimi, lisansüstü, tez.

¹ "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir. Bu çalışma 3. Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Sempozyumu (USVES)'nda sözlü olarak sunulmuştur. Sorumlu Yazar: İsa KARAKAYA

Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article. This work was presented orally at 3. USVES. Sorumlu Yazar: İsa KARAKAYA

Abstract: A value is a common vision, aim, and main ethical principle resulting from a belief and/or culture. A value's necessity and rightness are accepted by the majority of individuals in order to sustain the unity, existence and functionality of a society. Values education comprises the studies in which values are transmitted. Values education begins with the parents. In the next period of life, schools stand out as the institutions where values education is taught on a regular basis. The aim of this study was to survey master's dissertations on values education in social sciences according to specific criteria. The documentation analysis technique was used as a qualitative research technique in this research. During the research, 44 master's dissertations on values education in social sciences were found in the database of the National Dissertation Center of a Higher Education Institution. The findings were determined from the database using the content analysis technique. The research concluded that most dissertations about values education were at the master's level and that most of them were carried out in 2019 with students.

Keywords: Social sciences, values education, master's dissertation.

1. Giriş

Günlük hayatta değer kavramıyla çok sık karşılaşırız. İnsanların da bizim bu kavramın anlamına uygun bir şekilde davranmamızı beklediğini de sıklıkla görürüz. Yaşadığımız çevrede hâkim olan değerlere aykırı bir harekette bulunduğumuz da ise toplum tarafından dışlanma tehlikesiyle karşı karşıya kalma olasılığımız vardır.

Toplumsal yapıların var olma, birlik, işleyiş ve devam edebilmesinin sebebi olarak kabul ve tasvip edilen, korunan ve gelecek nesillere aktarılmaya çalışılan inanışlara "değer" denir (Ulusoy, Tay; 2011: 61). İnsan davranışlarını etkileme, toplumsal ilişkileri düzenleme ve toplum kalkınmasını sağlama değerlerin işlevlerinden bazılarıdır (Akbaş, 2009: 404). Değerler toplumları ayakta tutan en önemli unsurlardandır. Değerler toplumları birbirine bağlayan çimento gibidirler (Göz, 2014: 86).

Günümüzde her şey süratle ve sürekli bir şekilde değişime uğramaktadır. Bu durumdan kaçınılmaz bir şekilde Türk toplumunun değerleri de payını almış ve bu durum ciddi boyutlara ulaşmıştır. Meydana gelen değişim çocuklar ve gençler üzerinde etkili olmakta ve bu durumda giderek aileleri zora sokmaktadır (Yel, Aladağ, 2014: 125).

Her toplumun amacı gelecek nesilleri güçlü bir şekilde yetiştirmektir. Gelecek nesillerin geçmişini bilen, gelecekte umutlu, kültürüne sahip çıkan, sağlam bireylerden oluşması gerekmektedir. Bu durumda değerlerin ve değerler eğitiminin önemini ortaya çıkarmaktadır (Akbaş, 2009). Değerler eğitimi en sade şekliyle "*değerleri öğretmek için açık bir girişim*" olarak tanımlamak mümkündür (Keskin, 2016: 317).

Aile eğitimin ilk gerçekleştiği yerdir. İnsanlar temel değerlerini nesillere aile vasıtasıyla aktarmaktadır (Keskin, 2016: 323). Aile değer eğitimi konusunda ahlaki ve din eğitiminin aktarılmasında insanların ilk karşılaştığı yer durumundayken okullar değerler eğitiminin sistemli ve düzenli bir şekilde olmasını sağlar. Okullarda değer eğitime yön veren en önemli unsur olarak ise öğretmenler gösterilebilir (Gökdemir, 2019: 9-10).

Değerlerin öğretilmesi sürecinde öğretmenlerin uyması gereken kurallar şöyledir (akt. Yel, Aladağ, 2014: 128):

- Öğretmen model olmalı,
- Sınıfta ortak bir sosyal doku oluşturmalı,
- Öğrencilere sorumluluk verip onların ahlaki gelişimine katkıda bulunmalı,
- Öğrencileri cesaretlendirmeli,
- Öğrencilere paylaşım fırsatı vermeli,
- Öğrencileri ortaklaşa çalışmaya teşvik etmelidir.

Değerler eğitimi insanlara ve topluma kazandırdıklarını şöyle sıralayabiliriz (Gökdemir, 2019: 8-9).

- Değerler bireylerin hedeflerini belirlemesini ve belirlediği bu hedefler doğrultusunda hareket etmesini sağlar,
- Değerler bireylerin davranışlarını kontrol etmesini ve bireylerin yaptığı davranışların sorgulamasını ve bireylerin vicdanı kararlar almasını sağlar,
- Değerler toplumsal kuralların oluşmasına ve bireyin oluşturulan bu toplumsal kurallara uymasını sağlar,
- Değerler bireyin doğru olan ve olmayan ve toplumsal ahlaka uygunluk taşıyan ve taşımayan davranışları fark etmeyi sağlar.

Değer eğitimi ile ilgili çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan bazıları şöyledir:

Değer Telkini: Değerler öğrenciye telkin edilerek kazandırılmaya çalışılır (Baydar, 2009: 25). Önceden belirlenmiş olan değerler aktarılır (Gökdemir, 2019: 10). Bu

yaklaşımına göre aileler, öğretmenler konuyla ilgisi bulunan herkes değerleri telkin ederek kazandırmaya çalışırlar (Aktepe, Tahiroğlu; 2016: 365).

Değer Analizi: Bu yaklaşımda temel amaç öğrencilerin değerlerle ilgili karşılaştıkları sorunlar hakkında bir karara varabilmek veri için bilimsel araştırma ve mantıksal düşünme sürecini kullanabilmelerine yardımcı olmaktır (Doğanay, 2015: 242). Bu yaklaşımın aşamaları şöyledir: söz konusu problem öğretmenler ve öğrenciler tarafından belirlenir. Daha sonra sorunu açıklama, soruna ilişkin bilgi ve kanıtları toplama, kanıtların doğruluğunu değerlendirme, çözüm yollarını belirleme ve eylemde bulunma aşamaları izlenir (Meydan, 2014: 102).

Değerleri Belirginleştirme: Bu yaklaşım bireylerin kendi yaşamlarındaki önemli olan şeyleri nasıl belirleyebildikleri ile ilgilidir. Bu yaklaşımda bireyler değer verdikleri şeylere başkalarının telkini ile değil araştırma ve inceleme yaptıktan sonra kendisi karar verir (Doğanay, 2015: 238).

Ahlaki Muhakeme: Bu yaklaşımın amacı, öğrencilere ahlaki ikilem içeren hikâyeler vasıtasıyla öğrencilerin ahlaki yargıların ortaya çıkarmak ve öğrencilerin davranışlarına yön verecek ahlaki ilkelerine yardım etmektir (Hatay Uçar, 2019: 23).

Sosyal bilgiler dersi programı, toplumun ve ülkenin gelecek nesillerini yetiştirme bakımından büyük bir öneme sahiptir. Çünkü bu ders öğrencilerin toplum ve toplumsal sorunlar ile ilgili bilgi sahibi olmalarında ve iyi bir vatandaş olarak sorumluluklarını öğrenmelerinde, insan ilişkilerini anlamalarında, ulusal ve evrensel özellikleri ve değerleri kavramalarında temel derslerden biri olarak işlev görmektedir (Aykaç, 2007: 48).

Sosyal bilgiler Öğretim programında yer alan değerler aşağıdaki gibidir:

- Adalet
- Aile birliğine önem verme
- Bağımsızlık
- Barış
- Bilimsellik
- Çalışkanlık
- Dayanışma
- Duyarlılık
- Dürüstlük
- Estetik
- Özgürlük
- Saygı
- Sevgi
- Sorumluluk
- Tasarruf
- Vatanseverlik
- Yardımseverlik

Literatür incelendiğinde sosyal bilgiler alanında değerler eğitimi konusunda yapılmış çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Öğretmenlerle ilgili yapılmış çalışmalar (Çe-

likkaya, Filoğlu, 2014; Can Aran, Demirel, 2013; Balcı, Yanpar Yelken, 2013; Ünlü, Kaşkaya, 2018; Baş, Taşkiran, Bulut, 2016; Topkaya, 2016; Yıldırım, 2019). Öğrencilerle ilgili yapılmış çalışmalar (Gömleksiz, Cüro, 2011, Tay, Durmaz, Şanal 2013; Keskin, Öğretici, 2013). Öğretmen adayları ile ilgili yapılmış çalışmalar (İbret, Karatekin, Avcı, 2015; Kurtdere Fidan, 2009). Öğretim programı ile ilgili yapılmış çalışmalar (Merey, Kuş, Karatekin, 2012; Kafadar, Öztürk, Katılmış, 2018; Tonga, Uslu, 2015; Yiğittir, Kaymakçı, 2012).

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de 2000-2020 yılları arasında sosyal bilgiler eğitimi alanında değer eğitimi ile ilgili yapılmış olan lisansüstü tezleri incelemektir. Böylece bu konuda yapılmış olan çalışmaların durumunu ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla:

2000-2020 yılları arasında sosyal bilgiler eğitimi alanında değerler eğitimi ile ilgili tezlerin:

1. Türlerine göre dağılımı nedir?
2. Yıllara göre dağılımı nedir?
3. Üniversitelere göre dağılımı nedir?
4. Enstitülere göre dağılımı nedir?
5. Yöntemlere göre dağılımı nedir?
6. Çalışma gruplarına göre dağılımı nedir?
7. Konulara göre dağılımı nedir?

Sorularına cevap aranmıştır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Doküman inceleme; araştırılan olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılabilirler. Bu araştırmalarda, araştırma yapan kişi ihtiyaç duyduğu veriye gözlem veya görüşme yapmaksızın elde edebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 189-190).

2.2. Evren Örneklem

Araştırmanın evrenini sosyal bilgiler eğitimi alanında değerler eğitimi ile ilgili yapılmış ve tez başlığında “*sosyal bilgiler*” ve “değer(ler) eğitimi/öğretimi” ifadeleri olan lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Araştırma evreni çok fazla elemanı sahip olmadığından ayrıca örneklem almaya ihtiyaç duyulmamıştır

2.3.Verilerin Toplanması

Araştırmaya ilişkin verilen araştırmacı tarafından Yüksek Öğretim Kurulu'nun "Ulusal Tez Merkezi" veritabanından alınmıştır. Arama veritabanındaki arama kısmına "sosyal bilgiler" ve "değerler eğitimi" anahtar kelimeleri yazılarak yapılmıştır. Tarama sonucunda 2000-2020 yılları arasında sosyal bilgiler eğitimi alanında değer eğitimi ile ilgili yapılmış olan toplam 44 adet lisansüstü teze ulaşılmıştır. Veri tabanındaki son tarama 19.04.2020 tarihinde yapılmıştır.

2.4.Verilerin Analizi

Veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizinin temel amacı, elde edilen verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler önce kavramsallaştırılır, ardından elde edilen kavramlara göre mantıklı bir şekilde düzenlenir ve buna göre veriyi açıklayan temalar belirlenir. İçerik analizinde birbirine benzeyen veriler belli kavramlar ve temalar altında bir araya getirilir ve bunlar okuyucunun anlayabileceği bir şekilde düzenlenerek yorumlanır (Yıldırım, Şimşek; 2016: 242). Analiz sürecinde araştırma kapsamındaki tezler veriler alt problemlere göre ayrı ayrı kategorilendirilip tablolştırılarak sunulmuştur.

3.BULGULAR

3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

2000-2020 yıllarında sosyal bilgiler eğitiminde değerler eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin türlere göre dağılımı Tablo 1 'de gösterilmiştir.

Tablo 1. 2000-2020 yıllarında sosyal bilgiler eğitiminde değerler eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin türlere göre dağılımı

Tez Türü	f
Yüksek Lisans	31
Doktora	13
Toplam	44

Tablo 1. incelendiğinde araştırma kapsamındaki çalışmaların 31 tanesinin yüksek lisans tezi, 13 tanesinin ise doktora tezi olduğu görülmektedir.

3.2.İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

2000-2020 yıllarında sosyal bilgiler eğitiminde değerler eğitimi ile ilgili yapılan

lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı Tablo 2 'de gösterilmiştir

Tablo 2. 2000-2020 yıllarında sosyal bilgiler eğitiminde değerler eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı

Yıllar	Tez Sayısı
2008	4
2009	3
2010	3
2011	3
2012	2
2013	3
2014	1
2015	4
2016	3
2017	1
2018	3
2019	10
2020	4
Toplam	44

Tablo 2. incelendiğinde sosyal bilgiler eğitimi alanında değerler eğitimi ile ilgili yapılan toplam 44 tez olduğu görülmektedir. Tezlerin en erken tarihlisi 2008 yılına ait olup konu ile ilgili en fazla tezin 2019 (10 tane) yılında yapılmış olduğu görülmektedir.

3.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

2000-2020 yıllarında sosyal bilgiler eğitiminde değerler eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin üniversitelere göre dağılımı Tablo 3' te gösterilmiştir.

Tablo 3. 2000-2020 yıllarında sosyal bilgiler eğitiminde değerler eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin üniversitelere göre dağılımı

Üniversite Adı	f	Üniversite Adı	f
Anadolu Üniversitesi	1	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	1
Atatürk Üniversitesi	4	Marmara Üniversitesi	5
Çanakkale Onsekiz Mart Ü.	2	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	1

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi	1	Mersin Üniversitesi	1
Fırat Üniversitesi	1	Necmettin Erbakan Üniversitesi	2
Gazi Üniversitesi	8	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	4
Giresun Üniversitesi	1	Pamukkale Üniversitesi	1
Hacettepe Üniversitesi	1	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	1
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	2	Sakarya Üniversitesi	2
İstanbul Üniversitesi	1	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	1
Kafkas Üniversitesi	2	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	1
Toplam		44	

Yukarıdaki tablo incelendiğinde yapılan çalışmaların en fazla Gazi Üniversitesi (8), Marmara Üniversitesi (5) ve Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi (4) olduğu görülmüştür.

3.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

2000-2020 yıllarında sosyal bilgiler eğitiminde değerler eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin enstitülere göre dağılımı Tablo 4' te gösterilmiştir.

Tablo 4. 2000-2020 yıllarında sosyal bilgiler eğitiminde değerler eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin enstitülere göre dağılımı

Enstitü Adı	f
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	31
Sosyal Bilimler Enstitüsü	13
Toplam	44

Tablo 4 incelendiğinde yapılan çalışmaların yaklaşık üçte ikisinin (31 adet) eğitim bilimleri enstitüsünde, diğerlerinin (13 adet) ise sosyal bilimler enstitüsünde yapıldığı görülmektedir.

3.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

2000-2020 yıllarında sosyal bilgiler eğitiminde değerler eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin yöntemlere göre dağılımı Tablo 5' te gösterilmiştir.

Tablo 5. 2000-2020 yılları arasında sosyal bilgiler alanında değerler eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerde kullanılan yöntemlere göre dağılımı

Yöntem	f
Nitel	20

Nicel	10
Karma	14
Toplam	44

Yukarıdaki tablo incelendiğinde yapılan çalışmaların En fazla nitel yöntem (20) ile yapıldığı, en az kullanılan yönteminiz nicel yöntem (10) olduğu görülmektedir.

3.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

2000-2020 yıllarında sosyal bilgiler eğitiminde değerler eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin çalışma gruplarına göre dağılımı nedir?

Tablo 5. 2000- 2020 yıllarında sosyal bilgiler eğitiminde değerler eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin çalışma gruplarına göre dağılımı.

Çalışma Grupları	f
Öğrenci	18
Öğretmen	14
Öğretmen Adayı	3
Öğretmen - Öğrenci	2
Doküman	6
Öğretmen- Doküman	1
Toplam	44

Yukarıdaki tablo incelendiğinde yapılan çalışmaların çalışma gruplarının en fazla öğrenci (18) ve öğretmen (14) oldukları görülür.

3.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

2000-2020 yıllarında sosyal bilgiler eğitiminde değerler eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin konularına göre dağılımı nedir?

Tablo 7. 2000-2020 yıllarında sosyal bilgiler eğitiminde değerler eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin konulara göre dağılımı

Kategoriler	Alt Kategoriler	f
Öğretmen Görüşleri	Değer Eğitimi Öğretimi	9
	Değer Eğitimi Uygulamaları	3
Kullanılan Yöntemler	Etkinliklerle değer öğretimi	6
	Eğitsel Oyunlarla Değer Eğitimi	1
	Animasyonlarla Değer Eğitimi	1
	Çoklu zeka kuramına dayalı değer öğretimi	1

	Yöntemlerin Etkililiği	1
	Biyografilerle Değer Öğretimi	1
Değer Eğitimi/Öğretimi Durumu	Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi	2
	Ülkeler Arası Karşılaştırma	1
	Değer Eğitiminin Etkililiği	1
	Öğrenci Düşüncesi	1
Edebi Ürün Değer Eğitimi İlişkisi	Sosyal Bilgiler Dersi Değerlerinin Edebi Ürünlerde Bulunma Durumu	4
	Edebi Ürünlerle Değer Eğitimi	1
Ders Kitabı İncelemesi	Değerlerin Ders Kitaplarında Bulunma Durumu	2
Değer Eğitimi Yaklaşımları	Değer Kazanma Durumu	2
Değer Eğitimi	Estetik Değer Eğitimi	1
	Öğretmen Adayı Yeterlilikleri	1
Öğretmen Tutumu	Değer Eğitimi Uygulamaları	1
Öğretmen Adayı Tutumu	Değer Öğretimi	1
Öğretmen Adayı Görüşleri	Değer ve Değerler Eğitimi	1
Öğretim Programı İnceleme	Sosyal Bilgiler Programlarında Değerler Eğitimi	1
Ders Kitabı-Öğretim Programı İnceleme	Ülkeler Arası Karşılaştırma	1
Toplam		44

Tablo 7. incelendiğinde öğretmen görüşleri üst temasında yapılan 11 çalışmanın 9'u değer eğitimi/öğretimi konularında çeşitli öğretmen görüşlerini kapsamaktadır. 3 çalışma ise öğretmenlerin değer eğitimi/öğretimi uygulamaları konusunda görüşlerini kapsamaktadır.

Kullanılan yöntemler üst teması ile gruplandırılan çalışmaların konuları ise şöyledir: çalışmaların 6'sı etkinliklere dayalı değer eğitimi/öğretimi ile ilgilidir. Bunlar: etkinliklere dayalı uygulamaların değer eğitiminde etkililiği, etkinliklerle değer öğretiminin öğrencilerin tutumlarına etkisi (2 tane), etkinliklerle değer öğretiminin değer kazandırma üzerindeki etkisi şeklindedir. Diğer çalışmalar; eğitsel oyunlarla değer eğitiminin değerleri kazanma konusundaki etkisi, animasyonlarla değer eğitiminin etkililiğinin tespit edilmesi, çoklu zeka kuramına göre geliştirilen eğitimin öğrencilere değer kazandırmadaki etkisi ve kullanılan bazı yöntemlerin değer öğretiminde etkililiğinin incelenmesi, biyografilerle değer öğretimi şeklindedir.

Edebi ürün-değer eğitimi ilişkisi üst temasında gruplandırılan çalışmaların ko-

nuları ise şöyledir: çalışmaların 4'ü sosyal bilgiler dersi ile ilgili değerlerin çeşitli edebi ürünlerde yer alma durumu ile ilgilidir. Diğer çalışma ise edebi ürünler vasıtasıyla değer eğitimi şeklindedir.

Değer eğitimi/öğretimi durumu üst temasında gruplandırılan çalışmalar şu şekildedir: Çalışmaların ikisi Sosyal Bilgiler dersinde değer eğitimi ile ilgilidir. Bunlar; Sosyal Bilgiler dersinde değer eğitimi ile ilgili var olan durumu tespit etme ve Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminin nasıl gerçekleştiğini tespit etme konuları ile ilgilidir. Çalışmalardan bir tanesinde değerler eğitimi konusunda Türkiye ile Almanya kıyaslanmaktadır. Bir diğer çalışmada değer öğretimine ilişkin öğrencilerin oluşturduğu metaforlar incelenmektedir. Son çalışmada ise Sosyal Bilgiler dersinde değer eğitiminin etkililiği araştırılmıştır.

Değer eğitimi yaklaşımları üst temasında iki tez hazırlanmış olup kazanması üzerindeki etkisini incelemektir. Ders kitabı incelemesi üst temasında iki tez hazırlanmıştır. Bu çalışmalarının her ikisi de değerlerin ders kitaplarında bulunma durumunu incelemektedir. Değer eğitimi üst temasında iki tez çalışması mevcut olup bunlardan birisi estetik değer eğitimi ile ilgilidir. Diğer çalışma ise öğretmen adaylarının değer eğitimi konusunda sahip olması gereken özelliği araştıran bir çalışmadır. Öğretmen tutumları üst temasında yapılan çalışma sayısı 1'dir. Yapılan çalışmada öğretmenlerin değer eğitimi uygulamalarına verdikleri önem araştırılmıştır.

Öğretmen adayı tutumlu temasında yapılan çalışma sayısı 1dir. Çalışmada öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamalarına verdikleri önem araştırılmıştır. Öğretmen adayı görüşleri üst temasında yapılan çalışma sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersi değerlerine ve değerler eğitimine yönelik görüşlerini tespit etmek için yapılmıştır. Öğretim programı inceleme üst temasında yapılan çalışmada ise sosyal bilgiler öğretim programlarındaki değerler eğitiminin durumu araştırılmıştır. Ders kitabı-öğretim programı inceleme üst temasında yapılan çalışmada Türkiye'deki sosyal bilgiler dersi ile farklı ülkelerde sosyal bilgiler dersine denk gelen derslerin ders kitapları ve öğretim programları karşılaştırılmıştır.

Sonuç ve Tartışma

Bolat (2016), değerler eğitiminin, eğitim programında yer alması gerektiğini ve hemen her dersin de eğitiminde bir araç olabileceğini belirtmektedir.

Tonga ve Uslu (2015) ise, iyi vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlığın diğer boyutu ve değerlerin ders kitabındaki yeri ve önemi de bu dersin hedeflerine ulaşılması bakımından büyük önem taşımaktadır. Kan (2010), sosyal bilgiler dersi konuları öğrencilerin ihtiyacı olan değerleri öğrenmeleri hem de farklı toplumsal değerleri bilmeleri bakımından önemli olduğunu belirtir Bu yüzden de değerler eğitiminin Sosyal Bilgiler dersinde verilmesinin önemli olduğunu vurgu-

lar. Yiğit ve Tarman (2013)'e göre ise sosyal bilgiler hayatın tüm alanlarını kapsayıcı nitelikte olup değer olarak algılanan davranışların öğretilmesinde hayati öneme sahiptir.

Sosyal bilgiler eğitiminde değerler eğitimi/öğretimi başlığı altında yapılan lisansüstü tezlerin incelendiği bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- 1- İncelenen toplam 44 lisansüstü tezin 31'iyüksek lisans tezi, 13'ü ise doktora tezidir.
- 2- Yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımı incelendiğinde en fazla çalışma yapılan yıl 2019 yılıdır (10 tane). Bu çalışmaların 9'u yüksek lisans, 1i ise doktora tezidir.
- 3- Konu ile ilgili en fazla çalışmanın yapıldığı üniversite Gazi Üniversitesi'dir (8 tane).
- 4- Yapılan çalışmaların enstitülere dağılımına bakıldığında ise en fazla çalışmanın eğitim bilimleri enstitüsünde olduğu görülür (31 tane).
- 5- Çalışmaların çoğu nitel yöntem ile yapılmıştır (20tane).
- 6- Yapılan çalışmaların çalışma grupları incelendiğinde ise öğrenci (18 tane) ve öğretmen (14tane) ile yapılan çalışmalar ilk iki sıradadır.
- 7- Çalışmaların konulara göre dağılımına baktığımızda öğretmen görüşleri ve kullanılan yöntemler ile ilgili yapılan çalışmaların (12tane) en fazla olduğu görülmektedir.

Yukarıdaki sonuçlardan hareketle şu önerilerde bulunulabilir: Değerlerin öneminin farkına varılarak değerler eğitimi ile ilgili, alana katkıda bulunan çalışmaların sayısı artırılmalı, bu alanda çalışma yapılmamış olan üniversitelerde de konu ile ilgili çalışmalar yapılmalı. Değerler eğitimi konusunda ailenin, akran gruplarının ve diğer çevresel faktörlerin etkisi unutulmamalıdır. Bu sebeple konu ile ilgili çalışma yapılırken bu faktörler göz önünde bulundurulup bunlarla ilgili çalışmalar da yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akbaş, O. (2009). İlköğretim okullarında görevli branş öğretmenlerinin değer öğretimi yaparken kullandıkları etkinlikler: 2004 ve 2007 yıllarına ilişkin bir karşılaştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(2), 403-414.
- Aktepe, V. ve Tahiroğlu, M. (2016). Değerler eğitimi yaklaşımları ve etkinlik örnekleri. *International Journal of Academic Social Science Studies*, 3(2), 361-384.
- Aykaç, N. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler dersi eğitim-öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(22), 46-73.

- Baydar, P. (2009). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler programında belirlenen değerlerin kazanım düzeyleri ve bu süreçte yaşanan sorunların değerlendirilmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bolat, Y. (2016). Sosyal değerleri ve değerler eğitimini anlamak. *Akademik sosyal araştırmalar dergisi*, 4 (29), 322-348.
- Çelikkaya, T., Filoğlu, S. ve Öktem, N. S. (2013). Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarının öğretmenler tarafından uygulanma düzeyi. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 121-147.
- Doğanay, A. (2015). Değerler eğitimi. (Ed. Cemal Öztürk) *Sosyal bilgiler öğretimi*. Pegem Akademi Yayınları.
- Gökdemir, S. (2019). *7. sınıf sosyal bilgiler dersinde türkülerle değerler eğitimi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Göz, K. (2014). Toplumsal değerler bağlamında yaşama hürriyeti. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 85-101.
- Hatay Uçar, F. (2019). *İlkokul hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında değerler eğitimi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim*. 40 (187), 138-145.
- Keskin, Y. (2016). Değerler eğitimi. içinde D. Dilek (Ed.) *Sosyal bilgiler eğitimi*. Pegem Akademi.
- Meydan, H. (2014). Okulda değer eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93-108.
- Tonga, D., Uslu, S. (2015). Sosyal bilgiler dersinde kazanım-değer ilişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 16 (1), 91-110.
- Ulusoy, K., Tay, B. (2011). Sosyal bilgilerde değer eğitimi. içinde R. Turan, A. M. Sünbül, H. Akdağ (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar II*. Pegem Akademi.
- Yel, S., Aladağ, S. (2014). Sosyal bilgilerde değerlerin öğretimi. İçinde M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi*. Pegem Akademi Yayınları.
- Yıldırım, S., G. (2019). *Değerler eğitimine yönelik bir model önerisi: Değer içselleştirme* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yiğit, M. F. ve Tarman, B. (2013). Değerler eğitiminin ilköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki yeri ve önemi. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları*

Dergisi. 4 (2), 79-102.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma ybntemleri. SeÇkin Yayınları.

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Türkiye’de 2015-2020 Yılları Arasında Basılmış 6 Tonal
Dikte Kitabının Karşılaştırmalı İncelenmesi

A Comparative Analysis of 6 Tonal Dictation Books
Published Between Years 2015-2020 in Turkey

Ece Merve YÜCEER*
Ceylan ÜNAL AKBULUT**

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Yüceer, E. M. ve Ünal Akbulut, C. (2021). Türkiye’de 2015-2020 yılları arasında basılmış 6 tonal dikte kitabının karşılaştırmalı incelenmesi. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 244-262.

Yüceer, E. M. & Ünal Akbulut, C. (2021). A comparative analysis of 6 tonal dictation books published between years 2015-2020 in Turkey. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 244-262.

doi 10.29228/kesit.52532

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 15.08.2021
Kabul/ Accepted/ Принимать: 16.09.2021
Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена
Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это
произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Dr. Öğr. Üyesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, eceyuceer@gmail.com

**Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, ceylanunal@hotmail.com

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

**Türkiye’de 2015-2020 Yılları Arasında Basılmış 6 Tonal Dikte Kitabının
Karşılaştırmalı İncelenmesi¹**

*A Comparative Analysis of 6 Tonal Dictation Books Published Between
Years 2015-2020 in Turkey*

Dr. Öğr. Üyesi Ece Merve YÜCEER

Doç. Dr. Ceylan ÜNAL AKBULUT

Öz: Müzik bilmek; minimum düzeyde notayı okuma, seslendirme ve yazmak anlamına gelmektedir. Uzmanlaştıkça notanın deşifre ve diktesi yapılabilir duruma gelinebilir. Dikte, duyulan ezginin müzik yazısıyla kâğıt üzerine aktarımı olarak tanımlanabilir. Müzik öğreniminin temellerinden olan solfej dersinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Dikte öğrenimi yoluyla, sadece müzik yazımının değil, müzikal işitmenin de iyileşmesi beklenen bir sonuçtur. Ülkemizde son yıllarda dikte kitaplarının artış gösterdiği gözlemlenmiştir. Aynı amaca hizmet etse de, bu kitapların yöntem bakımından çeşitliliği dikkat çekmektedir. Ancak; Türkiye’de yayımlanan dikte kitaplarının incelendiği ve kullandıkları yöntemlerin karşılaştırıldığı bir çalışmaya rastlanılmamıştır. “Türkiye’de 2015-2020 Yılları Arasında Basılmış 6 Tonal Dikte Kitabının Karşılaştırmalı İncelenmesi” isimli çalışmada, ülkemizde 2015-2020 yılları arasında basılmış, tek sesli tonal dikte içeren kitaplar karşılaştırmalı şekilde incelenmiştir. Karşılaştırılırken; kitabın künye bilgileri ile birlikte, yazarın kitabın basıldığı tarihteki görevi, diktelelerin uzunlukları, kullanılan ölçü belirteçleri tonların hangi sırayla ilerlediği, diktelerin nasıl bir mantık çerçevesinde sıralandıkları ve varsa çalınma şek-

¹ “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir. Sorumlu Yazar: Ece Merve YÜCEER

Statements of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”: No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article. Corresponding Author: Ece Merve YÜCEER

liyle ilgili yönerge hakkında bilgi verilmiştir. Kitaplar arasındaki yöntem farklılıkları ve gelecekte yazılacak tonal dikte kitapları için öneriler ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Müzik eğitimi, solfej, kulak eğitimi, tonal, dikte.

Abstract: ‘Knowing music’ means being able to read, sing and write musical notation. As someone specialize, it can be possible to decipher and dictate the notes. Dictation can be defined as the transfer of the melody heard on a paper using musical notation which is an important component of the ear training lectures and music education. It is an expected result that not only music writing but also musical hearing will improve through practicing dictation. It has been observed that dictation books have increased in number in recent years in Turkey. Although they serve the same purpose, the diversity of these books in terms of methods that are used attracts attention. However; no study was found in which the dictation books published in Turkey were examined and the methods they used were compared. In the study named ‘A Comparative Analysis of 6 Tonal Dictation Books Published Between Years 2015-2020 in Turkey’, 6 monophonic tonal dictation books published between years 2015-2020 in Turkey were examined comparatively. When comparing; along with the bibliography of the book, information is given about the author's duty at the time the book was published, the length of the dictations, the order in which the tones progress, how the dictations are being ordered and, if any, the instruction about the way they are to be played. Methodological differences between the books and suggestions for future tonal dictation books are presented.

Keywords: Music education, solfège, ear training, tonal, dictation.

Giriş

Müzik ve enstrüman öğrenmek için temel gereksinimler; müzikal okuma, yazma ve işitme becerileridir. Bu becerileri kazanmak için kulak eğitimi ve solfej eğitimi, çoğu zaman küçük yaşlardan itibaren çalgı eğitimiyle eşzamanlı olarak verilmektedir. Yazma becerisini kazanmayı sağlayan belki de en doğrudan çalışma ise “dikte” olarak adlandırılmaktadır. Dikte, Güncel Türkçe Sözlükte “Bir başkasına o anda söyleyerek yazdırma, yazdırım” ve “Bu biçimde yazdırılan şey.”² anlamlarına gelmektedir.

Müzikte ise dikte, duyulan bir melodinin verilen referans ses ve birim nota de-

² URL-1

ğeri vasıtasıyla porteye aktarılmasıdır. Will'e göre, "Dikte alıştırmaları; ritim, melodi ve dinamikler olmak üzere üçe ayrılmış; ayrı ayrı zaman, ses ve gürlük ile ilgili bir arada yazılan bir yazıdır" (1939: 11). Yine Will'in aktardığına göre, 19. yy'ın başlarına kadar dikte çalışmalarına rastlanmamaktadır, solfej eğitiminin önemli bir parçası olan dikte çalışmaları için uzun yıllar özel kitaplar basılmamıştır; 1889 yılında Alman teorisyen Riemann'ın "Katechismus der Musik-Diktats" isimli dikte kitabı literatürde önemli bir yere sahiptir (1939: 2-10-14).

Notaya aktarım çalışmaları genellikle Do Majör tonundan başlanılarak ilgili minör tonlar da kapsanarak, genelde en fazla donanımda 5 diyez 5 bemol bulunduran tonlara doğru tek ses ve birden fazla sesli (2-3-4 sesli) olarak yapılmaktadır. Ritim olarak, birlik notalarla başlanıp, nota değerlerinin gittikçe küçültülmesi, noktalı ritim, senkop, üçleme eklenmesi de öğrencinin teorik bilgi seviyesine göre dikteye dâhil edilmektedir. Buna ek olarak, ileri düzeylerde çoksesli, makamsal, modal ve atonal dikteler de uygulanmaktadır.

Dikte becerisini kazandırmak amacıyla, yukarıda tarif edilen geleneksel yaklaşımın dışında farklı yaklaşımlar da ortaya çıkmıştır. Bunlardan bazıları, tek başına ritim dikteleri, boşluk doldurma, önceden dinletilen melodide yapılan değişikliği fark etme ve hata bulma dikteleridir.

Dikte Yazım ve Çalım Uygulamaları

Dikte yazımı ve çalım ile ilgili bir standardizasyon bulunmamaktadır. Dikte uzunluğu için standart bir ölçü sayısı olmamakla birlikte, genelde 4-8-12-16 ölçülük (çift ölçü sayısına sahip) dikteler yaygındır. 4/4'lük ölçü belirteci birlik nota değeri ve adım adım hareketle³ (İng. stepwise motion) başlanarak daha sonra 2/4, 3/4, 6/8'lik gibi ölçü belirteçleri, modülasyon, daha geniş atlamalar⁴, yabancı sesler eklenebilir.

Bu dikteler çoğunlukla, dikte notaya alınmadan önce ve yazma işi bittikten sonra baştan sona duraksamadan çalınır. Dikte yazma esnasında ise kaç ölçünün kaç kez çalınacağı ile ilgili farklı uygulamalar mevcuttur. 1-2-4 ölçünün tek seferde yazdırılması ya da daha uzun kesitlerin, müzikal hafızayı güçlendirmek adına çalınması da başvurulan yöntemlerdir. Ezgi kesitlerinin ikişer, üçer kez tekrar edilmesi de yaygın uygulamalardır.

Dikteye hazırlık aşamasında, dikte tonunun duyurulması amacıyla kadans çalınması, gam ve arpejin solfej şeklinde söylenmesi, dikte öncesinde aynı tonda bir eserin solfejinin yapılması, ya da La sesi referans verilerek ilk sesin bulunması sağlanabi-

³ İnci ya da çıkıcı fark etmeksizin ardışık isimli iki notanın kullanımı "adım adım hareket" olarak adlandırılır.

⁴ İki nota arasında, ikiliden daha büyük bir aralık varsa "atlama" olarak adlandırılır. Atlama, yukarı ya da aşağı yönlü olabilir.

lır. Öğrencilere, dikte esnasında duydukları sesi adlandırabilmeleri için ya tonal bakış açısıyla tonik sesini referans almaları ya da başladıkları sestem referans olarak aralık ilişkilerini düşünmeleri tavsiye edilebilir. Uygulamada görülen bu denli farklı yaklaşımlar; sadece hocanın öğrenim gördüğü kurumdan getirdiği bir gelenek olmamakla birlikte, yıllar içinde oluşan tecrübe, öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyi ve becerisi ile de zamanla şekillenebilmektedir.

Problem

Türkiye’de 2015’ten sonra basılan dikte kitaplarının metodik farklılıkları nelerdir?

Alt Problemler

- Söz konusu dikte kitaplarının hedef okuyucu kitlesi kimlerdir?
- Kullanılan ölçü belirteçleri nelerdir ve her bir ölçü belirtecinin kullanılma sayısı nedir?
- Dikteler ne uzunluktadır?
- Dikteler hangi ses aralığında yazılmıştır?
- Hangi tonaliteler kapsamaktadır ve bu tonaliteler nasıl sıralanmıştır?
- Diktelerin nasıl çalınacağı ile ilgili bir yönerge verilmiş midir?
- Dikteler orijinal kompozisyon mu yoksa alıntı mıdır?

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Türkiye’de 2015-2020 yılları arasında basılmış ve birbirinden farklı öğretim metotları sergileyen tonal dikte kitaplarındaki metodik yaklaşımları karşılaştırmak araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Daha önce dikte kitaplarını inceleyen ve karşılaştıran bir çalışmanın olmaması araştırmanın önemini gözler önüne sermektedir.

Sayıtlar

Araştırma kapsamında 2015 – 2020 yılları arasında Türkiye’de basılmış tüm tek sesli tonal dikte içeren kitaplara ulaşıldığı varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

“Türkiye’de 2015-2020 Yılları Arasında Basılmış 6 Dikte Kitabının Karşılaştırmalı İncelenmesi” isimli araştırmanın sınırlılığını, 2015-2020 yılları arasında Türkiye’de basılmış tek sesli dikte kitapları arasından tonal dikte içeren tüm kitaplar oluşturmaktadır. Modal, makamsal, çift sesli ya da daha fazla ses için yazılmış ya da yapılan literatür taramasında ismine rastlanmayan kitaplar araştırma dışında bırakılmıştır. Hata bulma ya da boşluk doldurma tarzında yazılmış dikteler çalışmanın kapsamı dışında

bırakılmıştır. Bu sebeple, Serhat Akyol (2015) *Ünitelerle Müzik Teorisi Solfej - 1 "Ritmik ve Ritim Eşlikli Okuma, Duyuma ve Dikte"* isimli kitabında bulunan toplam 33 "Melodik Dikte"nin, tamamı boşluk doldurma metoduyla yazıldığından araştırmanın sınırlılıkları dışında kalmıştır. Sayram Akdil (2004), *Temel Müzik Eğitiminde Dikte "Dört Kitap Bir Arada"* ve Sadık Özçelik (2010) *Müzikal Dikte Ve Solfej* ile Ebru Bulur (2021) *Dikte I* kitapları ise basım yılları sebebiyle sınırlılıklar dışındadır.

Buna göre incelenen kitaplar basım yılına göre ve alfabetik olarak sıralanmış şekilde aşağıdaki gibidir:

- Aynur Elhankızı (2015), *Dikte Çalışmaları "CD Destekli Ritmik, Tonal, Modal Ve Caz Müziğinden Esinlenilmiş Dikteler"*
- Gökhan Aladağ (2015), *Solfej-1 "Kanon - Dikte - Ritim"*
- Leyla Bekensir ve Duygu Deniz Demirel Cömert (2015), *Tek Sesli Melodik Dikteler Ve Ritmik Dikte Çalışmaları "CD Destekli Tonal Ve Ritmik Dikteler"*
- Özlem Özaltunoğlu (2016), *555 Melodik Dikte*
- Ozan Belge (2019), *Dikte 101*
- Onur Özmen (2019), *Op. 35 105 Tonal Ezgi "105 Tonal Deşifre Ve Dikte Parçası"*

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışma, tanıtıcı amaca yönelik (betimsel) bir araştırmadır. Verilerin toplanması aşamasında nicel yaklaşım sergilenmektedir. Nicel yaklaşım Karadağın Doruk tarafından "Olgu ve olayları nesnelleştirerek gözlemlenebilir, ölçülebilir ve sayısal olarak ifade edilebilir bir şekilde ortaya koyan bir araştırma türleri"⁵ olarak tarif edilmiştir. Sınırlılıklarda belirtilen 6 kitap, hedef ve okuyucu kitlesi, ölçü belirteçleri, uzunluk, ses aralığı, kapsanan tonaliteler ve tonalitelerin sıralaması, çalmayla ilgili yönerge olup olmaması, orijinal kompozisyon olup olmamaları gibi değişkenler bakımından incelenip farklılıklar tespit edilecektir.

İlgili Yayın ve Araştırmalar

Yükseköğretim Kurumu Tez Tarama Merkezi'nde yapılan araştırmada, konuyla ilgili 6 adet teze ulaşılmıştır.

Özlem Özaltunoğlu (2011)'nin "Moveable - Do" Metodunun Lisans Öğrencilerinin Dikte Yazma Becerilerinin Geliştirilmesine Etkisi" isimli doktora tez çalışmasında, 2010-2011 Eğitim-Öğretim yılı 1. sınıf öğrencilerinden 38'ine öntest sontest kontrol

⁵ URL-2

gruplu deney yapılmıştır. 19’u aktarımlı (moveable) do, 19’u sabit (fixed) do yöntemiyle dikte yazmıştır. Sonuç olarak aktarımlı do metodunu kullanan öğrencilerin $p < .05$ anlamlılık düzeyinde daha başarılı olduğu görülmüştür.

Ercan Baş (2015)’ın “Ezgi Kalıpları Kullanılarak Başlangıç Solfej Ve Dikte Eğitime Yönelik Bir Model Üzerine Araştırma” isimli doktora tez çalışmasında, farklı dönem, tür ve bestecilerin eserlerinden çıkarılan karakteristik melodi yapılarından “Ezgi Kalıpları” üretilmiştir. 12 öğrencilik deney grubuna çalışma süresince bu kalıpları temel alan solfej ve dikte çalışmaları yaptırılmış, 12 öğrencilik kontrol grubu ise normal eğitimlerine devam etmiştir. Sonuç olarak, eğitiminde ezgi kalıplarını kullanan öğrencilerinin başarı düzeylerinin, kullanmayanlara oranla daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

Yiğit Can Eyüboğlu (2017)’nin “Müzik Ve Bale Ortaokulları Müzik Bölümü 5. Sınıf Solfej - Dikte - Teori Dersi İçin Öğretim Programı Önerisi” isimli yüksek lisans tez çalışmasında, 5. sınıf çalgı dersi öğretmenlerine anket uygulanarak 5. sınıf Solfej - Dikte - Teori dersi için 8 ünitelik bir program önerisi hazırlanmıştır. Bloom taksonomisindeki hiyerarşi bağlamında örnek solfej, dikte yöntem ve teknik önerileri sunulmuştur.

Onur Genç (2019)’in “Müzik Eğitimi Anabilim Dalı Öğrencilerinin Aralık Duyumu Becerileriyle Dikte Yazım Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” isimli yüksek lisans tez çalışmasında, bir adet aralık, bir adet dikte testi araştırmacı tarafından hazırlanmış, müzik öğretmenliği öğrencilerinden 29’una uygulanmış; dikte başarısının dikey işitmeyle doğru orantılı olmadığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak, dikey duyumu ve ses tespiti başarısı için ek çalışmalar yapılması önerilmiştir.

Ali Bilici (2020)’nin “Piyano İle Makamsal Dikte Yazma Becerilerinin Geliştirilmesi Üzerine Örnek Bir Çalışma Yöntemi” isimli doktora tezinde 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılı 3. sınıf müzik eğitimi öğrencilerine yapılan ön test-son test modelli çalışmada, çeşitli makamlarda dikte yazdırılmıştır. 11 öğrenciyle yapılan çalışmada, makamsal dikte yazmanın öğrencilerin işitmesinde orta ve yüksek düzeylerde etkili olduğundan söz edilmektedir.

Baran Doğan Ünal (2020)’in “Aksak Tartımlar ve Modalite Üzerine Teksesli Dikte Metodu Önerisi” isimli yüksek lisans tezinde aksak tartımlar ve modalite üzerine 50 adet tek sesli dikte yazmış ve çağdaş Türk bestecilerinin eserlerinden 10 tanesini dikteye uyarlamıştır. Araştırmacı, tez konusu olan aksak ritimde dikte çalışmalarının ileride yazacağı çoksesli eserler için ön çalışma olduğunu belirtmiştir.

Analiz

Aynur Elhankızı | Dikte Çalışmaları “CD Destekli Ritmik, Tonal, Modal ve Caz Müziğinden Esinlenilmiş Dikteler”

Yazar, kitabın basıldığı tarihte bir müzik bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. 2015 yılında Eğitim Kitabevi’nden çıkan kitap, 159 sayfa sayısına sahiptir. 9 bölümden oluşan kitapta, aralık, tonalite, ritim duyuşla ilgili çalışmalar ile birlikte, ritim diktesiyle aynı anda melodik dikte, yazılan diktelerde hata bulma, boşluk doldurma gibi çalışmalar da bulunmaktadır. Bu araştırmanın sınırlılıkları çerçevesinde, kitabın “5 Bölüm: Tek Sesli Melodik Dikteler” kısmı incelenecektir. Bu kısım 50 dikte içermektedir. Diktelerin yedisi Fa anahtarında yazılmıştır. Dikteler 8 ila 16 ölçü uzunluğundadır. Ses aralığı $Mi_2 - Fa$ diyez⁵’tir.

Tablo 1. Kitapta kullanılan ölçü belirteçleri

Ölçü Belirteci	Dikte Sayısı
2/4	10
3/4	13
C(4/4)	11
3/8	1
6/8	15
Toplam	50

Tablo 1’den de görüldüğü üzere, 50 dikte arasından en çok 6/8’lik, en az 3/8’lik ölçü belirteci kullanılmıştır.

Tablo 2. Kitapta kullanılan tonaliteler

Tonalite (Kitapta ortaya çıkış sırasına göre)	Dikte Sayısı
Do Majör	3
La minör	3
Sol Majör	4
Mi minör	4
Fa Majör	4
Re minör	3
Re Majör	5
Si minör	3
Si bemol Majör	3
Sol minör	3
La Majör	3

Fa diyez minör	5
Mi bemol Majör	3
Do minör	4
Toplam	50

Tablo 2’de görüldüğü üzere, en çok Re Majör ve Fa diyez minör tonlarda dikte-ler yazılmıştır.

Gökhan Aladağ | Solfej-1 “Kanon - Dikte – Ritim”

Yazar, kitabın basıldığı tarihte bir Güzel Sanatlar Lisesi’nde müzik öğretmeni olarak görev yapmaktadır. 2015 yılında Müzik Eğitim Yayınları’ndan çıkan kitap, 162 sayfa sayısına sahiptir. 50 dikte içermektedir. Bunlardan 44’ü tonaldır. Kitabın bölüm başlıkları: Temel Nota Bilgisi, Solfej Çalışmaları, Fa Anahtarında Solfej Çalışmaları, Kanon Çalışmaları, Dikte Çalışmaları, Ritim Çalışmaları olarak sıralanmıştır. Diktelerin kaç tekrarla, kaç ölçülük kesitlerle çalınması gerektiğine dair bir yönerge bulunmamaktadır. Dikteler sabit 8 ölçü uzunluğundadır. Ses aralığı Si₃ - Fa₄’tir.

Tablo 3. Kitapta kullanılan ölçü belirteçleri

Ölçü Belirteci	Dikte Sayısı
2/4	15
3/4	19
4/4	6
5/8	3
6/8	1
Toplam	44

Tablo 3’ten anlaşıldığı üzere, en çok 3/4’lük, en az 6/8’lik ölçü belirteci kullanılmıştır.

Tablo 4. Kitapta kullanılan tonaliteler

Tonalite (Kitapta ortaya çıkış sırasına göre)	Dikte Sayısı
Do Majör	14
Fa Majör	10
Sol Majör	10
Re minör	4
La minör	6
Toplam	44

Tablo 4’e göre, kitapta en çok kullanılan ton Do Majör, en az kullanılan ton ise Re minördür.

İlk dikteden itibaren 3, 4, 5, 6’lı atlamalar görülmektedir. Birinci dikteden itibaren 8’lik nota değerleri görülmektedir. İkinci diktede 16’lıklar görülmektedir. Üçüncü

diktede üçlemeler ve senkoplar bulunmaktadır. Daha ilk dikteden itibaren, ritim çeşitliliği dikkat çekmektedir.

Leyla Bekensir ve Duygu Deniz Demirel Cömert | Tek Sesli Melodik Dikte-ler ve Ritmik Dikte Çalışmaları – CD Destekli Tonal ve Ritmik Dikteler

Yazarlar, kitabın basıldığı tarihte konservatuvarda görev yapmaktadır. 2015 yılında Eğitim Yayınevi'nden çıkan kitap, 63 sayfa sayısına sahiptir. 129 dikte içermektedir. Bunlardan 104'ü melodik diktedir Kitabın konu başlıkları: Tek sesli Dikteler, Yönelmeler, Yabancı Sesler, Ritmik Dikteler olarak sıralanmaktadır. Kitap bir CD ile birlikte satışa sunulmuştur.

Dikteler 16 ölçü ile başlayıp 8'lik nota değeriyle birlikte 12 ölçüye düşmektedir. Ses aralığı Si bemol₃ – Sol diyez⁵'tir. Arızasız donanımdan başlayarak diyez ve bemol sayısını birer birer arttırmak suretiyle, 3 diyez ve 3 bemole kadarki Majör ve ilgili minör tonlarda dikte çalışmaları bulunmaktadır. Diktelerin nasıl kurgulandığı ve nasıl dinletileceğine ilişkin 11 maddelik ayrıntılı bir yönerge verilmiştir. Buna göre, dikteler soru-cevap şeklinde kurulan periyod formunda yazılmıştır. La notası diktelerden önce CD kayıtlarında referans sesi olarak verilmektedir. İlk 8 dikte dörder ölçülük kesitlerle, 9. dikteden itibaren ikişer ölçülük kesitlerle çalışılmıştır. En fazla 3 arızalı Majör ve minör tonlarda dikte yazılmıştır. Dikteler, Majör-İlgili minör şeklinde sıralanmıştır.

Tonaliteler, donanımdaki arıza sayısına göre sıralanmıştır. Majör tonun hemen ardından ilgili minörü de gösterilmiştir. No.76-99 dikteler arasında yönelme içeren dikteler bulunmaktadır. Majör tonlarda ilgili minöre yönelme görülürken, minör tonlarda IV. ve V. dereceye yönelmelere rastlanmaktadır. No.100-104 dikteler arasında altere sesler, alt komşu, geciktirme, kromatik sesler, *picardi üçlüsü* gösterilmektedir.

Tablo 5. Kitapta kullanılan ölçü belirteçleri

Ölçü Belirteci	Dikte Sayısı
2/4	31
3/4	30
4/4	23
6/8	20
Toplam	104

Tablo 5'e göre, en çok 2/4'lük, en az 6/8'lik ölçü belirteci kullanılmıştır.

Tablo 6. Kitapta kullanılan tonaliteler

Tonalite (Kitapta ortaya çıkış sırasına göre)	Dikte Sayısı
Do Majör	13
La minör	4
Sol Majör	8
Mi minör	8
Fa Majör	8
Re minör	9
Re Majör	7
Si minör	7
Si bemol Majör	7
Sol minör	7
La Majör	6
Fa diyez minör	8
Mi bemol Majör	6
Do minör	6
Toplam	104

Tablo 6’da görüldüğü üzere kitapta, en çok Do Majör, en az La minör tonalitede dikteler yazılmıştır.

Özlem Özaltunoğlu | 555 Melodik Dikte

Yazarın, İnönü Üniversitesi 2011’de tamamladığı “Moveable - Do” Metodunun Lisans Öğrencilerinin Dikte Yazma Becerilerinin Geliştirilmesine Etkisi” adlı bir doktora tez çalışması bulunmaktadır. Yazar, kitabın basıldığı sırada bir müzik bölümünde görev yapmaktadır. 2016 yılında Gece Kitaplığı’ndan çıkan kitap, 80 sayfa sayısına sahiptir. 553 dikte içermektedir.

Kitabın başında “Dikteye Başlarken” bölümünde; diktenin temel sesini belirleme, temel sesinin yerini belirleme, başlangıç sesini belirleme ve tonunu belirlemeyle ilgili önerilerde bulunulmakta, gamı oluşturan tetrakortlara ve donanımına dair teorik bilgi verilmektedir. Sesi tanımlaya yönelik alıştırmayı yaptırmaktadır. Diktede kullanılan ezgilerin, önce Majör, daha sonra 3, 6 ve 7. dereceleri altere edilerek adaş minör versiyonları verilmiştir. Sonraki aşamada ise, aynı donanıma ait minör tonda dikte verilmiştir. Donanımda en fazla 4 arıza bulunduran Majör ve minör tonlarda dikte alıştırmaları bulunmaktadır. Yazar, kendi özgün çalışmalarının yanı sıra, bestecilerin eserlerinden alıntı şeklinde dikteler de üretmiştir. Alıntılanan eserlerle ilgili kaynakça bulunmaktadır. Dikteler değişken uzunluktadır. Ses aralığı Sol₃ – Sol diyez (La bemol)⁵’tir.

Tablo 7. Kitapta kullanılan ölçü belirteçleri

Ölçü Belirteci	Dikte Sayısı
2/4	86
$\frac{3}{4}$	135
C(4/4)	74
C(2/2)	19
3/8	1
6/8	237
12/8	1
Toplam	553

Tablo 7'ye göre, en çok 6/8'lik, en az 3/8'lik ve 12/8'lik belirteçte dikteler yazılmıştır.

Tablo 8. Kitapta kullanılan tonaliteler

Tonalite (Kitapta ortaya çıkış sırasına göre)	Dikte Sayısı
Do Majör	27
Do Altere	18
La minör	20
Fa Majör	28
Fa Majör Altere	20
Re minör	22
Sol Majör	25
Sol Majör Altere	19
Mi minör	20
Si bemol Majör	25
Si bemol Majör Altere	21
Sol minör	22
Re Majör	25
Re Majör Altere	14
Si minör	15
Mi Bemol Majör	25
Mi Bemol Majör Altere	21
Do minör	20
La Majör	25
La Majör Altere	19
Fa diyez minör	20
La bemol Majör	21
La bemol Majör Altere	10
Fa minör	20

Mi Majör	20
Mi Majör Altere	11
Do diyez minör	20
Toplam	553

Tablo 8’e göre, kitaptaki diktelerde en çok kullanılan tonalite Fa Majör, en az kullanılan ise La bemol Majör altere’dir.

Onur Özmen | Op. 35 105 Tonal Ezgi “105 Tonal Deşifre ve Dikte Parçası”

Yazar, kitabın basıldığı tarihte bir konservatuvarda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. 2019 yılında Akademisyen Kitabevi’nden çıkan kitap, 35 sayfa sayısına sahiptir. 105 ezgi içermektedir. Ezgiler hem solfej, hem de istenilirse dikte yapılabilir nitelikte kurgulanmıştır. İncelenen diğer dikte kitaplarından farklı olarak, her bir ezgiye tempo belirteci ile dinamikler eklenmiştir. Ezgiler sabit 16 ölçü uzunluğundadır. Ses aralığı La³ - Fa⁵’tir.

Kitap yazar tarafından iki ana bölüme ayrılmaktadır. “Sistematik Bölüm”, teori konularının yavaş yavaş entegre edildiği, kolaydan zora doğru sıralanan 45 dikte içermektedir. 60 diktelik “Serbest Bölüm”de ise zorluğa dair böyle bir sıralama bulunmayıp, önceki bölümde öğrenilenleri pekiştirme niteliği taşımaktadır. Çalışmalar için yazar tarafından ses alma, ses bulma, hız, dinamikler, günlük çalışma süresi vb. konulara da değinen detaylı bir öneri sayfası yazılmıştır. Kitaptaki iki adet dikte de, literatürden tanınmış melodilerin dikte uyarlaması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Yazar bu dikteleri “bozulmuş tema” olarak tanımlamaktadır.

Tablo 9. Kitapta kullanılan ölçü belirteçleri

Ölçü Belirteci	Dikte Sayısı
2/4	37
3/4	31
4/4	26
6/8	11
Toplam	105

Tablo 9’a göre, en çok kullanılan ölçü belirteci 2/4’lük, en az kullanılan 6/8’liktir.

Tablo 10. Kitapta kullanılan tonaliteler

Tonalite (Kitapta ortaya çıkış sırasına göre)	Dikte Sayısı
Do Majör	45
La minör	11
Sol Majör	4
Fa Majör	2
Mi minör	2

Re minör	1
Si bemol Majör	5
Sol minör	3
Re Majör	5
Si minör	3
Mi bemol Majör	4
Do minör	6
La Majör	2
Fa diyez minör	2
Mi Majör	3
La bemol Majör	1
Do diyez minör	3
Fa minör	3
Toplam	105

Tablo 10'a göre, en çok kullanılan tonalite Do Majör, en az kullanılan ise Re minör ve La bemol Majör'dür.

Ozan Belge | Dikte 101

Yazar, kitabın basıldığı tarihte bir konservatuvarda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. 2019 yılında Müzik Eğitim Yayınları'ndan çıkan kitap, 29 sayfa sayısına sahiptir. 101 dikte içermektedir. Dikteler sabit 16 ölçü uzunluğundadır. Ses aralığı La₃ - Si₃'tir.

Kitabın giriş bölümünde yazan açıklamalara göre dikteler, başlangıç düzeyinden ileri düzeye ve yanaşık seslerden başlayarak sırasıyla 3, 4, 5'li atlamalar içeren diktelere doğru sıralanmıştır. Arızasız, tek arızalı ve iki arızalı donanıma sahip Majör ve minör tonalitelere dikteler yazılmıştır. Diktelerin çalınma şekli üzerine bir öneri bulunmamaktadır.

Tablo 11. Kitapta kullanılan ölçü belirteçleri

Ölçü Belirteci	Dikte Sayısı
2/4	35
3/4	27
4/4	26
3/8	10
6/8	3
Toplam	101

Tablo 11’de görüldüğü üzere, 2/4’lük ölçü belirteci en çok, 6/8’lik ise en az kullanılmaktadır.

Tablo 12. Kitapta kullanılan tonaliteler

Tonalite (Kitapta ortaya çıkış sırasına göre)	Dikte Sayısı
Do Majör	21
Sol Majör	13
La minör	9
Fa Majör	12
Re minör	9
Mi minör	12
Si bemol Majör	7
Re Majör	10
Si minör	5
Sol minör	3
Toplam	101

Tablo 12’ye göre, Do Majör en çok, Sol minör ise en az kullanılan tonalitelerdir.

Tablo 13. Dikte Kitaplarının Karşılaştırması

Yazar	A. Elhankızı	G. Aladağ	L. Mamedova Bekensir, D. D. Demirel Cömert	Ö. Özaltunoğlu	O. Belge	O. Özmen
Kitabın adı	Dikte Çalışmaları	Solfej-1 “Kanon-Dikte-Ritim”	Tek Sesli Melodik Dikteler ve Ritmik Dikte Çalışmaları	555 Dikte	Dikte 101	Op. 35 105 Tonal Ezgi
Yayınevi	Eğitim Yayınevi	Müzik Eğitimi Yayınları	Eğitim Yayınevi	Gece Kitablığı	Müzik Eğitimi Yayınları	Akademisyen Kitabevi
Birinci basım	2015	2015	2015	2016	2019	2019
Sayfa sayısı	159	168	63	80	29	35
Kitabın hedef kitlesi/ amacı	Tüm müzik eğitimi veren kurumların dikte derslerinde kaynak kitap olarak	Müzik ve öğretmenleri öğrenciler	Eğitim fakülteleri, konservatuvarlar, güzel sanatlar lisesi ve fakültesi,	Tüm müzik eğitimcileri ve öğrencileri	Yeni başlayanlar, kendini geliştirmek isteyenler, eğitimciler	Deşifre becerisini geliştirmek isteyen öğrenciler

	kullanılması		askeri bando öğrencileri			
CD	✓	-	✓	-	-	-
Dikte sayısı	50	44	104	553	101	105
Dikte uzunluğu	8-12-16 ölçü	8 ölçü	16 ölçü ile başlayıp 8'lik ölçü	4-8-10-12 ölçü	16 ölçü	16 ölçü
Ses aralığı	Mi ₂ – Fa ₅ diyez ₅	Si ₃ - Fa ₅	Si bemol ₃ - Sol ₃ diyez ₅	Sol ₃ – Sol ₃ (La bemol) ₅	La ₃ – Si ₅	La ₃ - Fa ₅
Kapsadığı Majör ve minör tonaliteler	En fazla 3 arızalı	En fazla tek arızalı	En fazla 3 arızalı	En fazla 4 arızalı	En fazla 2 arızalı	En fazla 4 arızalı
Dinamik	-	-	-	-	-	✓
Eğitimci bestesi/ diğer	Evet/-	Evet/-	Evet/-	Evet/ beste-cilerden alıntılar	Evet/-	Evet/ "bozulmuş tema"
Kaynakça	✓	-	-	✓	-	-

Tablo 13'te tüm dikte kitaplarının yazar isimleri, basıldığı yayın evi ve tarihi, basım sayısı, sayfa sayısı, hedef kitlesi ve amacı, CD olup olmadığı, dikte sayısı, uzunluğu, ses aralığı, kapsadığı tonaliteler, dinamik, eğitimci bestesi ya da diğer olup olmadığı ve en son olarak kaynakça bulunup bulunmadığı karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Bulgular

İncelenen 6 kitaba dair bulgular aşağıda sıralanmıştır:

- İki yayınevinde, farklı yazarlardan ikişer dikte kitabı basılmıştır.
- Üç kitabın 2015 yılında, birinin 2016'da, ikisinin ise 2019'da yayınlandığı görülmüştür.
- Sayfa sayıları 29 ila 168 arasında değişmektedir.
- Hedef kitle; müzik öğretmenleri, öğrencileri, müzik eğitimi veren kurumlar, yeni başlayıp kendisini geliştirmek isteyenler, deşifre becerisini geliştirmek isteyen öğrenciler, eğitim fakülteleri, konservatuvarlar, güzel sanatlar lisesi ve fakültesi, askeri

bando öğrencileridir.

- Kitapların ikisi CD ile birlikte sunulmaktadır.
- Dikte sayıları 44 ile 553 arasında değişkenlik göstermektedir.
- Kitap içerisinde dikte uzunlukları değişken olanlarla birlikte, sadece sekiz ya da sadece on altı ölçü uzunlukta dikte çalışmaları içeren kitaplar mevcuttur.
- Tüm dikte kitapları Si₃ - Fa₅ ses aralığını kapsamakla birlikte, basta Mi₂ tizde Sol diyez₅ dikliklerinin kullanıldığı kitaplar da mevcuttur.
- Kapsanan tonalitelerin aynı olmadığı görülmüştür. Kapsanan tonaliteler tek arızalılar ile en fazla 4 arızalı olanlar arasında değişmektedir.
- Diktede dinamik kullanımına, incelenen tek bir kitapta rastlanmıştır.
- Kitapların hepsi eğitimcilerin kendi bestelerini içermekle birlikte; kitaplardan birinde, tanınmış bestecilerin eserlerinden kesitler, birinde ise klasik batı müziği literatüründen tanınmış temalardan 2 adedinin uyarlaması bulunmaktadır.
- Kaynakçanın iki kaynaktan bulunduğu tespit edilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Dikte, öğrenciler solfej eğitimi alırken, ses kaynağından gelen melodiyi müzik yazısı ile kâğıda aktarmasıdır. Bilice’de aktarıldığı üzere, Özçelik’ e (2010) göre dikte, kişinin hafızasında bulunan veya dışarıdan duyduğu bir ezgiyi, tüm müzikal unsurları ile birlikte notaya dökmesidir (2020: 3). Dikte eğitiminde genel olarak; nota isimleri, ritimler, melodik hafıza, tonalite bilgisi, modülasyon algısı, müzik cümlesini kavrama, ses aralığını ayırt etme ve müzikal analitik düşünme kavratılmaktadır. Kaya ve Afacan’a göre (2017) “Ezgisel dikte çalışmasında eğitimci, bir müzik cümlesini seslendirir ve öğrenciler bu müzik cümlesini dinleyerek kâğıda dökerler. Burada amaç öğrencilerin işitsel algılarını geliştirirken aynı zamanda nota yazım kabiliyetlerini de arttırmaktır (Tremblay ve Champagne, 2007: 208)”⁶ Dikte yazmayı öğrenen öğrenci, nota değerleri, sus değerleri, ölçü belirteçleri, tonalite, tempo, gürlük, altere sesler, modülasyona dair bilgi sahibi olmuş olmaktadır. Verilen melodiyi birim değerinde yazabilmeyi kavramaktadır. Dikte çalışmaları ile işitme düzeyi geliştiğinden, dikte yazmanın enstrüman icrasında da olumlu etkiye yol açtığı düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında, Türkiye’de 2015-2020 yılları arasında baskısına ulaşılan tek sesli tonal altı dikte kitabı incelenerek karşılaştırılmıştır. Bu kitaplarda, kullanılan ölçü belirteçlerinin aynı olmadığı görülmüştür. Bazı yazarlar sadece basit zamanlı ölçü belirteçlerine değinirken (2/4, 3/4, 4/4 vb. gibi) bazıları bileşik zamanlı belirteçleri de

⁶ URL-3

(6/8, 12/8) kullanmıştır. Tonalitelerin kitap içerisindeki sıralanışında farklı yaklaşımlara rastlanmıştır. Do Majör tüm kitaplarda başlangıç tonu olurken, devamında ilgili minörün (La minör), adaş minörün (Do minör) ya da donanımda bir fazla arızalı Majör tonun (Sol Majör ya da Fa Majör) görülmesi yazardan yazara değişiklik göstermektedir. Donanımında daha fazla arıza bulunduran tonlar diktelere eklenirken, diyezli tonların mı yoksa bemollü tonların mı ilk ekleneceği hakkında genel geçer bir kullanım görülmemektedir. Ayrıntılı girişte yer alan dikte seslendirme yönergelerinin yanı sıra, girişte yönerge eklemeyen ya da diktelere nasıl çalınacağı ile ilgili tasarrufu tamamen öğretmeme bırakan bir yaklaşım da gözlemlenmiştir. Vurgulanan tonalitenin aynı olmadığı görülmüştür. Do Majör bazı kitaplarda en çok dikte yazdırılan ton olurken, bazılarında tonların kullanım sayısı hemen hemen eşittir.

Ülkemizde yazılacak dikte kitaplarında, sistematik olarak ölçü belirteçlerinin, tonalite sıralamalarının önceden belirlenmesi; her yaş grubuna uygun metodolojik yaklaşımda bulunulmasının, diktenin nasıl çalınacağı ile ilgili yönerge verilmesinin, kitapla birlikte dikte ses kaydı sağlanmasının bir avantaj olacağı düşünülmektedir. Dikte kitaplarında; aralık duyma, ritim diktesi, hata bulma, boşluk doldurma gibi farklı çalışmaların yer alması; ya da bu çalışmaların da ders içeriğine eklenmesi, işitme derslerindeki tekdüzeliği azaltarak dersi daha çekici hale getireceği varsayılmaktadır. Suslarla ilgili egzersiz yapmak için, cümle başlarında ya da eksik ölçüyle başlayan diktelere de kitapta yer alması önerisinde bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aladağ G. (2015). *Solfej-1 "kanon - dikte – ritim"*. Müzik Eğitimi Yayınları.
- Akdil S. (2004). *Temel müzik eğitiminde dikte "dört kitap bir arada"*. İmaj Matbaacılık.
- Akyol S. (2015). *Ünitelerle müzik teorisi solfej - 1 "ritmik ve ritim eşlikli okuma, duyma ve dikte"*. Pan Yayıncılık.
- Baş E. (2015). *Ezgi kalıpları kullanılarak başlangıç solfej ve dikte eğitimine yönelik bir model üzerine araştırma* [Doktora tezi]. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bekensir L. Demirel ve Cömert D. D. (2015). *Tek sesli melodik diktelere ve ritmik dikte çalışmalarını "CD destekli tonal ve ritmik diktelere"*. Eğitim Yayınevi.
- Belge O. (2019). *Dikte 101*. Müzik Eğitimi Yayınları.
- Bilici A. (2020). *Piyano ile makamsal dikte yazma becerilerinin geliştirilmesi üzerine örnek bir çalışma yöntemi* [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bulur E. (2021). *Dikte I*. Eğitim Yayınevi.
- Elhankızı A. (2015). *Dikte çalışmaları "CD destekli ritmik, tonal, modal ve caz müziğinden"*

esinlenilmiş dikteler. Eğitim Kitabevi.

Eyüboğlu Y. C. (2017). *Müzik ve bale ortaokulları müzik bölümü 5. sınıf solfej - dikte - teori dersi için öğretim programı önerisi* [Yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.

Genç O. (2019). *Müzik eğitimi anabilim dalı öğrencilerinin aralık duyumu becerileriyle dikte yazım becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Özaltunoğlu Ö. (2011). *“Moveable - Do” Metodunun lisans öğrencilerinin dikte yazma becerilerinin geliştirilmesine etkisi* [Doktora tezi]. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

_____ (2016). *555 melodik dikte*. Gece Kitaplığı.

Özçelik S. (2010). *Müzikal dikte ve solfej*. Başkent Matbaacılık.

Özmen O. (2019). *Op. 35 105 tonal ezgi “105 tonal deşifre ve dikte parçası”*. Akademisyen Kitabevi.

Ünal B. D. (2020). *Aksak tartımlar ve modalite üzerine teksesli dikte metodu önerisi* [Yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.

Will R. T. (1939). *The history and development of musical dictation*. [Master of music]. University of Rochester.

Elektronik Kaynaklar

URL-1: Türk Dil Kurumu sözlükleri. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 13.08.2021).

URL-2: Karadoğan Doruk S. (2017) *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Pegem Yayınevi. <http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/sbayontemleri.pdf> (Erişim Tarihi: 16.08.2021)

URL-3: Kaya E. E., Afacan Ş. (2017) *İki sesli dikte ve solfej çalışmaları*. Pegem Yayınevi. <https://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/3082017154642pdf.pdf> (Erişim Tarihi: 13.08.2021)

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Harmancık Şelalesi, Çorum/Türkiye

Harmancık Waterfall, Çorum/Turkey

Faruk AYLAR*
Serkan GÜRGÖZE**
Muhammet BAHADIR***

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Aylar, F., Gürgöze, S. ve Bahadır, M. (2021). Harmancık şelalesi, Çorum/Türkiye *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 263-284.

Aylar, F., Gürgöze, S., & Bahadır, M. (2021). Harmancık waterfall, Çorum/Turkey. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 263-284.

 10.29228/kesit.52333

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 13.08.2021
Kabul/ Accepted/ Принимать: 18.09.2021
Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена ІНТИХАЛ.НЕТ Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, farukaylar@gmail.com

**Arş. Gör. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, serkangurgoze@gmail.com

***Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, muhammetbahadr@gmail.com

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Harmancık Şelalesi, Çorum/Türkiye ¹

Harmancık Waterfall, Çorum/Turkey

Doç. Dr. Faruk AYLAR

Arş. Gör. Dr. Serkan GÜRGÖZE

Doç. Dr. Muhammet BAHADIR

Öz: Harmancık Şelalesi, Çorum ilinin az bilinen doğal turistik çekiciliklerinden birisidir. Karadeniz Bölgesi'nin Orta Karadeniz Bölümü'nde ve Çorum ili Merkez ilçe sınırları içerisinde yer alan şelalenin il merkezine uzaklığı yaklaşık 26 km'dir. Bu çalışma, Harmancık Şelalesi ve yakın çevresinin coğrafi özelliklerini incelemek ve turizm amaçlı kullanımı için alınması gereken önlemleri belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma sonunda elde edilen bulgular ve yapılan öneriler ışığında, il genelinde yapılacak destinasyon planlamalarında gerekli düzenlemelerin yapılarak şelalenin de değerlendirilmeye alınmasının yerel ve bölgesel ölçekte turizmin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Çalışma hazırlanırken ilgili literatür incelenmiş ve ardından 2020 ve 2021 yıllarının farklı dönemlerde saha çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Saha çalışmaları sırasında yerel yöneticiler ve yöre sakinleriyle görüşülmüş, mevcut durum SWOT analizi ile belirlenmeye çalışılmıştır. Saha ile ilgili kırsal kalkınma ve sürdürülebilir bir turizm modeli oluşturulmuş, bu kapsamda bütüncül bir yaklaşımla sahanın coğrafi bileşenleri incelenerek analiz edilmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde şelaleyi oluşturan Kale deresinin yıl boyu akış gösterdiği ve özellikle ilkbahar aylarında artan su miktarının şelalenin görselliğini arttırdığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte henüz hiçbir düzenlemenin yapılmadığı şelalenin bu haliyle turizme açılması büyük risk taşımaktadır. Şelalenin turizm amaçlı sür-

¹ "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir. Sorumlu Yazar: Faruk AYLAR

Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article. Corresponding Author: Faruk AYLAR

dürülebilir kullanımı için çevre düzenlemesi ile yürüyüş yollarının yapılması, alternatif etkinlikler ile gelen ziyaretçi sayısının artırılması ve doğal çevrenin koruma altına alınması önerilmiştir. Bu önerilerin dikkate alınması ve yapılacak düzenlemeler sonucunda şelaleye ciddi bir ziyaretçi gelmesi beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Harmancık şelalesi, SWOT analizi, sürdürülebilir turizm, Çorum.

Abstract: Harmancık Waterfall is one of the lesser-known natural tourist attractions of Çorum. The waterfall, which is located in the Central Black Sea Region of the Black Sea Region and within the borders of the Central district of Çorum province, is approximately 26 km away from the city center. This study has been prepared to examine the geographical features of Harmancık Waterfall and its surroundings and to determine the precautions to be taken for its use for tourism purposes. In the light of the findings and suggestions made at the end of the study, making the necessary arrangements in the destination planning to be made throughout the province and taking the waterfall into consideration will contribute to the development of tourism on a local and regional scale. While preparing the study, the relevant literature was examined and then field studies were carried out in different periods of 2020 and 2021. During the field studies, local administrators and local residents were interviewed, and the current situation was tried to be determined by SWOT analysis. A rural development and sustainable tourism model related to the site has been created, and in this context, the geographical components of the field have been examined and analyzed with a holistic approach. As a result of the investigations, it has been observed that the Kale Stream, which forms the waterfall, flows throughout the year and the increasing amount of water, especially in the spring months, increases the visuality of the waterfall. However, the opening of the waterfall, which has not been regulated yet, to tourism carries a great risk. For the sustainable use of the waterfall for tourism purposes, it has been suggested to make walking paths with landscaping, to increase the number of visitors with alternative activities and to protect the natural environment. It is expected that a serious visitor will come to the waterfall as a result of taking these suggestions into account and the arrangements to be made.

Keywords: Harmancık waterfall, SWOT analysis, sustainable tourism, Çorum.

1. Giriş

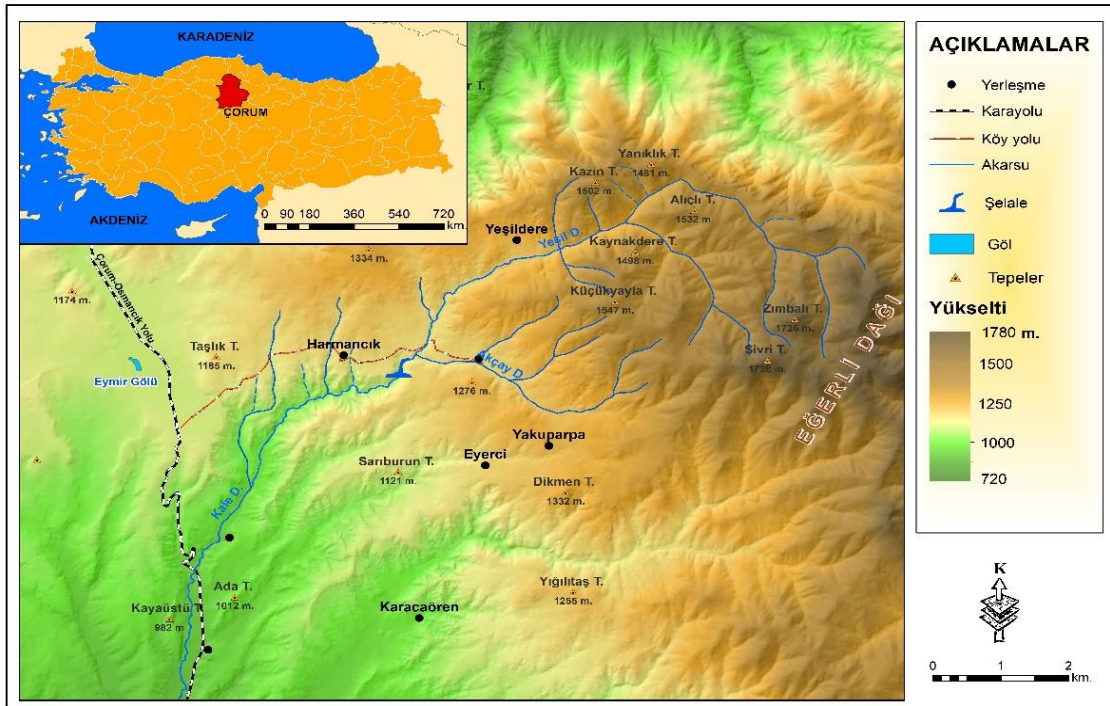
Sular, farklı şekilleriyle yeryüzündeki en güzel manzaralardan bazılarını meydana getirirler. Akarsular, göller ve denizler farklı doğal güzellikler oluştururlar. Ancak, akarsuların yataklarındaki eğim kırıklığına bağlı olarak oluşan şelalelerden düşen sular hidrolojik olarak en etkileyicisidir. Bu nedenle, şelaleler insanların çoğu zaman merak ettiği, rahatladığı ve dinlendiği yerler olarak ön plana çıkmaktadır. Akarsuların yatakları üzerindeki önemli bir morfolojik birim olan şelaleler önemli ve sıra dışı doğa harikaları arasında bulunurlar (Doğanay ve Zaman, 2013). Bu açıdan eşsiz görünümü ve ortaya çıkardıkları insana huzur veren ortamları ile şelaleler önemli birer doğal ortam konumundadırlar (Koday ve Demir, 2011). Şelale kavramı, akarsu yatağında akış gösteren su kütesinin yatağın herhangi bir yerinde oluşan eğim kırıklığına (knickpoint) bağlı kısa ve uzun mesafeden düşmesiyle oluşan yer şekli olarak bilinmektedir (Zeybek vd., 2020). Bu kavram, Türk Dil Kurumu'nun güncel sözlüğünde büyük çağlayan, çok yüksek olmayan bir yerden aktığı yer veya küçük şelale olarak da tanımlanmaktadır (URL-1). İngilizce yazılmış bazı kaynaklarda ise şelale kavramının karşılığı büyük şelale manasına gelen Cataract olarak verilmektedir. Buna karşılık çağlayan kavramı ise Cascade olarak kullanılmaktadır (Wilson ve Moore, 2003). Doğal ortamlar içerisinde önemli ve cazibesi yüksek doğal çekiciliklerden birisi olan şelalelerin buldukları çevrenin özellikleri, büyük yerleşim merkezlerine yakınlık durumu, ulaşım imkânlarının kolaylığı, konaklama ya da kamp kurma imkânlarının varlığı, piknik, bisiklet, doğa yürüyüşü ve dinlenme faaliyetleri gibi farklı rekreasyonel aktivitelerin yapılıp yapılamaması gibi özellikleri şelalelerin bulunduğu alanların gelişmesinde ve turizm bakımından aktif bir alan haline gelmesinde önemli rol oynamaktadır (Aylar, 2019).

Şelaleler birçok farklı şekil ve boyutta oluşmakta ve hiçbiri tam olarak birbirine benzememektedir. Dünya genelinde ve Türkiye'de yapılan bazı çalışmalarda şelaleler bazı özelliklerine göre çeşitli tiplere ayrılarak bir bütünlük sağlanmaya çalışılmaktadır. Nitekim WWD (World Waterfall Database), şelalelerin sınıflandırılmasında hangi kriterlerin kullanılması gerektiğini belirterek, beş ana kategori ve şelaleler arasındaki farklılığı ortaya koyabilmek için de sekiz alt kategori belirlemiştir. Türkiye'de ise Sever ve Kopar (2009) bu veri tabanındaki 12 şelale tipini kendileri de bazı ilaveler yaparak açıklamışlar ve bir bütünlük sağlayarak yapılan çalışmaların nitelik ve niceliğinin arttırmasının önemini vurgulamışlardır. Bununla birlikte WWD (World Waterfall Database), şelalelerin birbiriyle karşılaştırılabilme için bir derecelendirme ölçeği tavsiye etmektedir. Söz konusu kuruluş, yapılan araştırmalarda kişisel görüşlerin, tutarsız ve yanlış verilerin kullanılmasının kıyaslamada yanlış sonuçlar verdiğini ifade ederek, mümkün olduğunca ölçülebilir veri kullanılarak daha objektif değerlendirme yapılabilmesi için bu derecelendirme ölçeğinin geliştirildiğini bildirmektedir (URL-2). Bu

ölçeğe göre üç ana kategori ve bunların niteliklerini belirleyen her ana kategoriye ait alt kategoriler belirlenmiştir. Belirlenen bu kategorilerdeki bilgiler neticesinde şelale 1-100 arasında bir puan almaktadır.

Harmancık Şelalesi, Çorum'un az bilinen doğal turistik çekiciliklerinden birisidir. Karadeniz Bölgesi'nin Orta Karadeniz Bölümü'nde ve Çorum ili Merkez ilçesi sınırları içinde bulunmaktadır (Şekil 1). Şelalenin il merkezine uzaklığı kuş uçuşu yaklaşık 14 km, karayolu ile mesafesi ise 26 km'dir. Şelalenin konumu 40° 41.632' Kuzey ve 34° 57.670' Doğu olarak ölçülmüştür. İki basamak şeklinde oluşan şelalenin alttaki dev kazanının deniz seviyesinden yüksekliği 1120 m, suların dökülmeye başladığı eğim kırıklığının başlangıç yeri ise 1139 m ve toplam düşme mesafesi yaklaşık 19 m'dir. Şelalenin suları Çorum Çayı'nın tabilerinden Kale dere vasıtasıyla Yeşilirmak üzerinden Karadeniz'e ulaşır.

Bu çalışma ile Harmancık Şelalesi ve yakın çevresinin coğrafi özellikleri incelenmiş, bundan sonraki çalışmalar ile WWD'nin 2020 yılında belirlediği ölçeği uygulamak için temel bilgi seti oluşturulmuştur. Bununla birlikte yapılan görüşmelerden ve saha çalışmalarından elde edilen bilgiler kullanılarak mevcut durumu ortaya koyabilmek amacıyla SWOT analizi yapılmış ve şelalenin yakın çevresindeki diğer turistik çekiciliklerle bütünlük bir şekilde değerlendirmesi yapılmıştır. Bütün bu çalışmalar sonunda elde edilen bulgular, Çorum ili için yapılan turizm destinasyon planlarına Harmancık Şelalesi'nin de dahil edilmesinin yerel ve bölgesel ölçekte il turizmini olumlu şekilde etkileyeceği değerlendirilmiştir.

Şekil 1: Araştırma sahasının lokasyon haritası.

2. Materyal ve Metot

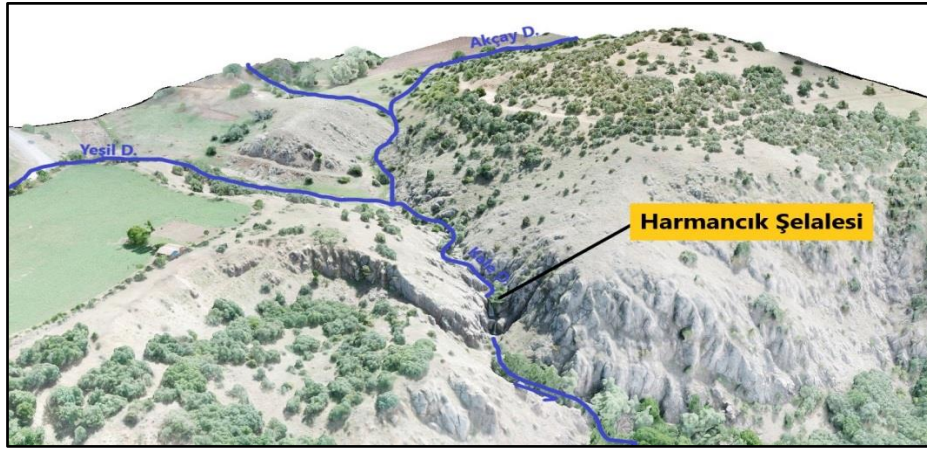
Bu çalışma hazırlanırken saha çalışmaları sırasında Harmancık Şelalesi'nin yeri, metrik ve morfolojik özellikleri tespit edilerek ölçülmüştür. Saha çalışmaları sırasında koordinat ve yükseklik ölçümleri GPS cihazı ile yapılmıştır. Şelale ve suların düştüğü yerde oluşan dev kazanının yükseklik, uzunluk, genişlik ve derinlik ölçümlerinde lazer metre ve şerit metre kullanılmıştır. Şelale ve yakın çevresinin fotoğraflanmasında fotoğraf makinasına ilave olarak havadan görüntü alabilmek ve şelalenin üzerinde olduğu akarsu vadisi ve yakın çevresinin genel görünümünü ortaya koymak amacıyla ise İnsansız Hava Aracı (İHA) kullanılmıştır.

Teknolojinin gelişmesine bağlı olarak İnsansız Hava Araçları (İHA) birçok alanda olduğu gibi haritalama alanında da kullanılmaya başlanmıştır. İHA'lar ile havadan hızlı ve yüksek çözünürlükte dem verisi üretilebilmektedir. Bu kapsamda araştırma sahası içinde İHA ile yüksek çözünürlükte dem verisi üretilmiştir. Öncelikle dem verisi üretilecek sahanın uçuş planı yapılmış, ardından araziye gidilerek İHA ile uçuş gerçekleştirilmiştir. Uçuş sırasında elde edilen koordinatlı fotoğraflar Agisoft Metashape Pro programı ile işlenerek dem verisine dönüştürülmüştür. Büro çalışmaları sırasında ise sahadan ve literatürden derlenen bilgiler Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) yöntemleri kullanılarak haritalanmıştır. Ayrıca saha çalışmaları ve bazı haritaların oluşturulmasında 1/25.000 ve 1/100.000 ölçekli topoğrafya ve jeoloji haritaları ile iklim özelliklerinin belirlenmesinde Çorum Meteoroloji İstasyonunun rasat verilerinden yararlanılmıştır.

3. Bulgular

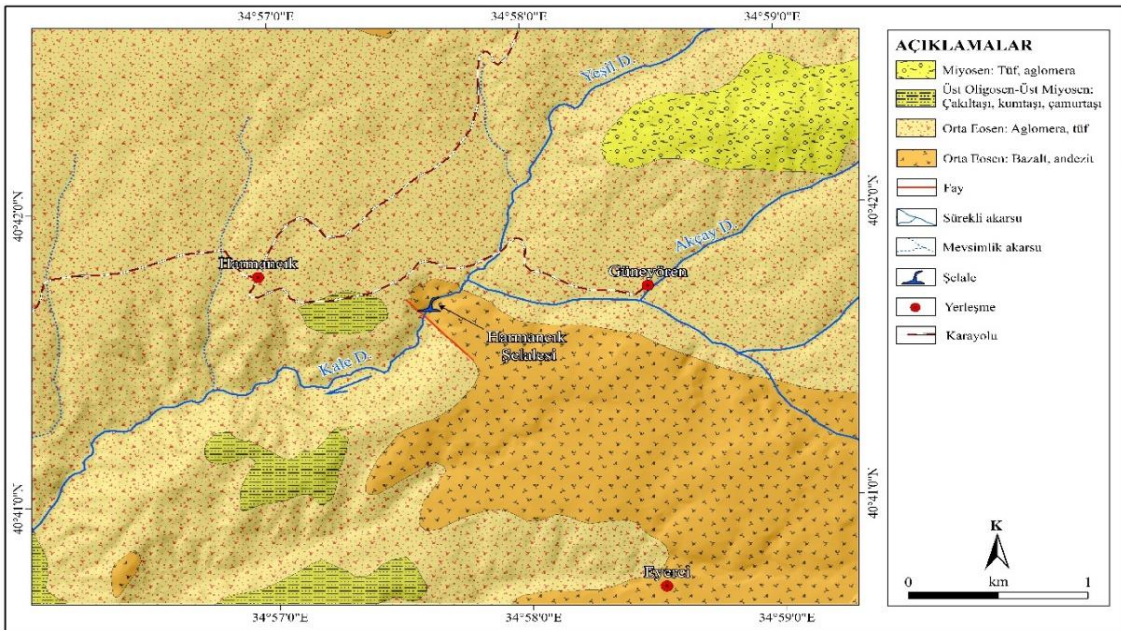
3.1. Doğal Ortam Özellikleri

Harmancık Şelalesi'ni oluşturan Kale Dere ve iki önemli tabisi olan Yeşil ve Akçay dereleri Tersiyer'e ait kayaç toplulukları içerisinde açtıkları vadilerde akış gösterirler. Yeşil ve Akçay Dereleri, şelalenin yaklaşık 1 km kuzeydoğusunda birleşir ve Kale Deresi'ni oluşturur. Buradan itibaren Kale Dere, Orta Eosen yaşlı bazaltlar içerisinde açtığı dar ve derin vadi içerisinde akmaya devam eder (Şekil 2). Harmancık Şelalesi de Kale Dere'nin Orta Eosen yaşlı bu bazalt anakayasası üzerindeki yatağında, eğim kırıklığına bağlı oluşmuştur (Şekil 3).

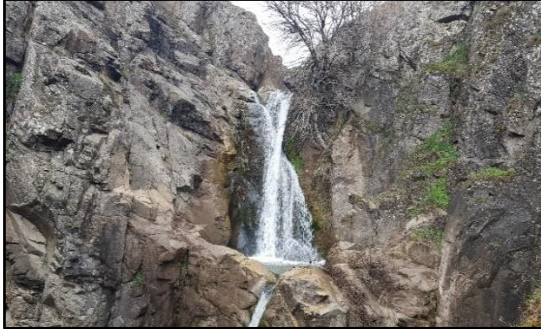

Şekil 2: Araştırma sahasının İHA ile üretilmiş 3 boyutlu ortofotosu.

Harmacık şelalesi çevresinde büyük bir kısmıyla Orta Eosen yaşlı aglomera ve tüfler yayılış gösterir. Bu aglomeralar, tüf ara katkıları ile birlikte denizel tabakalar içerir ve kahverengi, boz, kırmızımsı siyah renkli, düzensiz birikimli, yarı yuvarlak-köşeli ve değişik boyutlardaki volkanik kaya parçalarından oluşmaktadır (Sevin ve Uğuz, 2013). Şelalenin üzerinde olduğu aynı yaşlı bazaltlar ise (Fotoğraf 1) doğuya doğru geniş alanlarda yüzeylenmektedir. Harmancık Şelalesi'nin hemen batısında dar alanlı ve bu sahanın güneyinde daha geniş alanlı yayılış gösteren çakıltaşı, kumtaşı ve çamurtaşı ardalanmasından oluşan Üst Oligosen-Üst Miyosen yaşlı örtü birimi bulunmaktadır (Fotoğraf 2). Kale Dere ve tabilerinin sahaya kurulmasıyla birlikte bu örtü malzemesi hızla aşındırılmış ve daha dirençli volkanik anakaya üzerinde vadilerini derinleştirerek akışlarına devam etmişlerdir.

Şekil 3: Araştırma sahasının jeoloji haritası.

Fotoğraf 1: Harmancık Şelalesinin üzerinde olduğu bazaltlar.

Fotoğraf 2: Harmancık Şelalesinin yaklaşık 300 m batısında bulunan aşınımından arda kalmış örtü malzemesi.

Kale deresi, Eğerli Dağı'nın yaklaşık 1200-1700 m'ler seviyesindeki zirvelerden kaynağını almaktadır. Bu dağlık alanın batı yamacında akış gösteren ve farklı yükseltilerdeki zirvelerle çevrili bir havza içinde bulunan Kale Dere ve tabilerinin oluşturduğu bu havzayı, kuzeyde Taşlık Tepe (1185 m), Kale Tepe (1334 m) ve Kazın Tepe (1502 m), doğuda Alıçlı Tepe (1532 m), ve Zımbalı Tepe (1726 m) güneyde ise Sivri Tepe (1728 m), Küçükyayla Tepe (1547 m) ve Güney Tepe (1276 m) gibi zirvelerden geçen su bölümü hattı sınırlandırmaktadır.

Harmancık Şelalesi ve yakın çevresinin iklim özelliklerinin ortaya konulmasında, çalışma sahasına kuş uçuşu yaklaşık 15 km uzaklıktaki Çorum Meteoroloji İstasyonu'nun verileri (Tablo 1) kullanılmıştır. Bunun yanında saha çalışmaları sırasındaki gözlemlerden de yararlanılmıştır.

Tablo 1: Çorum Meteoroloji İstasyonuna ait rasat verileri (1950-2020).

İstasyon	Parametreler	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Çorum	Ortalama Sıcaklık (°C)	-0,4	1,1	5,1	10,5	14,7	18,3	21,1	21,2	17,2	11,9	5,9	1,7	10,7
	Aylık Toplam Yağış Miktarı Ort. (mm)	39,7	29,9	40,7	48,9	62,6	52,1	19,4	15,4	22,4	28,6	33,3	44,6	437,6
	Aylık Yağışlı Gün Sayısı Ort.	12,4	11,0	12,0	12,3	13,9	10,1	1,0	3,0	4,5	7,4	8,3	11,9	111,2
	Aylık Kar Yağışlı Günler Sayısı Ort.	3	1	1	6	9	3	3	9	2	3	3	0	3
	Aylık Kar Yağışlı Günler Sayısı Ort.	6,09	4,38	3,41	0,62	-	-	-	-	-	-	1,17	3,70	19,37

Kaynak: MGM (2021) rasat verileri.

Rasat verilerine göre yörede yıl boyu yağış görülmekte ve en fazla yağış Mayıs (62,6 mm) ve Haziran (52,1 mm) aylarında düşmektedir. Bununla birlikte aylık yağışlı gün sayısı ortalamalarına göre yörede yılın en sıcak ayları olan Temmuz ve Ağustos aylarında bile yağış görülmektedir. Bu durum Harmancık Şelalesi'nin bu kurak dönemde bile akışına devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca sahada yılın yaklaşık 19 gününü kar yağışlı geçmekte olup, Nisan ayı ile birlikte artan sıcaklıklar karların erimesini sağlarken, artan yağmur şeklindeki yağışlarında akarsuyun su seviyesini artırdığı ve şelaleden ilkbahar aylarında daha fazla su döküldüğü anlaşılmaktadır.

Araştırma sahasının Çorum Meteoroloji İstasyonu'nun bulunduğu yerden yaklaşık 400 m yüksekte yer alması yağış koşullarında bir miktar artışa ve sıcaklık koşullarında ise bir miktar azalmaya neden olacaktır. Schrieber formülüne göre (Ardel, 1973) Egerli Dağı'nın batı yamacında bulunan şelalenin olduğu sahada yağış miktarının yaklaşık 650 mm, yıllık ortalama sıcaklık değerlerinin ise 8,7 °C civarında olacağı görülmektedir.

Dantritik bir drenaj ağına sahip olan Kale Dere'nin şelaleye kadar yağış alanı yaklaşık 28,55 km² dir. Zımbalı Tepe (1726 m) yakınlarından kaynağını alan Kale Dere'nin şelaleye kadar uzunluğu yaklaşık 8 km, buradan itibaren Çorum Havzası'na doğru güneybatı istikametinde akarak Egerli Dağı ve Kırkdilim mevkiinden gelen diğer akarsularla birleştiği yer olan Osmaniye-Akçakaya köyleri arasındaki yere kadar ise yaklaşık 6 km uzunluğa sahiptir. Çalışma sahasında farklı zamanlarda yapılan saha çalışmaları ve Harmancık Köyü sakinleri ile yapılan görüşmelerde Kale Dere'nin özellikle kış ve ilkbahar aylarında artan yağışlar ve kar erimelerine bağlı olarak daha fazla su taşıdığı, yaz döneminde ise azalan yağışlara bağlı olarak su seviyesinin azaldığı tespit edilmiştir. Akarsu üzerinde herhangi bir akım gözlem istasyonu bulunmamaktadır. Ancak mevcut veriler ve saha çalışmaları neticesinde Kale Dere'nin ilkbahar başlarında yüksek bir seviyeye, yaz döneminde ise su seviyesinin azalmasına bağlı olarak basit rejimli bir akarsu olduğu söylenebilir.

Harmancık Şelalesi'nin de içinde yer aldığı Çorum yöresi, Orta Anadolu (İran-Turan) Fitocoğrafya Bölgesi içerisinde kalmaktadır. Ekolojik bölgeler açısından saha İç Anadolu Karasal Bölgesi'nde Kuru Orman-Antropojen Bozkır Bölümü'nde yer almaktadır (Atalay, 2002). Literatürden edinilen bilgiler ile saha çalışmaları neticesinde yörede genel olarak step bitki türlerinin hâkim olduğu bununla birlikte kuraklığa dayanıklı tüylü meşe (*Quercus pubescens*) ve saçlı meşeden oluşan (*Quercus cerris*) bozuk ormanların dağlık alanlarda bulunduğu görülmektedir. Ayrıca boylu ardıc (*Juniperus excelsa*) ve katran ardıc (*Juniperus oxycedrus*) gibi türlerin Kale Dere Havzası'nın doğusundaki Egerli Dağı yamaçlarında meşelerle birlikte bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Harmancık Şelalesi'nin güneyinde akarsu vadisi söğüt (*Salix sp.*) ve kavak (*Populus sp.*) gibi riparian (akarsu boyu) bitki türlerine rastlanılır. Ayrıca arazi çalışmaları sırasında pri-

mer vejetasyonun tahrip edildiği sahalarda kurtbağrı (*Ligustrum vulgare*), karaçalı (*Palurus spina-christi*), çoban püskülü (*Ilex aquifolium*), geyik dikenini (*Crataegus monogyna*), böğürtlen (*Rubus fruticosus*), karamuk (*Common barberry*), yabani gül (*Dog rose*), kuşburnu (*Rosa canina*) ve hanımeli (*Lonicera*) gibi bitkilerin olduğu tespit edilmiştir.

Harmancık Şelalesi'nin yatağı üzerinde olduğu Kale Dere Havzası'nda en geniş yayılışa sahip toprak grubunu kahverengi orman toprakları oluşturmaktadır. Bu topraklar genellikle geniş yapraklı orman örtüsü altında oluşmuş olup, drenajları iyi olan bu toprakların oluşumunda kalsifikasyon ve podzolleşme etkili olmaktadır (KHGM, 1994). Ortalama 20-50 cm derinliğe sahip bu topraklar, orta % 6-12 eğimli, ince ve yer yer kaba bünyeli topraklar olup, üzerlerinde genellikle tahıl tarımı yaygın olarak yapılmaktadır (URL-3).

3.2. Harmancık Şelalesinin Oluşumu ve Başlıca Özellikleri

Kuzey Anadolu Dağları'nın kara durumuna geçmesinden sonra Miyosen başlarında bu dağlık alanın güneyindeki Vezirköprü, Havza, Çorum, Alaca, Merzifon, Amasya, Taşova, Erbaa ve Niksar bölgesindeki depolardan anlaşıldığına göre, önce denizel bir ortamda istiflenmenin devam ettiğini, takip eden tektonik hareketlerle söz konusu bölgelerde yerel parçalanmanın etkisine bağlı olarak, bu denizel istiflenmenin yerini karasal görsel bir ortama bıraktığı kabul edilmektedir (Akkan, 1970; Atalay, 1987; Erer, 1983; Erol, 1983; Zeybek, 1998). Araştırma sahası ve yakın çevresinin asıl şekillenmesi ise, Orta Miyosen'deki kıta çarpışması olayı yani Anadolu'nun Neotektonik döneme girmesi, bununla bağlantılı olarak Kuzey Anadolu Fay Zonu'nun (KAFZ) oluşmaya başlaması (Arđos, 1979; Erol, 1983; Şaroğlu vd., 1987; Şengör, 1980; Şengör vd., 2005) ile paralel bir şekilde Çankırı-Çorum havzasının oluşmaya başladığı düşünülmektedir. Bununla birlikte Alt-Orta Miyosen'de oluşan aşınım yüzeyi (Aylar ve Zeybek, 2018; Zeybek, 1998) inceleme sahasının kuzey ve güneyindeki dağlık alanlarda takip edilmektedir. Kale Dere Havzası'nı sınırlayan Kale Tepe (1334 m), Kazın Tepe (1502 m), Alıçlı Tepe (1532 m), Zımbalı Tepe (1726 m), Sivri Tepe (1728 m) ve Küçükayla Tepe (1547 m) gibi birbirine yakın zirvelerin varlığı eski bir aşınım yüzeyinin varlığını işaret etmektedir. Taşova-Erbaa depresyonunun Kuzey Anadolu Fay Zonu boyunca Miyosen sonlarına doğru çökmesiyle Çorum yöresinde bulunan akarsular sularını, Çorum Çayı vasıtasıyla yeni eğim yönüne bağlı akmaya başlayan Yeşilirmak'a taşımaya başlamıştır. Bu durum Çorum yöresindeki akarsu şebekelerinin ana hatlarıyla Pliyosen'de oluşmaya başlamış olduğunu düşündürmektedir (Zeybek, 1998). Çalışma sahasının da bulunduğu Çorum yöresinin kara durumuna geçmesiyle, ilksel morfolojik eğime bağlı olarak yaklaşık doğu-batı istikametinde uzanan Çorum Çayı oluşmuş ve ardından ana akarsuya farklı yönlerden katılan tabileri vadilerini kazmaya ve derinleştirmeye başlamışlardır (Aylar ve Zeybek, 2018). Çorum Çayı'na kuzeyden katılan tabilerden birisi olan Kale Dere'de ana akarsuyun aşındırma temposuna bağlı ola-

rak yatağını derine doğru kazmaya başlamış ve özellikle kaynak kısmına yakın alanlarda “V” şekilli vadiler oluşturmuştur.

Neojen dolguları üzerinde kurulan Kale Dere ve tabileri bu birimi hızla boşaltarak alttaki Orta Eosen volkaniklerini aşındırmaya başlamıştır. Bu birim aşınmaya karşı dirençli olduğundan akarsuyun yatağını derine doğru kazmasına neden olmuş ve akarsu bazı kesimlerde dar ve derin vadiler meydana getirmiştir. Nitekim Harmancık Şelalesi, akarsuyun seçici aşındırmasına bağlı meydana getirdiği Eosen dönemine ait bazalt ana kayası üzerindeki dar ve derin vadisi üzerinde oluşmuştur. Bu kesimde bulunan bazaltların kırıklı ve çatlaklı yapısı, akarsuyun yatağının bu kesiminde eğim kırıklığının oluşmasına ve nihayetinde şelalenin oluşumuna katkı sağlamıştır (Fotoğraf 3).

Şelaleler oluşumları, görünüşleri ve yatak morfolojileri dikkate alınarak birtakım sınıflamalara tabi tutulabilmektedir (Batinas, 2010; Emilien vd., 2015; Hudson, 1998; Uzun ve Zeybek, 2018, URL-2). Harmancık Şelalesi bu yönüyle de araştırılmış ve aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır. Harmancık Şelalesi, Eğirli Dağı'nın batı yamacındaki zirvelerden kaynağını olarak yaklaşık kuzeydoğu-güneybatı istikametinde akış gösteren Kale Dere'nin yatağı üzerinde oluşmuştur. Bu akarsuyun ilk kaynağını aldığı Zımbalı Tepesi'nden (1726 m), Çorum Havzası'na doğru güneybatı istikametinde akarak Eğirli Dağı ve Kırdilim mevkiinden gelen diğer akarsularla birleştiği yer olan Osmaniye-Akçakaya köyleri arasındaki yere kadar toplam ana kol uzunluğu yaklaşık 14 km'dir. Akarsuyun yatak eğimi kaynaktan ağıza doğru genel olarak azalsa da %12 gibi yüksek sayılabilecek bir ortalamaya sahiptir. Bu durum akarsuyun hızlı akmasına ve nispeten aşındırma etkisinin artmasına neden olmaktadır. Bu durum özellikle şelalenin olduğu yatak kesiminde kırıklı ve çatlaklı bir yapı gösteren bazaltlarda akarsuyun seçici aşındırma yapmasına neden olmuş, çatlak sistemine bağlı olarak oluşan zayıf alanların daha kolay aşındırılmasına ve buna bağlı eğim kırıklıklarının oluşmasına sebep olmuştur. Bu seçici aşındırmaya bağlı olarak başta Harmancık Şelalesi olmak üzere yatak üzerinde irili ufaklı birçok ardışıklı şelale meydana gelmiştir (Fotoğraf 4).

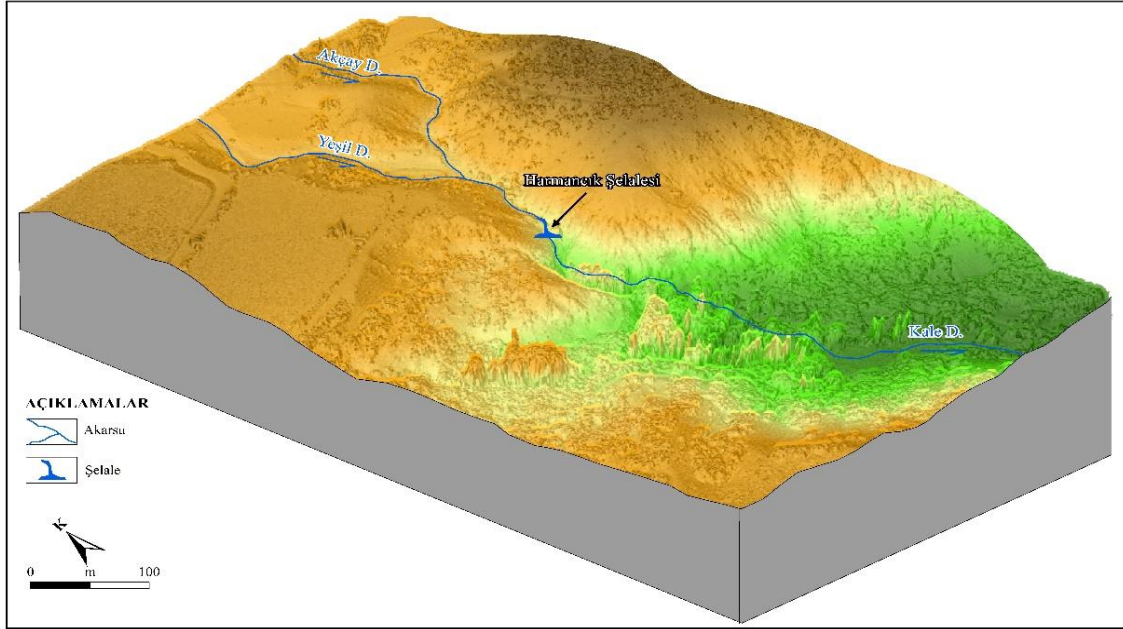

Fotoğraf 3: Bazaltlar üzerindeki zayıf dirence sahip kırık ve çatlak sistemlerinde suyun aşındırma faaliyetleri hala devam etmekte ve suyun akış yönünü belirlemektedir.

Fotoğraf 4: Harmancık Şelalesinin hemen gerisindeki küçük şelalelerden birisi.

Harmancık Şelalesi, bazalt ana kayası üzerinde iki basamak ve bu basamakların hemen önünde düşen suların aşındırmasıyla oluşmuş iki dev kazanının bulunduğu görsel albenisi yüksek bir görünüme sahiptir. Bu özelliği ile WWD (World Waterfall Database) veri tabanına göre "Tiered" olarak adlandırılan şelale tipine girmektedir (Şekil 4).

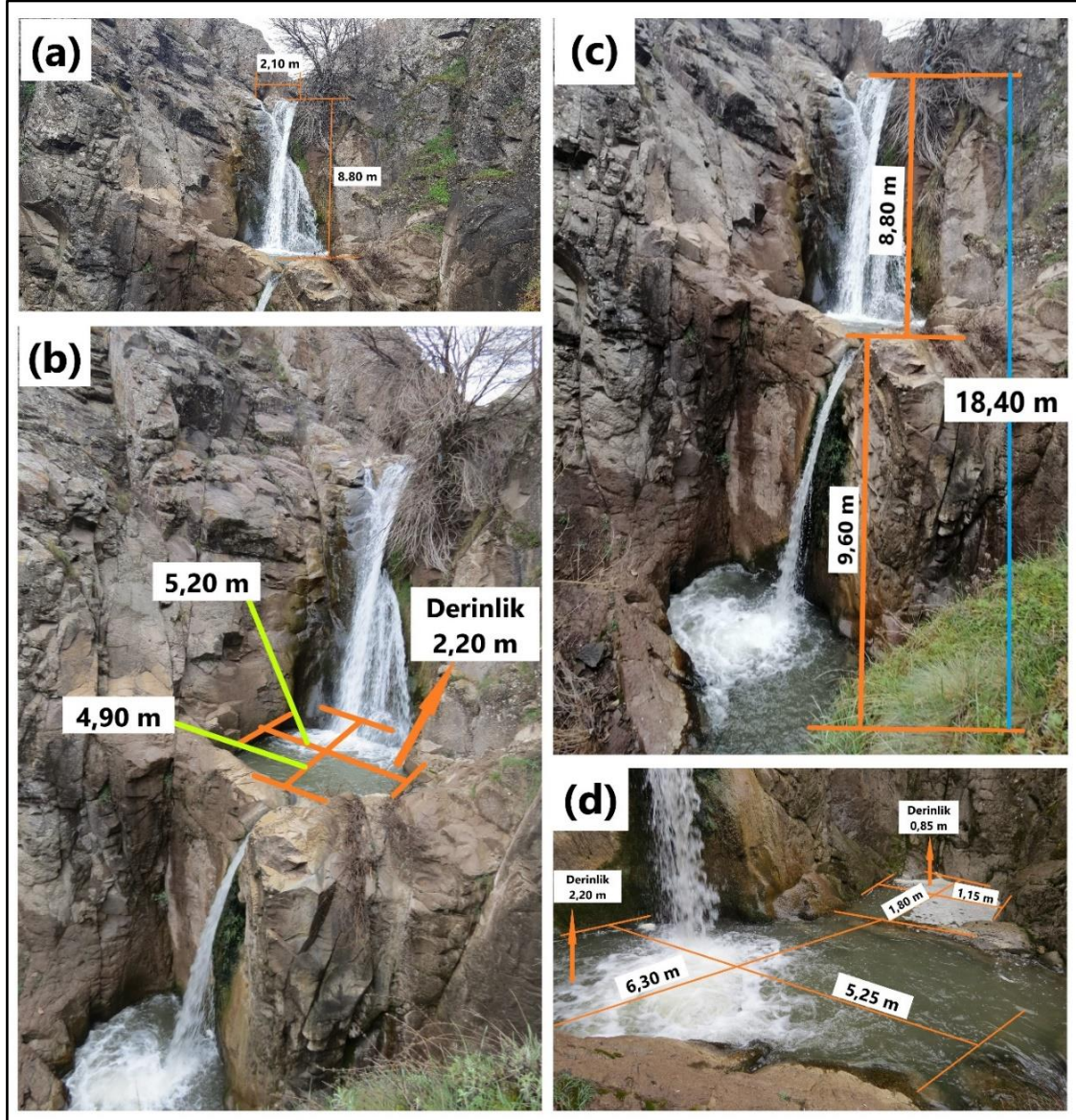

Şekil 4: Harmancık Şelalesi'nin blok diyagramı.

Bu tip şelaleler akarsuyun yatağındaki akışı sırasında bir merdiven basamağı tarzında arka arkaya iki veya daha fazla ardışık düşme yapmasıyla oluşmaktadır. Harmancık Şelalesi'nin oluşumunu sağlayan iki basamağın yükseltileri birbirinden farklılık göstermektedir. Suların ilk düşmeye başladığı 1 numaralı eğim kırıklığının genişliği 2,10 m olup (Fotoğraf 5a), anakayadaki çatlak sistemleri buradaki suyun akış yönünü belirleyerek iki kol halinde akışına neden olmuştur. Suların düşmeye başladığı bu alandan alttaki dev kazanının üst seviyesine kadar toplam yükseklik 8,80 m'dir. 1 numaralı eğim kırıklığına bağlı olarak suların düşmesiyle su bardağına benzeyen bir dev kazanı oluşmuştur (Fotoğraf 5b). Bu ilk dev kazanı 5,20 m genişliğinde, 4,90 m uzunluğunda ve 2,20 m derinliğindedir. Buradan itibaren şelalenin 2 numaralı eğim kırıklığı oluşmuştur (Fotoğraf 5c). Bu eğim kırıklığının yüksekliği ise 9,60 m'dir. Üstteki dev kazanından taşan sular bu eğim kırıklığından aşağıya düşerek ikinci bir dev kazanının oluşmasını sağlamıştır. Alttaki bu dev kazanı suların düşüş biçimine uygun olarak aralarında bir eşik bulunan iki çukur şeklinde oluşmuştur (Fotoğraf 5d).

İki bölüm halinde oluşum gösteren bu dev kazanının büyük olanı 6,30 m genişliğinde, 5,25 m genişliğinde ve 1,60 m derinliğindedir. Bu ilk çukurluğun hemen doğusunda su seviyesinin yüksek olduğu dönemde suların düşmesiyle oluşan bir çukurluk daha vardır. Bu çukurluğun genişliği 1,80 m, uzunluğu 1,15 m ve derinliği 0,85 m'dir.

Suların ilk düşmeye başladığı yerden ikinci dev kazanının yüzeyine kadar iki basamak şeklinde Harmancık Şelalesi'nin toplam yüksekliği 18.40 m'dir.

Fotoğraf 5: Harmancık Şelalesi'nde suların düşmeye başladığı birinci eğim kırıklığı (a) 8,80 m'dir. Buradan düşen suların etkisiyle yaklaşık 2,20 m derinliğinde bir dev kazanı (b) oluşmuştur. İkinci basamağı oluşturan eğim kırıklığının (c) yüksekliği 9,60 m'dir. Bu eğim kırıklığından düşen suların aşındırmasıyla iki bölümden oluşan ikinci bir dev kazanı (d) meydana gelmiştir.

4. Harmancık Şelalesinin WWD (World Waterfall Database) Derecelendirme Sistemi, SWOT Analizi ve Kırsal Kalkınma Modeli Oluşturularak Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi

Harmancık Şelalesi'nin turizm potansiyelini ortaya koyabilmek amacıyla WWD (World Waterfall Database) projesi kapsamında oluşturulan derecelendirme sistemi

uygulaması denenmiş ve ardından SWOT analizi yapılarak şelalenin farklı yönleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda dünya genelinde bulunan şelalelerin en kapsamlı ve eksiksiz kaydını oluşturmayı amaçlayan bir proje olarak ortaya çıkan WWD'nin ilk kez 2020 yılında geliştirerek uygulamaya koyduğu ve bir şelalenin farklı yönlerini objektif bir açıdan değerlendirmeyi sağlayacak derecelendirme sistemi uygulanmıştır. Bu derecelendirme sisteminin amacı mümkün olduğunca ön yargısız bir ölçüm ve karşılaştırma yapmaktır.

WWD Derecelendirme Sistemi'nde ilk olarak bir şelalenin "*Görsel Büyüklüğü*" esas alınmaktadır. Bir şelalenin oluşturduğu görsel etkiyi belirlemek için, şelalenin yüksekliği, genişliği, hacmi ve eğimine bağlı olarak 10'luk bir logaritmik ölçek kullanılmaktadır (Plumb, 1993, 2013). Bu ölçek neticesinde hesaplanan değer, boyut, şekil veya hacimdeki farklılıklardan bağımsız olarak herhangi iki şelale arasında ölçülebilir karşılaştırma yöntemi sunmaktadır. Büyüklükteki her 10 değerlik artış, şelalenin etkiyleyiciliğinin iki katına çıkmasına işaret eder. Bu kapsamda daha uzun ve yüksek hacimli su kütlesi taşıyan şelaleler daha yüksek dereceye sahip olmaktadır (URL-2). Bu değer şelale için belirlenen 80 toplam puanın %50'sini oluşturur.

Derecelendirme sisteminde ikinci önemli değer "*Uluslararası Şelale Sınıflandırma Sistemine (IWC)*" göre belirlenmektedir. Bu değer bulunmasında bir şelalede bulunan ortalama su hacminin doğal logaritması kullanılarak 1-10 aralığında bir puan verilir. Bu değer elde edildikten sonra şelalenin girdiği kategori belirlenir ve değer yanına yazılır (Beisel, 2006). Bu değer eğim kırıklığının fazla olduğu şelalelerde suyun temas ettiği yüzeyin daha az olmasından dolayı düşük çıkmaktadır (URL-2).

Bu değerlendirme sisteminde elde edilecek bir değer "*Görünürlük*" olarak belirlenmiştir. Bir şelalenin görünürlüğü, herhangi bir konumdan ne kadar net olarak görülebileceğini hesabıyla belirlenir. Görünürlük için verilecek puan değeri 1-10 aralığında olmalıdır. Bu kapsamda daha az görsel engeli olan (ağaçlar, kayalar, binalar, vb.) şelaleler bu alanda daha yüksek puan alacaktır (URL-2).

"*Akarsu Akışı*" bu derecelendirme sisteminde kullanılan bir başka kriterdir. Buna göre, bir şelaleyi oluşturan akarsuyun yıl boyunca nasıl bir akış rejimi gösterdiği değerlendirilir. Akarsuyun yıl içinde taşıdığı su hacminin yüksek ve tutarlı olması bu kriterden yüksek puan sağlarken, su seviyesinin mevsimlik olarak azalıp çoğalması veya bazı dönemlerde tamamen susuz kalması değeri düşürecektir. Akarsu akışı içinde 1-10 aralığında bir puan verilir ve toplam puana dahil edilir (URL-2).

WWD'nin derecelendirme sisteminde genel puanlamaya dahil edilen bir diğer değer hesaplanmasında "*Çevre Şartları*" belirleyici olmaktadır. Nitekim bir şelalenin yakın çevresi ne kadar bozulmamış ve doğallığını koruyorsa alacağı puan o derecede yüksek olacaktır. Buna karşılık her türlü beşeri unsurların şelale çevresinde görülmesi

doğal yapıyı bozduğu için alacağı puan değerini düşürmektedir. Çevre şartları içinde diğerlerinde olduğu gibi 1-10 aralığında puan verilerek genel toplama dahil edilmektedir (URL-2).

Değerlendirme sisteminin son aşamasını “*Öznel Puan*” değeri oluşturur. Öznel puanlamada verilecek maksimum değer 20’dir. Bu puanının diğerlerinden fazla olmasında yalnızca matematik hesaplamalara dayalı puanlamanın oluşturabileceği yanlılığı telafi etmek amaçlanmıştır. Bu değer araştırmacı veya ziyaretçinin kendi bakış açısını yansıtmaktadır (URL-2).

Bütün bu bilgiler ışığında WWD Değerlendirme Sistemi, Harmancık Şelalesi’ne uygulanmış ve Tablo 2’deki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 2: Harmancık Şelalesi’nin WWD derecelendirme sistemine göre belirlenen değerleri (URL-2).

DERECELENDİRMELER	
Büyüklik	96,55
Mutlak Büyük- lük	98,12
IWC Derecelen- dirmesi	7,3
Küresel Puan	Bu puanlar WWD’nin onayı sonrası belirlenmektedir.
Ülke Puanı	Bu puanlar WWD’nin onayı sonrası belirlenmektedir.
İl Puanı	Bu puanlar WWD’nin onayı sonrası belirlenmektedir.
COĞRAFİ VERİLER	
Yer (Konum)	40° 41632’ Kuzey, 34° 57670’ Doğu
Yaklaşık Yükselti	1139 m
RAKAMLARLA ŞELALE	
Toplam Yüksek- lik	18,40 metre
En Yüksek Dü- şüş	9,60 metre
Damla Sayısı	1
Ortalama Geniş- lik	2,25 metre
Maksimum Ge- nişlik	3,15 metre
Saha	85 derece
Uzaniş	25 metre
Form	“Tiered” Katmanlı
Havza	Yeşilirmak
Akış	Kale Dere
Yüksek Sese Sa- hip Ay Ort.	4 Ay

Düşük Sese Sahip Ay Ort.	8 Ay
Kaynak	Yağış ve Kar Erimeleri
Akış Tutarlılığı	12 Ay
En İyi Akış	Mart-Haziran

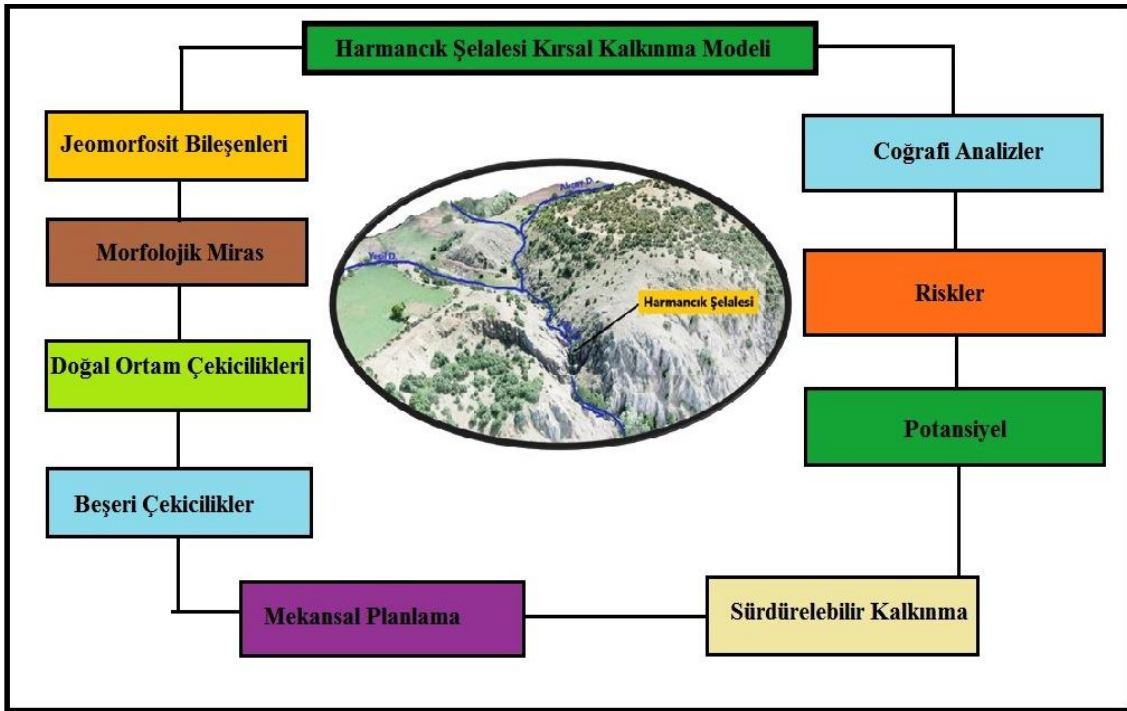
Tablo 2 ve önceki açıklamalar değerlendirildiğinde Harmancık Şelalesi'nin World Waterfall Database (WWD)'nin 2020 yılında uygulamaya başladığı değerlendirme sistemine göre büyüklüğü 96,55 puan alırken mutlak büyüklüğü 98,12 puan almıştır. Bununla birlikte Uluslararası Şelale Sınıflandırma Sistemi (IWC) kapsamında ise 7,3 gibi yüksek sayılabilecek bir puan almıştır. Derecelendirme kategorisinde yer alan diğer değerlendirmeler Harmancık Şelalesi'nin henüz sisteme girişi yapılmadığı için bir puanı bulunmamaktadır. Bu kapsamda Türkiye'den henüz WWD sistemine kayıtlı bir şelale bulunmamaktadır. Bu çalışma sonucunda elde edilen bulgular neticesinde Harmancık Şelalesi'nin WWD sistemine müracaatı yapılacak ve kabul edilmesi halinde uluslararası düzeyde tanınırlığı artacaktır.

Harmancık Şelalesi'nin potansiyel ve risklerini ortaya koymak için SWOT analizi yapılmıştır. Bu analiz yapılırken, çalışma sahasının ve yakın çevresinin coğrafi bileşenleri birlikte ele alınmıştır. Çalışma sahasında SWOT analizi sonuçlarına göre bozulmamış doğal bir ortamın varlığı, akarsu debisinin yüksek olmasına bağlı olarak yıl boyunca devam eden akış, nüfusun kalabalık olduğu merkezlere yakınlık ve jeomorfofit anlamında bir miras özelliği taşıması önemli potansiyel olarak tespit edilmiştir. Özellikle sahanın ulaşım imkânlarının geliştirilmesi ve tanıtımının yapılması ile ciddi bir turizm potansiyelinin olduğu görülmüştür. Bununla birlikte sahada bazı risklerde söz konusudur. Yerel ve bölgesel ölçekte yatırımın olmaması, bazı alanlarda bilinçsizce doğal ortamda tarım arazi kazanmak için ormanların açılması, şelale yolunun kayalık bir alandan geçmesi ve kaya düşmesi riskinin bulunması ilk olarak önlem alınarak çözümlenmesi gereken sorunlardır (Şekil 5).

GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
1- Doğal ve bozulmamış ortam 2- Bol ve kesintisiz su kaynağının varlığı 3- Muhteşem manzarası 4- Jeolojik ve morfolojik miras niteliği 5- Büyük yerleşim merkezine yakınlık	1- Tanıtımın olmaması 2- Engebeli arazi yapısı 3- Altyapının olmaması 4- Ulaşımın sınırlı olması
FIRSATLAR	TEHDİTLER
1- Görsel albeninin yüksek olması 2- Tanıtımının yapılabilir olması 3- Elverişli iklim imkanı 4- Taşıma kapasinin yeterli olması 5- Turizm potansiyeli varlığı	1- Doğal ortamda bozulmaların başlaması 2- Yatırımın olmaması 3- Temel ihtiyaç unsurlarının olmaması (tuvalet-ibadethane-lokanta) 4- Erozyon ve orman yangını riskinin varlığı 5- Kaya düşmesi riski

Şekil 5: Harmancık Şelalesi ve yakın çevresine yönelik SWOT analizi sonuçları.

Çalışma sahasında kırsal kalkınma ve sürdürülebilir bir turizm modeli oluşturmak için coğrafi mekâna yönelik bileşenleri iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Bu anlamda sahadaki potansiyelleri belirlerken halkın bu sürece katılımının sağlanması önem taşımaktadır. Yöre halkının doğal ortamı bozmadan şelale sahasını kullanması ve yapılacak turizm çalışmalarına göllünü olarak destek vermelerini sağlamak gerekmektedir. Böylece halkın şelale sahasından ekonomik gelir elde etmesine yardımcı olacak kafe, lokanta, otopark, tuvalet, kamp alanı ve hatta seyir terası işletmesi gibi girdi kalemlerinin yöreye kazandıracığı ekonomik katkıyı iyi anlatmak önem taşımaktadır. Böylece yöre halkı ve yerel yönetimle birlikte sahadaki risklerin ve potansiyelin belirlenmesi ile turizme kazandırılması çalışmalarına hız verilmelidir. Bu bağlamda yöreye yönelik olarak hazırlanan kırsal kalkınma modeli ile sahanın potansiyelinin risk değerlerinden çok daha fazla olduğu, risklerin ise alınacak küçük önlemlerle ortadan kaldırılabileceği tespit edilmiştir. Sahaya ilk olarak iyi bir ulaşım imkânı sunulmalı, ardından ise broşür, medya ve diğer imkânlarla tanıtımı yapılmalıdır. Bundan sonraki aşamada ise kısa ve orta vadede ekonomik girdiler analiz edilerek yatırımların artırılması planlanmalıdır. Böylece sürdürülebilir kırsal kalkınma için planla, uygula, izle, vazgeç veya devam et formülünü devreye sokabiliriz. Bu sayede yörenin kırsal kalkınmasına katkı sunulabilir ve refah düzeyi artırılabilir. Tüm bunlar yapılırken yörede doğal ve yöresel ürünler sergilenebilir (Şekil 6).

Şekil 6: Harmancık Şelalesi kırsal kalkınma modeli (kısa vadeli).

Sahada yapılan incelemelere göre ulaşım sorunu çözüldüğünde yöreye ciddi

anlamda talep olması beklenmektedir. Gününbirlik geziler ve piknik yapımına müsait olan saha aynı zamanda doğa yürüyüşü, fotoğraf çekimi, kamp ve seyir terası için potansiyeli mevcuttur. Şelale alanına temel ihtiyaçlar için lokanta, tuvalet, ibadethane alanı inşa edilmesi gereklidir. Böylece saha hızlı bir şekilde turizme kazandırılabilir.

5. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Akarsuların yataklarındaki eğim kırıklığına bağlı olarak oluşan şelalelerden düşen sular hidrolojik olarak suların oluşturduğu yer şekillerinin en etkileyicilerinden birisidir. Bu nedenle özellikle turizm faaliyetlerine katılanların uğrak yerlerinden birisi olan şelaleler insanların her zaman merak ettiği, rahatladığı ve dinlendiği yerler olarak ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda Çorum iline yaklaşık 26 km mesafede bulunan Harmancık Şelalesi oluşumu, suyun düşerken oluşturduğu enstantane, bardak görünümlü iki tane dev kazanına sahip olması ve çevresindeki doğal ortamın güzelliği ile hem morfolojik hem de turizm faaliyetleri açısından önemli bir özellik taşımaktadır. Anakayanın yapısal özelliğine bağlı olarak akarsuyun seçici aşındırması neticesinde oluşmuş ve toplam 18,40 m yüksekliğe sahiptir. WWD (World Waterfall Database) veri tabanına göre "Tiered" olarak adlandırılan şelale tipine giren Harmancık Şelalesi, tüm yıl su akışının devam etmesi sonucu turizm açısından önemli bir destinasyon alanı olabileceğini göstermektedir.

Harmancık Şelalesi'nin World Waterfall Database (WWD)'nin 2020 yılında uygulamaya başladığı değerlendirme sistemine göre büyüklüğü 96,55 puan alırken mutlak büyüklüğü 98,12 puan almıştır. Bununla birlikte Uluslararası Şelale Sınıflandırma Sistemi (IWC) kapsamında ise 7,3 gibi yüksek sayılabilecek bir puan almıştır. Bununla birlikte Harmancık Şelalesi'nin potansiyel ve risklerini ortaya koymak için SWOT analizi yapılmış ve bu analiz neticesinde bozulmamış doğal bir ortamın varlığı, akarsu debisinin yüksek olmasına bağlı olarak yıl boyunca devam eden akış, nüfusun kalabalık olduğu merkezlere yakınlık ve jeomorfofit anlamında bir miras özelliği taşıması önemli potansiyel olarak tespit edilmiştir. Özellikle sahanın ulaşım imkânlarının geliştirilmesi ve tanıtımının yapılması ile ciddi bir turizm potansiyelinin olduğu görülmüştür. Bu bağlamda yöreye yönelik olarak hazırlanan kırsal kalkınma modeli ile sahanın potansiyelinin risk değerlerinden çok daha fazla olduğu, risklerin ise alınacak küçük önlemlerle ortadan kaldırılabileceği tespit edilmiştir. Sahaya ilk olarak iyi bir ulaşım imkânı sunulmalı, ardından ise broşür, medya ve diğer imkânlarla tanıtımı yapılmalıdır. Bundan sonraki aşamada ise kısa ve orta vadede ekonomik girdiler analiz edilerek yatırımların artırılması planlanmalıdır. Böylece sürdürülebilir kırsal kalkınma için planla, uygula, izle, vazgeç veya devam et formülünü devreye sokulabilecektir.

Toplam yüksekliği 18,40 m olan Harmancık Şelalesi, Türkiye'de bilimsel araştırması yapılan diğer şelalelerle kıyaslandığında orta yüksekliktedir. Bu kapsamda 63 m yüksekliği ile Artvin/Borçka'da bulunan Maral Şelalesi (Sever ve Kopar, 2009), 28 m

yüksekliği ile Çorum'da bulunan Susuz (Güm Güm) Şelalesi (Aylar ve Zeybek, 2018), 10,90 m yükseltisi ile Bartın/Ulus'da bulunan Değirmendere Şelalesi (Zeybek vd., 2020), 7,40 m yükseltisi ile Kastamonu/Azdavay'da bulunan Saray Şalelesi (Aylar, 2019), 20 m yüksekliği ile Gümüşhane'de bulunan Tekke (Çorçol) Şelalesi (Atayeter vd., 2019), 47 m yüksekliği ile Kars/Sarıkamış'ta bulunan Keklik Şelalesi (Koday ve Demir, 2011), 10,50 m yüksekliği ile İzmir/Dikili'de bulunan Nebiler (Aşıklar) Şelalesi (Çetinkaya, 2017), 25 m yüksekliği ile Malatya/Darende'de bulunan Günpınar Şelalesi (Arınç, 2002), 20 m yüksekliği ile Denizli/Güney'de bulunan Güney Çağlayanı (Ceylan, 2000), Türkiye'de Turizme açılan ya da açılmayı bekleyen farklı yüksekliğe sahip bazı şelalelerdir.

Bununla birlikte, iki basamak ve bu basamakların hemen önünde kuyu şekilli iki dev kazanı bulunan Harmancık Şelalesi, yukarıda örnekleri verilen bazı şelalelerden bu yönü ile de ayrılmaktadır. Nitekim Harmancık Şelalesi'nde oluşan bu dev kazanlarından büyüklük, derinlik ve görsellik bakımından çok farklı dev kazanları oluşmasına rağmen üst üste kuyu şekilli bu tarz bir oluşuma çok rastlanılmamaktadır.

Hem morfolojik hem de hidrolojik bir birim olan şelalelerin turizm faaliyetlerinde değerlendirilmesinde yerleşim birimlerine veya ana yol güzergahlarına yakın olması avantaj sağlamaktadır. Harmancık Şelalesi bu kapsamda Çorum il merkezine 26 km, Çorum-Laçın-Osmancık yoluna ise 4 km mesafede olması bakımından avantajlı bir konumdadır. Nitekim Erfelek Çağlayanı (Uzun vd., 2005) Sinop şehir merkezine 42 km, Ocaklı Çağlayanı (Zeybek, 2000) Tokat şehir merkezine 46 km, Uçansu Çağlayanı (Atayeter vd., 2007) Antalya şehir merkezine 57 km, Değirmendere Şelalesi (Zeybek vd., 2020) Bartın şehir merkezine 63 km, Tomara Çağlayanı (Doğanay, 2000) Gümüşhane şehir merkezine 101 km, Şirvaz Çağlayanı (Sevindi, 2017) Erzurum şehir merkezine 141 km ve Gümüşsu (Homa) şelalesi (Polat vd., 2012) Türkiye'nin önemli karayolu güzergahlarından Ankara-Antalya karayoluna 37 km mesafede iken Denizli şehir merkezine yaklaşık 125 km uzaklıktadır.

Harmancık Şelalesi'nin de içinde ye aldığı saha yaklaşık 5 km batısında bulunan Eymir Gölü ile birlikte tabiat parkı ilan edilerek koruma altına alınmalıdır. Çünkü bu iki morfolojik birimin etrafı hızla bozulmaya başlamıştır. Tarımsal faaliyetler hem şelale hem de gölün etrafında yoğunlaşmaya başlamakta bu durum ise sahanın doğal görünümünü risk altına almaktadır. Nitekim her iki morfolojik birim açısından önemli olan akarsulardan tarımsal anlamda su temini görsel albeniyi azaltacaktır. Sahanın sürdürülebilir turizm amaçlı kullanımı ve gelen ziyaretçilerin güvenlikleri bakımından aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi önerilmektedir.

- Saha henüz ticari turizme açılmadan önce çevre düzenlemesi yapılmalı, güvenlik önlemleri alınmalı ve gelen ziyaretçiler için rekreasyon alanları belirlenmelidir.

- Özellikle yaz aylarında artan turist sayısına bağlı olarak şelalenin görsel açıdan risk yaşamaması için tarımsal sulama gibi faaliyetlerin sadece gece belli saatlerde yapılmasına izin verilmelidir.
- Şelale ve yakın çevresi denetimsiz bir ziyaret halinde risk oluşturmaktadır. Bunun için özellikle fotoğraf çekimi ya da arkadaşlarına hava atmak gibi nedenlerle güvenli olmayan yerlere çıkılmasına engel olunması ve sık sık uyarı levhaları konulması gerekmektedir.
- Ayrıca, şelale ve yakın çevresinde gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra gelen ziyaretçilerin küçük çocuklarını yanlarından ayırmaması, gözlem için yapılmış seyir alanlarının dışına çıkılmaması, şelaleye tırmanma veya aşağı inmeye çalışmaması, eğimli sahalarda ve bitki örtüsünden yoksun alanlarda yürümeye çalışmaması kendi can güvenlikleri açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Akkan, E. (1970). *Bafra burnu-delice kavşağı arasında kızılırmak vadisinin jeomorfolojisi*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Ardel, A. (1973). *Klimatoloji*. İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Ardos, M. (1979). *Türkiye jeomorfolojisinde neotektonik*. İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Arıncı, K. (2002). Rekreatyonel açıdan değerlendirilmesi gereken bir yöre: Günpınar Çağlayanı ve çevresi (Şuhul Vadisi-Darende). *Türk Coğrafya Dergisi*, 39, 1-20.
- Atalay, İ. (1987). *Türkiye jeomorfolojisine giriş (genişletilmiş 2. baskı)*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Atalay, İ. (2002). *Türkiye'nin ekolojik bölgeleri*. Meta Basımevi.
- Atayeter, Y., Çiloğlu, M. H. ve Büyükkal, A. H. (2007). Uçansu Çağlayanları (Gebiz-Antalya). *Marmara Coğrafya Dergisi*, 16, 207-222.
- Atayeter, Y., Yayla, O. ve Tozkoparan, U. (2019). Gümüşhane Tekke (Çorçol) Şelalesi ve turizm potansiyeli. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 24 (42), 103-122.
- Aylar, F. ve Zeybek, H. İ. (2018). *Çorum ili doğal turistik çekicilikleri destinasyonuna bir katkı: Susuz (Güm Güm) Şelalesi*, [Konferans Sunumu]. TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu, Ankara, Türkiye.
- Aylar, F. (2019). Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Araştırma ve Değerlendirmeler Cilt 2. Çoban, O., Ağaçkaya, S., Karakoç, E., Karasioğlu, F. & Çoban, A. (Ed). *Azdavay ilçesi doğal turistik çekicilikleri destinasyonuna bir katkı: Saray Şelalesi* (ss 79-110). Gece Akademi Yayıncılık.
- Batinaş, R. (2010). The methodology for assessing the potential attractiveness of water-

- falls as tourist attractions. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai*, 205-212.
- Beisel, R., Jr. (2006). *International waterfall classification system*, Outskirts Press.
- Çetinkaya, S. (2017). Nebiler (Aşıklar) ve Ece Şelaleleri ve yakın çevresinin turizm potansiyelinin değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 40 (14), 242-258.
- Ceylan, M. A. (2000). Güney Çağlayanı'nın rekreasyonel önemi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 2, 61- 76.
- Doğanay, H. (2000). Türkiye'de az tanınan üç doğa harikası: Tomara-Sarıkayalar ve Muradiye Çağlayanları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 3, 1-25.
- Doğanay, H. ve Zaman, S. (2013). *Türkiye turizm coğrafyası (güncellenmiş 4. baskı)*. Pegem Akademi.
- Emilien, A., Poulin, P., Cani, M. P. & Vimont, U. (2015). Interactive procedural modelling of coherent waterfall scenes. In *"Computer Graphics Forum"*, Vol. 34, pp. 22-35. Wiley Online Library.
- Erer, S. (1983). *Merzifon depresyonu ve çevresinin jeomorfolojik etüdü*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Erol, O. (1983). Türkiye'nin genç tektonik ve jeomorfolojik gelişimi. *Jeomorfoloji Dergisi*, 11, 1-22.
- Hudson, B. J. (1998). Waterfalls resources for tourism. *Annals of Tourism Research* 25, 958-973.
- KHGM, (1994). *Çorum ili arazi varlığı*. Ankara: Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Koday, Z. ve Demir, M. (2011). Keklik Şelalesi (Sarıkamuş-Kars) doğal çevre özellikleri ve beşerî ekonomik potansiyeli. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (2), 298-306.
- MGM, (2021). Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Yayınlanmamış Rasat Verileri.
- Plumb, G. A. (2013). *Waterfall lover's guide pacific northwest: Pacific northwest*. Mountaineers Books.
- Plumb, G. A. (1993). A scale for comparing the visual magnitude of waterfalls. *Earth-Science Reviews*, (34), 261-270.
- Polat, S., Karğı, S. ve Güney, Y. (2012). Gümüşsu (Homa) Şelalesi (Çivril-Denizli). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, 203-216.

- Sever, R. ve Kopar, İ. (2009). Maral Şelalesi (Borçka-Artvin), doğal ortam özellikleri ve ekonomik potansiyeli. *Türk Coğrafya Dergisi*, 52, 17-29.
- Sevin, M. ve Uğuz, M. F. (2013). *1/100.000 ölçekli Türkiye jeoloji haritaları serisi, Çorum-H34 Paftası*. Ankara: Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Müdürlüğü Yayınları.
- Sevindi, C. (2017). Şirvaz Çağlayanı'nın (Şenkaya-Erzurum) ve turizm potansiyeli. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (4), 1721-1733.
- Şaroğlu, F., Emre, Ö. ve Boray, A. (1987). *Türkiye'nin diri fayları ve depremsellikleri*. Ankara: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü Raporu.
- Şengör, A. (1980). *Türkiye'nin neotektoniğinin esasları*. Ankara: Türkiye Jeoloji Kurumu Konferanslar Serisi.
- Şengör, A., Tüysüz, O., İmren, C., Sakıncı, M., Eyidoğan, H., Görür, N., Le Pichon, X. & Rangin, C. (2005). The North Anatolian Fault: A new look. *Annu. Rev. Earth Planet. Sci.* 33. 37-112.
- Uzun, A. ve Zeybek, H. İ. (2018). Çağlayanı Çağlayanı, Gümüşhane/Türkiye. 20-22 Eylül 2018, 2. Uluslararası Sürdürülebilir Turizm Sempozyumu.
- Uzun, S., Uzun, A., Yılmaz, C. ve Zeybek, H. İ. (2005). Erfelek Çağlayanları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14, 331-349.
- Wilson, E. W. & Moore, J. E. (2003). *Glossary of hydrology*, US: American Geological Institute.
- Zeybek, H. İ. (1998). Amasya ovası ve yakın çevresinin fiziki coğrafyası [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zeybek, H. İ. (2000). Ocaklı çağlayanı (Pazar-Tokat). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi*, 1 (1), 171-188.
- Zeybek, H.İ. Aylar, F. ve Dinçer, H. (2020). Değirmendere şelalesi (Ulus/Bartın), doğal ortam özellikleri ve turizm potansiyeli. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24 (1), 349-373.

İnterter Kaynakları

URL-1: <http://tdk.gov.tr>

URL-2: World Waterfall Database. <https://www.worldwaterfalldatabase.com/help#types> (Erişim Tarihi: 18.07.2021).

URL-3: Tarım Arazileri Değerlendirme ve Bilgilendirme Portalı. <https://tad.tarim.gov.tr/TadPortal/TadPortal/OvalarPortali> (Erişim Tarihi: 18.07.2021).

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Sanatta Parmak İzi Kullanımı ve Judith Braun'un
Sanatının Biçim ve İçeriksel Yönleri

Formal and Contextual Aspects of Judith Braun's
Work and the Use of Fingerprint in Art

İlke İLTER GÜVEN*

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье:

Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

İlter Güven, İ. (2021). Sanatta parmak izi kullanımı ve Judith Braun'un sanatının biçim ve içeriksel yönleri. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 285-302.

İlter Güven, İ. (2021). Formal and contextual aspects of Judith Braun's work and the use of fingerprint in art. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 285-302.

 10.29228/kesit.52146

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 24.07.2021

Kabul/ Accepted/ Принимать: 14.09.2021

Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена
Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это
произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Öğr. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, ilke.ilter@deu.edu.tr

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Sanatta Parmak İzi Kullanımı ve Judith Braun'un Sanatının Biçim ve İçeriksel Yönleri¹

*Formal and Contextual Aspects of Judith Braun's Work and the
Use of Fingerprint in Art*

Öğr. Gör. İlke İLTER GÜVEN*

Öz: 1960'larla birlikte gündeme gelen çizim ve performans melezlenmesi, yüzeyde bir iz bırakmaya odaklı olan çizim sanatının sınırlarını belirgin şekilde ortadan kaldırmıştır. Çizmek için performansı bir ara dil olarak kullanan sanatçıların önemli bir temsilcisi olan Judith Braun'un sanatı, temellerini bu süreçten alır ve eklenmelerle gelişir. Çalışma kapsamında performatif çizimlerinde özellikle parmak izi kullanımına yer verdiği görülen sanatçının sanatı, biçim ve içerik açısından ele alınırken, sanatçının imge seçimleri ve biçim dilinde karşımıza çıkan eğilimlere göz atılmıştır. Bu bağlamda güncel sanatta parmak izi kullanımı, çalışma kapsamında sanat eserine biriciklik değeri kazandıran bir yapı olarak incelenmiş ve çeşitli eserler ile bu vurgu güçlendirilmeye çalışılmıştır. Öyle ki; kimlik tanımlama ve güvenlik protokolleri için veri oluşturma amacıyla tarih boyunca geleneksel yaklaşımlar ve dijital teknolojiler aracılığıyla araştırılan ve geliştirilen bir alan haline gelmiş parmak izi, sanat tarihsel süreçte de oldukça ilgi çekmiş, hatta bir biçimlendirme dili olarak kullanılır hale gelmiştir. Parmak izi kullanımını bir biçimlendirme dili haline getiren Judith Braun'un simetri, soyutlama ve kömür tozu kullanımı olarak üç ayrı başlık altında toparladığı parmak izi serileri üzerinden, bizi sıklıkla sanatta biriciklik kavramı ile ilişki kurmaya davet eden ve plastik açıdan oldukça zengin öğeler barındıran sanatsal dili; makale, video ve internet sitelerine başvurularak çeşitli sınıflandırmalar ve amaçlı örneklemeler yoluyla ele alınmıştır. Bu amaçla malzeme olarak karbonu tercih etmesi, çizimlerini oluştururken simetrik kompozisyonlar kurmaktaki ısrarcı yaklaşımı ve soyutlama hakkında düşünceleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Resim, parmak izi, sanat ve teknoloji, biriciklik, Judith Braun.

¹ "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir. Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article.

Abstract: The hybridization of drawing and performative arts in the 1960s has significantly eliminated boundaries that mainly focused on leaving a mark on the surface. As a renowned representative of artists who used performance as an intermediary language in their drawings, Judith Braun's art is grounded on and grows out of this process. In this study, within the framework of three main titles that the artist is focusing on in her mainly fingerprint-heavy performative drawings, this study examines the formal and contextual aspects of her work while glancing at the inclinations in terms of imagery selection and formal language. This study focuses on the use of fingerprints in contemporary art as an element adding uniqueness to work itself while supporting this emphasis through various artworks. So that; having been inspected and developed through traditional approaches and digital technologies to create a database for identification and security protocols throughout history, fingerprint analysis has also evolved into a formative language while arousing interest in the art historical process. Frequently inviting the viewer to create associations with the concept of uniqueness in art, the artistic language of Judith Braun, who has made the use of fingerprints a formative language, – which she groups under the three categories of symmetry, abstraction, and charcoal – as well as her artistic language enriched with many plastic components, have been explored through classification and purposeful sampling, referring to articles, videos, and websites. Accordingly, the choice of carbon-based media and the persistent approach of using symmetry in her compositions, and her view on abstraction have established the focus of this study.

Keywords: Painting, fingerprint, art and technology, uniqueness, Judith Braun.

GİRİŞ

Günümüzde biyometri formu olarak kullanılan, birincil hedefi kişileri tanımlamak ve kimliklerini doğrulayarak güvenlik protokollerine katkı sağlamak olan parmak izi, dijital teknolojiler ile bağlantılı çağrışımlar yapmaktadır. Öyle ki; çeşitli algoritmalar ve bunlara bağlı geliştirilen yazılımlar yoluyla parmak izi tanıma teknolojileri, neredeyse her yerde kullanılır hale gelmiştir. Bu teknolojiyi resmi ve özel kurumlara giriş-çıkışlarda kimlik tanımlama, akıllı teknolojilere sahip telefon, tablet ve bilgisayarlarda anahtar özelliğiyle, çok sayıda farklı alanda farklı işleve hizmet eden sensörler için kullanarak sıklıkla deneyimlemekteyiz. Diğer yandan kişisel ve benzersiz bir imza niteliğine sahip ve doğuştan sahip olduğumuz bu dokunun kullanımının geleneksel yaklaşımda da karşılığı olduğu bilinmektedir. İmza yerine bir mühür işleviyle kullanımını çok eski zamanlara dayanan parmak izinin suçlu tanımlama, ruhsatlama gibi günümüz uygulamalarında geleneksel yöntemlerle kullanılabilirliği halen aktif bir şekilde geçerliliğini sürdürmektedir.

Geliştirilen teknolojiler ile incelenen parmak izi analizleri sayesinde tarih öncesi sanatçılar hakkında da daha fazla bilgi edinilmesi kolaylaşmakta, böylece antropoloji bilimi içinde açılım sağlanmaktadır. Örneğin; sanatçıların cinsiyet ve yaş gibi bilgileri

hakkında bulgular sağlayarak o sanat dalı ile o tarihlerde kimlerin uğraştığı hakkında bilgi edinilmesi kolaylaştırılmaktadır. Sonuç olarak incelendiğinde geleneksel yöntemler ya da teknolojik yenilikler olsun parmak izi üzerinden açılan geniş bir yöntem ağı dikkatleri çekmektedir.

İnsanoğlunun sahip olduğu bu doğal izin kullanımının gücü ve aynı zamanda da vazgeçilmezliği, bu izin benzersiz ve kopyalanamaz oluşuna dayanmaktadır. Öyle ki; çeşitli çizgisel kıvrımlardan oluşan bu organik kabartılar, parmak ucu derisi zarar görse bile insan vücudu tarafından tekrar oluşturulabilen bir süreklilikle korunmaktadır. Deri içinde yer alan papillalar üst derideki dokunun uzantısı şeklinde yapılanmıştır. Böylece yenilendiklerinde tekrar aynı yapıya kavuşmaktadırlar. "Derin kesik ve yaralar olmadığı sürece parmak izlerindeki hatlar insan yaşamı boyunca değişmezler. Bir insanın parmak izi yaşamının tüm evrelerinde aynı özellikleri taşır. Parmak izlerinin bu değişmez ve herkes için farklı olan özellikleri, onları kimlik saptama konusunda çok kullanılan bir materyal haline getirmiştir" (Varlık ve Çorumluoğlu, 2011, s.3).

Yöntem

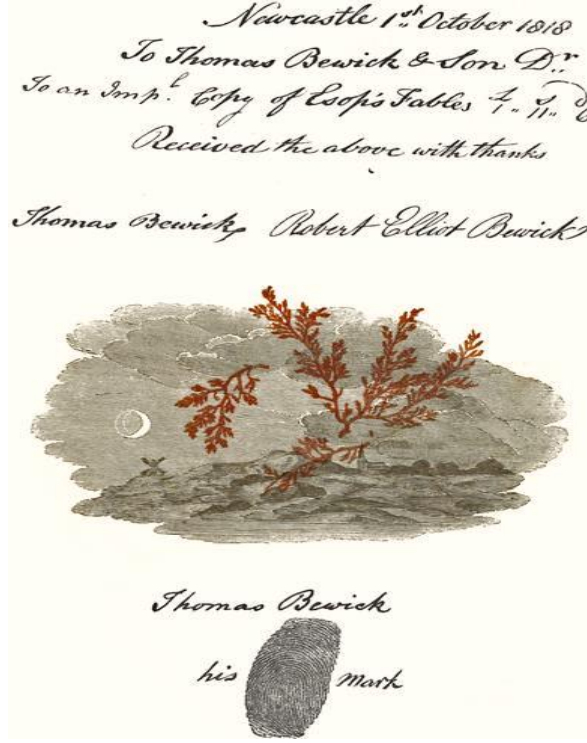
Çalışma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme tekniği kullanılarak görsel ve yazılı literatür taranmıştır. Kitap, makale, video ve internet sitelerine başvurularak çeşitli sınıflandırmalar ve amaçlı örneklemeler yoluyla parmak izi kullanımını genel olarak sanatının merkezine yerleştirmiş sanatçı örnekleri üzerinden sanatta biriciklik bağlamı, eserlerin içerik ve biçimsel analizleriyle karşılaştırmalı olarak tartışmaya açılmış, aynı zamanda Judith Braun'un sanatsal dili ve sanatçıya referans olan sanat tarihsel örnekler incelenmiştir.

1.1.Parmak İzi Kullanımının Tarihsel Arka Planı

İnsan derisinde papiller üzerinde bulunan ter ve yağ bezlerinin deliklerinden çıkan vücut öz sıvılarının, dokunulan her yerde çeşitli izler ortaya çıkarması (Barutçu, 2008, s.11) esasına dayalı olarak geliştirilen parmak izi görüntüleme teknolojileri tarih boyunca farklı amaçlarla kullanılmıştır. Öyle ki; tarihsel olarak parmak izinin işlevsel hale gelişinin tarihçesine bakıldığında; Yalın (2021)² parmak izinin kullanım aralığını Asurlulara kadar dayandırmaktadır. Çeşitli killer üzerine kimlik belirleme amacıyla özellikle parmak izi bırakıldığından bahsetmekte, benzer şekilde Babil halkının da sahtecilikten kaçınmak ve anlaşmalarda imza yerine kullanmak amacıyla vesikalara parmak izlerini bastıklarından bahsetmektedir. Benzer tavrın Antik Çin belgelerinde de olduğundan bahseden Yalın (2021), bir yazının belge özelliğine sahip olması için parmak izi bırakmanın zorunlu olmasına dikkatleri çekmektedir. İlerleyen süreçte parmak izlerinin kimlik tespitinde güçlü teşhis yöntemi olarak kullanıldığını söyleyen Yalın,

² URL-1

İngiliz gravür sanatçısı Tomas Bewick (1753–1828)’ten şu sözlerle bahsetmektedir; sanatçı “sahte kitap basımını ve kendisine ait değerli çizimlerden oluşan eserlerini taklitlerinden korumak için içlerine hem kendi imzasını atmış, hem parmağını hem de tahtaya oyduğu parmak izi mührünü de basarak sahtecilikten korunmaya çalışmış”tır (Yalın, 2021). (Resim 1.)

Resim 1: Tomas Bewick’e ait 1 Ekim 1818 tarihli başparmak işareti olan ahşap oyma baskı kitap sayfası.³

Soylu (2012)⁴ ise; bu alanda çalışan anatomist bilim insanları olan Grew (1684), Malpighi (1686) ve Purkinje (1823)’ye işaret etmektedir. Öyle ki bu bilim insanları, insanların parmaklarındaki kıvrımların bazı özelliklerinin olduğuna dikkat çekmişlerdir. Bu araştırmaları takip eden süreçte “modern manada parmak izi tespiti ve bundan faydalanma konusunda ilk adım 1880’de atılmıştır. Bu tarihte İngiliz bilgini olan Henry Faulds ve Wiliam James Herschel Nature adlı dergide parmak izi hakkında makale yazmışlardır. Bu bilgiler önceleri pişmiş çömlerlerdeki parmak izleriyle ve matbaa mürekkebiyle parmak izi alma metoduyla uğraşmışlardır. Bugün kullanılan parmak izi metodu da aynı esasa dayanmaktadır. Parmak izi konusunda daha sonra çalışan Galton da, kalıtım yolu ile geçen parmak izi olmadığını açıklamış, her insanın parmak izinin birbirinden farklı olduğunu tespit etmiştir” (Soylu, 2012).

³ URL-7

⁴ URL-2

“Çeşitli yüzeyler üzerinde kalan parmak izleri, özel mürekkepler veya kimyasal maddeler kullanılarak kolay görünür hale getirilir”(…)ken, “son yıllarda bu yöntemlere x ışını, lazer ve çeşitli filtreler kullanarak fotoğraflama gibi yeni yöntemler eklenmiştir” (Önder, 1997, s.61). Diğer yandan parmak izi tanıma sistemlerinin otomatikleştirilmesi fikrine dikkatleri çeken Sönmez ve vd. (2007, s.578-579) ise; 1960’lı yıllar itibariyle parmak izi tanıma yöntemlerinde kullanılan yazılım ve donanımsal ilerlemelere de dikkat çekmektedirler. Özellikle “mürekkepsiz parmak izi tarama teknolojilerinin gelişimiyle, işlemci performansındaki artışlara paralel, parmak izi tanımayı suçlu tanıma alanında kullanmanın dışında, erişim denetimi, yoklama, bilgisayar kullanıcı girişi ve diğer doğrulama mekanizmaları gibi birçok sivil güvenlik uygulamalarında da” (2007, s.578-579) kullanılmaya başlanıldığından bahsetmektedirler.

1.2. Güncel Sanat Pratikleri İçinde Parmak İzi Kullanımı ve Sanatta Biriciklik Tartışmaları

Çizim sanatı doğası itibariyle bir yüzeye iz bırakma fikrine dayanmaktadır. Mağara duvarlarına bir parça çamur ile çeşitli izler bırakan ilkel insandan günümüz sanatına uzanan yolda çizgiyle iz bırakma adeta sanatsal bir ritüeldir. Öyle ki; resimden dans, fotoğraf, sinema, seramik ve endüstriyel tasarıma kadar çok geniş bir alanda çizerek düşünülmektedir. Bir aktarım yolu olarak ses çıkarma, şekillendirme, vurma gibi çizmek de sanat için en temel eylemlerdendir. Bu bağlamda Judith Braun’un sanatı da özü itibariyle ilkel mağara ressamının eyleminin uzantısı ve eklenmesi niteliğindedir. (Resim 2.)

Çamuru mağara duvarına sürtmek ile steril bir sanat müzesinin duvarlarına bir parça kömür tozunu parmaklarıyla sürtmek eylem olarak tamamen benzerdir. Bu benzerliğe paralel olarak estetik deneyimleme, çizmenin hazzı, mesaj aktarma ve bir durumu anlatma kaygısı da yine aynı paralelde yer almaktadır. Günümüz koşullarında hem ilişkisel estetik ve postprodüksiyon tartışmaları bağlamında, hem de görüntünün çoğaltılmasına yönelik teknolojik imkanların olanaklarının dijital teknolojiler ile oldukça görünür hale gelmesiyle birlikte, sanat eserinin biricikliği, bir değer olarak neredeyse tamamen önemini yitirmiş görünse de; el işçiliğine, eserin ustaca ve kolay taklit edilemez oluşuna değer veren ve bunu birincil hedefine koymuş Braun tarzında çalışan sanatçı modeli, kendi açtıkları yoldan çalışmalarına devam etmektedir.

Judith Braun’un sanatı ve resimsel kurguları hem günümüz sanatına performatif bir disiplinlerarasılık çerçevesinden göz kırpmakta, hem de üretim sırasında yüzeyde oluşan izlerin taklit edilemezliği noktasında eserlerini biricik ve taklit edilemez kılmaktadır. Öyle ki; “bir insanın parmak izi bedeni hakkında bir ipucu değil, bedeninin ta kendisi” (Wilgmore’dan akt. Corbin vd. s.229) kabul edilmektedir.

Resim 2: Judith Braun, Otoportre. ⁵

Parmak izi kullanımı ve biçimlendirme tavrı üzerinden çalışma içinde daha geniş olarak incelenecek olan sanatçı Judith Braun'un eserlerini biricik hale getiren bu biçimlendirme tavrı, soyut dışavurumcu sanatçıların biriciklik arzusuyla taklit edilemez eserler ortaya koyma çabalarıyla ironik bir şekilde alay eden Rauschenberg'in *Factum 1* ve *Factum 2* (Resim 3.) adlı çalışmasını düşündürmektedir. Taklit edilemeyecek nitelikte işler yaptıkları iddiasında olan soyut dışavurumcu dil ile ironik bir parodisel ilişki kuran sanatçı, taklit edilemeyecek türde bir resmin kopyasını yapma performansının ürünü olan *Factum 1* ve *Factum 2* adlı çalışmalarıyla, sanat tarihinde önemli bir tartışma yaratmıştır. Bir daha tekrarlanamaz olarak nitelenen jestüeliteyi taklit ederek biricikliğin bir değer olarak tartışılmasını Benjamin'in açtığı bağlama oturtarak tekrar gündeme getirmiştir. Öyle ki Walter Benjamin, "Tekniğin Olanaklarıyla Yeniden Üretilmediği Çağda Sanat Yapıtı" adlı makalesinde, çoğaltma teknolojileriyle birlikte sanat eserlerinin biricikliğini ve buna bağlı olarak da izleyicinin orijinal eser karşısında hissettiği auranın kaybını gündeme getirmiştir. (1993) Görüntünün orijinalinden ayırt edilemeyecek nitelikte yeniden ve yeniden üretilebilirliğinin kaçınılmazlığı, orijinalliğin, biricikliğin ve tekliğin bir değer olarak yitimini görünür hale getirmektedir. Rauschenberg de sanatının olgunlaşma sürecinde endüstrileşme, makineleşme gibi sosyal ve kültürel dönüşümlere bir gönderme niteliğini de barındıran, serigrafik görüntü çoğaltma tekniğini hem bir biçimlendirme yöntemi, hem de içerik olarak sanatının merkezine yerleştirmiş bir figür olarak sanatta biriciklik tartışmalarında önemli referans figürlerdendir.

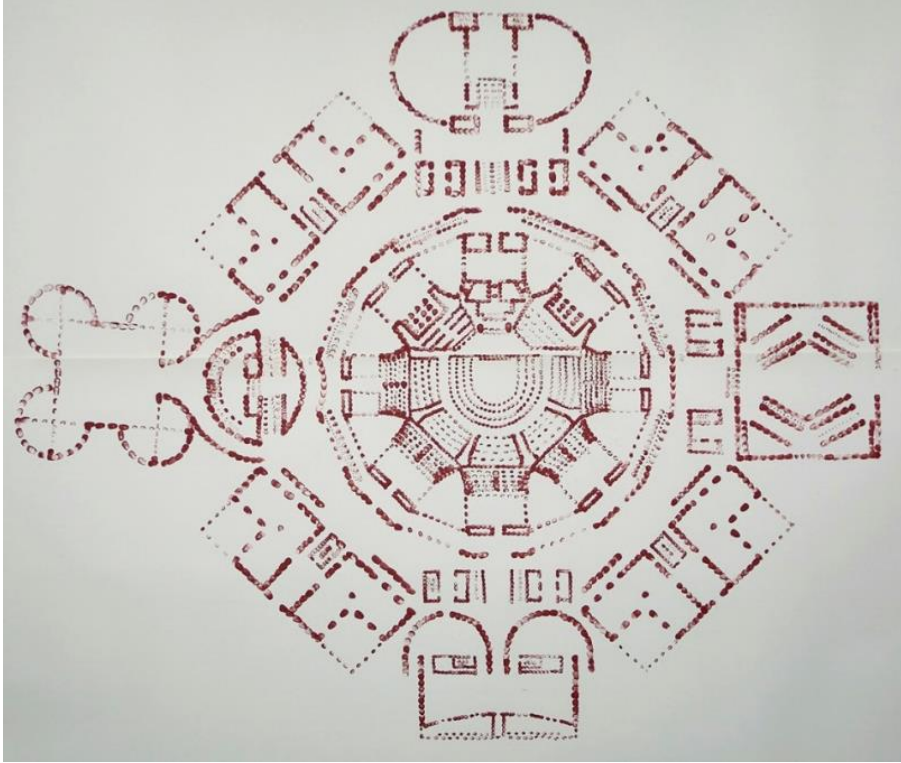
⁵ URL-8

Resim 3: Robert Rauschenberg, Factum 1 ve Factum 2, 1957, Tuval üstüne karışık teknik ile üretilmiş, Moma Müzesi'nde sergilenmekte.⁶

Popüler kültüre ait imgelerin esere adeta döneme ait belgesel bir gösteren olarak dahil edilmesini dert edinen Rauschenberg gibi, Sarkis Zabunyan da ana dair olanı eserlerine dahil ederek sanatında bellek bağlamını işlemektedir. Sarkis farklı dönemlerine ait birçok projesinde yüzeye iz bırakma fikrine odaklanmıştır. Bu çalışmalardan olan *Dokunmak Serbest* adlı projesinde (bknz: Filoğlu, 1989) izleyiciden yüzeye parmak izi çıkarma yöntemini kullanarak eserin üretilme sürecine dahil olmasını talep etmiştir. İnteraktiflikten de yararlanan bu proje yoluyla zaman, özne ve tanıklık gibi kavramlar arası ilişki kurmaya çalışmıştır. Parmak izleriyle oluşturulan mimari planlar olan İstanbul Galerist Galerî'de de izlenme şansı yakalanan *Opus* projesinde (Resim 4.), yahut Üngür'ün (2012,2013) dikkat çektiği Ermenistan'da bulunan kilise harabelerini parmak iziyle yeniden ürettiği bir diğer projesinde (Üngür, 2012,2013) de yüzeye iz bırakma eylemini metaforik bir açıdan ele alan sanatçı, zamana tanıklık eden ve biriciklik kazandırılmış bir tasarım yoluna gitmiştir.

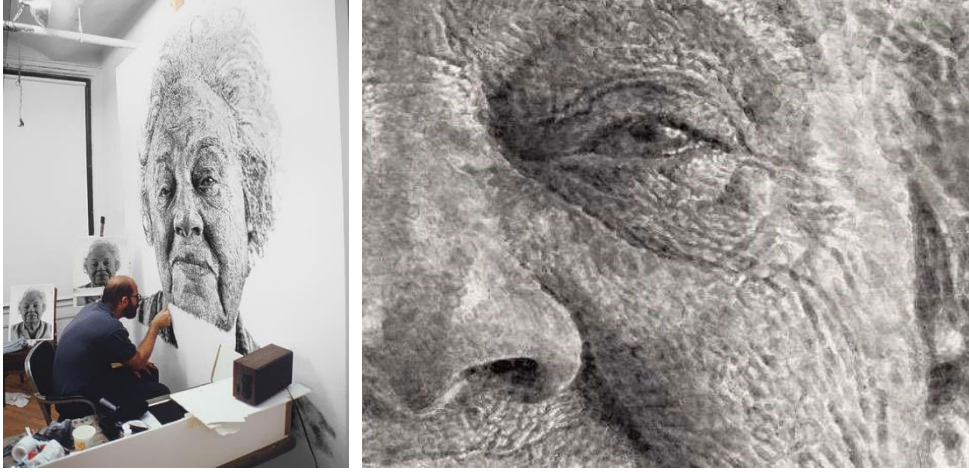
⁶ URL-9

Resim 4: Sarkis, Opus Serisinden, Suluboya ve Parmak izi ile oluşturulmuş mimari plan.⁷

Uzaktan bakıldığında Chuck Close'un kadın portresi (Resim 5.) klasik siyah beyaz bir fotoğrafa benzemektedir. Ancak yaklaşıldığında, Sarkis'in mimari planlarında gözlemlendiği gibi resmin aslında binlerce parmak izinden oluştuğu fark edilmektedir. *Fanny* adlı çalışması 1980'lerin ortalarında Close tarafından geliştirilen tekniklerin parmak izi çıkarma yöntemiyle birleştirilmesiyle oluşturulmuş bir resim olup, sanatçının en ustaca uygulamalarından birini temsil etmektedir. Bu teknik, boyanın sanatçının parmak uçlarıyla bir yüzeye doğrudan uygulanmasını içermekte, sanatçı boya miktarını ve tuval üzerinde parmağının uyguladığı basıncı ustaca ayarlayarak çok çeşitli ton değerleri elde etmektedir. Bu etki de sanatçının resmine boyut etkisi katarak hacimli bir yanulsamanın oluşmasını sağlamaktadır. Eser ile kurulan ilişki açısından bakıldığında uzaktan bütüncül olarak değerlendirilen çalışma oldukça gerçekçi dokusal sonuçların elde edildiği bir araştırma, yakından izlendiğinde ise, birbiri üstüne eklenerek çoğalan, tek bir birimin tekrarlarına dayanan, sadece ton değeri ve birim yön farklılıklarıyla elde edilen bir sonuçtur. Sanatçının kendi parmak izleri olması yine eserin kopyalanamazlığı açısından okunduğunda Close'un eserine biriciklik değeri katmaktadır.

⁷ URL-10

Resim 5: Chuck Close, Fanny/Fingerpainting.⁸

Günümüz sanatından bir diğer örnek olarak Roland Tiangco'nun *Dirt Po(or)ster Projesi* (Resim 6.) kömür tozu ve yüzeye iz bırakma eylemi barındırması anlamında Close ve Braun'un biçimlendirme diliyle bağlantılı okunmaktadır. Bir poşet içine yerleştirilmiş poster üstüne tasarlanmış kabartma yoluyla iletilmek istenen mesaj, posterin arka yüzeyine yerleştirilmiş kömür tozunun yüzeye sürülmesi yoluyla okunur hale gelmektedir. Bu performatif süreç yoluyla elin kömür tozuna bulanarak kirlenmesi, mesajın iletmek istediği duyguya uygun bir metafor olarak devreye girmekte, böylece üstü kapalı bir yan anlam izleyiciye aktarılmaktadır. Yazıyı okunur hale getiren parmak izlerinin her posterde izleyicinin değişmesine bağlı olarak farklılaşması, her posteri bir diğerinden ayrı ve biricik hale getirmektedir.

Resim 6: Get Your Hands Dirty (Roland Tiangco'nun Dirt Po(or)ster Projesi)⁹

⁸ URL-11

⁹ URL-12

1990'ların başından beri Zhang Yu (Resim 7.) Çin'in geleneksel sanat anlayışı ile çağdaş sanat arasında bir geçiş yakalamaya odaklanmakta, fırça ve mürekkep kullanımını alışılmadık tarzda yorumlamayı hedeflemektedir. Bu amaçla mürekkep boya ile ilgili yöntem ve tavır denemeleri yaparak geleneksel Çin suluboyalarının sınırlarını zorlamaya çalışmaktadır. Sağ işaret parmağı ile öncelikle pirinç kağıdına, daha sonraki yıllarda ürettiği enstatif projelerinde de çeşitli nesne ve mekâna yayılan mürekkep ile oluşturulmuş parmak izlerine odaklanmaktadır. Adeta meditatif bir sürece dönüştürdüğü resim yapma eyleminde temel renk pigmentlerinden kırmızı, beyaz ve siyah tonlarıyla sınırlandırdığı skalasını ısrarla korumaktadır. Deneysel mürekkep resimleri diye tanımladığı serilerinde ısrarlı şekilde parmak izlerinden herhangi bir ton değeri yahut yanılısma yaratma kaygısı gütmenden faydalanmaktadır. Dokusal ve yüzeye dair bir vurgu ön plandadır. Sanatçı zen ve budizmden etkiler taşıdığını söylediği sanatı ve dünya görüşünün özünü şu cümleler ile ifade etmektedir; “bilgelige ulaşmak için fiziksel güce, sloganlara veya vaazlara ihtiyacımız yok. Sakinliğe, sadeliğe ve netliğe ihtiyacımız var”¹⁰.

Resim 7: Zhang Yu, Pekin'deki stüdyosunda çalışıyor (2010). Da Xiang Sanat Alanı, Tayvan.¹¹

Meksika doğumlu Rafael Lozano-Hemmer ise mimari ve performans sanatını biraraya getiren enstalasyonlar geliştiren bir yeni medya sanatçısıdır. Robotik ve çeşitli sensör teknolojilerini kullanarak interaktif projeler üretmektedir. *Nabız İndeksi (Pulse Index)* (Resim 8.) adlı projesinde izleyicileri 220x dijital mikroskop ve kalp atış hızı sensörü ile donatılmış özel yapım bir sensöre parmaklarını yerleştirmeye davet etmiştir. 765'in üzerinde katılımcının parmak izleri ve kalp atış hızı verileri sergi mekanına yerleştirilen ekranlara yansıtılmaktadır. Böylece her yeni katılan kişi ile tekrar genişleyen ve dönüşen bir veri ağı oluşmaktadır.¹² (Bknz: URL-4) Esere dahil olan her yeni kişinin

¹⁰ URL-3

¹¹ URL-13

¹² URL-4

eseri dönüştürüyor olması fikri, parmak izlerinin sonsuz bir çeşitlilikle benzersiz ve biricik olmasıyla eserin ne kadar zenginleşebileceğini de düşündürmektedir.

Resim 8: Pulse Index enstalasyonundan¹³

2.1. Steril Müze Duvarları Fikrine Karşı Duvarlara Parmak İzi İle Çizim Yapma Fikri ve Genel Hatlarıyla Judith Braun'un Sanatı

Parmak izinin benzersiz niteliği, biriciklik, belgeleme, interaktiflikle dönüşen sanat yapıtı, teknik kusursuzluk, sadeleşme ve ısrarlı tekrarlar gibi kavram ve bağlamları sanatı üzerinden okuyabileceğimiz Judith Braun, 1947 yılında New York'da doğmuş, resim kariyerine 1967 yılında başladığı sanat eğitimi sonrası figüratif gerçekçi resimler ile başlamıştır. Zamanla ikinci dalga feminist söylemin kişisel olan politiktir mottosuyla imge seçimlerine ve sanatsal biçimlendirme tarzına yön vermiştir. İlk projelerinde kadınlık halleriyle ilgili göndermelerle ilgilendiği ve genellikle kendi gündelik kişisel öyküsünden yola çıktığı görülmektedir. Bugüne kadar Amerika, Berlin, Viyana, Brüksel ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi uluslararası pek çok sanatsal mecrada sanatsal performanslarını gösterme şansı yakalayan sanatçı aynı zamanda pek çok ödüle layık görülmüştür. Frieze ve Art Brussels gibi pek çok önemli sanat fuarında temsil edilmiştir.

2009 yılından beri metin bağlamında ele alınan ve sanatçının genel olarak sürekli vurguladığı¹⁴ simetri, soyutlama ve kömür tozu kullanımı olarak tarif ettiği "Parmak İzi" serisine devam etmektedir. Parmak uçlarıyla kömür tozuna yön vererek yarattığı, doğaçlamadan ve performanstan da faydalanarak çeşitli yüzeylerde ürettiği resim üretme sürecini şekillendirmektedir. (Resim 9.-10.)

¹³ URL-14

¹⁴ URL-5

Resim 9: "Schick Gallery duvarda kömür parmak izleri", 2012 ¹⁵

Resim 10: Parmak #2, "Estrella Levante Sos 4.8" Duvarda Kömür Parmak İzleri, 2009, Jota Castro Küratörlüğünde Üç Günlük Bir Sanat, Panel Ve Müzik Festivali. ¹⁶

Geçici olarak tarif edilebilen duvar resmi serüveni Amerika Birleşik Devletleri'ne ait birçok galeri ve müzede performatif canlı seanslarla yaratılmıştır. İzleyiciye açık olarak sunulan performans çizim melezi çalışmaları, genel olarak geometrik soyut ve birim tekrarına dayalı motifsel özellikler barındıran çalışmalardır. Kömür tozu ve simetri arasında var olduğuna inandığı bir bağa odaklanan sanatçı, ortaya çıkan çalışmalarda genel olarak simetrik kurgudan faydalanmaktadır. İki elin aynı anda kullanılmasına bağlı gelişen, diğer yandan rastlantısal bir durum gibi de algılanan bu biçimlendirme, sanatçının simetri kavramı hakkında düşünmesine sebep olmuştur. Genelde daha tekin duygu durumları yaratmak için tercih edilen simetrik yapılanma dini temalarda, resmi ve kurumsal yapılanmalarda tercih edilen bir denge kurma çeşididir. Sanatçının eserlerinde karşımıza çıkan bu simetrik ve neredeyse bir makineden faydalanarak yapılmış gibi okunan teknik kusursuzluk, sanatçının parmak izlerinin organikliğine ve çizim yapma eyleminin performatif ve doğaçlamaya dayalı olmasına bir zıtlık yaratmaktadır.

Eserlerinde olasılıkların sonsuzluğu fikrine odaklanan sanatçı, çizgi, şekil, ton, doku gibi temel sanat öğelerini hareket, yön, ritim gibi temel sanat ilkeleriyle birleştirerek imge ve kompozisyonlarının sınırlılıklarını zorlamaktadır.

Kömür tozunun belli bir ısı ve basınç etkisinde elmasa dönüşmesi bilgisi sanatçıyı oldukça heyecanlandırmakta, hatta çalışmalarında ortaya çıkan simetri fikriyle, elmas madenin sahip olduğu simetrik yapılanmanın fikir olarak bağlanabileceğini düşündürmektedir. Kömürün madde olarak değersizliğine karşı, elmasın madde olarak değerliliği, kömürün kirli, bulaşıcı, dağılabilen, siyah ve opak yapısına karşı, elmasın temiz, saf, keskin, sert ve şeffaf özellikler barındırması sanatçının ilgisini oldukça

¹⁵ URL-15

¹⁶ URL-16

çekmiş görünmektedir. Olasılıkla bu zıt yapılanma sanatçının ilgisini çekerken sanatına da yön vermekte, böylece kusursuz bir simetrik kesim ile şekillendirilen elmas madenin maddi değerinin yükselişi gibi sanatçı da adeta kusursuz bir simetrisinin peşinde koşmaktadır.

Diğer yandan ele aldığı bir diğer düşünsel boyut, eserlerinde soyutlamayı kullanma fikridir. Bir takım doğa ve bitki örtüsü soyutlamaları olarak tarif ettiği kompozisyon denemeleri bu fikrin ürünleridir. (Resim 11.) Benzer şekilde parmak izi kullanma fikrini devam ettirdiği serilerinde soyut olandan çok, bir takım temsillere soyutlama dille yaklaşmaktadır. Sanatçının eserlerinde temalar değişse de biçimlendirme diliyle kurulan bir aynalaştırma söz konusudur. Meditatif performansları ilkel ifade diliyle birleştirerek sanatın iyileştirici gücünden de faydalanan sanatçı, adeta ruhsal olan ve fiziksel olan arasında bir bağ kurmaktadır. İncelikli ve detaylı çalışma tarzını bir müzik aletinin çalınmasındaki gibi bir ritimle örülmüş bir görsel ahenk olarak tarif etmek mümkündür.

Resim 11: Bloomberg Philanthropies'de kömür parmak izi duvar çizimi, 2015¹⁷

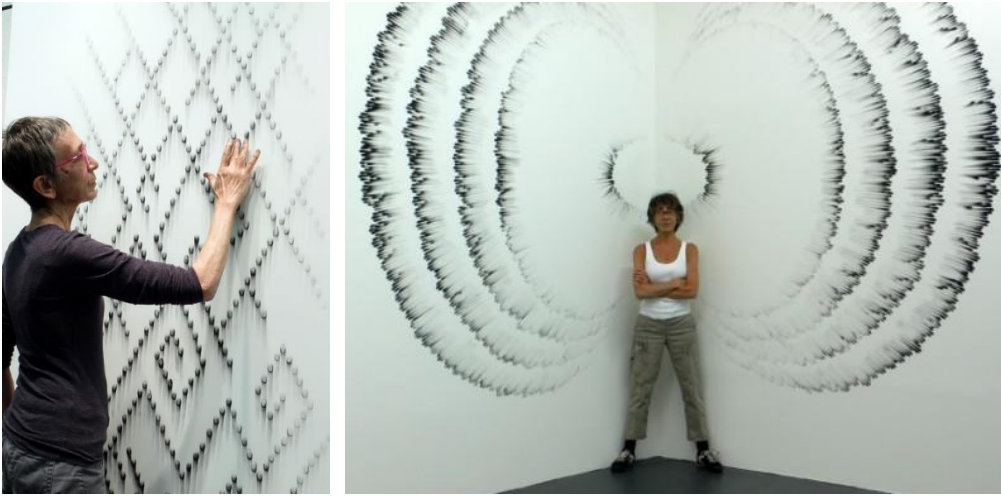
Kömür tozuna bulanmış parmakların yüzeyde bıraktığı ilk izler koyu tonlar yaratırken, ikinci ve üçüncü izler daha açık tonlu izler yaratmaktadır. Tona dair bu derecelendirmeden de faydalanan sanatçı, her parmak izinde aslında oldukça güçlü bir bilinçlilik ve ustalığa sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Böylece ustaca yürüttüğü ton değeri kullanımı ile yaptığı resimlerini, yüzey resmi olmaktan çıkarıp üçüncü boyut yanılması da yaratmaktadır. “Bu çizimlerin tümü tek bir hafif, dairesel kılavuz çizgiyle başlar. Parmak izi vuruşları daha sonra gözle yerleştirilir, derecelendirmeler parmağımızda daha az kömür kalmasıyla sonuçlanır”¹⁸ diyen sanatçı çalışmalarını, öz-

¹⁷ URL-17

¹⁸ URL-6

gürlük ve disiplin duygusu arasında konumlandırmaktadır. Sanatçının parmak izleriyle ördüğü tasarımlar oldukça dinamik bir ritme sahipken bu simetrik yaklaşım ve teknik kusursuzluk sanatçının kastettiği disiplin duygusunu ortaya çıkarmaktadır.

Her ürettiği projenin mekana ve bağlama dayalı olarak değiştiğine işaret eden Braun, aynı zamanda seçilen sınırlamalar dahilindeki olasılıkları keşfetmekle ilgilendiğini söylemektedir. İzleyicilerin izlemesi ve kayıt almasıyla yürütülen performatif projeleri uzaktan izleyen izleyici için merak uyandırıcı, daha yakından tanık olan ve gerçek parmak izlerini keşfeden izleyici için heyecan verici niteliktedir.

Resim 12: Lululemon - Hub Etkinlik Alanı, 3 Panel Üzerinde Kömür Parmak İzleri, 2015 ¹⁹

Resim 13. Duve Berlin – Berlin, İki Duvarda Kömür Parmak İzleri, 2010 ²⁰

SONUÇ

Suçla karşı mücadelede etkili bir silah, aynı zamanda halkların kontrolü içinde potansiyel bir araç (Corbin vd. s.229) olarak görülen parmak izi “doğru alınıp okunabilir hale getirildiğinde, bir kişiyle ve yalnız o kişiyle doğrudan bir bağlantı sunan” (Corbin vd. s.226) bir değer olarak tarih boyunca kullanılmıştır. İkonik başyapıtların mikroskobik incelenmeleri sırasında sanatçıların parmak izleri olduğu tahmin edilen çalışmalardan başlayarak, arkeolojik araştırmalardaki parmak izi keşifleriyle antropoloji bilimine yapılan katkılara kadar geniş bir alanda sanat ile ilişkilendirilerek kullanılan bir alan yaratıldığı da farkedilmektedir.

Metin kapsamında incelenen eserler neticesinde görüldüğü üzere; istemsizce yahut bilinçli bir şekilde hedef güderek olsun, yüzeyde parmak izi bırakma fikri sanat içinde karşımıza ısrarlı bir şekilde çıkmaktadır. Öyle ki; esere biriciklik değeri katma ve

¹⁹ URL-18

²⁰ URL-19

ana dair olanı belgeleme çabası, bazen bir imza niteliği kazandırarak taklitlerden korunma isteği, bazen ise esere bir stil kazandırarak özgünlük katma arzusunun ürünü olarak esere parmak izi bırakma, sanatçı ve tasarımcılar tarafından kullanılan estetik bir biçimlendirme diline dönüşmüştür.

Bu bağlamda Judith Braun'un sanatının da parmak izinin bir biçimlendirme dili olarak kullanılması sebebiyle, tüm bu gündemler ekseninde çok katlı bir okuma imkanı sunan, hem içerik hem biçimsel olarak sınırların zorlandığı, incelenmeye değer bir tavır olarak güncel sanat içinde kendine yer açmaktadır. Braun'un, teknolojiyle birleşen güncel sanat diline karşı, el işine dayalı organik etkiler barındıran sanatsal dilinin, disiplinin, sabrın, ustalaşmanın harmanlanması olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Barutçu S. (2008). *Parmak izlerinin adli antropolojik incelenmesi* [Fen Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Benjamin, W. (1993). Tekniğin olanaklarıyla yeniden üretilebildiği çağda sanat yapıtı. *Pasajlar*. Çev. Ahmet Cemal. Yapı Kredi Yayınları.
- Corbin, A. Courtine, J. J. Vigarello, G. (2005). *Bedenin tarihi 3 – Bakıştaki değişim: 20. yüzyıl* (Çev.: Saadet Özen). Yapı Kredi Yayınları.
- Filoğu, L. (1989). *Parmak basmak serbest*. Kültür-Sanat Eki. 5 Şubat 1989 tarihli (İsimsiz) gazete kupürü.
<http://openaccess.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/156560/001510527006.pdf?sequence=3&isAllowed=y> (Erişim tarihi: 19.06.2021)
- Önder, D. (1997). Biyolojik kimlik kartınız parmak izi. *Bilim ve Teknik*. Haziran 1997. <https://edergi.tubitak.gov.tr/edergi/yazi.pdf?dergiKodu=4&cilt=30&sayi=355&sayfa=60&yaziid=9850> (erişim tarihi: 30.08.2021)
- Sönmez, E. B. Özbek, N. Ö. Özbek, Ö. (2007). Avuç izi ve parmak izine dayalı bir biyometrik tanıma sistemi. *Akademik Bilişim'07- IX. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri* 31 Ocak- 2 Şubat 2007 Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, 578,579. https://ab.org.tr/ab07/kitap/sonmez_ozge_AB07.pdf (Erişim tarihi: 18.07.2021)
- Üngür, E. (2012-2013). Sarkis'in Opus serisi üzerinden mimari temsilin doğasına bir bakış. İtü mimarlık fakültesi, mimari tasarım doktora programı, 2012-2013 güz dönemi Algılama, Temsil, Tasarlama & Mimarlık Prof. Dr. Ayşe Şentürer. https://www.academia.edu/34898819/Sarkis_in_Opus_Serisi_%C3%9Czerinden_Mimari_Temsilin_Do%C4%9Fas%C4%B1na_Bir_Bak%C4%B1%C5%9F (Erişim tarihi: 09.07.2021)
- Varlık A. Çorumluoğlu Ö. (2011). Dijital fotogrametri teknikleri ile kişi tanıma. *Harita*

Teknolojileri Elektronik Dergisi, 3(2), 3. Erişim linki: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/84931> (erişim tarihi: 02.09.2021)

İnternet Kaynakçası

URL-1 Yalın, İ. (2021). Parmak izinin tarihi. Erişim linki: <https://t24.com.tr/yazarlar/irfan-yalin/parmak-izinin-tarihi,31023>. (erişim tarihi: 15.06.2021)

URL-2 Soylu, R. (2012). Sanatta biriciklik: Parmak izi. *Zafer Bilim Araştırma Kültür Sanat Dergisi*. Temmuz 2012. 427. Sayı. Erişim linki: <https://www.zaferdergisi.com/makale/13252-sanatta-biriciklik-parmak-izi.html> (erişim tarihi: 22.06.2021.)

URL-3 Carter, B. (2015). Zhang Yu. *Flash Art Magazine*. 9 November. Erişim linki: <https://flash---art.com/article/zhang-yu/> (erişim tarihi: 10.07.2021)

URL-4 Sanatçının kişisel web sitesi. Erişim linki: https://www.lozano-hemmer.com/pulse_index.php (erişim tarihi: 19.06.2021)

URL-5 Sanatçının kişisel web sitesi. Erişim linki: <https://judithannbraun.com/drawings> (erişim tarihi: 12.06.2021)

URL-6 Sanatçının kişisel web sitesi. <https://www.judithannbraun.com/drawings/fingerprint-on-paper> (erişim tarihi: 12.06.2021)

Görsel Kaynakçası

URL-7 Resim 1: "1 Ekim 1818 tarihli başparmak işareti olan ahşap oyma baskı kitap sayfası." <http://philosophyofscienceportal.blogspot.com/2011/06/first-evidence-of-thumb-print-for.html> (erişim tarihi: 20.06.2021)

URL-8 Resim 2: "Judith Braun, Otoportre". <https://tommybeautypro.files.wordpress.com/2013/01/e-judith-braun.jpg> (erişim tarihi: 10.07.2021)

URL-9 Resim 3: "Robert Rauschenberg, Factum 1 ve Factum 2, 1957 tuval üstüne karışık teknik ile üretilmiş, Moma Müzesinde sergilenmekte." https://www.moma.org/calendar/exhibitions/174?installation_image_index=33, (erişim tarihi: 01.07.2021)

URL-10 Resim 4: "Sarkis, Opus serisinden, suluboya ve parmak izi ile oluşturulmuş mimari plan". <https://www.galerist.com.tr/tr/opus-tr> (erişim tarihi: 12.07.2021)

URL-11 Resim 5: "Chuck Close, Fanny/Fingerpainting." <https://www.boredpanda.com/fanny-finger-painting-chuck->

close/?utm_source=pinterest&utm_medium=social&utm_campaign=organic
(erişim tarihi: 05.07.2021)

URL-12 Resim 6: "Get your hands dirty (Roland Tiangco'nun Dirt Po(or)ster projesi)".
<http://www.posterposter.org/get-your-hands-dirty-by-roland-tiangco/> (erişim tarihi:11.07.2021)

URL-13 Resim 7: "Zhang Yu, Pekin'deki stüdyosunda çalışıyor" (2010). Da Xiang sanat alanı, Tayvan. <https://flash---art.com/article/zhang-yu/> (erişim tarihi:13.07.2021.)

URL-14 Resim 8: "Pulse Index enstalasyonundan" https://www.lozano-hemmer.com/pulse_index.php (erişim tarihi:15.07.2021.)

URL-15 Resim 9: "Schick Gallery duvarda kömür parmak izleri", 2012
<https://www.judithannbraun.com/fingerprint-walls/fingering--8---skidmore-college--saratoga-springs--ny/view/4638058/2/4645769>, (erişim tarihi:15.06.2021)

URL-16 Resim 10: Parmak #2, "Estrella Levante Sos 4.8" Duvarda kömür parmak izleri, 2009, Jota Castro küratörlüğünde üç günlük bir sanat, Panel ve müzik festivali. (erişim tarihi:17.06.2021.)

URL-17 Resim 11: "Bloomberg Philanthropies'de kömür parmak izi duvar çizimi", 2015, <https://www.artprize.org/61641>. (erişim tarihi:17.06.2021.)

URL-18 Resim 12: "Lululemon - Hub etkinlik alanı, 3 panel üzerinde kömür parmak izleri", 2015 <https://www.judithannbraun.com/fingerprint-walls/fingering--26---lululemon-athletica--nyc> (erişim tarihi:19.07.2021.)

URL-19 Resim 13. "Duve Berlin – Berlin, iki duvarda kömür parmak izleri", 2010, <https://www.stuffmirror.com/wp-content/uploads/2012/05/Fingerprint-Paintings-by-Judith-Braun-04.jpg> (erişim tarihi:19.07.2021.)

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Batılılaşma İdeolojisi Bağlamında Alafrangalık
Olgusunun Türk Tiyatrosunda Aile Kurumuna
Yansıması

Reflecting the Phenomenon of Alafrangalik in
the Context of Westernization Ideology to the
Family Institution in Turkish Theater

Mehmet Sabri ŞENOL*

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье:

Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Şenol, M. S. (2021). Batılılaşma ideolojisi bağlamında alafrangalık olgusunun Türk tiyatrosunda aile kurumuna yansıması. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 303-327.

Şenol, M. S. (2021). Reflecting the phenomenon of alafrangalik in the context of westernization ideology to the family institution in Turkish theater. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 303-327.

 10.29228/kesit.51679

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 06.07.2021

Kabul/ Accepted/ Принимать: 09.09.2021

Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена
Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это
произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncüyl Üniversitesi, sabrisenol@yyu.edu.tr

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Batılılaşma İdeolojisi Bağlamında Alafrangalık Olgusunun Türk Tiyatrosunda Aile Kurumuna Yansıması¹

Reflecting the Phenomenon of Alafrangalik in the Context of Westernization Ideology to the Family Institution in Turkish Theater

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sabri ŞENOL

Öz: Osmanlı'nın Batı'yı model alan politikaları Gülhane Hattı Hümayunu ile başlamış, Batılılaşma sürecine girilmiştir. Bu süreçle birlikte politikadan sanata, görgü kurallarından, aile içi ilişkilere tüm alanlarda radikal değişimler yaşanmaya başlamıştır. Gündelik hayatta Batının gördüğü sorunsuz kabul, tiyatro alanında da yansımasını bulmuştur. Sahnede yansımasını bulan konu ve temalardan en önemlilerinden biri Aile'dir. Geleneksel tiyatrodaki kutsal inanışların etkisiyle dışlanan aile, evrensel bir kurum olması ve ortaya dramatik durumlar çıkarmaktaki elverişliliği nedeniyle Batılılaşma ideolojisiyle gelişen Türk tiyatrosunun da merkezine yerleşmiştir. Batılılaşmayla birlikte gelen değişim, aile kurumunu farklı biçimlerde etkilemiş, bu etkinin en ilginç olanlarından birisi de Alafrangalık tutkusu olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Batılılaşma, değişim, aile, tiyatro, alafrangalık.

Abstract: The Ottoman Empire, which took the West as a model, started with The Royal Declaration of Gülhane and the process of Westernization was entered. Along with this process, radical changes began to occur in all areas from politics to art, from etiquette to family relations. The uneventful acceptance of the West in daily life has also found its reflection in the field of theatre. One of the most important subjects and themes that find their reflection on the stage is Family. The family, which is excluded under the

¹ "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışmanın yazarın "Batılılaşma İdeolojisiyle Gelişen Türk Tiyatrosunda Aile Dramı (2006)" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article. This study was produced from the author's master's thesis titled "Family Drams in Turkish Drama Developed with Westernisation Ideology (2006)".

influence of sacred beliefs in traditional theater, has also settled in the center of Turkish Theater, which developed with the ideology of Westernization, due to its universality and its convenience in creating dramatic situations. The change that came with Westernization has affected the family institution in different ways, one of the most interesting of this effect is the passion of "Alafrangalık".

Keywords: Westernisation, chancing, family, theatre, alafrangalik.

GİRİŞ

Yaşadığımız dünyada en geçerli olgulardan biri "değişim"dir. Doğu ve Batı'nın coğrafi terimlerden daha çok birer uygarlık alanı ve anlayışını temsil etmeye başlaması "değişim" kavramı ile mümkün olabilmiştir. Doğu'nun aradan çekilmesiyle değişim kavramını temsil eden tek bir olgu kalmıştır. Batı, Batı, sömürgeleştirme ideali bağlamında kapitalizm aracılığıyla ekonomik alanda başarıyı yakalayarak, biriktirdiği zenginlik ve refah nedeniyle neredeyse bütün ulusların hedefi olmuş, gelinen bu süreç, Batı Uygarlığının hâkim evrensel norm ve ulaşılması gereken kutsal bir hedef olarak algılanmasını getirmiştir. Batı Uygarlığının zenginlik, refah ve gelişme bağlamında öne çıkardığı sanayileşme, teknolojik evren ve tüketim kültürü, genel geçer bir kabul gördüğünden, Batı, toplumsal hayatın merkezi dinamiği olarak kabul görmeye başlamıştır. Böylece geriye kalan diğer parçaların, halkların özgün yanları, kendilerine özgü moral değerleri, alışkanlıkları, yeme içme ve giyim tarzları, kültürel biçimlenişleri ve kimlikleri, yaşam biçimleri bir kenara konularak, Batılı referanslar ülkelerin gündelik yaşamlarının merkezlerine yerleşmiştir. Bu değişim, özellikle aile kurumunu etkilerken, ortaya çıkan yansımalar tiyatro kurumunun da ilgisini çekmiş, yaşanan değişim sahne üzerine çıkarılmıştır. Batılılaşma ideolojisiyle bağlamında ortaya çıkan değişim; Osmanlı / Türk toplumunun aile kurumunu da etkilemiş, önemli yansımalarından biri olan Alafrangalık tutkusu sıklıkla ele alınmış, oyunlarda eleştirilmiştir. Makalede, oyun seçimlerinde göz önüne alınan ana kıstas, bir önceki dönemde olmayan, fakat Tanzimat ile birlikte ortaya çıkan, ailenin bireylerine ve onların gündelik hayatına yansıyan "Alafrangalık Tutkusu" iken, Cumhuriyet sonrasına yansıyan oyunlarda gene Alafrangalık Tutkusunun etkilerinin izi sürülmüş; incelenen süreç 1970'li yıllarla sınırlandırılmıştır.

Aile Kavramı

Aile Kurumu, şüphesiz toplumsal yapının en sık değişip dönüşen unsurlarından birisidir. Ailenin sosyal yapıyı var eden en küçük birim olması ve toplumun devamlılığını gerçekleştiren temel yapı olarak kabul edilmesi onun önemini daha da öne çıkarmaktadır. Toplumun ve kültürün yeniden üretildiği temel yapı olan aile, binyıl-

lardan beridir toplumun ana çekirdeğini oluşturan öncelikli sosyal kurum olma özelliğini devam ettirmektedir.

“Aile; biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş özdeksel ve tinsel zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal yönleri bulunan toplumsal bir birimdir.” (Sayın, 1990: 2).

İnsanların tümü genel olarak bir aile birimi içinde yaşamaktaysa da ailelerin şekli, yapısı, oluşumu, kendilerini var etme ve devamlı kılma biçimleri toplumdan topluma değişmekte, aynı toplumda, farklı zaman boyutlarında, farklı aile yapıları gözlenmekte, bu yapılar ise birçok etkileyene göre şekillenmektedir. Türk toplumunda da diğer bütün toplumlar gibi değişik aile yapılarına rastlanırken, değişen zamanın izleri en belirgin olarak toplumun en küçük birimi olan Türk ailesi ve onun sistemi üzerinde gözlenebilmektedir. Türk aile sistemi; İslamiyet öncesi Türk aile yapısı, İslamiyet sonrası veya İslam kimliği içinde Türk aile yapısı ve Batı uygarlık alanı doğrultusunda şekillenen Türk aile yapısı olmak üzere üç safhada sınıflandırılabilir (Türkdoğan, 1993: 29). Türklerin İslamiyet’i kabul etmeleriyle birlikte sosyal kurumlar ve özellikle de aile kurumu yoğun biçimde İslami normların etkisi altına girmiştir. Türkdoğan, maruz kalınan bu etkinin Türk ailesinin gelişim çizgisini değiştirmedeğini iddia etmekte, bu konuda Eski Türk kültür kodlarını referans göstererek, Şaman töre ve gelenekleri yerine İslami inanç ve değerler sistemine geçişin, geleneksel kültür kodlarının sürmesini sağladığını ve Türk ailesinin kendi tarihi gelişim çizgisini bozmadığını ifade etmektedir (Türkdoğan, 1993: 49). Ailenin temel üretim birimi olduğu bütün geleneksel toplumlarda olduğu gibi, Osmanlı toplumunda da geniş aile tipinin yaygın olduğu görülmektedir. İç içe geçmiş sosyal ilişkilerin yansımaları bulduğu bu geniş aile, üç kuşağın bir arada yaşadığı, hatta yakın akraba ve kardeşlerin ailelerini de içeren birleşik bir topluluk olarak tanımlanabilir. Bu durum Osmanlı ülkelerindeki Müslümanlar kadar, gayrimüslimler içinde söz konusudur. Osmanlı tahrir defterlerindeki kayıtlar dikkate alındığında, Osmanlı toplumunun hane halinde yaşadığı görülmektedir. Hane denen birimi meydana getirenlerin nüfusunun beş kişi civarında olduğu, yalnız hane nin her zaman bağımsız bir aile olmadığı söylenebilir. Çoğunlukla bir avlunun etrafında çevrelenmiş olan konutlarda, aynı ailenin üç kuşağına mensup bireylerin sosyal ve ekonomik bir ünite halinde yaşadıkları, bu birliği ise çoğunlukla aynı mahallede bulunan yakın akrabaların tamamladığı görülmektedir (Ortaylı, 1984 : 79).

“Birlikte üreten geniş aile, birlikte tüketir. Bünyesinde üç kuşağın bütün üyelerini barındıran geniş ailenin kadınları birlikte diker, birlikte kışlık yiyeceği hazırlar, birlikte gezilir ve eğlenilir. Ailenin erkekleri inşaat ve tamiratu, erzak alımını birlikte geniş aile için yaparlar. Çekirdek aile çoğun bağımsız bir ünite ola-

rak yasamaz. Karı ve koca ve çocukların kendi dar aileleri için ayıracakları vakit ve enerji yoktur” (Ortaylı, 1984: 80).

Erkeğin aile bireyleri üzerinde geniş çaplı sulta yetkisine sahip olduğu tarihteki Roma ve Çin aileleri Pederşahi aile olarak bilinmektedir. Pederşahi aile düzeninde ev halkı ve ailenin diğer fertleri aile reisinin malı sayılır ve aile reisi isterse bu üyeleri satabilir, öldürebilir ya da hibe edebilir. Konak hayatı, babanın sahip olduğu erk ve otorite ya da ilişkilerin kurgulanma biçiminden dolayı Türk ailesinin Pederşahi olduğu düşünülebilirse de; Türk ailesi, kadın hukukuna karşı duyarlı olması sebebiyle yarı - pederşahi aile olarak tanımlanmaktadır (Fındıkoğlu, 1999: 648). Ziya Gökalp'e göre ise ataerkil otoritenin yoğun olarak hissedildiği Türk ailesi özü itibariyle pederşahi değil, pederi aile özellikleri taşımaktadır. Pederi ailede, aile reisi ya da baba, pederşahi ailedeki gibi aile bireyleri üzerinde geniş çaplı sulta yetkisine sahip değil, sadece demokratik bir velayet yetkisine sahiptir. Pederi aile yapısında baba tarafından olan akrabalar ile ana tarafından akrabalar birbirine eşittir. Baba söz sahibi olmakla birlikte aile ile ilgili islerde ananın fikrine başvurur. Çocuklar ile kadınlar önemli haklara sahiptir (Ziya Gökalp, 1963 :110).

19. Yüzyıl başlarında Osmanlı devleti oldukça kötü günler geçirmektedir. Fransız Devriminin etkisiyle daha da artan uluslar sorunu her yerde patlak vermekte ve ardı ardına uğradığı yenilgiler sonucu hızla toprak kaybeden imparatorluğun geleceği pek de aydınlık görünmemektedir. Sırp ve Yunan ayaklanmalarının sonucu, Mısır'daki Mehmet Ali Ayaklanması ve Kapitülasyonların yabancılara verdiği ayrıcalıklarla Osmanlı devleti çöküşün eşiğine gelmiştir. Sömürü düzeni kapitalizmin gelişmesiyle daha da genişlemekte, Osmanlı ülkesi, hammadde kaynağı ve Pazar olarak kullanılmaktadır. Yönetici sınıfa göre bu durumdan kurtulmanın tek yolu acilen ıslahat yapmak ve Batılılaşmaktır (Ortaylı, 2005 : 29). Yaşanan sürecin ekonomik niteliklerini kavrayamayacak durumda olan halk, daha çok yüzeysel farklılaşmaları algılamış, giyim-kuşam, kadın-erkek ilişkileri, hayat tarzı gibi üst yapı kurumlarına ilgi göstermiştir (Cem, 1973 : 251-264). Batılı hayatı taklit anlamın da gelebilecek olan bu hızlı ve bire bir değişim topluma yeni kavramların girmesi sonucunu da doğurmuştur. Alafrangalık kavramı, Osmanlı'da İkinci Mahmut devrinde, başlatılan Avrupalı (Frenk) usulüne uygun yaşayış ve kıyafet ıslahatıyla toplumumuza girmiş, eskiden beri kullanılan kaftan, cepken, cübbe, vb. yerine setre denilen, uzunca etekli, önü ilikli, Avrupa kesimi ceketler, altta da, şalvar, çakşır, potur, vb. yerine setre pantolon giyilmeye başlanmıştır. Setre ve pantolon giyiminden bir süre sonra 1860-1875 arasında, kolalı gömlek (Frenk gömleği) ve boyun bağı da kullanılmaya başlanır. Bunlar, özellikle gençler arasında sıklık ve alaf-rangalık işareti sayılmıştır. Konser ve balolara katılım, Padişah tarafından resmi davetlerde şarap içme izninin verilmesi, Fransızca öğrenme, opera ve bale gösterilerine katılım, mobilya ve dekorasyonda Fransız çizimleri, İkinci Meşrutiyet yıllarında ise İngiliz ve

Amerikan mobilyaları, Beyoğlu'nda kafeşantanların açılması ve erkeklerin buralara gidişi, evde oturan kadını eğitmek amacıyla gazete, mecmua ve risalelerin yayını, belediye bahçeleri, Avrupai tarz ev düzeneği, şarkı, dans ve piyano öğrenimi, saça şekil verme modası, konuşma arasına Fransızca kelimeler serpiştirmek, tiyatroya gitmek ve 1869'da çıkan ilk kadın gazetesi Terakki Muhaderat bu dönem Batı etkisiyle oluşan ve gündelik hayata yansıyan yeniliklerdendir. Batıdan ithal edilen eşyalarla birlikte tüketim alışkanlıkları yavaş yavaş değişir. Çatal, bıçak kullanımı, Levantenlerin dönüştürdüğü iç mimari tarzı, Beyoğlu'nda Avrupai tarzda kanepeler ve sandalye satışı hep bu dönem yenilikleridir ve toplumsal yaşantı klasik ailenin alışkanlıklarını hızla değişime uğratmaktadır (Özer, 2005 : 23-50).

“Batıdan alınan aletler, mobilya ve giyim eşyaları özel yaşamdaki bedensel alışkanlıkları açıkça etkiliyordu. Yüksek arkalıklı iskemlelerde oturmak farklı kas dizilerini çalıştırıyor, yemekleri alafranga tarzda yemek daha önce aynı yemek kabına kasık daldıran aile üyeleri arasında belirli bir mesafeye, hatta resmiyete yol açan bir takım yeni kurallar getiriyordu.(...)Yeni görgü kuralları eski Osmanlı adabının tam tersine önce kadınlara servis yapılmasını gerektiriyordu. Bütün bunlar (...) eski saygı kurallarını “medeniyetsizlik” saymaya yol açabilecek bir değer hiyerarşisinin yeniden biçimlendiğini göstermekteydi” (Kandiyoti, 1998 : 106).

Kapitalistleşme süreci ve Batılılaşma olgusu, kendilerini çok farklı ayrıntılarda kurgulayarak geleneksel yapıları bozuma uğrattıklarından, Tanzimat ile birlikte Türk ailesinin yapısıyla ilgili kabul edilebilir bir yargı olarak benimsenen Ziya Gökalp'in tarif ettiği “Pederi Aile Formu” da önemli değişikliklere uğramış, modernleşme, ailede radikal dönüşümler yaratırken, bu dönüşümlerle birlikte erkek de değişmiştir. Yaşanan ideolojik müdahalenin sonucunda erkeğin eski toplumsal tavrını sürdürmesi, değişip dönüşmemesi mümkün değildir. Eskinin Peder'i, hiyerarşi, değişmezlik ve mutlak otorite simgesi erkek, artık eşler arası duygusal mesafenin azaldığı, eşyle birlikte çocuklarının bakımına yardımcı olduğu ve eşyle ailesinin diğer fertlerinden bağımsız kalabileceği bir aile ortamına özlem duymaktadır. Osmanlı aile hayatına ilişkin edebi ürünler verirken mağdur kadını öne çıkararak, kadının cehaleti, özel alana kapatılması, çok eşlilik ve tek taraflı boşanmanın konu edildiği romanları yazan işte bu modernist reformcu erkeklerdir.* Konular arasında geçen görücü usulü evlilikler ve entelektüel anlamda yetersiz eşlere getirilen eleştiriler Osmanlı erkeğinin değişen eril formunun sonucudur. Tanzimat romanının işlediği erkek tipi klasik Osmanlı erkeğinin tam zıddı, züppe, kadınsı ve özentili bir tiptir.** Bu tip, gösterişten kaçınan, cemaatçi Osmanlı muhafazakârlığına bir tehdit olarak okunabileceği gibi ağırbaşlı Osmanlı erkek prototipine bir tepki olarak da değerlendirilebilir. Babalık rolü de modern erkek için yeniden tanımlananlar arasındadır. Mesafeli ve otoriter baba ikonu yerini farklı bir baba modeli-

ne terk etmiştir. Osmanlı ataerkilliğinin sona erdiği olarak okunabilecek olan bu durumun bir kararsızlık yaratması ve bir boşluk oluşturması şaşırtıcı değildir. “Roman yazarı bir yenilikçi ve reformcu olarak tavrı aldı, ama vesayetçiliği her zaman yeniliğinin önüne geçti. Çünkü roman yazarına göre ortada eğitilecek bir halk ile siyasi vasisini kaybetmiş bir kültürün acil bir vasi gereksinimi vardı” (Parla, 2002:13-14). Nitekim “ilk Osmanlı romancılarının bu özlemi “babasız ev” mecazıyla eserlerine yansımış, oluşan boşluğu romancı kendisi “baba rehber” rolünü üstlenerek doldurmaya çalışmıştır (Kandiyoti, 1998:107-109).

“Yenileşme hareketinin temelini doğunun ahlaki ve kültürel boyutlarıyla Doğu’nun dünya görüşü oluşturmalıdır; bu dünya görüşünün bekçisi toplum düzeyinde padişah, aile düzeyinde baba, edebiyat düzeyinde yazardır. Tanzimat gibi mutlak otoritelerin zaafa düştüğü süreçlerde, dünya görüşü hala mutlakçı olmaya devam ediyorsa, yazara babalık görevi düşer. Her Tanzimat yazarının içinde bir “mürebbi-i efkar*” gizlidir; her satır “nazende tıfl”ın** terakkisi*** içindir”(Parla, 2002:19).

Osmanlı Devletinin tarih sahnesinden silinmesinin ardından kurulan Türkiye Cumhuriyetinde Batılı normlar etkisiyle şekillenen Türk ailesi, hem Batı görünümüyle biçimleriyle hem de geleneksel kalıplar içindeki görünümüyle tam bir geçiş dönemi ailesi özelliği göstermekte (Aydın, 1997: 64), Türk aile yapısı Cumhuriyetle birlikte demokratikleşme yönünde köklü değişimlerden geçmektedir (Ozankaya, 1999 : 366). Özellikle aile içi bireyler arası demokratikleşme ve bu olgunun kadının konumuna yansımaları Türkiye’deki ailenin farklılaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Türkiye’deki aile yapısına bakıldığında, karı- koca ve evlenmemiş çocuklarından oluşan Çekirdek Aile, aile başkanı, karısı, evli oğulları, gelinleri ve torunlarının bir araya gelmesiyle oluşan Ataerkil Geniş Aile, aile başkanı, onun ana-babası, bekâr kardeşleri ya da karısının bu tür yakınlarından oluşan Geçici Geniş Aile, ölüm, boşanma, ayrılık gibi sebeplerle karı ya da kocadan birinin ya da her ikisinin bulunmadığı Parçalanmış Aile ve iki dul kız kardeşin birlikte oturduğu Eksik Aile olarak sınıflandırılabilir (Timur, 1972 : 27-28). Kapitalist sanayi toplumunun ya da endüstrileşmenin çekirdek aileyi doğurduğu yönündeki Parsonsçu modernleşme kuramı, bir dönem geniş kabul görmekte (Poster, 1989: 117), gelişmiş ülkelerde çekirdek aile tipinin yaygınlaşması, geleneksel kırsal toplumdaki modern endüstriyel topluma geçişle açıklanmaktaydı (Kandiyoti,1984: 24). Modern Türkiye’de toplumsal değişim, dönüşüm ve ailenin büyük niteliksel değişimi ise esas itibarıyla yirminci yüzyılın ortalarında, kapitalistleşme sürecinin kırsal bölgelere kadar sokulmasıyla yaşanmaya başlamıştır. 1945-50 yıllarıyla birlikte Türkiye, kırdan kopuş, sanayileşme ve kentleşme sürecine girmiş, bu yıllara kadar durağan bir seyir izleyen aile yapısı, değişip dönüşen toplumsal yapı ile birlikte hızla değişmeye başlamıştır. Yaşanan değişim ve dönüşümden sonra Türkiye’deki aile biçimini hane

halkı esasına göre sınıflandıran yaklaşım, hane içerisindeki fert sayısının göz önüne alarak Türk ailesini Büyük Aile* ve Küçük Aile (Merter, 1990 : 27-28) olarak bölümlen, İbrahim Yasa, aileyi yerleşim yeri esasına göre sınıflandıran yaklaşımında ise Türk ailesini Büyük Kent Ailesi, Kasaba Ailesi, Gecekondulu Ailesi, Köy Ailesi ve Göçebe Ailesi olarak bölümlenmektedir (Kongar, 1982 : 227). Kırsal Aile, Gecekondulu Ailesi ve Kentsel Aile, Türkiye'deki aile yapıları içerisinde ailenin biçimlenmesi anlamında birbirinden farklı sonuçlar doğuran ve radikal dönüşümler geçiren üç aile yapısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal Ailede yaşanan bu değişim ve kopuş "1950'den sonra yaygınlaşan ve hızlanan kapitalistleşme süreci ile belirginleşmiş, keskinleşmiştir" (Özbay, 1984 : 41) Kent hayatıyla birlikte ailenin eğlence ve dinlenme anlayışı da değişir. Öncelikle dinlenme ve eğlenme ayrı ayrı gerçekleştirilir. Kentli aile tiyatro, sinema, sergi, konser gibi eğlence alanlarında bu gereksinimini karşılar. Yıllık izinler ve turizm büyük kentte ücretli çalışmanın ortaya çıkardığı, evin dışında ticarileşmiş dinlenme biçimleridir. Kentin çalışma ve iş hayatı, ailelerin konumlarına ve saygınlıklarına yeni ölçütler getirmiştir. Bundan böyle itibar sağlayan gösterişçi tüketim olgusu öne çıkmakta, satın alma gücünü sergileyen aile itibar kazanmaktadır. Aileler, eski ailede olmayan, farklı kökenlere ait doğum günü, yılbaşı gibi kutlamalara yönelmekte ve kentler ise bu faaliyetlere çeşitli ticari örgütsel kolaylıklar sağlamaktadır (Kıray, 1984: 69-78). Reklamcılık sektöründeki gelişim, bireyin teknolojik aygıtlar aracılığıyla reklama maruz kalması, bu değişime yardımcı olmakta, tüketim alışkanlıkları öncelikle ailede kazanıldığından, anne babasını taklit eden çocuk, sunulu tüketim alışkanlığını edinmeye başlamakta, bu durum ise ailenin geleneksel tüketim alışkanlığını kaybetmesine neden olmaktadır (Tokgöz , 1984 : 236-237). Ataerkil geniş aileden çekirdek aileye geçerken akrabalar arası ilişkilerin zayıfladığı ve üyeler arasında daha eşitlikçi ilişkilerin oluşmaya başladığı düşünülse bile, ailenin işlevlerinin çoğunu yitirdiği, kendi bünyesinde dönüşerek kapitalist toplumla uyumlu ilişkiler kurabilen yeni bir dengeye ulaştığı, örneğin üyelerine manevi destek olma işlevinin eskiye oranla arttığı görülmektedir. Zaman mekân ilişkisi bağlamında ailenin bir aradalığı azalırken, çoğu olgu ticarileşmiş, o güne kadar ailenin karşıladığı birçok işlev farklı kurumlar tarafından karşılanmaya başlamıştır. 1950'den sonra Pazar için üretimin başlaması ve ulaştırma imkânlarının artmasıyla birlikte köylerin kentle olan ilişkilerinin yoğunlaşması, eğitimin köylüler üzerindeki öneminin artmasını sağlayınca, aileler, eğitimin kapitalistleşme süreci içinde yaşam biçimlerine kattığı kolaylıkları görüp ilkökul eğitime değer vermeye başlamışlardır. Ücretli emeğin verimli üretim yapabilmesi için donanımlı olması gerekmekte ve bunun yolu ise eğitimden geçmektedir. Ailenin üyelerine verdiği eğitim bu donanımı sağlayamadığından yeni düzende işlevsel olamamakta, eğitimin yaygınlaşması, kapitalizmin gelişimi için zorunlu olduğundan, bireylerin daha çocukluktan başlayarak aile dışındaki kurumlarda eğitim görmelerini zorunlu kılmaktadır. Böylece aile, toplumsal değerleri genç kuşaklara aktararak toplumun yeniden üretilmesindeki

hayati rolünü başka kurumlarla paylaşmak zorunda kalmış, bu durum ise ailenin sosyalizasyonla ilgili işlevlerini zarara uğratmıştır (Özbay, 1984 : 36-64). Bu kazanımlarla birlikte daha çok kenttekiler olmak üzere kadınlar, moda, eğlence, eğitim ve çalışma gibi yollarla haremlik-selamlık geleneğini kırarak toplumsal hayata katılmakta ve mahrem alandan sıyrılarak toplumsal görünürlük kazanmaktadırlar. Kadınlar, peçe ve çarşafı kullanmayarak şeriatın kurguladığı mahrem yaşam dairesini kırmakta, “Batılılaşma, kadın-erkek mekanlarını ve ilişkilerini yeniden düzenleyerek, İslami geleneklerin belirlemiş olduğu toplumsal dokuyu çözmektedir” (Göle, 2004 : 73). Batılılaşmayla birlikte kadınların kentsel mekânlara çıkışı, erkeklerle sosyal ortamlar paylaşımları, aile gezmelerine gitmeleri artık sık karşılaşılan bir durum olmuştur. Kadınlar, aksam üstleri pastaneye gitmek, ata binmek gibi alışkanlıklar edinmiş, bunlar medeni davranışlar olarak yerleşmeye başlamıştır. Bütün bu yenilikler doğaldır ki ev içi hayata da yansiyacak, modernlik kadın erkek ilişkilerinde de yansımasını bulacaktır (Göle, 2004 : 92). Özbay’a göre “Modernliğin ev mekânına yansıması, orta sınıflarda harem ve selamlığın oturma ve misafir odasına dönüşmesidir. Kadın erkek bu odalarda misafirler ağırlamakta, kadının kamusal alana girişi böylece başlamaktadır” (Durakbaşa, 1998 : 44). Bütün bu gelişmeler enine boyuna çizilmiş, doktriner ölçülerle belirlenmiştir.

“Kemalizm, siyasal alandan çok yaşamsal alanın derinliklerini, kolektif kimliği ve cinsiyet ilişkilerinin tanımını, Batı kültürel modelinin manyetik alanına sokmuştur. İslami Doğu ile modern Batı dünyası arasındaki en bel vermez farklılığı, yani kadınların tecrit edilmesini hedef almıştır. Kadınların görünürlük kazanması medeniyet değişimini teshir edecektir. İlkokuldan itibaren kız-erkek karma eğitim, kadınların okuyarak meslek sahibi olmaları, kadınlara verilen siyasi haklar, kadınların peçe ve çarşaftan sıyrılması, tüm bunlar kadının gövdesel, kentsel ve kamusal görünürlüğünü sağlayarak, kadının tecriti üzerine kurulu Müslüman toplumu karşısında Batıcı medeniyet projesini pekiştirmiştir” (Göle, 2004:101-102).

Batılılaşmayla Gelen Değerler Değişiminin Alafrangalık Bağlamında Oyunlardaki Aileye Yansıması

Değişen dünya ve toplumla birlikte tiyatronun ele aldığı konular da değişir. Var olduğu günden beri iletisini çarpıcı ve kolay anlaşılır bir biçimde iletmenin yollarını aramış olan tiyatro, ilgilendiği konular ve sorunlar değişse bile, bu konu ve sorunları işlediği ortamları pek değiştirmemiştir. Tiyatro sanatının iletisini şekillendirirken vazgeçemediği ortamların basında “aile” gelmektedir. Aile, kültürün aktarıldığı bir mekân olması nedeniyle yüzyıllardır tiyatronun en gözde mekânlarından. Birey bu ortamda geçmişin ve şimdinin değerleriyle donatılır. Gelenek, görenek, töre, ahlak gibi bireyi şekillendiren ve bireye dünya içinde bir duruş kazandıran temel öğeler, aile kurumunun sıcak ve etkili ortamında bireye aktarılır. Aile, bireyin, varoluşun bilincine

vardığı yerdir. Yaşama karşı, kendine ve çevresine karşı bu ortamda bilinçlenir, bilinçlendirilir. Birey'in algıları bu ortamda gelişir, değişir ve dönüşür. Bireyin sosyalizasyonunun gerçekleştiği ilk mekân olan ailede birey, kendisiyle, çevresiyle ve toplumla ilişki kurmayı öğrenir. Aile, insan hayatının çocukluk, ergenlik, gençlik, evlilik, baba olma, anne olma, dede olma, nine olma, ihtiyarlık ve ölüm gibi dönüm noktalarının yaşandığı yer olduğundan, bireyin açmazlarını, sevinçlerini, mutluluklarını, korkularını, kızgınlıklarını, heyecanlarını, hayal kırıklıklarını, üzüntülerini, değişim ve dönüşümlerini en saf ve en doruk noktada izleyebileceğimiz bir mekândır. Aile, bireyin sosyal ve psikolojik olarak hayata hazırlandığı yerdir. Birey; konuşmayı, gülmeyi, ilişki kurmayı, sevmeyi, sevmeyi, paylaşmayı, güçlü olmayı, ayakta kalmayı, çatışmayı, saygıyı, terbiyeyi, milli duyguları, ibadeti ve cinselliği hep bu kurumda öğrenir. Toplumda meydana gelen her türlü değişim ve dönüşüm bireyde, dolayısıyla da ailede yansımaları bulur. Aile, "kimlik" in yeniden inşa edildiği yerdir. Aile, daha çok gelişen durumu gözler önüne sermek, Ailenin toplumsal anlamdaki çağrışım alanından faydalanarak günün yaşanan travmasını vermek için bir platform olarak kullanılmaya başlanmıştır. Doğu İslam uygarlığından Batı uygarlığına geçiş süreciyle birlikte Batıyla sağlanan yakınlaşma sonucunda bir değerler değişimi meydana gelmiş, topluma yerleşen Batılı yaşam biçimi ile geleneksel değerlerin karşılaşması ilişkiler düzeninde uyumsuzluklar meydana getirmiştir. Bu uyumsuzlukların ilk yansımaları tiyatrodaki şekilsel Batı taklitçiliğinin sonuçları anlamında görülür. Batılı kültürü derinlemesine tanımayan, fakat Batılı gibi yaşamaya gayret eden bir kısım zümre, Batıyı taklitten öteye gidememektedir. Batılı yaşantıya özenen ve tamamıyla Batıyı taklit eden bu zümre eleştirilmekte, bu tipler "skolastik espriyle yöneltilen bir yarı-kast toplumunun uluslararası kapitalizmle eşitsiz bir şekilde birleşmesinin ortaya çıkardığı yeni bir insan ("Alafranga Züppe", "Turfanda")" (Timur, 1991 : 290) olarak tanımlanmaktadır.

"Toplumumuzda Batılılaşmanın yanlış anlaşıldığını belirlemek üzere (...) ele alınan züppe erkek, züppe kadın tipi(...) Batı kültürünü özümlememiş olmasına rağmen kendini Batılı ve modern sayar. Batıların günlük yaşantı ve eğlence biçimlerini kendi yaşantısına uygulamaya çalışır. Çoğu kez ulusal töre ve ahlaka ters düşer, fakat halkı küçümsediğinden buna aldırış etmez. Züppe tipi, bu dönemin başlangıcında yazılan oyunların bazılarında Osmanlı döneminden kalma varlıklı kişidir. Avrupa hayranı ve azınlık dostudur. Seyahat etmeyi sever, poker oynar, Fransızca konuşur, kadın erkek ilişkilerinde özgürlükten yanadır. Bu dönemin ikinci yarısından sonra ele alınan züppe tipi ise, genellikle yasa ve ahlak dışı yollarla mal ve mülk edinmiş bir yeni zengindir. Eski İstanbul varlıklılarının yaşantısına özenir ve onu taklit eder. Bu oyunlardaki züppe tipi aynı zamanda çıkarıcıdır" (Şener, 1972 : 80).

İlk bölümde gündelik hayatta ortaya çıkmasını tarif ettiğimiz alafrangalık, Tanzi-

mat döneminde ailenin konu edildiği oyunlarda da sıklıkla karşımıza çıkan ve eleştirilen bir olgu olmuştur. Bu oyunların bazılarında, aile fertlerinden birinin alafrangalık özentisi aileyi zor duruma düşürür, aile kurumu bu alışkanlıktan zarar görür. Batılılaşma ile gelen değerler değişimiyle birlikte fertlerde gözlenen taklide ve özentiyeye dayalı şekilsel farklılaşma, aileler üzerinde de etkisini gösterecektir. Batılılaşma sonrasında ailelerin bir kısmı Batılı değerlere kendini sıkı sıkıya kapatırken, bazı ailelerin ise bu rüzgârlara kendini kontrolsüzce kaptırdığı ve yeni bir kimlik arayışına girerek yozlaştıkları gözlenir. Aile üyelerinin Batı'daki gibi bir hayat biçimini (Timur, 1991: 290) özlemeleri ve bu tarzı taklide kalkışmaları yeni bir anlayışın doğmasına sebep olmuş, bu yeni durum aile kurumunu temelden sarsarken, kutsal ailedeki çözümleri fark eden yazarlar, Avrupa merakı olarak da nitelenen alafranga davranışlar sergileyen bu aileleri ve onların üyelerini alaya alıp, şiddetle eleştirmeye başlamışlardır.

İronik bir anlatımın baskın olduğu 1875 tarihli Mustafa Fahri'nin **İşte Alafranga** oyunundaki Mustafa Bey, geçmişte tütün ticaretinden servet yapmış, evli, iki çocuk babası, Batı taklitçisi, alafranga ve özentisi bir tiptir. Alaturka bir kadın olan karısı Fatma'nın tersine giyim kuşamı ve tavırları ile tam bir Fransız Mösyö gibidir (And, 1972 : 336-337).

MUSTAFA BEY “kır sakallı, gözünde gözlük, arkasında çatal setre ve tek düğmeli beyaz bir yelek ve fes, açık mavi renkli bir boyun bağı ve dik yakalıklı ve sıkı bir pantolon giymiş ve kethüdası İbrahim nam uşak adeta önü kapalı setre, alaturka giyinmiş olarak gelirler. Mustafa Bey büyük bir ayna karşısında durup ve aynayı göstererek, İbrahim'e:

-Tanıyabildin mi bu şık bey kimdir?

-İşte bu şık bey buyurduğunuz efendimizsiniz.

-Evet ben, ben Mustafa, ben eskiden tütün tüccarı iken şimdi en şık beylerden biri oldum. Artık Beyoğlu'na gitmenin faydasını gör ve anla! İnsan bak nasıl terbiye oluyor. İstiridyenin kabuğu içinde sokulup oturduğu gibi bizim şu kahvelerimizde oturulmaz ya.. Tarik_i medeniyette ilerledim. Hamdolsun adeta bir mösyö oldum. Doğru söyle beni bu kıyafette sokakta görmüş olsaydın kime benzetirdin. Bir Fransız beyzadesine benzetirdin değil mi?

-Gerçekten, efendimizi bir yakışıklı Fransız'a benzetir idim.

-Öyle öyle! Siyantifikman jeografik, simikman parlak, şimdi bir adama benzer oldum (Akı,1974: 92).

Batı'nın felsefesini, özünü anlamadan bire bir taklit etmenin eleştirildiği bu oyunda, aşırı Batı özentisi ve alafrangalık Mustafa Bey'in gözünü o kadar karartmıştır ki, ailesine verdiği zararı göremeyecektir. Mustafa Bey, alafrangalığa olan özentisinden

dolayı, devrin bu tip özentiler içindeki birçok zengini gibi kendisine bir Fransızca öğretmeni, bir yabancı doktor ve bir de mürebbiye tutmuştur. Çevresinden görüp özenddiği ve sırf alafrangalık olsun diye ise aldığı, çocuğunun terbiyesinden sorumlu mürebbiye, aslında Galata'da, pavyonlarda çalışıp dans eden, terbiyesiz kadının biridir. "Fransa'da "fiy publik" denilen düşkün kadınlardan iken, burada mürebbiyeliğe alındığına şaşan Gürpınar'ın 1970 tarihli *Mürebbiye* romanındaki Anjel'e benzeyen bu ağzı bozuk, kaba, ahlak düşkününü kadın; Mustafa Bey'in çocukları üzerinde kötü etki bırakacaktır. Oğlu Sait Bey, daha yirmi yaşında kumara ve Beyoğlu yaşantısına dadanmıştır. Mustafa Bey'in Batılılaşmayı yanlış anlaması, Batılı davranışları ve alafranga alışkanlıkları bilinçsizce yaşantısına uyarlamaya kalkması, aile hayatını olumsuz yönde etkilemiş, oğlunun kötü alışkanlıklarından dolayı Mustafa Bey hem maddi hem de manevi olarak zarar görmüştür. Oğlu, onun sorumsuzca davranışlarından dolayı kötü bir eğitim almış, ahlaki zaafıya sahip olmuş, aile kurumu, babanın sorumsuzluğu yüzünden yara almıştır. Batı özentisi ve alafrangalık tutkusu Mustafa Bey'in ailesinin saadetini sürekli tehdit etmektedir. Onun bu takıntısı neredeyse kızının geleceğini karartacaktır. Mustafa Bey, Paris'i gördüğü için imrendiği Hüseyin Bey'e kızını vermek istemekte, bu yüzden evinin kapılarını Hüseyin Bey'e ardına kadar açmaktadır. Paris'i her fırsatta öven ama ülkesindeki her şeyi küçümseyen komsusu Hüseyin Bey, mahrem sayılan ve kutsanan hareme rahatlıkla girip çıkmakta, kızıyla görüşebilmektedir. Mustafa Bey'in bu yadırgatıcı tutumu, dönemi itibariyle Batılılaşmayla yaşanan değerler değişimini de göstermektedir. O güne kadar karşı cinsi ancak kafes arkasından görebilen erkek, bir özenti nedeniyle de olsa, akrabası olmayan bir kadınla karşı karşıya gelmektedir. Bir yangında evi yanan ve serveti tükenen Mustafa Bey'in hayatı birden bire değişir. Oyunun bütününe hakim olan ince ironi Mustafa Bey'in bundan sonraki hayatına da yazar tarafından nüfuz ettirilmiştir. Yeniden tütün ticaretine dönen ve eskiden olduğu gibi alaturka giyinmeye başlayan Mustafa Bey, gene de satacağı tütünü alafranga olsun diye Beyoğlu'ndan aldırılmaktadır. Batı karşısındaki aşağılık kompleksini ve iki kültür arasında kalmanın derin sancısını yasayan Mustafa Bey gibi tipler, bu dönemle birlikte sıklıkla görülmeye başlamış, olmadık komik durumlara düşürülerek alay edilip, eleştirilmişlerdir.

Bu eleştirilere konu olan alafranga tiplerden biri de 1874 tarihli, Ahmet Mithad Efendi'nin *Açıkbaş* (Ahmet Mithad, 1998) oyunundaki, kendinden yaşça oldukça küçük bir kadınla evli olan ve genç karısına kendini sevdirmeye çalışan Hüsnü Bey'dir. Oyunun ana teması yaşlı erkeklerle genç kadınların yaptıkları evlilikleri eleştirmekse de, Hüseyin Bey'in alafrangalık özentisi de oyunun geneline yayılan bir motif olarak karşımıza çıkmaktadır. Akı, alafranga tipleri sosyal yapıya itirazları olan ve bu yapının dışına çıkmaya çalışan insanlar olarak düşünür. Hüsnü Bey'i de aynı kategoriye yerleştiren Akı, Hüsnü Bey'i aynı zamanda tabiatın gidişatına karşı gelmeye çalışan dejenerer bir tip olarak değerlendirir (Akı, 1974: 93). Altmış beş yaşında, kısa sakallı, dar panto-

lon, ceket, yüksek ökçeli potin, eldiven ve bastonuyla süslü bir ihtiyar olan Hüsnü Bey, giyim kuşama ve bakımına gösterdiği özen ve alaka ile Batıyı taklidin ve alafrangalığın toplumdaki her yaş kesimine yayılmış olduğunun da kanıtıdır. Hüsnü Bey'in alafrangalık özentisi kendisine o kadar çok nüfuz etmiştir ki, bu tutumu onun ailesine karşı sorumluluklarını bir kenara bırakmasına, süsünü ve bakımını ailesinin sorunlarından daha fazla önemsemesine neden olmaktadır.

“HÜSNÜ BEY -Ey, mendilsiz mi gidelim? İşte beyaz mendilim yok.

HESNA HANIM - A beyim daha dün akşam vermiştim.

HÜSNÜ BEY - Dün akşam vermiştin ama cebimde ütüsü bozulmuş. Buruş buruş mendili ne yapayım. Bugün yakalılık da vermedin, kolluk da. Yine dünkü yakalığı, kolluğu taktık. Bu yakında üzerime o kadar miskinlik, murdarlık çöktürtin ki aynaya baktıkça kendimi gudubet görüyorum.(...) Evlat dediğin de adeta bir bas belası imiş. Genç yaşında basım belaya uğradı ki! Birisi kocaya varacak, birisi de evlenecek. Araya benim basım belaya uğruyor. Haydi bakalım vakit bul da kendi işlerini gör. İşte yüzüm gözüm orman kesildi. (...) Aldığım cımbızlar da bir şeye yaramadı. Kısa etekli setreler moda. Bir tanesine heves ettim. Vakit bulursan git de prova ettir” (Akı, 1974: 83-86).

Hüsnü Bey'in alafrangalık özentisi, aile içinde sorun yaratmakta, onun bu bencil ve sorumsuzca tutumu, ailenin fertleri arasındaki mesafenin açılmasına neden olmaktadır. Kendi süsünden ve bakımından sorumluluklarını yerine getirmeye zaman bulamayan Hüsnü Bey, kızının dünyasına yabancı, karısına karşı ise ilgisizdir. Bu aşırı abartılı süs ve alafrangalık düşkünlüğü, çevresinin de kendisine yabancılaşmasına neden olmaktadır. Nitekim kızı, sevdiği gençle kendi çabalarıyla nikâhlanmaya çalışırken, karısı ise genç sevgiliyle ilgili planlar yapmaktadır.

Yazarı bilinmeyen **Karı Koca Muarazası** (1875) adlı oyunda ise, Batıdan gelen moda tutkusuyla geleneksel kalıpların dışına tasan aile fertlerinin esleriyle karşı karşıya gelmeleri konu edilir (And, 1972 : 338). Özellikle ailenin kadın üyelerinin moda hırsları ve bu konudaki doyumsuzlukları esler arasında sorun yaratır ve aile kurumunda sıkıntıya neden olur. Oyunda Cevriye Hanım, kocası Nevres Bey'den kendisine yeni moda elbiseler istemektedir. Giyimine düşkün bir kadın olan Cevriye Hanım, durmadan yeni giysiler diktirmek istemekte, elbiseleriyle yetinmemektedir. Dönem itibarıyla moda ve gösteriş kadınlar arasında hızla yayılmış, aile bireylerinin bu tip alışkanlıkları, aile içinde sorun yaratmaya başlamıştır. Erkeklerin aile bütçesine binen yükü bahane ederek bu alışverişlerden kaçınmaları, aile içerisinde huzursuzluğa sebep olmaktadır. Yeni moda mantın çıkmış, Cevriye Hanım'ın gözü bu yeni mantınlerde kalmıştır. Kocası tarafından bu isteği karşılanmayan Cevriye Hanım, kocasını mecbur kılmak için eski elbiselerini Arap bacıya yırttırır. Alışverişi yaptığı takdirde aile bütçesi zora gireceğini

den, esinin isteklerini karşılamayan ve bu istekleri Frenk modası diye reddeden koca ile Cevriye Hanım karşı karşıya kalırlar. Mısır'da büyük bir yenileşme hareketi başlatmış olan Mehmet Ali Pasa hanedanının kadın üyeleri, yazlarını İstanbul'da geçirmeye başlayınca, kendi Batılılaşmış yaşam biçimlerini de İstanbul'a taşımışlar, Osmanlı hanedanının da bu yeni biçimleri edinmesine aracı olmuşlardır. Hanedanda başlayan değişimler ise tabaka tabaka halka yayılmaya başlamıştır.

“İstanbul'da gösterişe yönelik tüketim, özellikle Kırım Savaşı'ndan (1853-1856) sonra artar. Lükse yönelik eşyaların tüketilmesinde bir artış göze çarpar.(...) Nil'e nazır altın madenlerinden zengin olan Türk kökenli Mısır Paşalarının ve ailelerinin kazanmış oldukları bu paraları rahatça harcamaya başlamalarıyla ilgilidir. Bu süreç İstanbul'da Avrupalı hayat tarzının taklit edilmesini hızlandırmıştır” (Barbarosoğlu, 2004: 112-113).

Batılılaşma ile gelen yeni yaşam tarzları, Osmanlı'nın hayatını her alanda dönüştürürken, erkeklerin eğlence anlayışında da değişiklik yaratmış ve bu değişim aile kurumuna zarar vermiştir. Azınlıklara ya da Avrupa halklarına mensup yabancı kadınların varlığıyla yürüyen, Beyoğlu ve çevresinde gelişen gece hayatı, aile kurumunu kötü yönde etkilemiş, aile bireylerinin Avrupa'da yasama özelemleri ve aşırı Batı özentileri aile kurumunda buhranlara yol açmaya başlamıştır. Meşrutiyet döneminde artan özgürlük ortamıyla birlikte daha da genişleyen bu parıltılı yaşantıya kapılan erkekler, sorumluluklarını unutup, bu yeni ve renkli dünyanın nimetlerinden faydalanmakta, içki, kumar, fuhuş gibi pek çok geleneksel ahlak dışı alışkanlığa kapılarak ailelerini perişan etmektedirler.

Sahabettin Süleyman'ın **Fırtına** (1912) adlı oyunu, aşırı Paris hayranlığı ve yabancı kadın tutkusuyla Mülkiye mezunu Macit'in hikâyesidir (And, 1971:237). Henüz Paris'ten dönen amcasının oğlu Nihat'la konuşmalarından Macit'in Paris'e olan hayranlığının boyutları anlaşılmaktadır.

MACİT – Nihayet sende oraya gittin; orayı gördün ha! Bilsen onu, Paris'i ne kadar severim... Hiç göremedim ki...

NİHAT – Evet; Paris yirminci asır, yirminci asrın gençlerinin adn-i tahayyülüdür- biz onu bilmeden, görmeden severiz.

MACİT – (Kalbini göstererek) Burada, ona ait, derin bir elem, bir ask, bir hicran, bir tahassür yasıyor.(...) Söyle bakayım! Paris'te iyi yaşayabildin mi?...

NİHAT – Çocuk musun, nesin? Paris'te iyi yasayabildin mi, diye sormak için bilmem ki ne olmalı? Pars bu, askın ruhu, askın menbaı.

MACİT – Demek sen bu çiçeğe iyice temas ettin... Onu kokladın, ruhunda, asabında gezindin...Bu gözlerle onu gördün, bu ellerle onun sinesindeki elmas-

lara, yıldızlara dokundun. Bakayım gözlerine... Ver ellerini öpeyim..." (Enginün, 2006 : 725-726).

Macit, tarıfsız duygularla sevdiği Paris'e sorumlulukları sebebiyle gidememektedir. Karısı Güzin'den bir çocuğu vardır ve aile kurumu onun elini kolunu bağlamaktadır. Büyük bir askla sevdiği Paris'e gidememesinin sorumlularından biri olarak gördüğü esi Güzin'e bu yüzden düşmanlık beslemekte, bu durum ise evliliklerinin temelini sarsmaktadır.

"MACİT - Onun mevcudiyeti benim arzularımın, heveslerimin, ihtiyaçlarımın maniidir... O benim her şeyim için bir engel, bir mania, bir müşkiledir... Hiç sen muvaffakiyetlerinin, ümitlerinin teverrümünü, ölümünü hissettin mi? Hiç sen istikbalinin elvan-ı muhtelifesinin bir şekle, bir renge münkalib oluvermesini bir saniyede anladın mı?... Karımdan bunlar için nefret ederim" (Enginün, 2006 : 726).

Evli ve bir çocuk babası olan Macit'in Paris özlemi ve Parisli kadınlara düşkünlüğü, onun gecelerini Paris'in küçük bir modeli olarak tanımlanan Beyoğlu'nda geçirmesine neden olmaktadır. Bu durum, karısı Güzin'de kompleksler yaratmakta, evlilikleri çatırdamaktadır.

"GÜZİN - Biz zavallı Türk kadınları cahiliz..." "Biz onlar kadar sevimli, sen, satır, yahut süslü değiliz değil mi?...Fakat Kabahat kimde?(...)Kabahatsizde...Kalbleriniz Avrupa'nın süslü, böyle olmakla beraber kirli kalbli mahluklarıyla, paçavralarıyla, alüfteleriyle doludur, paslıdır...Bizim şefkatlerimiz size gülmez, sizi güldürmez. Bizim şarka ait esrarlı, kavi aşklarımızı siz göremezsiniz" (Enginün, 2006 : 727).

Eski bir kadın olan Güzin'in annesi ise kızına kocasına karşı sabırlı olmasını öğütlemektedir. Güzin, kocasını kendisinden aldığı düşündüğü Paris'ten ve onun küçük bir modeli olan Beyoğlu'ndan nefret etmektedir.

"GÜZİN- Ah! Bu Avrupa! Bu Paris! Hususıyla Paris... Bilir misiniz ne demektir. Fırtına, dalga, bora... Öyle bir fırtına ki bizim asude, saf semamızı, evlerimizi kadınlarıyla, levsıyla alt üst ediyor. Kocalarımızın kalbini çalıyor, çocuklarımızı levs'e sürüklüyor, paramızı gasp ediyor. Ve ondan, bu Paris'ten her yerde, her payitahtta bir leke, bir parça vardır. Mesela bizde Beyoğlu... İşte küçük bir Paris iste mezbele... Bir küme levs" (Enginün, 2006: 727).

Görüldüğü gibi alafranga tutkular ve Batı özentisi bir aileyi derinden sarsmış, karı ve koca arasına asılması güç bir takıntı olarak yerleşmiştir. Macit ise yaşananlar karşısında duyarsızdır. Evliğinin geçirdiği sarsıntılara seyirci kalır ve ailesinin çatısını sağlam tutmak adına herhangi bir çaba içine girmez. Paris'e gitmeye kararlı olan Macit,

devletin yurt dışına eleman göndermek için açtığı sınavı kazanınca, eşyalarını toplamak üzere evine gelir. Aile içinde duygusal durumların ağır basması, ani dönüşümlere neden olabilmektedir. Nitekim Macit, yıllardır hayalini kurduğu yolculuğa çıkmak üzere kapıya yönelirken, çocuğunun ağlamasıyla bu yolculuğa çıkmaktan vazgeçer.

“Piyesin konusu her ne kadar bir Türk ailesi içinde cereyan etse de; dolaylı biçimde, kapısını ve kafasını Avrupa’ya şuursuzca açan Osmanlı’nın; bu seveda ile içerdeki yangını görememesi eleştirilir. Avrupai hayat tarzının Türk ailesi için taşıdığı tehlikeler ortaya konur. Fedakar ve cefakar, süssüz, cilve yapmayı bilmeyen, mazbut ama esine, ailesine karşı görevlerinin, sorumluluğunun bilincinde olan Türk kadını ile sadece süslü, bakımlı, cinsi cazibeye sahip yabancı kadının mukayesesi yapılır. Türk ailesinin ve geleceğinin en önemli unsuru olan kadın yüceltilerek, yabancı kadınların sadece ambalajdan ibaret oldukları, ambalajın da aldatıcı olduğu vurgulanır. Türk erkeğinin aile sorumluluğu konusunda duyarsızlaştırılması tenkit edilir” (Töre, 2006 : 57).

İbnü’r Refik Ahmet Nuri’nin **Gerdaniye Buselik** (1919) oyunundaki gelin Nevber, Batı özentisi içinde olan ve sürekli Fransızca kelimelerle konuşan bir başka alafranga tiptir(Töre, 2006, s.162). O dönem setre, pantolon, Frenk gömleği giymek, kravat takmak, saç uzatıp, bıyık kesmek, tiyatroya gitmek, Beyoğlu yakasında oturmak, çatal-la yemek yemek, sabahları jimnastik yapmak, yabancı kadınlarla olmak, saat 12’yi öğle ve gece yarısı saymak, şapka giymek ve konuşurken Frenkçe kelimeler kullanmak alafrangalık sayılmaktadır (Cevdet Kudret, 1984 : 267-271). Moda diye yabancı kelime kullananların eleştirildiği ve alafrangalık belirtisi olarak kabul edilen bu tip davranışların yanlışlığının vurgulandığı **Gerdaniye Buselik** oyununda, bu gibi durumların geleneksel aile üzerinde sarsıntı yarattığı, karıkoca arasındaki uyuma zarar verdiği düşüncesi islenir. Nitekim oyunda gösterildiği gibi gelin Nevber’in Fransızca merakı ailede huzursuzluk yaratmış, bu merak kocası Fahir ile aralarının açılmasına neden olmuştur. Evlilik yıldönümlerinde esinden ayrılmaya karar veren Nevber, kocasının kendisine aldığı gerdanlığı başkasına vereceğini söylemesi üzerine üzülmüş ve boşanmaktan vazgeçer. Nevber’in bu dönüşümü, yaşanan zihniyet değişiminin de göstergesidir. Nevber, kendini ifade ediş biçimine karşı koyan ve kişilik haklarını çiğneyen kocasına tepki göstermiş, ayrılmaya yeltenmiştir, fakat maddi değeri olan bir hediye karşısında bu kararından vazgeçmiştir. Bu durum, maddi olguları ve paranın bundan böyle karıkoca arasındaki ilişkiler ve kutsal aile kurumunda da önemli bir belirleyen olarak rol oynayacağına kanıttır.

Reşat Nuri Güntekin’in 1930 tarihli **Yaprak Dökümü** (Güntekin, 1992) oyunu, daha çok, Batılılaşma İdeolojisiyle birlikte toplumun temel kurumlarından biri olan aile kurumu bünyesinde yaşanan kuşak çatışmasını ele alsın bile, bunun yanında “alafranga

hayat modasının Türk Ailesini nasıl sarstığını; daha gramafon devrindeki dans modasının bile bu ailenin çocuklarını nasıl darmadağın ettiğini ve aile fertlerinin -bir yaprak dökümü mevsiminde imiş gibi- nasıl döküldüklerini” (Banarlı, 1992 : XIII) de anlatır. Dans tutkusu ve Avrupai yaşam biçimlerine kucak açan ailenin fertleri, bu heveslerini giderirken, bu tip yaşantının beraberinde getirdiği yoz ve kişiliksiz yapılarla da ilişki kurmak zorunda kalmışlardır. Evin ortanca kızı Leyla, tek zevkleri, içki içmek, şarkı söylemek ve dans etmek olan, paralı züppelerden oluşan bir arkadaş grubu edinmiştir.

“**LEYLA** -(...) Ah ne eğlendik, anne, mehtap, yaz, gecenin kokusu, “bir çeşme başında periler gibi dans ettik, beni orman kraliçesi ilan ettiler, (...)

ABDÜLVAHAP - Gene yapalım valde hanım görsün. Ama çok sessiz surdin gibi surdin gibi.(Gençler Leyla’yı tahtaya bindirirler)(...) Bizim marslar hep yeni dans temposuyla. (gençlere bastonunu sallayarak.)Haydi mars Fokstrot.(Evela gayet yavaş sesle flör damur söyleyerek, fokstrot adımla yürürler, sonra ağır bir blüz arkasından tango)(...)

LEYLA - Fakat nonoş anneciğim, senin de bir vazifen var, biz kurt gibi açız, bize iyi kötü bir parça bir şey ikram etmelisin, sandviç, şarap, ne kaldıysa hepsi kabul.

ABDÜLVAHAP - Ah dağ başında olmasak, buralarda açık dükkan olsa, gazino olsa, bar olsa da size kordonruj şampanyalar ikram etsem, kaz ciğeri, soğuk kavun, mercan gibi kızarmış istakoz” (Güntekin, 1992 : 53-54).

Bu tipler genelde belli bir ahlak anlayışından yoksun, değer yargıları erozyona uğramış, kişiliksiz bireylerdir. Nitekim Leyla, Abdülvahap’ı hayatına sokarak hem kendisinin, hem de küçük kız kardeşi Necla’nın hayatını altüst etmiştir. Bu grubun içindeki görgüsüz ama zengin Suriyeli Abdülvahap ile nişanlanan Leyla, bu züppenin sayesinde pahalı giysilere kavuşmuş ve eli para görmüştür. Leyla’ya, ablası Fikret hariç herkes gıpta ile bakmaktadır. Leyla’dan hevesini alan Abdülvahap, Leyla’yı terk etmiş, bu defa da evin küçük kızı Necla’yı gözüne kestirmiştir. Henüz kişiliği oturamamış, 17 yaşında genç bir kız olan Necla, eski eniştesinin ilgisini karşılıksız bırakmaz. Hızla değişen, dönüşen yapılar ülkeye süratle yeni değerler sunmakta, değişimin uzağında kalan birey ise yeni ve renkli hayatın nimetlerine sahip olabilmek için yanıp tutuşmaktadır. Geçmişin esirgeyen, koruyan kapıları, pencereleri artık kilit tutmaz olmuş, yeni hayat ve akımlar, lüks ve zenginlik tutkusu, gürül gürül evlerin içine akmaya başlamıştır. Bu dalganın şiddetinden evleri korumanın imkânı yoktur. Necla, yaşanmamışlıkları, genç kızlık hevesleri, alafranga yaşam özlemi ve yoksulluğunun verdiği güçle, aile kurumunu ayakta tutan -güven, özveri, sevgi gibi- bütün geleneksel değerleri ayaklar altına alarak, lüks ve ihtişam içinde yaşamak için ablasının eski nişanlısıyla Şam’a gitmiştir. Oyundaki tipleri yorumlayan Şener’e göre; “Toplumdaki

değişimi yanlış değerlendirerek dansı, eğlenceyi, hoppalığı yenilik sayan gençler(...) bir değer bunalımına düşmüşlerdir. Değerlerin tümüyle yitirildiği ortamlar güvence- den yoksun kalır. Bu da en çok aile kurumunu etkiler. Bilinçli olmayan bir yenilik tut- kusu kişiliği yeterince gelişmemiş olan gençleri ve kadınları en çok etkileyecektir” (Şe- ner, 1989: 24-25). Değerler değişimiyle gelen yeni biçimleri sentezlemeden, ne olup olmadıklarını, sosyolojik olarak doğuracağı sonuçları düşünmeden, büyük bir hevesle gündelik hayatına uyarlayan bireyler, oyunda bu hatalarından dolayı mutsuz olurlar. Necla pesine takılıp Sam’a gittiği Abdülvahap’ın evli olduğunu öğrenir ve geriye ülke- sine, ailesine dönmek ister. Oyun boyunca çevresindeki züppelere, alafranga tavır ser- gileyen özentili gençlere yakın olmaya çalışan Leyla ise yoz tavırlarının sonuçlarına katlanmak zorunda kalacak, sonraki günlerde bir tüccarın kapatması olacaktır. Alafranga yaşam hevesi, kürk, mücevher gibi modalar ve batı özentisi aileyi sarsmış, gele- neksel Türk ailesinin sahip olduğu değerler yıkıma uğramıştır. Dışarıdan gelen rüzgâr- ların güçlü etkisi ve yeni hayatı bir ucundan tutabilme telasıyla aile hızla birbirinden kopmaya başlamış, sanki bir yaprak dökümüne uğramıştır.

Müsaahipzade Celal ise, yanlış Batılılaşmanın, şekilciliğin ve aşırı Batı hayranlı- ğının geleneksel Türk ailesi üzerinde yarattığı tahribatı göstermeye çalıştığı 1934 yılın- da yazılmış **Selma** (Müsaahipzade Celal, 1936) adlı oyununda, abartılı bir Avrupa özentisinin ve Batı taklitçiliğinin birer prototipi olarak çizdiği Rezan ve Saip karakter- lerinin karşısına ilk bölümde oluşumunu verdiğimiz “Yeni Kadın”ın ülkeleriyle donat- tığı Selma ile ilim, fen ve yurt sevgisiyle dolu Azmi’yi çıkartarak, oyununun düşünsel boyutunu oluşturmaktadır. Sahip olduğu zenginlikle Avrupa sosyetesinde gezip toz- maya alışmış aşırı alafranga Saip Bey, bu güne kadar gelişmesi için tek bir tuğla koy- mayı düşünmediği kendi memleketini “Aman şu her şeyi iptidai memleketten öyle bıktım ki...” (Müsaahipzade Celal, 1936 : 7) diyerek küçümsemekte, “kordiplomatik sosyeterinde beni görenler Türk olduğumu anlayamazlardı” (Müsaahipzade Celal, 1936 : 8) diye övünüp, mensup olduğu milletini aşağılamaktadır. Damadı Azmi ise onunla aynı fikirde değildir.

“**AZMİ**– Evet, Avrupaya nazaran belki iptidai, fakat (boğazı göstererek) tabia- tın bahşettiği bu güzellikleri Avrupa’nın neresinde bulabilirsiniz? Müsaadeniz- le bu noktainazarı kabul edemeyeceğim. Avrupa’yı görüp memleketimizden tiksirmek meziyet değil, bu tabii güzellikleri medeni görgü ve bilgilerle imar etmek hünerdir, değil mi efendim? “ (Müsaahipzade Celal, 1936 : 7).

Ülkesini seven ve ona hizmet etmek için yanıp tutuşan Azmi’nin en büyük ar- zusu bir an önce Anadolu’ya gidip, hizmet etmektir. Kızının Anadolu’da yasamasının düşüncesine bile katlanamayan ve Anadolu’yu aşağılayan Saip Bey’e Selma’da karşı durur. Anadolu’yu yeren eniştesi Saip Bey’e Selma’nın verdiği karşılık onun nasıl Anadolu sevgisiyle dolu olduğunu göstermektedir.

“SELMA – Bilmem, Anadoluyu dediğiniz gibi bulmadım..üç yıldır orada yaşıyorum. Evet, Avrupa memleketleri gibi göz kamaştırıcı, gösterişli mamureleri yok.. fakat Anadolu'nun her dağında, ovasında, suyunda havasında insanı çeken öyle samimi bir kuvvet var ki, bin yıllık aşınalar gibi insana gülümsüyor” (Müşahipzade Celal, 1936 : 13).

Avrupalı yaşam tarzını benimsemiş bir kozmopolit olan babası Saip Bey tarafından yetiştirilen ve özellikle kozmopolit komşularıyla Avrupalı yaşam tarzının getirisi eğlencelerde buluşmayı seven Rezan ise, ağzında Fransızca sarkıllar, altında motosiklet, o eğlenceden bu eğlenceye gezen, sosyetik, hoppa, şımarık, ülkesini küçümseyen, Batı hayranı ve özüne yabancılaşmış bir tiptir. Kocasının geleneksel değerlere ait her türlü ilgisini, sevgisini ve emeğini görmezden gelen Rezan, “her şeyinde boram boram ayran kokusu vardır” (Müşahipzade Celal, 1936 : 33) diyerek kocasının bu değerleriyle acımasızca dalga geçmekte, yerelliğe dayalı her türlü şeyden uzak durma huyu eleştirildiğinde ise “sevmiyorum, sevemiyorum...çünkü bana bunları sevmeyi öğretmediler” (Müşahipzade Celal, 1936 : 34) diye kendini savunmaktadır. Kendi kültürüne yabancılaşmanın had safhada yaşandığı evlerinde kahvaltıda -şarap, alakok, sandoviç, ettese-ra..ettesera-,hitabet tarzına kadar -Ma parol, Monşer- her şey Avrupalıdır. Baba-kız'ın aşırı alafangalık düşkünlüğü ve Batıya olan özentileri onları içinde yaşadıkları toplum ve aile ortamı bağlamında mutsuz kılmaktadır. Saip Bey, Avrupa'ya gidip içinde bulunduğu bayağı ve alaturka hayattan biraz olsun uzaklaşayım derken, Pertev Naili Bey tarafından dolandırılacak, Rezan ise ailesini kaybedecektir. Yasadığı özentili hayattan dolayı evliliğini sağlam temeller üzerine oturtamayan Rezan, taklit ettiği kültürün bir parçası olmayan esini yadırgar ve bu yüzden ona ısınamaz. Sürekli küçümsediği esi ile aralarında karı ve kocaya ait özel duygular gelişemez. Erkek ve kadının bir aradalığına dayalı bir form olan evlilik ve aile kurumu, Rezan'ın aşırı Batı hayranlığı ve Batılı olmayan her şeyden rahatsız olmasından dolayı kocasıyla birlikte Anadolu'ya gitmeyi reddetmesi üzerine tesis edilemeyecektir.

“AZMİ – (Oturtmak ister) Gel, biraz söyle baş başa görüşelim.

REZAN – (İstemiyerek oturur) Anadolu'ya gitmem için ısrar etmemek şartıyla konuşalım.

AZMİ– Sahi mi söylüyorsun Rezan?

REZAN – Anadolu'nun kerpiç evlerini, yıkık köylerini, yalınayak insanlarını görmek istemem.

AZMİ – (Müteessir) Rezan, bilsen. O yıkık, kerpiçten kulübelerde oturan çıplak ayaklı kadınları, görersen ne temiz, ne yüksek ruhludurlar. Bu memleketin derdiyle doğan, derdile ölen o Anadolu köylüsünü bilsen...bilsen Rezan” (Müşahipzade Celal, 1936 : 58).

Ortak bir zevkleri olmayan Rezan ile Azmi, ayrı dünyalarda yaşamakta, Azmi kendini isine verirken, Rezan ise kozmopolit komsularıyla, Avrupalı yaşam tarzının getirisi eğlencelerde buluşmaktadır. Karısı tarafından adam yerine konulmayan Azmi'nin ise pesinde İstanbul'un imarıyla ilgili çizimlerini ele geçirmek isteyen Amerikalı şirketler vardır. Bir dolandırıcı olan Pertev Berki, Rezan'ı kendisine asık ederek, Azmi'nin çizimlerini çalmaya ikna etmiştir. Rezan'ın kuzeni Selma'nın aileyi ziyarete gelişiyle ilişkiler ısınır. Bir gece eğlence dönüşünde ikisi arasında geçen konuşmaları duyan ve birbirleriyle yakınlaşmalarını gören Selma, durumu kuzeni Nevin ve Hürrem'e açmıştır. Aksam geç saatte eve gelen Rezan ve Pertev Berki çizimleri çalıp giderlerken Selma onları engellemiş, gürültüyü duyup silahıyla aşağı inen Azmi, olanları anlayınca Pertev Berki'yi öldürmek istemiştir. Selma'nın Azmi'yi ikna etmesiyle ölümden kurtulan Pertev Berki, polis tarafından yakalanırken, Rezan ise düşüp hastaneye kaldırılır. Olanlardan sonra karısı Rezan'ı boşayacağını bildiren Azmi, tanıştıktan sonra meziyetlerine hayran ve asık olduğu Selma'ya evlilik teklif eder.

“AZMİ- Birbirimizi pek iyi anladık. Dimağımız aynı şeyi düşündüğü gibi istemez misin kalplerimiz de aynı hisle çarpsın. Sen Türk kadınlığının, Türk çocuğunun yükselmesi için çalış, ben de şu viran yurdumuzun imar ve ihyasına çalışayım. (Ellerine uzanır) Selma, benden elini çekme Selma..senin temiz ve yüksek ruhundan ilham alayım. Hayatta hür ve namuskar çalışarak yasayalım” (Müşahipzade Celal, 1936 : 70).

Yazar, Rezan karakteri ile “medeni kanunun kadınlara bahşettiği serbestiden faydalanarak türlü aşırılıklara kaçan, Batılılaşmayı milli değerleri, milli hasletleri hiçe saymak olarak anlayan züppe sosyete kadınının tutumunu yermektedir.(...)Batı hayranı, sosyete kadını Rezan bütün serbestisi ve pervasızlığına rağmen sağlam manevi değerlere dayanmadığından kolayca aldatılacak kadar güçsüzdür.” (Şener, 1963: 98) Bunun yanında, değerlerine bağlı, Batılılaşmanın bilim, fen, eğitim gibi öz değerlerini benimsemiş ve bunları gündelik hayatına aktararak çevresine, milletine faydalı olmaya çalışan Selma ise sırtını dayadığı gelenekten dolayı sağlam ve güçlüdür. İlerde oluşturulması beklenen modern ve mutlu Türkiye'yi Selma gibi, Azmi gibi bireyler kuracaktır.

“Müşahipzade Celal, (...) Selma adlı dramında(1934) ise geleceğin Türkiye'sine olan inancını açıklamıştır. O, Türkiye'nin uyanık çalışkan ve vatansever bilim adamının elinde yüceleceğine inanmış gibidir. Önceki oyunlarında uzak bir geçmişin özlemle andığı lonca sanatçısının yerini bilgili ve bilgili ve çalışkan bir fen adamı -bir mimar- ile ülkücü bir öğretmen hanım almışlardır. _ki kahraman da milli manevi değerlere olan bağlılıkları, sanatta gelenekçilikleri ile, bütün manevi bağlarını kaybetmiş, yolunu şaşırılmış “asri” ve sathi taklitçiliklerin karşısındadırlar. Oyun, bir “dram” karakterinde olmasına rağmen, bilginin, hüne-

rin, alın terinin cehalete, sahteliğe, hazır yiyiciliğe olan zaferi ile sona erer” (Şener, 1963 : 176).

Nitekim Rezan, eşiyile omuz omuza verip onunla bir hayatı paylaşmak yerine kendisi gibi şekilci ve Batı özentisi bir tip olan Pertev Naili Bey’in çıkarlarına alet olarak kendi yıkımını hazırlamış, Batılılaşma özentisi ve Avrupa hayranlığı bir ailenin daha çözümlenmesine ve yıkılmasına sebep olmuştur.

Çetin Altan, 1962 tarihli **Mor Defter** (Altan, 1965) adlı oyununda, her ne kadar Batılı söylemleri öne çıkarsa da, özündeki doğulu tavrı öldüremeyen ve bu yapısıyla da ülkedeki evrensel söylemin temsilciliğine soyunmuş birçok özenti tipin bir örneği olan Profesör İsmail Bey ile tanıştırır seyircisini. Hizmetçisinin kaçtığı evinde, misafiri-ne makarna ikram eden, fakat yemekten önce aperatif olsun diye bir duble viski içmeyi asla ihmal etmeyen Profesör İsmail Bey, farklı bir alafranga tipe denk düşer. Yıllarını geçirdiği karısını küçümseyen ve her fırsatta ne kadar kültürlü, modern birisi olduğunu karısı üzerinden kendine referans vererek çevresine kanıtlamaya çalışan Profesör İsmail Bey, Batılı değerleri hazmedememiş, dramatik bir tiptir. Profesörün kayınbiraderinin yorumu, Batı hayranı, kendini beğenmiş Profesörü bize tanıtmaktadır.

“**SUPHİ** - Mübarek sanki kendisi adammış gibi kimseyi beğenmez. Ne karısını, ne beni, ne ahbablarını... Sözde kendisi çok Avrupalıymış...Halbuki sapına kadar Osmanlıdır. Özenir Avrupalı görünmeye “ (Altan, 1965 : 29).

Ona göre kendisi Batılı değerlerle donatılmış, kibar, zarif ve entelektüel bir beydir. İçinde bulunduğu koşullar ve yaşam tarzı aslında kendisine pek uymamakta, hele eşiyile dünyayı algılama konusunda çok farklı kulvarlarda durmaktadırlar. Esini fazlasıyla alaturka bulan Profesör, kendi özentilerini yaşamının merkezine alarak, üstüne üstlük bütün bu özentilerinin kendi öz değerleri olduğuna inanarak evliliğine zarar verir. Onun kendini Batılı ve modern olarak algılayışı ve esini o seviyede görmeyişi eşiyile arasındaki mesafenin açılmasına neden olur. Modern ve Batılı Profesör, doğaldır ki geri kalmış, çağa ayak uyduramamış, belli bir gustosu olmayan bu özelliksiz kadınla ne paylaşabilir ki? Yazar, farklı değer yargılarına sahip, farklı bakış açılarıyla hayata bakan çiftlerin evlilik hayatında mutsuzluğa yazgılı olduklarını vurgularken, alafrangalık özentisinin bir aileyi nasıl sinsice kemirdiğine dikkati çekmektedir. Batılı değerlerin baskın karakteri aileleri fazlasıyla etkilediğinden, Batılı olana özlem ve bu değerlerin sosyal ve sınıfsal bir prestij sağlaması, maddi imkanları olan ailelerin çocuklarını yurt dışında okutmalarına neden olur. Genelde bu çocuklar babalarının kurduğu işin eğitimini alacak, yurda döndüklerinde ise isin basına geçeceklerdir.

Başar Sabuncu’nun 1970 tarihli **Çark** oyunundaki Fabrikatör Mahmut’un oğlu Salih, işte bu gençlerden birisidir. Ne var ki babasının büyük ümitler bağladığı Salih, yurtdışında değişmiş, “uzun saçlı, küçük-yuvarlak-madeni çerçevesi gözlüklü, çiçekli

gömlek, dar ve çarpıcı renkli pantolon, çıplak ayaklarıyla" (Sabuncu, 1970 : 8) tam bir "Hippi" olmuştur.

"SELAHATTİN-Demek şimdi Avrupada uzun saç modası var Salihcim?

SALİH – Simdi değil, çoktan beri moda.(...)

SELAHATTİN – Sonra böyle parlak renkli elbiseler...?

SALİH – Bilmem benim hoşuma gidiyor.

SELAHATTİN - Tabii, tabii. Önemli olan da hoş gitmesi zaten.

SALİH – Neyse ...Bunlar yalnızca işin dış görünüsü.

FATOS – Hangi işin evladım?

SALİH – *Bir çeşit dünya görüşünün* (Sabuncu, 1970:22).

Aile, Salih'in bu yeni seçiminden tedirginlik duymuş, kendi toplumsal gerçekleri bağlamında radikal bir değişim geçiren evlatlarından rahatsız olmuşlardır. Salih'in Hippilik özentisi ailedeki dengeleri sarsmış, huzurun, sıcaklığın simgesi ev ortamı gergin bir alana dönüşmüştür. Aile, sosyal yapısı gereği oğullarının bu halinden dolayı utanıp, Salih'in çevreyle diyaloga girmesini önlemeye çalışırken, bir yandan da aile kurumunun doğal getirisi olan sevgi bağları çerçevesinde de oğullarını kırmamaya uğraşmaktadır. Fakat bu çabalarında başarılı oldukları söylenemez. Salih'in ebeveyn ilişkilerinden, kendini ifade etme tarzına kadar her şeyi radikal bir değişim göstermiştir. Bu değişim Fabrikatör Mahmut ve ailesinin algılayabilecekleri, kabullenip saygı gösterebilecekleri şeyler değildir. Bu değişim ve dönüşüm o kadar keskindir ki Baba aldığı kalp ilaçlarını arttırmıştır. Salih, dinlediği müzikten, giydiği gömleğe kadar ailesi ve çevresi içerisinde gerginlik nedeni olmaktadır. Nitekim Salih'in hippilik özentisi sonucunda ortaya çıkan bir gerginlik babasının ölümüne neden olur.

SONUÇ

Tanzimat dönemiyle birlikte yazılan oyunların ağırlıklı olarak Batılılaşmanın toplumda yarattığı değerler çatışması üzerine yoğunlaştığı, bu ilginin Meşrutiyet döneminde de sürdüğü, Cumhuriyet döneminde de kültür değişiminin yarattığı değerler karmaşasından dramatik durumlar üretmeye devam edildiği görülmektedir. Yazarlar, her üç dönemde de sıklıkla Batılılaşma etkisiyle bireyde ortaya çıkan Alafrangalık, öykünmecilik, özentisi ve züppelik gibi yönelimleri ele almışlardır. Kişilerin bu yönelimlerini sivrilterek çatışma yaratmayı deneyen oyun yazarları ortaya çıkan bu çatışmalardan komik ya da trajik durumlar üretmişlerdir. İşte **Alafranga**'nın Mustafa Bey'i bol para sahibi bir sonradan görmedir. **Açıkbaş** oyunundaki Hüsnü Bey, doğaya karşı çıkan, dejenere bir tiptir. **Karı Koca Muazarası**'ndaki Cevriye Hanım, moda tutkunuyken, Selma'daki Rezan ve Saip aşırılaşmış Alafranga ve Batı Hayranlıklarıyla şaşkınlık

vericidirler. **Mor Defter** 'deki Profesör İsmail Bey çok farklı bir kültürden gelmektedir. **Çark** oyunundaki Salih, evrensel söylemleri dillendirirken, **Fırtına** oyunundaki aşırı Paris hayranlığı ve yabancı kadın tutkusuyla Mülkiye mezunu Macit, **Gerdaniye Buse-lik** 'deki Nevber ve **Yaprak Dökümü** 'nün Leyla'sı, Alafrangalık ya da Avrupa Hayranlığı'ndan en çok zarar görenlerdir. Günümüz oyun yazarları da halen gündelik hayatın içindeki bireylerin buna benzer aşırı yönelimlerini ele almaya, bunlardan farklı dramatik durumlar üretmeye devam etmektedirler.

KAYNAKÇA

- And, M. (1972). *Tanzimat ve istibdat döneminde Türk tiyatrosu 1839-1908*. Türkiye İş Bankası.
- Aydın, M. (1997). *Kurumlar sosyolojisi*, Vadi.
- Akı, N. (1974). *XIX. yüzyıl Türk tiyatrosunda devrin hayat ve insanı*. Atatürk Üniversitesi.
- Banarlı, N. S. (1992). "Önsöz", *yaprak dökümü*, Meb.
- Barbarosoglu, F.K. (2004). *Moda ve zihniyet*, İz.
- Cem, İ. (1973). *Türkiye'de geri kalmışlığın tarihi*. Cem.
- Enginün, İ. (1990). Ahmet Mithat Efendi'nin tiyatrolarına dair, *Ahmet Mithat Efendi'nin tiyatroları*, Marmara Üniversitesi.
- Göle, N. (2004). *Modern mahrem*, Metis.
- Ziya Gökalp (1963). *Türkçülüğün esasları*. Varlık.
- Ozankaya, Ö. (1999). *Toplumbilim*, Cem.
- Ortaylı, İ. (2005). *İmparatorluğun en uzun yüzyılı*. İletişim.
- Özer, İ. (2005). *Batıllaşma ya da batılılaşma*, Truva.
- Parla, J. (2002). *Babalar ve oğullar*. İletişim.
- Poster, M. (1989). *Eleştirel aile kuramı* (Çev: Hüseyin Tapınç). Ayrıntı.
- Sayın, Ö (1990). *Aile sosyolojisi*, Ege Üniversitesi.
- Şener, S. (1963). *Müşahipzade Celal ve tiyatrosu*, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi.
- Şener, S. (1972). *Çağdaş Türk tiyatrosunda insan*, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi.
- Timur, T. (1991). *Osmanlı-Türk toplumunda tarih, toplum ve kimlik*, Afa.
- Timur, S (1972), *Türkiye'de aile yapısı*, Hacettepe Üniversitesi.

Töre, E. (2006). *Meşrutiyet tiyatrosu*. Duyap.

Yasa, İ. (1982). *Türk toplum bilimcileri* (Aktaran: E. Kongar). Remzi.

MAKALELER

Durakbaşa, A. (1998). Cumhuriyet döneminde modern kadın ve erkek kimliklerinin oluşumu: Kemalist kadın kimliği ve “münevver erkekler”. İçinde Ayşe Berktaç Mirzaoğlu (Ed.), *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, (29-50). Tarih Vakfı.

Fındıkoglu, Z. F. (1999). Tanzimatta içtimai hayat, *Tanzimat 2, Meb Yayınları*, 619-659.

Kandiyoti, D. (1984). Aile yapısında değişme ve süreklilik: karşılaştırmalı bir yaklaşım. İçinde Türköz Erder (Ed.), *Türkiye’de ailenin değişimi-toplumbilimsel incelemeler* (15-33). Türk Sosyal Bilimler Derneği.

Cevdet Kudret. (1984). Alafranga dedikleri. *Tarih Toplum Dergisi*, 1, 267-271

Kandiyoti, D. (2014). Modernin cinsiyeti: Türk modernleşmesi araştırmalarında eksik boyutlar, İçinde Bozdoğan ve Kasaba (Ed.), *Türkiye’de modernleşme ve ulusal kimlik*, (115-134). Tarih Vakfı Yurt.

Kıray, M. (1984). Büyük kent ve değişen aile. İçinde Türköz Erder (Ed.), *Türkiye’de ailenin değişimi-toplumbilimsel incelemeler* (69-78). Türk Sosyal Bilimler Derneği.

Merter, F. (1990). Türkiye’de toplumsal ve ekonomik gelişmenin 50.yılı, *1950-1988 yılları arasında köy ailesinde meydana gelen değişimler* (27-28). T.C Başbakanlık Araştırma Kurumu Başkanlığı.

Ortaylı, İ. (1984). Osmanlı toplumunda aile. İçinde Türköz Erder (Ed.), *Türkiye’de ailenin değişimi-toplumbilimsel incelemeler* (79-89). Türk Sosyal Bilimler Derneği.

Özbay, F. (1984). Kırsal kesimde toplumsal ve ekonomik yapı değişmelerinin aile işlevlerine yansması. İçinde Türköz Erder (Ed.), *Türkiye’de Ailenin Değişimi - Toplumbilimsel İncelemeler* (35-68). Türk Sosyal Bilimler Derneği.

Tokgöz, O. (1984). Kentlerde kitle haberleşme araçları ve aile tüketim biçimleri. İçinde Türköz Erder (Ed.), *Türkiye’de ailenin değişimi - toplumbilimsel incelemeler* (215-253). Türk Sosyal Bilimler Derneği.

Türkdogan, O. (1993). Türk ailesinin genel yapısı, *sosyo-kültürel değişme sürecinde Türk aile yapısı*, (22-59). T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.

Şener, S. (1989). Oyun yazarı Reşat Nuri Güntekin. *Hürriyet Gösteri*, 109, 24-25.

OYUNLAR

Ahmet Midhat Efendi. (1998). *Açıkbaş*. Dergâh Yayınları.

- Altan, . (1965). *Mor defter*. Meb Yayınları.
- Güntekin, R. N (1992). *Yaprak dökümü*. Meb Yayınları.
- İbnü'r Refik Ahmet Nuri. *Gerdaniye buselik*, Aktaran: Töre, E. (2006). *Meşrutiyet Tiyatrosu*, Duyap Yayınları.
- Karı Koca Muarazası. Aktaran: And, M. (1972). *Tanzimat ve İstibdat döneminde Türk Tiyatrosu 1839-1908*, Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Mustafa Fahri. *İşte Alafranga*, Aktaran: And, M. (1972). *Tanzimat ve İstibdat Döneminde Türk Tiyatrosu 1839-1908*, Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Müsaahipzade Celal, (1936). *Selma*, Kanaat Kitabevi.
- Şahabettin Süleyman. *Fırtına*, Aktaran: And, M. (1972). *Tanzimat ve İstibdat döneminde Türk Tiyatrosu 1839-1908*, Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Sabuncu, B. (1970). *Çark*, Çoğaltma Metin, Özdemir Nutku Belgeliği.

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Altıncı Sınıf Öğrencilerinin İnsan ve Çevre
Ünitesini Anlamalarında İllüstrasyonların Etkisi
Hakkında Görüşleri

Views of Sixth Grade Students on the Effect of
Illustrations on Their Understanding of The Unit
“Human and Environment”

Ali YILDIZ*

Işıl Nehir YILMAZ**

Hayrunnisa MAZLUMOĞLU***

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье:

Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Yıldız, A., Yılmaz, I. N. ve Mazlumoğlu, H. (2021). Altıncı sınıf öğrencilerinin insan ve çevre ünitesini anlamalarında illüstrasyonların etkisi hakkında görüşleri. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 328-345.

Yıldız, A., Yılmaz, I. N., & Mazlumoğlu, H. (2021). Views of sixth grade students on the effect of illustrations on their understanding of the unit “human and environment”. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 328-345.

 10.29228/kesit.51456

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 22.05.2021

Kabul/ Accepted/ Принимать: 10.09.2021

Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by Intihal.net. Эта статья была проверена Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, ayildiz@atauni.edu.tr

**Öğr. Gör., Atatürk Üniversitesi, isil.yilmaz@atauni.edu.tr

***Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, h.mazlumoglu@atauni.edu.tr

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Altıncı Sınıf Öğrencilerinin İnsan ve Çevre Ünitesini Anlamalarında İllüstrasyonların Etkisi Hakkında Görüşleri¹

*Views of Sixth Grade Students on the Effect of Illustrations on Their
Understanding of the Unit "Human and Environment"*

Prof. Dr. Ali YILDIZ

Öğr. Gör. Işıl Nehir YILMAZ

Dr. Öğr. Üyesi Hayrunnisa MAZLUMOĞLU

Öz: Çalışmanın amacı, altıncı sınıf öğrencilerinin insan ve çevre ünitesini anlamalarında illüstrasyonların etkisi hakkında görüşlerini araştırmaktır. Araştırmada, katılımcıların insan ve çevre ünitesini anlamalarında illüstrasyonların etkisi hakkında görüşlerini doğru, derinlemesine ve hassas bir şekilde ortaya çıkarmak öngörüldüğünden betimsel model kullanılmıştır. Çalışmaya 11'i kız, 19'u erkek olmak üzere toplam 30 altıncı sınıf öğrencisi katılmıştır. Çalışmanın verileri uzman görüşü alınarak hazırlanan açık uçlu beş sorunun ve dört illüstrasyonun bulunduğu bir görüş formu kullanılarak elde edilmiştir. Veri toplama aracı uygulanmadan önce çalışma grubuna araştırmada kullanılması düşünülen illüstrasyonlarla ilgili 10-15 dakikalık bir sunum yapılmıştır. Öğrencilerin açık uçlu soruların ilk dördüne yazarak verdiği cevaplar, yaptıkları açıklamalar ve beşinci sorunun cevabı için çizdikleri görseller; incelenerek içeriklerine, benzerliklerine ve yakınlıklarına göre gruplandırılmıştır. Gruplandırılan cevaplar ve görseller, cevaplara dair açıklamalar, cevapları yazan ve görselleri çizen kız-erkek, toplam öğrenci sayıları ve yüzdeleri farklı sütunlarda olacak şekilde ilgili tablolara aktarılmıştır. Her tablonun bitiminde içerdiği verilerle ilgili gerekli yorum ve açıklamalar yapılmıştır. Çalışmada ortaya çıkarılan öğrenci gö-

¹ "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma Atatürk Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 21.05.2021 tarih ve 05/15 sayılı izni çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Sorumlu Yazar: Ali YILDIZ

Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. This study was prepared with the approval of Atatürk University Social and Humanities Ethics Committee. Corresponding Author: Ali YILDIZ

rüşleri illüstrasyonların etkileri konusunda önemli bulgular sağlamıştır. Ulaşılan bulgulara dayanılarak illüstrasyonların öğrencilerde güdüleme, öğrenilenlerin veya bilginin kalıcılığını sağlama, yaşanabilir bir çevre için daha duyarlı davranma ve bazı faaliyetleri gönüllü yürütme gibi olumlu etkiler oluşturabileceği iddia edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Ortaokul, illüstrasyon, fen bilimleri, çevre, öğrenci görüşleri.

Abstract: The purpose of the study is to investigate the views of sixth grade students about the effect of illustrations on their understanding of the unit "human and environment". The descriptive model was used in the study, as it was intended to reveal the views of the participants about the effect of illustrations in an accurate, in-depth and sensitive way in understanding the unit of human and environment. A total of 30 sixth grade students, 11 girls and 19 boys, participated in the study. The data of the study were obtained using an opinion form with five open-ended questions and four illustrations prepared by taking expert opinion. Before applying the data collection tool, a 10-15 minute presentation was made to the study group about the illustrations that were considered to be used in the study. The answers given by the students by writing to the first four of the open-ended questions, their explanations and the visuals they drew for the answer to the fifth question were examined and grouped according to their content, similarities and closeness. The grouped answers and visuals, explanations about the answers, the total numbers and percentages of male and female students who wrote the answers and drew the images were transferred to the relevant tables in different columns. At the end of each table, necessary comments and explanations were made about the data it contains. The students' opinions revealed in the study provided important findings about the effects of illustrations. Based on the findings, it can be argued that illustrations can have positive effects such as motivation for students, ensuring the permanence of what has been learned or knowledge, acting more sensitively for a livable environment, and conducting some activities voluntarily.

Keywords: Secondary school, illustration, science, environment, student opinions.

GİRİŞ

İçinde canlıların yaşadığı, yaşamsal bağlarla bağlı oldukları ve çeşitli şekillerde birbirlerini etkiledikleri ortam çevre olarak tanımlanmaktadır (Yıldız, Sipahioğlu ve

Yılmaz, 2011). Gelişen ve değişen insan çevreye üstünlük kurma çabası içerisinde girerek, onu sorumsuzca kullanmaya ve zarar vermeye başlamıştır. Bu açıdan bakıldığında çevre sorunları, “yapay çevresini oluşturmak isteyen insanın, doğal çevre üzerinde oluşturduğu tüm olumsuz etkilerle doğal kaynakların aşırı ve yanlış kullanımının doğanın üretken potansiyelini tehdit ettiği” durum olarak betimlenir (Haila ve Levins, 1992; Ertürk, 1996; Özer, 1998). İnsanlar, öteden beri yaşamı için dünyada ve çevresinde yaptıkları değişikliklerle doğal dengeyi etkileyerek çevre sorunlarına doğrudan yol açmakta, bilimin gücü ile üstünlüklerini ortaya koymaktadır. Ancak kurulan üstünlüğün sorumsuzca kullanılmasının büyük çevre yıkımlarına neden olduğu görülmeye başlanmıştır.

Güney’e (2002) göre çevre ile ilgili ulusal-uluslararası örgütler ve çevreciler bir araya gelerek önce insanı, akabinde insanın yaşaması için gerekli olan doğayı kurtarmanın yollarını bulmalıdır. Çevre sorunları ile mücadele için birçok etkili yöntem arayışı başlamıştır. Ancak çözümlerden önce en temel ve doğru yaklaşım çevre bilincinin kazanılması ve çevreye olan farkındalık düzeyinin artırılması olmalıdır. Toplumun çevre bilinci ile donatılması, çevre eğitiminin verilmesi ile mümkün olmaktadır. Çevre eğitimi, bireylerin çevrelerine yönelik farkındalık geliştirmelerine olanak veren, çevre ile ilgili değerlerin, tutumların, kavramların tanınmasını sağlayan, gelecek kuşaklara sağlıklı ve temiz bir çevre bırakmak için çevresel sorunları çözmeye yönelik bilgi, beceri, değer ve deneyim kazandıran sürekli bir öğrenme sürecidir (Doğan, 1997; Vaughan, Gack, Solorazano & Ray, 2003). Çevre eğitimi ile bireylerin, yaşadığı çevreyi ve çevreye dair sorunları fark etmesi, sorunlar hakkında bilgi edinerek duyarlılık geliştirmesi, çevreyle ilgili olumlu ve gerçekçi tutumlar kazanması ve var olan çevre sorunlarının çözümüne aktif-gönüllü olarak katılması amaçlanır (İleri, 1998).

Çevre eğitiminin okul öncesi dönemden başlayarak her kademedeki verilmesi gerekmektedir. Bireylerin çevre bilinci kazanması, çevreye karşı daha duyarlı ve hassas olması ve güncel bilgilerin kalıcı olarak kazanılması için daha etkin yöntem arayışlarına devam edilmektedir. Bu çerçevede sanat ve bilimin gücünden faydalanılarak, çevresel sorunlarda farkındalığı artırmayı hedefleyen platformlar oluşturulmaktadır. Sanatın ve tasarımın toplum sorunlarını irdeleme ve iletme etkisi oldukça yüksektir. Çünkü insanlar, görsel sanat eserlerinde bilimsel olarak ifade edilenlerin çok ötesinde bir şeyler bulabilmektedir (Future Climate Dialogues, 2013). Sanatın, tasarımın ve bilimin gücü ile topluma iletilmesi istenen bilgiler daha etkili, süratli ve ikna edici yöntem ve etkinliklerle bireylere kazandırılabilir.

Sanat disiplinleri arasında yer alan grafik sanat dalı, çevre bilinci anlayışından hareketle farkındalığı artıran çevresel tasarımlar sunmaktadır. Söze dayalı anlatım gücünü aşan özelliğiyle grafik sanatı; aynı dili konuşmayan, yazmayan, hatta okuma ve yazma bilmeyen insanlar için dahi iletişim aracı olarak hayatımızda önemli bir yere

sahiptir (Türe, 2014). Birçok görsel iletişim diline sahip olan grafik sanat dalının en etkin tasarım araçlarından biri de illüstrasyonlardır. Açıklamak, örneklendirmek veya süslemek amaçlı resimlendirme çalışması olan illüstrasyon, özellikle bilgi iletişiminin güçlendiği yeni araçlarda ve sayısal görselleştirmede güçlü bir anlatım ağına ve olanağına kavuşmaktadır (Ambrose ve Harris, 2014). Çevre sorunlarına dair bilgilerin ve rildiği etkinliklerde amaç üst düzey bir algı oluşturma ve kalıcılığı sürekli olan öğrenmeyi sağlamaktır. Bu açıdan illüstrasyon (resimleme) tasarımlarının canlı ve sürekli gelişmekte olan güçlü bir uygulamalı sanat biçimiyle her alanda çarpıcı imge ve mesajlar yaratabilen yaşamsal, dinamik, çağdaş bir ifade, yorum ve iletişim aracı olarak küresel ısınmanın farkındalığını vurgulayabileceği düşünülmektedir (Dursun, 2013; Wigan, 2012). İllüstrasyonlar bilgiyi doğrudan resmedeceği gibi gerçek üstü tasarımlarla bireyin hayal dünyasında çarpıcı etki yapabilme, duygusal olarak etkileme ve düşündürme gücüne sahiptir. Çevre bilincini yerleştirmede istenilen üst düzey etkisiyle, akılda kalıcı ve doğruyu kavratıcı yönleriyle illüstrasyonlar, bilim ve sanat disiplinlerinin birçoğunda yer alabilir. Belirtilen amacın gerçekleşmesi için kullanılması düşünülen öğretim etkinliklerinin öğrenmeye yön verecek, öğrenmeyi kolaylaştıracak, öğrenme sürecini kısaltacak ve araştırmaya yöneltecek özelliklere sahip olmasıyla birlikte öğrenciye kazandırılmak istenen bilgileri eksiksiz, doğru ve kolay anlaşılır bir tarzda içermesi gerekmektedir (Erdoğan ve Cerrah-Özsevgeç, 2012).

Yılmaz (Yılmaz ve Önal, 2017) tarafından çevre sorunları ve buna bağlı olarak gelişen çevre kirliliği, küresel ısınma ve iklim değişikliği sonucu kısa zamanda yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan endemik bitkilere dikkat çekmek amacıyla dört görsel tasarlanmıştır. Tasarlanan dört görselin ortaokul altıncı sınıf öğrencilerinin çevre sorunlarıyla ilgili gerçek ve samimi görüşlerini ortaya çıkarmada olumlu etkileri olacağı öngörüldüğünden bu çalışmada kullanılmalarının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın amacı

Çalışmanın amacı, altıncı sınıf öğrencilerinin insan ve çevre ünitesini anlamalarında illüstrasyonların etkisi hakkında görüşlerini araştırmaktır.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Yapılan araştırma, betimsel bir çalışmadır. Betimsel çalışmalar, genelde var olan durumu mevcut olanaklar çerçevesinde ortaya koyabilir (Cohen, Manion, & Morrison, 2000). Araştırmada, altıncı sınıf öğrencilerinin insan ve çevre ünitesini anlamalarında illüstrasyonların etkisi hakkında görüşlerini doğru, derinlemesine ve hassas bir şekilde ortaya çıkarmak öngörüldüğünden betimsel model kullanılmıştır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017; Yıldırım ve Şimşek, 2018; Yıldız, 2018; Bakaç ve Yıldız, 2021).

Çalışma Grubu

Çalışma Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan bir ilçe merkezindeki bir devlet ortaokulunda gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya 11'i kız, 19'u erkek olmak üzere toplam 30 altıncı sınıf öğrencisi katılmıştır. Katılımcı kız ve erkeklerin yaş ortalaması 12 (11,8) olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması

Çalışmanın verileri uzman görüşü alınarak hazırlanan açık uçlu beş sorunun ve dört illüstrasyonun bulunduğu bir görüş formu kullanılarak elde edilmiştir. Çalışmada kullanılan illüstrasyon (resimleme) tasarımlar Yılmaz (Yılmaz ve Önal, 2017) tarafından oluşturulmuştur. Veri toplama aracı uygulanmadan önce çalışma grubuna araştırmada kullanılması düşünülen illüstrasyonlarla ilgili 10-15 dakikalık bir sunum yapılmıştır.

Şekil 1. Birinci slaytta yer alan görsel

Birinci görsel, doğada özellikle kentlerde yeşil alanların yok edilmesi, çarpık kentleşme, teknolojinin çok süratli gelişmesi ve küresel ısınmanın etkisiyle yaşamları tehlikeye giren bitkilerin-bitki örtüsünün tüm bu olumsuzluklara rağmen insan yaşamına verdiği hayati desteğe dikkat çekmek amacıyla tasarlanmıştır.

Şekil 2. İkinci slaytta yer alan görsel

İkinci görselde kendisini doğayı, canlıları ve çevreyi korumak amacıyla yeşile

adayan, bitkileri ve bitki örtüsünü kurtarmaya çalışan gönüllü insanlar yeşil yaprak formuna büründürülerek verilmeye çalışılmıştır.

Şekil 3. Üçüncü slaytta yer alan görsel

Üçüncü görsel, küresel ısınma sonucu azalan yağmurlarla birlikte susuzluğa, çölleşmeye, nesli tükenen canlılara ve yok olan bitkilere dikkat çekmek amacıyla tasarlanmıştır.

Şekil 4. Dördüncü slaytta yer alan görsel

Dördüncü görselde genetik yapısı bozulan bir bitkiye yer verilerek insanların müdahaleleri sonucu canlıların genetik yapılarında meydana gelen bozulmalara dikkat çekilmektedir.

Sunumda kullanılan dört görselin (Yılmaz ve Önal, 2017) her birinin açıklamasıyla birlikte ayrı bir slaytta yer almasının tam olarak doğru anlaşılmaları için uygun olacağı ve herhangi bir karışıklığa sebep olmayacağı düşünüldüğünden gerekli düzenlemeler o doğrultuda yapılmıştır. Sunum, bütün katılımcıların bulunduğu ve alt yapısı uygun bir sınıfta görsellerin anlamları açıklanarak araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Akabinde beş açık uçlu sorunun dört görselle birlikte yer aldığı şekilde düzenlenen görüş formu, veri toplama aracı olarak katılımcılara renkli kalemlerle aynı anda verilerek görüşlerini yazmaları ve kendi görsellerini çizmeleri istenmiştir.

Verilerin Analizi

Öğrencilerin açık uçlu soruların ilk dördüne yazarak verdiği cevaplar, yaptıkları açıklamalar ve beşinci sorunun cevabı için çizdikleri görseller; incelenerek içeriklerine, benzerliklerine ve yakınlıklarına göre gruplandırılmıştır. Gruplandırılan cevaplar

ve görseller, cevaplara dair açıklamalar, cevapları yazan ve görselleri çizen kız-erkek, toplam öğrenci sayıları ve yüzdeleri farklı sütunlarda olacak şekilde ilgili tablolara aktarılmıştır. Her tablonun bitiminde içerdiği verilerle ilgili gerekli yorum ve açıklamalar yapılmıştır.

BULGULAR VE YORUMU

Altıncı sınıf öğrencilerinin görüş formunda yer alan açık uçlu ilk dört soru için yazdıkları cevaplar ile beşinci açık uçlu soru için çizdikleri görseller gruplandırılarak ilgili beş tabloya sıra ile aktarılmıştır. Her tablonun başlığında o tablonun içerdiği bulguların ait olduğu soruya yer verilmiştir. Tablonun başlığında yer alan "soru ifadesi" öğrencilere görüş formunda sorulduğu şekliyle yazılmıştır.

Tablo 1. Öğrencilerin "Sunulan görseller doğanın, çevrenin ve canlıların korunması hakkında daha duyarlı davranmanızı sağlar mı? Açıklayınız?" Sorusu İçin Yazdıkları Cevaplar

Yazılan cevaplar	Erkek	Kız	Toplam	%
Bence sağlar, çünkü herkes doğanın korunmasına önem verir	7	2	9	30,0
Evet, sağlar; çünkü görseller çok anlamlı ve ders verici	3	5	8	26,7
Evet, sağlar	4	1	5	16,7
Evet, sağlar; çünkü inşaat yapmak yerine ağaç dikmeliyiz	2	1	3	10,0
Evet, sağlar. Her şey doğa ile dost olmaktan geçer	1	-	1	3,3
Evet, sağlar; çünkü bitkileri koruyamazsak Dünya çöl olur	-	1	1	3,3
Evet, sağlar; çünkü bitkilerin mutlu yaşaması lazım	-	1	1	3,3
Sağlar, bitkilerin yetişmesi için kimyasallardan vazgeçmeliyiz	1	-	1	3,3
Sağlar, ormanları keserek piknik alanı yapmamlıyız	1	-	1	3,3
Toplam	19	11	30	100

Tablo 1 incelendiğinde “Sunulan görseller doğanın, çevrenin ve canlıların korunması hakkında daha duyarlı davranmanızı sağlar mı?” sorusuna öğrencilerin tamamının (%100) sağlar cevabını destekleyici dokuz farklı açıklamayla birlikte yazdıkları görülmektedir. Katılımcıların “Bence sağlar, çünkü herkes doğanın korunmasına önem verir”, “Evet, sağlar; çünkü görseller çok anlamlı ve ders verici” ve “Evet, sağlar; çünkü inşaat yapmak yerine ağaç dikmeliyiz” şeklinde anlamlı cevapları sırasıyla %30,0; %26,7 ve %10,0 oranlarında yazması onların çevrenin korunması konusunda daha duyarlı davranacaklarının kanıtı sayılabilir.

Tablo 2. Öğrencilerin “Sunulan görsellerin doğanın, çevrenin ve canlıların korunmasıyla ilgili konuların anlatıldığı derslerde kullanılması öğrendiklerinizi daha kalıcı kılabilir mi? Örnek vererek açıklayınız?” Sorusu İçin Yazdıkları Cevaplar

Yazılan cevaplar	Erkek	Kız	Toplam	%
Evet, öğrendiklerimizi kalıcı kılar	3	7	10	33,3
Evet, daha kalıcı kılabılır. Öğrendiklerimizi kalıcı hale getirmek için görseller kullanmak gerekir, çünkü görseller unutulmaz	5	1	6	20,0
Evet, kalıcı kılabılır. Asfalt, inşaat ve park yapmak bitkileri öldürüyor	3	-	3	10,0
Öğrendiklerimizi kalıcı kılabılır. Çok fazla kâğıt, kurşun kalem ve yiyecek israfı var	3	-	3	10,0
Kılabılır, çünkü görsel 2’de anlatılmak istenen tam olarak ifade ediliyor. Görsel 2’de çok acı bir görüntü var ve acılar asla unutulmaz	-	2	2	6,7
Evet, kalıcı olacağı için onları uygulayabiliriz	-	1	1	3,3
Aklımda kalır, unutmam	2	-	2	6,7
Kılabılır, doğayı temiz tutarak çiçekleri koparmamalıyız	1	-	1	3,3
Cevap yok	2	-	2	6,7
Toplam	19	11	30	100

Tablo 2 incelendiğinde “Sunulan görsellerin doğanın, çevrenin ve canlıların korunmasıyla ilgili konuların anlatıldığı derslerde kullanılması öğrendiklerinizi daha kalıcı kılabilir mi?” sorusuna öğrencilerin %93,3 oranında öğrendiklerimizi kalıcı kıla-

bilir cevabını destekleyici sekiz farklı açıklama ile birlikte yazdıkları söylenebilir. Öğrencilerin “Evet, öğrendiklerimizi kalıcı kılar”, “Evet, daha kalıcı kılabilir. Öğrendiklerimizi kalıcı hale getirmek için görseller kullanmak gerekir, çünkü görseller unutulmaz” ve “Evet, kalıcı kılabilir. Asfalt, inşaat ve park yapmak bitkileri öldürüyor” cevaplarını sırasıyla %33,3; %20,0 ve %10,0 oranlarında yazması onların görsellerin öğrenilenlerin kalıcılığa etkisi olduğuna inandıklarını göstermektedir. Özellikle iki kız öğrenci (%6,7) tarafından yazılan “Kılabilir, çünkü görsel 2’de anlatılmak istenen tam olarak ifade ediliyor. Görsel 2’de çok acı bir görüntü var ve acılar asla unutulmaz” cevabı ikinci slaytta yer alan görselin kalıcılığa önemli düzeyde bir etkisi olabileceğini kanıtlamaktadır.

Tablo 3. Öğrencilerin “Fen bilimleri dersinin diğer konularını öğrenirken o konularla ilgili, şimdi gördükleriniz gibi, görsellerin sunulmasını veya kullanılmasını ister misiniz? Niçin?” Sorusu İçin Yazdıkları Cevaplar

Yazılan cevaplar	Erkek	Kız	Toplam	%
İsterim, çünkü bizi daha çok bilinçlendirir	4	4	8	26,7
Evet, isterim; çünkü daha iyi anlarız	4	3	7	23,3
Evet, çünkü eğlenceli oluyor	4	1	5	16,7
Evet, daha kalıcı olur	1	3	4	13,3
Evet, hoşumuza gider; derse daha çok katılırız ve çalışırız	2	-	2	6,7
Evet	2	-	2	6,7
Evet, çünkü insanların konuyla ilgili düşünceleri olabilir	1	-	1	3,3
Hayır, yazı ile anlatılmasını daha çok tercih ederim	1	-	1	3,3
Toplam	19	11	30	100

Tablo 3’de verilen öğrenci cevapları incelendiğinde “Fen bilimleri dersinin diğer konularını öğrenirken o konularla ilgili, şimdi gördükleriniz gibi, görsellerin su-

nulmasını veya kullanılmasını ister misiniz?" sorusuna altıncı sınıf öğrencilerinin %96,7 oranında evet cevaplarını destekleyici altı farklı açıklama ile birlikte yazdıkları söylenebilir. Katılımcıların "İsterim, çünkü bizi daha çok bilinçlendirir", "Evet, isterim; çünkü daha iyi anlarız", "Evet, çünkü eğlenceli oluyor" ve "Evet, daha kalıcı olur" cevaplarını sırasıyla %26,7; %23,3; %16,7 ve %13,3 oranlarında yazması onların fen bilimleri dersinin diğer konularını öğrenirken o konularla ilgili, görsellerin kullanılmasını istediklerini anlatmaktadır.

Tablo 4. Öğrencilerin "Sunulan görseller, yakın çevrenizde meydana gelen çevre ile ilgili bir sorunun çözümü için gönüllü olarak görev ve sorumluluk almanızda veya faaliyetlerde bulunmanızda etkili olabilir mi?" Sorusu İçin Yazdıkları Cevaplar

Yazılan cevaplar	Erkek	Kız	Toplam	%
Evet, beni bir çevreci yapar	14	4	18	60,0
Birisi bir çiçeği koparırsa onu durdururum ona bizim oksijenimizin yok olmasına sebep oluyorsun derim	-	4	4	13,3
Evet, beni bir çevreci yapar; çünkü daha duyarlı olacağım	2	2	4	13,3
Beni bir çevreci yapar, çünkü ben çevreyi korumayı seviyorum	2	-	2	6,7
Evet, bizim bir şeyler anlamamızı sağlıyor	-	1	1	3,3
Cevap yok	1	-	1	3,3
Toplam	19	11	30	100

Tablo 4'de verilen öğrenci cevapları incelendiğinde "Sunulan görseller, yakın çevrenizde meydana gelen çevre ile ilgili bir sorunun çözümü için gönüllü olarak görev ve sorumluluk almanızda veya faaliyetlerde bulunmanızda etkili olabilir mi?" sorusuna altıncı sınıf öğrencilerinin %96,7 oranında evet cevaplarını destekleyici beş farklı açıklama ile birlikte yazdıkları söylenebilir. Katılımcıların "Evet, beni bir çevreci yapar", "Birisi bir çiçeği koparırsa onu durdururum ona bizim oksijenimizin yok olmasına sebep oluyorsun derim" ve "Evet, beni bir çevreci yapar; çünkü daha duyarlı olacağım" cevaplarını sırasıyla %60,0, %13,3 ve %13,3 oranlarında yazması onların çevre sorunlarının çözümünde gönüllü olarak faaliyette bulunacaklarını göstermektedir.

Tablo 5. Öğrencilerin “Doğanın ve canlıların korunmasına, suyun, havanın ve toprağın temiz kalmasına yönelik düşündüğünüz veya hayal ettiğiniz bir görseliniz var mı? Varsa, görselinizi çizerek veya anlatarak bizimle paylaşır mısınız?” Sorusu İçin Çizdikleri Görseller

Yazılan cevaplar	Erkek	Kız	Toplam	%
Renk renk çiçekler, kadın, kız çocukları, yeşil alan, kuş, kelebek, kedi, dağ ve Güneş gibi görselleri içeren bir çevre çizenler	-	7	7	23,3
Çiçekler ve onları sulayan bir kadın görselini çizenler	1	3	4	13,3
Suyun boşa akıtılmaması ile ilgili bir görsel çizenler	3	-	3	10,0
“Suyu, toprağı ve sokağı temiz tutalım, ağaç kesmeyelim” uyarısını çizenler	2	1	3	10,0
Su kenarında yeşillikler içinde ev görseli çizenler	2	-	2	6,7
Egzozundan havayı kirleten yoğun gaz çıkan bir otomobil görselini çizenler	1	-	1	3,3
Yeşil, temiz ve kirli dünya görselini birlikte çizenler	2	-	2	6,7
Fabrikalardan çıkan atık sulara filtre takılmasını anlatan bir görsel çizenler	1	-	1	3,3
Hafif bir tarafa yatık yeşil bir ağaç, ağacın gövdesinin bir kenarından içine bir ev görseli ve “Ben ne işe yararım?” sorusunu soran bir balta görseli çizenler	1	-	1	3,3
“Evet, var” yazan ancak herhangi bir görsel çizmeyenler	6	-	6	20,0
Toplam	19	11	30	100

Tablo 5 incelendiğinde “Doğanın ve canlıların korunmasına, suyun, havanın ve toprağın temiz kalmasına yönelik düşündüğünüz veya hayal ettiğiniz bir görseliniz var mı? Varsa, görselinizi çizerek veya anlatarak bizimle paylaşır mısınız?” sorusuna altıncı sınıf öğrencilerinin %80,0 oranında dokuz farklı betimleme ile gruplandırılan özgün görseller çizdikleri söylenebilir. Altı erkek öğrencinin (%20,0) soruya “Evet, var” ifadesini yazarak bir görselim var demek istemesine karşın herhangi bir görsel çizmediği veya anlatmadığı görülmüştür. Yedi kız öğrencinin (%23,3) “Renk renk çiçekler, kadın, kız çocukları, yeşil alan, kuş, kelebek, kedi, dağ ve Güneş gibi görselleri içeren bir çevre” çizmeleri çok olumlu ve anlamlı bulunmuştur. Katılımcıların %80,0’ni tarafından çizilen görseller, onların hayalini kurdukları, yaşadıkları veya yaşamak istedikleri bir çevre mi? Bilinmesi veya bir çıkarımda bulunulması zor, ancak çizilen görsellerde farklı canlılara ve diğer doğal unsurlara yer verilmiş olması gerçek doğal çevre kavramının anlaşıldığına dair bir kanıt olarak görülebileceği için önemlidir. Ayrıca “Çiçekler ve onları sulayan bir kadın görselini”, “Suyun boşa akıtılmaması ile ilgili bir görseli” ve “Suyu, toprağı ve sokağı temiz tutalım, ağaç kesmeyelim uyarısını anlatan bir görseli” sırasıyla %13,3, %10,0 ve %10,0 oranında çizmeleri katılımcıların bundan böyle çevreyi her açıdan düşünen-koruyan bireyler olacaklarını gösterir.

Beşinci soru için katılımcıların %80,0 oranında doğayı ve çevreyi korumaya yönelik özgün görseller çizmeleri, gerçek doğal bir çevrede olması gereken farklı canlı ve cansız varlıkları resimlemeleri onların açık uçlu ilk dört soru için yazdıkları cevaplar, yani ortaya koydukları görüşler konusunda samimi ve kararlı olduklarını kanıtlamaktadır.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Çalışmaya katılan öğrencilerin, sunulan görsellerin doğanın-çevrenin ve canlıların korunması hakkında daha duyarlı davranmalarını %100 oranında sağladığını belirten cevaplarını dokuz farklı açıklamayla destekleyerek yazmaları anlamlı bulunmuştur. Katılımcıların, aynı görsellerin doğanın, çevrenin ve canlıların korunmasıyla ilgili konuların anlatıldığı derslerde kullanılmasının öğrendiklerini %93,3 oranında kalıcı kılabilir cevabını destekleyici sekiz farklı açıklama ile birlikte yazdıkları görülmüştür.

Aynı katılımcıların fen bilimleri dersinin diğer konularının anlatıldığı ders saatlerinde onlarla ilgili görsellerin sunulmasını %96,7 oranında faydalı bulduklarını belirten evet cevaplarını altı farklı destekleyici açıklama ile birlikte yazmaları görsellerin farklı konuların öğrenmesine katkı sağlayabileceğini kanıtlamaktadır. Altıncı sınıf öğrencilerinin sunulan görsellerin kendilerini %96,7 oranında gönüllü bir çevreci yapabileceğini belirten cevaplarıyla birlikte yazdıkları beş farklı destekleyici açıklamanın in-

celenmesi sonucunda söylenebilir. Çalışmada kullanılan “Doğanın ve canlıların korunmasına, suyun, havanın ve toprağın temiz kalmasına yönelik düşündüğünüz veya hayal ettiğiniz bir görseliniz var mı?” sorusuna altı erkek öğrencinin (%20,0) “Evet, var” ifadesini yazarak bir görselim var demek istemesine karşın herhangi bir görsel çizmediği veya anlatmadığı görülmüştür. Ayrıca katılımcıların beşinci ve son soru için %80,0 oranında doğayı ve çevreyi korumaya yönelik özgün görseller çizmeleri, gerçek doğal bir çevrede olması gereken farklı canlı ve cansız varlıkları resimlemeleri onların açık uçlu ilk dört soru için yazdıkları cevaplar, yani ortaya koydukları görüşler konusunda samimi ve kararlı olduklarını kanıtlamaktadır.

Yapılan çalışmalarda (Doğan, 1997; İleri, 1998; Vaughan, Gack, Solorazano & Ray, 2003; Erdoğan ve Cerrah Özsevgeç, 2012; Wigan, 2012; Dursun, 2013; Ambrose ve Harris, 2014; Türe, 2014) ortaya konulan veya değinilen durumların genelde bu çalışmada kullanılan görseller tarafından sağlandığı düşünülen bulgularla benzer oldukları katılımcıların görüşlerine dayanılarak söylenebilir. Beş açık uçlu soru ile ortaya çıkarılan öğrenci görüşleri, bir bütün olarak ele alındıklarında uygun illüstrasyonların çevre eğitiminde etkili araçlar olarak kullanılabilirler, bireylerin içinde buldukları çevrede var olan çevresel sorunların çözümünde gönüllü olarak faaliyette bulunabilecekleri, doğanın-doğal çevrenin korunması için daha duyarlı davranacakları ve öğrenilenlerin kalıcılığını sağlayabilecekleri şeklinde toparlanabilecek düşünceler aynı çalışmalarda belirtilenlere benzer görüşler olarak öne çıkmaktadır.

Çalışmada ortaya konulan öğrenci görüşleri illüstrasyonların etkileri konusunda önemli bulgular sağlamıştır. Ulaşılan bulgulara dayanılarak illüstrasyonların öğrencilerde güdüleme, öğrenilenlerin veya bilginin kalıcılığını sağlama, yaşanabilir bir çevre için daha duyarlı davranma ve bazı faaliyetleri gönüllü yürütme gibi olumlu etkiler oluşturabileceği iddia edilebilir. Yapılandırmacı yaklaşımda önemli bir yer tutan 5E modelinin birinci aşaması olan girme aşamasının etkinliğini artırmak için illüstrasyonlar kullanılabilir. Uygun illüstrasyonlar, öğrencilerin konuya dikkatini, ilgisini çekebilir ve merakını artırarak öğrenmeye hazır hale getirebilir. Hatta -bu çalışmada kullanılanlar gibi- etkili ve doğru illüstrasyonlar, öğrencileri derslerde anlatılan veya sunulan konuların tüm özellik ve detaylarını öğrenmeleri için motive edebilir.

KAYNAKÇA

- Ambrose, G. ve Harris, P. (2014). *Görsel grafik tasarım sözlüğü* (Çev. Ed.: B. Barhana). Literatür Yayıncılık.
- Bakaç, E. ve Yıldız, A. (2021). Öğretmen adaylarının bilimsel süreç becerilerini anlama düzeyleri ve öğretim elemanlarının onların cevapları hakkındaki tahminleri. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 453-481.

Doi:10.31463/aicusbed.870717

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (23. baskı). Pegem Akademi.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2000). *Research methods in education* (5th ed.). Routledge.
- Doğan, M. (1997). Türkiye ulusal çevre stratejisi ve eylem planı eğitim ve katılım grubu raporu. DPT Müsteşarlığı ve Türkiye Çevre Vakfı.
- Dursun, N. (2013). *Evrimsel grafik ile illüstrasyon ve animasyon ilişkisi* (Tez No. 299754) [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Arel Üniversitesi.
- Erdoğan, A. ve Cerrah-Özsevgeç, L. (2012). Kavram karikatürlerinin öğrencilerin kavram yanılgularının giderilmesi üzerindeki etkisi: Sera etkisi ve küresel ısınma örneği. *Turkish Journal of Education*, 1(2), 38-50. Doi:10.19128/turje.181046
- Ertürk, H. (1996). Çevre bilimlerine giriş. Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı, No:10, Bursa.
- Future Climate Dialogues (2013). *Future climate dialogues*. Retrieved May 01, 2014 from <http://www.aber.ac.uk/en/art/news-events/future-climate-dialogues/>
- Güney, E. (2002). *Genel çevre kirlenmesi* (3. baskı). Çantay Kitabevi.
- Haila, Y. ve Levins, R. (1992). *Humanity and nature: ecology, science and society*. Pluto Press.
- İleri, R. (1998). Çevre eğitimi ve katılımın sağlanması. *Ekoloji Dergisi*, 7(28), 3-9.
- Özer, Ö. (1998). *Çevre konusunda tanımlar ve açıklamalar; Çevre sorunlarına giriş*. Mobil Yayınları.
- Türe, C. (2014). Küresel iklim değişikliğinin toplumsal algısında görsel sanatların rolü. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 6(6), 224 - 239. <https://doi.org/10.20488/austd.88679>
- Vaughan, C., Gack, J., Solorazano, H., & Ray, R. (2003). The effect of environmental education on schoolchildren, their parents, and community members: A study of intergenerational and intercommunity learning. *Journal of Environmental Education*, 34(3), 12-21.
- Wigan, M. (2012). *Görsel illüstrasyon sözlüğü* (Çev. Ed.: M. E. Uslu). Literatür Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Seçkin Yayınları.
- Yıldız, A. (2018). Pre-service teachers' views regarding the effect of learning scientists' biographies on students' motivation. *European Journal of Education Studies*, 5(2),

133-143. doi:10.5281/zenodo.1421189

Yıldız, K., Sipahioğlu, ř., & Yılmaz, M. (2011). *Çevre bilimi ve eğitimi* (2. baskı). Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Yılmaz, I. N., & Önal, E. (2017, 25-26 Kasım). *Küresel ısınma ve iklim değişikliği bilinçlendirme çalışmalarına illüstratif yaklaşımlar* [Sözlü bildiri]. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi, Antalya.

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Söz Varlığına
Yönelik Bir İnceleme

An Analysis of the Vocabulary of the 8th Grade
Turkish Textbook

Ramazan ŞİMŞEK*

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Şimşek, R. (2021). 8. sınıf Türkçe ders kitabının söz varlığına yönelik bir inceleme. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 346-355.

Şimşek, R. (2021). An analysis of the vocabulary of the 8th grade Turkish textbook. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 346-355.

 10.29228/kesit.52271

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 07.08.2021
Kabul/ Accepted/ Принимать: 15.09.2021
Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена
Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это
произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Öğr. Gör. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, simsekramazan1989@gmail.com

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Söz Varlığına Yönelik Bir İnceleme ¹

An Analysis of the Vocabulary of the 8th Grade Turkish Textbook

Öğr. Gör. Dr. Ramazan ŞİMŞEK

Öz: Eğitim öğretim süreçlerinin temel taşıyıcısı ders kitaplarıdır. Ders kitapları bünyesinde yer alan müfredat öğeleri akademik ve kültürel yetkinliği sağlarken kullanılan metinler ve metinlerin söz varlığı hedef kitlenin iletişim becerileri, temel dil becerileri, ifade becerileri açısından yetkinliği sağlamaktadır. Nitel yaklaşım benimsenerek betimsel tarama modelinde yürütülen bu araştırmada da MEB onaylı 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan okuma metninin söz varlığı derlem dilbilim alanında kullanılan bir yazılımla incelenmiş, istatistik tabanlı veriler elde edilmiştir. Araştırmanın veri seti incelendiğinde ders kitabının söz varlığının zengin olduğu; farklı kelime kullanımının yeterli düzeyde olduğu saptanmıştır. Araştırmanın ikinci aşamasında son yıllarda giderek artan derlem tabanlı çalışmalardan hareketle Türkçe üzerine yapılandırılan Türkçe Ulusal Derlemi ve TS CORPUS derlemi sıklık listeleri sürece dâhil edilmiştir. Her iki derlemden elde edilen sıklık listeleri ile ders materyalindeki okuma metinlerinden elde edilen sıklık listeleri ile kıyaslanmıştır. Türkçede en sık kullanılan 1000 kelimenin baz alındığı bu kıyaslama neticesinde ders materyalinin söz varlığında ortak kelime sayısı Türkçe Ulusal Derlemi verilerine göre 433; TS Corpus Derlemi verilerine göre ise 395 olarak saptanmıştır. Türkçede en sık kullanılan 1000 kelime açısından tespit edilen ortaklık düzeyinin yeterli durumda olduğu görülmüştür. Hedef kitlenin temel dil becerileri, ifade becerileri, iletişim becerileri açısından ders materyallerinin söz varlığının sezgisel yöntemler yerine derlem tabanlı yaklaşımlarla yürütülmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe eğitimi, söz varlığı, ders kitabı, metin, derlem.

¹“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir. Statements of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”: No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article.

Abstract: The main carrier of educational processes is textbooks. While the curriculum elements in the textbooks provide academic and cultural competence, the texts used and the vocabulary of the texts provide competence in terms of communication skills, basic language skills, and expression skills of the target audience. In this research, which was carried out in a descriptive survey model by adopting a qualitative approach, the vocabulary of the reading texts in the 8th grade Turkish textbook approved by the Ministry of Education was examined with a software used in the field of corpus linguistics, and statistics-based data were obtained. When the data set of the research is examined, it is seen that the vocabulary of the textbook is qualified; It was determined that the use of different words was sufficient. In the second phase of the study, the frequency lists of the Turkish National Corpus and TS CORPUS corpus, which were structured on Turkish, were included in the process, based on the increasing number of corpus-based studies in recent years. The frequency lists obtained from both corpuscles were compared with the frequency lists obtained from the reading texts in the course material. As a result of this comparison based on the 1000 most frequently used words in Turkish, the number of common words in the vocabulary of the course material is 433 according to the Turkish National Corpus data; According to the TS Corpus Corpus data, it was determined as 395. It was seen that the level of partnership determined in terms of the 1000 most frequently used words in Turkish was sufficient. It was emphasized that the vocabulary of the course materials in terms of basic language skills, expression skills, and communication skills of the target audience should be conducted with corpus-based approaches rather than intuitive methods.

Keywords: Turkish education, vocabulary, textbook, text, corpus.

Giriş

Eğitim-öğretim süreçlerinin akademik ve kültürel kodlarını bünyesinde barındıran hedef kaynak ders kitabıdır. Ders kitapları aracılığı ile ana dili eğitiminde kültürel olgular, söz varlığı, düşünme becerileri gibi üst başlıklar hedef kitleye kazandırılmaya çalışılır. Tüm bu becerilerin işlevsel olarak kullanımında söz varlığı kavramı oldukça etkilidir. İletişim becerileri, sosyal uyum, ifade becerisi gibi bireyin sosyal ve akademik çevrelerde karakteristik alt yapısı; söz varlığı, kelime bilgisi ile doğrudan ilişkilidir. Türkçe eğitimi açısından ders kitapları, ders kitaplarında yer alan metinlerin söz varlığı sürecin temel taşları arasında yer alır. (Kurudayıoğlu ve Karadağ, 2006; Karadağ ve Kurudayıoğlu, 2010; Karagöl ve Tarakçı, 2019; Köşker, 2019; Şimşek, 2020).

Söz varlığı, temel düzeyde okuma anlama becerileri için kesinlikle önemlidir. (Grabe, 1991: 380) Çünkü söz varlığı ile okuduğunu anlama arasında kuvvetli bir bağlantı mevcuttur (Matsuoka ve Hirsh, 2010: 56). Genel çerçevede bilişsel süreçler, anlamaya ve anlatmaya yönelik beceriler başta olmak üzere söz varlığı eğitim öğretim faaliyetlerinde, becerilerin gelişimi ve kullanımında üzerinde durulması gereken bir kavramdır.

Ders kitapları öğrenme materyaller arasında hem öğretmen hem de öğrenci için anahtar konumundadır. Ders kitabı bünyesinde yer alan metinler aracılığı ile eğitim-öğretim sürecinin planlanması, kontrol edilmesi, toplumsal ve kültürel kodların hedef kitleye aktarılması sağlanmaktadır. Bu çerçevede ders kitabında yer alacak metinlerin taşınması gereken genel özellikler bulunduğu gibi söz varlığı açısından da belirli standartlara sahip olması gerekmektedir (Şimşek, 2020). Ders kitaplarının içerikleriyle ilgili Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan öğretim programları bünyesinde söz varlığına yönelik amaç ve kazanımlar dikkat çekmektedir. MEB (2019: 8) Türkçe dersi öğretim programı özel amaçlar çerçevesinde “okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması” vurgulanmıştır.

Söz varlığı, Türkçe Sözlük'te (2010:1807), “Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler.” şeklinde tanımlanır. Aksan (2002:13-14) söz varlığının içeriğini açıklamış; sözcükler, ikilemeler, deyimler, atasözleri, kalıp sözler (ilişki sözleri) ve kalıplaşmış sözlerden oluştuğunu ifade etmiştir. Akademik ve kültürel anlamda önemi vurgulanan söz varlığı kavramı içeriği açısından farklı unsurları bünyesinde barındırır. Bireyin söz varlığında bulunan unsurların çeşitliliği iletişim ve ifade becerilerini de olumlu etkiler. Söz varlığının temelini oluşturan ana dili edinimi süreci söz varlığı kavramını oluşturan unsurların kazanılması açısından kritik bir değere sahiptir. Bireyin içinde bulunduğu ortam, ebeveynlerinin sosyoekonomik durumu ve entelektüel düzeyleri bireyin gelişim sürecini etkilediği gibi söz varlığını da etkiler.

Eğitim-öğretim süreçleri ana dili eğitiminin başarısı açısından uzun bir periyodu içermektedir. İlk ve ortaokul düzeyinde ders içi etkinlikler, münazara, soru-cevap, beyin fırtınası vb. tekniklerle yönlendirilen bu sürecin etkin materyallerinden biri de ders kitaplarıdır. Seviyelere göre yapılandırılmış metinler ve etkinlikler aracılığıyla hedef kitleye bilinenden bilinmeyene doğru bir söz varlığı kazandırma süreci işletilir. Ancak iletişim ve ifade becerileri açısından en sık kullanılan kelimelerin eğitim sürecine dâhil edilmesi ve öğrenciler tarafından kullanılması verimliliği doğrudan etkilemektedir. Bu aşamada da son yıllarda derlem dilbilim ve derlem üzerine yapılan çalışmalardan faydalanılmaktadır. Türkçe için yayımlanmış derlem temelli sıklık listelerinden biri Aksan vd. (2017) A Frequency Dictionary of Turkish (Türkçe Sıklık Sözlüğü) olarak bilinmektedir. Türkçe için hazırlanan bir diğer derlem ise 700 milyon keli-

melik veri tabanına sahip TS CORPUS derlemidir (Sezer ve Sezer, 2013). Bu çalışmada da MEB bünyesinde kullanılan 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan okuma metninin söz varlığı en sık kullanılan 1000 kelime açısından Aksan vd. (2017) ve Sezer ve Sezer'in (2013) yapılandığı TS CORPUS bünyesinde en sık kullanılan 1000 kelime ile karşılaştırılacaktır.

Yöntem

8. sınıf Türkçe ders kitaplarının derlem tabanlı olarak söz varlığı unsurlarını belirleme ve Türkçede en sık kullanılan kelimelerle kıyaslama maksadıyla yapılan bu araştırma, tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Tarama modeli, geçmişte ya da günümüzde var olan bir durumu, olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2009: 77).

Verilerin Toplanması ve Analizi

MEB 8. sınıf Türkçe ders kitabının söz varlığının derlem tabanlı incelendiği bu çalışmada belirtilen ders kitabı bilgisayar ortamına aktarılmış, görsellerden arındırılmış; içindekiler, İstiklal Marşı, Gençliğe Hitabe, kaynakça gibi kısımlar veri setine dâhil edilmemiştir. Bu işlemlerden sonra veri setinin UTF-8/Unicode kod dönüşümü gerçekleştirilerek derlem tabanlı çalışmalarda kullanılan WordSmith Tools 7.0 veri tabanına uygun hale getirilmiştir. WordSmith Tools 7.0 aracılığıyla kitapların söz varlığı ve sıklık listeleri tespit edilmiştir. Akabinde okuma metnlerinde en sık kullanılan kelimelerin listesiyle Aksan vd. (2017), TS Corpus bünyesindeki Türkçede en sık kullanılan 1000 kelimeyle ayrı ayrı karşılaştırılarak analiz edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın inceleme nesnesi 2020-2021 eğitim-öğretim yılında kullanılan Eselioğlu, Set ve Yücel, (2019) tarafından hazırlanan 8.sınıf Türkçe ders kitabı oluşturmaktadır.

Bulgular ve Yorumlar

İmam Hatip Ortaokulu 8. sınıf Türkçe ders kitabı metinleri inceleme süreci için yöntem kısmında ifade edilen süreçlerden geçirilerek analiz edilmiştir. Ders kitabının söz varlığına yönelik bulgular Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Yönelik Bulgular

Kitapta İncelenen Metin Sayısı	Token	Type	Metin tTR(Type/text)	Odaklı TTR	Standart TTR	t*TR
47	20909	9325	198,4	0,446	62,80	3,159

Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 8. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan okuma metinleri incelenmiş; okuma metinlerinin söz varlığı (token) 20909 kelime olarak tespit edilmiştir. Bu okuma metinlerinde yer alan farklı kelime sayısı (type) ise 9325 olarak tespit edilmiştir. Toplam kelime sayısının farklı kelime sayısına oranını veren TTR düzeyi 0,446'dır. Standart TTR düzeyi 62,80 düzeyindedir. Metin odaklı tTR 198,4 olarak tespit edilmiştir. Bu verilerden hareketle ders kitabı bünyesinde her 100 kelimeden 44'ünün farklı olduğu; Standart TTR düzeyinin iyi düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 8. Sınıf Türkçe ders kitabındaki okuma metinlerinin söz varlığında en sık kullanılan 100 kelime Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 8.Sınıf Türkçe Ders Kitabında En sık kullanılan 100 Kelime

N	Word	Freq.	%	N	Word	Freq.	%
1	Bir	651	3,11	51	Hemen	25	0,12
2	Ve	284	1,36	52	İyi	25	0,12
3	Bu	249	1,19	53	Onu	25	0,12
4	De	208	0,99	54	Biri	24	0,11
5	Da	179	0,86	55	Nasıl	24	0,11
6	Ne	104	0,50	56	Öyle	24	0,11
7	Gibi	103	0,49	57	Artık	23	0,11
8	O	94	0,45	58	Değil	23	0,11
9	İçin	90	0,43	59	İşte	23	0,11
10	Daha	79	0,38	60	Beş	22	0,11
11	Sonra	79	0,38	61	Eşref	22	0,11
12	Çok	77	0,37	62	Önce	22	0,11
13	Ki	75	0,36	63	Uzun	22	0,11
14	Her	74	0,35	64	Böyle	21	0,10
15	Ben	72	0,34	65	Onun	21	0,10
16	En	61	0,29	66	Saat	21	0,10
17	Ama	57	0,27	67	Başka	20	0,10
18	Kadar	52	0,25	68	Beni	20	0,10
19	Diye	49	0,23	69	Geldi	20	0,10
20	Doğru	49	0,23	70	Hasan	20	0,10
21	Var	49	0,23	71	İlk	20	0,10
22	İle	46	0,22	72	Kendi	20	0,10
23	Gün	45	0,22	73	Kuş	20	0,10
24	İki	44	0,21	74	Neden	20	0,10
25	Türk	40	0,19	75	Ağır	19	0,09
26	Hiç	39	0,19	76	Burada	19	0,09

27 Mı	39	0,19	77 Diş	19	0,09
28 Dedi	35	0,17	78 Olur	19	0,09
29 Büyük	34	0,16	79 Vardır	19	0,09
30 İçinde	34	0,16	80 Yer	19	0,09
31 Olan	34	0,16	81 Benim	18	0,09
32 Olarak	34	0,16	82 İnsanlar	18	0,09
33 Türkiye	33	0,16	83 Müzik	18	0,09
34 Atatürk	32	0,15	84 Anadolu	17	0,08
35 Bizim	32	0,15	85 Bana	17	0,08
36 İstanbul	32	0,15	86 Birer	17	0,08
37 Ya	32	0,15	87 Çocuk	17	0,08
38 Zaman	32	0,15	88 Diğer	17	0,08
39 Şimdi	31	0,15	89 Geri	17	0,08
40 Bile	30	0,14	90 İnsan	17	0,08
41 Gece	30	0,14	91 Tek	17	0,08
42 Şey	28	0,13	92 Var	17	0,08
43 Hem	27	0,13	93 Yani	17	0,08
44 Sen	27	0,13	94 Yanına	17	0,08
45 Yok	27	0,13	95 Gelen	16	0,08
46 Kahve	26	0,12	96 Hep	16	0,08
47 Yeni	26	0,12	97 Pek	16	0,08
48 Bütün	25	0,12	98 Senin	16	0,08
49 Cahil	25	0,12	99 Son	16	0,08
50 Güzel	25	0,12	100 Şu	16	0,08

Ders materyalinde yer alan okuma metinlerinin söz varlığında en sık kullanılan kelimeler incelendiğine kullanım sıklığı açısından özellikle ilk 20 kelimelik grubun Türkçedeki sıklık listeleri ile büyük oranda örtüştüğü; diğer sıklık listelerinde de sıklıkla karşılaştığı gibi bir, bu, de, da, ne gibi, o, için gibi kelimelerin öne çıktığı saptanmıştır.

Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 8. Sınıf Türkçe ders kitabı metinleri derlem tabanlı olarak analiz edilmiş; okuma metinlerinde en sık kullanılan 1000 kelime ile Türkçe Ulusal Derleminde en sık kullanılan 1000 kelime kıyaslanmış ve bulgular Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinleriyle Türkçe Ulusal Derleminde En Sık Kullanılan 1000 Kelimenin Ortaklık Düzeyi

İncelenen Metin Sayısı	Materyalde En Sık Kullanılan 1000 Kelimedeki Ortaklık Sayısı	En Sık Kullanılan 1000 Kelimedeki Ortaklık Düzeyi
47	433	% 43

Okuma metinlerinde en sık kullanılan 1000 kelime tespit edilmiş ve sıklık listeleriyle kıyaslanmış; bu çerçevede en sık kullanılan 1000 kelimedede 433 kelimenin ortak olduğu; okuma metinlerinde en sık kullanılan 1000 kelimenin ortaklık düzeyinin % 43 olduğu saptanmıştır.

Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 8. Sınıf Türkçe ders kitabı metinleri derlem tabanlı olarak analiz edilmiş; okuma metinlerinde en sık kullanılan 1000 kelime ile TS Corpus Derleminde en sık kullanılan 1000 kelime kıyaslanmış ve bulgular Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinleriyle TS Corpus Derleminde En Sık Kullanılan 1000 Kelimenin Ortaklık Düzeyi

İncelenen Metin Sayısı	Materyalde En Sık Kullanılan 1000 Kelimedede Ortaklık Sayısı	En Sık Kullanılan 1000 Kelimedede Ortaklık Düzeyi
47	395	% 39

Okuma metinlerinde en sık kullanılan 1000 kelime tespit edilmiş ve sıklık listeleriyle kıyaslanmış; bu çerçevede en sık kullanılan 1000 kelimedede 395 kelimenin ortak olduğu; okuma metinlerinde en sık kullanılan 1000 kelimenin ortaklık düzeyinin % 39 olduğu saptanmıştır.

Sonuç ve Tartışma

Eğitim-öğretim süreçlerinde kullanılan ders materyallerinin söz varlığı hedef kitlelerin temel dil becerilerini geliştirme, bireyin özgüvenini artırma, iletişim yetisini güçlendirme açısından hayati fonksiyonlara sahiptir. Bu çerçevede Türkçe eğitimi açısından ders materyallerinin söz varlığında kullanılan kelimelerin Türkçede en sık kullanılan kelimelerden oluşması; derlem tabanlı araştırmalar kapsamında materyallerin söz varlığının analiz edilmesi gerekmektedir. Bu araştırmada da Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 8. Sınıf Türkçe ders kitabı metinleri derlem tabanlı olarak analiz edilmiş; söz varlığına yönelik veriler saptanmış; sıklık listeleri oluşturularak kıyaslamalar gerçekleştirilmiştir.

İncelenen ders materyalinin söz varlığının 20909 kelimededen (token) oluştuğu; materyal bünyesinde kullanılan farklı kelime sayısının (type) 9325 olduğu belirlenmiştir. Ders materyalinde TTR düzeyi 0,446 olarak tespit edilmiştir. Bu veriler kapsamında ilgili ders materyalinde öğrencilerin ifade ve iletişim becerilerini doğrudan etkileyen söz varlığı ve söz varlığında kullanılan farklı kelime verisinin yeterli durumda olduğu söylenebilir.

Söz varlığında kullanılan farklı kelimelerin düzenli dağılıp dağılmadığını en-deksleyen STTR verisi ise 62,80 olarak tespit edilmiş; 0,446 olarak tespit edilen TTR düzeyinin üzerinde seyrederek veri setinin genelinde kelime çeşitliliğinin sağlanmaya

çalışıldığı görülmektedir. Ders materyalinin söz varlığındaki çeşitliliği destekleyici bir başka gösterge ise 198,4 olarak tespit edilen metin odaklı tTR değeridir.

Aksan vd. (2017) tarafından yapılandırılan Türkçe Ulusal derlemi ile araştırmaya konu olan materyal, en sık kullanılan 1000 kelime açısından kıyaslanmış, 433 kelimenin ortak olduğu; benzerlik düzeyinin % 43 olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma çerçevesinde Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 8. Sınıf Türkçe ders kitabı metinlerinin söz varlığı TS CORPUS derleminde en sık kullanılan 1000 kelime ile de kıyaslanmıştır. Bu bağlamda 395 kelimenin ortak olduğu; benzerlik düzeyinin % 39 olduğu tespit edilmiştir. Ders materyalinin söz varlığı ve derlem temelli sıklık listeleriyle ortaklık düzeyi Şimşek (2020) tarafından 7. sınıf ders kitapları üzerine yapılan çalışmada ders kitaplarındaki söz varlığı ile derlemdeki sıklık listesi ortaklık düzeylerinin % 40, %44, %41 olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmadan elde edilen sonuç ile benzerlik gösterir.

Söz varlığı açısından seviyelere göre yapılandırılmış metinler ve etkinlikler aracılığıyla hedef kitleye bilinenden bilinmeyene doğru bir söz varlığı kazandırma sürecinin izlenmesi verimliliği artıracaktır. İletişim ve ifade becerileri açısından en sık kullanılan kelimelerin eğitim sürecinde kullanılması ve öğrencilerin söz varlığına kazandırılması verimliliği doğrudan etkilemekte olup söz varlığına yönelik çalışmaların sezgisel yaklaşımdan arındırılması gerekmektedir. Bu bağlamda ana dili eğitimi kapsamında ortak söz varlığı oluşturma, dil edinimi ve eğitimini standartlar çerçevesinde gerçekleştirmek oldukça önemli olup bu konu farklı çalışmalarda vurgulanmaktadır (Baş, 2010; Kurudayıoğlu ve Karadağ, 2006; Kurudayıoğlu, 2011; Onan, 2016; Karadağ, 2019). Ders materyallerinin söz varlığı açısından Türkçede sık kullanılan kelimeleri barındırma oranının %50 düzeyine yaklaşması faydalı olacaktır. Ana dili eğitiminde kullanılan materyallerin söz varlığı aracılığıyla hedef kitlenin iletişim ve temel dil becerileri, dili işlevsel kullanma yetisi gibi faktörler gözetilmeli; materyallerin söz varlığı derlem tabanlı çalışmalar kapsamında yapılandırılmalı; materyallerin söz varlığında sezgisel yaklaşım yerine derlem tabanlı yaklaşım benimsenmelidir.

KAYNAKÇA

Aksan, D. (2002). *Anadilimizin söz denizinde*. Bilgi Yayınevi

Aksan, Y., Aksan, M., Mersinli, Ü. ve Demirhan, U. U. (2017). *A frequency dictionary of Turkish*. Routledge.

Baş, B. (2010). Söz varlığının oluşumu ve gelişiminde çocuk edebiyatının rolü. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27(27), 137-159.

- Eselioğlu, H., Set, S. ve Yücel, A. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 8 ders kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayınları
- Karadağ, Ö. (2019). Aynı Sınıf düzeyi için hazırlanan Türkçe ders kitaplarının ortak sözcüklüğü açısından karşılaştırılması. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(4), 1130-1140.
- Kurudayıoğlu, M. (2011). Türkçe öğretmeni adaylarının sözlü anlatımlarının düşünceyi geliştirme teknikleri açısından incelenmesi. *TÜBAR*, 29, 213-226.
- Kurudayıoğlu, M., ve Karadağ, Ö. (2006). Ortak kelime hazinesi kazandırmada ilköğretim sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarının durumu. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 335-343.
- MEB (2019). *Millî Eğitim Bakanlığı Türkçe dersi (1-8. Sınıflar) öğretim programı*. Ankara: MEB Yayınları
- Onan, B. (2016). Söz varlığı terminolojisi üzerine bir analiz çalışması. *Millî Eğitim Söz Varlığı Özel Sayısı*, 45(210). 11-29
- Sezer, B. ve Sezer, T. (2013). TS corpus: herkes için Türkçe derlem. *In Proceedings of the 27th national linguistics conference*. 217-225.
- Şimşek, R. (2020). Derlem tabanlı bir çalışma: 7. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı. *Çukurova Araştırmaları*, 6(1), 231-243.
- TDK. (2010). *Türkçe sözlük*. TDK Yayınları.

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Kant'ın Felsefesinde Kadının Yeri

The Place of Women in Kant's Philosophy

Gülşah GECE*

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Gece, G. (2021). Kant'ın felsefesinde kadının yeri. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 356-374.

Gece, G. (2021). The place of women in Kant's philosophy. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 356-374.

 10.29228/kesit.52009

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 05.07.2021
Kabul/ Accepted/ Принимать: 15.09.2021
Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена
İнтихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это
произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Bartın Üniversitesi, gulsahhgece@gmail.com

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Kant'ın Felsefesinde Kadının Yeri ¹

The Place of Women in Kant's Philosophy

Gülşah GECE

Öz: Kant eleştirel eserlerinde herhangi bir cinsiyet ayrımı gözetmeden akıl sahibi varlıkların tümüne yönelik bir söylem geliştirmiştir; fakat normatif eserleri cinsiyetler hakkında bazı yargılar içerir. Güzellik ve Yücelik Üzerine Gözlemler, Eğitim Üzerine, Pragmatik Bir Bakış Açısından Antropoloji gibi normatif eserlerinde yer alan tanımlardan dolayı Kant'a ait felsefe metinlerinin sadece erkek cinsiyetini hedeflediği ya da kadınları akıl sahibi varlık kategorisinin dışına ittiği konusunda eleştirilir. Kant'ın belirlemelerini eleştiren araştırmacılardan bazılarının göre kadınlar ahlaki fail olarak bile görülmez. Diğer yandan Kant'ın kadınların ahlaki birer fail olmadıklarına yönelik ya da akıl sahibi varlıklar sınıfından dışlanmasına yönelik bir söylemi yoktur. Kant'ın cinsiyetçi bir söylemde bulunmaktan tamamen uzak olduğu söylenemez fakat, tüm felsefe metinlerinin cinsiyetler bakımından değerlendirmesini gerektiren bir öncül de yoktur. Bu çalışma Kant'ın eleştirilen önermelerinin metin bütünlüğü, kavram içerikleri ve bağlamları bakımından incelenmesi aracılığıyla önermelerin genel bir çerçeveye yerleştirmeyi ve Kant'ın kadınların özgürlüğü önünde bir engel olarak durmadığını göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyet, güzel, kadın, Kant, yüce.

Abstract: In his critical works, Kant developed a discourse for all rational beings without any gender discrimination; but his normative works contain some judgments about the sexes. Due to the definitions in his normative works such as Observations on the Feeling of the Beautiful and Sublime, Anthropology from a Pragmatic Point of View, On Pedagogy, Kant's phi-

¹ "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir. Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article.

losophical texts are criticized that they only target the male gender or that they exclude women from the rational being category. According to some of the researchers who criticize Kant's determinations, women are not even seen as moral agents. On the other hand, Kant does not have a discourse that women are not moral agents or that they are excluded from the class of rational beings. It cannot be said that Kant is completely far from making a sexist discourse, but there is no premise that requires evaluating all philosophical texts in terms of genders. This study aims to place the propositions in a general framework by examining Kant's criticized propositions in terms of text integrity, concept contents and contexts and to show that Kant does not stand as an obstacle to women's freedom.

Keywords: Gender, beautiful, woman, Kant, sublime.

1. GİRİŞ

Kant'ın kadın ve erkek cinsiyetlerinin deneysel alandaki genel görünümüne yönelik görüşleri içerisinde bulunduğu dönemin ve toplumun bakış açısını yansıtır. Kuehn'in (2011: 1022) aktarımına göre Kant yaşadığı dönemde kadınlar ile ancak kısıtlı ve oldukça resmi sosyal ilişkilerde temas kurmaktadır ve kadınların öğrencilik bağı yoktur; bu şartlar içerisinde Kant topluma bir filozoftan çok bir gözlemcinin bakış açısıyla yaklaştığını söylediği "Güzellik ve Yücelik Üzerine Gözlemler" kitabını yazmıştır. Kitap içerisinde güzel ve yücenin kadın – erkek cinsiyetleri bakımından görünümlelerinden ve farklı ulusların bu iki kavram bakımından tanımlanma olanaklarından bahsedilir. Kuehn'e (2011: 129) göre kitap Kant'ın kendi hislerinden daha çok toplumun ve dönemin önyargıları dile getirmektedir; Kant bahsettiği önyargıları paylaşır fakat onun kişiliğini toplum önyargılarını paylaşması ile tanımlamak doğru bir yaklaşım olmaz. Diğer yandan Kant *Pragmatik Bir Bakış Açısından Antropoloji* (1974) adlı eserinde güzel ve yüceye dair gözlemlerindeki düşüncelerinden tanıdık olan kimi belirlemeleri tekrar eder. Antropoloji içerisinde yer alan pasajlardan bazıları Kant ve toplumsal cinsiyet konusunu tartışmalı hale getirir. Pasajları inceleyen araştırmacılardan bir kısmı (Sedgwick 1990; Demir 2017; Marhaw 2013; Mendus 2017) Kant'ın kadın cinsiyetini tanımlama biçimi dolayısıyla felsefesinin genel bir insan kavramından çok erkeklere özgü olduğunu düşünürken diğer bazı araştırmacılar (Mikkola, 2011; Mosser 1999; Varden 2017) Kant'ın söylediklerinin çarpıtıldığı ve aslında sahip olmadıkları bir temelle yerleştirildiği düşüncesindedir. Örneğin Sedgwick'e (1990) göre Kant kadınların doğaları gereği pasif ve akıldan çok eğilimleri tarafından belirlendiğini söyleyerek onların erkekler ile eşit ölçüde vatandaş ya da evlilikte eşit iki ortaktan biri olmadığını düşünmektedir; bu yüzden eleştirel felsefesinin teorik varsayımlarının içine bir çift merkezlilik yerleşir. Mikkola'ya (2011) göre Kant'ın belirlemeleri birtakım önyargılar-

dan ve normatif bir biçimde dile getirilen önermelerden ibaret olduğu için en azından doğrudan Kant tarafından düşüncelerinin merkezine koyulmuş ya da eleştirel felsefesini okurken göz önünde bulundurulması gereken determinist koşullarda belirlenmiş kadın ve erkek ayrımı yoktur.

Kant'a yöneltilen eleştirilerin savunmasının iki biçimde yapılması mümkündür. Bunlardan ilki dönemin koşullarının Kant'ın daha farklı bir düşünce benimsemesinin önünde bir engel oluşturmasıdır. Bu anlayışa göre Kant'ın cinsiyetçi bir söyleme sahip olduğu kabul edilir fakat söylem dönem ile ilgisinde yorumlanarak görmezden gelinebilir görülür. İlk savunma biçimi hem Kant'ın söylemlerinin yeterince araştırılmasını önler hem de Kant'ın haberdar olabileceği kadar yakın çevresinde kadınların özgür ve eşit vatandaşlar olarak tanınmasını öneren metinler olduğu göz önüne alındığında geçersizdir. Kant'ın "Güzellik ve Yücelik Üzerine Gözlemler" adlı eserinin basım tarihi 1760'tır. Schröder'e (1997) göre Königsberg Belediye Başkanı ve Kant'ın çevresindeki insanlardan biri olan Avukat Theodor Gottlieb von Hippel kadınların erkeklerle eşit medeni ve siyasi haklara sahip olmasının gerekliliğini savunduğu "Über die bürgerliche Verbesserung der Weiber" adlı eserini 1792'de yayınlamıştır. Kant'ın "Güzellik ve Yücelik Üzerine Gözlemler" adlı eserinden 38 yıl sonra yayınladığı "Anthropologie in pragmatischer Hinsicht" adlı eseri 1798'de hem Hippel'in düşüncelerinin bilindiği hem de Kant'ın eleştiri eserlerinin sonrasına rastlayan bir dönemde yayınlanmıştır; dolayısıyla Kant'ın kadınlar hakkındaki düşünceleri eğer bir doğa belirlemesi biçiminde dile getirilip bir bütün olarak insanlık kavramına ulaşmasını engelliyorsa, Aristoteles ile aynı biçimde "dönemin şartları" savunusu ile göz ardı edilebilecek nitelikte değildir.

İkinci savunma biçimi metinlerin bütünlüğü, diğer eserlerle ilişkisi, eserlerde kullanılan kavramların içeriğinin Kant'ın felsefe yapıtlarının genel yapısı ile uyumu ve önermelerin içinde buldukları bağlam bakımından değerlendirilerek Kant'ın düşüncelerinin takip edilmesi gereken genel çerçevesini belirlemektir. Bu çalışma içerisinde Kant'ın ve cinsiyet konusunda yapılan eleştirilerin ikinci türden bir savunma ile cevaplanması ve Kant'ın kadınların özgürlüğünün karşısında bir konum almaktan daha çok onların özgürlüğünü desteklediğinin gösterilmesi amaçlanmaktadır. Diğer yandan bazı yasal ve toplumsal koşulların içerisinde yer aldığı dönemden ayrı değerlendirilme olanağı yoktur. Örneğin Kant'ın yaşadığı toplumda geçerli olan bir yasa Kant'ın ne düşündüğünden çok o dönemin siyasi işleyişi ile ilgilidir. Böyle durumlarda yapılacak olan dönem vurgusu ile Kant'ın görüşlerinin birinci türden bir savunmasının verilmesi amaçlanmamaktadır.

Kant'ın söylemlerinin tamamen cinsiyetçilikten arınmış ve eşitlik üstüne kurgulanmış olduğunu söylemek mümkün değildir fakat aynı biçimde bu söylemlerin Kant'ın tüm felsefesinin erkekleri hedef aldığı sonucuna götürdüğünü iddia etmek de mümkün değildir. Bu çalışma Kant'ın normatif eserlerinde kimi cinsiyetçi söylemlere

rastlanabiliyor olmasına rağmen kadın cinsiyetini erkeklerden aşağı bir konuma yerleştirmedeğini, nesneleştirmedeğini, özgürlük konusunda kadınları cesaretlendirdiğini, akıllı sahibi varlık ya da ahlaki fail alanlarından kadınları dışlamadığını Kant'ın kendi söylemleri dahilinde temellendirmeyi amaçlamaktadır.

1. Güzellik ve Yücelik Kavramları Dahilinde Cinsiyet Rollerini

“Güzellik ve Yücelik Üzerine Gözlemler” (2017) Kant'ın farklı insan gruplarına dair gözlemlerini yansıtan eleştirisi öncesi döneme ait bir kitaptır. Kitabın temel konusunu oluşturan güzel ve yüce kavramlarının içerikleri karakter özellikleri ile eşleştirilerek kadın ve erkeği, ulusları, ırkları tanımlamak üzere kullanılır. Kitabın ortaya çıktığı toplumun genel düşünceleri kendine bir filozoftan çok bir gözlemcinin rolünü biçen Kant tarafından güzel ve yüce kavramları altında sınıflandırılır.

Kant güzel ve yüce kavramlarına dair belirlenimlerini “Yargı Yetisinin Eleştirisi” adlı eserinde farklı bir amaç için kullandığından bu bölüm içerisinde yalnızca “Güzellik ve Yücelik Üzerine Gözlemler” adlı eserdeki tanımlara yer verilmiştir. “Yargı Yetisinin Eleştirisi” adlı eserde kullanılan güzel ve yüce kavramlarının eleştirisi öncesi kullanım biçimleri ile örtüştüğüne dair Kant tarafından işaret edilen herhangi bir nokta yoktur. Eleştirilerden sonra yayımlanmış olan “Pragmatik Bir Bakış Açısından Antropoloji” adlı eserde de cinsiyetlerin niteliği üzerine bölümünde kadın ve erkek arasındaki farklara dair belirlenimler yapılırken güzel ve yüce kavramları kullanılmamıştır; dolayısıyla “Güzellik ve Yücelik Üzerine Gözlemler”², Kant'ın diğer eserlerinin bir öncülü, tamamlayıcısı ya da ön sunumu olarak düşünülmeden kendi özerkliğinde incelenmesi gereken bir erken dönem eseri niteliğine sahiptir. Kitap hem incelenen konular tartışılırken kullanılan kimi zaman basit kimi zaman da taşlamalı bir hal alan yazım dili bakımından, hem de kavram yapılarının içerikleri bakımından Kant'ın diğer eserleri ile farklılık gösterir.

“Gözlemler” bir çok araştırmacı tarafından Jean Jacques Rousseau'nun “Emile” adlı eserinin etkisinde kaleme alınmış bir eser olarak görülür. (Kofman & Fisher, 1982; Klinger, 1997; Varden, 2017) Kant özellikle Rousseau'nun (2009) kadınların doğuştan beğenilmeyi sevdiği, kendilerini yeterince güzel bulmadıkları için süse önem verdikleri; erkeklerinse bağımsız ve güçlü olmayı amaçladıkları yönündeki belirlemelerinden etkilenir. Kant da Rousseau'ya benzer olarak güzel ile kadını yüce ile erkeği özdeşleştirir.

Kant'a göre yüce büyüktür, içerisinde soyluluk barındırır. Doğru ve dürüst olmak, cesaret ve erdem göstermek yücelikten gelir. Böyle bir durumda yüce kendisine saygı duyulacak bir alan yaratır; buna karşın güzel küçük de olabilir.

² Çalışma içerisinde eser “gözlemler” olarak anılacaktır.

Sevecenlik ve zariflik ile sevgi duygusunu ortaya çıkarır. “İçinde her iki duygu birleşen kişiler, yücelik heyecanının güzellik heyecanından daha güçlü olduğunu görür. Fakat yücelik ara sıra güzellik ile yer değiştirmez ya da güzellik ona eşlik etmezse, yorar ve tadı uzun sürmez.” (Kant, 2017: 53). Öyleyse güzellik yüceyi tamamlamalı, yücenin ciddiyetinin tekdüze olduğu zamanlarda onun yardımına koşmalıdır. Güzel, yüceliğin destekçisidir. Güzellik duygusundan tamamen yoksun olan bir yüce bozulur ve yüzeysel olarak adlandırılır.

Kant’a göre güzellik kavramı altında incelenen nitelikler kadın ile; yüce kavramı altında incelenen nitelikler erkek ile özdeşleştirilir ve güzel ile özdeşleştirilen kadından güzel değerlerine uygun bir yaşam sürmesi, erkekten de yüce değerlerine uygun bir yaşam sürmesi beklenir. Kant’a (2017: 73) göre yapılan ayrımın birbirine benzemeyen iki alan yarattığını akılda tutmak gerekir. Cinsiyetler arasında yapılan ayrım ile beraber yücelik erkeğin, güzellik kadının görevi haline gelir. Onların övülmeleri ya da kınanmaları cinsiyetlerinin ait olduğu sınıfa yakışır biçimde eyleyip eylemedikleri ile ilgilidir. Ayrım, korunmaya ve ilgi görmeye ihtiyaç duyan estetik bir nesne olan kadın ile onun koruyucusu ve vasisi olan erkek figürünü yaratır.

Kant için erkek doğuştan itibaren yüce olana yönelmiştir. Cesaret, bilgelik gibi erdemler onun yöneldiği temel nesnelere sahiptir. Yüce olan zorlu uğraşlar ve aşılmış engellerle tanımlanır. Kadınlara gelindiğinde ise Kant’a göre narin ve hassas yaratılışları onlarda güzelin niteliklerini ön plana çıkarır. Kant kadınların eğilimlerinden bahsederken; çocukluklarından itibaren güzel giyinmeye ve süse olan düşkünlüklerinden, güzeli yararlıya tercih etmelerinden, takı masraflarını karşılamak adına zenginlik içerisinde bile tutumlu olabileceklerinden, hassas ve kırılğan olduklarından bahseder (Kant, 2017: 73). Kant’a göre kadının kendinde geliştirmesi beklenen yönü, estetik görünüş ve bu estetiğe ulaşmakta kullanılacak basit çabadır.

Kadının güzele, erkeğin yüceye yakıştırılmasına karşın Kant’ın güzel ve yüce olan hakkındaki belirlemeleri keskin çizgilere sahip değildir. Yüce olan ve güzel olan birer karşıtlık değildir. Erkek yüce olduğu için tüm güzellik niteliklerinden yoksun olmadığı gibi, kadın da güzel niteliklerinden dolayı yüce niteliklerden tamamen yoksun kalmaz. “Bundan, kadının soylu niteliklerden yoksun olduğu, erkek cinsin de güzellikten tamamen vazgeçmesi gerektiği anlaşılmalıdır.” (Kant, 2017: 72). Fakat sağlanan “tamamen yoksun olmama” temeli ayrımın yarattığı derinliği gidermekte yetersizdir. Çünkü kadın, kendindeki yüceyi güçlendirmek için çaba harcadığında Kant’a göre cinsiyet rolünü hakkıyla yerine getiremez hale gelir.

“Zahmetli öğrenme ya da ıstıraplı kafa yorma, bir kadın bu konuda büyük ölçüde başarılı olsa bile, onun cinsine uygun meziyetleri yok eder ve bu tür kadınların enderliğinden ötürü, ondan soğuk bir hayranlık nesnesi meydana getirebilirler; ama aynı zamanda, onların diğer cins üzerindeki

büyük gücünü kullanmasını sağlayan çekiciliklerini de zayıflatır.” (Kant, 2017: 74).

Aynı yücelik niteliklerini sergileyen bir kadın ve erkeğin toplum yargısı nezdinde eşit olduğu söylenemez. Böyle bir durumda erkek gösterdiği niteliklerden dolayı hayranlık uyandırırken, kadının uyandırdığı hayranlık durumun enderliğine yönelik ve tereddütlüdür. Kadının gösterdiği nitelik ona uygun görülmediği için yadırganır. Derin düşünme faaliyeti yücelik ile ilgili bir değer olduğu için güzel niteliklere sahip olması beklenen kadın cinsiyetinden bu tür faaliyetleri gerçekleştirmesi beklenmez: “Demek ki bir kadın geometri öğrenmeyecek; yeterli akıl ilkesini ya da monadları, cinsiyetimizin bıkip usanmadan çalışan yavan kurtçuklarının sansürledikleri bir yergideki espriyi algılamaya yetecek kadar bilecek.” (Kant, 2017: 74).

Kant'a göre kadının en önemli özelliği ve üstün yanı, erkekleri etkilemeyi başardığı cazibesidir ve bir erkeğin zayıf noktası kadının çekici olduğu zamanlarda ortaya çıkar. Kadınların çekiciliğinin kafa karıştırıcı olduğunu söyleyen Kant, böyle bir durumda erkeğin hoşgörü göstererek “...kadınların zayıf düşen gururunun imdadına...” (Kant, 2017: 75) yetiştiğini söyler. “Kadının büyük biliminin içeriği daha çok insanoğludur ve insanlık arasında da erkeklerdir. Kadının felsefesi muhakeme etmek değil, duyumsamaktır. Kendi güzel doğalarını geliştirmeleri için kadınlara fırsat verilmek istendiğinde, bu ilişki daima göz önünde tutulmalıdır.” (Kant, 2017: 75).

Kadınlar uzayı ya da gezegenlerin konumlarını öğrenmez, Kant'a göre güzel manzaralı yıldızlı bir gecede uzaklarda yaşayabilecek güzel yaratıklar olabileceğini düşünmek kadın için yeterlidir. Kadının tüm olanakları; coğrafya, tarih, bilim, erkeklerle kurduğu ilişkiden ibarettir. Demir'e (2017) göre de bu ifadeler Kant'ın kadınları birey olma çabasındaki varlıklar değil nesne olmayı tercih eden varlıklar olarak değerlendirmiş olduğunu gösterir. Çünkü kadın bir birey olarak kendine özgü olan beğenisi dışarıda bırakılarak erkeğin beğenisinin bir nesnesi haline getirilmiştir. Pateman'a (1988) göre aynı sınıflandırma Kant tarafından evlilik sözleşmesinin tarafları olarak kadın ve erkeği değerlendirirken de yapılır: “Kant bireyler ya da insanlar kategorisinden kadınları dışlamaktadır. Kadınlar yalnızca eşya olabilirler.” Gelişim adımlarını atan, cesaret gösteren, sorumluluk alan, soyut ve tümel bilginin özünü kavrayan yücelik erkeğe aittir. Yücelik ile nitelenen erkeklerin en zor bilim çıkmazlarından daha fazla kafa karıştıran cazibeleriyle kadınlar, güzel nitelikleri ile erkekleri yönetim altına alarak onları inceltir ve medenileştirir. Erkekten yüce uğraşları bırakıp kendini güzele adanması, kadından yüce uğraşlar için cazibesinden vazgeçmesi beklenmez.

Kant'ın eleştirel felsefesindeki içeriğinden soyutlanmış olduğu anlamıyla ahlak söz konusu olduğunda kadınlar sahip oldukları doğaya uygun olarak güzel ya da edimsel erdemlere, erkeklerse soylu erdemlere sahip olmalıdır (Kant, 2017: 76).

“Kant’ın ortaya koyduğu dişil erdemlerin listesi tahmin edilemez değildir: Kadınların doğası sabır, duyarlılık ve tahakküm için itici bir arzu ile nitelenirken, erkekler duyarlılık, hoşgörülülük ve yöneticilik için daha uygundur.” (Marwah, 2013). Fakat burada Kant’ın bahsettiği erdem onun ödev ahlakının teknik bir kavramı ile aynı anlamda kullanılmamaktadır. Kant için gerçek erdem, ahlaklı karakterin doğal güdöleri, istekleri karşısında daha az zorlayıcı olan ahlak ilkesine uyma konusundaki bireysel kapasitesidir (Marhaw, 2013). Benimsenen erdemlerse ahlaki karakteri geliştiren, ahlaki ilkelere karşı duyarlılık geliştirmeye neden olan hazırlayıcı nitelikteki erdemlerdir. Yapılan ayırım göz önünde tutulduğunda kadın ve erkeğin kendi rollerine yönelik geliştirmesi gereken erdemler benimsenen erdemlerdendir.

Kadın ve erkeklerin erdemlere yaklaşma biçimi henüz başta ahlaki olmayı harekete geçiren güdüde ayrılır. Kant’a (2017: 76) göre “Kadınlar, haksız olduğu için değil, çirkin olduğu için aşağılık olandan uzak dururlar ve erdemli eylem, onlar için ahlaki açıdan güzel olan eylem demektir.” Ahlaki olanın bir ilkeden ya da failin kendisi için edindiği vazifeden dolayı gerçekleştirildiği söylenemez. Kant (2017, s. 76) için kadınların görev ya da ilkelere göre eyleme konusunda da zaten pek başarılı değildir:

“Görevden, zorunluluktan, yükümlülükten yana bir şey yok! Kadın hiçbir emri, hiçbir somurtkan kısıtlamayı hoş görmez. Bir şeyi, yalnızca hoşlarına gittiği için yaparlar ve iyi olan da yalnızca onları memnun edecek olanı yapma maharetinden ibarettir... Cinsilatifin ilkeler konusunda yetenekli olduğuna pek inanmam ve bununla kimseyi gücendirmediyimi umarım, zira bu yeteneğe erkeklerde de çok ender rastlanır.” (Kant, 2017: 76).

Erkek ve kadın eşit anlama yetisine sahiptir, fakat kadının anlayışı güzel bir anlayış, erkeğin anlayışı derin bir anlayıştır. Kadın sahip olduğu niteliklerle erkeklerde ahlak duygusunun uyanmasına yardımcı olur. Doğa bunu başarması için kadına gereken inceliği eklemiştir. “Kendi cinsine özellikle yakışan tatlılığıyla yücenin ahlaki dışavurumunu gösteren bir kadına gerçek anlamda güzel denir” (Kant, 2017: 81). Erkeğin yüceliği, kendi ifadesini ahlaki eylem kapasitesinde bulurken, kadın da kendi niteliklerinin en yüksek ifadesini ona uygun olan güzele ulaşmasında bulur. “Böylece kadınlar, doğrudan ahlaki eylemde bulunmaktan ziyade ahlaki duyguyu uyararak ahlaki hayata dolaylı olarak katılırlar.” (Marwah, 2013).

Gözlemleri iki şekilde yorumlamak mümkündür. Bunlardan ilki Kant’ın insan kavramını birleştirilmez biçimde ikiye bölerek felsefesini erkeğin yüce dünyası için oluşturduğuna yöneliktir. İkincisi Kant’ın üstünde durduğu gibi eserin bir felsefe eseri olmaktan çok gözlemlerin paylaşıldığı ve Kant da dahil olmak üzere içinde yaşadığı toplumun kadın ve erkekten beklediği değerleri sınıflandırdığı bir eser olarak okunmasıdır.

Mikkola'ya (2011) göre Kant'ın kadınların ahlaklılığının ahlaki çirkinlikten kaçınma eğilimine sahip olduğunu kabul ettiği ve ahlaki bakımdan değerli olan eylemlerin bu tür güdülerin varlığını dışlaması gerektiği için kadınların eylemlerinin ahlaki değerlerden yoksun olduğunu ifade etmiş olarak anlaşılması doğa belirlenimi ile gerekir kipi arasındaki bir karmaşadan kaynaklanır; çünkü Kant gözlemleri içerisinde herhangi bir doğa zorunluluğundan bahsetmez. Kadınları sınırlayan şey doğa zorunluluğu değildir. Aynı zamanda böyle bir yorumlama gözlemlerin daha sonra ortaya çıkacak olan "Pratik Aklın Eleştirisi" adlı eser ile beraber okunmasından kaynaklanır. Kant rasyonel her varlığı ahlaki fail olarak belirlemiştir. Bu noktada Kant tarafından kadınların ahlaki birer fail olmaktan muaf olduklarının savunulduğunu söylemek mümkün değildir.

Kant'ın kadınlara dair önyargıları oldukça derindir fakat, bu onun yalnızca erkekleri hedefleyen bir felsefe anlayışına sahip olduğunu göstermez. Kant, ödev ahlakına uygun bir yaşam sürmeye çalışan Maria von Herbert intihar ettiğinde, bir diğer kadın mektup arkadaşı olan Elisabeth Motherby'yı Maria ile aynı hataya düşmemesi için uyararak adına Maria'nın okuduğu yazılarının içerisinde bir rehberlik ya da bir açıklama olmadan anlaşılmasının güç olduğunu belirttiği yerleri işaretler. (Zweig, 1970: 204) Mektuplaşmalarında herhangi bir kadın mektup arkadaşına ahlak konusundaki görüşlerinin onları kapsamadığını ima eden bir ifade bulunmaz. Kant ve Herbert'in mektuplaşmaları kimi zaman Kant tarafından kadınların anlama yetisinin Kant'ın felsefe kuramlarına ulaşmaya yetmeyeceğini düşündüğünü desteklemek için kullanılır. (Kovanlıkaya, 2014) Fakat bu yargıya da kesin olarak ulaşmanın bir yolu yoktur; çünkü Kant'a (1999: 165) göre yalnızca analizciler ve bilginler değil iş adamları veya kadınlardan oluşan toplulukların konuşmalarında eylemlerin ahlak bakımından değeri konusu şaşırtıcı biçimde amacın kendindeliği, eylemin içerdiği erdemin derecesini zayıflatan koşullar ince bir mantık yürüterek titizlikle incelenir; dolayısıyla kadınların insanın rasyonel bir varlık olmasından pay almayacak biçimde doğaları tarafından kısıtlandıklarını söylemek mümkün değildir. Kant güzel kavramı ile belirlediği sınırlar dahilinde kadınların rasyonellik bakımından erkeklerle aynı işleri başaramayacağını değil bu işlerle ilgilenmesinin onun cinsiyeti bakımından uygun karşılanmayacağını vurgular.

Sonuç olarak güzel ve yüceye dair gözlemlerden Kant'ın kadınların özgürlüğüne engel olacak biçimde bir ilke geliştirdiği sonucu çıkmaz. Kant kendisi de dahil olmak üzere toplum nezdinde kadın ve erkekte beklenen rollerin niteliklerinin bir derlemesini hazırlayarak eserin henüz başında vadettiği gibi gözlemlerini sunar. Eser doğa belirlenimleri, kadın ve erkeğin determinist bir biçimde altında yaşamak zorunda oldukları ilkeler ya da derin analizler içermez. Eserin kadınlar ya da erkekler için yasakladığı ya da olanaksızlığına vurgu yaptığı herhangi bir belirleme yoktur. Aslında göz-

lemelerden Kant'ın tam olarak ne düşündüğü hakkında bir sonuca varmak pek mümkün değildir. Eser kendi özerkliğinde değerlendirildiğinde Kant'ın toplumun değerleri bakımından erkek ve kadını tasvir etmesinden ibarettir. Yüce değerleri gösteren bir kadının nasıl karşılanacağı üzerinde durması bunu gösterir. Gözlemler, Kant'ın eleştirilerinin cinsiyetler konusunda bir ayrıma sahip olduğunu iddia etmek için yeterli bir zemin sağlamaz. Kadınların ve hatta çoğu erkeğin ilkelere göre hareket etmekte pek de yetenekli olmadığına (Kant, 2017, s. 76) dair gözlem kadınların ahlaki birer fail olamadıkları sonucuna varmak için fazlasıyla yetersiz bir temeldir; çünkü Kant'a göre kendi önyargıları ya da toplumun yargıları bir ahlak yasası ortaya koyabilecek zemini sağlamada başarısızdır. Ahlak yasası deney alanından gelebilecek her türlü gözlemden arınmıştır (Kant, 2002a: 4) dolayısıyla "Yücelik ve Güzellik Üzerine Gözlemler" adlı eser daha baştan Kant'ın etik hakkındaki eserleri ile bir araya getirilebilme olanağına sahip değildir.

2. Kant'ın Antropolojisinde Cinsiyet Rollerini

"Antropoloji" Kant'ın üç büyük eleştirisinin yayınlanmasından sonraki bir dönemde 1798'de yayınlanmıştır. Yayınlanma tarihi itibari ile Kant'ın güzel ve yüce üzerine gözlemlerini kaleme aldığı erken dönem eserinden daha itibar edilebilir bir kaynaktır. Kitap genel olarak kadın ve erkek konusunda türün devamlılığının sağlanmasında ön plana çıkan cinsiyet özelliklerini, iki cinsiyet arasındaki etkileşimi konu alır. Eser gözlemler gibi normatif ve betimleyici bir yapıya sahiptir. Eser kadın varlığını insanın rasyonel varlığından dışladığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Örneğin Mendus'a (2017) göre kadının doğasını eğilimle özdeşleştiren Kant o halde akılsal varlıkların krallığına sadece yetişkin ve erilleri yerleştirir; fakat bu tür yorumların çıkarıldığı pasajlar dikkate alındığında Kant'ın böyle bir düşünceye sahip olmadığı anlaşılır. Kant'ın normatif eserlerinde cinsiyetçi belirlemelere yer verdiği kolayca savunulabilir fakat bu tür belirlemelerin kadınların rasyonel anlamda bir tür eksikliği içerdiği önermesi ile sonuçlandığını savunmak da bir o kadar zordur.

Eserin en çok eleştirilen pasajlarından biri kadının velayet altında olması ile ilgilidir. Kant'a (1974: 79-80) göre bir insanın zihinsel yetileri yeterli olmasına karşın kamu uygulamalarındaki düzenlemeler ya yasal olarak reşit olmadığından uygun yaşa gelecekte ertelenmeyi ya da kendinin temsil edilmesini zorunlu kılan eksiklikler dolayısıyla bu tür konulara ancak temsilcisi vasıtası ile katılabilmeyi gerektirebilir. İnsanın aklı başında olmasına karşın kamuya katılım konularında aklını kendisi için kullanma konusunda bir biçimde eksikse bu velayet olarak adlandırılır. Kant'a (1974: 80) göre velayet doğal ve yasal olarak iki farklı biçimde kendini gösterir: "çocuklar doğal nedenlerle velayet altındadır ve aileleri onların doğal vasileridir. Bir kadın yaşı ne olursa olsun yasal velayet altındadır (ya da kendi adına konuşmakta eksiktir); kocası onun doğal denetleyicisidir." Kant'a yönelik eleştiriler genellikle pasajın buraya kadar olan

kısmını konu alır. Fakat Kant bir sonraki cümlesinde kadın doğasının velayet gerektirdiğine dair bir belirleme yapmadığını açıkça belirtir: “konuşmaya gelince, kadının doğası gereği, mahkemede bile (mülkiyet konularında) hem kendini hem de kocasını temsil etmek için yeterince konuşkan olduğu doğrudur ve kelimenin tam anlamıyla kendi adına konuşmakta daha yetkin olarak tanımlanabilir.” Yasa gereği savaşa gitmek kadının görevi olmadığı gibi haklarını kendisinin savunması ya da kamu işlerine girmesi de ancak bir vasi aracılığıyla gerçekleşir.

Kant'ın velayet konulu pasajından kadınların herhangi bir biçimde doğaları gereği erkeklerden aciz oldukları sonucu çıkmaz. Kant doğal ve yasal velayeti birbirinden ayırarak kadının toplum içerisindeki konumunu yasal velayet altında incelemiştir. İlerleyen cümlelerinde kadınların kendini savunmakta daha yetkin olduğunu söyleyerek böyle bir belirlemenin kadının doğasına yönelik olmadığını belirtmiş olur.

Metnin bütününe bakıldığında Kant genel olarak velayet türlerinden ve uygulamalarından bahsetmektedir. Örneğin devlet başkanları karşısında halk sürekli olarak velayete mahkûm edilir, din adamları meslekten olmayanları sürekli velayet altında bulundurur. (Kant, 1974: 80) Pasajda velayetin bir örneği olarak kadınların dönemin kamu işlerindeki konumu betimlenmiştir. Marhaw'a (2013) göre Kant'ın velayet betimlemesinden çıkan sonuca göre kadınların yaşı ne olursa olsun velayet altında tutulması gereken ve bir çocuk ile aynı eksikliğe sahip olduğu söylenmek istenmiştir; fakat Kant'ın pasajda kadınların durumunu bir velayet örneği olarak verdiğini ve Marhaw'ın düşüncesinin aksine kadınların Kant'a göre kamu işlerini kendileri yönetmek bakımından yetkin olarak nitelendirildiklerini göz önünde bulundurmamak gerekir. Kadınlar Kant'ın yaşadığı dönemde yasa gereği savaşa gitmek ile vazifelenmedikleri gibi kamu işleri de onların görevleri dahilinde görülmemiştir; dolayısıyla buradaki pasajdan Kant'ın kadınları velayete mahkûm ettiği sonucuna varmak ancak metnin bütününden bir kısmının çekip alınması ile mümkündür.

Kant'ın antropoloji hakkında görüşlerini aktarırken eleştirilmesine neden olan asıl kısım üçüncü kitapta yer alan cinsiyetlerin niteliği üzerine bölümdür. Kant bu bölümdeki incelemelerini şekillendiren temel tema türün devamını sağlama amaçlılığıdır. Kant'a (1974: 169) göre cinsiyetlerin niteliğini başarılı bir biçimde belirlemenin yolu bu araştırma sırasında olanın değil doğanın amacının dikkate alınması gerekir.

Doğanın amaçları sırasıyla: türün korunması, toplumun yetiştirilmesi ve kadın tarafından geliştirilmesi, kadının doğurganlığı sayesinde türün devamını kendisi aracılığı ile sağlamasıdır. Bu amaçlar doğrultusunda Kant'a göre doğa türün korunamamasına dair korkuyu kadının doğasına fiziksel zarar karşısında korku ve fiziksel tehlikeler karşısında çekingenlik olarak yerleştirir; kadın doğasına yerleştirilen fiziksel zayıflık aracılığıyla erkek kadının koruyucusu olarak görevlendirilir aynı zamanda doğa sosyallik, nezaket gibi yetileri insan türüne aşlamak istediğinden kadınlara alçak gönül-

lülü, konuşma yetisini ve retorığı vererek onu erkeğin hükümdarı yapar. Erkeğin nezaketli ve hürmetkar davranışını sağlama konusunda kadına yeterli kurnazlığı verir. Böylece erkek kendi cömertliğiyle bir çocuk tarafından zincire vurulmuş gibi hissederek kadının yönetimi altına girer; bu yönetim ahlakın kendisi olmasa bile ahlaka hazırlık eğitimidir. (1974: 169)

Kadının fiziksel anlamda güçsüzlükle özdeşleştirilmesi Kant tarafından ölümünden bir sene önce yayınlanan ve verdiği derslerin notlarından derlenen Eğitim üzerine adlı eserinde de tekrarlanır. Kant, Eğitim Üzerine adlı eserinde doğuştan kusurlu olan çocukların eğitiminde en önemli noktanın kadınsılaştırmalarını önlemek, zayıflığın ya da kadınsılığın tam karşıtı olan dayanıklılığı ya da sertliği ön plana çıkarmak olduğunu söyler. (Kant, 2013: 66)

Kant'ın araştırmasını yerleştirdiği genel çerçeve içerisinde doğanın amaçlılığı doğrultusunda kadın ve erkek arasındaki ilişki doğal durumda türün devamını sağlama adına fiziksel zarardan kaçınması gereken bir cinsiyet ve aynı amaçla onu koruması gereken diğer cinsiyetin karşılıklı etkileşimine indirgenmiştir; fakat bu paragraflardan Kant'ın kadını aşağı bir cins olarak gördüğü ya da onu erkek karşısındaki bir yoksunluk olarak tanımladığını iddiası çıkmaz; böyle bir iddianın aksine Kant fiziksel gücün karşısına koyduğu kimi sosyal yetilerle kadını erkeğin hükümdarı olarak belirlemiştir. Kadın, kültürün ve insan başarısı olarak tanımlanabilecek olan medeniyetin ortaya çıkmasında temel bir işleve sahiptir. Kant'ın düşüncesine göre doğa, kadının görünümüne erkekten daha fazla sanat katar ve erkeğe kadından çok daha büyük bir fiziksel güç verir. Akıllı hayvanlar olarak insanların cinsel birlikteliklerini bir aile kurumu ile istikrara kavuşturmak için toplumsal eğilimler sağlar. (Kant, 1974: 167)

Kant'a (1974: 167) göre evlilikte karşılıklı olarak yönetilmek için iki tarafın birinin diğerinden bir şekilde üstün olması gerekir çünkü iki eşit hak iddiası çekişmeden başka bir şey yaratmaz. Kültür ilerledikçe her bir taraf kendine özel alanda üstün olur. Erkek fiziksel gücü ve cesareti bakımından, kadın erkeğin ona olan arzusuna hâkim olma yeteneği bakımından üstün olmalıdır. Evlilikte bir tarafın üstün olması düşüncesi, kadınların daima hüküm altında tutulmasının kast edildiğine yönelik bir eleştiriye sahiptir. Fakat Kant ve böyle bir düşünce yan yana getirilemez.

Kant'a göre medeniyet kadın cinsiyetinden temellenir bu yüzden bir filozof için antropolojide kadın cinsiyetinin doğasını incelemek erkek cinsiyetini incelemekten daha önemlidir; erkeği incelemesi kolaydır fakat kadınların sırları kolayca kendini ele vermez. Tam üstünlüğün erkekte olduğu toplumlar medenileşmemiş toplumlardır. (Kant, 1974: 167) Dişinin edim biçimlerine zayıf diyerek alay etmek ancak aptallara göredir, akli başında erkekler bu tür edimlerin kendilerini yönlendirmek için kadınların kullandığı göz boyama biçimleri olduğunu bilirler.

Erkeğin tamamıyla hüküm sürdüğü ve fiziksel gücün tek başına egemen olduğu durum Kant'a (1974: 168) göre barbarlık olarak tanımlanır. Kant'ın tanımına göre barbar toplumlarda kadın evcil bir hayvan gibi görülür, erkeğin çok eşliliğini yasalastıran bir anayasa barbar bir anayasadır. Kant doğanın barbarlığı değil, kültürün ince değerleri ile medeniyetin gelişimini desteklediğini düşünür; bu yüzden daima hüküm altında kalması gereken bir kadınlık rolü Kant'ın düşüncelerinin temel kaynağı olan doğa amaçlarına aykırıdır.

Kant'ın tamamen erkeğin üstün olduğu bir düzeni savunmadığı ve antropolojinin kadının rasyonel yetileri konusunda herhangi bir şüpheye yer verecek önermelere sahip olmadığı görülmesine karşın yine de bazı önyargılar Gözlemler'de olduğu gibi Antropoloji'de de içerilir. Örneğin bilimle uğraşan bir kadın Kant'a (1974: 171) göre genellikle çalışmıyor olsa da kitaplarını bir kol saati gibi yanında taşıyarak insanlara kendisini göstermek ister; bu düşüncenin temelinde kadınların her zaman dul kalma tehlikesiyle karşı karşıya oldukları için kendi koşullarını ve cazibesini kendisi için olası eşler haline getirebileceği erkeklere hükmetmek için kullanma eğilimi yer alır. (Kant, 1974: 168) Beğenilmeye yönelik eğilim kadınları kendilerini herkesin zevkinin nesnesi yapmaya iter fakat bu önerme Kant tarafından kadınların doğasını belirleyen bir nitelik olarak anlaşmaz, bu ilkeye göre hareket etmeyen kadınlar örnek gösterilerek bunun bir doğa niteliği olmadığını üzerinde durulur. (Kant, 1974: 171) Kant kadınların eğilimlerine karşı takındığı tavra karşın eğilimlerin bir insanın başkasına karşı davranışlarının niteliğini belirleyemeyeceğini savunur. (1974: 168) Kadınlar üzerine yapılmış olan genellemeler her kadının doğasında bulunan zorunlu eğilimler olarak tanımlanmaz.

Kant kadınların erkeklerin arzularını tatmin etmek için basit bir araca indirgenmesini desteklemez fakat bundan kurtulmanın yolu olarak evliliği görür. Evlilik kadının özgürleştiği, erkeğin özgürlüğünü kaybettiği bir kurumdur. (Kant, 1974: 172) Evlilikte kadın hüküm sürer ve erkek yönetir; bu durumun örneklenmesi için Kant tarafından bir şölen düzenlemek isteyen hükümdarın bakanı tarafından hazinede yeterli kaynak olmadığı ya da diğer acil ihtiyaçların önce halledilmesinin gerekmesi dışında emrin uygun olduğu yönünde uyarılması metaforu kullanılır. Hükümdar istediği her şeyi yapabilecektir sadece bakanın ona kendi iradesinin ne olduğunu bildirmesine izin vermesi gerekir. (Kant, 1974: 173)

Bu bölüm hakkındaki son söz olarak Kant kadınların doğası gereği aşağı varlıklar olduğunu destekleyecek herhangi bir düşünceye sahip değildir. Evlilik içerisinde kadının ezilen ve hiçbir söz hakkı olmayan bir konumda olduğunu savunmaz aksine erkeği kadının hizmetkârı olarak tanımlar. Erkeğin tamamıyla hüküm sürdüğü ya da kadınların ikincil bir varlıkmiş gibi konumlandırıldığı toplumları barbar olarak tanımlar. Bunun yanında evliliği kadının özgürleşmesinde ve nesne olmamasında temel bir

koşul olarak tanımlayarak çağını aşmayı başaramaz. Rumsey'e (1989) göre Kant kadınları üç biçimde sınırlı varlıklar olarak tanımlar. İlk olarak kadınlar pratik aklın uygulanmasında ilkelerden daha çok duygular, zevkler ve pragmatik zekâ ile yönlendirirler bu yüzden erkekler kadar kusursuz ahlaki failler değildir. İkinci olarak ekonomik bakımdan erkeklere olan zorunlu bağımlıdırlar ve evlilikte erkeklerin yönlendirmesi altındadırlar ve üçüncü olarak amaçlarını kendinde taşımaksızın ırkın sürekliliği, medeniyetin gelişmesi gibi büyük amaçlar için birer dolayımıdırlar. Kant'ın antropolojisinden kadının erkeğin hizmetkârı olarak tanımlandığı bir doğa zorunlulukları dizisi çıkmaz ya da metnin bütününe göz önüne alındığında Kant'ın kadınları ahlaki fail olmanın ya da insanın olmanın gerekliliklerinden dışladığını iddia etmek mümkün değildir. Kant'ın kadın cinsiyetini aşağı ve kendi akli tarafından yönetilebilme yetisinden mahrum bir cinsiyet olarak tanımladığını düşünmek Kant'ın düşünceleri ile açık bir çelişki oluşturacaktır; çünkü böyle bir durumda Kant'ın düşünceleri takip edilirse geriye yalnızca barbarlık kalır ve medeniyet gelişemez. Doğanın amaçları söz konusu olduğunda cinsiyetler kendiliklerinde değil gerektiği gibi işlevleri ile değerlendirilirler. Buradan kadın cinsiyetinin bir dolayım olduğu, erkek karşısında bir alt tür olduğu sonucuna varmak Kant'ın düşüncelerini kendi temellerinden uzaklaştırmayı gerektirir. Kant'ın antropoloji içerisinde eleştiriye en açık önermesi kadınların ancak evlilik ile özgürleşebilecekleri diğer bir durumda birer nesne haline geleceklerini içeren önermedir. Önerme dahilinde Kant'ın düşüncelerinin dar bir bakış açısına vardığı savunulabilir. Fakat bu önermeden de kadınların Kant tarafından aşağı görüldüğü sonuca çıkmaz. Önermede yer alan yargı, dönemin toplumu açısından bir durum tespittir.

3. Aydınlanma Düşüncesi ve Eleştirel Felsefe Bakımından Kadın

Antropoloji adlı eser Heimsoeth'e göre (2007: 24) pratik hayat alanında insanların nasıl birer niteliğe sahip olduğunu konu alan bilgiyi ele almaktadır. Kant'ın antropolojide ele aldığı konuları onun etik hakkındaki düşüncelerinin bir rehberi olarak kullanarak yapılan bir Kant okuması aslında onun tersten okunduğu anlamına gelir. Kadın cinsiyeti daha önce incelenmiş olan pasajlarda halihazırda insan, akıllı varlık ya da ahlaki fail alanlarından dışlanmamış olmasına rağmen aynı zamanda Kant da "Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi" adlı eserinin hemen başında yer alan belirlemeyle böyle bir düşüncenin oluşmasına olanak tanımaz. Ahlak yasasının bir yükümlülük olabilmesi için zorunluluk taşıması yani insanları aşacak biçimde tüm akıl sahibi varlıklar için de geçerli olması gerekir; ahlak yasasının yükümlülük nedeni bu yüzden insanların doğal yapısında değil saf aklın kavramlarında aranmalıdır. (Kant, 2002a: 4) Ahlak yasaları ve onların dayandığı ilkeler öz bakımından antropoloji gibi deney alanına yönelmiş bilgilerden ayrılırlar; bu yüzden temel bakımından deney alanından en ufak bir hareket noktası alamazlar. (Kant, 2002a: 4)

Kant'a (2002a: 28) göre ahlak yasaları insanı da kapsamaması anlamında akıl sahibi

varlık kavramından türetilmelidir; ahlak antropolojiyi gerektiriyor olsa bile öncelikle metafizik olarak kendi saflığında ortaya konmalıdır; aksi bir araştırma hem boşuna olur hem de iyiliğin en yüksek derecede gerçekleşebilmesi olanağına sahip değildir. Metafizik yargıların doğal yatkınlıklar bakımından araştırılması metafizikte benimsenmiş olan sistemin dışında Antropoloji alanında yer alır fakat bu türden bir araştırma Kant'a göre yalnızca tahminlerde bulunmayı olanaklı kılar. (Kant, 2002b: 117)

Ahlak yasaları, antropoloji ve gözleme dayanan her türlü deneysel incelemeden önce gelir. Dolayısıyla Kant'ın doğru biçimde yorumlanabilmesi için antropoloji ya da gözlemlerinin temelinde eleştirilerinin okunması değil tam tersine eleştirilerinin temelinde diğer eserlerinin okunması gerekir. Kant'ın kadınları ahlaki birer fail olarak görmediğine dair çoğu eleştirinin temelinde Kant'ın felsefesinin tersten okunması vardır. Kant herhangi bir eserinde kadınların akıl sahibi birer varlık olmadığını iddia etmez ya da onların doğal sınırları tarafından kimi konuları başarma olanağından yoksun olduğunu söylemez; bu yüzden her akıl sahibi varlık gibi kadınlar da ahlaki birer faildirler.

Varden'e (2017) göre ahlaki antropoloji insanların bir ahlak metafiziğinin yasalarına uymasını zorlaştıran veya kolaylaştıran insan doğasındaki öznel koşullar ile ilgilidir. Ahlaki antropoloji özgürlüğün nasıl ve kime verileceğine dair bir belirlemede bulunamaz ya da herhangi bir biçimde özgürlüğe bir sınır çizemez; bunun doğal bir sonucu olarak kadınların kendilerini aktif duruma getirmelerini önleyen yasalar çıkarılamaz. Kant da kadınlar hakkındaki önyargılarına rağmen onların buldukları durumu aşmalarının, kamusal alana kendileri olarak katılmaya cesaret etmelerinin önüne herhangi bir engel koymaz.

1784 tarihinde yayınlanan Aydınlanma Nedir? Adlı makalede tanımlandığı biçimiyle, Kant'a göre aydınlanma kendi aklını herhangi bir başvuru kaynağı olmadan kullanamayan insanın, kendi aklını kullanma cesareti göstererek içinde bulunduğu gelişmemişlikten sıyrılmasıdır. Bunu gerçekleştirebilmesi için onu yönetmek isteyenlerden ve düşünme özgürlüğünün önüne koyulan baskılardan korunması gerekir. (Kant, 2000) Tembellik ve cesaret eksikliği insanların çoğu için kendi akılları ile düşünmenin önünde kendi rızalarından temellenen bir engel konumlandırmaktadır. Kant'ın makale içerisinde "Güzellik ve Yücelik Üzerine Gözlemler" adlı eserinde de hitap ettiği gibi latif cins olarak hitap ettiği kadınlar bütün olarak denetleyicileri tarafından kendi erginliklerine doğru bir adım atmayı tehlikeli bulmaları için baskılanmaktadır. Kant yönetilmenin rahatlığında yaşam sürmeyi eleştirdikten sonra kadınların ve tüm yönetim altında kendi aklını kullanmaktan mahrum olan insanların kendilerini bu durumdan kurtarmaları için bir adım atmaları konusunda cesaretlendirmektedir.

Gözlemlerden 20 yıl sonra yayınlanmış olan aydınlanma metni tüm insanlar için bir çağrıdır. Eğer olumlu biçimde yorumlanırsa Kant'ın gözlemlerinde toplum içerisindeki konumunu ve ondan beklentilerini belirlediği kadın cinsiyeti kendi aklını kul-

lanma cesareti göstererek kendine biçilmiş olan rolden sıyrılabilir. Varden'e (2017) göre Kant'ın çağrısı Beauvoir'in İkinci Cins adlı eserindeki akıl yürütme ile benzer nitelikler taşır: İlk olarak Beauvoir de Kant gibi kadınları içinde buldukları edilgin duruma razı olmaları, özgürlüklerinin önünde duran korkularla yüzleşmeye cesaret etmemeleri bakımından eleştirilerek kadının özgürlüğe doğru bir adım atmasının ve kendi akılla hayatını yönlendirmesinin gerekliliğini vurgular; iki filozof da erkekleri, kadınları "aptal evcil hayvanlar" yapmaya istekli oldukları ve durumun sürekliliği için kadınlar için dünyayı korkutucu biçimde sundukları için mahkum eder; son olarak iki filozof da özgürlük imkansız hale getirilmediği sürece özgürlüğü seçecek sıra dışı bireylerin var olduğuna inanır.

Kant'ın gözlemleri ve antropolojisinde kadınlar için yaptığı tanımlamalar "O, kendine göre değil, erkeğe göre belirlenip ayrılmaktadır; özsel (temel) varlığın karşısındaki özsel olmayan varlıktır. Erkek Özne'dir, Mutlak Varlık'tır: kadınsa Öteki Cins'tir." (Beauvoir, 1993: 17) Tanımına yaklaşır. Aydınlanmanın gerçekten yaşandığı bir çağda kadınlar ve tüm insanlar kendi aklı ile düşünmeye cesaret ederek özgürlüklerini elde edeceklerdir.

4. SONUÇ

Kant'ın normatif eserlerinde kadınlar hakkında ortaya koyduğu önermeler genellikle filozofun cinsiyetçilik ve dar görüşlülük ile suçlanmasına neden olmaktadır. Normatif olarak ortaya konan önermelerin ve gözlemlerin yirmi birinci yüzyılın bakışı açısından kabul edilebilir bir yanı yoktur. Ancak bu önermeler Kant'ın felsefesinin cinsiyetçilik ile itham etmek ya da düşüncelerinin temelinde bir cinsiyet ayrımını yerleştirmek için yeterli zemini oluşturmaktan oldukça uzaktır. Bu çalışma içerisinde Kant'ın olumsuz eleştiriler almasına neden olan ve Kant'ın eserlerindeki bütünlüğe, kavramların kullanım biçimlerine ve eleştirilen pasajların içerisinde yer aldıkları bağlama göre yeniden değerlendirilen konular yedi madde halinde sıralanabilir.

İlk olarak Kant kendisinin ya da toplumun önyargılarını dile getirirken kadınların başka türlü eyleme olanağını hiçbir zaman yadsımamıştır; kendi çağından verdiği örneklerle başka türlü davranabilen kadınların varlığını tanımıştır. Bu yüzden önermelerinin ya da belirlemelerinin zorunlu ve sınırlayıcı olduğu söylenemez.

İkinci olarak Kant herhangi bir biçimde kadınların rasyonelliğini reddeden bir söylemde bulunmamıştır. Önermelerin içerdiği söylemler toplumsal düzende nasıl davranılmasının beklendiği ile ilgilidir. Kadınların rasyonel olarak yeterlilikleri velayet türleri örneklenirken de dile getirilmiş ve kadınların altında bulunduğu velayet doğal değil yasal olarak tanımlanmıştır; fakat aynı paragraf Kant'ın kadınların sürekli velayet altında bulundurulmaları gerektiğini ima ediyormuş gibi okunarak Kant'a ait olmayan bir düşünce onun tarafından ortaya atılmış gibi yorumlanmıştır.

Üçüncü olarak Kant'a göre kadınlar toplumun gelişimi için dolaylı birer nesne olmaktan çok gelişimin temel şartlarıdır. Kadınlara söz hakkı tanımayan ve onları tamamiyle erkeklerin üstünlüğü altında baskılayan toplumlar Kant tarafından barbar olarak adlandırılmıştır. Erkeklerin çok eşliliğine yönelik ilkeler içeren anayasalar Kant'a göre barbar anayasalardır. Medeni ve gelişmiş bir topluma ulaşılması kadınların etkin bir biçimde erkeklere "kültürün ince duygularını" aşılmasına bağlıdır.

Dördüncü olarak Kant evlilik konusunda tek taraflı bir üstünlükten yana değildir. Tek taraflı bir üstünlük toplumları barbarlaştırdığı gibi evlilikleri de medeniyetten uzaklaştırır. Kant'a göre kadınlar ve erkekler farklı alanda üstünlük gösterir. Kadınların üstün olduğu alanlar her ne kadar pratik alanla betimlenmiş olsa da Kant erkeğin hükümdar ve kadının hizmetçi olduğu bir evlilik biçimi tanımlamaz. Kant' göre evlilik kadının özgürleştiği, erkeğin özgürlüğünü yitirdiği; kadının hüküm sürdüğü, erkeğin verilen emirler karşısında fikirlerini beyan etme özgürlüğüne sahip olduğu ve koşullar el verdiği sürece kadının arzularını yerine getirdiği bir kurumdur. Her ne kadar yirmi birinci yüzyıldan bakıldığında kadınların nesneleştirilmemesinin temel koşulu olarak evliliğin görülmesi dar bir çerçeveye sahip olsa da Kant'ın yaşadığı dönemin şartları göz önüne alındığında önermesi anlaşılır bir hal alır.

Beşinci olarak Kant kadınların doğalarının birer beğeni nesnesi olmak olarak tanımlanmasını savunmaz. Kant'a göre pratik alanda kadınların kendilerini beğeni nesnelere haline getirdiklerine şahit olunabilir fakat bunun doğalarının bir niteliği olduğunu söylemek mümkün değildir; birçok kadının yaşamlarını idame ettirme biçimleri böyle bir durumun doğa niteliği olamayacağını ispatlamıştır.

Altıncı olarak Kant kadınları insanın daha az rasyonelliğe sahip bir türü ya da ahlaki fail olmaktan muaf varlıklar olarak tanımlamamıştır. Böyle bir yanlış anlama Kant'ın düşüncelerinin iki bakımdan kusurlu biçimde takip edildiğini gösterir. İlk olarak ahlak metafiziği, ahlaki antropolojiden önce gelir dolayısıyla deney alanındaki gözlemler ya da belirlemeler ahlak alanı için bir temel oluşturmaz. Kadınların ahlaki fail olmadığına yönelik okumalar ahlaki antropolojinin, ahlak metafiziğinin önüne konulmasından elde edilmiştir. Kant'ın eleştiri eserleri herhangi bir cinsiyet ayrımı içermez. İkinci olarak Kant hiçbir söyleminde kadınları akıl sahibi varlıklar alanının dışında konumlandırmaz; dolayısıyla birinci kusur dahilinde bile kadınların ahlaki birer fail olmadığı sonucuna varılamaz.

Yedinci olarak Kant kadınların durumlarını kabul etmelerini değil aydınlanma metninde kendi söylemleri ile dile getirdiği biçimiyle, içinde buldukları rahat tahakküm altında olma koşullarından sıyrılmaları için cesaret etmelerini savunmuştur. Kant'a göre akıl sahibi bir varlık olarak insanlar kendi akılları ile düşünmeye cesaret göstermelidir. Başkalarının yönetiminde olmanın rahatlığı ya da yönetenlerin onların gözlerini korkutarak onları uyuşturmalarını aşarak akıllarının özgürlüklerine doğru

ilerlemelidirler; dolayısıyla Kant kendisi tarafından kadınlara bir sınır çizilmişse bile kadınların o sınırı aşmasının önüne bir engel koymaz aksine kendi akılları ile düşüncelerinin önündeki tüm sınırları kaldırmalarını ister.

Kant bazı söylemlerinde cinsiyetçilik sınırlarına ulaşmasına rağmen kadınların özgürlüğünün karşısında yer alan bir filozof olarak değerlendirilemez. Kant bilimle uğraşan kadınların kitaplarını birer kol saati gibi taşıdıkları, dul kalma tehlikesinden dolayı sürekli olarak erkekleri cezbederek tehlikenin önüne geçme eğilimi gösterdikleri gibi kabul edilemez önermelere sahiptir. Aynı zamanda kadınları kendi akıllarıyla düşünmeleri konusunda cesaretlendirmesi, rasyonellik bakımından erkeklerle arasında bir ayırım yapmaması, eleştirilerini akıl sahibi tüm varlıklara hitaben yazması, kadınların kendileri adına konuşmakta yeterliliğine olan vurgusu, etik ile ilgili konularda incelelikli tartışma yürütebilme yetilerinin tanınması bakımından kadın karşıtı bir konum almaktan uzaktır.

Sonuç olarak Kant'ın eleştirel felsefesi cinsiyetlerine bakılmaksızın tüm akıl sahibi varlıkları hedefler. Eğer Kant'ın düşüncelerinin bütün bakımından ne ifade ettiği dikkate alınır ve kullanılan önermeler kendi bağlamları içerisinde değerlendirilirse kadınların Kant tarafından akıl sahibi varlıklar ya da insanlık alanından ayrılaştırıldığını, ötekileştirdiğini, bir nesne olarak görüldüğünü, Kant'ın kadınların düşünce özgürlüğünün karşısında yer alındığını savunacak bir zemin bulunmaz.

KAYNAKÇA

- Beauvoir, S. D. (1993). *İkinci cins* (Cilt 1) (Çev.: B. Onaran). Payel Yayınları.
- Demir, F. (2017.). Kant'ın kadınlarla ilgili görüşlerinin ahlak felsefesi bağlamında değerlendirilmesi. *Müzanü-1 Hak İslami İlimler Dergisi*, 5, 87-99.
- Heimsoeth, H. (2007). *Kant'ın felsefesi* (Çev.: T. Mengüşoğlu). Doğubatu yayınları.
- Kant, I. (1974). *Anthropology from a Pragmatic Point of View* (Çev.: M. J. Gregor). Springer.
- Kant, I. (1999). *Pratik aklın eleştirisi* (Çev.: Kuçuradi, F. Akatlı, & Ü. Gökberk). Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Kant, I. (2000). "Aydınlanma nedir?" sorusuna yanıt (Çev.: B. Dellalaloğlu). *Toplumbilim*, 11, 17-21.
- Kant, I. (2002a). *Ahlak metafiziğinin temellendirilmesi* (Çev.: İ. Kuçuradi). Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kant, I. (2002b). *Prologomena* (Çev.: İ. Kuçuradi, & Y. Örnek). Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kant, I. (2013). *Eğitim üzerine* (Çev.: A. Aydoğan). Say Yayınları.

- Kant, I. (2017). *Güzellik ve yücelik duyguları üzerine gözlemler*. (Çev. A. Fethi). Hil Yayın.
- Klinger, C. (1997). Concepts of the sublime and the beautiful in Kant and Lyotard. İçinde R. M. Schott (Ed.), *Feminist interpretations of Immanuel Kant*, (s. 191-212). Pennsylvania State University Press.
- Kofman, S., & Fisher, N. (1982). The economy of respect: Kant and respect for women. *Social Research*, 49(2), 383-404.
- Kovanlıkaya, A. (2014). Kant'ta cinsiyet farklılığı. İçinde Z. Direk (Ed.), *Cinsiyetli Olmak* (s. 9-24). Yapı Kredi Yayınları.
- Kuehn, M. (2011). *Kant* (Çev.: B. O. Doğan) İş Bankası Kültür Yayınları.
- Marwah, I. S. (2013). What nature makes of her: Kant' s gendered metaphysics. *Hypatia*, 28(23), 551 - 567.
- Mendus, S. (2017). Kant: dürüst ama dar kafalı bir burjuva mı?. İçinde H. Çörekçioğlu (Ed. Ve Çev.). *Kant felsefesinin politik evreni* (s. 155-185). Ayrıntı Yayınevi.
- Mikkola, M. (2011). Kant on moral agency and women's nature. *Kantian Review* 16(1), 89-111.
- Mosser, K. (1999). Kant and feminism. *Kant-Studien*, 90(3), 322-253.
- Rousseau, J. J. (2009). *Emile* (Çev.: Y. Avunç). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rumsey, J. P. (1989). The development of character in kantian moral theory. *Journal of the History of Philosophy*, 27, 247-265.
- Schröder, H. (1997). Kant's patriarchal order (Çev.: R. Gircour). R. M. Schott (Dü.) İçinde R. M. Schott (Ed.), *Feminist interpretations of Immanuel Kant*, (s. 275-296). Pennsylvania State University Press.
- Sedwick, S. (1990). Can Kant's ethics survive the feminist critique. *Pacific Philosophical Quarterly*, 71, 60-79.
- Varden, H. (2017). Kant and women. *Pacific Philosophical Quarterly*, 98, 653-694.
- Wood, A. (2009). *Kant* (Çev.: A. Kovanlıkaya). Dost Kitabevi.
- Zweig, A. (Ed. ve Çev.). (1970). *Kant philosophical correspondence 1759 - 99*. University of Chicago Press.

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Bireysel ve Takım Sporcularının Yeni Tip Korona
Virüse (Covid-19) Yakalanma Kaygısının
İncelenmesi

Investigation of Individual and Team Athletes'
Anxiety of Conceiving New Type Corona Virus
(Covid-19)

Erol DOĞAN*

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье:

Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Doğan, E. (2021). Bireysel ve takım sporcularının yeni tip korona virüse (covid-19) yakalanma kaygısının incelenmesi. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 375-387.

Doğan, E. (2021). Investigation of individual and team athletes' anxiety of conceiving new type corona virus (covid-19). *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 375-387.

 10.29228/kesit.51857

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 22.06.2021
Kabul/ Accepted/ Принимать: 10.09.2021
Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена
Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это
произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, erol.dogan@omu.edu.tr

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Bireysel ve Takım Sporcularının Yeni Tip Korona Virüse (Covid-19) Yakalanma Kaygısının İncelenmesi¹

*Investigation of Individual and Team Athletes' Anxiety of Conceiving New
Type Corona Virus (Covid-19)*

Doç. Dr. Erol DOĞAN

Öz: Bu çalışmanın amacı bireysel ve takım sporcularının yeni tip korona virüse (covid-19) yakalanma kaygısının incelenmesidir. Toplam 575 amatör sporcuya, Demir ve ark., (2020) tarafından geliştirilen Korona virüse yakalanma kaygısı ölçeği doldurtulmuştur. İstatistiksel farklılıklar için Bağımsız t- testi, tek yönlü Anova testleri kullanılmıştır. Cinsiyete göre bireysel kaygı ve yeni tip korona virüse yakalanma kaygısı toplam ölçek puanları arasında istatistiksel olarak önemli farklılık bulunmuştur ($p<0,05$). Cinsiyete göre sosyal kaygı puanları ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p>0,05$). Takım ve bireysel spor yapma durumuna göre yeni tip korona virüse yakalanma kaygısında önemli farklılık bulunmuştur ($p<0,001$). Takım ve bireysel spor yapma, Spor branşlarına ve yaş kategorilerine göre kaygıda istatistiksel olarak önemli farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Bireysel ve Takım sporcularında korona virüse yakalanma kaygısı cinsiyete, bireysel ve takım sporu yapma durumuna göre değişirken, spor branşına, spor yaşı grubuna göre benzer olduğu tespit edilmiştir. Sporcuların orta düzeyde korona virüse yakalanma kaygısı taşıdıkları söylenebilir. Kaygı konusunda bilinçlendirme yapılması önerilir.

Anahtar Kelimeler: Korona virüs, virüse yakalanma kaygısı, bireysel ve takım sporcusu.

¹ "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 29.01.2021 tarih ve 2021/55 sayılı onayı çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. This study has been prepared with the approval of Ondokuz Mayıs University Ethics Committee of Social and Humanities Sciences.

Abstract: The aim of this study is to examine the anxiety of individual and team athletes catching the new type of corona virus (covid-19). A total of 575 athletes were asked to fill in the anxiety scale of catching the Corona virus. Independent t-test and one-way Anova tests were used for statistical differences. A statistically significant difference was found between the total scale scores of individual anxiety and anxiety of catching a new type of corona virus according to gender ($p<0.05$). Social anxiety scores according to gender did not show a statistically significant difference ($p>0.05$). A significant difference was found in the anxiety of catching the new type of corona virus according to team and individual sports ($p<0.001$). There was no statistically significant difference in anxiety according to team and individual sports, sports branches and age categories ($p>0.05$). It has been determined that while the anxiety of catching the corona virus in individual and team athletes varies according to gender, individual and team sports, it is similar according to sports branch and sports age group. It can be said that the athletes have a moderate level of anxiety about catching the corona virus. It is recommended to raise awareness about anxiety.

Keywords: Corona virus, anxiety of catching the virus, individual and team athletes.

GİRİŞ

Dünya genelinde nereden bulaştığı tam olarak ortaya konulamayan ve büyük bir pandemiye yol açan Covid-19 virüsü milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Aşılama çalışmalarının başlaması ile kontrol altına alınmaya başlansa da yakın zamanda bu virüsün yok olmayacağı uzmanlar tarafından bildirilmektedir. İlk kez Kasım 2019'da bildirilen yeni tip korona virüs (Covid-19), küresel bir sağlık sorunu haline gelmiş ve tüm dünyada acil durum ilan edilmiştir (Stanton ve ark, 2020). Covid -19, bildirilen ölüm oranı % 2-4 olan bir solunum hastalığıdır. Güncel istatistiklere göre, enfekte bireylerin % 20'sinin hastaneye kaldırılması gerektiği tespit edilmiştir (Wu ve McGoogan, 2020). Spor insanoğlunun hem fiziki hem mental sağlığı için önemli olmasına rağmen, Covid-19'a karşı tedbir amaçlı sportif aktivitelere getirilen kısıtlamalar sporcuları ve aynı zamanda spor yapmayan insanları da kaygılandırabilir. Alınan tedbirler neticesinde toplumdaki bütün kesimin ekonomik veya sosyal hayatına yönelik kaygıları daha da artmış olabilir. Covid-19'un sporcularda oluşturabileceği kaygı durumu ile performans arasında negatif bir ilişki olması beklenebilir. Covid-19 salgını nedeniyle sosyal mesafe koyma önlemlerinin daha da yaygınlaşması ve özellikle de performans sporcularını fiziksel ve psikolojik anlamda olumsuz etkilemesi görülebilir (Tekkurşun ve ark.,2020). Spor yapmak kişinin kendine olan güvenin artmasına,

kişinin çevresiyle iletişiminin iyileşmesine ve kişinin psikolojik sağlığının desteklenmesine vasıta olmaktadır (Demir ve ark., 2017; Tekkurşun-Demir ve ark., 2018).

Kaygı bireyde çeşitli nedenlerden dolayı meydana gelen gerginlik, endişe ve fizyolojik uyarılmalardan oluşan hoş olmayan duygu durumu olarak ifade edilmektedir (Han, 2009; Spielberg ve Reheiser, 2004). Kaygı birey üzerinde oluşan huzursuzluk, endişe, kuruntu ve korku gibi duygulardan oluşmaktadır (Elliott ve Smith, 2010). Kaygı, gelecek için endişe etme, gerginlik yaşama anlamına gelir ve bu durum kişinin ne ile karşılaşacağını bilmemesinden kaynaklanan huzursuz ve gergin olma durumu olarak adlandırılabilir (Amal ve ark., 2020). Kaygı, çoğunlukla insanı gelecek kaygısına sürükleyen ve sıkıntılı bir ruh haline götürmeye neden olan bir durumdur (Beck and Emery, 2006). Kaygı bozukluğu olan kişiler çeşitli fiziksel rahatsızlıklar yaşamalarının yanı sıra, günlük aktivitelerini yerine getirmekte de zorlanırlar. Ayrıca kaygı durumundaki artış inanç ve mücadele gücünü düşürmektedir. Literatürde kaygı ile performans, başarı, bilişsel performans, motivasyon ve öz düzenleme arasında negatif yönde bir ilişki yaratıcı düşünce, yapıcı-yaratıcı davranış ile pozitif yönde ilişki göstermektedir (Johnston-Wilder ve Lee, 2010; Pekrun ve ark., 2006; Tekkurşun ve ark.,2020; İmamoğlu ve Doğan, 2020). Yapılan bazı çalışmalara göre salgın hastalıkların insanlarda büyük bir travma oluşturduğunu ve kaygı düzeyinin yükseldiğini göstermiştir. Yazıcı ve İmamoğlu (2021) yaptıkları bir çalışmada korona virüs salgını sürecinde yaşam kalitesi ve anksiyete durumlarının değiştiğini belirtmişlerdir. Başka bir çalışmada korono virüs sürecinde insanların sabır eğiliminde azalma olmuştur (Doğan ve İmamoğlu,2020).

Salgının ne zaman sona ereceğinin bilinmemesi ve tam olarak etkili bir tedavi yönteminin bulunamaması sporcular ve insanları geleceğe yönelik daha da kaygılandırdığı düşünülerek, "Bireysel ve Takım Sporcularının Yeni Tip Korona virüse (Covid-19) Yakalanma Kaygısının İncelenmesi" adlı çalışmanın yapılmasına, elde edilen bulgular sayesinde literatüre katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Materyal ve Metot

Araştırma, 2020-2021 eğitim müfredatında Samsun ilinde, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesinde eğitim almakta olan aktif olarak sporla uğraşan sporcularla yapılmıştır. Sporcular bireysel ve takım sporcuları olarak ikiye ayrılarak toplam 475 lisanslı sporcularla sınırlandırılmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni

Araştırmanın evreni Türkiye'deki amatör bireysel ve rakım sporcularıdır.

Örneklem

Örneklem bireysel ve takım sporu yapan 475 amatör sporcudan oluşmaktadır. Araştırmaya dâhil olan takım sporları ve sayıları; 135 futbolcu, 96 Voleybol, Tenis ve Badmintoncu, 51 basketbol ve hentbolcu iken araştırmaya katılan bireysel spor branşları ve sayıları; 44 Judo ve Güreş, 37 Tekvando ve Karateci, 23 Muaythai, Kickboks ve Boksör, 34Yüzme ve Fitness, 55 Atletizm, Okçuluk, Kayak ve Kano sporcusu olmak üzere toplam 475 lisanslı sporculardan oluşmaktadır.

Veri toplama araçları

Veri toplama amacı ile gönüllü katılım formu, Araştırma verileri tanıtıcı özellikler formu ve sporcuların yeni tip korona virüse (Covid-19) yakalanma kaygısı ölçeği kullanılmıştır. Veriler online anket aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma öncesi katılımcılara, gerekli açıklamalar yapılmış ve katılımın gönüllülük esasına göre olduğu açıklanmıştır. Katılımcılar anketin amaçları konusunda bilgilendirilmiştir. Katılımcılara 30.01.2021-25.02.2021 tarihleri arasında ulaşılmıştır. Araştırmada bireysel ve takım sporu yapan katılımcıların verileri değerlendirilmiştir.

Sporcuların Yeni Tip Korona virüse (Covid-19) Yakalanma Kaygısı Ölçeği

Sporcuların Covid-19'a yakalanma kaygılarının ölçülebilmesi amacını taşır. Ölçek Bireysel Kaygı (BK), ikinci faktör Sosyalleşme Kaygısı (SK) alt boyutlarından oluşmaktadır. Ölçek toplamda 16 maddeden oluşan ölçek beşli likert tipindedir. Bu bağlamda maddeler "Hiç Katılmıyorum", "Katılmıyorum", "Kararsızım", "Katılıyorum", "Tamamen Katılıyorum" şeklinde sıralanmış; 1, 2, 3, 4 ve 5 şeklinde derecelendirilmiştir. Ters maddeler ise 5, 4, 3, 2 ve 1 olarak kodlanmalıdır. Ölçekte yalnızca 2. madde olumsuz ifade içerdiği için ters kodlanmalıdır. Bireysel Kaygı (BK): İlk 11 maddeden oluşur. BK, korku duyulan bir durum karşısında kaygı ve tedirginlik yaratan duyguların ortaya çıkmasıdır. Bireysel Kaygı faktöründen alınabilecek en düşük puan 11 olup, en yüksek puan 55'tir. Sosyalleşme Kaygısı (SK): 12., 13., 14. 15. ve 16. Maddelerden oluşur. SK, korku duyulan vakalarda sosyalleşme durumundan kaygı duyulması ve sosyalleşmeden kaçınma yaşanmasıdır. Korku duyulan bir durum karşısında sosyalleşme durumundan kaygı duyma ve sosyalleşme ortamından kaçınma durumu temsil eden, 5 maddeden oluşan Sosyalleşme Kaygısı faktöründen alınabilecek en düşük puan 5 olup, en yüksek puan 25'tir. Kaygı durumu yükseldikçe psikolojik açıdan sağlıklı olma durumu artmaktadır. Sporcuların Yeni Tip Korona virüse (Covid-19) Yakalanma Kaygısı Ölçeği toplam puan üzerinden yapılacak değerlendirmelerde ölçekten

alınabilecek en düşük puan 16 olup en yüksek puan 80'dir (Demir ve ark.,2020).

Verilerin analizi

Verilerin analizinde SPSS 25,00 paket programı kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıp dağılmadığını test etmek için Kolmogorov-Smirnov testi yapılmış ve verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. İstatistiksel işlemlerde bağımsız t-testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır.

Araştırmanın Etik İlkeleri

Bu çalışma, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 29.01.2021 tarih ve 2021/55 sayılı onayı çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde sporcuların yeni tip korona virüse yakalanma kaygı düzeylerinin incelenmesine ait bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

Tablo 1. Cinsiyete Göre Korona Virüse Yakalanma Bireysel ve Sosyal Kaygı Durumu

	Cinsiyet	n	Ortalama	St. sapma	t-test	p
Bireysel kaygı	Erkek	318	33,34	7,69	2,45	0,023*
	Kadın	157	31,32	9,77		
Sosyal kaygı	Erkek	318	15,13	3,93	1,53	0,647
	Kadın	157	14,53	4,19		
Toplam puan	Erkek	318	48,47	9,75	2,48*	0,025*
	Kadın	157	45,85	12,73		

*p<0,05

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan sporcuların korona virüse yakalanma kaygı düzeylerinin cinsiyete göre bireysel kaygı alt boyutu ve toplam kaygı ölçeği boyutunda farklılaştığı tespit edilmiştir (p<0,05). Sosyal kaygı boyutunda ise cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (p>0,05).

Tablo 2. Takım ve Bireysel Spor Yapma Durumuna Göre Bireysel ve Sosyal Kaygı Durumu

	Spor	n	Ortalama	St. sapma	t-test	p
Bireysel kaygı	Takım spor	226	31,05	9,39	-4,03	0,001**
	Bireysel spor	249	34,14	7,26		
Sosyal kaygı	Takım spor	226	14,72	4,13	-1,10	0,648

	Bireysel spor	249	15,12	3,92		
Toplam puan	Takım spor	226	45,77	12,09	-3,54	0,001**
	Bireysel spor	249	49,27	9,38		

**p<0,001

Tablo 2’de takım ve bireysel spor yapma durumuna göre sosyal kaygı düzeyi benzer iken ($p>0,05$), bireysel kaygı alt ölçeği ve toplam kaygı puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0,001$).

Tablo 3. Spor Branşına Göre Bireysel Ve Sosyal Kaygı Durumu

		n	Ortalama	St.sapma	F
Bireysel kaygı	Futbol	135	33,30	8,20	0,54
	Basketbol+Hentbol	51	32,10	10,52	
	Kikboks+Boks	23	31,48	7,08	
	Voleybol+Tenis+Badmington	96	32,20	8,68	
	Judo+Güreş	44	32,11	8,01	
	Tekvando+Karate+ Maytai	37	34,51	9,10	
	Yüzme+Fitnes	34	32,50	8,91	
	Atletizm+okçuluk+Kayak+ Kano	55	32,27	6,95	
	Toplam	475	32,67	8,47	
Sosyal kaygı	Futbol	135	15,30	4,07	0,47
	Basketbol+Hentbol	51	15,06	4,38	
	Kikboks+Boks	23	15,09	4,43	
	Voleybol+Tenis+Badmington	96	14,71	3,80	
	Judo+Güreş	44	14,77	3,93	
	Tekvando+Karate+ Maytai	37	15,00	4,14	
	Yüzme+Fitnes	34	15,09	5,20	
	Atletizm+okçuluk+Kayak+ Kano	55	14,22	2,94	
	Toplam	475	14,93	4,02	
Toplam puan	Futbol	135	48,60	10,47	0,53
	Basketbol+Hentbol	51	47,16	13,21	
	Kikboks+Boks	23	46,57	10,04	

Voleybol+Tenis+Badmington	96	46,91	10,99
Judo+Güreş	44	46,89	10,50
Tekvando+Karate+ Maytai	37	49,51	11,48
Yüzme+Fitnes	34	47,59	12,68
Atletizm+okçuluk+Kayak+Kano	55	46,49	8,39
Toplam	475	47,60	10,88

Tablo 3’de görüldüğü üzere spor branşına göre bireysel ve sosyal kaygı durumu ve toplam kaygı durumunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 4. Yaş Kategorisine Göre Bireysel ve Sosyal Kaygı Durumu

		n	Ortalama	St. sapma	F
Bireysel kaygı	17-19 yaş	111	32,75	8,79	0,63
	20-23 yaş	301	32,42	8,49	
	24-30 yaş	63	33,73	7,84	
	Toplam	475	32,67	8,47	
Sosyal kaygı	17-19 yaş	111	15,24	3,72	0,68
	20-23 yaş	301	14,77	4,07	
	24-30 yaş	63	15,16	4,36	
	Toplam	475	14,93	4,02	
Toplam puan	17-19 yaş	111	47,99	10,65	0,73
	20-23 yaş	301	47,19	11,00	
	24-30 yaş	63	48,89	10,80	
	Toplam	475	47,60	10,88	

Tablo 4’de görüldüğü üzere yaş gruplarına göre bireysel ve sosyal kaygı durumu ve toplam kaygı durumunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 5. Cinsiyete Göre Ölçekten Alınan Puanların Alınacak En Yüksek Puana Göre % Değerleri

	Cinsiyet	Alınan puan	Ölçek En düşük-en yüksek puan	Alınan puanın en yüksek puana göre % değeri
Bireysel kaygı	Erkek	33,34	11-55	60,72
	Kadın	31,32	11-55	59,95
Sosyal kaygı	Erkek	15,13	5-25	60,52
	Kadın	14,53	5-25	58,12
Toplam puan	Erkek	48,47	16-80	60,59
	Kadın	45,85	16-80	57,31

Tablo 5’de görüldüğü üzere alınan puanın en yüksek puana göre % değeri en düşük 57,314 ve en yüksek 60,72 puan olarak belirlenmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Batu ve Aydın (2020) çalışmalarında cinsiyet değişkenine yönelik “Bireysel Kaygı” alt boyutunda ve genel toplamda anlamlı bir farklılaşma bulurken sosyal kaygı boyutunda anlamlı bir farklılık bulmamışlardır. Literatürde sporcular üzerinde yapılan birçok çalışma kadın sporcuların kaygı düzeylerinin erkeklere oranla daha yüksek olduğunu rapor etmiştir (Amen, 2008; Arseven,1992). Sakaoglu ve ark. , (2020) Covid-19 salgını esnasında kaygı düzeyi üzerine yaptığı çalışmada, cinsiyete göre kaygı puanı ortalamasında, kadınlarda erkeklere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğunu belirtmiştir. Güler ve Cicioğlu (2021) çalışmalarında kadınların erkeklere göre, sedanterlerin ise sporculara göre Korona virüs 19’a yakalanmada bireysel kaygı düzeylerinin anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Demir ve ark., (2021) çalışmalarında kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre Covid-19’a yakalanma konusunda anlamlı olarak yüksek bireysel kaygı puanlarına sahip oldukları belirtilmiştir. Bu çalışmada kadınların puanları erkeklerden daha düşüktür. Cinsiyete göre bireysel kaygı ve yeni tip korona virüse yakalanma kaygısı toplam ölçek puanları arasında istatistiksel olarak önemli farklılık bulunmuştur ($p<0,05$). Cinsiyete göre sosyal kaygı puanları ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p>0,05$). Çalışmalar da farklı sonuçlar çıkmasında örneklem gruplarındaki farklılıklar ve farklı ölçeklerin kullanılmasıyla ilgili olduğu düşünülmektedir. Bizim çalışmamızda erkelerin daha yüksek kaygıya sahip olmaları konusunda kadınlara göre daha fazla sosyal ortamda gezmeleri (iş ve görev, ihtiyaç tedariki vs için) veya dolaşmak zorunda kalmalarının etkisi olabilir. Çünkü virüs insandan insana, direk temas yoluyla veya enfekte olmuş bir kişinin

öksürmesi veya hapşırması ile, covid-19 hastalarından yayılan damlacıkların yüzeylerde kalması ve bu damlacıklara sağlıklı bireylerin temas ederek yüzüne, gözüne, burnu veya ağzına elini götürmesi de bulaş riskinin en önemli sebeplerinden biridir (Chen ve ark., 2020).

Batu ve Aydın (2020) kadın sporcuların daha fazla bireysel kaygı yaşadıklarını ve toplam puana göre yeni tip korona virüse yakalanma kaygılarının daha yüksek olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Namlı (2020) çalışmasında bireysel kaygılarının sosyal kaygılarından daha önde geldiğini belirtmiştir. Şahinler ve Ulukan (2020) çalışmalarında sporcuların bireysel kaygılarının orta seviyenin biraz üstünde olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmada sporcuların korona virüse yakalanma kaygısı puanı bireysel sporlarda 49,27 ve takım sporcularında 45,77'dir. Takım ve bireysel spor yapma durumuna göre bireysel kaygı ve yeni tip korona virüse yakalanma kaygısı toplam ölçek puanları arasında istatistiksel olarak önemli farklılık bulunmuştur ($p < 0,001$). Takım ve bireysel spor yapma durumuna göre sosyal kaygı puanları ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p > 0,05$).

Gümüşgül ve ark., (2020) çalışmalarında amatör ve profesyonel sporcularda sosyalleşme değişkeninde istatistiki olarak anlamlı fark tespit edilmezken; bireysel kaygı alt boyutunda istatistiki olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Namlı (2020) çalışmasında spor branşına göre bireysel kaygı, sosyalleşme kaygısı ve ölçek toplam puanları istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Bu çalışmada spor branşlarına göre bireysel kaygı, sosyal kaygı ve yeni tip korona virüse yakalanma kaygısı toplam ölçek puanları arasında istatistiksel olarak önemli farklılık bulunmamıştır ($p > 0,05$). Düzenli fiziksel aktivite veya egzersizlere devam etmek insanların bedensel ve ruhsal sağlığı üzerinde olumlu etkilerini belirten güncel çalışmalar yapılmıştır (Aslan ve İmamoğlu, 2020; Şener ve İmamoğlu, 2020). Bedensel olarak aktif kalmak, bağışıklık sistemine olumlu katkı sağlar (Uzun ve İmamoğlu, 2020). Bu nedenle karantina sürecinde de aktif olmak sağlığın ve formun korunmasına yardımcı olabilir (Herrera ve ark., 2020; Şener ve İmamoğlu, 2020).

Güler ve Cicioğlu (2021) çalışmalarında yaş gruplarına göre covid-19'a yakalanma konusunda bireysel kaygı düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Bu çalışmada yaş kategorisine göre bireysel kaygı, sosyal kaygı ve yeni tip korona virüse yakalanma kaygısı toplam ölçek puanları arasında istatistiksel olarak önemli farklılık bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Batu ve Aydın (2020) çalışmalarında yüzme sporcularının Covid-19'a yakalanma kaygı düzeylerinin orta düzeyden daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada korona virüse yakalanma kaygısı toplam puanı erkeklerde 48,47 ve kadınlarda 45,85'dir. Ölçekten alınan puanın en yüksek puana göre % değerine bakıldığında erkeklerin puanı %60,59 ve kadınların puanı %57,31 olduğu görülmektedir (Tablo 5).

Bu duruma göre öğrencilerin bireysel kaygı, sosyal kaygı ve Korona virüs 19 kaygı puanları alınması gereken puanın yarısından biraz fazla olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin kaygı durumları orta seviyede kabul edilebilir.

Bireysel ve Takım sporcularında korona virüse yakalanma kaygısı cinsiyete, bireysel ve takım sporu yapma durumuna göre değişirken, spor branşına, spor yaşı grubuna göre benzer olduğu tespit edilmiştir. Sporcuların orta düzeyde korona virüse yakalanma kaygısı taşıdıkları söylenebilir. Kaygı konusunda bilinçlendirme yapılması önerilir.

KAYNAKLAR

- Amal, CH., Bipin, G., Demir, GT., (2020). Adaptation of athlete's anxiety to catch the novel coronavirus (covid-19) scale (aacncs). *Alochana Chakra Journal*, Volume IX, Issue VIII, 823-835
- Amen, M.H., (2008). *Futbolda müsabaka öncesi kaygı düzeylerinin karşılaştırılması ve bazı değişkenlerin etkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü.
- Arseven, A.G., (1992). Sporcuların Müsabaka Ortamındaki Anksiyete Düzeyleri. *Spor Bilimleri II.Ulusal Kongresi Bildirileri*, Hacettepe-Ankara, s.144- 151.
- Aslan H., & İmamoğlu O. (2020). Investigation of leisure strategies of sports educated students. *Asian Journal of Education and Training*, 6(3), 468-473. <https://doi.org/10.20448/journal.522.2020.63.468.473>
- Batu B., Aydın A.D. (2020). Investigation of anxiety of swimmers regarding contracting new type of coronavirus (covid-19). *Health And Medical Sciences*, 36, 12-31. Doi: 10.17363/SSTB.2020.36.4
- Beck, A. T., Emery, G., Özakkaş, T., & Öztürk, V. (2006). Anksiyete bozuklukları ve fobiler: Bilişsel bir bakış açısı. *Litera yayıncılık*, 6, 12-31.
- Chen, H., Guo, J., Wang, C., Luo, F., Yu, X., Zhang, W. & Zhang, Y. (2020). Clinical characteristics and intrauterine vertical transmission potential of covid-19 infection in nine pregnant women: a retrospective review of medical records. *The lancet*, 395(10226), 809-815.
- Çölgeçen, Y. & Çölgeçen, H. (2020). Covid-19 pandemisine bağlı yaşanan kaygı düzeylerinin değerlendirilmesi: Türkiye örneği. *Turkish Studies*, 15 (4), 261-275. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44399>
- Demir, G. T., İlhan, E. L., Cicioğlu, H. I., Kabak, S., (2017). Headmaster and teacher opinions for special olympics young athletes program. *Physical Education and Sport/Science, Movement and Health*, 17(2), 302-311.

- Demir, G. T., Bulğay, C., Çakır, O. V., Bayraktar, I., & Çetin, E. (2021). Examination of the anxiety of catching the novel coronavirus (covid-19) in elite athletes and sedentaries. *IJERI International Journal of Educational Research and Innovation*, (15), 360-372.
- Doğan, E. & İmamoğlu, O. (2020). Investigation of patience trends in the corona virus outbreak process of university students. *Turkish Studies*, 15(4), 315-324.
- Elliott, C. H., and Smith, L. L. (2010). *Overcoming anxiety for dummies*. Wiley Publishing.
- Gümüştül C., Ersoy A., Gümüştül O. (2020). Amatör ve profesyonel sporcuların yeni tip koronavirüse (covid-19) yakalanma kaygılarının incelenmesi-yönetmel karar boyutu. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(S11): 26-37. 10.33468/sbsebd.129
- Güler H., & Cicioğlu H. İ. (2021). Investigation of individual anxiety levels of sedentary and athletes in the novel coronavirus. *International Journal of Human Sciences*, 18 (1), 67-75. doi:10.14687/jhs.v18i1.6135
- Han, H. R. (2009). Measuring anxiety in children: A methodological review of the literature. *Asian Nursing Research*, 3 (2), 49-62.
- Herrera T., Valdes, P., Franchini, E. (2020). High-intensity interval training recommendations for combat sports athletes during the covid-19 pandemic. *Revista de Artes Marciales Asiáticas*, 15(1), 1-3.
- İmamoğlu, O., & Doğan, E. (2020). Investigation of the effect of corona virus outbreak on anger levels according to some parameters, *Turkish Studies*, 15(4), 555-563. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44383>
- Johnston-Wilder, S., & Lee, C. (2010). Mathematical resilience. *Mathematics Teaching*, 218, 38-41.
- Memiş Doğan, M., Düzel, B. (2020). Covid-19 özelinde korku-kaygı düzeyleri. *Turkish Studies*, 15(4), 739-752. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44678>
- Namlı S. (2020). Korona virüs'e (covid- 19) yakalanma kaygıları hangi düzeyde? Sporcular üzerine bir araştırma. İçinde Özgür Karataş (Ed.), *Spor bilimlerinde teori ve araştırmalar II* (137-150). Gece Kitaplığı.
- Sakaoğlu, H. H., Orbatu, D., Emiroğlu, M., Çakır, Ö.,(2020). Covid-19 salgını sırasında sağlık çalışanlarında Spielberger durumluk ve sürekli kaygı düzeyi: Tepecik hastanesi örneği. *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*, 30, 1-9. Doi 10.5222/terh.2020.56873
- Spielberger, C. D., & Reheiser, E. C. (2004). Measuring anxiety, anger, depression, and curiosity as emotional states and personality traits with the STAI, STAXI, and

- STPI. In M. L. Hilsenroth and D. L. Segal (Eds.), *Comprehensive handbook of psychological assessment, Vol 2* (70-86).
- Şahinler Y., Ulukan M. (2020). Aktif spor yapan ve yapmayan sporcuların yeni tip koronavirüse (covid-19) yakalanma kaygısının incelenmesi. İçinde Özgür Karataş (Ed.), *Spor bilimlerinde akademik çalışmalar, Cilt 2* (281-303). Gece Kitaplığı.
- Tekkurşun Demir, G., Cicioğlu, H. İ., & İlhan, E. L. (2020). Sporcuların yeni tip koronavirüse (covid-19) yakalanma kaygısı ölçeği (Sytkykö): Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Journal of Human Sciences, 17*(2), 458-468.
- Tekkurşun, D. G., İlhan, E. L., Esentürk, O. K., Kan, A., (2018). Engelli bireylerde spora katılım motivasyon ölçeği (Eskmö): Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 16*(1), 95-106.
- Wu, Z., & McGoogan, J. M. (2020). Characteristics of and important lessons from the coronavirus disease 2019 (covid-19) outbreak in China: Summary of a report of 72314 cases from the chinese center for disease control and prevention. *JAMA - Journal of the American Medical Association, 323*(13), 1239-1242.
- Şener O.A., İmamoğlu O. (2020a). Korona virüs salgın sürecinde evde spor ve egzersiz. İçinde Cumali Yavuz, Yalçın Tükel (Ed.), *Sporda Akademik Yaklaşımlar – 4*, (1-18). Gece Kitaplığı.
- Şener O.A., İmamoğlu O. (2020b). Performans sporcuları ve korona virüs. İçinde Cumali Yavuz, Yalçın Tükel (Ed.), *Sporda Akademik Yaklaşımlar – 4*, (77-97). Gece Kitaplığı.
- Uzun M., İmamoğlu O. (2020). Korona virüs sürecinde egzersiz ve bağışıklık. Gökmen Özen, Özdemir Atar (Ed.), *Spor Bilimlerinde Multidisipliner Araştırmalar, (Multidisciplinary Research in Sports Science)*, (101-120). Efe Akademi Yayınları.
- Yazıcı, Y. ve İmamoğlu, O. (2021). Investigation of quality of life and anxiety situations during the coronavirus outbreak process. *Bozok International Journal of Sport Science, 2*(1), 146-155.

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Diyabet Hastalığı Bağlamında Oyunlaştırma

Gamification in the Context of Diabetes

Erhan EKİNGEN*

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Derleme Makalesi/ Compilation Article/ Сборник статей

Atıf / Citation / Цитата

Ekingen, E. (2021). Diyabet hastalığı bağlamında oyunlaştırma. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 388-401.

Ekingen, E. (2021). Gamification in the context of diabetes. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 388-401.

 10.29228/kesit.52116

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 16.07.2021
Kabul/ Accepted/ Принимать: 02.09.2021
Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена
Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это
произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi, erhan.ekingen@batman.edu.tr

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Diyabet Hastalığı Bağlamında Oyunlaştırma¹

Gamification in the Context of Diabetes

Dr. Öğr. Üyesi Erhan EKİNGEN*

Öz: Dijital dönüşümlerin hızla bir şekilde gerçekleştiği günümüzde mobil uygulamalar yaşantımızın vazgeçilmezleri arasında yer almaya başlamıştır. Eğitim, turizm, finans gibi birçok sektörlerde olduğu gibi sağlık hizmetlerinde de mobil uygulamalarının kullanımı, hizmetin etkinliğine ve verimliliğine katkı sağlamaktadır. Hasta takibi ve sağlığı geliştirme amaçlı kullanılan uygulamaların oyunlaştırılması ile uygulamaların daha eğlenceli, daha etkin kullanımı ve daha çok kişiye ulaşılmasına imkân sağlanabilir. Özellikle, tedavi süresi uzun olan ve yaygın olarak görülen diyabet hastalığında tedavi süreçleri için tasarlanacak oyunlaştırılmalar hem birey hem de toplum sağlığı açısından önemli katkılar sağlayabilir. Araştırmada, diyabet hastalığında oyunlaştırma ile ilgili literatür araştırması yapılmış ve oyunlaştırma kavramına, tasarımına, diyabet hastalığı bağlamında geliştirilen oyunlaştırma çalışmalarına yer verilmiştir. Türkiye’de diyabet hastalığı için tasarlanmış oyunlaştırmaların olmadığı ve sınırlı sayıda akademik çalışmanın olduğu görülmüştür. Bu bağlamda bu çalışmanın, alan yazınına katkı sağlayacağı ve sağlıkta politika belirleyicileri ile hizmet sunucularına yeni bir bakış açısı kazandıracığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Diyabet, sağlık hizmetleri, oyunlaştırma.

Abstract: In today's world, where digital transformations take place rapidly, mobile applications have become one of the indispensable parts of our lives. The use of mobile applications in health services like in many sectors such as education, tourism and finance contributes to the effectiveness and efficiency of the service. With gamification of applications used for pa-

¹ “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir. Statements of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”: No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article.

tient follow-up and health promotion, it may enable to use applications more fun, more effectively and to reach more people. In particular, gamifications designed for the treatment processes of diabetes which has a long treatment period and common, may make significant contributions to both individual and public health. In the presented study, a literature review on gamification in diabetes was made and the concept of gamification, its design and gamification studies developed in the context of diabetes were included. It has been observed that there are no gamifications designed for diabetes and there are limited academic studies in Turkey. In this context, it is thought that this study may contribute to the literature and bring a new perspective to policy makers and service providers in health.

Keywords: Diabetes, healthcare, gamification.

1. Giriş

Diyabet bir halk sağlığı problemi olarak karşımıza çıkan, bireyin yaşam kalitesini ve sağlık düzeyi üzerinde olumsuz etkiler yaratan kronik bir hastalıktır. Diyabet hastalığının kontrolü sadece ilaç ve tıbbi tedavi ile değil yüksek sağlık okuryazarlık düzeyi, doğru beslenme ve yeterli fiziksel aktivite gibi bilinçli ve sağlıklı yaşam davranışları ile de sağlanabilmektedir. Dolayısıyla, bireylerin tutum ve davranışları, bu hastalığın önlenmesi veya geciktirilmesi, tedavi süreçlerinin etkililiği ve verimliliği noktasında önemli rol almaktadır. Kronik hastalıkların takibi ve kontrolünde farklı seçeneklerin varlığının tedavilere yardımcı olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede, web tabanlı uygulamalar veya mobil uygulamalar dikkat çekmektedir.

Son yıllarda hızlı bir şekilde artan mobil sağlık uygulamaları, birey ve toplum sağlığını koruma, iyileştirme ve hasta takibi gibi birçok alana katkı sağlamıştır. Bu mobil uygulamaların oyunlaştırılması ile bu uygulamalara olan ilgiyi artırmakta ve daha fazla kişiye ulaşma imkânı tanımaktadır. Oyunlaştırma, oyun tasarımı öğelerinin oyun içermeyen bağlamlarda kullanılması (Deterding, Sicart, Nacke, O'Hara ve Dixon, 2011: 2425) ile bireyleri davranışsal sonuçlara ulaşmaları için motive etmeyi amaçlayan disiplinler arası bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır (Matallaoui, Hanner ve Zarnekow, 2017: 3). Oyunlaştırmada, ödüllendirme ve sosyal unsurların yer alması bireyin kendini motive etme çabasını daha etkin kılmaktadır. Oyunlaştırma, güdüleme, öğrenmeye teşvik etme, problem çözme, insanlarla iletişim kurma gibi durumlarda yararlı ve ilgi çekici bir araç olarak görülmektedir (Güler, 2015: 87).

Oyunlaştırmanın diyabet hastalığı bağlamında birey ve toplum sağlığına olumlu katkı sağlayacağı yapılan birçok sistematik ve meta-analiz çalışmalarında ifade edilmektedir (Asadzandi, Sedghi, Bigdeli ve Sanjari, 2020: 1170; Martos-Cabrera,

Membrive-Jiménez, Suleiman-Martos, Mota-Romero, Gómez-Urquiza ve Albendín-García, 2020: 9). Yapılan araştırmalar ve açıklamalar ışığında, oyunlaştırılmış mobil uygulamaların kullanımı ve geliştirilmesi sağlık profesyonelleri ve politika belirleyicileri tarafından göz ardı edilmemesi gereken güncel teknolojik yaklaşımlar arasında yer almalıdır. Oyunlaştırma, koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetlerine katkı sağlayarak ortaya çıkacak maliyetlerinin önlenmesine de katkı sağlayabilir. Bunun yanında, insanların kendi tedavi süreçlerinde rol sahibi olmasını içerdiğinden kullanıcı dostu ve insan odaklı sağlık hizmetinin bir parçası olarak da değerlendirilebilir (Demir, 2020; 66).

2. Diyabet

Birey ve toplum sağlığı için büyük bir problem olan diyabet dünyada en yaygın görülen hastalıklar arasında yer alır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) hem vaka sayısı hem de diyabet prevalansının son birkaç on yılda giderek arttığını açıklamıştır (DSÖ, 2020). Uluslararası Diyabet Federasyonu (IDF) dünyada yaklaşık 463 milyon kişinin diyabet hastası olduğu ve her yıl 4.2 milyon ölüme neden olduğunu raporlamıştır. Yaşlı nüfustaki artış, kentleşme, diğer kronik hastalıklardaki artışlar, değişen yaşam tarzı ve beslenme alışkanlıkları ile diyabet epidemisi de hızla artmaktadır. Dünyada 2045 yılına kadar 700 milyon kişiye diyabet tanısı konulacağını, Türkiye’de 20-79 yaş aralığında yaklaşık 7 milyon, toplamda 10 milyonu aşan diyabet hastası olduğu raporlanmıştır (IDF, 2019).

İki tip olarak sınıflandırılan diyabet hastalığında, Tip 1 pankreas β hücre yıkımına bağlı olarak insülin eksikliği ile ortaya çıkan; Tip 2 ise insülin direnci ve insülin sekresyon bozukluğu ön plandadır (Coşansu, 2015: 2). Diyabetli hastaların yaklaşık %90’ı Tip 2 diyabetlidir (Turkdiab, 2021). Diyabetli sayısının her geçen gün artması, diyabetle ilişkili sağlık sorunlarının insanların yaşamını ve sağlık sistemlerini ciddi derecede etkilemesi yüzyılın en önemli sağlık sorunlarından biri olarak kabul edilmektedir (Coşansu, 2015: 2).

Tip 1 diyabet, ömür boyu kendi kendini yönetmeyi gerektiren kronik bir durumdur. Günde en az 3 kez kan şekeri ölçümünü içeren yoğun öz yönetim, Tip 1 diyabetli hastalarda normale yakın kan şekeri düzeylerinin korunmasını teorik olarak mümkün kılar. İyileştirilmiş kan şekeri kontrolünün mortaliteyi, böbrek ve kardiyovasküler hastalık gibi ciddi ve maliyetli komplikasyonların insidansını azalttığı görülmüştür (Cafazzo, Casselman, Hamming, Katzma, ve Palmert, 2012: 6).

Sürekli artış gösteren diyabet hastalığının önlenmesi ile ilgili tartışmalar söz konusu iken yapılan çalışmalar ile Tip 2 hastalığının önlenmesi veya geciktirilmesi ile ilgili kanıtlar ortaya konmuştur. Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı (SB), dünya diyabet gününde diyabetin, bir halk sağlığı problemi olduğu ve Tip 2 Diyabetin %80 oranında önlenbilir olduğu vurgulanmıştır (SB, 2020). Amerikan Diyabet Birliği,

Tip 2 Diyabetin önlenmesi veya geciktirilmesi ile ilgili kanıt temelli yapmış olduğu çalışmada (American Diabetes Association, 2018: 51):

1- Pre-diyabet (gizli şeker) hastalarının diyabet gelişimi için yılda en az bir defa izlenmesi gerektiği,

2- Pre-diyabet hastalarının beslenme (başlangıçtaki kiloyu %7 oranında düşürme) ve fiziksel aktivitelerde (haftalık 150 dakikalık aktivite) iyileştirmeler yapılarak, sağlıklı yaşam tarzının geliştirilmesi gerektiği,

3- Diyabetin önlenmesinin maliyet etkinliği dikkate alındığında, bu tür müdahale programlarının geri ödeme kurumları tarafından karşılanma gerektiği,

4- İnternet tabanlı sosyal ağlar, uzaktan eğitim ve çift yönlü iletişimi içeren mobil uygulamalar dâhil olmak üzere teknoloji destekli araçların diyabeti önlemek için etkili yaşam tarzı değişikliğinin yararlı unsurları arasında yer alabileceği ifade edilmiştir.

Tip 2 diyabetin risk faktörleri arasında sağlıksız beslenme, aşırı kilo ve hareket-siz yaşamın yer almaktadır. Bu hastalıktan korunma yolları arasında, sağlıklı ve dengeli beslenme, düzenli fiziksel aktivite, fazla kilolardan kurtulma ve sağlık kontrollerinin düzenli yapılması gerekir (SB, 2020).

Amerikan Diyabet Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı tarafından raporlanan bu bilgiler ışında Tip 2 diyabet hastalığının önlenebilirliği ile ilgili bireyin sağlıklı yaşam tarzının (dengeli beslenme, yeterli fiziksel aktivite ve kendini takip) önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Amerikan Diyabet Birliğinin diyabetten korunma amaçlı yapılacak faaliyetler arasında mobil uygulamalar ile takip ve yaşam tarzı değişikliklerinin yapılmasını yararlı unsurlar arasında yer aldığını raporlaması dikkat çekici noktalar arasında yer almaktadır. Ayrıca 2020 yılı sonu itibari ile dünyada telefon kullanıcılarının yaklaşık %47' inin (Statista, 2021) bir akıllı telefona sahip olması ve bu oranın Türkiye' de %77' lere ulaşması (Özmutlu ve Kandemir, 2021: 104) göz önüne alındığında mobil uygulamalarının birçok sektörde (eğitim, finans, oyun vd.) olduğu gibi sağlık sektöründeki birçok alanda da kendinden söz ettireceği söylenebilir. Diyabet hastalığı bağlamında mobil uygulamalarının kullanımına duyulan ihtiyaca bakıldığında, diyabette tedavi takiplerinin günlük hatta saatlik olması ve uzun süreli sağlıklı yaşam alışkanlıkları kazandırma çabası, mobil uygulamalarını önemli bir enstrüman olarak öne çıkarmaktadır. Dolayısıyla, mobil uygulamaların oyunlaştırılarak daha ilgi çekici ve motive edici bir teknolojiye dönüştürülmesiyle hem kullanıcı sayısı hem de uygulamanın etkinliği artırılabilir.

3. Oyunlaştırma

Yunanca paidia ve ludus kavramlarından gelen oyun (play/game) kavramının

gözlenebilen, ifade edilebilir, kuralsız ve davranışsal kısmı paidia (playfulness/playing) ile açıklanırken; niteliksel özellikleri, amaç, kural ve hedeflerle yapılandırılmış kısmı ise ludus (gamefulness/gaming) ile tanımlanmaktadır (Güler, 2015: 87-88). Öte yandan, ilk olarak 2008'de ortaya çıkan ve daha sonra 2010'un ilk yarısı boyunca teknoloji ve sağlık profesyonelleri tarafından yaygın olarak kullanılan ve 2011 yılından sonra literatürde kendine yer bulan oyunlaştırma, "gamification" (Lister, West, Cannon, Sax ve Brodegard, 2014: 2) ise oyun mekaniğini oyun dışı bağlamlara uygulamaya odaklanan, son yıllarda giderek daha popüler hale gelen yeni bir eğilimdir (Sardi, Idri ve Fernández-Alemán 2017: 31).

"Oyunlaştırma", kullanıcı deneyimini ve kullanıcı katılımını geliştirmek için oyun dışı sistemlerde video oyunu öğelerinin kullanımına yönelik resmi olmayan bir semsiye terimdir (Deterding vd, 2011: 2426). Oyunlaştırma sadece oyun oynamak değildir. Kullanıcının genel değer yaratmasını desteklemek için oyun deneyimi sağlayan, bir hizmet geliştirme sürecidir (Huotari and Hamari 2012: 19). Oyunlaştırma, bir dizi bilişsel, sosyal ve duygusal fayda sağlamakta ve bir bütünleşme hissi yaratmaktadır (Sardi vd., 2017). Oyunlaştırmada, atanan görevi tamamlamak için açıkça tanımlanmış kurallarla, hedefe yönelik birkaç temel kavram veya oyun öğesi kullanılır (Mackavey ve Cronb, 2019: 86).

Oyunlaştırma, oyun ve motivasyon modellerine dayanmakta ve oyunlaştırmanın temelinde birey davranışları üzerinde etkili olan motivasyon unsurları yer almaktadır (Çağlar ve Kocadere, 2015: 86). Oyunlaştırma ile uzun vadeli eylem ve görevler daha keyifli hale getirilerek, bireylerin motivasyonu artırılarak hedef kitlenin uygulamaya katılımı ve devamlılığı sağlanabilir.

3.1. Oyunlaştırma ve Davranış Kuramları

Oyunlaştırma ile ilgili yapılan çalışmalarda, davranış teorileri arasında yer alan Öz-Belirleme Kuramı "Self-Determination Theory" ve Fogg Davranış Modeli'nin "Fogg Behavioral Model" sıklıkla yer aldığı görülmektedir (Şahin ve Samur, 2017; Ma-tallaoui vd., 2017)

3.1.1. Öz Belirleme Kuramı (Self-Determination Theory)

Kişilik gelişiminin ve davranışların örgütlenmesinin arkasında yatan içsel süreçlere odaklanan bir motivasyon ve kişilik kuramıdır. Öz belirleme kuramında üç temel psikolojik ihtiyaç yer almaktadır (Deci ve Ryan, 2008; Cihangir-Çankaya, 2009):

Yeterlik (Competence): Hedeflenen sonuçlara ulaşmada ve mücadelede kendini yeterli hissetmesi ve etkili bir biçimde çevreyle etkileşimde bulunma isteğidir.

Özerklik (Autonomy): Karar alma, uygulama ve seçimleri özgürce gerçekleştirme isteğidir.

İlişkili olma (Relatedness): Bireyin bulunduğu sosyal çevreye ait olma ve diğer bireylerle ilişki kurma ihtiyacıdır.

Bu kuram bağlamında amaçlanan hedeflerin oyunlaştırılarak bireyin psikolojik ihtiyaçların karşılanabileceği ve bireylerin motivasyonu artırılarak, önceden belirlenmiş amaçlara daha çabuk ulaşılacağı ifade edilmektedir.

3.1.2. Fogg Davranış Modeli (Fogg Behavioral Model)

Model, davranış değişikliğine neden olan faktörleri ölçmeyi amaçlamaktadır. Modele göre motivasyon, yetenek ve tetikleyici faktörler bireylerin eylemini ve tepkisini gözlemlerken odaklanılacak üç temel unsurdur. Modeldeki bu faktörler ile oyunlaştırma arasındaki ilişki aşağıdaki şekilde açıklanabilir (Fogg, 2009: 1-7; Güler, 2015: 89; Nalça, 2020).

Motivasyon (Motivation): Motivasyon bireyi oyunlaştırma kurgusu içerisinde tutan en önemli unsurdur. Oyun dinamikleri, olumlu rozetler, puan toplama, statüler, kişiselleştirme gibi olumlu geri bildirimler kişilerin güdülenmesini artırabilir.

Yetenek (Ability): Kişinin yapabileceklerini görmesi, kendini keşfetmesidir. Oyunlaştırma zor görünen işleri kolaylaştırarak ve daha başarılı hale getirerek kullanıcıların algılanan yetenekleri yükseltilebilir. Oyunlaştırmada, oyun adımlarının aşılması bireyin yeteneklerinin ortaya çıkmasını sağlar. Bu şekilde, kişinin oyunda ulaşabileceği üst seviyeleri görmesi mümkün hale gelir ve en kolay öğrenme gerçekleşir.

Tetikleyici (Triggers): Motivasyonu ve yeteneği somut sonuçlara dönüştürmek için ihtiyaç duyulan dürtü/uyarı' dır. Kullanıcıyı harekete geçirmeye sevk eden bu tetikleme, güdü ve yeteneğin bir noktada kesişmesine ve oyun tasarımı içerisinde daha çok soruya, yol almaya ve ilerlemeye katkı sağlayacağı için başarıyı ve öğrenmeyi hızlandıracaktır.

3.2. Oyunlaştırma Tasarımı

Chatfield (2010) ve Priebatsch (2010), TED "Paylaşmaya Değer Fikirler" konuşmalarında, video oyunları tasarlamak için tasarım (sürekli ve hızlı geri bildirim, kısa ve uzun vadeli hedefler, aşamalı ödüllendirme, sürpriz ödüllendirme ve çok oyunculu mod) ilkeleri sunmuşlardır. Bu tasarımların tutarlı bir şekilde uygulaması ile kullanıcıların oyun dünyası ile daha fazla etkileşim kurmasına ve sağladığı kullanıcı deneyimiyle daha iyi bir akışa sahip olacağı ifade edilmiştir (Matallaoui vd., 2017).

Etkili bir oyunlaştırmada da benzer şekilde bir tasarım sürecine ihtiyaç duyulmaktadır. Alan yazınında oyunlaştırma tasarımında farklı yaklaşımlar olduğu ifade edilmiştir. (Tunga ve İnceoğlu, 2016: 277). Bu tasarımlar arasında yer alan Werbach ve Hunter (2012)'in oyunlaştırma tasarım modelinde, birey özelliklerini de dikkate alarak hedeflere ulaşmada izlenebilecek süreçler belirlenmiştir. D6 yaklaşımı olarak adlandırılır.

lan etkili bir oyunlaştırma süreç modeli oluşturulmuştur (Werbach ve Hunter, 2012: 86).

- 1- Define business objective (İş hedefini tanımlama)
- 2- Delineate target behaviors (Hedef davranışları betimleme)
- 3- Describe your players (Oyuncuları tanımlama)
- 4- Devise activity loops (Etkinlik döngüsü tasarlama)
- 5- Don't forget the fun (Eğlenceyi unutmama)
- 6- Deploy the appropriate tools (Doğru araçları kullanma)

Oyunlaştırma tasarımı ile birlikte dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da oyunlaştırma öğeleridir. Oyunlaştırma öğeleri, dinamikler, mekanikler ve bileşenler şeklinde üç katmanlı bir piramit şeklinde açıklanmıştır (Werbach ve Hunter, 2012: 77-82).

Şekil 1: Oyunlaştırma Pramidi ve Öğeleri (Werbach ve Hunter, 2012: 82)

Oyunlaştırma dinamikleri kurgusal tasarım ögesi olup, yaratılacak etkide oyun dinamiklerinden faydalanılır. Kurgusal tasarımın sonrası oyunlaştırmanın hayat geçtiği aşama mekanik tasarım aşamasıdır. Bura da motivasyon ve bağlılığı artırmak amaçlanmaktadır. Dinamik ve mekanik öğeler ile tasarlanmış oyunlaştırma tasarımı, oyuncu ile etkileşime giren bileşenlerin kullanımı ile desteklenir (Tunga ve İnce oğlu, 2016: 273).

4. Diyabet Hastalığı Bağlamında Oyunlaştırma Çalışmaları

Diyabet hastalığında oyunlaştırma üzerine Asadzandi vd., (2020) tarafından yapılan sistematik araştırmada iki tip diyabet hastaları için ve çeşitli yaş gruplarına yönelik oyunlaştırmaların olduğu görülmektedir. Diyabet oyunlaştırmalarının insülin kontrolü, plazma glikoz düzeyi ile beslenme alışkanlığı, dengeli beslenme, motivasyo-

nu artırma, fiziksel aktiviteleri geliştirme amaçları doğrultusunda gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca araştırma kapsamında incelenen 35 diyabet oyununun 15' inin (%42,8) Amerika Birleşik Devletleri (ABD) menşeli olduğu belirtilmiştir.

Diyabet kontrolü için oyunlar ve sağlık eğitimi üzerine Martos-Cabrera vd., (2020) tarafından 10 makaleyi kapsayan sistematik meta analizi sonucunda oyunların diyabet sağlığı eğitimi ve daha sağlıklı yaşam tarzını teşvik etmek için olumlu olduğu ancak HbA1c (Hemogloblin A1c) üzerindeki etkisinin düşük olduğu ifade edilmiştir.

Packy and Marlon oyunu diyabet hastalığı olan çocuklar için öz bakım davranışını geliştirmek amacı ile tasarlanmış oyunlaştırma uygulamaları arasında yer alır. Diyabet zorlukları ile oyun zorluklarını modelleyen oyunda, oyuncular (hastalar) oyundaki kahramanlar gibi, kendi sağlıklarına yönelik belirli tehditlerden kaçınmalı, günlük olarak belli faaliyetlerde bulunmalı ve kendini izlemelidir. Oyuncular, oyun kahramanları olan diyabetli fillerin "Packy ve Marlon" yağmacı fare çetesinin kampa saçıdığı yiyecek ve diyabet malzemelerinin toplamasına yardımcı olur. Oyuncular, karakterlerin kan şekeri düzeylerinin izlenmesini, simülasyon da diyabetli fillerin üç ana ve üç ara öğünde dengeli gıdalar (et, süt, sebze, ekmek, meyve ve yağ) ile beslenmelerini, uygun miktarda insülin almalarını ve diyabet kayıt defterinin gözden geçirmesini sağlarlar. Oyunculara kazandıkları aşamalarda kamp danışmanı tarafından sorulan çoktan seçmeli sorular ile kişisel bakım ve bunlarla ilgili tipik sosyal durumlar hakkında bilgi verilir (Lieberman, 2001). Yapılan randomize klinik çalışmada, hastaların sağlık eğitimi ve hastalık yönetimi video oyunlarını oynadıktan sonra öz bakımlarını iyileştirdiği ve acil klinik kullanımlarını azalttığı görülmüştür. Diyabetli gençlerin altı ay boyunca evde oyun oynamasının ardından diyabetle ilgili acil durumları ve hastane ziyaretlerini yüzde 77 azalttığı belirtilmiştir (Lieberman, 2001).

Ubl ve Koutn (2019) yapmış oldukları çalışmada insülin tedavi süreçlerinde optimal düzeyde insülin tedavisinin bir modelini üretmek için oluşturulan veri setleri ile gerçekleştirdikleri oyunlaştırma çalışmasında, yarattıkları oyun karakterini ("Ikaros) denizin üstünde ne çok alçaktan ne çok yüksekte uçmayan bir karakter şeklinde tasarlamışlardır. Bu tasarım ile hastaların insülin seviyelerinin ne çok yüksek nede çok düşük seviyelere düşmesini oyunlaştırarak ve puanlayarak takip etmelerini amaçlamışlardır.

"Diyabet hastalarının eğitimi için etkileşimli oyunlaştırma" adlı çalışmada Amerika da yaklaşık 30 milyon yetişkinin diyabet hastası olduğunu ve 79 milyon bireyde de diyabet gelişme riskinin yüksek olduğunu ifade edilmiştir. Araştırmada diyabetin kötü yönetilmesi ile birçok komplikasyonun ortaya çıkabileceği ve diyabet öz bakım yönetimi olarak bilinen yeterli bilgi düzeyi ve kendi kendine bakma becerisinin komplikasyon oranlarını azaltmak için gerekliliği vurgulanmıştır. Bu bilgi ve becerileri kazanmanın önemli yollarından birinin oyunlaştırma ile sağlanabileceği üzerine tasar-

lanan çalışmada, oyunlaştırma ilkelerini içeren etkileşimli bir platform ile kullanıcı katılımını ve diyabet bilgisini artırmak amaçlanmıştır. Pilot çalışma olarak tasarlanan araştırmada diyabet hastalarının ve diyabet hastalarının yakınlarının da acil durumları (hipoglisemi vb.) yönetmek için oyunlaştırılmış bilgiyi mobil uygulama ile öğrenmeye istekli oldukları görülmüştür. Oyunlaştırma ile diyabet öz bakım eğitiminin gerçekleştirilmesi ile diyabet hastalarının hastane ziyaretlerinde soracakları birçok soruya uygulama ile yanıt aldığı görülmüştür. Ayrıca sosyo-ekonomik ve sağlık hizmetlerine erişimde dezavantajları olan hastaların oyunlaştırma aracılığıyla diyabet ile ilgili edindikleri bilgilerin bir sonucu olarak sağlık hizmeti sağlayıcılarıyla tartışmalara liderlik etme konusunda yetkilendirilmiş hissettikleri görülmüştür (Talley vd., 2019).

“Genç Diyabet Hastaları için Yaygın Bir Koçluk ve Oyunlaştırma Platformunun Tasarımı ve Değerlendirilmesi” adlı çalışmada, Horizon 2020 Programı ve ortakları tarafından PERGAMON Projesi'nin bir parçası olan Tiki Tako'nun Gizemi adlı eğitim oyunu için tasarlanan mini oyunlar ve bu oyunların amaçları sıralanmıştır (Klaassen vd., 2018: 13):

Ramen Master: Amaç, oyuncunun kan şekeri seviyelerine göre tüketmesi gereken yiyecek türlerini öğretmek ve test etmektir.

Tako Maze: Oyunun amacı, oyuncunun farklı gıda maddelerinde bulunan karbondioksit miktarı hakkındaki bilgi sahibi olmasını sağlamak ve test etmektir.

Tako Doctor: İnsülin uygulanmasında gerekli olan en iyi yöntemi pekiştirmek amacıyla her adımda basit çizi bulmacalarını çözerek oyun oynama tekrarı ile insülin uygulama aşamalarının hafızada yer edinmesi amaçlanmaktadır.

Tako Chef: Oyun ile belirli yiyeceklerin ve diyabetik maddelerin kan şekeri düzeyini nasıl etkilediği konusunda oyuncuların farkındalığı artırmak amaçlanmıştır. Oyuncu, belirli bir kan şekeri seviyesi için uygun olan (uygun olmayan öğeler arasında) bir öğeyi hızlı bir şekilde tanımlaması hedef olarak belirlenmiştir.

Tako Runner ve Tako Swimmer: Uygulama, egzersiz ve diyetin kan şekeri düzeylerini nasıl etkilediğini ve bu seviyeler çok düşük veya yüksek olduğunda ise egzersizin durdurulması gerektiğini anlamasına yardımcı olmayı amaçlar.

Tako Explorer: Diyabet hastalarının, diyabet hakkında temel terminolojiye dair kavramların gündelik dilde kullanmayı öğrenmeleri amaçlanmaktadır.

5. Sonuç

Günümüzde 463 milyon diyabetli hasta sayısının önümüzdeki 25 yıllık süreçte 700 milyona yaklaşacağı beklenmektedir (IDF, 2019). Diyabetin görülme prevalansı epidemik oranlara ulaşmıştır (SB, 2020). Bu ürkütücü rakamlar ve diyabetli hastalardaki hızlı artış birey sağlığı ile birlikte toplum sağlığı üzerinde de ciddi olumsuz etkiler

yaratmaktadır. Diyabet hastalarının uzun süreli takip ve tedavi süreçleri, ortaya çıkabilecek kronik hastalıkların teşhis ve tedavi süreçleri ile bireyin sağlıklı beslenme ve fiziksel aktiviteleri için harcadığı zaman ve parasal maliyetler göz önünde bulundurulduğunda hem birey hem de sağlık sistemi üzerinde önemli yükler getirdiği görülmektedir. Sağlık sistemi açısından dikkat edilmesi gereken önlemler hususlardan biri, diyabet hastalarının sağlıklı yaşam (beslenme, fiziksel ve sosyal aktivite vb.) davranışları ile kaliteli bir yaşam sürdürmeleri sağlayarak ortaya çıkabilecek komplikasyonları önlemek veya ertelemek iken bir diğer önemli nokta ise bireylerin diyabet hastalığına yakalanmaması veya ertelenmesi için gerekli tedbirlerin alınmasıdır. Yapılan araştırmalarda Tip II diyabet hastalığının önlenabilirliği veya ertelenebilirliği ile ilgili kanıtlar ortaya konmuş (American Diabetes Association, 2018) olup hastalığın %80' yakınının önlenbilir olduğu ifade edilmektedir (SB, 2020). Bu bağlamda diyabet hastalarının tedavisi ile birlikte bu hastalığı önlemek sağlık politika belirleyicilerinin ve sağlık profesyonellerinin göz ardı etmemesi gereken unsurlar arasında yer alır. Hastalıkla etkili bir mücadelenin gerçekleştirilmesi birey ve toplum sağlığını korumanın yanı sıra sağlık sistemine olan yükün azalmasına ve ülke ekonomisine katkı sağlayabilir. Söz konusu mücadele ancak motivasyonu yüksek bireylerin bu süreçlere etkin katılımı ile gerçekleşebilir. Günümüz teknolojik gelişmeleri, bireylerin mobil uygulamalara olan ilgisini her geçen gün artırmakta ve birçok sağlık hizmeti sunumunda bu uygulamalardan yararlanılmaktadır. Bu uygulamaların daha ilgi çekici ve kullanılabilirliğini sağlamanın bir yolu da oyunlaştırılmasıdır.

Oyunlaştırma, oyun mekaniğinin oyun dışı bağlamlara uygulaması şeklinde ifade edilmektedir (Deterding vd., 2011: 2425). Oyunlaştırma, bilimsel ve teknolojik bir alt yapıya sahip olması ile birlikte hedef kitlenin davranışsal özelliklerinin bilinmesi, ödüllendirme sistemlerinin doğru kurulması amaç ve hedefler doğrultusunda etkin bir tasarımın oluşturulmasına katkı sağlayacaktır. Oyunlaştırma, insan psikoloji ile de yakın ilişki içerisindedir (Güler, 2015). Alan yazınında vurgulandığı üzere, oyun tasarımı "hedef, davranış ve oyuncuları tanımlama, etkinlik döngüsü tasarlama, eğlence ve uygun araçları kullanma" ve oyun öğeleri "mekanik, dinamik ve bileşenler" doğru bir oyunlaştırmada izlenmesi gereken bileşenler arasında yer almaktadır (Werbach ve Hunter, 2012)

Diyabet hastalığından korunma ve tedavi sürecinin etkinliğini artırma amacı ile bireylerin sağlıklı beslenme, fiziksel aktivite, öz bakımı ve takip konularında yeterli bilgi ve beceriye sahip olmaları gerekir. Tabii bu bilgi ve becerilerin kazanımlarının zaman alması, bireyler için sıkıcı bir hal alabilmektedir. Bu nedenle bu bilgi ve becerilerin kazanım süreçlerini daha ilgi çekici kılmak motivasyonu ve sürekliliği sağlayıcı doğru tasarlanmış oyunlaştırmaların gerçekleştirilmesi daha çok bireye ulaşma imkânını ve devamlılığı sağlamada etkili olacaktır.

Yapılan literatür araştırmasında diyabet ilişkili oyunlaştırma uygulamalarının diyabetten korunma amaçlı sağlıklı beslenme, fiziksel aktivite programlarıyla birlikte geliştirilerek hayata geçirilebileceği ifade edilebilir. Ayrıca, hastaların diyet listeleri, şeker ölçüm sonuçları ve uyguladıkları insülin miktarlarının kayıt altına alındığı oyunlaştırma uygulamaları ile diyabetle mücadelede bireylerin motivasyonunu arttırmakla birlikte tedavi etkinliğini artırma, hasta takibini kolaylaştırma ve gereksiz hastane başvurularını azaltma gibi sağlık hizmetlerinin etkinliğine ve verimliliğine katkı sağlayabilir. Burada dikkat edilmesi gereken konular arasında ise hedef, eğlence ve uygun araçları içerecek şekilde doğru bir oyunlaştırma süreç ve tasarımının kurulması yer almaktadır. Bununla birlikte, diyabet hastalığı bağlamında oyunlaştırma uygulamasına giriş sıklığının yüksekliği nedeniyle karmaşık olmayan, doğru tutum ve davranışların ödüllendirildiği uygulamaların hayata geçirilmesinin bu oyunlaştırmaların etkinliğini arttıracığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- American Diabetes Association. (2018). 5. Prevention or delay of type 2 diabetes: Standards of medical care in diabetes. *Diabetes Care*, 41(1), 51-54.
- Asadzandi, S., Sedghi, S., Bigdeli, S. and Sanjari, M. (2020). A systematized review on diabetes gamification. *Medical Journal of The Islamic Republic of Iran (MJIRI)*, 34(1), 1163-1177.
- Cafazzo, J. A., Casselman, M., Hamming, N., Katzman, D. K. and Palmert, M. R. (2012). Design of an mHealth app for the self-management of adolescent type 1 diabetes: a pilot study. *Journal of medical Internet research*, 14(3), e70. 1-14
- Cihangir-Çankaya, Z. (2009). Öğretmen adaylarında temel psikolojik ihtiyaçların doyumu ve iyi olma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 691-711.
- Coşansu, G. (2015). Diyabet: Küresel bir salgın hastalık. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 31(ek sayı), 1-6.
- Çağlar, Ş. ve Kocadere, S. A. (2015). Çevrimiçi öğrenme ortamlarında oyunlaştırma. *Journal of Educational Sciences and Practices*, 14(27).
- Deci, E. L. and Ryan, R. M. (2008). Self-determination theory: A macrotheory of human motivation, development and health. *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne*, 49(3), 182-185.
- Demir, B. (2020). Sağlık kavramsallaştırılması ve insan odaklı sağlık hizmetlerinde kalite ve akreditasyon perspektifi. *İnsan ve İnsan*, 7 (24) , 62-83.
- Deterding, S., Sicart, M., Nacke, L., O'Hara, K. and Dixon, D. (2011). Gamification. using game-design elements in non-gaming contexts. *In CHI'11 extended abst-*

- ffects on human factors in computing systems (pp. 2425-2428).
- DSÖ, (2020). <https://www.who.int/health-topics/diabetes> (Erişim Tarihi: 25.12.2020)
- Fogg, B. J. (2009). A behavior model for persuasive design. *In Proceedings of the 4th international Conference on Persuasive Technology* (pp. 1-7).
- Güler, E. (2015). Mobil sağlık hizmetlerinde oyunlaştırma. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 82-101.
- Huotari, K. and Hamari, J. (2012). Defining gamification: a service marketing perspective. *In Proceeding of the 16th international academic MindTrek conference* (pp. 17-22).
- IDF, (2019). "Diabetes Atlası". https://www.diabetesatlas.org/-upload/resources/2019/IDF_Atlas_9th_Edition_2019.pdf. (Erişim Tarihi: 24.02. 2021).
- Klaassen, R., Bul, K., Op den Akker, R., Van der Burg, G. J., Kato, P. M. and Di Bitonto, P. (2018). Design and evaluation of a pervasive coaching and gamification platform for young diabetes patients. *Sensors*, 18(2), 402.
- Lieberman, D. A. (2001). Management of chronic pediatric diseases with interactive health games: Theory and research findings. *The Journal of ambulatory care management*, 24(1), 26-38.
- Lister, C., West, J. H., Cannon, B., Sax, T. and Brodegard, D. (2014). Just a fad? Gamification in health and fitness apps. *JMIR Serious Games*, 2(2), e9.
- Mackavey, C. and Cron, S. (2019). Innovative strategies: Increased engagement and synthesis in online advanced practice nursing education. *Nurse Education Today*, 76, 85-88.
- Martos-Cabrera, M. B., Membrive-Jiménez, M. J., Suleiman-Martos, N., Mota-Romero, E., Gómez-Urquiza, J. L. and Albendín-García, L. (2020, December). Games and Health Education for Diabetes Control: A Systematic Review with Meta-Analysis. *Healthcare*. 8, (4), 1-12 .
- Matallaoui A., Hanner N. and Zarnekow R. (2017) *Introduction to Gamification: Foundation and Underlying Theories*. In: Stieglitz S., Lattemann C., Robra-Bissantz S., Zarnekow R., Brockmann T. (eds) *Gamification*. https://doi.org/10.1007/978-3-319-45557-0_13-18). Springer, Cham.
- Nalça, M. (2020). <https://www.linkedin.com/pulse/oyunla%C5%9Ft%C4%B1rma-ve-fogg-davran%C4%B1%C5%9F-modeli-mehmet-nal%C3%A7a> (Erişim Tarihi: 04.03.2021)
- Özmutlu, A. ve Kandemir, S. (2019). Türkiye’de devlet ve vakıf üniversitelerinde sos-

- yal medya kullanımı. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 102-115.
- Sardi, L., Idri, A, ve Fernández-Alemán JL. (2017). A systematic review of gamification in e-Health. *J Biomed Inform.* 71, 31-48.
- SB, (2020). <https://sggm.saglik.gov.tr/TR-76887/dunya-diyabet-gunu-2020.html> (Erişim Tarihi: 09.04.2021)
- Statista, 2021, <https://www.statista.com/topics/840/smartphones/> (Erişim Tarihi: 14.05.2021)
- Şahin, M. ve Samur, Y. (2017). Dijital çağda bir öğretim yöntemi: Oyunlaştırma. *Ege Eğitim Teknolojileri Dergisi*, 1(1), 1-27.
- Talley, M. H., Ogle, N., Wingo, N., Roche, C. and Willig, J. (2019). Kaizen: Interactive Gaming for Diabetes Patient Education. *Games for health journal*, 8(6), 423-431.
- Tunga, Y. ve İnceoğlu, M. M. (2016). Oyunlaştırma tasarımı. 3. *Uluslararası Eğitimde Yeni Yönelimler Konferansı*, (ss. 267-279).
- Turkdiab, (2021). <https://www.turkdiab.org/diyabet-hakkinda-hersey.asp?lang=TR> (Erişim Tarihi: 14.05.2021) .
- Ubl, M. and Koutný, T. (2019). Gaming for diabetes. *Student Scientific Conference*, (pp. 66-67).
- Werbach, K. and Hunter, D. (2012). *For the win: How game thinking can revolutionize your business*. Wharton Digital Press.

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Müzik Öğretmeni Adaylarının Bireysel Çalgı
Çalışma Alışkanlıkları

Individual Instrument Study and Exercise Habits
of Music Teacher Candidates

Duygu PİJİ KÜÇÜK*
Helin KAR**

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Piji Küçük, D. ve Kar, H. (2021). Müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 402-432.

Piji Küçük, D. & Kar, H. (2021). Individual instrument study and exercise habits of music teacher candidates. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 402-432.

 10.29228/kesit.52179

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 29.07.2021
Kabul/ Accepted/ Принимать: 15.09.2021
Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена
Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это
произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, duygupiji@marmara.edu.tr

** Öğr. Gör., Kocaeli Üniversitesi, helin721@gmail.com

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Müzik Öğretmeni Adaylarının Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları¹

Individual Instrument Study and Exercise Habits of Music Teacher Candidates

Doç. Dr. Duygu PİJİ KÜÇÜK

Öğr. Gör. Helin KAR

Öz: Müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları, çalgı eğitimi sürecinin performans algısı, akademik başarı, tutum, motivasyon, özyeterlik gibi birçok boyutu açısından önemli rol oynamaktadır. Bu araştırmanın amacı, müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlık düzeylerini belirlemek ve bireysel çalgı çalışma alışkanlıklarının cinsiyet, öğrenim görülen sınıf, mezun olunan lise türü, günlük bireysel çalgı çalışma süresi, bireysel çalgı deneyimi ve bireysel çalgı başarısı değişkenlerine göre fark yaratıp yaratmadığını ortaya koymaktır. Araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Trakya Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Kastamonu Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalının 1. ve 4. sınıfında öğrenim gören 104 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada veri toplamak amacıyla kişisel bilgi formu ile Küçükosmanoğlu, Babacan, Babacan ve Yüksel tarafından geliştirilen “Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıklarının yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları düzeyinin cinsiyet, mezun olunan lise türü ve öğrenim görülen sınıf değişkenine göre fark yaratmadığı, günlük çalgı çalışma süresi değişkenine göre çalgı çalışma süresi daha fazla olan

¹ “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Araştırma ve Yayın Etik Kurulu’nun 15.02.2021 tarih ve 2100042414 sayılı onayı çerçevesinde hazırlanmıştır. Sorumlu Yazar: Duygu PİJİ KÜÇÜK

Statements of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”: No conflicts of interest were reported for this article. This study was prepared with the approval of Marmara University Research and Publication Ethics Committee. Corresponding Author: Duygu PİJİ KÜÇÜK

adayların lehine, bireysel çalgı deneyimi değişkenine göre 4-5 yıldır çalgı eğitimi alan öğrencilerin lehine, başarı notu değişkenine göre ise bireysel çalgı dersinden AA-BA başarı notu alan grubun lehine anlamlı fark yarattığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müzik eğitimi, çalgı eğitimi, çalışma alışkanlıkları, bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları, müzik öğretmeni adayları.

Abstract: Individual instrument study habits of music teacher candidates play an important role in many aspects of the instrument education process such as performance perception, academic success, attitude, motivation, and self-efficacy. The aim of this study is to determine the individual instrument practice habits of music teacher candidates and to reveal whether individual instrument practice habits make a difference according to the variables of gender, class of education, type of high school graduated, daily individual instrument study time, individual instrument experience and individual instrument success. Relational screening model was used in the research. The sample of the study consisted of 104 students studying in the 1st and 4th grades of Trakya University, Atatürk University, Kastamonu University, Marmara University and Çanakkale Onsekiz Mart University Fine Arts Education Department Music Education Department. In order to collect data in the research, a personal information form and the "Individual Instrument Study Habits Scale" developed by Küçükosmanoğlu, Babacan, Babacan and Yüksel were used. As a result of the research, it was determined that the individual instrument study habits of the music teacher candidates were at a high level. The level of individual instrument study habits of the music teacher candidates did not make a difference according to the variable of gender, type of high school graduated and the class of education, in favor of the candidates who had more instrument study time compared to the variable of daily instrument study time, who had received instrument training for 4-5 years according to the individual instrument experience variable. It was determined that there was a significant difference in favor of the students and according to the success grade variable, in favor of the group who received an AA-BA grade from the individual instrument course.

Keywords: Music education, instrument education, study habits, individual instrument study habits, music teacher candidates.

GİRİŞ

Alışkanlık, iç ve dış etkenler ile davranışların tekrarlanması, koşullanmış davranış veya tepki şekilleridir. Çalışma alışkanlıkları ise, öğrenciye uygun çalışabileceği ortam, zaman yönetimi, etkin dinleme, okuduğunu anlama ve not tutma gibi becerileri gerekliliğidir. Çalışmalar kendini yönlendirmenin ve kendini izlemenin çalışmaya güdülenmeyi olumlu yönde arttırdığını göstermektedir. Eğitimin her aşamasında çalışma alışkanlıklarının geliştirilmesi ve buna yönelik programların oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Çünkü öğrencilerin başarıları, öğretmenlerin en etkili öğrenme ve çalışma stratejilerini öğretmeleri ile artar (Subaşı, 2000).

Çalgı çalışma süreci de etkili bir şekilde yönetilen çalgı çalışma alışkanlıklarıyla yakından ilişkilidir. Çalgı çalışma sürecinde öğrenciler, teknik yeterlik kazanma, yeni eserleri çalışma ve yorumlanma, konser ya da sınava hazırlık gibi amaçlar için çalışmaktadırlar (Rohwer ve Polk, 2006; Akt. Parasız ve Gülüm, 2007).

Çalgı başarısının gelişiminde çalgı çalışma, önemli bir rol oynar. Bu bağlamda çalgı çalışma öğrencinin saatler harcayarak tekrarlar yaptığı bir zaman dilimi olarak görülmemelidir. Çalgı öğretmenleri öğrencilerini düzenli, etkili, doğru çalışma ve bağımsız öğrenme konularında eğitmelidirler. Hallam (2001; Akt. Özmenteş, 2007), çalgı üzerinde etkili çalışmayı, istenilen sonucu, mümkün olan en kısa sürede tamamlanan çalışma olarak tanımlamaktadır. Benzer bir yaklaşım ile Fenmen çalgı çalışmanın amacının kısa sürede mükemmel sonuçlar elde etmek olduğunu belirtmiştir. Fenmen'e göre, bu hedefe ulaşmak için, öğrenciler işteki her hareketini kontrol etmeli ve tüm dikkatlerini öğrendiklerine odaklayarak kendi öğretmenleri olmalıdır (Fenmen, 1947: 30; Akt. Özmenteş, 2007).

Weidenbach (1996: 35) çalgı çalışmanın sadece günlük bir iş olmadığını, bazı kişisel taktikler ve bilinçli eylemler gerektirdiğini vurgulayarak, bu becerileri çok az öğretmenin öğrettiğini vurgulamıştır. Çalışmada sonuca ulaşabilmek için çalgıda mümkün olduğunca çok zaman harcamanın gerekli olduğu fikri yaygın olmakla birlikte, öğrenciler genellikle bu tür alıştırmalarla istenen sonuçları alamayıp fiziksel ve mental olarak yorulup zaman kaybettiklerini düşünebilirler ve çalgıya karşı olumsuz tutum sergileyebilirler. Bu durumda çalgı eğitiminde nicelikten çok işin niteliğini dikkate almak gerekir. Planlı, sistemli ve yapılandırılmış bir öğrenme yolu ile öğrenci, kendisi için belirli hedefler belirleyebilir, bu hedeflere ulaşmak için kullanılan yöntemleri ve stratejileri kendine göre ayarlar, karşılaşılan zorlukların üstesinden gelebilir, bu zorlukların nasıl çözüleceğini bilir ve öğrenme sürecinde kendi fikirlerini dinleyebilir. Bu sayede hedeflerine ulaşan öğrenciler bilinçli çalışma ile daha kolay öğrenme verimliliği kazanabilirler (Özmenteş, 2007).

Derse devam, dersteki akademik başarı, konser verme sıklığı gibi boyutların bi-

reysel çalgı çalışma alışkanlıklarını etkilediği düşünülmektedir. Bu boyutlar birbirinden bağımsız gibi görünse de aslında birbirleriyle çok yakından ilişkilidir ve bu nedenle bağımsız olarak değerlendirilemezler. Her bir unsur birbirine bağlı ve ayrılmaz bir parça olarak görülebilir. Derse devam durumu ders içeriğinin eksiksiz takibini gerektirir ve bu durumun sonunda öğrencinin bilgi düzeyinin ve bilinç düzeyinin artması ve öğrencinin başarılı olması beklenmektedir. Dolayısı ile öğrencinin derse devamlılığı, akademik başarıyı birebir etkileyen bir durumdur (Coşkun Şentürk, Kapçak ve Kapçak Işıksungur, 2018).

Kurtuldu (2013) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin piyano çalışma alışkanlıklarının başarı ve performans üzerindeki etkisinin belirgin biçimde hissedildiği önemli bir alanın da çalgı eğitimi olduğu belirtilmiştir. Kurtuldu (2013)'ya göre çalgı eğitim sürecinin hazırlık aşaması, performansın beklenen şekilde gösterilmesi için en önemli aşama olan uygulama, öğrenme ve egzersiz gibi kavramların teknik gelişim için etkili olduğu en önemli aşamadır. Öğrencinin istenilen davranışları kazanmasında nitelikli bir çalışma düzenine sahip olması beklenmektedir.

Öğrencilerin çalgı çalışma sürecini verimli olarak kullanabilmesi için doğru çalışma stratejilerinin kullanılması gerektiğini vurgulayan Özmenteş (2013), aynı zamanda kullanılan bu çalışma stratejilerinin öğrenciler tarafından nasıl ve ne derecede kullanıldığını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Jorgensen (2002; Akt. Parasız ve Gülüm, 2007) çalgı çalışma süresi ile enstrüman akademik başarısı arasındaki ilişkiyi incelemiş ve çalışma süresi ile başarı arasında olumlu bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Müzik öğretmenliği eğitimi alan müzik öğretmeni adayları çalgı eğitimlerini Bireysel Çalgı Eğitimi dersi kapsamında almaktadırlar. Bireysel Çalgı Eğitimi dersi, Türk veya Batı müziği çalgılarının en az 7 yarıyıl boyunca öğrencilerin eğitim ve öğretimini kapsar; öğrencilerin çalgılarında hâkimiyet, teknik ve müzikal anlamda gelişimlerinin sağlanabilmesi için öğrenci ile bireysel olarak işlenir. Bireysel Çalgı Eğitimi dersinde öğrenciler akordeon, flüt, gitar, kabak kemane, kaval, kanun, keman, viyola, viyolonsel, kontrabas, klarnet, ney, şan, ud gibi enstrümanları seçip lisans eğitimlerine seçtikleri çalgının eğitimini alırlar. Öğrencilerin çalgılarında; etüt, sonat, sonatin, konçerto vs. gibi türleri ve okul müzik eğitiminde kullanılacak yapıtları belirli bir düzeyde seslendirebilecek seviyelere gelmelerini sağlamak bireysel çalgı eğitimi dersinin hedefleri arasındadır. Hedeflenen bu davranışları gerçekleştirmek için, planlı ve programlı bir çalışma sürecine girmek gerekir. Bu yedi yarıyılık çalgı eğitiminin son dönemi, eğitim öğretim yöntemleri ve hangi seviyede uygulanabilirliğiyle ilgilidir (Akbulut, 2013).

Çalgı eğitimi, kişinin bireysel zevkine ve fizyolojik yapısına göre seçtiği ya da uzman kişiler tarafından seçilen bir çalgıda, o çalgı için belirlenen pratik, metot ve yöntemler ile uygulama yapılan uzun ve zorlu bir süreci kapsar. Müzik Eğitimi Anabilim

Dalı programlarında bireysel çalgı eğitimi dersi; bireyin, çalgısını sanatsal ve eğitsel hedefler doğrultusunda, belirli teknik ve müzikal duyarlılıkla, doğru ve etkili kullanabilmesi için gerekli davranışları bireye kazandırma sürecini kapsar (Erenözlü, 2004; Erdem, 2013: 23). Bu süreçte öğrenciye teknik çalıştırılması, repertuar oluşturulması ve çalgı eğitimi yoluyla estetik değerlerin kazandırılması önemli görülmektedir (Akbulut, 2013). Dersin amacına erişebilmesi için öğrenciden beklenen davranış değişikliğinin oluşması, davranışın tekrar etme derecesine ve devamlılığına bağlıdır denilebilir. Bu nedenle çalgı derslerinde öğrencinin bireysel çalgı çalışma alışkanlığının önemi büyüktür (Coşkun Şentürk, Kapçak ve Kapçak Işıksungur, 2018).

Öğrencilerin çalgı eğitiminde başarılı olabilmeleri için müzik yeteneklerinin olması tek başına yeterli değildir. Bireysel çalışma zamanını nasıl daha etkili geçireceği konusu bu aşamada çok önemlidir. Bilinçsiz olarak geçirilen bireysel çalışma süreci sonunda, öğrencinin verilen ödevleri kontrolsüz, plansız hazırlaması, öğretmen için problem yaratır. Öğrencileri çalışmaya yönlendirmek, onlara çalışma becerisi kazandırmak için çalgı eğitimiyle birlikte bireysel çalışma yöntemlerinin öğretilmesi büyük önem taşımaktadır. Derste yapılmış olan hataların düzeltilmesinin büyük zaman kaybı olduğu düşünüldüğünde öğrencinin nasıl etkili ve verimli bir bireysel çalışma süreci geçirebileceği, buna bağlı olarak müzik öğretmeni adaylarının çalgı çalışma alışkanlıklarının yeterli düzeyde olup olmadığı konusu ve sorusu, müzik eğitiminin incelenmesi bir problemidir (Çimen, 1994: 138; Hardalaç, 2012).

Müzik Öğretmenliği Lisans Programı çerçevesinde çalgı eğitimi alan müzik öğretmeni adayları için de çalgı çalışma alışkanlıklarının onların aldıkları eğitim doğrultusunda edinecekleri kazanımların kalıcılığı ve başarıları açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Müzik öğretmeni adaylarının akademik ve mesleki alandaki başarılarını yordadığı düşünülen çalgı çalışma alışkanlıklarıyla ilgili var olan durumun ortaya koyulmasının, bu konuda farkındalık yaratacağı ve yapılacak çalışmalara ışık tutması beklenmektedir. Müzik öğretmenliği eğitimi sırasında kazanılan çalgı çalışma alışkanlıkları, müzik öğretmenliği mesleği sürecinde de etkili ve verimli çalışmaların üretiminde belirleyici olabilir. Bu bağlamda, müzik öğretmeni adaylarının çalgı çalışmaya yönelik alışkanlıklarının belirlenmesi oldukça önemlidir. Müzik öğretmeni adaylarının çalgı çalışma alışkanlıklarıyla ilgili kuvvetli ve zayıf yönlerinin belirlenmesi, müzik öğretmeni adaylarının bu konudaki eksiklerinin giderilmesi, doğru ve tutarlı çalışma alışkanlıkları kazanmaları için geliştirilecek/düzenlenecek programlar açısından veri sağlayacaktır. Ayrıca araştırma bulgularının, ülkemizdeki çalgı eğitimi model ve yaklaşımlarının değerlendirilmesi açısından da önem taşıyacağı düşünülmektedir.

Bu gerekçelerden hareketle, araştırmanın genel amacını müzik öğretmeni adaylarının çalgı çalışma alışkanlıkları düzeyleri ve başarı yönelimleri düzeyleri ile bu iki değişken arasındaki ilişkinin belirlenmesi oluşturmaktadır. Bu genel amaç etrafında

aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

- 1) Müzik öğretmeni adayların çalgı çalışma alışkanlıkları hangi düzeydedir?
- 2) Müzik öğretmeni adaylarının çalgı çalışma alışkanlıkları;
 - a) Cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
 - b) Öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
 - c) Mezun oldukları lise türüne göre farklılaşmakta mıdır?
 - d) Günlük çalgı çalışma sürelerine göre farklılaşmakta mıdır?
 - e) Çalgı deneyimlerine göre farklılaşmakta mıdır?
 - f) Çalgı başarılarına göre farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Bu çalışmada müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları ile başarı yönelimleri arasındaki ilişkiyi belirlemek ve bu iki değişkenin cinsiyet, öğrenim görülen sınıf düzeyi, mezun olunan lise türü, günlük bireysel çalgı çalışma süresi, çalgı deneyimi ve bireysel çalgı başarıları değişkenlerine göre fark yaratıp yaratmadığını saptamak amacıyla genel tarama modellerinden ilişkiyel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkiyel tarama modelleri, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2002: 77-81).

Bu çalışma, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun 15.02.2021 tarih ve 2100042414 sayılı onayı çerçevesinde hazırlanmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye'deki üniversitelerin Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dallarında öğrenim gören öğrenciler oluşturmuştur. Örneklemi ise, 2019-2020 öğretim yılında Trakya Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Kastamonu Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı'nda öğrenim gören 1. ve 4. Sınıf öğrencileri (n=104) oluşturmuştur. Araştırmada, öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Müzik Öğretmeni Adaylarının Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları (n=104)

Değişken	<i>f</i>	%
Cinsiyet		
Erkek	72	69.2
Kadın	32	30.8
Sınıf Düzeyi		
1.Sınıf	57	54.8
4.Sınıf	47	45.2
Mezun Olunan Lise Türü		
Güzel Sanatlar Lisesi/ Konservatuvar/	66	63.5
Genel Lise/ Anadolu Lisesi	38	36.5
Günlük Çalgı Çalışma Süresi		
1 Saatten Az	22	21.2
1-2 Saat	67	64.4
3 Saatten Fazla	15	14.4
Bireysel Çalgı Deneyimi		
0-1 Yıl	12	11.5
2-3 Yıl	18	17.3
4-5 Yıl	20	19.2
6 Yıl ve üstü	54	51.9
Bireysel Çalgı Akademik Başarı Notu		
AA-BA (100-85)	65	62.5
BB-CB (84-75)	26	25.0
CC-DC (74-55)	9	8.7
DD-FD (54-45)	2	1.9
FF (44-0)	2	1.9

Tablo 1’de görüldüğü gibi, öğrencilerin %69.2’si erkek ve %30.8’i kadındır. Çalışmaya katılan öğrencilerin %54.8’i 1. Sınıf öğrencisi ve %45.2’si ise 4. Sınıf öğrencisidir. Mezun olunan lise türü bakımından öğrencilerin dağılımı incelendiğinde, öğrencilerin %63.5’i Güzel Sanatlar Lisesi/ Konservatuvar mezunu iken, %36.5’i Genel Lise/Anadolu Lisesi mezunudur. Günlük çalgı çalışma süresi ile ilgili olarak, öğrencilerin çoğunluğunun bireysel çalgısını 1-2 saat çalıştığı belirlenmiştir.

Öğrencilerin bireysel çalgı deneyimleri incelendiğinde, %51.9’unun 6 yıl ve daha fazla süredir bireysel çalgı çaldıkları görülmektedir. Bireysel çalgı dersine ilişkin öğrencilerin bir önceki dönem akademik başarılarına bakıldığında %62.5’inin AA-BA (100-85) başarı notuna sahip olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıklarını belirlemek üzere Küçükosmanoğlu, Babacan, Babacan ve Yüksel (2016) tarafından geliştirilen “Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği” kullanılmıştır. Ayrıca müzik öğretmeni adaylarının cinsiyet, öğrenim görülen sınıf düzeyi, mezun olunan lise türü, günlük bireysel çalgı çalışma süresi, bireysel çalgı deneyimi ve bireysel çalgı başarıları değişkenleri ile veri toplamak amacıyla hazırlanacak olan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği

Küçükosmanoğlu, Babacan, Babacan ve Yüksel (2016) tarafından geliştirilen “Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği” 18 maddeden oluşmaktadır. Ölçek yaylı, üfleli, telli ve tuşlu çalgılardaki çalışma alışkanlıklarını kapsayacağı için ölçek maddeleri belirlenirken bu kapsamda değerlendirme yapılmıştır. Mevcut çalışma alışkanlıkları ölçekleri incelenmiş ve 30 maddelik soru havuzu oluşturulmuştur. 30 maddelik taslak form kapsam/içerik geçerliliği için ölçek maddelerinin değerlendirilmesinde bir yaylı çalgı (keman), bir üfleli çalgı (flüt), bir ses eğitimcisi (şan), bir tuşlu çalgı (piyano), bir telli çalgı alanında uzman görüşlerine başvurularak araştırmacılar tarafından gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Ölçme aracında bulunan maddelerin ölçme amacına uygun olup olmadığı, ölçülmek istenen alanı temsil edip etmediği sorunu ile ilgili olduğundan uzman görüşüne başvurularak saptanır (Karasar, 2014, s.151). Bu doğrultuda 30 maddelik ilk ölçek 8 olumsuz, 15 olumlu olmak üzere 23 maddeye düşürülmüştür. Ölçek için en uygun ve kullanışlı olan Likert tipi ölçek türü seçilmiştir. Ölçekteki derecelendirme kategorisi şu şekildedir: Tamamen=5 puan, Büyük ölçüde=4 puan, Kısmen=3 puan, Çok az=2 puan ve Hiç= 1 puan. Olumsuz ifadeli maddeler ise ters yönde işleyecek şekilde 1, 2, 3, 4, 5 olarak puanlanmıştır (Küçükosmanoğlu, Babacan, Babacan ve Yüksel, 2016).

Ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0.891; boyutlar bazında güvenilirlik katsayılarına bakıldığında, birinci boyut için Cronbach Alfa güvenilirlik kat sayısı 0.825, ikinci boyut için 0.852, üçüncü boyut için 0.820 ve dördüncü boyut için 0.805 olarak bulunmuştur. Yapılan geçerlik ve güvenilirlik analizleri "Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği"nin öğrencilerin çalışma alışkanlıkları düzeyini ölçmede güvenle kullanılabilceğini ortaya koymuştur. Yapılan faktör analizi sonuçlarına göre 1-7. maddeler birinci boyutu (Çalışmaya Değer Verme), 8-11. maddeler ikinci boyutu (Çalışmaya Hazırlık), 12-15. maddeler üçüncü boyutu (İlgi ve İstek) ve 16-18. maddeler ise dördüncü boyutu (Zamanı Doğru Kullanma ve Düzenli Çalışma) oluşturmuştur. 7'si olumsuz 11'i olumlu toplam 18 maddeden oluşan ölçekten alınabilecek en yüksek puan 90, en düşük puan ise 18'dir. Olumsuz maddelerin puanlanmasında, maddelere verilen cevaplar ters çevrilerek hesaplanmaktadır. Bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları ölçeği

ile çalgı eğitimi alan öğrencilerin çalgı çalışma alışkanlıklarını belirlemek ve bu doğrultuda çözüm önerileri aramak mümkündür. Alt boyutlarından ise alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlar sırasıyla, çalışmaya değer verme boyutu için 7-35, çalışmaya hazırlık boyutu için 4-20, ilgi ve istek için 4-20 ve zamanı doğru kullanma ve düzenli çalışma boyutu için ise 3-15'dir.

Mevcut araştırma kapsamında Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği'nin örneklem grubu üzerinden hesaplanan Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0.904'tür. Çalışmaya Değer Verme alt boyutunun Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0.873, Çalışmaya Hazırlık alt boyutunun Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0.759, İlgi ve İstek alt boyutunun Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0.806 ve Zamanı Doğru Kullanma ve Düzenli Çalışma alt boyutunun Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0.571 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar ölçekten alınan puanların güvenilirlik açısından yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın verileri, 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar yarıyılında, Trakya Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Kastamonu Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı başkanlıklarından gerekli izinler alındıktan sonra uygun görülen tarihlerde 1. ve 4. Sınıf öğrencilerine uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada kapsamında toplanan verilere yapılan tüm istatistiksel hesaplamalarda SPSS 24 (Statistical Package for the Social Sciences) paket program kullanılmış, anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir. Kişisel bilgilerin analizi için frekans (f) ve yüzde (%) değerleri bulunmuştur. Verilerin çözümlenmesine geçilmeden önce verilerin normallik testleri incelenerek normal dağılım gösterip göstermediğinin araştırılmasında betimsel istatistik tekniklerinden (mod, medyan, aritmetik ortalama, standart sapma) yararlanılmıştır.

Müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları düzeylerini araştırmak üzere, ölçek ve alt boyut puanlarına ait merkezi eğilim (ortalama, mod ve medyan) ve merkezi dağılım (standart sapma, çarpıklık ve basıklık) değerleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Betimsel İstatistik Değerleri

Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği ve Alt Boyutlar	n	Ortalama	Mod	Medyan	Standart Sapma	Çarpıklık (Skewness)	Basıklık (Kurtosis)
Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Toplam Puanı		69.913	77.000	73.000	12.109	-0.995	1.088
Çalışmaya Değer Verme		26.110	28.000	27.000	6.123	-1.186	1.832
Çalışmaya Hazırlık		18.134	20.000	19.000	2.625	-1.895	4.020
İlgi ve İstek	104	15.432	16.000	16.000	3.349	-0.857	0.783
Zamanı Doğru Kullanma ve Düzenli Çalışma		10.240	11.000	11.000	2.718	-0.070	-0.734

Bu araştırmada müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları ile başarı yönelimleri arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır.

Müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıklarının cinsiyet, öğrenim görülen sınıf düzeyi, mezun olunan lise türü değişkenlerine göre fark yaratıp yaratmadığını belirlemek üzere dağılımın gruplarda normal olmaması nedeniyle non-parametrik istatistik tekniklerinden Mann Whitney U testi kullanılmıştır.

Müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıklarının günlük çalgı çalışma süresi, çalgı deneyimi ve başarı notu değişkenlerine göre dağılımın normal olmadığı durumlarda gruplar arasında fark olup olmadığı Kruskal Wallis testiyle, sonucun anlamlı çıkması durumunda hangi gruplar arasında fark olduğunun tespiti Mann Whitney U testi ile yapılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde yapılan analizlerden elde edilen bulgular ve yorumlar yer almaktadır.

Müzik Öğretmeni Adaylarının Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlık Düzeylerine Ait Bulgular

Araştırmanın birinci alt amacı, müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları düzeyini belirlemektir. Bu amaca yönelik olarak bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları ölçeğinden elde edilen toplam puanları ve alt boyut puanlarına dayalı olarak hesaplanan betimsel istatistik değerleri Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3: Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Betimsel İstatistik Değerleri

	Kolmogorov-Smirnova			Shapiro-Wilk		
	Test İstatistiği	Serbestlik derecesi	p	İstatistik	Serbestlik derecesi	p
Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Toplam Puanı	0.120	104	0.001	0.931	104	0.010
Çalışmaya Değer Verme	0.111	104	0.003	0.908	104	0.010
Çalışmaya Hazırlık	0.273	104	0.001	0.735	104	0.010
İlgi ve İstek	0.106	104	0.006	0.937	104	0.010
Zamanı Doğru Kullanma ve Düzenli Çalışma	0.120	104	0.001	0.966	104	0.010

a. Lilliefors Significance

Kolmogorov-Smirnov testi için test istatistiği değeri 0.120 ve buna karşılık gelen olasılık değeri 0.001 olup bu değer anlamlılık düzeyi olan 0.05’ten küçük olduğu için H0 reddedilmiş ve %5 anlamlılık düzeyinde Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeğinden alınan toplam puan normal dağılım göstermediğine karar verilmiştir.

Tablo 4: Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Betimsel İstatistik Değerleri

Ölçek ve Alt Boyutlar	n	\bar{X}	ss	En Az	En Çok
Çalışmaya Değer Verme		26.11	6.123	7	35
Çalışmaya Hazırlık		18.13	2.63	7	20
İlgi ve İstek	104	15.43	3.35	4	20
Zamanı Doğru Kullanma ve Düzenli Çalışma		10.24	2.72	4	15
Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlığı		69.91	12.11	34	90

Tablo 4'e göre müzik öğretmeni adaylarının Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği'nden aldıkları en yüksek puan 90, en düşük puan ise 34'tür. Müzik öğretmeni adaylarının Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği puanlarının aritmetik ortalamasının 69.91 olduğu görülmektedir. Bu puan ortalamasına göre müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıklarının yüksek düzeyde olduğu söylenebilir. Müzik öğretmeni adaylarının alt boyutlardan aldıkları puan ortalamalarına bakıldığında Çalışmaya Değer Verme alt boyutunun ($\bar{X}=26.11$) yüksek düzeyde, Çalışmaya Hazırlık alt boyutunun ($\bar{X}=18.13$) yüksek düzeyde, İlgi ve İstek ($\bar{X}=15.43$) alt boyutunun yüksek düzeyde ve Zamanı Doğru Kullanma ve Düzenli Çalışma alt boyutunun ($\bar{X}=10.24$) orta düzeyde olduğu söylenebilir.

Araştırmanın ikinci alt amacına yönelik müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları toplam puanlarının cinsiyet, öğrenim görülen sınıf düzeyi, mezun olunan lise türü, günlük bireysel çalgı çalışma süresi, bireysel çalgı deneyimi, bireysel çalgı başarısı değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Müzik öğretmeni adaylarının cinsiyetlerine göre bireysel çalgı çalışma alışkanlık düzeyleri

Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği toplam puanlarının ve alt boyut puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadığını belirlemek üzere Mann Whitney U testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: Bireysel Çalgı Çalışma Aışkanlıkları Ölçeği ve Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Kadın (n=72)		Erkek (n=32)		U	Z	p
	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı			
Bireysel Çalgı Çalışma Aışkanlıkları Toplam Puanı	50.730	3652.500	56.480	1807.500	1024.500	-0.899	0.369
Çalışmaya Değer Verme	50.830	3659.500	56.270	1800.500	1031.500	-0.850	0.395
Çalışmaya Hazırlık	53.380	3843.500	50.520	1616.500	1088.500	-0.469	0.639
İlgi ve İstek	53.730	3868.500	49.730	1591.500	1063.500	-0.626	0.531
Zamanı Doğru Kullanma ve Düzenli Çalışma	49.410	3557.500	59.450	1902.500	929.500	-1.577	0.115

Tablo 5'e müzik öğretmenleri adaylarının Bireysel Çalgı Çalışma Aışkanlıkları Ölçeği'ne ilişkin toplam puanları incelendiğinde, kadın müzik öğretmenleri adaylarının sıra değerlerinin ortalaması 50.730 iken; erkek müzik öğretmenleri adaylarının sıra değerlerinin ortalaması 56.480'dir. Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre; $p=0.369$ olduğundan müzik öğretmenleri adaylarının Bireysel Çalgı Çalışma Aışkanlıkları Ölçeği toplam puanları cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ayrıca kadın ve erkek müzik öğretmenleri adaylarının Çalışmaya Değer Verme, Çalışmaya Hazırlık, İlgi ve İstek, Zamanı Doğru Kullanma ve Düzenli Çalışma alt boyut puanları arasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Müzik öğretmenleri adaylarının öğrenim gördükleri sınıfa göre bireysel çalgı çalışma alışkanlık düzeyleri

Bireysel Çalgı Çalışma Aışkanlıkları Ölçeği toplam puanlarının ve alt boyut puanlarının öğrenim görülen sınıfa göre anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadığını belirlemek üzere Mann Whitney U testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6: Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği ve Alt Boyutlarının Öğrenim Görülen Sınıfa Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Sınıf (n=57)		4. Sınıf (n=47)		U	Z	p
	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı			
Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Toplam Puanı	57.000	3249.000	47.040	2211.000	1083.000	-1.677	0.094
Çalışmaya Değer Verme	60.150	3428.500	43.220	2031.500	903.500	-2.853	0.004
Çalışmaya Hazırlık	56.390	3214.500	47.780	2245.500	1117.500	-1.522	0.128
İlgi ve İstek	56.050	3195.000	48.190	2265.000	1137.000	-1.329	0.184
Zamanı doğru kullanma ve düzenli çalışma	49.260	2808.000	56.430	2652.000	1155.000	-1.213	0.225

Tablo 6’da müzik öğretmeni adaylarının Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği’ne ilişkin toplam puanları incelendiğinde, 1. sınıfta öğrenim gören müzik öğretmeni adaylarının sıra değerlerinin ortalaması 57.000 iken; 4. sınıfta öğrenim gören müzik öğretmeni adaylarının sıra değerlerinin ortalaması 47.040’tür. Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre; $p=0.094$ olduğundan müzik öğretmeni adaylarının Bireysel Çalgı Çalışma alışkanlıkları Ölçeği toplam puanlarının öğrenim görülen sınıfa göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

1. sınıfta öğrenim gören müzik öğretmeni adaylarının Çalışmaya Değer Verme alt boyutuna ilişkin puanlarının sıra değerlerinin ortalaması 60.150 iken; 4. sınıfta öğrenim gören müzik öğretmeni adaylarının Çalışmaya Değer Verme alt boyutuna ilişkin puanlarının sıra değerlerinin ortalaması 43.220’dir. Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre; $p=0.004$ olduğundan müzik öğretmeni adaylarının Çalışmaya Değer Verme alt boyut puanları öğrenim görülen sınıfa göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. 1. sınıfta öğrenim gören müzik öğretmeni adaylarının Çalışmaya Değer Verme alt boyutuna ilişkin puanlarının sıra ortalaması, 4. sınıfta öğrenim gören müzik öğretmeni adaylarının Çalışmaya Değer Verme alt boyuta ilişkin puanlarının sıra ortalamasından anlamlı olarak daha yüksektir. Ayrıca 1. ve 4. Sınıfta öğrenim gören müzik öğretmeni

adaylarının Çalışmaya Hazırlık, İlgi ve İstek, Zamanı Doğru Kullanma ve Düzenli Çalışma alt boyut puanları arasında öğrenim gördükleri sınıf değişkenine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Müzik öğretmeni adaylarının mezun oldukları lise türüne göre bireysel çalgı çalışma alışkanlık düzeyleri

Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği toplam puanlarının ve alt boyut puanlarının mezun olunan lise türüne göre anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadığını belirlemek üzere Mann Whitney U testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7: Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği ve Alt Boyutlarının Mezun Olunan Lise Türüne Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Güzel Sanatlar Lisesi/ Konservatuvar (n=66)		Genel Lise/ Anadolu Lisesi(n=38)		U	Z	p
	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı			
Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Toplam Puanı	51.23	3381.00	54.71	2079.00	1170.00	-0.568	0.570
Çalışmaya Değer Verme	50.67	3344.00	55.68	2116.00	1133.00	-0.818	0.413
Çalışmaya Hazırlık	51.06	3370.00	55.00	2090.00	1159.00	-0.673	0.501
İlgi ve İstek	51.20	3379.50	54.75	2080.50	1137.00	-1.329	0.184
Zamanı Doğru Kullanma ve Düzenli Çalışma	54.58	3602.50	48.88	1857.50	1116.50	-0.934	0.350

Tablo 7’de müzik öğretmeni adaylarının Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği’ne ilişkin toplam puanları incelendiğinde, Güzel Sanatlar Lisesi/Konservatuvardan mezun olanların sıra değerlerinin ortalaması 51.23 iken; Genel Lise/Anadolu Lisesinden mezun olanların sıra değerlerinin ortalaması 54.71’dir. Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre; $p=0.570$ olduğundan müzik öğretmeni adaylarının

Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği toplam puanları mezun olunan lise türüne göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ayrıca Güzel Sanatlar Lisesi/Konservatuvardan ve Genel Lise/Anadolu Lisesinden mezun olan müzik öğretmeni adaylarının Çalışmaya Değer Verme, Çalışmaya Hazırlık, İlgi ve İstek, Zamanı Doğru Kullanma ve Düzenli Çalışma alt boyut puanları arasında mezun olunan lise türü değişkenine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Müzik öğretmeni adaylarının günlük çalgı çalışma sürelerine göre bireysel çalgı çalışma alışkanlık düzeyleri

Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği toplam puanlarının ve alt boyut puanlarının günlük çalgı çalışma süresine göre anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadığını belirlemek üzere Kruskal Wallis testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8: Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları ve Alt Boyut Puanlarının Günlük Çalgı Çalışma Süresine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Günlük Çalgı Çalışma Süresi	n	Sıra Ortalaması		Sd	χ^2	p	Anlamlı Fark (Mann-Whitney U- Testi)
			n	Ortalaması				
Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Toplam Puanı	1 saatten az	22	17.450					1-2 saat>1 saatten az
	1-2 saat	67	58.050	2	43.706	<0.010		3 saat ve üstü>1 saatten az
	3 saat ve üstü	15	79.100					3 saat ve üstü>1-2 saat
Çalışmaya Değer Verme	1 saatten az	22	23.520					1-2 saat>1 saatten az
	1-2 saat	67	57.490	2	28.993	<0.010		3 saat ve üstü>1 saatten az
	3 saat ve üstü	15	72.730					
Çalışmaya Hazırlık	1saatten az	22	25.360					1-2 saat>1 saatten az
	1-2 saat	67	58.800	2	25.295	<0.010		3 saat ve üstü>1 saatten az
	3 saat ve üstü	15	64.170					
İlgi ve istek	1 saatten az	22	24.800					1-2 saat>1 saatten az
	1-2 saat	67	55.220	2	32.778	<0.010		3 saat ve üstü>1 saatten az

	3 saat ve üstü	15	80.970				3 saat ve üstü>1-2 saat
Zamanı Doğru	1 saatten az	22	20.270				1-2 saat>1 saatten az
Kullanma ve Düzenli Çalışma	1-2 saat	67	57.840	2	36.721	<0.010	3 saat ve üstü>1 saatten az
	3 saat ve üstü	15	75.900				3 saat ve üstü>1-2 saat

Tablo 8’de görüldüğü gibi, müzik öğretmeni adaylarının Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği’nden aldıkları toplam puan ile günlük çalgı çalışma süresi arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. [$\chi^2(2) = 43.7068, p<0.010$]. Gruplar arasında gözlenen farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere grupların ikili kombinasyonları üzerinden Mann Whitney U testi yapılmıştır. Bu testler sonucunda, 1 saatten az/ 1-2 saat çalışan müzik öğretmeni adayları arasında 1-2 saat çalışanlar lehine; 1 saatten az/3 saat ve üstü çalışan müzik öğretmeni adayları arasında 3 saat ve üstü çalışanlar lehine, 1-2 saat/3 saat ve üstü çalışan müzik öğretmeni adayları arasında 3 saat ve üstü çalışanlar lehine anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Üç durumda da günlük 3 saat ve üstü sürede çalışanların sıra puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Müzik öğretmeni adaylarının Çalışmaya Değer Verme alt boyut puanı bakımından günlük çalgı çalışma süresi grupları arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. [$\chi^2(2) = 28.993, p<0.010$]. Gruplar arasında gözlenen farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere grupların ikili kombinasyonları üzerinden Mann Whitney U testi yapılmıştır. Bu testler sonucunda, 1-saatten az/1-2 saat çalışan müzik öğretmeni adayları arasında 1-2 saat çalışanlar lehine; 1 saatten az/3 saat ve üstü çalışan müzik öğretmeni adayları arasında 3 saat ve üstü çalışanlar lehine anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. İki durumda da günlük 3 saat ve üstü sürede çalışanların sıra puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Müzik öğretmeni adaylarının Çalışmaya Hazırlık alt boyut puanı bakımından günlük çalgı çalışma süresi grupları arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. [$\chi^2(2) = 25.295, p<0.010$]. Gruplar arasında gözlenen farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere grupların ikili kombinasyonları üzerinden Mann Whitney U testi yapılmıştır. Bu testler sonucunda 1 saatten az/1-2 saat çalışan müzik öğretmeni adayları arasında 1-2 saat çalışanlar lehine; 1 saatten az/3 saat ve üstü çalışan müzik öğretmeni adayları arasında 3 saat ve üstü çalışanlar lehine anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. İki durumda da günlük 3 saat ve üstü sürede çalışanların sıra puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

İlgi ve İstek alt boyut puanı bakımından günlük çalgı çalışma süresi grupları arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. [$\chi^2(2) = 32.778$, $p < 0.010$]. Gruplar arasında gözlenen farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere grupların ikili kombinasyonları üzerinden Mann Whitney U testi yapılmıştır. Bu testler sonucunda 1 saatten az/1-2 saat çalışan müzik öğretmeni adayları arasında 1-2 saat çalışanlar lehine; 1 saatten az/3 saat ve üstü çalışan müzik öğretmeni adayları arasında 3 saat ve üstü çalışanlar lehine; 1-2 saat/3 saat ve üstü çalışan müzik öğretmeni adayları arasında 3 saat ve üstü çalışanlar lehine anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. İki durumda da günlük 3 saat ve üstü sürede çalışanların sıra puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Müzik öğretmeni adaylarının Zamanı Doğru Kullanma ve Düzenli Çalışma alt boyut puanı bakımından günlük çalgı çalışma süresi grupları arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. [$\chi^2(2) = 36.7213$, $p < 0.010$]. Gruplar arasında gözlenen farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere grupların ikili kombinasyonları üzerinden Mann Whitney U testi yapılmıştır. Bu testler sonucunda, 1 saatten az/1-2 saat çalışan müzik öğretmeni adayları arasında 1-2 saat çalışanlar lehine; 1 saatten az/3 saat ve üstü çalışan müzik öğretmeni adayları arasında 3 saat ve üstü çalışanlar lehine, 1-2 saat/3 saat ve üstü çalışan müzik öğretmeni adayları arasında 3 saat ve üstü çalışanlar lehine anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Üç durumda da günlük 3 saat ve üstü sürede çalışanların sıra puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı deneyimlerine göre bireysel çalgı çalışma alışkanlık düzeyleri

Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği toplam puanlarının ve alt boyut puanlarının bireysel çalgı deneyimine göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek üzere Kruskal Wallis testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9: Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları ve Alt Boyut Puanlarının Bireysel Çalgı Deneyimine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Bireysel Çalgı Deneyimi	n	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p	Anlamlı Fark (Mann-Whitney U- Testi)
Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları	0-1 yıl	12	45.380	3	9.452	0.024	4-5 yıl > 0-1 yıl
	2-3 yıl	18	52.670				4-5 yıl > 6 yıl ve üstü
	4-5 yıl	20	70.580				
	6 yıl ve üstü	54	47.330				
Çalışmaya	0-1 yıl	12	40.790	3	13.278	0.004	4-5 yıl > 0-1 yıl
	2-3 yıl	18	56.610				4-5 yıl > 6 yıl ve üstü
	4-5 yıl	20	72.530				

Değer Verme	6 yıl ve üstü	54	46.310			
	0-1 yıl	12	43.330			
Çalışmaya	2-3 yıl	18	55.890	3	6.559	0.087
Hazırlık	4-5 yıl	20	65.500			
	6 yıl ve üstü	54	48.590			
	0-1 yıl	12	52.460			
İlgi ve İstek	2-3 yıl	18	57.890	3	2.717	0.437
	4-5 yıl	20	59.300			
	6 yıl ve üstü	54	48.190			
Zamanı Doğru	0-1 yıl	12	53.460			
kullanma ve	2-3 yıl	18	39.610	3	5.064	0.167
Düzenli	4-5 yıl	20	61.180			
Çalışma	6 yıl ve üstü	54	53.370			

Tablo 9'da görüldüğü gibi, Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği toplam puanı ile bireysel çalgı deneyimi arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. [$\chi^2(3) = 43.7068$, $p < 0.01$] Gruplar arasında gözlenen farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere grupların ikili kombinasyonları üzerinden Mann Whitney U testi yapılmıştır. Bu testler sonucunda anlamlı farkın 4-5 yıl ile 0-1 yıl; 4-5 yıl ile 6 yıl ve üstü grupları arasında olduğu saptanmıştır. İki durumda da 4-5 yıl süresince çalgı çalanların puan ortalamasının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çalışmaya Değer Verme alt boyut puanı bakımından bireysel çalgı deneyimi grupları arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. [$\chi^2(3) = 13.278$, $p < 0.01$] Gruplar arasında gözlenen farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere grupların ikili kombinasyonları üzerinden Mann Whitney U testi yapılmıştır. Bu testler sonucunda anlamlı farkın 4-5 yıl ile 0-1 yıl; 4-5 yıl ile 6 yıl ve üstü grupları arasında olduğu tespit edilmiştir. İki durumda da 4-5 yıl süresince çalgı çalanların puanları ortalamasının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bireysel çalgı deneyimine göre müzik öğretmeni adaylarının Çalışmaya Hazırlık, İlgi ve İstek, Zamanı Doğru Kullanma ve Düzenli Çalışma alt boyut puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı dersi akademik başarı notuna göre bireysel çalgı çalışma alışkanlık düzeyleri

Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği toplam puanlarının ve alt boyut puanlarının bireysel çalgı dersi başarı notuna göre anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadığını belirlemek üzere Kruskal Wallis testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10: Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği ve Alt Boyut Puanlarının Bireysel Çalgı Dersi Başarı Notuna Göre Kruskall Wallis Testi Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Bireysel Çalgı Dersi Başarı Notu		Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	P	Anlamlı Fark (Mann-Whitney U- Testi)
	Bireysel Çalgı Dersi Başarı Notu	n					
Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Toplam Puanı	AA-BA (100-85)	65	60.670	4	14.767	0.005	AA-BA(100-85) ile BB-CB(84-75) ile CC-DC(74-55)
	BB-CB (84-75)	26	41.750				
	CC-DC (74-55)	9	27.670				
	DD-FD (54-45)	2	36.500				
	FF (44-0)	2	54.500				
Çalışmaya Değer Verme	AA-BA (100-85)	65	61.540	4	19.501	0.001	AA-BA(100-85) ile BB-CB(84-75) ile CC-DC(74-55)
	BB-CB (84-75)	26	42.210				
	CC-DC (74-55)	9	23.780				
	DD-FD (54-45)	2	19.500				
	FF (44-0)	2	54.750				
Çalışmaya Hazırlık	AA-BA (100-85)	65	61.220	4	20.379	<0.01	AA-BA(100-85) ile BB-CB(84-75) ile CC-DC(74-55) BB-CB(84-75) ile CC-DC(74-55)
	BB-CB (84-75)	26	42.560				
	CC-DC (74-55)	9	20.670				
	DD-FD (54-45)	2	51.500				
	FF (44-0)	2	42.500				
İlgi ve İstek	AA-BA (100-85)	65	59.410	4	11.289	0.023	AA-BA(100-85) ile BB-CB(84-75) ile CC-DC(74-55)
	BB-CB (84-75)	26	36.190				

	CC-DC (74-55)	9	48.720				BB-CB(84-75) ile CC-DC(74-55)
	DD-FD (54-45)	2	56.250				
	FF (44-0)	2	53.250				
Zamanı	AA-BA (100-85)	65	53.870				
Doğru	BB-CB (84-75)	26	54.670				
Kullanma ve	CC-DC (74-55)	9	36.940	4	2.873	0.579	
Düzenli	DD-FD (54-45)	2	45.000				
Çalışma	FF (44-0)		57.250				

Tablo 10'da görüldüğü gibi, Bireysel Çalgı Çalışma Alışkanlıkları Ölçeği toplam puanı ile bireysel çalgı dersi başarı notu grupları arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. [$\chi^2(4) = 14.767$, $p < 0.01$] Gruplar arasında gözlenen farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere grupların ikili kombinasyonları üzerinden Mann Whitney U testi yapılmıştır. Bu testler sonucunda anlamlı farkın AA-BA(100-85) ile BB-CB(84-75) ve AA-BA(100-85) ile CC-DC(74-55) grupları arasında olduğu görülmüştür. İki durumda da AA-BA (100-85) grubunun ortalamasının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çalışmaya Değer Verme alt boyut puanı ile bireysel çalgı dersi başarı notu grupları arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. [$\chi^2(4) = 19.501$, $p < 0.01$] Gruplar arasında gözlenen farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere grupların ikili kombinasyonları üzerinden Mann Whitney U testi yapılmıştır. Bu testler sonucunda anlamlı farkın AA-BA(100-85) ile BB-CB(84-75) ve AA-BA(100-85) ile CC-DC(74-55) grupları arasında olduğu saptanmıştır. İki durumda da AA-BA (100-85) grubunun ortalamasının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çalışmaya Hazırlık alt boyut puanı bakımından bireysel çalgı dersi başarı notu grupları arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. [$\chi^2(4) = 20.3796$, $p < 0.01$] Gruplar arasında gözlenen farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere grupların ikili kombinasyonları üzerinden Mann Whitney U testi yapılmıştır. Bu testler sonucunda anlamlı farkın AA-BA(100-85) ile BB-CB(84-75); AA-BA(100-85) ile CC-DC (74-55) grupları arasında AA-BA(100-85) lehine, BB-CB(84-75) ile CC-DC (74-55) grupları arasında BB-CB(84-75) lehine farklılık vardır.

İlgi ve İstek alt boyut puanı bakımından bireysel çalgı dersi başarı notu grupları arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. [$\chi^2(4) = 11.289$, $p = 0.437$] Gruplar arasında gözlenen farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere grupların

ikili kombinasyonları üzerinden Mann Whitney U testi yapılmıştır. Bu testler sonucunda anlamlı farkın AA-BA(100-85) ile BB-CB(84-75); AA-BA(100-85) ile CC-DC (74-55) grupları arasında AA-BA(100-85) lehine, BB-CB(84-75) ile CC-DC (74-55) grupları arasında CC-DC (74-55) grubunun ortalamasının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Zamanı Doğru Kullanma ve Düzenli Çalışma puanı bakımından bireysel çalgı dersi başarı notu grupları arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları toplam puan ortalamaları yüksek düzeyde; çalışmaya değer verme, çalışmaya hazırlık, ilgi ve istek alt boyut puan ortalamaları yüksek düzeyde, zamanı doğru kullanma ve düzenli çalışma alt boyut puan ortalamaları ise orta düzeydedir. Kement (2018)'in yaptığı çalışmada çalışmaya katılan öğrencilerin ilgi ve istek alt boyut puan ortalamaları çok yüksek, çalışmaya değer verme ve çalışmaya hazırlık alt boyut puan ortalamaları yüksek, etkili ve verimli çalışma alt boyutu puanı orta düzeyde bulunmuştur. Çalışmada genel olarak öğrencilerin çalgı çalışma alışkanlık düzeyleri bakımından olumlu bir algıya sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Babacan, Yüksel, Küçükosmanoğlu ve Babacan (2017)'in araştırmasında müzik eğitimi anabilim dalında öğrenim gören öğrencilerin bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları incelendiğinde, öğrencilerin çalgı çalmaya ilgi istek, çalışmaya hazırlık ve çalışmaya değer verme boyutlarında iyi düzeyde, zamanı doğru kullanma ve düzenli çalışma boyutunda ise orta düzeyde çalışma alışkanlıklarına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre çalışmada elde edilen sonuçlar, Babacan, Yüksel, Küçükosmanoğlu ve Babacan (2017) ve Kement (2018)'in çalışmalarıyla paralellik göstermektedir. Müzik eğitiminde çalgı eğitiminin önemi bakımından çıkan sonuçlara bakıldığında, müzik öğretmeni adaylarının çalgı çalışma alışkanlıklarının yüksek düzeyde olması beklenen ve sevindirici bir sonuçtur.

Kadın ve erkek müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları toplam puan ortalamaları ile çalışmaya değer verme, çalışmaya hazırlık, ilgi ve istek, zamanı doğru kullanma ve düzenli çalışma alt boyut puan ortalamaları cinsiyet değişkenine göre anlamlı fark yaratmamıştır. Babacan, Yüksel, Küçükosmanoğlu ve Babacan (2017)'in çalışması incelendiğinde çalışmaya hazırlık boyutunda anlamlı farklılığın olduğu, diğer boyutlarda ve genel çalışma alışkanlıklarında anlamlı farklılığın olmadığı saptanmıştır. Bay, Tuğluk ve Gençdoğan (2005)'in çalışmalarında ders çalışma becerisinde kadın ve erkek öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir. Moray (2003)'ün yaptığı çalışmada müzik eğitimi anabilim dalı öğrencilerinin çalgı çalışma tutum ve alışkanlıklarının cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmektedir. Bununla birlikte Coşkun Şentürk, Kapçak ve Kapçak Işıksungur (2018)'un yaptığı çalışmada tüm alt boyutlarda kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha yüksek puanlar aldığı, Kolbaşı (2019)'nın çalışmasında kız öğrencilerin er-

kek öğrencilere göre daha planlı programlı bir çalgı çalışma alışkanlığının olduğu ve erkek öğrencilere göre çalgı çalışmaya daha konsantre oldukları, Tümkaya ve Bal (2006)'ın yaptıkları çalışmada ödev yapma bakımından kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha yüksek puanlar aldığı ifade edilmiştir.

Buna göre araştırmada elde edilen sonuçlar, Babacan, Yüksel, Küçükosmanoğlu ve Babacan (2017), Bay, Tuğluk ve Gençdoğan (2005) ve Moray (2003)'ün araştırma bulgularını desteklemekte, Coşkun Şentürk, Kapçak ve Kapçak Işıksungur (2018), Kolbaşı (2019), Tümkaya ve Bal (2006)'ın bulgularıyla çelişmektedir. Bu bağlamda, yapılan çalışmalarda elde edilen öğrencilerin çalgı çalışma alışkanlıkları düzeyleri üzerinde, öğrencilerin farklı kişilik özelliklerine sahip olması, farklı yaşam şekillerinin olması gibi çeşitli değişkenlerin belirleyici olabileceği düşünülmektedir.

Müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları toplam puanlarının öğrenim gördükleri sınıfa göre anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmektedir. Müzik öğretmeni adaylarının çalışmaya değer verme alt boyut puan ortalamaları, birinci ve dördüncü sınıf öğrencileri arasında, birinci sınıf öğrencilerinin lehine anlamlı bir fark göstermektedir. Elde edilen bu bulgu, birinci sınıf öğrencilerinin çalışmaya değer verme düzeylerinin dördüncü sınıf öğrencilerine göre anlamlı olarak daha yüksek olduğunu göstermiştir. Buna karşın çalışmaya hazırlık, ilgi ve istek, zamanı doğru kullanma ve düzenli çalışma alt boyut puanları öğrenim görülen sınıf değişkenine göre anlamlı fark yaratmamıştır. Kement (2018) çalışmasında müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlık düzeylerinin öğrenim gördükleri sınıfa göre anlamlı bir fark oluşturmadığı sonucuna ulaşmıştır. Babacan, Yüksel, Küçükosmanoğlu ve Babacan (2017) sınıf düzeyine göre çalışma alışkanlıkları incelendiğinde genel ve diğer alt boyutlarda birinci ve dördüncü sınıf öğrencileri arasında anlamlı farklılığın olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bay, Tuğluk ve Gençdoğan (2005) sınıf değişkenine göre, son sınıf öğrencilerinin ders çalışma becerilerinin, birinci sınıf öğrencilerinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Coşkun Şentürk, Kapçak ve Kapçak Işıksungur (2018) çalışmasında; öğrencilerin, bireysel çalgı çalışma ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları sınıf değişkenine göre incelendiğinde; son sınıf öğrencilerinin diğer sınıf öğrencilerine göre daha yüksek puanlar aldığı görülmüştür.

Bu çalışmada, müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları toplam puanlarının öğrenim gördükleri sınıfa göre anlamlı bir fark oluşturmadığına ilişkin sonuç Kement (2018) ve Babacan, Yüksel, Küçükosmanoğlu ve Babacan (2017) ile paralellik göstermekte; Bay, Tuğluk ve Gençdoğan (2005) ve Coşkun Şentürk, Kapçak ve Kapçak Işıksungur (2018) ile çelişmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda birinci ve dördüncü sınıf müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları düzeylerinin sınıf değişkenine göre anlamlı bir fark oluşturmaması, belirli çalgı çalışma alışkanlıklarına, çalgı eğitimlerinde ortak bir vizyona ve belirli bir çalışma progra-

mına sahip olmalarına bağlanabilir. Bu sonuçlara karşın bu araştırmanın sonuçlarına ilişkin beklenen sonuç dördüncü sınıf öğrencilerinin çalışma alışkanlıkları puanlarının yüksek olmasıydı. Bu bağlamda, öğrencilerin çalışma alışkanlıkları düzeyini belirleyen farklı değişkenlerin olabileceği düşünülmektedir.

Müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları toplam puan ortalamaları ile çalışmaya değer verme, çalışmaya hazırlık, ilgi ve istek, zamanı doğru kullanma ve düzenli çalışma alt boyut puan ortalamaları, mezun olunan lise türü değişkenine göre anlamlı bir fark yaratmamıştır. Moray (2003)'ın çalışmasında müzik öğrencilerinin çalgı çalışma tutum ve alışkanlıklarının mezun olunan lise türüne göre farklılaşmadığı görülmektedir. Aka (2019) ve Babacan, Yüksel, Küçükosmanoğlu ve Babacan (2017)'in çalışmalarında öğrencilerin mezun oldukları lise türüne göre bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları toplam puan ortalamaları ve tüm alt boyut puanlarında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Buna karşın Kement (2018)'in çalışmasında öğrencilerin çalışmaya değer verme ve çalışmaya hazırlık düzeyleri mezun olunan lise türüne bağlı olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Konservatuar/Güzel Sanatlar Lisesi mezunu öğrencilerin bu iki alt boyut toplam puan ortalamaları diğer okullardan mezun olan öğrencilerden daha yüksektir. Diğer iki alt boyut puanlarında anlamlı fark bulunmamıştır.

Bu çalışmada elde edilen sonuç Moray (2003)'ın, Babacan, Yüksel, Küçükosmanoğlu ve Babacan (2017)'in ve Aka (2019)'nın çalışmalarını desteklemekte; Kement (2018)'in çalışması ile kısmen çelişmektedir.

Mezun olunan lise türüne göre öğrencilerin bireysel çalgı çalışma alışkanlıklarının değişmemesi düşündürücü bir sonuçtur. Dört yıl çalgı eğitimi alan Konservatuar/Güzel Sanatlar Lisesi mezunu öğrencilerin belirli bir çalgı çalma disiplini ve alışkanlıkları edinmiş olmaları beklenirken, çalgı çalmaya üniversite birinci sınıfta başlayan öğrenciler ile çalgı çalışma alışkanlıkları bakımından anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları toplam puan ortalamaları, çalgı çalışma süresi 1 saatten az ile 1-2 saat grupları arasında 1-2 saat çalışanlar lehine; 1 saatten az ile 3 saat ve üstü grupları arasında 3 saat ve üstü çalışanlar lehine ve 1-2 saat ile 3 saat ve üstü grupları arasında 3 saat ve üstü çalışanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark yaratmıştır. Ayrıca çalışmaya değer verme ve çalışmaya hazırlık alt boyut puan ortalamalarında günlük çalgı çalışma süresi 1 saatten az ile 1-2 saat grupları arasında 1-2 saat çalışanlar lehine; 1 saatten az ile 3 saat ve üstü grupları arasında 3 saat ve üstü çalışan öğrencilerin lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark yaratmıştır. İlgi ve istek ile zamanı doğru kullanma ve düzenli çalışma alt boyut puan ortalamalarında 1 saatten az/1-2 saat çalışan müzik öğretmeni adayları arasında 1-2 saat çalışanlar lehine; 1 saatten az/3 saat ve üstü çalışan müzik öğretmeni

adayları arasında 3 saat ve üstü çalışanlar lehine; 1-2 saat/3 saat ve üstü çalışan müzik öğretmeni adayları arasında 3 saat ve üstü çalışanlar lehine anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Kement (2018)'in çalışmasında öğrencilerin bireysel çalgı çalışma alışkanlık düzeyleri ve günlük çalgı çalgı çalışma süresi arasında anlamlı fark tespit edilmiştir. Öğrencilerin, bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları toplam puan ortalamaları ve çalışmaya değer verme, çalışmaya hazırlık ve ilgi ve iste alt boyut toplam puan ortalamalarında günlük piyano çalışma süresi gruplarına göre piyano çalışma süresi 3 saat ve üstü çalışanların lehine; 30-60 dakika çalışan öğrencilere göre 1-2 saat çalışanların lehine anlamlı fark bulunmuştur. Çalışmaya hazırlık alt boyut düzeyinde günlük piyano çalışma süresi gruplarına göre piyano çalışma süresi 3 saat ve üstü çalışanların lehine anlamlı fark bulunmuştur. Tümkaya ve Bal (2006)'nın araştırmasında günde ortalama "3 saat ve daha fazla" çalışanların; ders çalışmaya başlama ve sürdürme, not tutma, ödev yapma ve öğrenilenleri tekrarlama, alt ölçek puanlarının, derslerine "2-3 saat", "1-2" saat, "1saatten az" ve hiç çalışmayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu anlaşılmıştır. Moray (2003)'in yaptığı çalışmada, çalgılarını 3-4 saat çalışan öğrenciler en yüksek, çalgılarını günde 1-2 saat çalışan öğrenciler ise en düşük çalgı çalışma tutum ve alışkanlıklarına sahip olduğu görülmüştür. Buna karşın Babacan, Yüksel, Küçükosmanoğlu ve Babacan (2017)'in ve Kolbaşı (2019)'nın araştırmalarında öğrencilerin günlük çalışma sürelerine göre çalgı çalışma alışkanlıklarında anlamlı farklılığın olmadığı saptanmıştır.

Bu araştırmada elde edilen sonuç Kement (2018), Tümkaya ve Bal (2006) ve Moray (2003)'in çalışmalarıyla örtüşmekte, Babacan, Yüksel, Küçükosmanoğlu ve Babacan (2017)'in ve Kolbaşı (2019)'nin çalışmalarıyla çelişmektedir. Araştırma sonuçlarına ilişkin, günlük çalgı çalışma süresi yükseldikçe çalışmaya verilen önem, çalışmaya istek ve doğru çalışma alışkanlık düzeylerinin arttığı söylenebilir.

Müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları toplam puan ortalamalarında bireysel çalgı deneyimi 0-1 ile 4-5 yıl grupları arasında 4-5 yıl olanların lehine; çalgı deneyimi 4-5 ile 6 yıl ve üstü grupları arasında 4-5 yıl olan öğrencilerin lehine anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Müzik öğretmeni adaylarının çalışmaya değer verme alt boyut puan ortalamaları bireysel çalgı deneyimi 0-1 ile 4-5 yıl grupları arasında 4-5 yıl olanların lehine; çalgı deneyimi 4-5 ile 6 yıl ve üstü grupları arasında 4-5 yıl olan öğrencilerin lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark yaratmıştır. Buna karşın çalışmaya hazırlık, ilgi ve istek, zamanı doğru kullanma ve düzenli çalışma alt boyut puanları çalgı deneyimi değişkenine göre anlamlı bir fark yaratmamıştır. Daha uzun süredir çalgı çalan öğrencilerin çalışma alışkanlık düzeylerinin, çalgıya verdikleri önemin, doğru çalışma tekniklerinin, planlı ve düzenli çalışmalarının olumlu yönden etkileneceği düşünüldüğünden; elde edilen bulgulara göre bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları toplam puan ortalamalarında ve çalışmaya değer verme alt boyut puan orta-

lamalarında 0-1 ile 4-5 yıl grupları arasında 4-5 yıl olanların lehine sonuç çıkması beklenen bir sonuçtur. Ancak çalgı deneyimi 4-5 ile 6 yıl ve üstü grupları arasında 4-5 yıl olan öğrencilerin lehine anlamlı bir fark çıkması ve çalışmaya hazırlık, ilgi ve istek, zamanı doğru kullanma ve düzenli çalışma alt boyut puanları çalgı deneyimi değişkenine göre anlamlı bir fark çıkmaması düşündürücü bir sonuçtur. Çalgı deneyimi fazla olan öğrencilerin bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları daha az olan öğrencilere göre tüm alt alt boyutlarda yüksek çıkması beklenmekteydi.

Müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları toplam puan ortalamalarına ilişkin, bireysel çalgı dersi başarı notu AA-BA(100-85) ile BB-CB(84-75) ve AA-BA(100-85) ile CC-DC(74-55) grupları arasında AA-BA(100-85) grubunun lehine bir fark görülmüştür. Çalışmaya değer verme alt boyut puan ortalamaları çalgı dersi başarı notu AA-BA(100-85) ile BB-CB(84-75) ve AA-BA(100-85) ile CC-DC(74-55) grupları arasında AA-BA(100-85) olan grubun lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark yaratmıştır. Öğrencilerin çalışmaya hazırlık alt boyut puan ortalamaları bireysel çalgı dersi başarı notu AA-BA(100-85) ile BB-CB(84-75) ve AA-BA(100-85) ile CC-DC (74-55) grupları arasında AA-BA(100-85) grubunun lehine; BB-CB(84-75) ile CC-DC (74-55) grupları arasında BB-CB(84-75) lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark yaratmıştır. İlgi ve istek alt boyut puan ortalamaları çalgı dersi başarı notu AA-BA(100-85) ile BB-CB(84-75) ve AA-BA(100-85) ile CC-DC(74-55) grupları arasında AA-BA(100-85) olan grubun lehine; BB-CB(84-75) ile CC-DC (74-55) grupları arasında CC-DC (74-55) lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark yaratmıştır. Buna karşın zamanı doğru kullanma ve düzenli çalışma alt boyut puanları bireysel çalgı dersi başarı notu değişkenine göre anlamlı fark yaratmamıştır. Tümkiye ve Bal (2006)'ın çalışmasında başarı düzeyi yüksek olan öğrencilerin ders çalışma ve çalışmayı devam ettirme doğru çalışma ve derse katılım, çalışma alışkanlık ve teknik düzeyleri başarı düzeyi orta ve düşük olan öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Aksu ve Kurtuldu (2015)'nin yaptıkları çalışmada öğrencilerin ders çalışma yaklaşımlarıyla birlikte akademik başarıları arasında anlamlı fark bulunamamıştır.

Bu araştırmada elde edilen bulgular Aksu ve Kurtuldu (2015)'nin çalışması ile çelişmekte Tümkiye ve Bal (2006)'ın çalışmasını desteklemektedir.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında öğrencilerin çalgı çalışma alışkanlıkları ile akademik başarıları arasında anlamlı bir farkın olması beklenen bir sonuçtur. Doğru, plan ve program dahilinde, amaca uygun çalışma alışkanlıkları edinen öğrencilerin bireysel derslerindeki akademik başarılarının da yüksek olduğu görülmüştür.

Öneriler

1. Müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlık düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna dayanarak; bu düzeyin kalıcılığını sağlamak için öğren-

cilerin bireysel farklılıklarının da gözetildiği çalgı eğitimine ilişkin program düzenlemelerinin yapılması önerilebilir.

2. 4. sınıf müzik öğretmeni adaylarının çalışma alışkanlık düzeylerinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılabilir. Öğrencilerin sınıf düzeyleri arttıkça çalışma alışkanlıklarını da arttırabilmek adına bireysel çalgı dersi programları değerlendirilip gerekli düzenlemeler yapılabilir. Çalgı eğitimi kapsamında aşamalı olarak dinleti, akran eğitimi, topluma hizmet gibi hedeflerle öğrencilerin çalgısına karşı farklı sorumlulukların programa eklenmesi önerilebilir. Öğretim elemanları bu konularda öğrencileri motive etmeli ve rehberlik yapmalıdır.

3. Güzel sanatlar lisesinde öğrenim gören öğrencilerin daha sık konser/dinleti vb. etkinliklerde yer alması, çalgı pratikleri için olası olumsuz koşulların azaltılması, çalgı öğretmeni ile çalışma programının sık sık gözden geçirilmesi, öğrenme ve çalışma stratejilerinin geliştirilmesi, iyileştirici ve öğrenciyi motive edici değişiklikler yapılması ile ilgili çalışmalar önerilebilir. Eğitim öğretim programlarında ve bireysel çalgı eğitimi derslerinde öğrenciye nitelikli çalgı çalışma alışkanlıkları kazandırılması hedeflerinin yanı sıra mesleğe yönelik kazanımların arttırılması, kaygıların azaltılması, disiplinli, düzenli ve programlı çalışan bu sayede zaman yönetiminde başarı elde eden bireyler yetiştirmek amaçlanmalıdır.

4. Müzik öğretmeni adaylarının günlük bireysel çalgı çalışma süresinin bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları açısından belirleyici olduğu sonucuna dayanarak; öğrencilerin doğru çalışma alışkanlıkları kazanmaları için farklı çalışma tekniklerini kullanma, kendi çalışma planını oluşturma, düzenli çalışma ve bunu bir günlük rutin haline getirme gibi konuların, program dahilindeki tüm derslerde irdelenmesi önerilebilir.

5. Müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıklarının bireysel çalgı deneyimi fazla olan öğrencilerin lehine anlamlı fark oluşturduğu sonucuna ilişkin, çalgı eğitimine erken yaşta başlamanın önemi göz ardı edilmemelidir. İlkokul ve ortaokullarda müzikal yeteneği belirlenmiş olan öğrencilerin çalgı eğitimine başlamaları için gerekli motivasyon ve aile ile işbirliği sağlanmalıdır.

6. Müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıklarının bireysel çalgı dersi akademik başarı notu üzerinde belirleyici olduğu sonucuna ilişkin olarak, müzik öğretmeni adaylarının çalgı eğitimi programlarıyla ilgili motivasyon, öz düzenleme, öğrenme stratejileri gibi boyutlarda farkındalık sağlayacak çalışmalar, program düzenlemeleri yapılması önerilebilir.

7. Müzik eğitimi alanyazında çalgı çalışma alışkanlıkları ile özyeterlik, öz düzenleme, içsel motivasyon vb. gibi farklı değişkenler arasındaki ilişkilerin araştırıldığı çalışmalar yapılabilir.

8. Bireysel çalgı eğitimi dersindeki çalışma alışkanlıkları düzeylerinde sağlanacak olumlu değişimlerin aynı oranla olumlu öğrenme çıktılarını sağlayabileceği

düşüncesine dayanarak, öğrencilerin çalgı derslerindeki çalışma alışkanlıkları düzeylerini arttıracak yöntemlerin etkisinin incelendiği deneysel çalışmaların yapılması önerilebilir. Ayrıca bireysel çalgı çalışma alışkanlıklarıyla ilgili yapılacak grup çalışmalarının akran değerlendirme, öz değerlendirme gibi yöntemlerle verimliliğinin boyutları araştırılabilir.

9. Müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıklarının derinlemesine inceleneceği nitel çalışmalar yapılabilir.

10. Araştırmada kullanılan ölçme araçlarının dışında çalgı çalışma alışkanlık ve başarı yönelimleri düzeylerinin ölçülmesine yönelik yeni ve farklı ölçme araçları geliştirilebilir.

11. Araştırma sadece Müzik Eğitimi Anabilim Dallarında öğrenim gören müzik öğretmeni adaylarının oluşturduğu örneklem üzerinde yapılmıştır. Aynı konuda güzel sanatlar fakülteleri ya da konservatuarlarda öğrenim gören öğrencilerin de dâhil edildiği çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Aka, A. K. (2019). *Müzik eğitimi anabilim dalı öğrencilerinin bireysel çalgı çalışma alışkanlıklarının farklı değişkenler açısından incelenmesi: Doğu Anadolu örneği* [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akbulut, E. (2013). Eğitim fakültesi müzik eğitimi anabilim dalı "Bireysel Çalgı" dersi hedeflerinin gerçekleşme düzeylerine ilişkin 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin görüşleri açısından bir değerlendirme. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21 (1), 57-68.
- Aksu, C. ve Kurtuldu, M. K. (2015). Müzik öğretmeni adaylarının ders çalışma yaklaşımların çeşitli değişkenlere göre değerlendirilmesi. *The Journal of International Educational Sciences*, 2 (4), 200-213.
- Babacan, E., Yüksel, G., Küçükosmanoğlu, H. O. ve Babacan, M. D. (2017). Müzik eğitimi anabilim dalı öğrencilerinin bireysel çalgı çalışma alışkanlıklarının incelenmesi (Konya ili örneği). *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 6 (1), 464-474.
- Bay, E., Tuğluk, M. ve Gençdoğan, B. (2004). Üniversite öğrencilerinin ders çalışma becerilerinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (2), 223-234.
- Coşkun Şentürk, G., Kapçak, Ş. ve Kapçak Işıksungur, B. (2018). Müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı çalışma alışkanlıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (1), 1232-1255.
- Çimen, G. (1994). Piyano eğitiminde bireysel çalışma süreci. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Yeni Dönem Özel Sayı*, 137-142.

- Erdem, B. (2013). *Müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı eğitimine dönük motivasyon düzeylerinin değerlendirilmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erenözlü S. S. (2004). *Piyano eğitiminde kullanılan materyallerin program hedeflerini gerçekleştirmede etkililik düzeyi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Hardalaç, N. (2012). *Özdüzenlemeli öğrenme yönteminin çalgı eğitimi boyutunda bireysel çalışma sürecine etkisi (Gazi Üniversitesi sınıf öğretmenliği anabilim dalı örneği)* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi kavramlar ve ilkeler teknikler*. (27. Baskı). Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Kement, Ö. (2018). *Müzik öğretmeni adaylarının bireysel çalgı dersine yönelik çalgı çalışma alışkanlıklarının incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kolbaşı, G. (2019). Müzik öğretmenliği 1. sınıf öğrencilerinin bireysel çalgılarına çalışma alışkanlıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Akademik Müzik Araştırmaları Dergisi*, 5 (9), 27-42.
- Kurtuldu, M. K. (2013). Müzik öğretmeni adaylarının piyano çalışma alışkanlıklarının değerlendirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (1), 85-95.
- Küçükosmanoğlu, H. O., Babacan, E., Babacan, M. D. ve Yüksel, G. (2016). Müzik eğitiminde bireysel çalgı çalışma alışkanlıkları ölçek geliştirme çalışması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (İpek Yolu Özel Sayısı), 2350-2367.
- Moray, E. (2003). *Üniversite müzik öğrencilerinin çalgı çalışma tutum ve alışkanlıklarının incelenmesi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özmenteş, S. (2007). *Çalgı çalışma sürecinde özdüzenlemeli öğrenme ile duyuşsal özellikler ve performans düzeyi ilişkileri* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özmenteş, S. (2013). Çalgı eğitimi alan lisans öğrencilerinin kullandıkları çalışma taktikleri. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26 (2), 439-453.
- Parasız, G. ve Gülüm, O. (2007). Öğrencilerin haftalık keman çalışma alışkanlıklarının incelenmesi. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 6 (31), 1045-1075.

- Subaşı, G. H. (2000). Verimli ders çalışma alışkanlıkları eğitiminin akademik başarı, akademik benlik kavramı ve çalışma alışkanlıklarına etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 25 (117), 50-56.
- Tümkaya, Y. ve Bal, L. (2006). Çukurova Üniversitesi öğrencilerinin ders çalışma alışkanlıklarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (2), 313-326.
- Weidenbach, V. G. (1996). *The influence of self-regulation on instrumental practice* [Yayımlanmamış doktora tezi]. The University of Adelaide Faculty of Education.

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Yüksek Eğitim Seviyesine Sahip İşgücü
Ekonomiye Katkı Yapar Mı? Gelişmiş Ülkeler
Üzerine Bir Analiz

Does Labor Force with Advanced Level of
Education Contribute to the Economy? An
Analysis on Developed Countries

Наці Ahmet KARADAŞ*

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Karadaş, H. A. (2021). Yüksek eğitim seviyesine sahip işgücü ekonomiye katkı yapar mı? Gelişmiş ülkeler üzerine bir analiz. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 433-450.

Karadaş, H. A. (2021). Does labor force with advanced level of education contribute to the economy? An analysis on developed countries. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 433-450.

 10.29228/kesit.51258

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 05.05.2021
Kabul/ Accepted/ Принимать: 12.07.2021
Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена
Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это
произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, hkaradas@cumhuriyet.edu.tr

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Yüksek Eğitim Seviyesine Sahip İşgücü Ekonomiye Katkı Yapar Mı? Gelişmiş Ülkeler Üzerine Bir Analiz¹

*Does Labor Force with Advanced Level of Education Contribute to the
Economy? An Analysis on Developed Countries*

Dr. Öğr. Üyesi Hacı Ahmet KARADAŞ

Öz: Ekonomik büyümenin önemli unsurlarından biri olan beşeri sermayenin geliştirilmesi bireylerin eğitim seviyelerinin artırılması ile sağlanabilmektedir. Dolayısıyla, eğitim seviyesi artan emeğin ekonomik büyüme üzerinde olumlu etki yapması beklenmektedir. Ancak, hükümetlerin (özellikle gelişmiş ülkelerde) günü kurtarmak amacıyla, yükseköğretimi işsizlik rakamlarını düşürmek için kullanması, beklenen etkinin tersi yönde bir etki ortaya çıkartmaktadır. Dolayısıyla, ekonomik büyümeye katkı sağlaması beklenen yüksek eğitim seviyesine sahip işgücü, ekonomiye katkı sağlamamakta hatta olumsuz etki etmektedir. Bu çalışmada, gelişmiş ülkelerin (Almanya, İrlanda, İsviçre, Norveç ve Hong Kong) 2000-2019 dönemine ait panel veri seti kullanılarak, eğitim seviyesinin ekonomik büyümeye etkisi panel ARDL yöntemi ile incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, temel ve orta düzeyde eğitim seviyesine sahip işgücü ekonomiye olumlu katkıda bulunurken, yüksek düzeyde eğitim seviyesine sahip işgücü ekonomik büyümeye olumsuz yönde etki etmektedir. Bunun bir sonucu olarak, eğitim yatırımları da ülke ekonomisine olumsuz yönde etki ettiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Beşeri sermaye, eğitim seviyesi, ekonomik büyüme, işgücü, PANEL ARDL.

Abstract: The development of human capital, which is one of the important elements of economic growth, can be achieved by increasing the education levels of individuals. Therefore, labor with increased education level is ex-

¹ "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir. Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article.

pected to have a positive effect on economic growth. However, using higher education as to reduce unemployment rates by governments (especially in developed countries) to save the day has the opposite effect. Therefore, the workforce with a high level of education, which is expected to contribute to economic growth, does not contribute to the economy, and even has a negative effect. In this study, the effect of education level on economic growth was examined by panel ARDL method using the panel data set of developed countries (Germany, Hong Kong, Ireland, Norway, and Switzerland) for the period 2000-2019. According to the results, while labor force with basic and intermediate level of education contribute positively to the economy, labor force with advanced level of education has a negative effect on economic growth. As a result of this, it has been observed that investments in education have a negative impact on the country's economy.

Keywords: Human capital, education level, economic growth, labor force, Panel ARDL.

1. Giriş

Tarih boyunca ülkelerin en büyük amacı ekonomik olarak büyüyerek halkının refah düzeyini arttırmak olmuştur. Bunun için en önemli yol olarak, ekonominin geliştirilmesi yani, ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi kullanılmıştır. Ekonomik büyümenin başarılabilmesi, ülkenin mal ve hizmet üretme kapasitesinde bir önceki döneme göre devamlı artışlar sağlanmasına bağlıdır. Bu artışların devamlılık arz edebilmesi ise üretim faktörlerinin niteliklerindeki gelişmeler ile doğru orantılıdır. Solow (1956) ve Swan (1956) tarafından ortaya atılan neoklasik büyüme modelinde, üretim faktörlerinin emek, sermaye ve teknolojik gelişme olduğu varsayılmaktadır. Bu modelde, teknolojik gelişme dışsal olarak kabul edilerek, ekonomik büyümenin emek ve sermayenin bir fonksiyonu olduğu ifade edilmektedir. Büyüme oranı ise dışsal olarak kabul edilen teknolojik gelişmeye bağlıdır. Dolayısıyla, büyüme oranı tercihler ve uygulanan politikalardan bağımsızdır. Buradan da anlaşılacağı gibi, bu model ekonomik büyümenin aslında nasıl ortaya çıktığını açıklayamamaktadır (Karadaş, 2020b).

Neoklasik büyüme modelinin eksikliklerinin anlaşılmaya başlaması ile teknolojik gelişmeyi içsel olarak kabul eden içsel büyüme modelleri ortaya çıkmıştır. Romer'in (1986) öncülüğünü yaptığı bu modellere Barro, Lucas, Rivera-Batiz, Grossman ve Helpman gibi iktisatçılarda büyük katkılarda bulunmuşlardır. Bu modellerde içsel olarak kabul edilen teknolojik gelişme, ekonomik büyümenin en önemli bileşenlerinden biri olan beşeri sermaye tarafından gerçekleştirilmektedir (Karadaş, 2020b). Modern beşeri sermaye teorisi ortaya çıkana kadar ekonomik büyüme açısından önemsiz

olduğu düşünülen beşeri sermaye, Schultz (1961, 1962) ve Becker (1962, 1964)'in çalışmaları ile dikkat çekmeye ve ekonomik kalkınmadaki önemi anlaşılmaya başlamıştır (Karadaş, 2020a).

OECD tarafından “kişisel, sosyal ve ekonomik refahın yaratılmasını kolaylaştıran bireylerde somutlaşan bilgi, beceri, yetkinlikler ve özellikler” olarak tanımlanan (Brian, 2007) beşeri sermaye, bireylerin sağlık ve eğitim seviyeleri ile yakından ilgilidir. Buradan, bireyde doğuştan var olan beşeri sermayenin sağlık ve eğitim alanlarına yapılacak yatırımlarla arttırılabileceği ve daha verimli hale getirilebileceği söylenebilir.

Beşeri sermaye konusunda çalışan birçok iktisatçıya (Barro ve Sala-i-Martin (1995), Barro (1991), Benhabib ve Spiegel (1994)) göre bireylerin eğitim seviyesi ile ülkenin ekonomik kalkınması arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Bu araştırmacılar, eğitim seviyesi artan bireylerin doğaya ve sosyal çevresine yönelik saygısının artması nedeniyle yaşam kalitesi artarken, daha verimli işlerde çalışarak ekonomik büyümeye de katkıda bulunacağını belirtmişlerdir (Karadaş, 2020a).

Bu konuda çalışma yapan birçok araştırmacının da belirttiği gibi eğitim seviyesi ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olması beklenmektedir. Ancak, bu etkinin görülebilmesi için işgücünün eğitim seviyesinin ülkenin ekonomik yapısının gereksinim duyduğu düzeyde olması gereklidir. Yani, işgücünün sahip olduğu beceriler ile ekonominin yapısı arasında bir uyumsuzluk olmaması gerekir. İşgücünün eğitim seviyesi ekonomik yapının ihtiyacı olan seviyeden düşük olması durumunda, bireyler ekonominin kalkınmasını sağlayacak verimlilikte çalışamayacaklar ve dolayısıyla ekonomik kalkınmaya katkıda bulunamayacaklardır. Öyle ki, sahip oldukları beceriler çalıştıkları işlerdeki verimliliklerini sınırlandıran bireyler, ülkenin potansiyelinin altında kalmasına neden olacaktır. Böyle bir durumda, eğitim seviyesinin arttırılması yönündeki yatırımlar bireylerin verimliliğini ekonominin gereksinim duyduğu seviyeye çıkartmaya yardımcı olacak ve ülke ekonomisi pozitif yönde etkilenecektir. Tersine, işgücü eğitim seviyesinin ekonominin ihtiyacı olan seviyeden yüksek olması durumunda (yani, ekonominin ara malı üretiminde çalışacak düşük ve orta düzeyde eğitime sahip işgücüne ihtiyacı var ise), işgücü verimli bir şekilde çalışabilecek kapasiteye sahip olur ancak, ekonominin yapısı gereği bu kapasitelerini kullanacak bir alan bulamadığından ya işsiz kalır ya da düşük verimli işlerde çalışır. Dolayısıyla, eğitim seviyesi yüksek bireyler kendi potansiyellerinin çok altında çalışmak durumunda kalarak, ekonomiye yeteri kadar katkı sağlayamayacaklardır. Buna ek olarak, bu işgücünün eğitim seviyesinin yüksek olmasına rağmen, aldıkları eğitimin yaptıkları iş ile (işsiz kalmadıkları varsayıldığında) uyumsuz olması nedeniyle, becerilerine uyumlu bir işte çalışmaları durumunda sağlayacakları verimden çok daha düşük verimlilikle çalışacak ve ekonominin kalkınmasına katkıdan çok zarar vermeye başlayacaklardır. Böyle bir durumda, hükümetin yatırımlarını eğitim sektörü yerine istihdama yoğunlaştırması ve

ekonomideki istihdam yapısını yüksek eğitim seviyesine sahip işgücünü verimli bir şekilde kullanabilecek düzeye çıkartması en mantıklı çözümdür. Bunun için öncelikle, yüksek eğitim seviyesine sahip işgücünün verimli bir şekilde istihdam edilebileceği alanlara yatırımlar atılarak, hali hazırda yetişmiş olan bu işgücünün atıl kalmasına engel olunması gerekmektedir. Aksi halde, yüksek eğitim seviyesine sahip işgücü atıl bir şekilde kalarak, ekonominin sırtına yük olacaktır. Atıl kalan işgücünün istihdama verimli bir şekilde dahil edildikten sonra, ülkenin gelişimi için gerekli olan sektörlerin belirlenmesi ve genç nesillere bu sektörlerde verimli bir şekilde çalışabilmeleri için gerekli olan eğitimin sağlanması gerekmektedir. Bu sayede, atıl kalan eğitilmiş işgücü istihdam edilirken, ülkenin ihtiyacı olan sektörlerin işgücü talebi de karşılanmış olacaktır.

Plümper ve Schneider (2007) tarafından yapılan çalışmada, eğitim seviyesinin düzensiz bir şekilde arttırmanın ekonomi üzerindeki etkilerinin bir örneği verilmiştir. Çalışmada, Almanya hükümetinin işsizlik oranlarını düşük gösterebilmek için yükseköğretimi kullandığı belirlenmiştir. Yükseköğretime kayıtlı bireyler işsiz sınıfında görünmedikleri için işsizlik rakamları düşük çıkmaktadır. Yani, işsiz sınıfında olması gerekirken öğrenci konumunda görülen bu bireyler nedeniyle, eğitim seviyesinin artması ekonominin potansiyelinin çok altında çalışmasına neden olmaktadır. Buradan da anlaşılacağı gibi hükümetlerin yanlış politikalar uygulaması halinde, eğitim seviyesinin artması ekonomiye olumsuz yönde etki edebilmektedir.

Bu çalışmada, işgücünün eğitim seviyesinin ekonomik büyüme üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, gelişmiş ülkelere (Almanya, İrlanda, İsviçre, Norveç ve Hong Kong) ait panel veri seti kullanılarak, ekonometrik analiz yapılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümü konu ile ilgili literatür taramasını içerirken, üçüncü bölümde ekonometrik uygulama bulunmaktadır. Çalışmanın sonuç bölümü olan dördüncü bölümde, analiz sonuçları değerlendirilerek politika önerisinde bulunmuştur.

2. Literatür taraması

Yukarıda belirtildiği gibi eğitim seviyesi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, ilgi çeken konulardan biridir. Dolayısıyla, literatürde bu konuda birçok çalışma bulunmaktadır. Bu bölümde, konu ile ilgili çalışmaların bir kısmına ait özetler sunulacaktır.

Barro (1991), ekonomik büyümenin dinamiklerini 98 farklı ülkenin 1960-1985 dönemine ait verisi ile panel en küçük kareler (EKK) ve panel eş bütünleşme testlerini kullanarak incelemiştir. Çalışma sonucunda, ilk ve orta okul seviyesindeki öğrenci sayılarının ekonomik büyümeyi olumlu etkilediğini belirlemiştir. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerin beşeri sermayelerini arttırarak, gelişmiş ülkeleri ekonomik anlamda yakala-

yabileceği de vurgulanmıştır.

Barro (2000) çalışmasında ise ekonomik büyümenin dinamiklerini 100 farklı ülkenin 1960-1995 dönemine ait verisi ile panel regresyon ve panel eş bütünleşme testlerini kullanarak incelemiştir. Çalışma sonucunda, panele konu olan ülkelerdeki tipik bir bireyin eğitim süresine bir yıl eklenmesinin ekonomik büyümeyi yıllık %0,44 oranında arttıracakını belirlemiştir.

Babatunde ve Adefabi (2005), Nijerya'da ekonomik büyüme ile eğitim arasındaki uzun dönemli ilişkiyi incelemek için yaptıkları çalışmada, 1970-2003 dönemine ait çıktı, toplam faktör verimliliği, fiziksel sermaye, beşeri sermaye ve işgücü değişkenlerine Johansen eş bütünleşme ve vektör hata düzeltme modeli uygulamışlardır. Johansen eş bütünleşme testi sonuçlarına göre, eğitim ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. İyi eğitilmiş bir işgücünün ekonomik büyümeyi hem üretim aşamasında bir faktör olarak hem de toplam faktör verimlilik aracılığı ile yüksek oranda etkilediğini vurgulamışlardır.

Plümper ve Schneider (2007), Almanya hükümetinin aktif işgücü piyasası politikası olarak yükseköğretimi kullandıkları teorisini test etmek amacıyla, 1975-2000 periyodunda Almanya eyaletlerine ait panel veri setine sabit etkiler modeli uygulamışlardır. Çalışma sonucunda, işsizlik oranlarındaki artışın üniversiteye kayıt oranlarını artırdığını, ancak öğrenci başına harcamayı önemli ölçüde düşürdüğünü belirlemiştir. Bu nedenle, hükümetlerin uyguladığı bu politikanın Alman ekonomisini olumsuz etkileyeceğini vurgulamışlardır.

Digdowniseo (2009), eğitimin ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkisini incelemek amacıyla, Endonezya'nın 23 eyaletinin 1996-2005 dönemine ait ortalama okul süresi, kişi başı GSYH, doğum oranları, yaşam beklentisi, gelir dağılımı eşitsizliği panel verisine panel EKK ve panel iki aşamalı EKK testleri uygulamıştır. Çalışma sonucunda, yüksek bir beşeri sermaye düzeyi ve beşeri sermayenin göreceli dağılımının, gelir dağılımı üzerinde eşitsizlik yaratan bir etkiye sahip olmasına rağmen, beşeri sermayeye yapılacak yatırımların ekonomik büyümeye olumlu etkisi olduğunu belirlemiştir.

Telatar ve Terzi (2010), Türkiye'de ekonomik büyüme, nüfus ve eğitim arasındaki ilişkiyi incelemek için yaptıkları çalışmada, 1968-2006 dönemine ait nüfus, kişi başı milli gelir, meslek lisesinden, liseden ve yüksek seviyeli eğitim kurumlarından mezun olan öğrenci sayıları değişkenlerine nedensellik testi ve VAR analizi uygulamışlardır. Çalışma sonucunda, ekonomik büyümeden nüfusa doğru negatif, yüksek okul mezun sayısına doğru pozitif ve meslek lisesi mezun sayısından ekonomik büyümeye doğru pozitif bir nedensellik ilişkisi olduğunu belirlemiştir.

Afzal vd. (2012), Pakistan'da ekonomik büyüme ile eğitim arasındaki ilişkiyi in-

celelemek için yaptıkları çalışmada, 1971-2010 dönemine ait eğitim indeksi, fakirlik, fiziksel sermaye ve reel GSYH değişkenlerine ARDL ve Toda-Yamamoto nedensellik testi uygulamışlardır. Nedensellik testi sonucunda, ekonomik büyüme ile eğitim arasında iki yönlü nedensellik ilişkisi olduğu ve ARDL testi sonucunda, eğitimin ekonomik büyümeyi uzun dönemde pozitif etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Çalışkan vd. (2013) Türkiye'de eğitimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemek için yaptıkları çalışmada, 1923-2011 dönemine ait farklı eğitim düzeylerindeki (ilköğretim, lise, meslek lisesi ve yükseköğretim) öğrenci sayıları ve GSYH değişkenlerine eş bütünleşme testleri uygulamışlardır. Çalışma sonucunda, lise ve yükseköğretim öğrenci sayılarında %1'lik bir artışın GSYH üzerinde sırasıyla %0,2 ve %0,6 oranında artışa neden olduğunu belirlemişlerdir.

Reza ve Widodo (2013) Endonezya'da eğitim ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, Endonezya'nın farklı bölgelerinin 1996-2009 dönemine ait panel verisini kullanmışlardır. Çalışma sonucunda, ekonomik büyüme üzerinde, emek, sermayenin ve işçi başına düşen eğitim düzeyinin istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif etkisi olduğu görülmüştür. Endonezya'nın büyümesi üzerinde en etkili faktörün eğitim olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, çalışan başı eğitimin %1 oranında artırılmasının, ekonomik büyüme üzerinde yaklaşık %1,56 oranında artışa neden olacağı belirlenmiştir.

Yurtkuran ve Terzi (2015), Türkiye'de eğitim ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, 1950-2012 dönemine ait reel GSMH, farklı eğitim düzeylerindeki (genel lise, meslek lisesi ve üniversite) öğrenci sayıları değişkenlerine Hsiao Granger nedensellik ve Dolado-Lütkepohl VAR nedensellik testleri uygulamışlardır. Çalışma sonucunda, meslek lisesi ve genel lise öğrenci sayılarından ekonomik büyümeye ve ekonomik büyümeden üniversite öğrenci sayılarına doğru pozitif bir nedensellik olduğunu belirlemişlerdir.

Gövdeli (2016), Türkiye'de eğitim ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, 1923-2014 dönemine ait ekonomik büyüme ve ilköğretim, lise, meslek lisesi ve yüksel okul seviyelerinde okula kayıtlı öğrenci sayıları değişkenlerine Maki (2012) eş bütünleşme testi ve Hacker ve Hatemi (2006) Bootstrap nedensellik testi uygulamışlardır. Çalışma sonucunda, ekonomik büyüme ile ilköğretim, lise ve üniversite öğrenci sayıları arasında uzun dönemli pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, ilköğretim öğrenci sayılarından ekonomik büyümeye ve ekonomik büyümeden lise öğrenci sayılarına tek yönlü bir nedensellik olduğu görülmüştür.

Adu ve Denkyirah (2017), Gana'da eğitim ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, 1980-2016 dönemine ait GSYH, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretime kayıt oranı, eğitim sektörüne yapılan hükümet harcamaları, enflasyon

oranı, nüfus artış oranı ve brüt sabit sermaye oluşumu değişkenlerine ARDL testi uygulamışlardır. Çalışma sonucunda, ilköğretimin hem kısa hem de uzun dönemde, ortaöğretimin sadece uzun dönemde ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkisi olduğunu, yükseköğretimin ise istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığını tespit etmişlerdir. Gana hükümetinin ekonomik büyümeyi hem kısa hem de uzun vadede artırmak için, ülkedeki her bireyin en azından ilk veya orta düzeyde eğitime sahip olmasını sağlayacak politikalar geliştirmesi gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.

Köprücü ve Sarıtaş (2017), Türkiye'de eğitim ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, 1980-2013 dönemine ait kişi başına gelir, sermaye seviyesi, istihdam oranı ve eğitim seviyesi değişkenlerine ARDL ve Johansen eş bütünleşme testleri uygulamışlardır. Çalışma sonucunda, sermaye, emek ve eğitim düzeyinin ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkisi olduğunu belirlemişlerdir.

Affandi vd. (2019), Endonezya'daki beşeri sermayenin ekonomik büyüme üzerindeki rolünü hem nicel hem de nitel bağlamda araştırdıkları çalışmada, panel SUR ve kesitsel regresyonları kullanarak Hanushek modeli uygulamışlardır. Çalışma sonucunda, beşeri sermayenin hem ülkedeki çıktı gelişimine hem de özellikle Java bölgesindeki endüstriyel sektörün çıktı seviyesine olumlu etkisi olduğu belirlenmiştir.

Azizah vd. (2019), Endonezya'da ekonomik büyüme, doğrudan yabancı yatırımlar, ticaretin serbestleştirilmesi ve kısa ve uzun vadede gelir eşitsizliği eğitimi arasındaki ilişkiyi 1981-2015 dönemine ait verilerle Vektör hata düzeltme modeli kullanarak incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, uzun dönemde, özellikle yüksekokul düzeyinde eğitimin gelir dağılımı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif etkisi olduğu ve kısa dönemde ise bu ilişkinin anlamsız olduğu belirlenmiştir.

Garza-Rodriguez vd. (2020), Meksika'da beşeri sermaye ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, 1971-2010 dönemine ait işçi başına düşen çıktı, fiziksel sermaye ve beşeri sermaye değişkenlerine Granger nedensellik ve Phillips-Perron eş bütünleşme testleri uygulamışlardır. Çalışma sonucunda, beşeri sermayenin GSYH üzerindeki olumlu etkisinin fiziksel sermayenin etkisinin iki katı olduğu, beşeri sermaye ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir nedenselliğin var olduğu belirlenmiştir.

Hefnawi ve Ghoneim (2020), Mısır'da beşeri sermayenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemek amacıyla, 1970-2015 dönemine ait ekonomik büyüme, beşeri sermaye stoku, fiziksel sermaye stoku, işgücü ve işgücü verimliliği değişkenlerine zaman serisi analizi uygulamışlardır. Çalışma sonucunda, fiziksel sermayenin artmasının ülkenin ekonomik büyümesine doğrudan etkisi olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, Mısır'daki ekonomik büyüme ile eğitim arasında istatistiksel olarak anlamlı ancak negatif bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Bunun nedeni olarak, eğitimin kalitesinin

öğrencilere gerekli nitelikleri kazandıracak seviyede olmadığı gösterilmiştir.

Karadaş (2020a) kırılğan beşli ülkelerinde eğitim seviyesinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelediği çalışmasında, 1995-2019 periyoduna ait GSYH artış oranı, farklı eğitim seviyelerine (temel, orta ve yüksek) sahip işgücü oranları ve hükümetin eğitim harcamaları değişkenlerine panel ARDL testi uygulamıştır. Çalışma sonucunda, ortaöğretim düzeyine sahip işgücü ve hükümet harcamaları ekonomik büyümeye pozitif etki ederken, temel ve yükseköğrenim seviyesine sahip işgücünün negatif etki ettiği belirlenmiştir. Bu nedenle, hükümetlerin eğitim harcamalarına yoğunlaşırken aynı zamanda üniversite mezunları için istihdam alanları yaratmaya da önem vermeleri gerektiği vurgulanmıştır.

Karadaş (2020b) seçili N11 (Endonezya, Meksika, Mısır ve Vietnam) ülkelerinde işgücü eğitim seviyesinin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemek için yaptığı çalışmada, 2006-2019 dönemine ait farklı eğitim seviyelerine (temel, orta ve yüksek) sahip işgücü oranları, GSYH artış oranı ve işsizlik oranı değişkenlerine panel ARDL testi uygulamıştır. Çalışma sonucunda, ortaöğretim düzeyine sahip işgücünün ekonomik büyümeye uzun dönemde olumsuz etki ettiği belirlenmiştir. Bunun nedeni olarak, panele konu olan ülkelerde var olan beceri uyumsuzluğu gösterilmiştir. Eğitim yatırımlarının yeniden planlanmasının bu sorunu ortadan kaldırdığı vurgulanmıştır.

Literatür özetleri incelendiğinde, eğitim seviyesinin artmasının ekonomik büyümeye katkı sağladığını savunan birçok çalışma bulunmaktadır. Ancak, bu çalışmalara ek olarak, bazı çalışmalarda eğitim seviyesinin artmasının tam tersi bir etki yapacağı vurgulanmıştır. Bunun sebebi olarak, ekonomideki istihdam yapısı ve eğitim seviyesi arasındaki uyumsuzluğun yanı sıra günü kurtarmak için yapılan yanlış hükümet politikaları da gösterilmektedir.

3. Ekonometrik uygulama

Çalışmanın bu bölümünde işgücü eğitim seviyesinin ekonomik büyümeye olan etkisini incelemek amacıyla, BM insani gelişme endeksi 2019 raporunda en yüksek puanı alan ilk beş ülkeye (Almanya, İrlanda, İsviçre, Norveç ve Hong Kong) ait panel veri setine ekonometrik analiz uygulanmıştır. Bu ülkelerden Hong Kong 1997 yılında Çin'e bağlanmıştır. Ancak, "tek ülke, iki sistem" ilkesi altında Çin'den ayrı yönetim ve ekonomik sisteme sahip olduğundan BM insani gelişme endeksi listesinde Çin'den ayrı bir ülke olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada Hong Kong ayrı bir ülke olarak analize dahil edilmiştir. Analizde, ekonomik büyümeyi temsilen GSYH yıllık artış oranı ve eğitim seviyesini temsilen farklı eğitim seviyelerine (temel, orta ve yüksek) sahip işgücü oranları seçilmiştir. Bu değişkenlere ek olarak, eğitim harcamaları ve sağlık harcamaları açıklayıcı değişkenler olarak analize eklenmiştir. Analizde kullanı-

lan değişkenler 2000-2019 dönemine aittir ve Worldbank veri bankasından temin edilmiştir. Kullanılan değişkenlere ait bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1. Analizde kullanılacak değişkenlere ait bilgiler

Değişken	Tanımı	Kaynak
G	GSYH yıllık artış oranı	Worldbank
Ly	Yüksek eğitim seviyesine sahip işgücü oranı	Worldbank
Lo	Orta derecede eğitim seviyesine sahip işgücü oranı	Worldbank
Lt	Temel derecede eğitim seviyesine sahip işgücü oranı	Worldbank
Eh	Ücretler ve maaşlar dahil ve bina ve teçhizata yapılan sermaye yatırımları hariç olmak üzere eğitimdeki cari işletme harcamalarını ifade eder.	Worldbank
Sh	GSYH'nın yüzdesi olarak, binalar, makineler ve acil durum veya salgınlar için aşı stokları gibi sermaye sağlık harcamaları hariç her yıl tüketilen sağlık malzemeleri ve hizmetlerine yapılan harcamaları ifade eder.	Worldbank

3.1. Birim kök testleri

Ekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan ekonometrik analizlerde, değişkenlerin durağan olmaması durumunda sahte regresyon (yani, gerçekleri yansıtmayan sonuçlar elde edilmesi) sorunu ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle, zaman serisi veya panel veri analizi yaparken, analize başlamadan önce değişkenlerin durağanlığının incelenmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada panel veri ile analiz yaptığımız için panel birim kök testlerine başvuracağız. Literatürde, panel veri analizinde kullanılan birçok birim kök testi bulunmaktadır. Bunlar, birinci nesil ve ikinci nesil olarak birbirinden ayrılmaktadır. Birinci nesil birim kök testleri, verideki kesitler (ülke, firma vb.) arasında ilişki (yatay kesit bağımlılığı) olmadığını varsayarken, ikinci nesil birim kök testleri kesitler arasında ilişki olduğunu varsaymaktadır. Bu nedenle, hangi birim kök testinin seçileceğine karar vermek için değişkenlerde yatay kesit bağımlılığı olup olmadığının belirlenmesi gereklidir. Değişkenlerdeki yatay kesit bağımlılığının belirlenmesinde, Breusch-Pagan (1980) Lagrange Multiplier (LM), Pesaran (2004) scaled LM, Baltagi, Feng ve Kao (2012) tarafından geliştirilen Bias-corrected scaled LM ve Pesaran (2004) CD (Cross-section Dependence) olmak üzere dört farklı yatay kesit bağımlılığı testi kullanılmaktadır.

Bu testler, panel veri setinin kesit boyutu (N) ve zaman boyutunun (T) durumuna göre anlamlı veya anlamsız sonuçlar verebilmektedir. Yatay kesit bağımlılığı testleri arasında en meşhur olanı Breusch-Pagan LM testi N sabit ve $T \rightarrow \infty$ (yani, $T > N$ durumunda), Pesaran scaled LM testi $T \rightarrow \infty$ ve $N \rightarrow \infty$ durumunda, Bias-corrected sca-

led LM testi $N \rightarrow \infty$ ve $T \rightarrow \infty$ durumunda ve Pesaran CD testi ise $N > T$ durumunda anlamlı sonuçlar vermektedir. Bu dört testin sıfır hipotezi aynıdır ve “ H_0 : birimler arasında yatay kesit bağımlılığı yoktur” şeklindedir (De Hoyos ve Sarafidis, 2006; Koçbulut ve Barış, 2016; Karadaş, 2020b; Karadaş, 2020a; Şengönül vd., 2018).

Analizde kullanılan değişkenlere ait yatay kesit bağımlılığı testleri Tablo’da verilmiştir. Bu çalışmada kullanılan veri setinde $T=20 > N=5$ durumu geçerli olduğundan, Breusch-Pagan LM testi sonuçlarına göre kullanılacak olan birim kök testine karar verilecektir.

Tablo 2. Yatay kesit bağımlılığı test sonuçları

H ₀ : kesitler arası bağımlılık (korelasyon) yok				
	Test	İstatistik	S.d.	Olasılık
G	Breusch-Pagan LM	68.23168*	10	0.0000
	Pesaran scaled LM	13.02100*		0.0000
	Bias-corrected scaled LM	12.88942*		0.0000
	Pesaran CD	7.700086*		0.0000
Ly	Breusch-Pagan LM	51.67237*	10	0.0000
	Pesaran scaled LM	9.318226*		0.0000
	Bias-corrected scaled LM	9.186647*		0.0000
	Pesaran CD	6.136594*		0.0000
Lo	Breusch-Pagan LM	50.99068*	10	0.0000
	Pesaran scaled LM	9.165795*		0.0000
	Bias-corrected scaled LM	9.034216*		0.0000
	Pesaran CD	2.731428*		0.0063
Lt	Breusch-Pagan LM	28.60447*	10	0.0014
	Pesaran scaled LM	4.160086*		0.0000
	Bias-corrected scaled LM	4.028507*		0.0001
	Pesaran CD	-0.191931		0.8478
Eh	Breusch-Pagan LM	30.34166*	10	0.0008
	Pesaran scaled LM	4.548533*		0.0000
	Bias-corrected scaled LM	4.409644*		0.0000

	Pesaran CD	0.929320		0.3527
Sh	Breusch-Pagan LM	47.40987*	6	0.0000
	Pesaran scaled LM	11.95400*		0.0000
	Bias-corrected scaled LM	11.84289*		0.0000
	Pesaran CD	5.447809*		0.0000

Not: *, %1 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Tablodan da görüldüğü üzere, analizde kullanılan serilerin hepsi için Breusch-Pagan LM testi sıfır hipotezi reddedilmiştir. Yani, serilerin hepsinde yatay kesit bağımlılığı bulunmaktadır. Bu nedenle, serilerin durağanlıkları ikinci nesil birim kök testi olan Pesaran (2007) Panel birim kök testi (CIPS) uygulanmıştır. CIPS testi sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3. CIPS panel birim kök testi sonuçları

Değişken	Trendsiz		Trendli	
	Zt-bar	Olasılık	Zt-bar	Olasılık
G	-3.219*	0.001	-2.254**	0.012
Ly	0.206	0.581	-0.161	0.436
D(Ly)	-2.627*	0.004	-2.312*	0.010
Lo	-1.785**	0.037	-1.655**	0.049
Lt	0.474	0.682	-2.299**	0.011
D(Lt)	-2.524*	0.006	-1.839**	0.033
Eh	0.516	0.697	0.919	0.821
D(Eh)	-2.374*	0.009	-1.341***	0.090
Sh	2.547	0.995	3.018	0.999
D(Sh)	-1.694**	0.045	-1.196	0.116

Not: *, ** ve ***, sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

CIPS panel birim kök testi sonuçlarına göre değişkenlerin iki tanesi (G ve Lo) düzeyde durağan iken, diğerleri (Ly, Lt, Eh ve Sh) birinci dereceden bütünleşiktir.

3.1. Panel eş bütünleşme testi

Zaman serisi analizlerinde olduğu gibi panel veri analizlerinde de seriler arasında ilişkiyi inceleyen birçok ekonometrik analiz bulunmaktadır. Bunlardan başlıcalarını panel EKK, Pedroni, Kao, Fisher ve panel ARDL testleridir. Bu testlerden panel EKK düzeyde durağan seriler için, Pedroni, Kao ve Fisher eş bütünleşme testleri birinci dereceden bütünleşik serileri için ve panel ARDL testi ise MG (Mean Group) ve PMG (Pooled Mean Group) tahmincilerine göre farklı derecelerden bütünleşik seriler için

kullanılmaktadır. Buradan da anlaşılacağı gibi, panel ARDL testi farklı derecelerden serilere uygulanabilmesi nedeniyle, diğer eş bütünleşme testlerine göre üstün konumdadır.

Çalışmanın bir önceki bölümünde, serilerin farklı derecelerden (I(0) ve I(1)) bütünleşik olduğu görülmüştür. Bu nedenle, seriler arasındaki ilişki panel ARDL testi ile incelenmiştir.

Daha önce de belirtildiği gibi, panel ARDL testi MG ve PMG tahmincilerine göre uygulanmaktadır. Bu tahmincilerden MG panel veri setindeki değişkenler arasında hem kısa hem de uzun dönemde heterojenlik olduğunu, PMG tahmincisi kısa dönemde heterojenlik uzun dönemde homojenlik olduğunu varsaymaktadır (Pesaran vd., 1999; Asteriou vd., 2020; Karadaş, 2020b). Bu varsayımlara göre, MG tahmincisi panel kesitleri arasında hem kısa ve uzun dönem katsayılarının farklı olmasına ve PMG tahmincisi sadece kısa dönem ve hata terimi katsayılarının farklı olmasına izin vermektedir. Dolayısıyla, panel kesitlerine ait katsayılar MG tahmincisinde hem kısa hem uzun dönemde farklı, PMG tahmincisinde uzun dönemde aynı iken kısa dönemde farklıdır.

Bu tahmincilerin hangisinin kullanılması gerektiği ise serilerin homojenliğinin incelenmesi ya da Hausman testi yardımıyla belirlenebilir. Hausman testi ile tahminciler karşılaştırırken, elde edilen ki-kare değerine göre testin sıfır hipotezi incelenmektedir. Buna göre, ilk sıradaki tahmincinin (b) hem sıfır hipotezi (H_0) hem de alternatif hipotez (H_a) altında tutarlı olduğu kabul edilirken, ikinci sıradaki tahmincinin (B) H_a altında tutarsız iken H_0 altında etkin olduğu kabul edilir (Karadaş, 2020b). Çalışmadaki model için uygulanan Hausman test sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4. MG ve PMG tahmincileri için Hausman testi

	(b)	(B)	(b-B)	Sqrt (diag(V_b-V_B))
	PMG	MG	Fark	S.h.
Ly	-0.7140257	0.2156802	-0.9297059	.
Lo	0.3632892	0.0418559	0.3214332	.
Lt	0.2379315	1.143864	-0.9059329	.
Eh	-2.647136	-0.5378198	-2.109316	.
Sh	0.191393	-1.491232	1.682625	.
chi2(5) = (b-B)'[(V_b-V_B)^(-1)](b-B) = 133.48*				
Prob>chi2 = 0.0000				

Not: *, %1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablodaki ki-kare değeri incelendiğinde, H_0 hipotezinin reddedildiği görülmektedir. Dolayısıyla, ikinci sıradaki MG tahmincisinin tutarsız, birinci sıradaki PMG tahmincisinin etkin olduğuna karar verilir. Dolayısıyla, PMG tahmincisini kullanarak ARDL testi uygulanabilir ve değişkenler arasındaki ilişki incelenebilir.

Tablo 5. PMG tahmincisine göre panel ARDL uzun dönem katsayıları

Bağımlı değişken: G						
	Katsayı	Standart hata	z	P> z	95% güven aralığı	
Ly	-0.7140257*	0.2011447	-3.55	0.000	-1.108262	-0.3197893
Lo	0.3632892**	0.1686283	2.15	0.031	0.0327837	0.6937946
Lt	0.2379315*	0.0782966	3.04	0.002	0.084473	0.3913901
Eh	-2.647136*	0.6164018	-4.29	0.000	-3.855262	-1.439011
Sh	0.191393	0.3358393	0.57	0.569	-0.46684	0.849626
ECM	-0.7384259	0.243142	-3.04	0.002	-1.214975	-0.2618763

Not: * ve **, sırasıyla %1 ve %5 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Panel ARDL uzun dönem katsayıları incelendiğinde, panele konu olan ülkelerde temel ve orta derecede eğitim düzeyine sahip işgücü büyümeyi olumlu etkilerken yüksek eğitim düzeyine sahip işgücü ve eğitim yatırımlarının büyümeyi olumsuz etkilediği görülmektedir.

Bunun nedeni olarak, bu ülke grubunda yükseköğretimin işsizlik sorununa çözüm olarak görülmesinin sonucunda, yeterli düzeyde nitelikli mezunlar yetiştirilemediği gösterilebilir. Dolayısıyla, üniversite mezunu bireyler yeterli potansiyele sahip olmadıkları için ülke ekonomisine olumsuz katkıda bulunmaktadır. Aksine, temel ve orta düzeyde eğitim seviyesine sahip işgücü ülke ekonomisine uzun dönemde olumlu etkiler yapmaktadır. Bu ise, bu eğitim seviyelerinden mezun olan ve işgücü piyasasına katılan bireylerin yeterli bilgi birikime sahip olarak, ülke ekonomisine katkıda bulduklarını göstermektedir. Ayrıca, eğitim yatırımlarının katsayısının negatif çıkması da bu tezi desteklemektedir. Yükseköğretime yapılan yatırımlar genellikle külfetli yatırımlar olduğundan ve mezun olup işgücü piyasasına dahil olanların ülke ekonomisine katkıda bulunmamasından dolayı, yapılan eğitim yatırımları ülke ekonomisinde büyük yaraların açılmasına neden olmaktadır.

4. Sonuç

Eğitim seviyesi artan işgücünün ekonomik büyümeye katkı sağlayıp sağlamadığını incelemek amacıyla yapılan bu çalışmada, uygulamaya konu olan gelişmiş ülkelerde farklı eğitim seviyeleri ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani, uzun dönemde panele konu olan ülkelerde işgücünün eğitim seviyesindeki değişiklikler ekonomik büyümeye etki etmektedir. Ancak, yüksek eğitim seviyesine sahip işgücü değişkeninin katsayısı (-0.71) negatif çıktığından, bu eğitim seviyesine sahip işgücünün ekonomiye olumsuz yönde etki ettiği belirlenmiştir. Bu ise yüksek eğitim seviyesine sahip işgücü oranının artırılması durumunda, GSYH artış oranda %0,71 oranında bir azalış olacağını göstermektedir. Bu

sonucun aksine, orta ve temel seviyede eğitim düzeyine sahip işgücü değişkenlerinin katsayıları (sırasıyla, 0,36 ve 0,23) pozitif çıkmıştır. Yani, eğitim seviyesi düşük olan işgücü, ekonomik büyümeye katkıda bulunmaktadır. Bu ise panele konu olan ülkelerde ekonominin ara malı üretiminde çalışacak düşük ve orta düzeyde eğitime sahip işgücüne ihtiyacı olduğunu ve bu özelliklere sahip işgücü miktarlarının arttırılmasının ekonomik büyümeye katkıda bulunacağını göstermektedir. Bu çalışmada Plümper ve Schneider (2007)'in çalışmasına benzer sonuçlar elde edilmesi, yazarların tezini desteklemektedir. Yani, panele konu olan ülkelerde hükümetlerin günü kurtarmak amacıyla, yükseköğretimi işsizlik rakamlarını düşürmek için kullanmaları sonucunda, eğitim seviyesi artan işgücü ekonominin kalkınmasına olumsuz etki etmektedir. Bu nedenle, bu ülkelerde işsizlik rakamlarını düşürmek amaçlı yükseköğretim yatırımlarının azaltılması ve buradan elde edilecek ek kaynağın ara malı üretimi yapan sektörlerle yönlendirilmesi gereklidir. Bu sayede, bu sektörlerde daha fazla istihdam imkanları yaratılabilir. Bu ise hem işsizlik rakamlarının düşmesine hem de ekonominin gelişmesine katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

- Adu, D. T., and Denkyirah, E. K. (2017). Education and economic growth: a co-integration approach. *International Journal of Education Economics and Development*, 8(4), 228-249.
- Affandi, Y., Anugrah, D. F., and Bary, P. (2019). Human capital and economic growth across regions: a case study in Indonesia. *Eurasian Economic Review*, 9(3), 331-347.
- Afzal, M., Malik, M. E., Begum, I., Sarwar, K., and Fatima, H. (2012). Relationship among education, poverty and economic growth in Pakistan: An econometric analysis. *Journal of Elementary Education*, 22(1), 23-45.
- Asteriou, D., Pilbeam, K., and Pratiwi, C. E. (2020). Public debt and economic growth: panel data evidence for Asian countries. *Journal of Economics and Finance*, 1-18.
- Azizah, S. N., Fauziyyah, N. E., and Qoyum, A. (2019). Short-run and Long-run Relationship between Economic Growth, Foreign Direct Investment, Trade Liberalization and Education on Income Inequality: Evidence from Indonesia. *Journal of Islamic Finance*, 8, 047-055.
- Babatunde, M. A., and Adefabi, R. A. (2005, November). Long run relationship between education and economic growth in Nigeria: Evidence from the Johansen's cointegration approach. *In regional conference on education in west Africa: Constraints and Opportunities Dakar, Senegal, November 1st - 2nd, 2005. Cornell*

University / CREA / Ministère de l'Éducation du Sénégal.

- Baltagi, B. H., Feng, Q., and Kao, C. (2012). A Lagrange Multiplier test for cross-sectional dependence in a fixed effects panel data model. *Journal of Econometrics*, 170(1), 164-177.
- Barro, R. J. (1991). Economic growth in a cross section of countries. *The quarterly journal of economics*, 106(2), 407-443.
- Barro, R. J. (2000). *Education and economic growth*. Mimeo, Harvard University.
- Barro, R. J. and X. Sala-i-Martin (1995), *Economic Growth*. McGraw-Hill.
- Becker, G. S. (1962). Investment in human capital: A theoretical analysis. *Journal of political economy*, 70(5, Part 2), 9-49.
- Becker, G. S. (1964). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*, First Edition. NBER.
- Benhabib, J. and M. M. Spiegel (1994). The role of human capital in economic development: Evidence from aggregate cross-country data. *Journal of Monetary Economics*, 34(2), pp. 143-174.
- Brian, K. (2007). *OECD Insights human capital how what you know shapes your life: How what you know shapes your life*. OECD publishing.
- Breusch, T. S., and Pagan, A. R. (1980). The Lagrange multiplier test and its applications to model specification in econometrics. *The review of economic studies*, 47(1), 239-253.
- Çalışkan, Ş., Karabacak, M., and Meçik, O. (2013). Türkiye'de eğitim-ekonomik büyüme ilişkisi: 1923-2011 (Kantitatif bir yaklaşım). *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 11(21), 29-48.
- De Hoyos, R. E., and Sarafidis, V. (2006). Testing for cross-sectional dependence in panel-data models. *The stata journal*, 6(4), 482-496.
- Digdowiseiso, K. (2009). *Education inequality, economic growth, and income inequality: Evidence from Indonesia, 1996-2005*. MPRA Paper, (17792).
- Garza-Rodriguez, J., Almeida-Velasco, N., Gonzalez-Morales, S., and Leal-Ornelas, A. P. (2020). The Impact of Human Capital on Economic Growth: the Case of Mexico. *Journal of the Knowledge Economy*, 11(2), 660-675.
- Gövdeli, T. (2016). Türkiye'de eğitim-ekonomik büyüme ilişkisi: yapısal kırılmalı birim kök ve eşbütünleşme analizi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(3), 223-238.
- Hefnawi, M. M. E., and Ghoneim, H. (2020). Human capital and economic growth in

- Egypt. *In proceedings of business and management conferences (No. 10112451). International Institute of Social and Economic Sciences.*
- Karadaş, H. A. (2020a). Effect of labor force education level on growth: An analysis on fragile five countries. İçinde A. Umut (Ed.), *Contemporary approaches in the field of economy, finance and management* (s.43-58). Nobel Bilimsel Eserler.
- Karadaş, H. A. (2020b). Seçili N-11 ülkelerinde işgücü eğitim seviyesinin ekonomiye etkisi. İçinde N. Balıkçoğlu (Ed.), *Makroekonomik göstergeler çerçevesinde N -11 ülkeleri* (107-138). Orion Kitabevi.
- Koçbulut, Ö., and Barış, S. (2016). Avrupa Birliği ülkelerinde ihracat ve doğrudan yabancı yatırımların kadın istihdamı üzerindeki etkisi: Panel veri analizi. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 22-39.
- Köprücü, Y., and Sarıtaş, T. (2017). Türkiye’de eğitim ve ekonomik Büyüme: eşbütünleşme yaklaşımı. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 77-89.
- Pesaran, M. H. (2004). General diagnostic tests for cross sectional dependence in panels. *Empirical Economics*, 1-38.
- Pesaran, M. H. (2007). A simple panel unit root test in the presence of cross-section dependence. *Journal of applied econometrics*, 22(2), 265-312.
- Pesaran, M. H., Shin, Y., and Smith, R. P. (1999). Pooled mean group estimation of dynamic heterogeneous panels. *Journal of the American statistical Association*, 94(446), 621-634.
- Plümper, T., and Schneider, C. J. (2007). Too much to die, too little to live: unemployment, higher education policies and university budgets in Germany. *Journal of European Public Policy*, 14(4), 631-653.
- Reza, F., and Widodo, T. (2013). The Impact of education on economic growth in Indonesia. *Journal of Indonesian Economy and Business*, 28(1), 23-44.
- Romer, Paul M. (1986). Increasing returns and long-run growth, *The Journal of Political Economy*, 94(5), s.1002-1037.
- Solow, R. M. (1956). A contribution to the theory of economic growth. *The quarterly journal of economics*, 70(1), 65-94.
- Schultz, T. W. (1961). Investment in human capital. *The American economic review*, 1-17.
- Schultz, T. W. (1962). Reflections on investment in man. *Journal of political economy*, 70 (5, Part 2), 1-8.
- Swan, T. W. (1956). Economic growth and capital accumulation. *Economic record*, 32(2),

334-361.

Şengönül, A., Karadaş, H. A., and Koşaroğlu, Ş. M. (2018). Turizme Dayalı Büyüme Hipotezinin OECD Üyesi Olan Akdeniz Ülkeleri için Analizi. *Journal of International Social Research*, 11(60).

Telatar, O. M., and Terzi, H. (2010). Nüfus ve eğitimin ekonomik büyümeye etkisi: Türkiye üzerine bir inceleme. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(2), 197-214.

Yurtkuran, S., and Terzi, H. (2015). Does education affect economic growth in Turkey? A causality analysis. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(2): 19-38.

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Sosyal Medya ve Post Truth (Hakikat Ötesi):
Covid-19 Özelinde Bir Değerlendirme

Social Media and Post Truth: An Evaluation On
Covid- 19

Seçil UTMA *

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Utma, S. (2021). Sosyal medya ve post truth (hakikat ötesi): Covid-19 özelinde bir değerlendirme. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 451-464.

Utma, S. (2021). Social media and post truth: An evaluation on Covid- 19. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 451-464.

 10.29228/kesit.49600

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 22.02.2021
Kabul/ Accepted/ Принимать: 26.08.2021
Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by Intihal.net. Эта статья была проверена Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Öğr. Gör. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, secilut@hotmail.com

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Sosyal Medya ve Post Truth (Hakikat Ötesi): Covid-19 Özelinde Bir Değerlendirme¹

Social Media and Post Truth: An Evaluation On Covid- 19

Öğr. Gör. Dr. Seçil UTMA

Öz: Gerçeklerden daha çok inançların ve duyguların ön plana çıktığı bir kavram olan Post Truth (Hakikat Ötesi), kitle iletişim araçlarının özellikle de sosyal medya kullanımının artmasıyla birlikte gündeme gelmiştir. Hakikat ile yalan arasındaki sınırların belirsizleştiği bir dönemi ifade eden Post-Truth çağın, kitlelerin doğru bilgiye ulaşmasını engelleyerek, onların yönlendirilmesinde etkili olduğu, bu noktada özellikle sosyal medyanın önemli rol oynadığı görülmektedir. Yeni medyanın gelişimiyle yalan haberlerin daha hızlı bir şekilde yayılmaya başlaması ile birlikte hakikatin değersizleştiği post-truth (hakikat ötesi) dönemine girilmiştir. Çalışmada Post-Truth (Hakikat Ötesi) kavramı üzerinde durularak, sosyal medya ve Post-Truth kavramı arasındaki ilişki Covid-19 pandemisi bağlamında kuramsal olarak ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Post truth, sosyal medya, Covid-19.

Abstract: Post Truth, which is a concept in which beliefs and feelings come to the fore more than the truth, came to the fore with the increase in the use of mass media, especially social media. It is seen that the Post-Truth era, which refers to a period in which the boundaries between truth and lies are blurred, has been effective in guiding the masses by preventing the masses from accessing the right information, and social media plays an important role at this point. With the development of new media and the spread of fake news more rapidly, the post-truth period has entered, when the truth is devalued. In the study, by focusing on the concept of Post-Truth, the re-

¹ "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir. Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article.

lationship between social media and the concept of Post-Truth is theoretically discussed in the context of the Covid-19 pandemic.

Keywords: Post truth, social media, Covid-19.

GİRİŞ

Hakikat ile yalanın iç içe geçtiği bir kavramı ifade eden Post Truth (Hakikat Ötesi), gerçeklerden ziyade duyguların ve inançların ön plana çıktığı bir döneme işaret etmektedir. Günümüzde kitle iletişim araçlarının gelişimi, söz konusu kavramın yaygınlık kazanmasına yol açarken, hakikat önemini yitirmeye başlamıştır. Hakikat ile yalan arasındaki sınırların ortadan kalktığı, duyguların ve inançların gerçeklerden daha çok itibar gördüğü bir dönemi ifade eden post-truth çağı, kitlelerin doğru bilgiye ulaşmasında önemli bir engel olduğu, bireylerin algılarının manipüle edilerek, yönlendirilmesinde özellikle sosyal medya araçlarının önemli rol oynadığı görülmektedir.

İçerik üretiminin profesyonel kişilerce yapıldığı ve üretilen içeriklerin çeşitli mekanizmalar tarafından denetlendiği bir yapıdan, milyonlarca kullanıcının içerik ürettiği ve dağıttığı, büyük oranda denetimsiz olan bir ortama geçiş düşünüldüğünde ortaya çıkabilecek olası sorunlar kestirilebilir. Birçok kaynaktan gelen haber akışı sonucu kullanıcılar kendi kontrolleri dışında da habere maruz kalmaktadır (Park ve Kaye, 2020). Kaynak ile hedef kitlenin yer değiştirmesi, hedef kitlenin içerik üreticisi olması, başkalarının ürettiği içeriklerin her sosyal ağ kullanıcısı tarafından yayılması gibi imkanlar habercilik faaliyetinde önemli değişiklikler meydana getirmiş ve gerçeklik algısının da sorgulanmasına sebep olmuştur. Kavaklı'ya (2019) göre, yalan ve sahte haberler sosyal medya vesilesiyle daha çok oluşturulup, daha hızlı yayılırken kitleleri yanlış yönlendirmektedir. Yeni medyadaki sahte haber sorunu, tüm dünyada haber ve bilgi güvenilirliğinin en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. Sahte haberler ve yanlış bilgi, sosyal medyada kısa sürede geniş kitlelere ulaşmakta, haber medyasının doğru, tarafsız bilgilendirme misyonu arka plana itilerek, insanların kanaatlerini ve davranışlarını etkileyen aldatıcı enformasyonun yayılmasına yol açmaktadır (Ulaş ve Yeşil, 2020:945).

Yeni medya mecraları, katılımcıların belirsizliği ve kullanıcının denetimsiz içerik üretmesine imkan tanınması nedeniyle hakikat olgusunun zedelenmesine yol açmaktadır Sosyal medyanın başkalarıyla hızlı bir şekilde etkileşim kurmasına izin veren yapısı, sahte haberlerin daha çabuk dolaşıma girerek etkisinin artmasına sebep olmuş, böylece medya aracılığıyla yapılan dezenformasyon yeni bir boyut kazanmıştır (Ulaş, 2020: 276; Çömlekçi ve Başol, 2019: 58).

Bireylerin kriz dönemlerinde bilgiye olan ihtiyacının artması, beraberinde yanlış bilgi sorununu da getirmekte, özellikle sosyal medyada dolaşıma giren sahte haber-

ler, telafisi zor sonuçlara yol açabilmektedir. Sosyal medyada yalan/yanlış bilgilerin dolaşıma sokulması özellikle toplumsal olaylarda ve kriz anlarında zirve yapmaktadır. Bu durumun en yakın ve en etkili örneklerinden biri Covid-19 salgını olarak karşımıza çıkmaktadır. Covid-19 pandemi sürecinde bu sorunun ciddi boyutlara ulaştığı, sahte haberlerin Facebook, Twitter gibi sosyal ağlarda ve Whatsapp gruplarında dolaşıma sokulduğu görülmüştür. Dünyanın dört bir yanından yayılan salgınla ilgili enformasyon, insanların ana gündem maddelerinden biri haline gelmiş, Whatsapp başta olmak üzere birçok sosyal medya platformunda kaynağı belirsiz haber ve ses kayıtları yer almaya başlamıştır (Kızıldağ, 2020: 672). Yeni medyanın gelişimiyle birlikte yalan haberlerin daha hızlı bir şekilde yayılmaya başlaması ile birlikte hakikatin değersizleştiği post-truth (hakikat ötesi) dönemine girilmiştir.

1. Hakikat Ötesi (Post Truth) Kavramı

Oxford sözlüğünün 2016'da "yılın kelimesi" olarak seçtiği post-truth (hakikat ötesi), 'Kamuoyunu şekillendirmede nesnel gerçeklerin duygulardan ve kişisel inançlardan daha az etkili olması' şeklinde tanımlanmaktadır (Oxford Languages, 2020). Bu kavram gerçeğin yeniden üretildiği, öznel perspektifin baskın olduğu, bilgiden ziyade inancın ön plana çıktığı, neyin doğru neyin yanlış olduğunun karıştığı bir dönemi simgelemektedir (Schindler, 2020: 16; Cesarino, 2020:2; Yıldırım, 2017: 109). Böyle bir ortamda, yalanlara maruz kalarak algıları yönlendirilen bireyler neye inanacaklarını bilemez duruma gelirken, duygu ve kişisel inançlar, objektif olgulardan daha fazla önem taşımaktadır. Kavram, gerçeklerden ziyade duygusal argümanların daha etkili olduğunu, gerçeklik olarak sunulan olguların mutlak şekilde doğrulanan bilgiler olmadığını işaret etmektedir (Özcan, 2018: 1). Post-truth, hakikat ile yalanın iç içe geçtiği bir dönemi ifade etmektedir.

Post-truth yeni bir kavram olmayıp, geçmişten günümüze değin yalan haber, manipülasyon ve komplo teorilerinin çeşitli amaçlarla kullanıldığı, özellikle politikacıların bu sayede kitleleri yönlendirmeye çalıştıkları görülmüştür. Post-truth kavramı ilk olarak 1992'de ABD'li yazar Steve Tesich tarafından kullanılmıştır. Watergate, İran-Kontra Skandalı ve Körfez Savaşı gibi gelişmelerin ABD halkının hakikatle olan ilişkisini derinden etkilediğini öne süren Tesich'e göre bu gelişmeler ile insanlar hakikat ile kötü haberi aynı kefeye koymaya ve hakikatten çekinmeye başlamıştır. Kavram daha sonra ABD'li yazar ve akademisyen Ralph Keyes'in 2014 yılında yayınlanan 'The Post-Truth Era: Dishonesty and Deception in Contemporary Life' başlıklı kitabında detaylı olarak ele alınmıştır. Tesich gibi Keyes de resmi otoritelerce söylenen yalanların toplumu ahlaki olarak hissizleştirdiğinden bahsetmiş ve günümüzde yalan söylemenin sıradanlaştığını, kolaylaştığını ve insanların açığa çıkan yalanlar karşısında giderek daha duyarsız hale geldiklerini ifade etmiştir (Schackmuth, 2018: 13; Şahin, 2018:152; Toktay, 2019: 44; Araujo, 2019: 1). Özellikle 2016 yılındaki ABD başkanlık seçimleri

sırasında Başkan Trump'ın seçim kampanyasında kullandığı söylemlerin inandırıcılığı ve doğruluğu ve İngiltere'deki Brexit referandumu süreçlerinde ortaya çıkan gerçeklikten kopuk tartışmalar, 'post-truth' kavramının yeniden tartışılmasına neden olmuştur. Günümüzde teknolojik olanakların da artmasıyla birlikte kitle iletişim araçlarının çeşitlenmesi, kavramın yaygınlık kazanmasına neden olurken, rasyonalitenin ortadan kalkarak duyguların ve inançların baskın hale gelmesiyle birlikte, hakikat önemini yitirmeye başlamıştır (Martens vd.2018: 8; Atmaca, 2016:110).

Hakikat ile yalan arasındaki sınırların ortadan kalktığı, duyguların ve inançların gerçeklerden daha çok itibar gördüğü bir dönemi ifade eden post-truth çağı, kitlelerin doğru bilgiye ulaşmasında önemli bir engel olduğu, bireylerin algılarının manipüle edilerek, yönlendirilmesinde özellikle sosyal medya araçlarının önemli rol oynadığı görülmektedir.

1.1. Post Truth ve Sosyal Medya

Castell'in (2008) teknolojik paradigma olarak adlandırdığı ve içinde bulunduğumuz dönemi nitelendiren dijital çağda, (Aktaran; Köseoğlu ve Al, 2013) internetin günlük hayatımızdaki yerinin artmasıyla birlikte sosyal ağlar da hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Fuchs'a göre (2011), sosyal paylaşım ağları kullanıcıların kendi networklerini oluşturmalarına, bağlantıda oldukları kişilerle iletişim kurabilmelerine ve kişisel bilgilerinin olduğu profillerini oluşturup paylaşabilmelerine imkan tanıyan web tabanlı platformlardır (Aktaran; Uluç ve Yarcı, 2017). Sosyal medya platformları bireylerin yaşamını kolaylaştırırken, özgür bir ortam oluşmasına imkan tanınması nedeniyle de alternatif medya görevini görmektedir (Babacan, 2016).

"Kullanıcıların kolay ve özgürce içerik üretebildikleri, hızlıca paylaşabildikleri ve geniş kitlelere ulaşabildikleri çevrimiçi platformlar" (Bostancı, 2019: 22) olarak tanımlanan sosyal medya, iletişim biçimlerimizde devrim niteliği taşıyan gelişmelerin yaşanmasına yol açmış, bu dönüşümlerin en büyüğü habercilik alanında yaşanmıştır. Habercilik faaliyetleri yeni medyanın sunduğu olanaklardan yararlanılarak yapılmaya başlanmış, okuyucu/izleyicinin pasif konumdan çıkarak, geri bildirimde bulunmasına olanak tanıyan bir yapıya dönüşmesine yol açmıştır (Kırık ve Taşkiran, 2016). Haber, sadece profesyonel kişi ve kurumlar tarafından değil, haber değeri taşıyan bilgiye sahip olan herkes tarafından aktarılmaya başlanmıştır. Yurttaş gazeteciliği olarak literatürde yerini almış olan kavram, sosyal ağlar ile birlikte hiç görülmemiş bir ivme kazanmıştır. Kurt (2014)'a göre; bir internet ağına bağlanabilen herkes aynı zamanda gazetecilik pratiğini yerine getirme gücüne de sahip olmuştur. Bunun yanı sıra profesyonel gazeteciler için sosyal medya, hem haberlerin okuyucu/izleyici ile paylaşıldığı bir meca olurken, hem de habere ulaşmayı sağlayan bir kaynak haline gelmiştir. Gazeteciler kendileri tanıklık etmedikleri ya da birebir haber kaynaklarından edinemedikleri ve haber değeri taşıyan pek çok bilgiye sosyal medya kullanıcıları sayesinde ulaşmakta-

dırlar (Sine ve Sarı, 2018). Kullanıcının bu denli merkezde olduğu bir mecra olan sosyal medyada hem kullanıcı türevli içerik hızla artmakta, hem de kullanıcı istediği enformasyona kolaylıkla ulaşmaktadır. Sosyal medya, tek merkezden geniş bir kitleye, tek taraflı içerik akışını değiştirerek, birçok kullanıcıdan diğer birçok kullanıcıya çift taraflı bir iletişim sürecini mümkün kılmaktadır (Jensen ve Helles, 2017: 17). Sosyal medya, kullanıcılarına kendi bireysel medyalarını yaratma ve diğerleriyle paylaşma olanağı vermektedir.

İnternetin ve sosyal mecraların günlük hayatımızda büyük yer edinmesi avantajlar yanında bir takım dezavantajların da ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu dezavantajların arasında dezenformasyonun yaygınlaşması ön sıralarda yer alırken, bu durum sosyal medya platformlarında bilgi kirliliğinin yaşanmasına neden olmaktadır (Turan, 2015). İçerik üretiminin profesyonel kişilerce yapıldığı ve üretilen içeriklerin çeşitli mekanizmalar tarafından denetlendiği bir yapıdan, milyonlarca kullanıcının içerik ürettiği ve dağıttığı, büyük oranda denetimsiz olan bir ortama geçiş düşünüldüğünde ortaya çıkabilecek olası sorunlar kestirilebilir. Birçok kaynaktan gelen haber akışı sonucu kullanıcılar kendi kontrolleri dışında da habere maruz kalmaktadır (Park ve Kaye, 2020). Kaynak ile hedef kitlenin yer değiştirmesi, hedef kitlenin içerik üreticisi olması, başkalarının ürettiği içeriklerin her sosyal ağ kullanıcısı tarafından yayılması ve değiştirilebilmesi gibi imkanlar habercilik faaliyetinde önemli değişiklikler meydana getirmiş ve gerçeklik algısının da sorgulanmasına sebep olmuşlardır. Kavaklı'ya (2019) göre, yalan ve sahte haberler sosyal medya vesilesiyle daha çok oluşturulup, daha hızlı yayılırken kitleleri yanlış yönlendirmektedir. Yeni medyadaki sahte haber sorunu, tüm dünyada haber ve bilgi güvenilirliğinin en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. Sahte haberler ve yanlış bilgi, sosyal medyada kısa sürede geniş kitlelere ulaşmakta, haber medyasının doğru, tarafsız bilgilendirme misyonu arka plana itilerek, insanların kanaatlerini ve davranışlarını etkileyen aldatıcı enformasyonun yayılmasına yol açmaktadır (Ulaş ve Yeşil, 2020: 945). Sahte haberlerin ve yanlış bilgilerin sürekli olarak dolaşıma sokulması sosyal medyayı dezenformasyon ortamına dönüştürmektedir. Hatta dezenformatik içeriklerin insanların algılarını belirli çıkarlar doğrultusunda yönlendirmek amacıyla kullanıldığını söylemek mümkündür.

Doruk'un (2018:151) ifadesiyle "Sosyal medyada yalan haberlerin, doğrulanmamış bilgilerin, kullanıcı kaynaklı içeriklerin paylaşılması, içeriklerde yanıltıcı görsel unsurların kullanılması ve hiçbir kontrol mekanizmasına tabi olmaksızın çok hızlı yayılması önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır". 'Katılımcı kültür' ve 'kullanıcı türevli içerik' kavramlarının hayatımıza girmesine neden olan yeni medya mecraları, katılımcıların belirsizliği ve kullanıcının denetimsiz içerik üretmesine imkan tanınması nedeniyle hakikat olgusunun zedelenmesine yol açmaktadır (Ünal ve Taylan, 2017). Sosyal medya platformlarında dezenformasyon öyle bir hal almıştır ki, artık sosyal

medya uygulamalarını yaratan şirketler kendi platformlarındaki dezenformasyonla mücadele edebilmek için, departmanlar kurmakta ya da bazı iş birlikleri yapmaktadırlar. Örneğin Facebook şirketi, Facebook ve kendi bünyesindeki Instagram'daki doğru olan içeriklerin teyidi için haber ajansı Reuters ile bir iş birliği yapmaktadır.² Bu amaçla yalan haberle mücadelede geniş kapsamlı bir ağ oluşturma hedefiyle First Draft Network (firstdraftnetworks.com) kurulmuş ve bünyesine Twitter, Facebook, Washington Post, CNN, AFP, Reuters gibi dev kuruluşları katmış, bununla beraber Google ise 2017'de 48 ülkede haber ve makaleleri doğrulama hizmeti vermeye başlamıştır (Ünal ve Taylan, 2017).

Kamuoyunun gerçek olmayan haberler aracılığıyla manipüle edilmesi, çağdaş dijital toplumun karşı karşıya olduğu kritik bir konu olarak ortaya çıkmaktadır (Bradshaw ve Howard, 2018: 23). Bu bağlamda, kasıtlı olarak aldatma amacı güden güvenilir olmayan bilgiler, post-truth çağın en mühim konusu olarak gündemdedir (Frangonikolopoulos ve Poulakidakos, 2018: 66). Özellikle de bu bilgilerin çok çabuk şekilde yayılıyor olması ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Bu haberlerin yayılımını hızlandıran ve post-truth dönemi şekillendiren en önemli unsur başta internet olmak üzere kitle iletişim araçlarıdır. İnternet kullanımı aracılığı ile kullanıcı odaklı içeriğin yükselişi, doğru olmayan bilgilerin yaygınlaşması için bir ortam sağlamıştır. Sosyal medyayla birlikte iletişim sürecindeki her bireyin haber kaynağı haline dönüşmesi, karşılaşılan her bilginin çabuk yayılmasına sebep olmaktadır. Bu durum ise yanlış bilgilendirme ve yalan haberlerin önünü açmaktadır (Özkan, 2019: 72; Eroğlu ve Çakmak, 2020: 308). Sosyal medyanın başkalarıyla hızlı bir şekilde etkileşim kurmasına izin veren yapısı, sahte haberlerin daha çabuk dolaşıma girerek etkisinin artmasına sebep olmuş, böylece medya aracılığıyla yapılan dezenformasyon yeni bir boyut kazanmıştır (Ulaş, 2020: 276; Çömlekçi ve Başol, 2019: 58).

Kriz dönemleri, yanlış bilginin daha çok üretildiği ve daha hızlı yayıldığı dönemler olarak göze çarpmaktadır (Kazaz ve Akyüz, 2019: 37). Küresel salgın sürecinin yarattığı sosyal uzaklaşma ve kısmi karantina gibi durumlar ise sosyal medyayı en çok tercih edilen iletişim ortamına dönüştürmüştür. Bu süreçte dünyada ve Türkiye'de sosyal medya kullanım oranlarının arttığı görülmektedir. Bireylerin kriz dönemlerinde bilgiye olan ihtiyacının artması, beraberinde yanlış bilgi sorununu da getirmekte, özellikle sosyal medyada dolaşıma giren sahte haberler, tafisi zor sonuçlara yol açabilmektedir. Sosyal medyada yalan/yanlış bilgilerin dolaşıma sokulması özellikle toplumsal olaylarda ve kriz anlarında zirve yapmaktadır. Bu durum sosyal medyadaki dezenformasyonun artarak, olumsuz sonuçlar doğurmasına yol açabilmektedir. Özellikle Covid-19 pandemisi sürecinde bu sorunun ciddi boyutlara ulaştığı, sahte haberle-

² URL-1

rin Facebook, Twitter gibi sosyal ağlarda ve Whatsapp gruplarında dolaşıma sokulduğu görülmüştür. Bu durum özellikle Covid-19 pandemisi gibi hassas süreçlerde güven sorununun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Uzmanların bazı konulardaki tutarsız açıklamaları ve genel olarak tüm dünyada gözlenen panik havası internette yayılan her türlü bilgiye karşı bir güvensizlik doğurmuştur. Sosyal medyanın kendi yapısından kaynaklanan yanlış bilginin kısa sürede çok geniş kitlelere ulaşabilir olma özelliği, benzer şekilde habere karşı güven kaybının oluşmasına yol açabilmektedir.

2. Küresel Salgın Olarak Covid 19 ve Post Truth

Dünya tarihinde yaşanan en büyük küresel salgınlardan biri olarak nitelendirilen Covid-19, tüm ülkeleri derinden etkileyerek, sağlık sorunları dışında sosyal, ekonomik ve siyasi açılardan birtakım dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Covid-19'un benzer pandemi örnekleri ile kıyaslandığında çok hızlı yayılma ve kitlesel insan kayıplarına yol açması nedeniyle, ulaşımdan iletişime; ekonomiden siyasete, sosyal hayattan, bireysel hak ve özgürlüklere, kamusal hizmetlerden, küreselleşme paradigmasına kadar tüm alanlarda köklü değişimlere yol açacağı tahmin edilmektedir. Küresel ölçekte yaşamı durduran niteliği göz önüne alındığında Covid-19, siyasi, sosyal ve ekonomik açılardan ortaya çıkardığı sonuçlar ile küresel bir tehdit olarak görülmektedir. Davranışlarımız, aile ilişkilerimiz, dünyaya bakış açımız pandemiden etkilenirken, bu dönüşüm önümüzdeki süreçte yeni davranış şekillerinin oluşmasına yol açacaktır. Pandemi sonrasında sosyo-kültürel yaşam, koşullara uygun olarak yeniden oluşacak, kontrollü sosyal yaşam, gündelik yaşamın kendisi olacaktır.

Pandemi süreci iletişim alışkanlıklarımızda da dönüşüme yol açarken, dijital iletişim günlük yaşamımızın hemen her alanında etkili olmaya başlamıştır. Bu gelişmeden medya sektörü de kendisine düşen payı almış, özellikle sosyal medya araçlarının kullanımı tüm dünyada artış göstermiştir. Sosyal yaşamın olmazsa olmaz bir gerçeği olan iletişimin önemi Covid-19 pandemi sürecinde ön plana çıkarken, zorunlu izolasyon nedeniyle zamanlarının büyük bölümünü evde geçiren bireyler için sosyal medya platformları sığınacak liman durumuna gelmiştir. Teknolojinin hızlı gelişimi karşısında geleneksel medya mecraları ikinci planda kalırken, günümüzde yerini internet ve dijital tabanlı yeni medyaya bırakmıştır. Covid-19 pandemisi süreci ile dijitalizasyonun bir denemesini yaşayan toplumlar geleceğin dünyasında da reel hayatın dijitalleşeceğini bu pandemi ile görmüştür. Bu sürecin pandeminin sona ermesinden sonra da yaşamın hemen her alanında etkisini göstereceğini öngörmek mümkündür.

Covid-19 pandemisinde olduğu gibi salgın dönemlerinde hastalıkla mücadele kadar, iletişimi yönetmek de büyük önem taşımaktadır. İnternet teknolojisindeki gelişmelere paralel olarak sosyal medyanın kullanımı giderek yaygınlaşırken, doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmak bir o kadar zor bir hal almıştır. Asıl görevi halkı doğru bilgilendirmek olan medya kuruluşlarının bu misyonundan giderek uzaklaşarak ticari kay-

gılarla hareket etmeleri neticesinde, haber satılmak için üretilen bir meta haline dönüşmüştür. Bunun sonucunda haberler dezenformasyona uğramakta, kamuoyunun yanlış bilgilendirilmesi sorunu ön plana çıkmaktadır.

Tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını, sahte haber sorununa yeni bir boyut kazandırmış, pandemi döneminde ortaya çıkan yanlış bilgiler tıpkı virüs gibi yayılarak, Dünya Sağlık Örgütü'nün 'infodemi' olarak nitelendirdiği bir yanlış bilgi salgının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Örgüt, Infodemi kavramını, "salgın sırasında ortaya çıkan bazıları doğru, bazıları ise yanlış olan, virüs gibi hızlı bir şekilde yayılan ve sağlık organizasyonu karmaşık hale getiren büyük bilgi birikimi" olarak açıklamaktadır (who.int)³. Doğası gereği eğitici olmaktan çok, son yıllarda sansasyonel içeriklere önem veren medya kuruluşları, pandemi sürecinde de hastalığın nasıl ortaya çıktığı, bulaşma yolları, salgından nasıl korunacağı konularında bilimsel içerikli haberlere daha az yer vermektedir. Günümüzde birçok ülkede medyanın halkı eğitmek için bir araç değil, bir kar kaynağı olduğu kabul edilmektedir (Pastreich,2020: 3). Medya kuruluşlarının pandemi sürecinde olduğu gibi yanlış bilgi salgınına karşı bir panzehir görevi üstlenmesi beklenirken, bu misyonundan uzaklaştığı göze çarpmaktadır.

Covid-19 salgını döneminde insanların önlem almamasına ya da aşırı önlemlere başvurmasına, yanlış korunma ve tedavi yöntemleri uygulamasına, kamu otoritelerine güvenin sarsılmasına neden olan sahte haberler, yanlış bilgi salgınına neden olmuştur. Kullanıcı kaynaklı içerik üretimi haber alanında da artmış ancak teknik imkanlara sahip olan bu kullanıcıların gazetecilik pratikleri hakkında bilgi sahibi olmaması, içeriklerin kontrolsüzce üretilmesi ve yayılmasına yol açmıştır (Kocabay Şener, 2018: 362).

Özellikle post-truth dönemde algı yönetiminin yapılması için bilinçli olarak yayınlanan bilgiler yayılabilmekte ve sosyal medya trolleri toplumsal kaos ve panik oluşturmaktadır (Kırık ve Özkoçak, 2020: 149). Covid-19 pandemi sürecinde de gerek ülkemizde gerekse başka ülkelerde çok sayıda gerçek dışı bilgiler ve komplo teorileri üretildiği görülmektedir.

Örneğin Türkiye'nin tanınmış doktorların bazılarının da koronavirüs konusundaki açıklamaları doğruluğu kanıtlanamayan iddialar boyutunda kalmıştır. Bu iddialardan bir tanesi Türklerin genetik yapıları dolayısıyla bu virüse karşı daha dirençli oldukları yönündeyken (Yeniçağ Gazetesi, 2020)⁴ bir diğeri, kelle paça yiyerek bağışıklık sistemimizi çok güçlendireceğimiz ve böylece bu hastalığa karşı korunacağımız yönündeydi (Hürriyet Gazetesi 2020)⁵. Oysaki gribe ve virüslere karşı direnç sağladığına inanılan bu yemek hakkında Dünya Sağlık Örgütü'nün resmi bir araştırması bu-

³ URL-2

⁴ URL-3

⁵ URL-2

lanmamaktadır. Genetik yapılarımız sebebiyle hastalığa yakalanmayacağımız iddiası ise hastalığa yakalanıp yaşamını yitiren Türk bireylerden sonra gündemden düşmüştür. Türkiye’de şahit olduğumuz bir başka haber de yine medyatik bir doktorun, çocuklara bu virüsün bulaşmayacağı iddiası üzerine kurgulanmıştır. Hatta bu sebeple okulların tatil edilmemesi gerektiğine kadar tartışmalar yapılmıştır. Daha sonrasında virüsün çocuklara da bulaşabildiği hatta dünyada 12-18 yaş arası bazı vakalarda çocukların da yaşamını yitirebildiği görülmüştür. Doğruluğu konusunda kesin bir delil olmadan yayılan spekülasyon haberlere örnek olarak bu hastalığın sadece yaşlıları etkilediği ve sadece onlar için ölümcül olabildiği haberleri de hatırlanabilmektedir (Devlin, 2020). Başka bir uydurma haberde, yeni koronavirüsün (Covid-19) akciğere inmeden önce dört gün boğazda kaldığı ve bu sürede tuz, sıcak su ve sirkeyle gargara yaparak virüse müdahale edilebildiği öne sürülmüştür. Fakat koronavirüsün dört gün boğazda kaldığına ilişkin bir bulguya rastlanmadığı, önerilen sirke, sıcak su ve tuzun virüsün neden olduğu Covid-19 ile mücadelede etkili olduğuna ilişkin bilimsel çalışmanın olmadığı ortaya çıkmıştır.

Uydurma türündeki bir iddiada ise, ünlü futbolcu Cristiano Ronaldo’nun yeni koronavirüs sebebiyle otellerini hastaneye çevirdiği haberi sosyal medyada sıkça paylaşılmıştır. Ronaldo’nun sosyal medya hesaplarına bakıldığında, futbolcunun böyle bir açıklama yapmadığı görülmüştür. Futbolcu, izolasyon süreci hakkında kamuoyunu bilgilendirmiş fakat ancak otellerin hastaneye dönüştürülmesiyle ilgili bir paylaşımda bulunmamıştır. Uydurma türündeki son haber ise yeni koronavirüsün asfaltta dokuz gün boyunca canlı kaldığı iddiasıdır. Sosyal medyada paylaşılan bu iddiaya göre Milanolu bir doktor, yeni koronavirüsün asfaltta dokuz güne kadar yaşayabilmesinden dolayı, dışarıda hep aynı ayakkabının kullanılması ve sonra bu ayakkabının dışarıda bırakılması gerektiğini söylemiştir. 17 Mart 2020’de paylaşılan gönderi, 59 kez paylaşılmıştır. İddiayla ilişkili olarak Milano’dan bir doktorun koronavirüsle ilgili söylediği herhangi bir tavsiyenin olmadığı görülmüştür. Ayrıca bazı İtalyan kaynakları da virüsün giysi ve asfalt gibi yüzeylerden bulaşma riskinin oldukça düşük olduğunu ifade etmiştir. Aynı iddia, İtalya’da WhatsApp üzerinden sesli mesaj olarak da dolaşıma girmiştir.

Sağlık Bakanlığı bünyesinde kurulan Koronavirüs Bilim Kurulu üyelerinin vakanın çıktığı dönemde çok fazla basında yer alıp açıklama yapmamalarının ve uzman olmayan kişilerin açıklamalarına medyada daha çok yer verilmesi bilgi kirliliğine yol açarak, gerçek dışı enformasyonunu dolaşıma sokulmasına zemin hazırlamıştır.

SONUÇ

İnternet teknolojisindeki gelişmeyle birlikte yeni medyanın geleneksel medyaya göre daha fazla kullanım alanı bulması ile gerçek dışı haberlerin daha hızlı yayıldığı, bunun sonucu olarak da hakikatin değersizleştiği post-truth (hakikat ötesi) dönemine

girildiği görülmektedir. Pandemi sürecinde sağlık tedbirleri gereği nüfusun büyük çoğunluğunun evde kalması ile birlikte insanlar dijital mecralarda daha fazla vakit geçirmeye başlamış, bunun sonucu olarak da daha fazla sayıda gerçek dışı enformasyon dolaşıma girerek, geniş kitlelerle paylaşılmaya başlanmıştır.

Kitleleri yalan haberlere karşı korumak ve sahte enformasyonla mücadele etmek amacıyla son yıllarda tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de çeşitli doğrulama platformlarının (teyit.org gibi) kurulmaya başlandığı görülmektedir. Özellikle sosyal medyada yer alan şüpheli içerikleri analiz ederek doğruluğunu/yanlışlığını analiz eden bu oluşumların sayısının artması önem taşımaktadır. Bu bağlamda devlet bünyesinde dezenformasyonu önlemeye ya da en azından azaltmaya yönelik bir “Dezenformasyonla Mücadele Birimi” kurulabilir. Bu birim sosyal medya ve doğrulama platformları ile anlaşarak işbirliği içerisinde çalışmalarını yürütebilir. Özellikle içinde bulunduğumuz pandemi gibi olağanüstü zamanlarda bu tarz organizasyonların ne kadar gerekli ve önemli olduğu anlaşılmıştır.

Yalan haberle başa çıkma noktasında dezenformasyona karşı farkındalığı artırma noktasında farkındalık yaratacak eğitim programlarının düzenlenmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda dijital okuryazarlık ve özellikle yeni medya okuryazarlığı eğitimine ağırlık verilmesi kritik önemdedir. Küçük yaştaki çocuklardan başlayarak her yaş grubuna ve toplumsal statüye sahip bireylere bu eğitimlerin verilerek dijital becerilerin kazandırılması şarttır. Buna yönelik kamu kurumlarının öncülüğünde konuyla ilgili paydaşları da işin içine katarak toplumsal bir politikanın belirlenmesi ve uygulanmaya konulması gerekmektedir.

Kaynakça

- Araujo, S. F. (2019). Truth, half-truth, and post-truth: Lessons from William James. *Journal of Constructivist Psychology*, 1, 13.
- Atmaca, A. Ö. (2016). ABD'nin hakikat ötesi başkanı: Donald Trump. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 47, 105-111.
- Babacan, M. E. (2016). Sosyal medya kullanım alanları ve bağımlılık ilişkisi. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 3(1), 7-28.
- Bostancı, M. (2019). *Sosyal medya dün bugün yarın*. Palet.
- Bradshaw, S. and Howard, P.N. (2018). The global organization of social media disinformation campaigns. *Journal of International Affairs*, 71 (15), 23-32.
- Cesarino, L. (2020). What the Brazilian 2018 elections tell us about post-truth in the neoliberal-digital era. Hot Spots, *Fieldsights*, <https://culanth.org/fieldsights/what-the-brazilian-2018-elections-tell-us-about-post-truth-in-the-neoliberal-digital-era>

- Çömlekçi, M. F. ve Başol, O. (2019). Sosyal medya haberlerine güven ve kullanıcı teyit alışkanlıkları üzerine bir inceleme, *İleti-ş-im*, 30, 56-77.
- Devlin H. (2020), Can a face mask protect me from coronavirus? Covid 19 myths busted. *Guardian*, www.guardian.com
- Doruk Şahin, Ö. (2018). Hakikat ötesi (post-truth) dönemde doğrulama platformları: Teyit.org örneği. *Dönüşen Dünyada İletişimin Rolü Uluslararası Sempozyum Bildiriler Kitabı*, 15-16 Mart 2018 (151-163), KKTC.
- Eroğlu, Ş. ve Çakmak, T. (2020). Post-truth dönemini anlamak: Hacettepe üniversitesi bilgi ve belge yönetimi bölümü öğrencilerinin yeni medya araçları kapsamında bilgi bozuklukları ve doğrulama algılarının değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39, 307-325.
- Frangonikolopoulos, C. and Poulakidakos, S. (2018). Regimes of truth in the communication and reporting of the European Union post-truth, post-propaganda or just propaganda?. *Journal of Media Critiques [JMC]*, 3 (12), 59-76.
- Güvenç, M. (2019). Martin Crimp'in attempts on her life oyununda (post-truth) hakikatin değersizleşmesi okuması. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7 (19), 1-13.
- Jensen, K. B. and Helles, R. (2017). Speaking into the system: Social media and manyto-one communication. *European Journal of Communication*, 32(1), 16-25.
- Kavaklı, N. (2019). Yalan haberle mücadele ve internet teyit/doğrulama platformları. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1), 663-682.
- Kavaklı, N. (2019). Üniversite öğrencilerinin arasında internet teyit/ doğrulama platformlarının kullanımı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(69), 398 - 411.
- Kırık, A. M., ve Taşkıran, İ. (2016). Gazetecilerin sosyal medyayı haber kaynağı olarak kullanımı: Medya profesyonellerinin bakış açısını tespit etmeye yönelik bir araştırma. *Intermedia International e-Journal*, 3(4), 213-241.
- Kırık, A. M. ve Özkoçak, V. (2020). Yeni dünya düzeni bağlamında sosyal medya ve yeni koronavirüs (Covid-19) pandemisi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 45, 133-154.
- Kırık, A. M. ve Sönmez, M. (2017). İletişim ve mutluluk ilişkisinin incelenmesi. *İnif E-Dergi*, 2(1), 15-26.
- Kızıldağ, H. (2020). WhatsApp'ta yayılan Covid-19 mesajları zincir mektupların yeni ve farklı bir biçimi olabilir mi?. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 667-678
- Kocabay Şener, N. (2018). Doğruluk kontrol merkezi" ve "yalan haber" kavramlarına ilişkin içeriklerin medyada yansımalarının araştırılması. *Akdeniz Üniversitesi İle-*

- tişim *Fakültesi Dergisi*, 29, 355-373. DOI: 10.31123/akil.454397
- Köseoğlu, Y. ve Al, H. (2013). Bir Siyasal Propaganda Aracı Olarak Sosyal Medya. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(3), 103-125
- Kurt, H. (2014). Gazetecilik pratiği ve sosyal medya. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 13(4), 821-835.
- Martens, B., Aguiar, L., Herrera, E. G. and Langer, F. M. (2018). The digital transformation of news media and the rise of disinformation and fake news - An economic perspective. *Digital Economy Working Paper 2018-02*, JRC Technical Reports.
- Oxford Languages (2020). Word of the year 2016. Oxford University Press, Available online: <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2016/>, Erişim Tarihi: 24.04.2020.
- Park, C. S., & Kaye, B. K. (2020). What's this? Incidental exposure to news on social media, news-finds-me perception, news efficacy, and news consumption. *Mass Communication and Society*, 23(2), 157-180. DOI: 10.1080/15205436.2019.1702216
- Özcan, M. (2018). Öznenin ölümü: Post-truth çağında güvenlik ve Türkiye. *İnsamer*, 1-12.
- Özkan, Ö. (2019). hakikat sonrası çağda medyada gerçeklik: Maya takvimi söylentisinin medyada sunumu. *Selçuk İletişim*, 12 (1), 64-91.
- Sarioğlu, E. (2020). Yalan haber, "post-truth" kavramı ve medya üçlemesi: Geçmişten günümüze gündem belirleyen örnekler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9 (1), 377-397.
- Schindler, S. (2020). The task of critique in times of post-truth politics. *Review of International Studies*, 1-19.
- Schackmuth, A. (2018). *Extremism, fake news and hate: effects of social media in the post-truth era*. [College of Liberal Arts & Social Sciences Theses and Dissertations], DePaul University.
- Pastreich, E.(2020, Mart 16). The global media and Covid-19. *Foreign Policy in Focus*. (Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2020) <https://fpif.org/the-global-media-and-covid-19/>
- Sine, R., ve Sarı, G. (2018). Profesyonel gazetecilerin gözünden sosyal medya ve habercilik ilişkisi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 30, 364 -384.
- Toktay, Y. (2019). *Sosyal medyada dezenformasyon, manipülasyon ve propaganda etkisi: Zeytin dalı hareketi örneği*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turan, C. (2015). Açıklığın yanılması: Dezenformasyon çağımızın kitle imha silahı

mi?. *Akademik Bilişim Konferansı*. Yayın No: 4286280.

Ulaş, M. ve Yeşil A. (2020). Batı dijital medyasının Türkiye'ye yönelik algı manipülasyonu: koronavirüs haberleri üzerine ampirik bir araştırma. *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(2), 939-963.

Ulaş, S. (2020). Marka iletişimde sosyal medya ve çevrimiçi etkileşim (online engagement) ilişkisi: Limasol Türk kooperatif bankası örneği, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 274-285.

Uluç, G., ve Yarcı, A. (2017). Sosyal medya kültürü. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 52, 88-102.

Uluç, G. ve Küngerü, A. (2018). Yeni gerçek-ötesi dönem (post-truth): Birleşik Krallık tabloid gazetelerde brexit referandumu incelemesi. *Route Educational and Social Science Journal*, 5(1), 1134-1152.

Ünal, R., ve Taylan, A. (2017). Sağlık iletişimde yalan haber - yanlış enformasyon sorunu ve doğrulama platformları. *Atatürk İletişim Dergisi*, 14, 81 100.

Yıldırım, Y. (2017). Post-truth döneminde Epikuros'ta mutluluk ve dostluk kavramlarını yeniden düşünmek, *Fiscaoeconomia*, 1(3), 108-125.

İnternet Kaynakları:

URL -1: "Amerikaninsesi.com". *Facebook İçerik Doğrulamak İçin Reuters'la Anlaştı*. Amerikanın Sesi: www.amerikaninsesi.com (Erişim Tarihi: 12 Şubat 2020).

URL-2: Hürriyet Gazetesi, (2020). Canan Karatay'ın Açıklaması Ortalığı Karıştırdı! Sadece Kelle Paça Virüsten Korumaz, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sadece-kelle-paca-virustenkorumaz-41454556> (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2020).

URL-3: Yeniçağ Gazetesi, (2020), Oytun Erbaş: "Coronavirüs Türklere Bulaşmıyor", <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/oytun-erbas-corona-virus-turklere-bulasmiyor-270766h.htm> (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2020).

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Sanat ve İletişim Bağlamında Aydın Ayan'ın Sanat
Görüşü ve Eserlerinin Çözümlemeleri

Aydın Ayan's View of Art and Analysis of His
Works in the Context of Art and Communication

Elif AKDOĞANOĞLU*

Gonca YAYAN**

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Akdoğanoglu, E. ve Yayan, G. (2021). Sanat ve iletişim bağlamında Aydın Ayan'ın sanat görüşü ve eserlerinin çözümlemeleri. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 465-490.

Akdoğanoglu, E. & Yayan, G. (2021). Aydın Ayan's view of art and analysis of his works in the context of art and communication. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 465-490.

doi 10.29228/kesit.51640

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 03.06.2021
Kabul/ Accepted/ Принимать: 14.09.2021
Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена
Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это
произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Gazi Üniversitesi, akdoganoglu.elif@gmail.com

**Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, yayangonca@gmail.com

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Sanat ve İletişim Bağlamında Aydın Ayan'ın Sanat Görüşü ve
Eserlerinin Çözümlemeleri¹

*Aydın Ayan's View of Art and Analysis of His Works in the Context of Art
and Communication*

Elif AKDOĞANOĞLU

Doç. Dr. Gonca YAYAN

Öz: İnsanların sanat yoluyla kurduğu ilk iletişimin, yazının icadından önceki devirlerde bulunan mağara resimleri ya da küçük heykeller ile olduğu düşünülmektedir. İnsanlığın bilinen tarihlerinden bu yana sanat aracılığı ile bilgi, düşünce, inanç, tarih ve kültür gibi pek çok aktarımlar söz konusu olmuştur. Günümüzde de bilgi ve teknolojinin yanında sanat halen iletişimde önemli bir araç olma özelliğini devam ettirmektedir. Sanatçılar, eserleriyle yaşadıkları toplumdaki olaylara bakış açıları, iç dünyalarındaki duygu ve düşüncelerinin aktarımı, kültür gibi pek çok konuda iletişimin sağlanmasına katkı sağlamaktadır. Bu katkılar aslında, sanat eserini başlı başına bir iletişim aracı haline getirmektedir. Bugün de çağdaş Türk resim sanatında pek çok sanatçımız bu iletişim dilini eserlerinde başarılı bir şekilde kullanmaktadırlar. Aydın Ayan, eserleriyle kurduğu iletişimde toplumsal bağlamda eleştirel gerçekçi olarak tanımlanan değerli sanatçımızdır. Bu çalışmada sanatçının eserlerinde kullandığı imge, sembol, renk ile kompozisyonları nitelikleri bakımından incelenmeye çalışılmış olup nitel araştırma modeli içerisindeki literatür tarama ve eser inceleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda, eserlerinde kullandığı renk, sembol ve imgelerin sanatçının eleştirel gerçekçi temalarını güçlendirici bir nitelikte olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sanat, iletişim, eleştirel gerçekçilik, sembol, Aydın Ayan.

¹ "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir. Sorumlu Yazar: Elif AKDOĞANOĞLU

Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article. Corresponding Author: Elif AKDOĞANOĞLU

Abstract: It's thought that the first communication of people with art was with cave paintings or small sculptures found in the periods before the invention of writing. Since the known history of humanity, there have been many transfers of knowledge, thought, belief, history and culture through art. Today, besides information and technology, art still continues to be an important tool in communication. With their works, artists contribute to communication in many subjects such as their perspectives on events in the society they live in, the transfer of their feelings and thoughts in their inner world, and culture. These transfers, in fact, turn a work of art into a communication tool. Today, many of our artists in contemporary Turkish painting successfully use this communication language in their works. Aydın Ayan is one of our valuable artists who is defined as critical realist within the social context with the communication he established with his works. In this study, the image, symbol, color and composition used by the artist in his works were tried to be examined in terms of their qualities, and the literature scanning and work analysis method within the qualitative research model was used. As a result of the study, it was found that the colors, symbols and images used in his works strengthen the critical realist themes of the artist.

Keywords: Art, communication, symbols, critical realism, Aydın Ayan

GİRİŞ

Sanat en genel tanımıyla hoşça giden biçimlerin ortaya çıkılması ve yaratılma çabasıdır (Ersoy, 2016: 9). Bir şeyin sanat olarak tanımlanmasındaki en temel neden ise sürekli gelişen toplumsal, kültürel ve tarihsel değerleri içerisinde barındırmasıdır (Po-oke ve Grant, 2018: 21).

Aslında sanat, insanlığın ulaştığı belirgin bir ifade biçimi olarak uygarlık tarihinin en başından beri üretilmektedir (Read, 2018: 25). Uygarlık ya da kültür olarak adlandırdığımız entegrasyon sürecine canlı bir şekilde katkı sağlamaktadır (Read, 2018: 14). Çünkü sanat, diyalektik bir faaliyettir; tezi (aklı) ile antitezi (hayal gücüyle) yüzleştirirken içindeki zıtlıkların uzlaştığı yeni bir birlik veya sentezi de geliştirmektedir (Read, 2018: 20). Böylece, toplumsal gelişimin bir yan ürününden ziyade bir toplumun içinden gelen özgün unsurların bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır (Read, 2018: 23). Sanat insanları birbirine bağlarken aynı sanat eserini okuyan ya da izleyen kişiler arasında bir yakınlık, zevklerde birlikteliğin oluşmasına da katkısı söz konusudur (Ersoy, 2016: 58). Bu yönüyle de sanatın amacı; duygu, düşünce ve heyecanlarımızı biçimlendirerek başkalarına ulaştırmaktır (Ersoy, 2016: 12). Sanatçı da içinde yaşadığı

ğı dönemin, mekânın ve toplumun ruhunu yansıtan kutsal kâse içinde; mümkün olduğu ölçüde insanlık deneyiminde yaşadıklarını, bütün bir dünyayı işleyen kişi olmaktadır (Read, 2018: 14).

Türk Dil Kurumu güncel sözlüğünde iletişim; duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, iletişim olarak tanımlanmaktadır (TDK Türkçe Sözlük, 2005: 954). İletişim insanlarla beraber bir toplumun veya kültürün var olmasının koşulu olarak doğup gelişmiştir. İletişimin olmadığı bir dünyada insanoğlunun ve toplumsallaşma sürecinin gerçekleşmeyeceği de aşıkardır (Aydemir, 2010: 7).

Kişiler arası iletişimin insanlık tarihi kadar çok eski olduğu gerçeğinden yola çıkarak elde edilen verilerin ışığında, insanların pek çok farklı yollarla iletişim kurmuş oldukları sonucuna da varılabilir. Kuşkusuz, uygarlıkların oluşabilmesi ve karmaşık toplumsal yapıların sistemleşmesi içinde insanlar arasındaki iletişimin varlığından söz edilebilir.

Sanatçı duygularıyla, dünyayı algılama biçimi, toplumsal olay ve olgulara bakışındaki pek çok mesajı eseri aracılığı ile izleyicilerine sunmaktadır. Çalışmaya konu olan Aydın Ayan (1953-)'ın sanat yaşamında ortaya koyduğu eserlerindeki ortak noktası da toplumsal olayları imgesel mekanlarda sembolik bir dille anlatmış olmasında yatmaktadır.

Toplumumuzun sorunlarını yine bizim kültürümüzle bizim figürlerimizle kurgusal mekanlarda kompozit ederek işleyen Ayan'ın sanatı için Prof. Dr. Özdemir Altan ve Prof. Dr. Devrim Erbil, eleştirel gerçekçilik akımının güçlü bir temsilcisi olarak tanımlamıştır (Ayan vd., 2018: 47, 48).

Sanatçı, "Sır ve Büyülü Gerçek" adlı sergisiyle ilgili olarak Hülya Küpçüoğlu ile yaptığı söyleşide sanata ve topluma dair bakış açısını şu biçimde dile getirmektedir:

"Sanatın nesnesi başından beri insan olmuştur. İnsanın olduğu yerde sanat, sanatın olduğu yerde insan vardır. İnsanlık tarihinde iz bırakmış toplumlar sanat ve uygarlık alanında gelişmiş toplumlardır. Sanatın en önemli özelliklerinden biri de insanın bozulmamış, olumlu yanını öne çıkarması, insandan ve doğadan, yani yaşamdan yanadır" (AA, 2017).

Aydın Ayan'ın Eserlerinde Kullandığı Sembollerin Anlamları

Karga

Karga, genel olarak birçok kültürde uğursuz sayılan ve hepçil beslenebilme yönüyle insanların ekip biçtiği tarla ürünlerine hatta besledikleri hayvanlara bile ortak çıkan, kötü üne sahip bir kuş türüdür (Büyükkol ve Öztütüncü, 2021: 133). Ölümü çağ-

rıştıran kara renkleri, uğursuz olarak nitelenen sesleri ve leşlere olan düşkünlükleri ile kargalar ve kuzgunlar, olumsuz sembolleştirmelerin taşıyıcıları olmuş ve bu olumsuz sembolleştirmeler halk edebiyatı ürünlerinde yer almıştır (Özbaş, 2010: 58).

Güvercin

Güvercin, farklı kültürlerde barışın ve huzurun simgesidir. Tevrat'ta barışı, Hıristiyanlıkta tanrının ruhunu, İslamiyet'te temizliği ve saflığı simgelemektedir (Gezgin, 2019: 96, 97). Bizans eserlerinde güvercin ölümden sonraki dirilişi ve zeytin dalı getiren güvercin yeni yaşamın müjdeleyicisi olarak simgeleşmiştir (Beydiz, 2016: 159). Orta Asya ve Çin'de güvercin, uzun yaşamın simgesi olarak kabul edilmiş, Anadolu inanışlarında kutsal kabul edilerek genel anlamda kadın ile özdeleştirilmiştir. Günümüzde ise barışın, huzurun ve iyi şansın simgesi olarak da görölmektedir. (Beydiz, 2016: 163).

Köpek

Araştırmacılar, köpek ve insan ilişkisinin köpeğin evcilleştirildiği Neolitik döneme kadar gittiğini savunmaktadır (Özbaş, 2018: 70). İnsanın en eski ve en iyi dostu olarak bilinen köpek, sadakatin sembolü olarak görölmüştür. Homeros da destanlarında köpek için insanın en yakın dostu ve koruyucusu olarak bahsetmiştir (Duymuş Florioti, 2014: 48). Anadolu'da köpek kemikleri sıtma tedavisinde kullanılmış (Beydiz, 2016: 234); birçok yörede köpek uluması uğursuzluk kabul edilirken ölümün habercisi olduğuna da inanılmıştır (Duymuş Florioti, 2014: 60).

Ağaç

Ağacın tek başına kullanılması yalnızlığı, kendiyile baş başa kalma durumu, kendisiyle yüzleşme, kendisine odaklanma durumunu çağrıştırmaktadır. Yaşam, ölüm, iyilik, kötölük, bilgelik gibi sembolik anlamlar da ağaca yüklenmiştir (Soğukkuyu, 2020: 45). Ağaç, Türk toplulukları arasında hayatın ve sonsuzluğun timsali olarak görölmüştür. Türk kültüründe ağacın yıllık döngüsü ile insan yaşamı arasında ilişki kurulurken Türklerin yaşadığı her coğrafyada kutlu mekânlarla ağaçlar arasında bir ilişki söz konusu olmuştur. Mabetlerin çevrelerine ve mezarların yanlarına ağaç dikmenin kutsal bir görev olduğuna da inanılmıştır (Arslan, 2014: 61).

Türkler geçmişten günümüze dek ağaca ve ağaç çeşitlerine pek çok manalar yüklemişlerdir. Ağaçların ölümsüzlüğü simgelediğini düşündükleri gibi, kendilerini koruyacağına, bütönlük sağlayacağına, isteklerinin yerine gelmesi için aracı olacağına, ölülerini koruyacağına, bu ve bunun gibi pek çok inanca sahip olarak yaşamış ve ağaca yönelik söz konusu inançlar gelecek nesillere bu şekilde aktarılmıştır (Arslan, 2014: 63).

Kafatası ve İskelet

Kafatasının en çok karşılaşılan sembolik kullanımı ölüm ve yaşam betimlemesidir. Tarih boyunca kafatasları ölümün sembolü olarak resim sanatında yer almıştır.

(Öztürk, 2019: 7). Ölüm ve yaşamın diyalektik sembolü olarak görülen kafatasına olan ilgi neredeyse insanlık tarihinin başlangıcından bu yana devam etmektedir. Batı sanatındaki örneklerinde, insan ve hayvan kafatası ile insan iskeleti, Orta çağdan başlayan ve Barok döneme kadar devam eden süreçte ölümlülüğün ve hiçliğin simgesi olarak kullanılmıştır (Soylu, 2019: 47-51).

Günümüzde ölüm tehlikesini içeren bir sembol olarak da gündelik hayatta karşımıza çıkmaktadır. İskelet de tıpkı kafatası gibi ölümü çağrıştıran, ölümü simgeleyen bir özelliğe sahiptir. (Öztürk, 2019: 144).

Piyon

Satranç oyunundaki en zayıf taş olan piyonun hareket yönü bir defada bir kare olmak üzere her zaman ileridir. Ancak çapraz karede rakibin bir taşı var ise onu alabilmek için çapraz kareye geçerler. Satranç oyununda bu özelliği taşıyan tek taştır. Piyon önündeki karede herhangi bir taşın olması durumunda ilerleyemez. Piyonun ilerleyebilmesi için önündeki karenin açık olması gerekir. Satranç tahtasında bir kişinin sekiz piyonu vardır ve bu piyonlar diğer taşların önüne dizilirler (Sarı, 2019: 181).

Satrançta atın ya da piyonun hareketleri önceden belirlenmiştir. Amaç, oyunun kuralları içinde ancak o oyuna özgü olan düşüncüyü simgeleyen şahın korunması ve diğer rakip şahın mat edilmesidir (Engin, 2017: 172).

Satranç oyunu, bir savaşı temsil etmekte ve piyonlar oyundaki en zayıf taşlar olarak savaştaki piyadelere karşılık gelmektedir (Reyhan, 2019: 63).

Telefon

Telefonun Alexander Graham Bell tarafından 1876'daki icadına dek (Özdemir, 2015: 72), bir mesajın ya da bilginin iletilmesi yalnızca bir aracı ya da ulak yoluyla mümkün olmuştur. Elektriğin keşfi ve telefonun icadıyla iletişim artık elle tutulur bir araca ya da onu taşıyan aracıya ihtiyaç duymadan sağlanabilmektedir. XIX. yüzyılın başlarında icat edilen ve o tarihten günümüze hala hızlı bir gelişim ve değişim sürecine tabi olan telefon, iletişim sektörünün en önemli araçlarından biri olma özelliğini hala sürdürmektedir (Yaşa ve Bozyiğit, 2012: 30).

Koyun

Davranış kalıplarıyla topluluk halinde olmayı ve güce itaati simgelemektedir. İslami olarak ise kurbanın simgesidir. Orta Asya inanışlarında sağ tarafın sembolü bir Akkoyun, sol tarafın sembolü ise Karakoyun olmuş, sağ kısmın ak (beyaz) olması soyululuk ve üstünlük belirtisi olarak görülmüştür (Ögel 2010: akt.; Dizoğlu, 2019: 52). Koyunla ilgili anlatılarda kara koyun efsanesi Anadolu halk hikayelerinde kendine ayrı bir yer bulmuştur. (Eke, 2013: 2).

Urfa yöresinden derlenen Karakoyun efsanesinde Urfa'ya bağlı Yaylabağı Köyüne çadır kuran Türkmen Beyi'nin kızı ile bir çobanın aşklarına konu olmuştur (Sakaoğlu 1970: akt.; Güneş, 2020: 103). Karakoyun etrafındaki bu halk efsanelerine bakıldığında sürü içinde yer alan kara koyunun rolünün özel olarak vurgulandığı da görülmektedir (Güneş, 2020: 107).

Kepenek

Eskimez bir çoban giyeceği olarak tanımlanan kepenek, çobanların omuzlarına aldıkları dikişsiz, kolsuz, keçeden üstlüktür (Keçe Türker, 2012: 83). Kepenek çobanlar tarafından yaz-kış kullanılan yünlü bir kıyafettir. Vücut ısısını sabit tutarak giyen kişinin yaz aylarında serin, kış aylarında ise sıcak hissetmesini sağlar (Gürarlan, 2012: 85).

Koç başı

Türklerde koç başı güç ve kuvvetin bir simgesi olarak düşünülmüş ve özellikle erkeklerin mezar taşlarında süsleme olarak koç başı motifi kullanılmıştır (Rahmani, 2017: 389). Anadolu'da geleneksel üslupta dokunan halı ve kilimlerdeki hâkim damga koçbaşdır (Aksoy, 2012: 38). Kastamonu yöresinde nazardan korunmak amacıyla kurban edilen koç başlarının ahır girişlerine astıkları da bilinmektedir (Öğretici, 2019: 26). Koç başı, bereket, kahramanlık, güç, erkeklik sembolüdür (Sürmeli, 2014: 363).

Ay

Birçok kültürde güzelliğin ve dişiliğin sembolü olan ay büyüyerek küçülerek sürekli yenilendiği için 'canlıdır' ve tükenmez. Ay'ın sürekli olarak ilk biçimine geri dönmesi, sonsuz döngüsellığı yaşamın ritimlerini mükemmel bir biçimde temsil eden bir gök cismi olmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra, ayın Türk kültüründe ve mitolojisinde önemli bir yeri vardır. Göçebe Türkler ayı göğün ve yerin ebedi bekçisi olarak nitelemiştir (Akbalık, 2016: 9). Tarih boyunca farklı kültürlerde ayın evreleri olan yeni ay, yarım ay ve dolunay zamanlarına anlam yüklenerek bu evrelerde düzenli olarak çeşitli ritüeller uygulanmıştır (Erdal, 2018: 199).

Aydın Ayan'ın Eserlerinde Kullandığı Geometrik Sembollerin Anlamları

Daire

Resmin genelindeki en hâkim form olan daire başlangıç ve bitiş noktası olmadığı için genellikle tamamlanmayı, ebediyeti ve kusursuzluğu temsil etmekte; daireyle aynı sembolik ifadenin paydaşı olan küre ise cenneti ya da ruhsal evreni simgelemektedir (Kayalıoğlu, 2021: 163). Çember tüm noktaları merkeze eşit mesafede olan yuvarlak bir şekil olarak gökyüzünü, ilkel özü, zıtların birliğini, mükemmelliği, devamlılığı ve sonsuzluğu simgelemektedir. Bu biçim, aynı zamanda dairesel forma sahip olan tekerlekle de ilişkilidir. Sembolizmde tekerlek; güneşi, yeniden başlamayı, bereketi ve dinamizmi yansıtmaktadır (Wilkinson, 2018: 284: akt.; Kayalıoğlu, 2021: 163).

Piramit

Piramidi oluşturan eleman olan üçgen, geçmiş, şimdi ve geleceği temsil eden üç eşit kenara sahiptir. Aynı zamanda sivri ucunu yukarı ya da aşağı işaret etmesine bağlı olarak erillik ve ateşi ya da dişilik ve suyu da sembolize etmektedir (Çeliklebaş, 2018: 62). Mısır'ın ünlü mezar yapıları olan Piramitler, değişmez evren olgusu ve ebediliğin ifadesi olarak terimsel anlamı ile doğru çizgisini sembolize etmektedirler. Yeryüzü üzerinde görünen piramidal formun yeraltında da devam ettirildiği metaforu, biçimle aktarılmıştır. Mısırlılar için, ölen firavunlarının ruhlarının yükselerek diğer tanrıların yanına, göğe ulaşması inancı, üçgensel hatlarla oluşturulan dağ benzeri piramitlerin aracılığı ile sağlanmıştır (Roth, 2006: 241: akt.; Sağlam, 2020: 254).

Aydın Ayan'ın Eserlerinde Kullandığı Renklerin Anlamları

İnsanların duygu dünyalarını doğrudan etkileyen renkler, resim sanatında sanatçıların iç dünyalarını ya da aktarmak istedikleri duyguları yansıtabilmenin önemli bir aracı olmuştur. Bu başlık altında Aydın Ayan'ın eserlerinde kullanılan belli başlı renkler ise kırmızı, yeşil, sarı, mavi, kahverengi, beyaz ve siyahtır.

Kırmızı

Kırmızı renk ateş, kan ve yangın olarak üç temel unsurla ilişkilendirilmiş olup, şiddetin, sıkıntının, öfkenin ve gerginliğin rengi olmuştur (Kayalıoğlu, 2021: 168). Renk tayfında ışık titreşimi en düşük renktir. Ateş rengi olan kırmızı, cehennem, şeytani olanın rengi olarak da algılanmıştır. Kırmızı bayrak, bunun yanı sıra, başkaldırı ve devrimin de rengi olmuştur (Mazlum, 2011: 131).

Kırmızı renk, bazı toplumlarda ise saltanat ve iktidarla ilişkilendirilmiştir. Bu yüzden yöneticiler, din görevlileri ve soyluların dışında kalan halkın kırmızı giymesi yasaklanmıştır (Willins, 1984: 85: akt.; Mazluk, 2011: 131).

Yeşil

Türk kültüründe gerek yeşil cübbe, yeşil sarık ve türbelerin genellikle yeşile boyanması gibi uygulamalardan dolayı yeşil ruhanî bir renk olarak kabul edilmiş ve genellikle İslamiyet'in rengi olarak düşünülmüştür (Genç, 1996: 42 ve Lings 2003: 48: akt.; Küçük, 2010: 201). Baharın, canlılığın ve huzurun rengi olan yeşil, mavi ve sarının karışımından oluşur ve her iki rengin özelliklerinin uyumlu bir birlikteliğini barındırmaktadır. Yeşil renk doğanın, bitkilerin rengi olarak huzur verici, sakinleştirici etkilere sahiptir. (Mazlum, 2011: 133-134).

Sarı

Sarı, dünyanın merkezini sembolize etmektedir (Genç, 1996: 41: akt.; Bayraktar,

2006: 209). Sarı; altının, güneşin rengi olmasının yanı sıra aynı zamanda bir değer ve statü sembolü olarak görülmüştür (Mazlum, 2011: 132). Gençliğin sararıp solması, sonbaharın yarattığı ruh ikliminin, yok olan yaprakların hazanın ve hüznün ifade edilmesinde sarıyla özdeşleştirilerek kullanılması da bu rengin olumsuz yönünü yansıtan örnekler arasında sayılmıştır. Aynı zamanda sarı güllerin, sevenler arasında ayrılık mesajı vermek için kullanıldığı da bilinmektedir. Sarı rengin aydınlık ve açık tonları pozitif; soluk ve koyu tonları ise olumsuz algılanmıştır (Kayalıoğlu, 2021: 166-167).

Mavi

Denizlerin ve gökyüzünün rengi olarak bilinirken aynı zamanda soğuk renkler arasında yer almaktadır (Kayalıoğlu, 2021: 167). Mavinin açık tonlarıyla huzurlu bir ortam yarattığı, koyu tonlarının ise kötülüklerden koruyucu bir etkiye sahip olduğu düşünülmüştür. Nazar boncuğunun koyu mavi olması bu koruyucu özelliği ile ilişkilendirilmiştir. Sonsuzluğu, özgürlüğü anımsatan, özgür duyguları uyandıran, kan basıncını düşürücü etkiye sahip olduğu bilinen bir renktir. (Mazlum, 2011: 133). Ayrıca kilise ve cami vitraylarında sıklıkla kullanılan bir renk olmasının nedenleri arasında inancı arttırdığının düşünülmüştür (Halse, 1978: 27-34: akt.; Mazlum, 2011: 132).

Kahverengi

Olgunluğu temsil eden yatıştırıcı bir renktir. Ayağı yere basan, kararlı, ketum bir davranışa yöneltici olup ciddiyeti de simgelemektedir (Martel, 1995: 85: akt.; Özdemir, 2005: 393). Kahverengi, rahatlama, dinlenme, duygusal tatmin, güven duyulacak bir arkadaşlık ihtiyacını temsil eder, düşüncelere sürükler ve hızlı tüketime neden olur (Koca ve Koç, 2008: 176: akt.; Tekinarslan ve Dal, 2019: 162).

Beyaz

Beyaz, kış ile bütünleştirilmiştir. Bazı ülkelerde matem rengi ise de daha çok saflığın, temizliğin, mikroptan arındırılmışlığın barışın ve tarafsızlığın simgesidir. Teslim olduğunu bildiren ya da barış görüşmesini isteyen tarafın bayrağı da beyaz renkli olmuştur (Halse, 1978: 27-34: akt.; Mazlum, 2011: 129). Genel olarak saflık ve temizliğin sembolü olarak algılanan beyaz; masumiyet, zafer, barış, neşe, yücelik, teslimiyet ve merhametin rengidir ve ölümsüzlüğü de sembolize etmektedir (Mazlum, 2011: 130). Türk kültüründe beyaz renk temizlik, arılık, yücelik, ululuk anlamlarına gelmiştir. Beyaz rengi devlet büyüklerinin, özellikle savaşlarda giydikleri bilinmektedir (Ögel, 1984: 377: akt.; Mazlum, 2011: 130).

Siyah

Siyah genelde ölüm, yas ve talihsizlik gibi olumsuz çağrışımlarıyla bilinmektedir (Kayalıoğlu, 2021: 167). Birçok ülke için matem, korku, ölüm ve üzüntünün simgesi olan siyah, törenlerde kullanıldığında resmiyetin ifadesi olagelmıştır. (Halse:

1978: 27-34: akt.; Mazlum, 2011: 130). Siyah tüm renkleri soğutan fiziksel bir yapıdaki gizli, gizemli, dışa kapalı, bilinmeyen bir anlama sahiptir. Siyah aynı zamanda mutsuzluğun, umutsuzluğun ve hayal kırıklığının rengi olarak kabul edilmektedir (Mazlum, 2011: 131).

Aydın Ayan'ın Eserlerinin Analizi Ve Yorumu

Resim-1 "Expectancy! War is Continuing (Bekleyiş! Savaş Devam Ediyor)", 2006, TÜYB, 116x185 cm

Eser Analizi

Eserin merkezinde kayalığın üzerine oturmuş, geleneksel giysiler içinde bir kadın figürü yer almıştır. Bu figür, yüzünü ellerinin arasına almış bir durumdadır; yüz ifadesinden düşünceli, endişeli olduğu hissettirilmiştir. Kadın figürünün hemen arkasında, bir yıkıntı izlenimi uyandıran tahta parçaları ile kadının solunda ayakta duran bir çoban köpeği çizilmiştir. Köpeğin arkasında ve kompozisyonun en solunda yapraksız ağaçlar, dikenli gövdeleriyle karşımıza çıkmaktadır. Kadın ile köpek, bir hare ile resmin arka planından daha aydınlık şekilde resmedilmiştir. Eser, mevsimin kış olduğunu anlatmaktadır. Mavinin çeşitli tonları kullanılarak soğuk ve yalnızlık duygusunun eserde güçlenmesi sağlanmıştır.

Eser Yorumu

Eser, sanatçının 1985 yılında "Karda Kadın" adlı eserinin yeni bir yorumu gibidir. Eserin adı bize bir savaşın varlığını ve bu savaşla ilgili bir bekleyişin söz konusu olduğunu düşündürmektedir. Eserin adı ile eserde yer alan öğeler birlikte göz önüne alındığında, yöresel giysileri içindeki köylü kadınının endişe ile karışık umut taşıyan ifadesi, savaşa gitmiş bir yakınının sağ salim dönmesi umudunu anımsatmaktadır. Yüz

hatları, duruşu ve ellerinin biçimi bu kadının orta yaşlarında bir köylü kadın olduğunu anlatmaktadır. Kış mevsiminde açık ve çorak bir arazide, kendisini soğuktan koruyamayacak giysilerle oturmaktadır. Yanı başındaki parçalanmış tahtalar, yıkılmış bir evin, dağılmış bir yuvanın simgesi gibidir. Dikenli çalılar, yapraksız ağaçlar, yalnızlık ve hüznün duygularını güçlendirici bir etkiye sahiptir. Kadının arkasında, sadakatin ve dostluğun, koruyuculuğun simgesi köpeğin bekleyişi söz konusudur. Sanatçı, bu eseri ile savaşların cephe ardındaki etkilerini, savaşa gidenlerin geride bıraktığı aileleri ve yakınlarının yaşadığı endişeli bekleyişi, yalnızlık ve çaresizlik karşısında var gücüyle umuda tutunma duygusunu derinden hissettirmektedir. (Resim-1)

Resim-2 "Trio – Aynadakiler", 1992, TüYB, 100x150cm

Eser Analizi

Eserde kompozisyonunun merkezinde bir erkek figürü, bir otobüsün içinde oturur şekilde yer almaktadır. Uzaklara düşünceli bir ifade ile bakan erkek figürün ellerinin birleştiği yerde, daire biçimli çerçeve içinde bir kız çocuğunun vardır. Erkek figürünün ve kız çocuğu fotoğrafının sağında otobüsün penceresinden kış mevsiminde تنها bir şehir manzarası ile bedeninin yarısı görülebilen çantalı ve lacivert pardösülü ayakta bir figür bulunmaktadır. Pencereden görülen şehir manzarasında herhangi bir araç, insan ya da hayvan görünmemektedir. Esere dikkatli bir gözle bakıldığında, erkek figürünün olduğu kompozisyonun sol ve alt kısmında kırmızı kesik çizgiler ile çiviler görülmektedir. Sanatçı, otobüsün camının sağ ve solu olmak üzere eseri iki farklı etki yaratacak şekilde kompoze etmiştir. Bu durum, tualin sol bölümünde resim içinde resim etkisi yaratmış, aynı zamanda tualin sağ kısmında yukarıda sözü edilen paltolu çantalı figür ile mekânın gerçekliği gösterilerek eserde gerek mekân gerekse gerçeklik bakımından zıtlık yaratılmıştır.

Eser Yorumu

Erkek figürünün düşünceli ve hüznü hali, sevdiklerinden ya da ailesinden ayrı kaldığı duygusunu izleyiciye aktarmaktadır. Büyük olasılıkla şehirler arası bir seyahatte olan bu figürün ellerinin göğsünde birleştiği yerde bir kız çocuğu fotoğrafının olması, fotoğraftaki kız çocuğu ile erkek figür arasında bir bağın olduğu düşüncesi uyandırmaktadır. Karanlıkta oturan erkek figürün yüzü ve bedeni aydınlık olan dışarıya dönüktür; bu anlamda figür umuda doğru bakar gibidir. Kompozisyonun, eserin sağındaki gerçekçiliği ile solundaki duvara çivilenmiş resim içinde resim havası, yaşanan hüznün ve ayrılığın tıpkı duvardaki bir resim gibi anıya dönüşeceği umudunu ifade edilmeye çalışılmıştır. Eserde mekânın gerçekliğinde yaratılan ikilem ve zıtlık, izleyicisini düşünmeye sevk etmektedir. Bununla birlikte, erkek figürünün ruh haline tamamen kayıtsız görünen, pardösülü ve çantalı figür, izleyiciye aynı mekânı paylaşan insanların aslında birbirlerinin dünyalarına ve yaşantılarına ne kadar yabancılaştıklarını izleyiciye hatırlatmaktadır. (Resim-2)

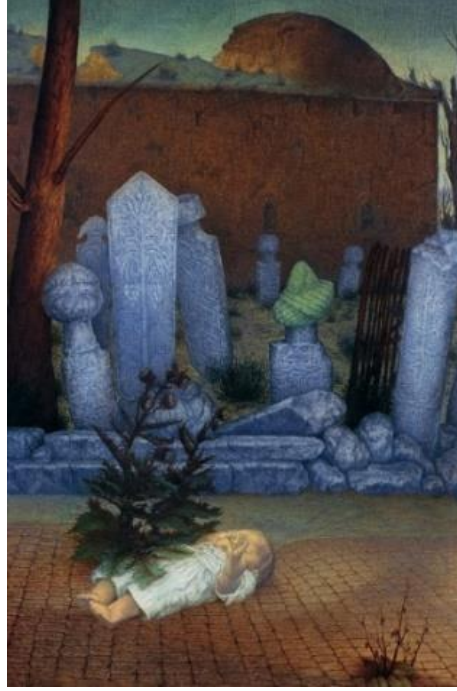
Resim-3 "Yaşam ve Ölüm/Pero", 2013, TÜYB, 116x189 cm

Eser Analizi

Kompozisyonda ön planında, demir parmaklıklı iki kapının açıldığı bir alanda, yöresel Karadeniz giysileri içinde oturan bir kadın ve kadının göğsünden süt emmeye çalışan, şehirlili modern kıyafetler içinde, diz çökmüş ve elleri ve ayakları zincirli bir erkek figürü yer almaktadır. Zeminde çok sayıda insan iskeleti ve kafatası görülmektedir. Kompozisyondaki mekân, bir hapisane izlenimi vermekte, sol arka planda günümüzün modern hapisanelerinin gözetleme kuleleri ve nöbetçi kulübelerine benzer yapılar ile tuğladan örme bina göze çarpmaktadır. Kahverengi ve sarının çeşitli tonlarının hâkim olduğu eserde, binanın gölgelerinden güneşin varlığı hissedilmekte ancak görülmemektedir. Eserin sol üst kısmında görülen gökyüzünde bulutların arasındaki dolunay yer almıştır.

Eser Yorumu

Tarihte Roma Hayırseverliği olarak bilinen ve en eski tasviri M.S 1.yüzyılda Pompeii’de bulunan “Cimon ve Pero” mitinin bir yorumu olan bu eserde sanatçı, kadının toplumsal rolüne bir gönderme yapmaya çalışmıştır. Kadın, dokunduğu her şeye hayat vermekte; güzelleştirmekte, hayatı anlamlandırmaktadır. Kadın figürünün yöresel giysiler içinde olması, geleneksel yapıdaki Anadolu insanının kendi kültüründen beslenerek hayatta kalabileceğinin ifadesi şeklinde yorumlanabilir. Bunun yanı sıra, sanatçı Karadeniz kadınının gücünü ve hayata bakışındaki dik duruşunu ifade etmiştir. Eserin sol üst kısmında bulutların arasındaki dolunayla kadın ve umut arasında sembolik olarak bir ilişkinin varlığı söz konusudur. Kahverengi ile sarı tonlarının özellikle resimde hâkim oluşu, sıkıntıyı ve karamsarlık duygusunu izleyiciye hissettirirken, binalara vuran ışık aynı zamanda umudun varlığını da anlatmaktadır. (Resim-3)

Resim-4 “Bir Memleketin Simgesel Portresi”, 1980, TÜYB, 160x100 cm

Eser Analizi

Eserin merkezinde zeminde, beyaz elbiseler içinde sırt üstü yatan bir çocuk figürü ve çocuğun üzerinde dikenli çalılar bulunmaktadır. Arka planda Osmanlı Devleti döneminden kalmış izlenimi veren sarıklarından farklı meslekleri de ifade eden mezar taşları yer almıştır. Bu mezar taşlarından biri hayat ağacı motifi ile birleştirilmiştir. Mezarlığın arkasında yine Osmanlı veya Selçuklu Dönemi’nden kalmış gibi görünen, örme tuğladan yapılmış bir bina, binanın üzerinde de bir kümbet resmedilmiştir. Zeminde, taşların arasından birkaç çalının büyüdüğü görülmektedir. Kompozisyonu, çevrede

yapraksız ağaçlar ve çalılar tamamlamaktadır. Mezar taşlarında mavi ve bir taşta yeşil renk, bina ve kümbette kahverengi, arka planda gökyüzünde yeşil ve sarı tonları kullanılmıştır.

Eser Yorumu

Sanatçı, ölüm ve doğum temasını aynı kompozisyonda işlemiştir. Ölümle yaşam arasındaki denge dikenli çalılardan bulunduğu yol ile tasvir edilmiş, çocukla yeniden doğuş anlatılmak istenmiştir. Küçük çalılardan taşların arasında büyümesi ile sanatçı gelecekle ilgili yeşeren umutları anlatmak istemiş olabilir. Sanatçının mezar taşları ile kümbete kompozisyonda yer vermesi ile kültürel değerlerimize sahip çıkmadığımızı ifade etmek, tarihe bağımızın koptuğunu vurgulamak istediği düşünülebilir. Mezar taşında yeşil rengin kullanılması huzuru; diğer mezar taşlarında kullanılan mavi renk ise sonsuzluğu, sonsuz yaşamı simgelenmektedir. Çocuğun elbisesinin beyaz oluşu, saflığı, temizliği, yeni bir başlangıç anlatmakta, arka plandaki kahverengi ve sarı tonları sıkıntı ve kasvetin geçmişte kaldığının bir habercisi niteliğindedir. (Resim-4)

Resim-5 "Ala Karganın Sesi", 2016, TÜYB, 160x200 cm

Eser Analizi

Resimde endüstriyel bir alanda, kafatasları ve insan kemikleri dolu son derece geniş bir arazi görülmektedir. Bu kafatasları ve kemikler, birbirlerinden ayrılmış, kırılmış, hasar görmüş biçimde resmedilmiştir. Sanatçı, kompozisyonun merkezinde kafatasları ve kemiklerden oluşmuş büyükçe bir piramide yer vermiştir. Sarı ve kahverengi tonlarının hâkim olduğu eserde ön planda iki karga ve bu kargalardan soldaki bir alakarga sağdaki ise siyah kargadır. Ala karga, vücut dili ile kemiklere doğru yönelmişken, siyah karga bir taşın üzerinde tüneyerek resmin izleyicisine bakar biçimde

resmedilmiştir. Ön planda yer alan iki karganın dışında herhangi bir canlı varlık yoktur. Gökyüzünün koyu ve kirli bir sarı renkle boyandığı görülmektedir. Eserin arka planında, sağda ve solda yoğun koyu gri birer duman bulutu binalardan göğe yükselmektedir.

Eser Yorumu

Endüstriyel üretim alanlarının yanı başında sayılamayacak kadar çok insan iskeleti ve kafatasının yer alması ile, sanatçı insanın doğa üzerinde hakimiyet kurmaya çabalarırken aslında kendi türünün de sonunu getirmekte olduğunu, çevre kirliliğine sebep olarak gezegenin doğal döngüsüne ve insanın kendi kendisine geri dönmeyecek zararlar verişine gönderme yapmıştır. Sarı hastalığı ve ölümü anımsatır, benzer şekilde kahverengi tonları toprağın rengi olması nedeniyle ölüme ve doğaya, doğanın toprakla can buluşuna vurgu yapmaktadır. Kuru kafalar ölümü anımsatan imgelerdir, benzer biçimde kargada Anadolu kültüründe kötü haberin taşıyıcısı olarak anlandırılmıştır.

Sanatçı sanayileşmenin faydaları üzerinde dururken ve gelişmişliğin ölçütü olarak düşünürken aslında insanlara ve doğaya büyük ölçüde zarar verdiğini ifade etmeye çalışmıştır. İnsanlar, amaçları doğrultusunda birbirini öldürmekte ve kimi zaman bu eyleme bir kutsiyet bile atfetmektedir. Ayan'ın sanatındaki üç kategoriden "insanın insana ettiği" ile "insanın doğaya ettiği" temaları bu eserde birleşerek bizlere insanın ancak doğa ile uyum içinde birlikte olurlarsa ancak yaşayabilecekleri mesajını vermek istemiştir (Resim-5)

Resim-6 "Ak Köpek-Kara Köpek", 2013, TÜYB, 130x162cm

Eser Analizi

Kompozisyonun merkezinde saydam bir piramidin içine bağdaş kurup oturmuş modern giysili, sol yüzük parmağında alyans takılı bir kadın figürü ile bu figürün sağında siyah; solunda beyaz bir köpek yer almaktadır. Kompozisyon, yeşillik ve ağaçlıklı bir mekânda kurgulanmıştır. Yeşil rengin zeminde, taşlarda ve gökyüzünde kulla-

nıldığı görülmektedir. Eserin ön planında, tuvalin dışında devam ediyormuş etkisi yaratılan taş döşeli bir yol, piramidin dikey konumuna zıt olacak şekilde yatay biçimde konumlandırılmıştır.

Eser Yorumu

Modern giysiler içindeki kadın figürü saydam bir piramidin içinde yer almaktadır; direkt olarak tabiatın içine girememiş belli kurallar içinde huzuru bulabilen, onca yeşillik içinde bile içinden geldiği gibi özgür olamayan ve alyansın varlığı ile evli olduğu anlaşılan bir kadın imajı çizilmiştir. Piramit ve üçgen, dengeyi ve sağlamlığı ifade ederken kadın bir anlamda hayatın ona sunduğu sınırlı özgürlük alanında kendi huzurunu bulmaya çalışmaktadır.

Figürün solunda beyaz sağında ise siyah köpek bulunmaktadır. Sanatçı, siyah ve beyaz zıtlığı ilk etapta iyi ile kötünün çatışmasını göstermeye çalışsa da eserde her iki köpeğin de barışçı ve huzurlu bir pozisyonda oturuyor olmaları ile iyi-kötü çatışmasından ziyade genel anlamda insanın zıtlıklara eşit mesafede durma ve bu duruş sayesinde iç huzuru bulma halini anlatmaya çalışmıştır. Bunun yanı sıra, siyah ve beyaz köpeğin birlikte varlığı, her olgunun, zıddının varlığı ile kendi anlamını buluşunu akla getirmektedir. Kompozisyonda farklı tonları ile yoğun biçimde kullanılan yeşil ile kadının giysisindeki mavilik, bu huzuru izleyicisine aktarmaktadır. Kadın aslında toplumsal rollerinin kısıtlamalarına rağmen, kendine huzur bulabileceği bir alanı da yaratabilmektedir. Eserin ön planında yer alan yol, hayatın rutinlerini, telaşlarını, hatta hayatın kendisini simgeliyor olabilir. Figür, belki bir anlığına, hayatın telaşlarından kendini uzaklaştırarak doğanın iyileştirici gücü ile huzuru bulmuş görünmektedir. (Resim-6)

Resim-7 "Piyonların Piyonları", 1978, TÜYB, 100x140 cm

Eser Analizi

Kahverengi, sarı, kırmızı, siyah ve beyaz rengin tonlarının kullanıldığı eserin merkezinde, giysilerinden ve miğferlerinden asker oldukları anlaşılan dört figür bu-

lunmaktadır. Bu figürlerden ikisi oturmakta diğer ikisi de ayakta olmak üzere, ahşap bir masanın önünde bulunmaktadırlar. Eserdeki dört figürün üçü kahverengi üniformalar içindedir. Soldan üçüncü figür siyah bir üniforma içinde ve büyük kırmızı eldivenler ile resmedilmiştir. Siyah üniformalı figür, en soldaki figürde de görülen, kırmızı dikenlere sahip metal bir tasma takmaktadır. Oturan miğfersiz figürün Adolph Hitler'e sima olarak benzerliği dikkati çekmektedir. Arka planda bina yıkıntıları yer almaktadır.

Figürlerin önündeki ahşap masada iki adet piyon ve iki adet delik yer almaktadır. Bu piyonların gövdelerinin alt kısmı satranç piyonu gibiyken üst kısımları Nazi Almanyası döneminin sembolleşmiş selamını veren birer insan formundadır. Cam hissi veren muhafazalar içinde görünen bu piyonların solda olanının baş kısmında bir taç ve tacın ortasında Svastika, sağda olanının baş kısmında ise küre formu görülmektedir. Her iki piyonun başlarının arkasında, piyonlara zıt yönde konumlandırılmış kafatasları çizilmiştir.

Eser Yorumu

Eserde sanatçı, dört figürün duruşlarından, orta yaşta oluşları ve üniformaları ile yüksek konumda olduklarını anlatmaktadır. Bu figürler, bir savaş esnasında şehir yıkıntılarının önünde resmedilmiştir. Oturan asker figürleriyle sanatçı devlet güçlerine, ayaktaki asker figürünün diğer figürlerden yüksekte resmedilmesi bu güçlere gönderme yapılmış olduğunu akla getirmektedir. Eserde kullanılan sarı ve kahverengi tonları, savaşın ardında bıraktığı yıkım manzarasını güçlendirici bir etkiye sahiptir. Masada yer alan piyonlar, orduları temsilen resmedilmiş olabilir. Piyonlar, satranç oyunundaki gücü ve sayısı nedeniyle piyadeler ile özdeşleştirilmiştir. Komutanlarının ya da siyasi liderlerinin isteklerine uyarak savaş alanında ilerlerlerse, masada yer yer görülen deliklerden düşme ihtimalleri vardır; bununla birlikte başlarının arkasındaki kafatasları ile ölüm her zaman enselerindedir. (Resim-7)

Resim-8 Neden Uçmuyor Güvercinler, 2013, TÜYB, 89x116 cm

Eser Analizi

Gri tonlarının hâkim olduğu, yer yer gökyüzünde sarı ve kırmızı tonlarının yer aldığı eserde parmaklığı anımsatan metal tırabzanın ve biraz uzakta elektrik telleri üzerinde güvercinler tünemiş şekilde durmaktadırlar. Ön planda yer alan güvercinlerin daha rahat ve huzurlu duruşlarına karşılık, elektrik telleri üzerinde tünemiş olan güvercinlerin ürkek, tetikte ve etrafları ile daha ilgili duruşları tezat oluşturmaktadır. Güvercinlerin tünediği bu iki alanın arasında bir gözetleme kulesi yer almaktadır. Gözetleme kulesinin aşağısında dikenli teller ve bu tellerin arkasında gri bir bina dikkat çekmektedir.

Eser Yorumu

Eserde dikenli teller, gözetleme kulesi, gri bina, elektrik tellerinde ve parmaklık benzeri tırabzanlarda güvercinler gibi imgelerin bir arada kullanılması, izleyiciye hâşşane atmosferine benzeyen bir atmosferi yansıtmaktadır. Sanatçının gökyüzünde grilerin içinde kullandığı az sayıdaki sarı ve kırmızı tonları, kasvetli bir günbatımı hissi verilmiştir. Eserde sıcak atmosferi hissettiren tek kısım, soğuk gri binanın iki kulesinin tepesinde yer alan küçük pencerelerden sızan ışıktır.

Eserde sağlıklı bir biçimde resmedilmiş olan güvercinlerin hiçbiri uçmamaktadır. Toplamda 24 adet olan güvercinler günlük döngüyü ve zaman kavramını simgelediği düşünülebilir. Uykuda geçirilen zamana karşılık gelen sekiz rahat ve huzurlu güvercin zıt biçimde 16 ürkek ve tetikte güvercin, insanın uyku dışında geçirdiği hareketli ve aktif zaman dilimini simgelemiş olabilir. (Resim-8)

Resim-9 Gidenler Dönmeyenler, 2012, TÜYB, 100x160 cm

Eser Analizi

Çoğunluğu kadınlardan oluşan bir figür grubunun hareketini aktaran sanatçı, eserde sarı yeşil ve toprak tonlarının ağırlıklı kullanmıştır. Ellerindeki ufak yüklerle figürler üzeri karla kaplı bir patikada, karlı bir günbatımında yürümektedirler. Bu fi-

gürlere bir çoban köpeği eşlik etmektedir. Arka planda yıllarca rüzgâra maruz kalarak eğilmiş yapraklarını dökmüş ağaçlar ve ahşap çit kalıntıları görülmektedir.

Eser Yorumu

Eseri diyagonal hatla kesen patika üzerinde yürümekte olan figürlerin hiçbirinin fazla ağır yükünün olmayışı dikkat çekicidir. Sanatçı tarafından verilen ad nedeniyle eserin göçü anlattığı düşünülebilir. Bir seferde uzun mesafe kat edecek kişilerin ihtiyatlı biçimde yalnızca çok gerekli eşyalarını yanına alması gibi bu eserdeki figürlerin ellerinde de ufak boyutlu yükler bulunmaktadır. Eserin mekânında hiçbir mimari unsura rastlanmamaktadır, etrafta herhangi bir yerleşim yeri yoktur, bu durum, figürlerin yolda olduğunu, bir süredir hareket halinde olduklarını akla getirmektedir. Figürlerin ağırlıklı olarak kadın tasvirlerinden oluşması dikkat çekicidir. Figürlere eşlik eden köpek sadakati simgelemekte, arka planda ağaçların eğik oluşu da figürlerin zorlu bir coğrafyada bulduklarını düşündürmektedir. Eserde karlı bir mekân vardır, fakat yerdeki kar beyaz renkte değildir, hastalık ve sıkıntıyı anımsatan soluk sarı tonlarındadır. Bu tonlar, eserdeki göç temasını tetikleyen ve göç etmeye kitleleri zorlayan sıkıntılı durumu pekiştirirken; uzaklarda görünen aydınlık insanın sıkıntılara rağmen kaybetmediği umudu ifade etmektedir. (Resim-9)

Resim-10 Sürünün İçinde Ben de Vardım, 2013-14, TÜYB, 160 x 200 cm

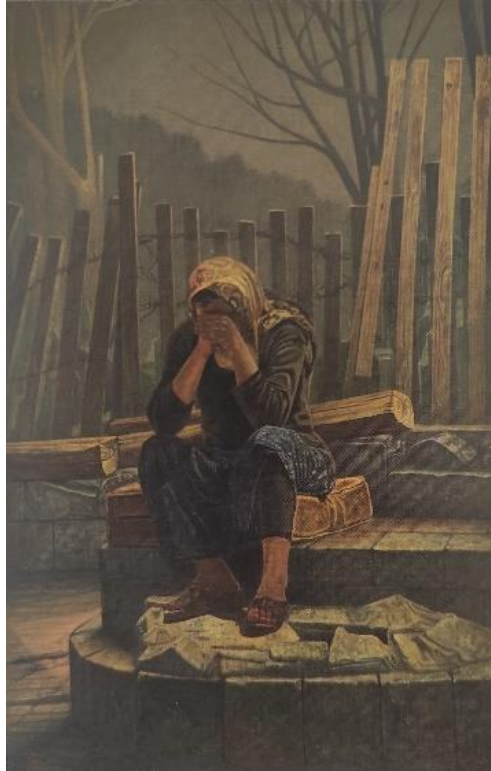
Eser Analizi

Mavi ve beyaz rengin hâkim olduğu eserin merkezinde, ıssız tepelerin önünde zemine çakılı ahşap kazığa bir koç başı geçirilmiş ve uzun bir kepenek giydirilmiştir. Arkada oldukça büyük bir koyun sürüsü otlamakta, sürünün önünde tek bir kara koyun bulunmaktadır. Eserde, herhangi bir yerleşim yeri bulunmamaktadır.

Eser Yorumu

Sayıları yüzlerle ifade edilecek kadar çok sayıda beyaz koyunun arasında tek bir kara koyunun varlığı, Anadolu'da pek çok yörede belli başlı ortak özelliklerle ve farklı detaylarla anlatılagelen kara koyun efsanesini anımsatmaktadır. Kara koyunla sanatçı, her toplumda kurallar ve yönetimlerde farklı görüşlerin olabileceğini varsayımından hareketle değişik görüşlere yer verse de bu görüşlerin azlığı dolayısıyla sürüye dahil olmaları söz konusudur.

Eserde kepenek giydirilerek çoban konumuna getirilmiş koç başı, yaratılış itibarıyla diğer koyunlardan pek farklı değildir, sadece boynuzları ve daha iri oluşu ile koyunlardan biraz daha güçlüdür. Koçun boynuzları onun gücünün simgesi ve aynı zamanda kaynağıdır. Koyun sürüsünü yöneten koçu eserinde kullanarak, sanatçı insan topluluklarını yöneten ve yönlendirenlerin de insan olduklarını, yön verdikleri toplumun içinde yetiştiklerini hatırlatmaktadır. (Resim-10)

Resim-11 Gidenlerin Ardından/Anadolu Kadını, 2012, TÜYB, 160 x 100 cm

Eser Analizi

Eserin merkezinde, avluda taşlarla örülü bir yükseltide, minder üzerinde Anadolu kadını oturmaktadır. Yüzünü ellerinin arasına almış, üzerinde ev giysileri olabilecek koyu renklerde giysileri, başında soluk sarı renkte yazması ve terlikleri vardır. Ayaklarının altında kırık taş parçaları bulunmaktadır.

Dikenli tellerle bir arada tutulan ince kerestelerden oluşan derme çatma çitler, bahçenin sınırlarını göstermektedir. Kadının oturduğu yerin hemen arkasında yan yatmış kütükler yer almaktadır. Arkada gri bir gökyüzü ve yapraksız ağaçlar çizilmiştir.

Eser Yorumu

Eserde, vücut dili ile izleyiciye endişe içinde, acı çeken belki de yas tutmakta olan bir Anadolu kadını merkezde yer alarak eserin konusunu da açık bir dille anlatmaktadır. Eserde, giden bir yakınının bir daha dönmeyeceği haberini alan bir kadının yaşadığı üzüntü ile o andan itibaren hayatına nasıl devam edeceği endişesi rahatlıkla hissedilmektedir. Yazmasındaki soluk sarı ton, onun sıkıntılı ruh halini güçlendirirken, gri gökyüzü eserin mekânında ağır ve kasvetli bir havanın oluşmasını sağlamıştır. Avluda taşların bazıları kırılmış, bahçe çitleri belki bir kışı daha kaldıramayacak kadar eski ve yıpranmıştır. Arka plandaki ağaçların yapraksız oluşu ile canlı yeşil ve mavi tonlarının kompozisyondaki yokluğu eserdeki endişe ve umutsuzluk duygusunun güçlenmesini sağlamıştır. (Resim-11)

Resim-12 Patron ve Elektrik İşkencesi, İkili Kompozisyon, 1978, TÜYB, 160x100 cm, 160x100 cm

Eser Analizi

Eşit boyutta iki ayrı tuvalden oluşan eserde, dairesel ahşap bir zemin, mavi renkli kumaş ve arka planda siyah bir alan ile bütünleşen bir kompozisyon kurgulanmıştır. Solda rahat koltuğuna oturmuş ve ayaklarını uzatmış orta yaşlı bir figür yer almakta, bu figürün kucağında bir kısmı çözülmüş beyaz bir sarık bulunmaktadır. Figürün bacaklarının altında açık mavi renkte bir kumaş, ayaklarının altında ise beyaz

bir kumaş vardır. Arka planda ahşap kaplama bir duvar görülmektedir.

Sağda dikkati önce genç ve çıplak bir figür çekmektedir. Gözleri kırmızı bir bezle bağlı, sandalyeye elleri arkadan bağlı şekilde oturtulmuş, ayakları zemindeki ahşabın içine doğru girip sıkışmıştır, yumruklarını sıkarak biçimdedir. Arkasında yerde, üzerinde kızıl lekeler bulunan beyaz bir kumaş, ahşap zeminin hemen altında zemini alttan kavrayan kırmızı bir eldiven bulunmaktadır. Bu genç figürün eski bir telefonun kablosuna bağlandığı görülmektedir. Genç figürün karşısında beyaz perde ile örtülmüş bir alan ve bu alanın önünde, üzerinde beyaz bir kumaşın bulunduğu bir vestiyer yer almaktadır. İki figür, aynı mekânın iki yanında veya aynı mekânda karşı karşıya gibi durmaktadır. Mavi kumaşın, zemindeki dairesel formun, arka plandaki siyah alanın iki tuvalde birbirini takip etmesi tek bir tuval ve tek bir eser olarak algılanabilmesini mümkün kılmıştır.

Eser Yorumu

Patron figürü, Ara Güler'in Alfred Hitchcock fotoğrafından esinlenerek yapılmıştır. Koltuğunda rahat bir pozisyonda, ellerini koltuğun kolçaklarına koymuş, ayaklarını uzatmış, huzur ve keyifle oturmuştur. Bu figür, eserin yapıldığı yıllardaki toplumsal sorunlar da göz önüne alındığında, bir politikacıyı temsil ediyor olabilir. Kucağındaki sarık, gücün ve iktidarın simgesi olarak düşünülebilir. Patron figürünün mavi ve beyaz kumaşların üzerinde oluşu, huzurun ve barışın ayaklar altına alınmasını hatırlatmaktadır. Ortama huzursuzluk, anlaşmazlık hâkimdir. Vestiyere asılı beyaz kumaş, barışın göz ardı edildiği, barışın ve huzurun bir kenara itildiği izlenimi vermektedir.

Genç figürün elleri bağlı, oturuşu rahatsız, ayakları zeminin içine sıkışmış, yumruklarını sıkı duruşu ile acı ya da sıkıntı çekmekte olduğu anlaşılmaktadır. Zeminde telefona uzanan kırmızı eldiven bütün bu sıkıntıyı yaratan ve bu sıkıntının sorumlusu gibidir. Patron figürünün kravatu, telefona uzanan eldiven ve sağdaki genç figürün göz bağı kırmızı renktedir ve sanatçı burada bu üç unsuru kırmızı renkte vurgulayarak bir üçgen oluşturduğunu ifade etmiştir (Güven ve Aşçı, 2019). Şiddet, olumsuzluk, huzursuzluk, endişeyi hatırlatan ve gerginliği hissettiren kırmızının bu noktalarda kullanılması, genç figürün çektiği sıkıntının eldiven aracılığıyla soldaki figürün yetki ve sorumluluğundaymış gibi görünmesine sebep olmaktadır. Arkadaki perde, birisi varmışçasına sağa doğru çekilmiş fakat açılmamış biçimde durmaktadır, görülmeyen fakat genç figürü gören izleyicilerin, şahitlerin ya da olan bitene seyirci kalanların varlığını akla getirmektedir. (Resim-12)

SONUÇ/DEĞERLENDİRME

Anadolu insanının, Türk toplumunun yaşadığı değişimleri, sancıları, toplumsal sorunlarını, doğa ile insan arasındaki ilişkilerini tuvallerine aktaran Aydın Ayan, eleş-

tirel gerçekçi tavrı ile çağdaş Türk ressamlarımız arasında yer almaktadır. Sanatçı, eserlerinde toz pembe hikayeler anlatmamış; bu toprakların hüznünü, kaderini, zorunluluklarını, acılarını resmetmiştir.

Politik, ekolojik, toplumsal ve kültürel sorunları konu edinen resimleri ile sanatçı hem tarihi olaylara hem de yaşadığı döneme tanıklık yaparken belgesel nitelikli eserlerini Türk resmine kazandırmıştır. Aydın Ayan aktarmak istediği duygu ve mesajları yanında eserlerinde renkleri ustalikle kullanırken, kendi ifadesi ile, figüratif çalışmalarını “insanın insana ettiği, insanın hayvana ettiği ve insanın doğaya ettiği” olarak üç tema altında ortaya koyarak, sanatçının asıl görevinin insana ve topluma ayna tutmanın ötesinde eleştirel bir bakış açısı edinmesi ve eserin izleyicisine de eleştirel bir tavır edindirmesi olarak ifade etmiştir (Güven ve Aşçı, 2019). Kalem almış olduğu bir yazısında sanatın ne olduğu sorusuna yanıt aramış ve sanatı şu şekilde ifade etmiştir:

“Bana göre sanat, sanatçı bireyin iletişim kurma yolu, toplumsal bilinç biçimi, kendisini ifade edebilmesinin en uygun, en keyifli, en zor ve en tılsımlı biçimidir.” (Ayan vd., 2018: 7).

Sanatçının sanat tanımı, onun eserlerindeki toplumsal ve eleştirel gerçekçilik ile örtüşmektedir. Uzunoğlu da Aydın Ayan’ın üslubu ile ilgili olarak, sanatçının erken dönemlerinde toplumsal niteliğiyle eserlerine konu olan insanın zamanla eserlerinde daha sembolik ve daha kapalı bir anlam kazandığını ifade etmiştir (Ayan vd., 2017: 1).

Türkiye’nin politik sapmalarını ironik bir yaklaşımla resimlerinde işleyen Aydın Ayan, darbe sonrası hayatın içindeki gözlemlerini çalışmalarına örtük de olsa mutlaka yansıtma isteği ile, aktarmak istediği düşünceleri eserlerinde sembolik bir dille ifade etmiştir. Ayan’ın resimleri, tedirginlik, korku, yalnızlık gibi olumsuz duygular hissettiren, diğer bir yandan da cesareti de izleyicisine aktarmaktadır. (Algın, 2021: 49). Bu aktarım, eserlerinde kullandığı renklerde, kompozisyonlarında yer alan figürlerin vücut dilinde veya ışığı kullanım biçimiyle kendini göstermektedir. Benzer biçimde Batur (2016) da sanatçının eserlerinde insanlara özgü ve evrensel olan temaları işlediğini ve söz konusu eserlerde korku, endişe, yalnızlık gibi duygulara umudun da eşlik ettiğini ifade etmiştir (Batur, 2016: 197).

Sanat hayatı ve üslubu ile Türk resim sanatında toplumsal ve eleştirel gerçekçiliğin önemli temsilcilerinden biri haline gelmiş olan Ayan, insana dair temaları işlerken karamsar ve olumsuz duyguların yanı sıra umudu da tuvallerine aktararak adeta hayatın bir yansımasını aktarmıştır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde Ayan’ın çalışmalarının toplumsal gerçekçilik ve eleştirel gerçekçilik bağlamında Türk sanatına son derece önemli katkılarda bulunmuş olduğu görülebilir.

KAYNAKÇA

- Akbalık, E. (2016). Alevi-Bektaşî şiirinde ay ve güneş sembolizmi. *Türkiyat Dergisi*, 26(1,1), 1-13. <https://doi.org/10.18345/tm.50463>
- Aksoy, M. (2012). Türk sanatının temel özellikleri bağlamında Fars sanatı ile bir karşılaştırma. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 1(5), 32-48. <https://doi.org/10.7816/idil-01-05-03>
- Algın, E. (2021). 1960 sonrası Türk resminde toplumsal gerçekçi resimlerin sosyal ve siyasi değişimle ilintisi. *Fine Arts*, 16(1), 42-55. <https://doi.org/10.12739/NWSA.2021.16.1.D0271>
- Arslan, S. (2014). Türklerde ağaç kültü ve "hayat ağacı". *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 59-71. <https://doi.org/10.20860/ijoses.27650>
- Ayan, A. (2017, Nisan 7). Sır ve büyüğü gerçek sergisi ziyarete açıldı. (A. Ajansı, Röportaj Yapan)
- Ayan, A. (2018). *45+1 zamandizin ve seçki*. Ankara, Türkiye: Çankaya Belediyesi Çağdaş Sanatlar Merkezi.
- Aydemir, Ö. (2010). *Kitle iletişim araçlarının gençler üzerindeki etkileri: Kütahya örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Dumlupınar Üniversitesi.
- Batur, M. (2016). Türk resminde günlük yaşam konulu resimlerde sembol. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(14), 193-211.
- Bayraktar, N. (2006). Kavram ve anlam boyutunda sarı ve tonları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(20), 209-218.
- Beydiz, M. (2016). *Mitolojiden sanata hayvan imgesi*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Büyükkol, S., ve Öztütüncü, S. (2021). Türk mitolojisindeki karga/kuzgun imgesinin çağdaş türk resim sanatına yansımaları. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(33), 131-145. <https://doi.org/10.12981/mahder.860219>
- Çelikbaş, E. (2018). Türk sanatında mistik bağlamda geometrik sembolizme genel bakış. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 55-66.
- Dizoğlu, M. (2019). *Anadolu sahası türkülerinde renkler* [Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Çağ Üniversitesi.
- Duymuş Florioti, H. H. (2014). Eski kültürlerde köpeğin algılanışı: "eski Mezopotamya örneği". *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 33(55), 45-70. https://doi.org/10.1501/Tarar_0000000564
- Eke, M. (2013). Water themed türkü in Turkish culture. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*(37), 1-8.

- Engin, İ. (1990). Kültür-kişilik ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 33(1-2), 171-176.
- Ersoy, A. (2016). *Sanat kavramlarına giriş*. Hayalperest Yayınevi.
- Gezgin, D. (2019). *Hayvan mitosları*. Sel Yayıncılık.
- Güneş, M. (2020). "Kızılırmak" ve "karakoyun" efsaneleri bağlamında kültürün yeniden üretiminde halk anlatılarının işlevselliği. *Milli Folklor Dergisi Yıl 32, 16(125)*, 100-109.
- Gürarlan, A. (2012). Tekstilcilerden Türk diline armağanlar. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi Cilt 103 Sayı 728, 103(728)*, 81-89.
- Güven, M. (Hazırlayan ve Sunan), ve Aşçı, Z. (Yönetmen). (2019, Temmuz, 30). Aydın Ayan ve Hans Holbein (Sezon 1, Bölüm 19) [TV programı]. TRT2 (Yapımcı), *Bir Resim Bir Hikaye*. TRT2.
- Kayalıoğlu, S. (2021). Himmet Gümrah'ın "Soma için" adlı resminin sanatsal açıdan incelenmesi. *Sanat Dergisi(37)*, 154-173. <https://doi.org/10.47571/ataunigsfd.880813>
- Keçe Türker, S. (2012). Çoban ve konuk ağırlaması. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14(23)*, 83-88.
- Küçük, S. (2010). Eski Türk kültüründe renk kavramı. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi(54)*, 185-210.
- Mazlum, Ö. (2011). Rengin kültürel çağrışımları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi(31)*, 125-138.
- Öğretici, B. (2019). Türkiye'deki İslami kültürde Şaman(izm) izleri. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, 121(238)*, 21-28.
- Özbaş, M. (2010). Kurtarıcı kargadan burnu pislikten çıkmayan kargaya: Türk halk anlatılarında karganın dönüşümü. *Milli Folklor Dergisi, 22(88)*, 57-65.
- Özbay, F. (2018). Eski Anadolu toplumlarında köpek. *Seleucia Dergisi(8)*, 61-90.
- Özdemir, T. (2005). Tasarımda renk seçimini etkileyen kriterler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14(2)*, 391-402.
- Özdemir, T. (2015). Sesin çok boyutlu yeniden üretimi. *Müzik Teknoloji Dergisi(11)*, 72-85.
- Öztürk, D. (2019). *Günümüz sanatında yaşam ve ölüm sembolü olarak kafatası* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul, Türkiye: Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anasanat Dalı.

- Pooke, G., ve Whitam, G. (2018). *Sanatı anlamak*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Rahmani, A. (2018). Doğu Anadolu Düz Dokumaları Motiflerinde Soyutlama ve Simgeleme. *“Runaway World, Liquid Modernity and Reshaping of Cultural Identities, Heritage, Economy, Tourism and Media 5th International Conference* (s. 381-394). Ohrid: Institute for Socio – Cultural Anthropology of Macedonia University, “Euro – Balkan”, Skopje, R. of Macedonia, Selçuk Üniversitesi, Konya, Turkey, MIRAS, Social Organization in Support of Studing of Cultural Heritage, Baku, Azerbaijan. <https://www.burhanettinsenli.com/link/zbornik2018.pdf#page=382> adresinden alındı
- Read, H. (2018). *Sanat ve toplum*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Reyhan, Z. (2019). İmparatorların oyunu satranç. *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi Ayrıntı*, 6(71), 61-65.
- Sağlam, T. (2020). İslam mimarisinin sembolik anlatıları üzerine bir deneme. *International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art*, 5(10), 251-279.
- Sarı, İ. (2019). Yaşlı bireylerin bilgi teknolojileri ile satranç sporu yapabilmelerinin sağlanması; Eğitim Modeli. *Academic Studies In Mathematics And Natural Sciences*(2), 177-186.
- Soğukkuyu, B. (2020). Film posterlerinde ağacın sembolik işlevi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(12), 44-59.
- Soylu, R. (2019). Sanatta fanilik ve ölüm. *TİDSAD (Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of Turk and Islam World Social Studies)*, 6(23), 40-52. <https://doi.org/10.29228/TIDSAD.40183>
- Sürmeli, K. (2014). Konya Selçuklu halı motiflerinin ekslibrislerde yorumlanması. *Tarih Okulu Dergisi(TOD)*, 7(17), 359-374. <https://doi.org/10.14225/Joh469>
- Tekinarslan Nisan, G., ve Dal, N. E. (2019). Tüketici davranışları çerçevesinde ürün ambalaj renklerinin algılanması: Genç tüketiciler ile bir araştırma. *International Journal of Academic Value Studies (Jav Studies)*, 5(1), 159-174.
- Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*. (2005 10.Baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uzunoğlu, M., ve Ayan, A. (2017, Ekim). *Aydın Ayan 45. sanat yılı retrospektifi kataloğu*. Bursa Nilüfer Belediyesi, Turan Matbaası.
- Yaşa, E., ve Bozyiğit, S. (2012). Y kuşağı tüketicilerinin cep telefonu ve gsm operatörleri tercihi: Mersin ilindeki üniversite öğrencilerinin tercihlerini belirlemeye yönelik pilot bir araştırma. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 29-46.

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Covid-19 Salgın Sürecinde İlkokullarda Uygulanan
Uzaktan Eğitim Sürecine İlişkin Öğretmen
Görüşlerinin İncelenmesi

Related to the Distance Education Process in Primary
Schools in the Covid-19 Pandemic Process Review of
Teacher Opinions

Salih SARIŞIK*
Ebru USLU**
Sevilay SARIŞIK***
Şeref USLU****

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Sarışık, S., Uslu, E., Sarışık, S. ve Uslu, Ş. (2021). Covid-19 salgın sürecinde ilkokullarda uygulanan uzaktan eğitim sürecine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 491-506.

Sarışık, S., Uslu, E., Sarışık, S., & Uslu, Ş. (2021). Related to the distance education process in primary schools in the Covid-19 pandemic process review of teacher opinions. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 491-506.

 10.29228/kesit.52468

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 26.08.2020
Kabul/ Accepted/ Принимать: 22.09.2021
Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by Intihal.net. Эта статья была проверена Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Müdür Yardımcısı, Millî Eğitim Bakanlığı, slh040@gmail.com
**Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, ebrugonullu@hotmail.com
*** Müdür Yardımcısı, Millî Eğitim Bakanlığı, sevilaykoluman@gmail.com
**** Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, efesrf@gmail.com

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Covid-19 Salgın Sürecinde İlkokullarda Uygulanan Uzaktan Eğitim Sürecine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi¹

Related to the Distance Education Process in Primary Schools in the Covid-19 Pandemic Process Review of Teacher Opinions

Salih SARIŞIK

Ebru USLU

Sevilay SARIŞIK

Şeref USLU

Öz: Bu çalışmada, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilkokullarda görev yapan öğretmenlerin, Covid-19 salgın sürecinde Türkiye'de uygulanan EBA TV ve Eğitim Bilişim Ağı (EBA) aracılığı ile yapılan uzaktan eğitim sürecine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması olarak desenlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Sapanca ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilkokullarda görev yapan 25 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırma verilerinin toplanmasında alan uzmanlarından faydalanılarak araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Görüşme formunda açık uçlu sorulara yer verilmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleri ile analiz edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda; öğrencilerin uzaktan eğitime yeterli düzeyde katılım sağladığı, eğitime katılamayan öğrenciler ile Whatsapp üzerinden ödevlendirme ve telefonla bireysel görüşmeler yapıldığı, öğrencilerin uzaktan eğitime katılamama sebebi olarak internet ve bağlantı sorunu yaşadıkları, öğrencilerinin genelinin uzaktan eğitim esnasında istekli

¹“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu'nun 08.07.2021 tarih ve 43150 sayılı onayı çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Sorumlu Yazar: Salih SARIŞIK

Statements of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”: No conflicts of interest were reported for this article. This study has been prepared with the approval of Sakarya University Ethics Committee. Corresponding Author: Salih SARIŞIK

oldukları, uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin kitap okuma alışkanlıklarının yetersiz seviyede olduğu sonuçlarına ulaşılmış ve sınıf mevcutlarının azaltılması, ekonomik imkanı olmayan öğrencilere tablet ve bilgisayar desteği verilmesi konularında önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan eğitim, eğitim bilişim ağı, ilkokul, covid-19.

Abstract: In the study, the Ministry of Education due to primary school students who attend, Covidien-19 implemented in Turkey in the epidemic process EBU TV and Education Information Network (EBA) of distance education process conducted via the aims of evaluation taking the views of primary school teachers. Case study design, one of the qualitative research methods, was used in the study. The study group of the research consists of 25 classroom teachers working in the MEB primary schools in Sapanca. In the collection of research data, semi-structured interview forms developed by the researcher using field experts were used. Open-ended questions were included in the interview form. The obtained data were analyzed with descriptive analysis and content analysis methods. In line with the findings obtained from the research; students participate in distance education sufficiently, students who cannot participate in education are assigned homework via WhatsApp and individual calls are made by phone, students have internet and connection problems as a reason for not participating in distance education, students are generally willing during distance education, students' reading habits in the distance education process are at an insufficient level. and suggestions were made to reduce the class size and provide tablet and computer support to students who do not have economic means.

Keywords: Distance learning, education information network, primary school, covid-19.

Giriş

Teknolojinin hızlı bir şekilde ilerlemesi ile birlikte dünya genelinde gözle görülür olarak dönüşüm süreçleri yaşandığını bilinmektedir. Yaşanan bu süreçten en fazla etkilenen alanlar arasında hiç şüphesiz eğitim sistemi gelmektedir. Ülkelerde yeni eğitim sistemi yaşanan değişime uyum sağlama çabası içerisinde. Teknolojiyi kullanarak bilgiye ulaşmanın yollarının hızlı bir şekilde değişime uğraması covid-19 salgını ile birlikte tüm dünyayı farklı bir yaklaşıma doğru yönlendirmiştir. Yani covid-19 salgını, eğitim sisteminin teknolojiyi aracı kılarak uzaktan eğitime hızlı bir şekilde geçiş yapmasına sebep olmuştur. Covid-19 salgını dünya üzerinde görülmeden önce farklı bir seçenek olarak eğitim sisteminde uzaktan eğitim modeli düşünülmekteydi ancak salgın sonrasında bu sistem dünya genelinde ve Türkiye'de hemen her öğrenim

kademesinde zorunlu olarak uygulanmaya başlamıştır (Demir ve Özdaş, 2020).

Türkiye’de uzaktan eğitimin uygulandığı kademelerden biriside ilkokul kademesidir. 16 Mart 2020 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) yetkilileri ilkokullarda eğitim- öğretime 15 gün ara verildiği bilgisini açıklamıştır. Bu açıklamanın ardından 2. haftanın uzaktan eğitim yolu ile verileceği kamuoyuna duyurulmuştur. Eğitimciler tarafından bu duyuru incelendiğinde uzaktan eğitimin bir hafta ile sınırlı olduğu kanaatine varılmıştır. Bu eğitimin en temel hedefi öğrencilerin mağdur duruma düşmeden televizyon ve internet aracılığı ile eğitimlerine devam etmesini sağlamaktır. Bu hedefin gerçekleşmesi adına tüm ülke genelinde bütün öğrencilere ücretsiz internet erişimi sağlanacağı bilgisi de verilmiştir (MEB, 2020a).

Yetkililer, mevcut sisteme içerik ve doküman sağlamaya çalışırken, kamuoyunda oluşan karmaşık bilgi farklılaşmasını önlemek adına sürekli bilgilendirmeler yapmaktadırlar. İlk olarak atılan adımlar ile Mart ayının sonunda, öğretmen ile öğrenci arasındaki mesafeyi ortadan kaldıran bir sistem geliştirerek etkileşimin ön planda olduğu canlı ders uygulaması başlatılmıştır (MEB, 2020b). Canlı dersler öğrenci ve öğretmenlerin çevrimiçi olarak kurulan bağlantı ile eğitim hedefinin gerçekleşmesi için hedefini uygulanmaktadır. Bilgisayar, tablet, telefon ve televizyon gibi teknolojik aletlerden yararlanılarak eğitime katkı sağlayan canlı dersler, internet vasıtasıyla uzaktan eğitim yapılmaktadır (Kaya, 2002). Canlı derslerin kullanımı salgın döneminde dünya genelinde hızlı bir şekilde eğitim sistemine dahil olmuştur (Oranburg, 2020).

Canlı derslerin etkili olmasında, internetin salgın döneminde uygulanan uzaktan eğitimin en önemli unsuru olmasının çok önemli etkisi olduğu belirlenmiştir (Benson ve Samarawickrema, 2009). Geleneksel eğitim uygulamalarından farklı işlevleri olan ders tasarımı ve teknolojiyi direkt olarak sisteme dahil eden uzaktan eğitim uygulamalarının internetin kullanılmasıyla farklı bir sistem uygulanmıştır. Daha önceleri mektuplar, radyo kanalları ve televizyon üzerinden yapılan uzaktan eğitim internetin yaygınlaşması ile farklı boyutlarda uygulanmaya başlamıştır (Moore ve Kearsley, 2011).Çevrimiçi dersler, internetin merkezde olduğu öğretmen ve öğrencilerin birbirleri ile etkili iletişim kurabildikleri uzaktan eğitim uygulamaları için kullanılan eğitim modelidir (Sun ve Chen, 2016).

Uzaktan eğitim uygulamaları Türkiye genelinde covid-19 salgınına kadar çok fazla uygulama alanına sahip bir eğitim modeli olamamıştır. Önceki araştırmalar incelendiğinde uzaktan eğitim Türkiye’de daha çok üniversitelerde uygulandığı görülmektedir (Simonsen, Zvacek ve Smaldino 2019). Üniversitelerde verilen sertifika programları ve lisansüstü programlar gibi eğitimlerin yüz yüze eğitim yanında uzaktan eğitim yolu ile de verildiği bilinmektedir. Daha alt kademeler olan lise, ortaokul ve ilkokullarda ise uzaktan eğitim çok fazla tercih edilen bir uygulama

yöntemi olamamıştır (Allen ve Seaman, 2016).

Tüm eğitim kademelerinde uygulanmaya başlayan uzaktan eğitimlere 8 yıl öncesinde faaliyete geçirilen öğretmenlerin ve öğrencilerinin karşılıklı iletişim içerisinde olmalarına olanak sağlayan Eğitim Bilişim Ağı (EBA) aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu süreçte öğrenciler ve öğretmenlerin erişimde herhangi bir sorun yaşamaması için internet alt yapısında iyileştirmeler yapılmıştır. Uzaktan eğitimin EBA TV kanalları ve EBA Canlı Ders uygulaması ile etkileşimli olarak bilgisayar ve mobil iletişim araçları ile gerçekleşmesi planlanmıştır. Salgın süreci ile birlikte 2020 Mart ayında TRT EBA TV İlkokulu kanalı ile ilgili televizyon üzerinden yayın yaparak ilkokullarda uzaktan eğitim sürecini başlatmıştır (Aydın,2020).

Bu çalışmanın amacı, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilkokullarda görev yapan öğretmenlerin, Covid-19 salgın sürecinde Türkiye'de uygulanan EBA TV ilkokul ve Eğitim Bilişim Ağı (EBA) aracılığı ile yapılan uzaktan eğitim sürecine ilişkin görüşlerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda bu çalışmanın problem cümlesi " ilkokul öğretmenlerinin covid-19 salgın döneminde uygulanan uzaktan eğitim sürecine yönelik görüşleri nelerdir?" şeklinde belirlenmiştir. Bu problem doğrultusunda aşağıda belirtilen alt problemlere yanıt aranmıştır:

1. Öğretmenlerin, öğrencilerin uzaktan eğitime katılma düzeylerine ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Öğretmenlerin, öğrencilerin uzaktan eğitim ile yapılan ders esnasındaki durumlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Öğretmenlerin, öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde kitap okuma alışkanlıklarına ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Öğretmenlerin, uzaktan eğitime katılamayan öğrenciler ile ilgili yapmış oldukları çalışmalara ilişkin görüşleri nelerdir?
5. Öğretmenlerin, öğrencilerin uzaktan eğitime tam katılım sağlayamama durumlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
6. Öğretmenlerin covid-19 sürecinde uygulanan uzaktan eğitim faaliyetlerine ilişkin önerileri nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Yapılan çalışmanın, gerek bireysel öğrenme, gerekse öğretmen-öğrenci arasındaki uzaktan iletişim yoluyla ilkokul öğrencilerinin öğretim programında hedeflenen kazanımlara ulaşılma düzeylerini belirlemek açısından hem mevcut araştırma hem de sonraki araştırmalar için yön gösterici bir nitelikte olması düşünülmektedir. Uzaktan eğitim denildiğinde aklımıza ilk gelen bilgi, öğretmen ve

öğrencinin farklı ortamlarda olduğu bir eğitim modelidir. Bu anlamda baktığımızda öğretmen-öğrenci arasında mesafe Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerinden yapılan canlı dersler için önem arz eden bir durumdur. Alan yazında Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerinden yapılan canlı ders kavramının önemini belirten çalışmaların azlığı bu kavramı daha az duyulur hale getirmektedir. Mevcut araştırma ilkokul öğrencileri ile yapılan uzaktan eğitim yoluyla çalışma yapan ilkokul öğretmenlerinin öğrencileri ile oluşabilecek iletişimsel ve akademik anlamda karşılaşılabilecek güçlükler hakkında bilgilendirmeyi amaçlamak ve bununla ilgili mevcut durumu ortaya koymayı hedeflemektedir.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, veri toplama ve analizleri hakkında bilgi verilmektedir. Bu çalışma Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 08.07.2021 tarih ve 43150 sayılı onayı çerçevesinde hazırlanmıştır.

Araştırma Modeli

Araştırmada, Covid-19 salgını sürecinde ilkokullarda uygulanan uzaktan eğitim sürecine yönelik öğretmen görüşlerinin alındığı, katılımcıların bir konu hakkındaki kişisel deneyimlerini, bakış açısını ve düşüncelerini kendi ifadeleri ile anlatmasına olanak tanınmasına yönelik nitel bir sürecin takip edildiği (Yıldırım ve Şimşek, 2008) nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Sakarya ili, Sapanca ilçesinde görev yapan 25 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin 16'sı kadın, 9'u erkek öğretmendir. 3 öğretmen yüksek lisans, 22 öğretmen lisans mezunudur. 2 öğretmen 20-30 yaş aralığı, 9 öğretmen 31-40 yaş aralığı ve 14 öğretmen 41 yaş ve üzerinde yaş aralığındadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme sorularının hazırlık aşamasında literatür incelenerek ilgili alt problemleri en iyi şekilde ifade edecek 5 adet açık uçlu soru araştırmacı tarafından hazırlanarak görüşme formuna yazılmıştır. Açık uçlu araştırma soruları "araştırmacıya incelemek istediği olguya esnek ve açık uçlu bir yaklaşımla ele alma olanağı sağlar" (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Görüşmeler, okullarda öğretmenlerin uygun olduğu zamanlarda gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşme sırasında öğretmenler kendilerine sorulan 5

sorunun tamamına cevap vermiş ve fikirlerini söylemişlerdir. Öğretmenler için hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunu incelemek üzere uzman görüşüne başvurulmuştur.

Verilerin Analizi

Görüşmelerden elde edilen veriler betimsel ve içerik analiz yöntemleri ile analiz edilmiştir. Betimsel analiz yöntemi ile veriler önceden tespit edilen temalara göre özetlenmekte ve yorumlanmaktadır. Betimsel analizden farklı olarak tamamlayıcı bir yaklaşıma sahip olan içerik analizinde veriler daha kapsamlı olarak irdelenmektedir. Gülbahar ve Alper (2009) 'a göre içerik analizi yoluyla veriler belirlenmekte ve bu verilerin içindeki gizli bilgiler ortaya çıkarılmaktadır. İçerik analizi yapılırken, formlardan elde edilen veriler işlenmekte, kodlara ayrılmakta, temalar oluşturulmakta, belirlenen kodlar ve temalar tablolanamakta son olarak ta bulgular belirlenip yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Yorumlanan bulgular tablolar halinde düzenlenmiştir. Görüşme yapılan Öğretmenler Ö1'den başlayarak Ö25'e kadar kodlanarak belirtilmiştir. Bulguların yorumlanmasında, katılımcıların görüşlerine doğrudan alıntı yaparak yer verilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmektedir. Covid-19 salgını sürecinde ilkokullarda uygulanan uzaktan eğitim faaliyetlerine yönelik incelemeler sonucunda belirlenen 5 alt probleme ilişkin bulgular aşağıda maddeler halinde açıklanmıştır.

Öğrencilerin uzaktan eğitime katılma düzeylerine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine yönelik bulgular.

Tablo 1: Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Katılma Düzeylerine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema (Kategoriler)	Kodlar	n	%
Uzaktan eğitime katılım sağlayan öğrenci düzeyleri	Yeterli düzey (ö1,ö3,ö4,ö5,ö7,ö8,ö11,ö15,ö16,ö17,ö18,ö19,ö23,ö25)	14	56
	Orta düzey (ö9,ö10,ö12,ö14,ö20,ö21,ö22,ö24)	8	32
	Yetersiz düzey (ö2,ö6,ö13)	3	12

Tablo 1 incelendiğinde uzaktan eğitime katılım sağlayan öğrenci düzeylerine ilişkin öğretmen görüşleri en çok % 56 oranında yeterli düzeyde şeklinde olduğu görülmüştür. Diğer görüşler sırayla, % 32 oranında orta düzeyde ve % 12 oranında yetersiz düzeyde yer almaktadır. Öğretmenlerin görüşlerinden alınan birebir alıntılar aşağıda sunulmaktadır.

Ö1 : “ Salgın sürecinde uygulanan uzaktan eğitimlere öğrencilerimin genellikle % 75 i katılım sağlıyor. Katılım sağlayamayan öğrencilerimin internet, bağlantı veya gerekli ekipman eksikliğinden dolayı katılmadığını düşünüyorum .”

Ö12 : “ Eğitim Bilişim Ağı üzerinden yapılan canlı derslere öğrencilerimin yarısı katılım sağlıyor. Katılım sağlayamayan öğrencilerimin aileleri ile görüştüğümde EBA TV ilkokul kanallarından derslerini takip ettiklerini söylüyorlar.”

Ö6 : “ Öğrencilerim uzaktan eğitime geçtiğimiz ilk günlerde gerekli ilgiyi ve önemi göstererek derslerimize katılıyorlardı ancak ilerleyen günlerle birlikte şuan yeterli katılımı sağlayamıyoruz maalesef.”

Öğrencilerin uygulanan uzaktan eğitime esnasındaki durumlarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine yönelik bulgular.

Tablo 2: Uygulanan Uzaktan Eğitim Esnasındaki Öğrenci Durumlarına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema (Kategoriler)	Kodlar	n	%
Uzaktan eğitim sırasında öğrenci durumları	İstekli (ö3,ö4,ö6,ö8,ö10,ö14,ö15,ö16,ö19,ö21)	10	40
	İsteksiz (ö1,ö5,ö11,ö12,ö17,ö18,ö24,ö25)	8	32
	Orta düzeyde istekli (ö2,ö7,ö9,ö13,ö20,ö22,ö23)	7	28

Tablo 2 incelendiğinde uygulanan uzaktan eğitim esnasındaki öğrenci durumları yönelik öğretmen görüşleri en çok % 40 oranında istekli şeklinde olduğu görülmüştür. Diğer görüşler sırayla, % 32 oranında isteksiz ve % 28 oranında orta düzeyde istekli yer almaktadır. Öğretmenlerin görüşlerinden alınan birebir alıntılar aşağıda sunulmaktadır.

Ö8 : “ Uzaktan eğitim yöntemi ile yapmaya çalıştığımız derslerimizi öğrencilerimize sevdirmek ve ilgilerini çekmek için eğlenceli hale getirerek derslerimizi icra ediyoruz. Bu sebepten dolayı öğrencilerimiz ders esnasında genellikle ilgili, istekli ve heyecanlı oluyorlar.”

Ö18 : “ Ders esnasında çok heyecanlı olanlarda var ancak öğrencilerin büyük bir kısmı ailelerinin ve öğretmenlerinin baskısı ile mecbur kaldığı için derse giriyorlar ve dolayısı ile ders esnasında isteksiz oluyorlar.

Ö9 : “ Öğrencilerimizin bu konuda duygu durumları değişiklik gösteriyor. Yani sabah yapılan canlı derslerde isteksiz davranırken öğlen yapılan derslerde ilgili ve itseli olabiliyorlar.”

Öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde kitap okuma alışkanlıklarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine yönelik bulgular.

Tablo 3: Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğrencilerin Kitap Okuma Alışkanlıklarına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema (Kategoriler)	Kodlar	n	%
Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin kitap okuma seviyeleri	Yetersiz seviyede (ö1,ö3,ö5,ö6,ö10,ö12,ö13,ö16,ö17,ö18,ö20,ö21,ö23,ö24)	14	56
	Orta seviyede (ö2,ö4,ö9,ö14,ö22,ö25)	6	24
	Yeterli seviyede (ö7,ö8,ö11,ö15,ö19)	5	20

Tablo 3 incelendiğinde uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin kitap okuma alışkanlıklarına yönelik öğretmen görüşleri en çok % 56 oranında yetersiz seviyede şeklinde olduğu görülmüştür. Diğer görüşler sırayla, % 24 oranında orta seviyede ve % 20 oranında yeterli seviyede yer almaktadır. Öğretmenlerin görüşlerinden alınan birebir alıntılar aşağıda sunulmaktadır.

Ö10 : “Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerimizin normal sürece kıyasla dersleri ve aile baskısı arttığı için buna bağlı olarak kitap okumaya yeteri kadar zaman ve ilgi ayırdıklarını düşünmüyorum.”

Ö14 : “ Ben 4. Sınıfları okuttuğum için bazı öğrencilerime süreç içerisinde okuma alışkanlığımı iyi derece kazandırdığımı düşünüyorum bu öğrencilerim alışkanlıklarına devam ederken bazı öğrencilerim bu süreçte hiç kitap okumuyor diyebilirim.”

Ö11 : “ Uzaktan eğitim sürecini planlarken her güne 30 dakika olacak şekilde okuma dersi koyarak planlama yaptık. Bu derste öğrencilerim ile birlikte ben de kitap okuyorum.”

Uzaktan eğitim sürecine katılmayan öğrencileri ile ilgili yapılan çalışmalara yönelik bulgular.

Tablo 4: Uzaktan Eğitim Sürecine Katılmayan Öğrenciler İçin Yapılan Çalışmalara İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema (Kategoriler)	Kodlar	n	%
Uzaktan eğitime katılmayan öğrenciler için yapılan çalışmalar	Telefon ile iletişim kurma (ö6,ö7,ö8,ö9,ö13,ö14,ö15,ö17,ö19,ö21)	10	40
	Whatsapp üzerinden ödev verme (ö3,ö4,ö5,ö12,ö16,ö23,ö24)	7	28
	EBA tvye yönlendirme (ö1,ö2,ö10,ö18,ö20,ö22)	6	24
	Katılmayan öğrenci yok (ö11)	1	4
	Herhangi bir şey yapılmadı (ö25)	1	4

Tablo 4 incelendiğinde uzaktan eğitime katılmayan öğrenciler için yapılan çalışmalara yönelik öğretmen görüşleri en çok % 40 oranında telefonla iletişim kurma şeklinde olduğu görülmüştür. Diğer görüşler sırayla, % 28 oranında whatsapp üzerinden ödev, % 24 oranında EBA TV ye yönlendirme, % 1 oranında katılmayan öğrenci yok ve hiçbir şey yapılmadı yer almaktadır. Öğretmenlerin görüşlerinden alınan birebir alıntılar aşağıda sunulmaktadır.

Ö6 : “ Canlı derslerimize katılmayan öğrencilerimizin ailelerini dersten sonra mutlaka telefon ile arayıp nedeni öğreniyorum. Öğrencim ile görüşüp bir sonraki derse katılması için motive edici sözler söylüyorum.”

Ö5 : “ Sınıfımızın bir whatsapp grubu var. Uzaktan eğitim sürecine girmeden de vardı ama bu süreçte daha aktif kullanılmaya başlandı. Derse katılmayan öğrencilerime bu platformdan gerekli ilgiyi gösteriyorum.”

Ö20 : “ Evlerinde ekonomik imkânlardan dolayı internet bağlantısı olmayan ya da herhangi bir sebepten dolayı canlı derslere katılmayan öğrencilerimize TRT EBA TV ilkokul kanalından dersleri takip etmeleri gerektiği yönünde bilgilendiriyoruz.”

Ö11 : “ Sınıf mevcudum 18 öğrenci ve bütün öğrencilerim derslerime katılım sağlıyor bazen hastalık vs. sebeplerden katılmayan oluyor ama genellikle katılıyorlar.”

Ö25 : “ Canlı derse katılmayan öğrencileri okul idaresine bildiriyoruz. Ancak bu süreçte neler yapıldığı hakkında bir işlem gördüğümüz söylenemez.”

Öğrencilerin uzaktan eğitim sürecine tam katılım sağlayamama durumları ile ilgili bulgular.

Tablo 5: Uzaktan Eğitim Sürecine Öğrencilerin Tam Katılım Sağlayamama Nedenlerine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema (Kategoriler)	Kodlar	n	%
Öğrencilerin uzaktan eğitime tam katılım sağlayamama nedenleri	İnternet ve bağlantı problemi (ö1,ö3,ö5,ö8,ö9,ö11,ö13,Ö14,ö20,ö22,ö23,ö24)	12	48
	Ailelerin ilgisizliği (ö4,ö6,ö7,ö15,ö18,ö19,ö25)	7	28
	Ekonomik nedenler (ö2,ö10,ö12,ö16,ö17,ö21)	6	24

Tablo 5 incelendiğinde uzaktan eğitim sürecine tam katılım sağlayamama durumlarına yönelik öğretmen görüşleri en çok % 48 oranında internet ve bağlantı problemi şeklinde olduğu görülmüştür. Diğer görüşler sırayla, % 28 oranında aile ilgisizliği ve % 24 oranında ekonomik nedenler yer almaktadır. Öğretmenlerin görüşlerinden alınan birebir alıntılar aşağıda sunulmaktadır.

Ö1 : “ Uzaktan eğitimlere katılmayan öğrencilerin en büyük problemi internet ve bağlantı problemidir. Bu problem sadece bizim öğrencilerimizin değil Türkiye genelinde büyük bir sorundur diye düşünüyorum.”

Ö18 : “ Bazı ailelerin bu konuda ilgisiz davrandığını düşünüyorum.”

Ö21 : “ Öğrencilerin bir kısmının okula giden kardeşinin olması, bilgisayar, tablet, telefon vs. teknolojik aletlerin temin edilememesi gibi sorunlar aile ekonomisinden kaynaklandığını düşünüyorum.

Öğretmenlerin covid - 19 sürecinde uygulanan uzaktan eğitim faaliyetlerine ilişkin önerileri.

Tablo 6: Öğretmenlerin Covid-19 Sürecindeki Uzaktan Eğitime İlişkin Önerileri

Tema (Kategoriler)	Kodlar	n	%
Uzaktan eğitime yönelik öğretmen önerileri	Alt yapıya ilişkin öneriler (ö1,ö2,ö4,ö9,ö10,ö14,ö15,Ö16,ö18,ö20,ö22,ö25)	12	48
	Planlamaya ilişkin öneriler (ö3,ö5,ö11,ö12,ö13,ö21,ö23,ö24)	8	32
	İçeriğe ilişkin öneriler (ö6,ö7,ö17)	3	12
	Uygulamaya ilişkin öneriler (ö8, ö19)	2	8

Tablo 6 incelendiğinde öğretmenlerin covid-19 sürecindeki uzaktan eğitime ilişkin görüşleri en çok % 48 oranında altyapıya ilişkin öneriler şeklinde olduğu görülmüştür. Diğer öneriler sırayla, % 32 oranında planlamaya ilişkin öneriler, % 12 oranında içeriğe ilişkin öneriler ve % 8 oranında uygulamaya ilişkin öneriler yer almaktadır. Öğretmenlerin önerilerinden alınan birebir alıntılar aşağıda sunulmaktadır.

Ö2 : *“Uygulanan uzaktan eğitimlerin daha faydalı ve kalıcı olması için altyapı ve bağlantı sorunlarının giderilmesi ve iyileştirilmesi gerektiğini düşünüyorum.”*

Ö5 : *“Uzaktan eğitim kapsamında yapılan canlı derslerin, sabah saatleri dışında öğlen saatlerinde yapılması ve ders süresinin kısaltılması gerektiğini düşünüyorum.”*

Ö7 : *“TRT EBA tv kapsam olarak genişletilebilir. Ayrıca Türkiye genelinde aynı kaynakların kullanılması lazım bence.”*

Ö19 : *“ Canlı dersleri okullarımıza gidip sınıf ortamında yapmalıyız. Böylelikle hem öğrenci derse daha aktif katılır, hem öğretmen dersine daha iyi hazırlanır.”*

Sonuç ve Tartışma

Covid-19 pandemi sürecinde ilkokullarda uygulanan uzaktan eğitim faaliyetlerine yönelik öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada ve alan yazın üzerine yapılan incelemeler sonucunda varılan sonuçlar şu şekilde sıralanabilir:

Öğrencilerin uzaktan eğitime katılma düzeylerine ilişkin ilkokul öğretmenlerinin görüşlerine yönelik sonuçlar.

Çalışmaya katılan sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre, öğrencilerin uzaktan eğitime katılma düzeylerinin yeterli düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır. Kuyubaşoğlu ve Kılıç (2019) öğretmenlerin görüşlerine göre eğitimde eğitim bilişim ağının kullanımına ilişkin çalışmalarında, uzaktan eğitim uygulamalarında eğitim bilişim ağının (EBA) öğretilmede yeni bir araç olduğunun ve dersleri daha zevkli hale getirdiği için öğrencilerin bu derslere katılım sağlamak istedikleri sonucuna ulaşmıştır. Üçışık ve Tuna (2004)' e göre eğitimde teknolojinin kullanılması, geleneksel öğretim yöntemlerine göre daha fazla ilgi çekmekte ve öğrencileri derse daha fazla motive

etmektedir. Bu bulgular araştırmanın sonucu ile benzerlik göstermektedir.

Öğrencilerin uygulanan uzaktan eğitime esnasındaki durumlarına ilişkin ilköğretmenlerinin görüşlerine yönelik sonuçlar.

Çalışmaya katılan sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre, öğrencilerin uygulanan uzaktan eğitim esnasındaki durumlarının istekli olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Kuzu (2020) Covid-19 salgın sürecinde uygulanan ilköğretim programı (EBA TV) ile ilgili yapmış olduğu çalışmada, öğrencilerin ders esnasındaki durumları ile ilgili olarak öğrencilerin çoğunun dersleri izlerken aktif olduklarını, notlar aldıklarını, dersin sonuna kadar istekli bir şekilde dersi dinlediklerini herhangi bir dikkat sorunu yaşamadıklarını ve arkadaşları ile etkileşim halinde olmalarının onları olumlu yönde motive ettiğini belirtmiştir. Çakın ve Akyavuz (2020) yine Covid-19 süreci ve eğitime yansımaları ile ilgili çalışmada, çocukların ders esnasında birbirlerinden haberdar olmalarının, istekli olmalarına ve derse karşı olumlu yönde motive olmalarına sebep olduğunu belirtmişlerdir. Bu bulgular çalışmayı destekler yöndedir.

Öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde kitap okuma alışkanlıklarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine yönelik sonuçlar.

Çalışmaya katılan sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre, uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin kitap okuma alışkanlıklarının yetersiz seviyede olduğu ortaya çıkmıştır. Covid-19 salgın döneminden önce yapılan bazı araştırmalarda (Aslantürk, 2008; Karaşahin, 2009; Konan, 2013) elde edilen bulgulara bakıldığında kitap okuma alışkanlığının oranındaki düşüş sebebi genellikle kitap okumaya zaman ayıramama olduğu görülmektedir. ; Konan, (2013) ilköğretim idarecilerinin okuma alışkanlıkları ile ilgili yaptığı çalışmada katılımcıların % 50 sinin son 30 günde hiç kitap okumadığını sonucuna ulaşmıştır. Bu bulgulara göre öğrencilerin covid-19 sürecini genel olarak kitap okuma açısından verimli değerlendirmediklerini söyleyebiliriz. Uzaktan eğitim sürecinde okulların kapalı olması nedeniyle kitap okuma için gerekli zamanın olduğu düşünüldüğünde öğrencilerin bu zamanı olumlu değerlendirmedikleri sonucu ortaya çıkmaktadır.

Uzaktan eğitim sürecine katılmayan öğrencileri ile ilgili yapılan çalışmalara yönelik sonuçlar.

Çalışmaya katılan sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre, uzaktan eğitim sürecine katılmayan öğrenciler ile ilgili yapılan çalışma olarak en çok telefon ile iletişim kurma ve Whatsapp üzerinden ödevlendirme yapıldığı sonuçları ortaya çıkmıştır. Öğrenilen bilgilerin kalıcı olmasını sağlamak için planlı olarak ve belirli aralıklarla öğrencilere ödev verilir (Bilen, 2009). Van Voorhis (2004) ev ödevi ve tasarımı ile ilgili incelediği çalışmada araştırmada olduğu gibi bu öğrencilere

verilen ödevlerin; öğrenci, veli ve öğretmenler arasında iletişimin sağlanmasında önemli bir etkinlik olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Yurtbakan ve Akyıldız (2020) sınıf öğretmenleri ile Covid-19 izolasyon döneminde uygulanan uzaktan eğitim faaliyetleri ile ilgili çalışmasında, ilkokul öğrencilerinin öğretmenleri ile ödev almak için telefon aracılığı ile iletişim kurduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgu araştırmayı destekler yöndedir.

Öğrencilerin uzaktan eğitim sürecine tam katılım sağlayamama durumları ile ilgili sonuçlar.

Çalışmaya katılan sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre, öğrencilerin uzaktan eğitim sürecine tam katılım sağlayamama durumu olarak en çok internet ve bağlantı problemleri yaşandığı ve ailelerin bu konuda ilgisiz davrandığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Sarışık, Tuğra ve Sarışık (2021) öğretmenlerin uzaktan eğitim sürecinde eğitim bilişim ağı (EBA) canlı ders uygulaması kullanımını incelediği çalışmalarında, öğrencilerin canlı ders uygulaması kullanımında en çok internet ve altyapı sorunlarının yaşandığı sonucuna ulaşmışlardır. Demir ve Özdaş (2020) Covid-19 sürecindeki uzaktan eğitime ilişkin öğretmenler ile yaptıkları çalışmalarında, uygulanan uzak eğitim faaliyetlerinde öğrencilerin genellikle altyapı, eğitime katılım ve EBA sistemi ile ilgili sorunların görüldüğü sonucuna ulaşmışlardır. Canpolat ve Yıldırım (2021) ortaokul öğretmenlerinin Covid-19 salgın sürecinde uzaktan eğitim deneyimlerini incelediği çalışmalarında, internete erişimi olmayan öğrencilerin uzaktan eğitim çalışmalarından faydalanamadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuçlar araştırmanın bulgusu ile benzerlik göstermektedir.

Çalışmaya katılan sınıf öğretmenleri Covid-19 sürecinde uygulanan eğitim faaliyetleri ile ilgili olarak internet altyapısı, uygulanan uzaktan eğitim faaliyetlerinin planlanması, eğitim faaliyetlerinin içerik bölümü ve uygulanma aşamaları ile ilgili önerilerde bulunmuşlardır.

Öneriler

Araştırma sonuçlarına dayalı öneriler

- Uzaktan eğitim ile yapılan ders içi ve ders dışı etkinliklere ve canlı derslere ilkokul öğrencilerin ve öğretmenlerin teknik bağlantı sorunlarının ve internet ihtiyaçlarının giderilmesi gerekmektedir.
- İlkokul kademesinde öğrencileri olan velilere uzaktan eğitim süreci ve bilişim teknolojileri kullanımı ile ilgili eğitimler verilebilir.
- TRT EBA ilkokul platformundan yapılan uzaktan eğitimin süresi 20 dakika ile sınırlı kalmayıp, öğrencilerin derse daha etkili katılacağı ve öğrenmenin kalıcı hale geleceği daha uzun bir süre ayarlaması yapılabilir.

- Uzaktan eğitim yolu ile yapılan canlı derslere öğrenci katılımının daha yüksek oranlarda olması için öğrencileri teşvik edici ödüllendirmeler yapılabilir.
- İlkokul öğrencilerinin kitap okuma oranlarını artırmak için bazı derslerde okuma saati etkinlikleri düzenlenebilir.
- İlkokul öğrencilerinin uzaktan eğitim yolu ile yapılan derslerini tekrar etmeleri ve ödevlerini yapabilmeleri ve öğrendiklerini pekiştirebilmeleri için eğitim bilişim ağı gibi eğitim platformlarının içerikleri derslere uygun bir şekilde genişletilmelidir.

Gelecek araştırmalara yönelik öneriler

- Bu çalışmada sadece görüşme formu ile toplanan veriler incelenmiştir. İlerde yapılacak çalışmalarda görüşme formunun yanında anket uygulaması ve gözlem gibi teknikler kullanılarak daha kapsamlı çalışmalarla alan yazına katkıda bulunulabilir.
- Bu araştırma sadece ilkokul öğretmenleri ile yapılmıştır. Ortaokul ve lise gibi farklı öğretim kademelerinde de görev yapan diğer branş öğretmenleri ile de salgın döneminde uzaktan eğitim uygulamaları ile ilgili benzer çalışmalar yapılabilir.
- Bu çalışmada ilkokul kademesinde kitap okuma oranının düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun nedenlerinin detaylı bir şekilde araştırılacağı çalışmalar yapılabilir.
- Covid-19 döneminde uygulanan uzaktan eğitim ile ilgili çalışmamızda çalışma grubumuzu sadece ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Benzer çalışmalarda ilkokul idarecileri ve velileri çalışma grubuna eklenebilir.

KAYNAKÇA

- Allen, I. E. ve Seaman, J. (2016). Online report card: Tracking online education in the United States.
- Aslantürk, E. (2008). *Sınıf öğretmenlerinin ve sınıf öğretmeni adaylarının okuma ilgi ve alışkanlıklarının karşılaştırılması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, A. F. (2020). Post-Truth dönemde sosyal medyada dezenformasyon: Covid-19 pandemi süreci. *Asya Studies*, 4 (12) , 76-90.
- Benson, R. ve Samarawickrema, G. (2009). Addressing the context of e-learning: Using transactional distance the oryto in form design. *Distance Education*, 30(1), 5-21.
- Bilen, M. (2009). *Plandan uygulamaya öğretim*. Anı Yayıncılık.

- Canpolat, U. ve Yıldırım, Y. (2021). Ortaokul öğretmenlerinin covid-19 salgın sürecinde uzaktan eğitim deneyimlerinin incelenmesi. *Açık Öğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 7 (1) , 74-109.
- Çakın, M. ve Akyavuz, E. (2020). Covid-19 süreci ve eğitime yansımaları: öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6 (2), 165-186.
- Demir, F. ve Özdaş, F. (2020). Covid-19 sürecindeki uzaktan eğitime ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, Salgın Sürecinde Türkiye’de ve Dünyada Eğitim, 273-292.
- Gülbahar, Y. ve Alper, A. (2009). A content analysis of the studies in instructional. *University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 42 (2), 93-112.
- İnci Kuzu, Ç. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde uygulanan ilköğretim uzaktan eğitim programı (EBA TV) ile ilgili veli görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, Salgın Sürecinde Türkiye’de ve Dünyada Eğitim, 505-527.
- Karaşahin, M. (2009). *İlköğretim ve ortaöğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin okuma kültürlerinin değerlendirilmesi*, MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Kaya, Z. (2002). *Uzaktan eğitim*. Ankara: Pegem Yayıncılık
- Konan, N. (2013). İlköğretim okulu yöneticilerinin okuma alışkanlıkları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 19(1), 31-59.
- Kuyubaşoğlu, R. ve Kılıç, F. (2019). Ortaokul öğretmenlerinin görüşlerine göre Eba (eğitimde bilişim ağı) kullanım düzeylerinin incelenmesi. *Journal of Advanced Education Studies*, 1 (1) , 32-52.
- MEB, Milli Eğitim Bakanlığı. (2020a). Haber arşivi. <http://www.meb.gov.tr/bakan-selcuk-23- martta - baslayacak - uzaktan – egitime – iliksin – detaylari – anlatti /haber/20554/tr>.
- MEB, Milli Eğitim Bakanlığı. (2020b). Haber arşivi. <http://www.meb.gov.tr/ebada-canlisinifla-egitim-basliyor /haber/ 20602/ tr>.
- Moore, M. G. ve Kearsley, G. (2011). *Distance education: A systems view of online learning*. Cengage Learning.
- Oranburg, S. (2020). Corona virüs zamanında uzaktan eğitim: Profesörler için hızlı ve kolay stratejiler. *Duquesne Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Belgesi No. 2020-02*.

- Sarışık, S., Tuğra, F. ve Sarışık, S. (2021). Ortaokul öğretmenlerinin uzaktan eğitimde eğitim bilişim ağı (EBA) canlı ders uygulaması kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7 (1) , 1-18.
- Simonson, M., Zvacek, S. ve Smaldins, S. (2019). Teaching and learning at a distance.
- Sun, A. ve Chen, X. (2016). Online education and it seffective practice: Are search review. *Journal of Information Technology Education*, 15, 157-190.
- Üçışık, S. ve Tuna, F. (2004). Orta öğretim kurumlarında coğrafya anlatım becerisinin bilgisayar destekli anlatımla geliştirilmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 9, 97-118.
- Van Voorhis, F. L. (2004). Ev ödevi ritüeli üzerine düşünmek: Ödevler ve tasarımlar. *Teoriden Uygulamaya*, 43:3, 205-212.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yurtbakan, E. ve Akyıldız, S. (2020). Sınıf öğretmenleri, ilkokul öğrencileri ve ebeveynlerin covid-19 izolasyon döneminde uygulanan uzaktan eğitim faaliyetleri hakkındaki görüşleri. *Turkish Studies*, 15(6), 949-977.

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Hâcû-yi Kirmânî'nin Gazellerinde Hz. Yûsuf

Hz. Joseph in Ghazals of Khwaju Kermani

Yasemin YAYLALI*

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Yaylalı, Y. (2021). Hâcû-yi Kirmânî'nin Gazellerinde Hz. Yûsuf. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 507-525.

Yaylalı, Y. (2021). Hz. Joseph in ghazals of Khwaju Kermani. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 507-525.

 10.29228/kesit.52194

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 30.07.2021
Kabul/ Accepted/ Принимать: 15.09.2021
Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена
Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это
произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü, yasemin_yaylali@hotmail.com

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Hâcû-yi Kirmânî'nin Gazellerinde Hz. Yûsuf ¹

Hz. Joseph in Ghazals of Khwaju Kermani

Doç. Dr. Yasemin YAYLALI*

Öz: İran edebiyatının önemli şairlerinden olan Hâcû-yi Kirmânî, Kirmân'da dünyaya gelmiştir. İyi bir eğitim almış olan Hâcû-yi Kirmânî, bilhassa astronomi alanında uzmanlaşmıştır. Hâcû, şiirlerinde yaşadığı dönemin ilimlerinin ıstılahlarını kullanmıştır. Hâcû, doğduğu yer olan Kirmân'dan ayrılarak Azerbaycan, Suriye, Mısır gibi çeşitli ülkelere uzun süreli yolculuklar yapmıştır. Şiirde özellikle kendine mahsus bir tarz oluşturduğu gazel türünde büyük başarı göstermiştir. Söz konusu çalışmada Hâcû-yi Kirmânî'nin Dîvân'ında yer alan gazelleri irdelenmiş; Hz. Yûsuf kıssasıyla ilgili olanlar Farsçadan Türkçeye çevrilerek incelenmiştir. Hâcû'nun gazellerinde yer alan Hz. Yûsuf kıssasıyla ilişkili Hz. Yakûb, Bünyâmin ve Züleyhâ gibi kişiler; Mısır, Ken'ân gibi ülkeler ve gömlek, koku, güzellik, zindan ve kuyu gibi kavramlar saptanmış; bunlara dair gerekli bilgiler verilmiştir. Tüm bunları Hâcû-yi Kirmânî'nin hangi manada ve ne şekilde kullandığı örnekleriyle açıklanarak dikkatlere sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gazel, Yûsuf, gömlek, koku, kuyu.

Abstract: Khwaju Kermani, one of the most important poets of Iranian literature, was born in Kerman. Khwaju, who had a good education, specialized especially in astronomy. In his poems, Khwaju used the knowledge of the period in which he lived. Khwaju left Kerman, his birthplace, and made long-term trips to various countries such as Azerbaijan, Syria and Egypt. He has shown great success in poetry, especially in the genre of ghazal, in which he has created a unique style. In this study, the ghazals contained in the Divan of Khwaju Kermani were examined; Joseph (as) will appear.

¹ "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir. Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article.

Those related to the story of Yusuf were translated from Persian into Turkish and studied. Khwaju is a prophet in the ghazals. A Prophet associated with the story of Joseph. People such as Yaqub, Binyamin and Zulayha; countries such as Egypt, Ken'an, and concepts such as shirts, smells, beauty, Dungeons and wells were identified; they were given the necessary information. All these Khwaju what sense and how the examples are explained and presented to the attention.

Keywords: Ghazal, Joseph, shirt, smell, well.

GİRİŞ

Kemâlidîn Ebu'l-Atâ Mahmûd b. Alî b. Mahmûd Mürşidî-yi Kirmânî hicri sekizinci yüzyıl İran edebiyatının önemli şairlerindedir (Safâ, 1386 hş: 888). Hâcû-yi Kirmânî 689/1290 yılında Kirmân'da dünyaya gelmiştir (Kirmânî, 1374 hş: 5). Şairin asıl adı Mahmud olup, şiirlerinde "Hâcû" mahlasını kullanmıştır. Ayrıca Mürşidî ve Kirmânî nisbeleriyle ve Nahlbend-i şuara, Hallaku'l-meanî, Melikü'l-fudala lakaplarıyla tanınmıştır (Tokmak, 1996: 520).

Fesahat ve belagatte emsalsiz olan Hâcû, Kirmân'da eğitimini tamandıktan sonra birçok yere seyahatte bulunmuştur (Devletşâh-i Semekandî, 1382 hş: 249). Bir zaman Şirâz'da ikamet etmiş; daha sonra Kâzerûn'a gitmiş; 718-737 (1318- 1336) yılları arasında Irak-ı Arab, Huzistan, Azerbaycan, Bağdat, Mısır, Suriye ve Filistin'de bulunmuştur (Safâ, 1386 hş: 889). Hayatını yazdığı şiirlerden elde ettiği caizelerle idame ettiren Hâcû, 738/739 (1337/1338) yılında doğduğu yer olan Kirmân'a geri dönmüş; ölünceye değin Kirmân ve Şirâz'da yaşamış ve Şirâz'da vefat etmiştir (Kirmânî, 1374 hş: 11). Hâcû en çok gazel nazım türünde başarı göstermiştir. Gazelde her ne kadar Sa'dî'den etkilense de kendine has bir tarz oluşturmuştur. Din dışı mevzularla tasavvufi ve hikemi meseleleri eserlerinde büyük bir ustalıkla bağdaştırmıştır (Tokmak, 1996: 521).

Manzum eserleri arasında kaside, gazel, kıta, terciibend, terkihibend ve rubailerden oluşan "Sanâiyu'l-kemâl" ve "Bedâiyu'l-cemâl" isimli iki bölümden meydana gelen 9000 beyitlik bir *Dîvân'ı*; *Hüma vü Hümayun* ve *Gül ü Nevruz* isimli âşıkane mesnevileri ile *Ravzatü'l-envâr*, *Kemâlnâme* ve *Gevhernâme* adlı tasavvufi ve ahlaki mesnevilerinden oluşan hamsesi (Safâ, 1386 hş: 897-898) ; ek olarak *Sâmnâme* ve *Mefâtihu'l-kulûb* adlı mesnevileri bulunmaktadır. Mensur olarak *Risaletü'l-bâdiye*, *Risale-i Seb'u'l-mesânî* ve *Münâzara-i Şems ü Sehâb* adlı eserleri kaleme almıştır (Tokmak, 1996: 521).

Hâcû'nun şairliğinin zirvesi olan gazelleri mana ve lafızca sade; akıcı ve anlaşılırdır. Onun şiirleri tasvir bakımından oldukça zengindir. Teşbih, istiare, mecaz ve ki-

naye gibi edebi sanatları kullanarak güzel tasvirler meydana getirmiş; mitolojik, tarihi ve dini şahsiyetlere ve hikâyelerine çeşitli yönleriyle beyitlerinde yer vermiştir. Hâcû'nun gazellerinde temas ettiği dini şahsiyetlerden biri de Hz. Yûsuf ve kıssasıdır (Kirmânî, 1374 hş: 6, 13,16).

Hz. Yakûb'un on iki oğlundan biri olan Hz. Yûsuf, İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerdendir (Harman, 2013: 1). O, akıllı, sabırlı, iradeli, nefsanî isteklere boyun eğmeyen, imanı güçlü ve takva sahibiydi (Pervînî ve Emînî, 1391 hş: 15-16). Kur'ân'da Hz. Yûsuf'a rüyaları yorumlamanın öğretildiği; Hz. Yûsuf'un, onun atası Hz. İbrahim'in ve babası Hz. Yakûb'un gördükleri rüyaları yorumlayıp, bu doğrultuda hareket ettikleri bildirilmiştir (Çelebi, 2008: 306). Hz. Yûsuf edebiyatta en çok bahsi geçen peygamberlerdendir. Bazen emsalsiz güzelliği sevgiliye benzetilmiş; bazen kısada geçen kuyuya atılması, Züleyhâ ile olan münasebeti, zindana atılması ve rüyaları yorumlaması gibi mevzulara şairlerce çokça değinilmiş; bazen de müstakil olarak Yûsuf ve Züleyha mesnevileri kaleme alınmıştır (Pala, 2002: 497). Hz. Yûsuf, *Fâlnâme* gibi eserlerde de bahsi geçen peygamberlerdendir. (Kotan, 2019: 134).

Hz. Yûsuf'un peygamberlik serüvenini anlatan aynı isimdeki Yûsuf suresi Kur'ân-ı Kerîm'in on ikinci suresidir. Kur'ân-ı Kerîmde Yûsuf kıssası "kıssaların en güzeli" olarak nitelendirilmektedir. Söz konusu adlandırmada Yûsuf kıssasının diğer kıssalardan farklı olarak bir sûrede ve detaylı bir şekilde anlatılması, fazlaca ibret verici olması, Hz. Yûsuf'un kardeşlerinin tüm yaptıkları kötülöklere sabretmesi ve onları affetmesi; kıssanın birçok insan tipini barındırması ve din ve dünya işlerine dair mevzulara yer vermesi gibi sebeplerin etkin olduğu ileri sürölmüştür (Kırca, 1989: 178).

Yûsuf kıssası genel hatlarıyla şöyledir: Hz. Yakûb, oğulları arasında en fazla Hz. Yûsuf'u sevmiş; kardeşleri bu ilgi ve sevgiyi kıskanmışlardır (Köksal, 2013: 272). Bu yüzden kırdan gezme bahanesiyle babalarını ikna ederek yanlarına aldıkları Hz. Yûsuf'u kuyuya atmışlar; babalarına da Yûsuf'u kurt yedi diye yalan söylemişlerdir. Bir kervan Hz. Yûsuf'u katıldığı kuyudan çıkarmış, daha sonra onu Mısır'da satmıştır (Çakan ve Solmaz, 2008: 121-123).

Hz. Yûsuf hoş ve yakışıklı bir delikanlı olunca onu satın alan Mısırlı azizin eşi Züleyhâ, Hz. Yûsuf'tan hoşlanmaya başlamıştır. Daha sonra nefesine yenik düşerek Hz. Yûsuf'la olmak istemiş, karşılık bulamayınca arkadan gömleğini yırtarak Hz. Yûsuf'a iftira atmıştır. Mısırlı kadınların bu durumla alakalı dedikodu yapmaları ve onu kınamaları üzerine Züleyhâ kendini haklı çıkarmak için bir davet vermiş; kadınlar ikram edilen meyveleri soyarken Hz. Yûsuf 'u görünce güzelliği karşısında bıçakla ellerini doğramışlardır. Züleyhâ, Hz. Yûsuf'a kendisiyle birlikte olmazsa zindana atılacağını söylese de Hz. Yûsuf zindanı tercih etmiştir (Mürevvetî ve Sâkî, 1390 hş: 15-17). Zindandakileri Hak yoluna davet ederek peygamberliğini ilan etmiş ve arkadaşlarının rüyalarını yorumuştur. Hz. Yûsuf bir süre zindanda kaldıktan sonra kralın gördüğü bir

rüyayı güzel ve doğru bir şekilde yorumlayarak oradan kurtulmuştur. Züleyhâ'nın suçunu itiraf etmesi üzerine masum olduğu da ispatlanan Hz. Yûsuf, kralın emriyle hazinelerin başına getirilerek kralın vezirlerinden olmuştur (Çakan ve Solmaz, 2008: 127-130).

Hz. Yûsuf, kralın rüyasına yaptığı yorum gereğince tedbirler aldırılmış ve bu sayede Mısır'da kıtlık yaşanmamıştır. Kıtlık sebebiyle Ken'ân ülkesinden Mısır'a Hz. Yûsuf'un kardeşleri zahire almaya gelmiş; Hz. Yûsuf onları tanımış fakat kimliğini gizlemiş ve en küçük kardeşleri Bünyâmin'i de getirmezlerse bir dahakine zahire alamayacaklarını söylemiştir. Bunun üzerine kardeşleri Bünyâmin'i getirmiş, Hz. Yûsuf ona her şeyi anlatmıştır. Bünyâmin'in kendi yanında kalması için bir plan yapmış ve kralın kabını Bünyâmin'in eşyaları arasına koydurmuştur. Kabin Bünyâmin'in yükünden çıkması üzerine ülke yasaları gereği onun gitmesine izin verilmemiştir (Harman, 2013: 3-4). Ken'ân'a dönüp babalarına durumu anlatmaları üzerine Hz. Yakûb yeniden Bünyâmin'i alıp getirmeleri için onları geri göndermiştir. Mısır'a geldiklerinde Hz. Yûsuf onlara kendini tanıtarak kardeşleri olduğunu açıklamış; kardeşleri yaptıklarından pişman halde ondan af dilemişlerdir. Daha sonra kör olan gözlerinin açılması için babası Hz. Yakûb'a gömleğini göndermiş; Hz. Yakûb gömleği koklayınca gözleri yeniden görmeye başlamıştır. Tüm ailesi Mısır'a Hz. Yûsuf'un yanında gitmiş; Hz. Yakûb ve ailesi böylece oğlu Yûsuf sayesinde Mısır'a yerleşmişlerdir (Köksal, 2013: 289-293).

Hacû-yi Kirmânî *Dîvân'*ında yer alan gazellerinde kimi zaman doğrudan kimi zamanda dolaylı olarak teşbih, telmih, istiare ve kinaye sanatları kullanılmak suretiyle Yûsuf kıssasına temas etmiştir. Hâcû'nun gazellerinde Yûsuf kıssasıyla alakalı olarak geçen kelime ve terkipleri Hz. Yûsuf'un kendi zatıyla ilgili kavramlar, Hz. Yûsuf'la bağlantılı kişiler ve Hz. Yûsuf'la ilişkili kavramlar olmak üzere üç grupta sınıflandırmak mümkündür. İlk grupta Hz. Yûsuf'un herkesi hayran bırakan, eşsiz yüzüne ve güzelliğine, kokusuyla Hz. Yakûb'un kör olan gözlerinin yeniden görmesini sağlayan gömleğine temas edilmiş; ayrıca Hz. Yûsuf için kullanılan "Ken'ânlı Yûsuf, Mısırlı Yûsuf ve Kaybolmuş Yûsuf" nitelemelerine yer verilmiştir.

İkinci grupta ise Hz. Yûsuf'un ailesinden babası Hz. Yakûb'a ve öz kardeşi Bünyamin'e; ailesi dışında kıssada önemli ve etkili bir kişi olan Züleyhâ'ya değinilmiştir. Son yani üçüncü grupta ise kıssada geçen kuyu, zindan, pazar-satıcı-alıcı ve gül gibi kavramlara değinilmiştir. Tüm bu kişi, kelime ve terkipler kuşkusuz gerçek manaları yanında mecaz anlamlarıyla kullanılmak suretiyle kıssaya telmihte bulunulmuştur. Hâcû'nun gazellerindeki tüm bu ifade edilen tespitlerin örnekleriyle ayrıntılı olarak izahı şöyledir:

1. HZ. YÛSUF'UN KENDİ ZATIYLA İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

1.1. Yüzü ve Yüzünün Güzelliği/Güzelliği

1.1.1. Yüzü

Hz. Yûsuf'un dillere destan güzelliğiyle ilgili aktarılan rivayetlerde "Kendisine, güzelliğinin yarısı yarısı verildi" denilmiştir (Köksal, 2013: 271). Hz. Yûsuf, tam bir samimiyet ve aşkla Allah'a bağlı olduğundan görenleri hayran bırakan, kendinden geçiren güzel yüzü aslında bizzat Hakk'ın nurlarının ışıltısı olmuştur (Güçlü, 2013: 166).

Hâcû, Hz. Yûsuf'un toplam yedi yerde yüzüne ve yüz güzelliğinin emsalsiz oluşuna (Kirmânî, 1389 hş: 166, 135, 176, 224, 292, 477, 493) vurgu yapmış ve onun böylesine güzel yüzüne bir kerelik bakmanın Mısır saltanatına ve Ken'ân ülkesine değdiğini söyleyerek ne denli kıymetli olduğunu ortaya koymuştur:

Ey azizler Mısırlı Yûsuf'un yüzüne bir bakış, Mısır'ın saltanatına ve bütün Ken'ân ülkesine değer (Kirmânî, 1389 hş: 166).

Hz. Yûsuf'un güzel yüzü parlaklık ve alımlılık bakımından güneşe benzetilmiştir:

Yûsuf'un güneş yüzünden zuhur etti, Züleyhâ'nın gönlünde ortaya çıkan nur! (Kirmânî, 1389 hş:176).

"Yûsuf yüzlü"den kasıt güzel yüzlü sevgilidir. Sevgilinin yüzü Hz. Yûsuf'un yüzüne teşbih edilmiştir. Yakûb'tan maksat sevgilinin yüzünün hasretiyle gam ve keder içinde olan âşıktır. Âşık sevgilinin hicranında çektiği üzüntü ve sıkıntı dolayısıyla Hz. Yakûb'a benzetilmiştir:

Bütün gece Yûsuf yüzünün arkadaşı olduğundan Yakûb'un gamından hiçbir hal hatırlamamışsın (Kirmânî, 1389 hş: 493).

1.1.2. Yüzünün Güzelliği

Hz. Yûsuf'un güzel yüzü, parlaklığı ve hoşluğuyla güzellik yıldızına teşbih edilmiş; cemalinin tüm ışıltısıyla görenleri hayran bıraktığı ve onu gören Züleyhâ'nın aşktan gönlünün kavru olduğu söylenmiştir:

Güzellik yıldızı Yûsuf'un yüzünden doğduğunda, Züleyhâ'nın sevgi dolu sinesine ateş düştü (Kirmânî, 1389 hş: 135).

Hicran acısını en iyi Hz. Yûsuf'un yokluğunda ağlamaktan gözleri kör olan Hz. Yakûb'un bileceği; Hz. Yûsuf'un kelimelere sığmayacak derecede güzelliğini de en doğru ona duyduğu aşkla ismet perdesinden çıkan ve dillere düşen Züleyhâ'nın anlatacağına dikkat çekilirken kıssada Hz. Yakûb ve Züleyhâ ile ilgili bölüme telmih ya-

pılmıştır:

Ayrılık derdinin haberini Yakûb'un gönlünden sor, Yûsuf'un güzelliğinin şerhini Züleyhâ'dan işit! (Kirmânî, 1389 hş: 420)

1.2. Gömleği ve Gömleğinin Kokusu

Hız. Yûsuf ve gömleği kıssada üç farklı şekilde geçmektedir: 1. Hız. Yûsuf'un kardeşlerinin kana bulayıp kurt parçaladıkları deyip babalarına getirdikleri gömlek, 2. Züleyhâ'nın kendisini reddedince Hız. Yûsuf'a arkadan saldırıp parçaladığı gömlek ve 3. Hız. Yakûb'un onun yokluğuyla ağlamaktan kör olan gözlerine sürüp açılması için Hız. Yûsuf tarafından gönderilen terinin ve kokusunun sindiği gömlek (Gündüz, 2016: 99, 104, 106).

Birinci gömlek temiz olmakla beraber başkalarının kanına bulanmıştır ve üstüne kardeşleri tarafından sıvanan kan, iftirayı, yalanı ve kıskançlığı sembolize etmektedir. Yani Yûsuf'un ölümünü ispat için babalarına getirdikleri "kıskançlık gömleği" dir. İkinci gömlek ise Züleyhâ'nın, Hız. Yûsuf'a hissettiği aşk nedeniyle kendine hâkim olamayışı sonucu arkadan yırtılan; Yûsuf'un iffeti ve Züleyhâ'nın ihtirasını simgelediğinden "ihtiras gömleği" diye nitelenmektedir (İçli, 2013: 271-273). Üçüncü gömlek yani "nübüvvet gömleği" hem Hız. Yakûb'un hem de kardeşlerinin gözünün açılmasına vesile olmuştur. Zira daha önce kıskançlık ve hırslarına yenik düşüp babalarına kardeşlerinin kanlı gömleğini getiren kardeşler, hatalarını düzeltmek üzere Hız. Yakûb'un gözlerine şifa olacak Hız. Yûsuf'un kokusunun ve terinin sindiği gömleği götürmüşlerdir (Gündüz, 2004: 72). Hız. Yakûb, Hız. Yûsuf tarafından kendisine gönderilen bu gömlek gelmeden evvel oğlunun kokusu almıştır (Gündüz, 2016: 99, 104, 106).

"Kafile Mısır'dan ayrılınca babaları, "Eğer bana bunamış demezseniz, inanın ben Yûsuf'un kokusunu alıyorum! dedi" (Kur'ân-ı Kerîm, Yûsuf, 12/94).

İsmail Hakkı Bursevî'nin ifade ettiği gibi Hız. Yakûb'a Hız. Yûsuf'un gömleğinin kokusunu uzaklardan zâhîrî hissi ile aldırın şey Yûsuf'a duyduğu aşk ve yakınlıktır. Aslında bu Hakk'a duyduğu aşkın ta kendisidir. Diğerlerinin bu kokuyu alamamaları kirli bedenleri ve gönülleri sebebiyledir. Işığı geçiren billur bir cama benzeyen kâmil bedenlerin koku ve görme duyuları için engel bulunmamaktadır. Hız. Yûsuf'a karşı aşk ve arzu açlığı duyan Hız. Yakûb'un can burnuna onun kokusu çok ıraklardan bile ulaşmıştır. Zira bu Hız. Yûsuf'a has olan Hakk'ın tecellisinin kokusudur (Güçlü, 2013: 166).

Hız. Yakûb gömleği koklayıp gözlerine sürer sürmez gözleri yeniden görmeye başlamıştır. Bu mucizeye kuşkusuz Hız. Yûsuf'un gömleğe sinen kokusu ve teri neden olmuştur:

“Müjdeci gelince, gömleği yüzüne koyar koymaz Ya'kûb tekrar görür hale geldi. Dedi ki: “Ben size, ‘Allah tarafından sizin bilmediklerinizi bilirim’ demedim mi?” (Kur’ân-ı Kerîm, Yûsuf, 12/96).

Hz. Yûsuf’un gömleğinde cennet kokusu bulunduğundan hastaya yani Hz. Yakûb’a şifa vererek gözlerini açmıştır (Gündüzöz, 2004: 72). Esasen Hz. Yakûb’u kendine bağlayan, onu iyileştiren bu koku, Allah’ın Hz. Yûsuf mazharındaki tecellisidir. Dolayısıyla Hz. Yakûb’un aşkı Yûsuf’a değil, hakikatte İlahi sevgiliye yani Yüce Allah’adır (Güçlü, 2013: 160).

1.2.1. Gömleği

Hâcû, yedi yerde gömleğine ve gömleğimin kokusuna değinmiş (Kirmânî, 1389 hş: 294, 295, 344, 358, 393, 400, 442.); ilahi sevgili ve âşık ya da seven ve sevilen arasında hakiki yakınlık olduğunda bedensel varlığın önemli olmadığına dikkat çekerken Hz. Yûsuf ve Hz. Yakûb kıssasına telmihte bulunmuştur. İlahi sevgilinin aşkıyla yanıp kavrulmuş ve ona sıkı sıkıya bağlı olanlar için vuslata ermeye hiçbir maninin olmayacağına vurgu yaparken Hz. Yakûb ve Hz. Yûsuf arasındaki ilişkiyi delil olarak getirmiştir. Hz. Yûsuf ve Hz. Yakûb’un birbirlerine kalben ve manen bağlı olduklarını; Hz. Yakûb’un Hz. Yûsuf nezdinde Allah’a duyduğu aşkı ve bu aşka gömleğin mani olmayacağını ifade etmiştir:

Hakikatte Ken’ânlı Pîr, Yûsuf’tan uzak olmadığından, ey azizler gömlek nasıl yola perde (engel) olur? (Kirmânî, 1389 hş: 393).

Eğer Yûsuf ile Yakûb arasında perde olursa, gömlekten aşikâr olmadığı açıktır (Kirmânî, 1389 hş: 400).

1.2.2. Kokusu/Gömleğinin Kokusu

Hâcû bazen Hz. Yûsuf’un gömleğinin kokusuna sevgilinin misk kokulu saçlarına benzetmek suretiyle değinmiş; kimi zaman da Hz. Yâkub’u âşık ve Hz. Yûsuf’u da maşuk yerine koyarak gömleğinin kokusuyla bizzat kokunun sahibi yani Hakk’ı kastederek, aşk yoluna talip olanların bu yolda her türlü sıkıntıya sabır gösterip, tahammül etmesi gerektiğine dikkat çekerken değinmiştir. Her iki durumda da gömleğinin güzel kokularını isteklilerine taşıması yönüyle saba rüzgârı önemli bir göreve sahiptir. Şair Hz. Yûsuf’un gömleğine Mısır ve saba rüzgârı kelimeleriyle birlikte yer verirken kıssaya telmihte bulunmuştur.

Saba rüzgârı: Seher vakti cananın mahallesinden eserek âşiğa onun güzel kokusunu yani haberini ulaştıran rüzgârdır (Şemîsâ, 1387 hş: 828-829). Kimilerine göre Hz. Yûsuf’un gömleğinin kokusunu Hz. Yakûb’a o getirmiştir (Onay, 2000: 385).

Birkaç örnek:

Yûsuf'un gömleğinin kokusunu saba rüzgârından alıyorum ya da İrem bahçesinden onun yasemininin kokusu esmiş (Kirmânî, 1389 hş: 295).

Ey azizler rüzgâr Mısır'dan esmiyorsa, Yûsuf'un gömleğinin kokusunu nereden alıyorum? (Kirmânî, 1389 hş: 358).

Yakûb'un üzüntüsünden habersizsin ve devamlı Yûsuf'un gömleğinin kokusunu sabadan istiyorsun (Kirmânî, 1389 hş: 442).

Ey aziz kardeşler, saba rüzgârı dışında Mısır tarafından gömleğinin kokusunu bana kim getirir? (Kirmânî, 1389 hş: 354).

1.3. Ken'ân-Ken'ânlı Oluşu

Ken'ân, İsrâiloğullarının başlangıçtaki ülkesidir. Hz. Yakûb'un memleketi olan Ken'ân, Filistin ve Şam'ı içine alan bölgenin adıydı (Pervînî ve Zare Burmî, 1391 hş: 11). Edebiyatta Ken'ân ili Hz. Yûsuf (Mâh-ı Ken'ân) ve Hz. Yakûb (Pîr-i Ken'ân) sebebiyle anılmış (Pala, 2002: 279); bazen de Ken'ânlı Yûsuf terkibi kullanılmıştır (Şemîsâ, 1386 hş: 713).

Hâcû, sekiz yerde "Ken'ân iline" (Kirmânî, 1389 hş: 150, 166, 172, 188, 199, 244, 371, 387) ve on beş yerde de "Ken'ânlı Yûsuf" (Kirmânî, 1389 hş: 35, 54, 113, 151, 182, 198, 208, 236, 265, 275, 282, 283, 356, 357, 478) terkibine yer vererek kıssaya telmihte bulunmuştur.

Hâcû, Ken'ân ilini zikrettiği beyitlerde Ken'ân ilinde yaşayan ve ayrılık acısıyla kavrulduğu oğlu Hz. Yûsuf'a dair müjdeli bir haber bekleyen Hz. Yakûb'u; Ken'ânlı Yûsuf terkihiyle de çoğu zaman ilahi sevgiliyi kastetmiştir. Birkaç örnek:

Ey azizler saba rüzgârı dışında hiçbir müjdecî kaybolmuş Yûsuf'un haberini Ken'ân'a götürmez (Kirmânî, 1389 hş: 150).

Her an gönlüme Mısır'dan bir haber ulaşır, yoksa benim Ken'ânlı Yûsuf'um orada mıdır diye! (Kirmânî, 1389 hş: 54)

Ey azizler eğer o bizim Ken'ânlı Yûsuf'umuzsa, onu iki âlemde satın alan herkes zarar görmüş değildir (Kirmânî, 1389 hş: 113).

Eğer elden turuncu tanımazsam (ayırt edemezsem) ayıp olmaz çünkü tüm Mısır'da benim için Ken'ânlı Yûsuf gibi aziz biri yoktur (Kirmânî, 1389 hş: 282).

Edebiyatta Hz. Yûsuf'un yüzü güzelliği ve parlaklığıyla aya benzetilmiş; "Mâh-ı Ken'ân" yani Ken'ân'ın ayı terkihiyle Hz. Yûsuf kastedilmiştir (Şemîsâ, 1386 hş: 706). Hâcû üç yerde (Kirmânî, 1389 hş: 207, 281, 369) bu terkihi kullanarak Hz. Yûsuf'a ve kıssasına değinmiştir.

Bizim Ken'ânlı ayımıza söyle de perdenin ardından çıksın böylece artık iddiacı Züleyhâ'yi inkâr etmez (Kirmânî, 1389 hş: 207).

Ken'ânlı ayım hüznler kulübesinden gitti ancak yüzünün aksini kapı ve duvarda buluyorum hala! (Kirmânî, 1389 hş: 281).

1.4. Mısır-Mısırdaki Bulunuşu/ Mısırlı Diye Anılması

Hâcû yirmi iki yerde Hz. Yûsuf'la alakalı olarak Mısır ülkesini zikretmiş (Kirmânî, 1389 hş: 52, 54, 97, 150, 151, 166, 172, 188, 203, 208, 224, 242, 265, 282, 289, 292, 294, 354, 356, 358, 387, 419) ve dokuz yerde "Mısırlı Yûsuf" terkiğine (Kirmânî, 1389 hş: 34, 47, 166, 237, 344, 100, 107, 250, 477) yer verirken kıssaya telmihte bulunmuştur. "Mısır ve Mısırlı Yûsuf" mazmunları koku, haber, pazar ve alıcı kelimeleriyle birlikte zikredilmiş; "Mısırlı Yûsuf" terkiğiyle İlahi sevgili kastedilmiştir. Birkaç örnek:

Mısır'dan hoş bir koku veriyor ve gönlüm diyor: Bu müjdecî, bizim kaybolmuşumuzdan geliyor! (Kirmânî, 1389 hş: 242).

Mısırdan gömleğin kokusunu gönder de bir anda hüznler evinin sakinine huzur ulaşsın! (Kirmânî, 1389 hş: 387).

Bizim Mısırlı Yûsuf'umuzu pazara götürünce, ey nice aziz can ona alıcı gelir (Kirmânî, 1389 hş: 237).

Mısırlı Yûsuf için aziz canla her bir yolun başında bir alıcı vardır (Kirmânî, 1389 hş: 107).

1.5. Kaybolmuş Yusuf Diye Anılması

Hâcû, "Kaybolmuş Yûsuf" terkiğini yedi yerde kullanmıştır (Kirmânî, 1389 hş: 34, 150, 150, 199, 371, 387, 419). Aslında bu terkip Ken'ân ilinde yaşayan Hz. Yakûb'un oğlu Hz. Yûsuf'un durumuna dair düşüncesi ve hislerini anlatmaktadır. Kıssada geçtiği üzere Hz. Yakûb her ne kadar Hz. Yûsuf'un kanlı gömleğini getirselere de oğlunun başına bir kötülük geldiğini sezmekle birlikte öldüğüne inanmamış ve asla ondan ümidini kesmeyerek sürekli yaşadığına dair müjdeli bir haber beklemiştir. Hâcû, "Kaybolmuş Yûsuf" terkiğini müjde, haber ve Ken'ân kelimeleriyle birlikte kullanmış; Ken'ân ile buranın sakini Hz. Yakûb'u kastetmiş ve tüm bu beyitlerde kıssaya telmihte bulunmuş; Hz. Yûsuf'un haberini getirmesi için yine saba rüzgârından yardım istemiştir. Birkaç örnek:

Ey azizler saba rüzgârı dışında hiçbir müjdecî kaybolmuş Yûsuf'un haberini Ken'ân'a götürmez (Kirmânî, 1389 hş: 150).

Şîrîn'in tatlı sözünü Ferhad'a söyle, kaybolmuş Yûsuf'un haberini Ken'ân'a ulaştır! (Kirmânî, 1389 hş: 387).

Eğer Mısır'dan bu tarafa uğrarsan bizim kaybolmuş Yûsuf'umuzdan ne haber? Söyle!
(Kirmânî, 1389 hş: 419).

Ey azizler nasıl bir müjdecidir ki bizim kaybolmuş Yûsuf'umuzun müjdesini getiriyor
(Kirmânî, 1389 hş: 150).

2. HZ. YÛSUF'LA BAĞLANTILI KİŞİLER

2. 1. Ailesi

2.1.1. Hz. Yakûb (Babası)

Hz. İbrahim'in torunu, Hz. İshâk'ın oğlu olan Hz. Yakûb vahiy gönderilen peygamberlerdendir. İsrâiloğulların üç atasından biri olan Hz. Yakûb, Hz. Yûsuf'un baba-sıdır. Hz. Yûsuf'un yokluğuyla çok üzülmüş, ağlamaktan gözleri kör olmuş; Hz. Yûsuf'un kendisine gönderdiği gömleği yüzüne sürmesiyle gözleri açılmıştır (Harman, 2013: 274-275).

Edebiyatta Pîr-i Ken'ân (Ken'ânlı Pîr) olarak da geçen Hz. Yakûb'un (Onay, 2000: 467) oğlu Hz. Yûsuf'un ayrılık acısıyla sürekli ağlayarak ıstırap içinde yaşadığı evine "Beyt-i Ahzân, Beytülhüzn ve Külbe-i Ahzân ya da Beytülahzân" hüznler kulübesi denmiştir (İsen, 1992: 88).

Hâcû, on beş yerde Hz. Yakûb'u ismiyle zikretmiş (Kirmânî, 1389 hş: 47, 151, 196, 197, 236, 250, 275, 356, 357, 400, 404, 420, 442, 470, 493); iki yerde Hz. Yakûb'a "Pîr-i Ken'ân (Kenanlı Pîr)" terkipleriyle (Kirmânî, 1389 hş: 34, 393) yer vermiştir. Beyitlerde Hz. Yakûb'un Hz. Yûsuf'a dair bir haber beklediğine; sevgilinin kokularını âşığa taşıyarak bir anlamda ulak görevi üstlenen seher rüzgârının esişiyle Hz. Yûsuf'un kokusunun Hz. Yakûb'a ulaşacağı ifade edilirken kıssaya telmihte bulunmuştur. Örnek:

Yakûb'a Mısır'dan kim haber getirir ya da ondan Ken'ânlı Yûsuf'a kim haber götürür
(Kirmânî, 1389 hş: 151).

Seher rüzgârı desteklerse olur yoksa Mısırlı Yûsuf'un kokusu Ken'ânlı Pîre gelmez
(Kirmânî, 1389 hş: 34).

Şair iki yerde "Beyt-i Ahzân" ve üç yerde "Külbe-i Ahzân" terkipleriyle (Kirmânî, 1389 hş: 250, 387, 275, 281, 478) Hz. Yakûb'un Hz. Yûsuf'un hicranıyla büyük üzüntülere gark olduğu "Külbe-i Ahzân" yani hüznler kulübesine ve kıssada bu hadisenin anlatıldığı bölüme telmihte bulunmuştur. Birkaç örnek:

Beyitlerde Hz. Yûsuf'un ayrılığında kederlenen, ağlamaktan gözlerine ak düşen ama bir an bile umudunu ve sabrını kaybetmeyen Hz. Yakûb'un sonunda oğluna kavuştuğu söylenmektedir:

Hüzünler evi makamı olan Yakûb ansızın Ken'ânlı Yusuf'un vuslatına erdi yine!
(Kirmânî, 1389 hş: 275).

Şair Hz. Yakûb'u âşık ve Yûsuf'u da maşuk yerine koymuş; aşkın bilhassa İlahi aşkın büyük emek istediği, bu yola girenleri büyük meşakkatler ve sıkıntıların beklediğini; tüm bunlara daima sabretmek ve gece gündüz gönlünde ve dilinde maşuka yani Hakk'a yer vermek, O'nu zikretmek gerektiğini vurgulamıştır:

Eyüb'ün sabrını göstermemiş, derdin dermanını nasıl istersin, Yakûb'un hüznünü görmemiş, hüznler evini ne bilirsin! (Kirmânî, 1389 hş: 470).

Bir gece hüznler kulübesinin köşesinde gündüz etmemiş (sabahlamamış), Yûsuf'un gömleğinin kokusunu rüzgârdan istersin (Kirmânî, 1389 hş: 478).

Mısırdan gömleğin kokusunu gönder ve bir anda hüznler evinin sakinine huzur ulaşsın! (Kirmânî, 1389 hş: 387).

Hâcû büyük olasılıkla huzursuzluk ve kıtlık nedeniyle Kirmân'dan ayrılmış Irak-ı Arab, Hûzistan, Azerbaycan, Bağdad, Mısır ve Suriye ve Filistin'e seyahatler yapmış (Tokmak, 1996: 520); ailesinden bilhassa evladından uzakta hasret çekmiştir. Evladına duyduğu bu özlemi şiirlerinde dile getirmiş (Kirmânî, 1374 hş: 9); bu şiirlerinden bazısında hislerini diler getirirken kendini, günlerini Hz. Yûsuf'un hasretiyle yanarak geçiren Hz. Yakûb'la eş tutarak kıssaya gönderme yapmıştır:

Niye aziz ömür sona erdi, ben ve Yakûb için evladın ayrılığında! (Kirmânî, 1389 hş: 196).

Ey aziz yâr, uzaklık üzüntüsünü sen ne bilirsin, evladın yüzünün ayrılığını ben bilirim ve Yakûb! (Kirmânî, 1389 hş: 197).

Hacû serzeniş edemedi eğer onun aziz canı Yakûb gibi Ken'ânlı Yûsuf'tan mahrum olsa da! (Kirmânî, 1389 hş: 357).

2.1.2. Bünyâmin (Erkek kardeşi)

Hz. Yakûb'un en küçük oğlu olan Bünyâmin, Hz. Yûsuf'un öz kardeşidir (Pervînî ve Zare Burmî, 1391 hş: 22). Ahd-i Atik'te adı Binyamin şeklinde zikredilmiş ve Yakûb'un Rahel isimli eşinden doğduğu söylenmiştir. Kur'an-ı Kerîm'de Bünyâmin'den Hz. Yûsuf'un diğer kardeşleri gibi isim verilmeden söz edilmiştir. Kıssada geçtiği üzere Hz. Yûsuf zahire almak için gelen kardeşlerine bir daha ki sefere Bünyâmin'i de getirmeleri şartıyla bu taleplerinin yerine getirileceğini söylemiş; Hz. Yûsuf'tan sonra en çok Bünyâmin'i seven ve onun yerine koyan Hz. Yakûb da oğullarının kardeşlerini koruyacaklarına dair söz vermeleri üzerine yanlarına Bünyâmin'i alarak Mısır'a gitmelerine ikna olmuştur. Hz. Yûsuf, Bünyâmin'e kendini tanıtmış daha sonra onun eşyalarının arasına bir tas koydurmuş; bu tas Bünyâmin'in üzerinden çıkınca yasa gereği Bünyâmin Mısır'da kalmıştır (Küçük, 1992: 490).

Hâcû iki yerde Bünyâmin'in ismine yer vermiş; Hz. Yûsuf'un öz kardeşi olan ve

Hz. Yakûb'un Hz. Yûsuf'tan sonra en sevdiği ve onun yerine koyarak avunmaya çalıştığı Bünyâmin'e ve olaya telmihte bulunmuştur:

Ey aziz kardeşler ganimet sayınız, kaybolmuş Yûsuf'un kokusuyla Bünyâmin'i! (Kirmânî, 1389 hş: 34).

Eğer Yakûb'a yüzlerce Bünyâmin olsa da Yûsuf'tan başkasını istemeyecek! (Kirmânî, 1389 hş: 236).

2.2. Züleyhâ

Yûsuf kıssasında önemli yer tutan kişilerden biri olan Züleyhâ, Hz. Yûsuf'u köle olarak satın alan Mısır azizinin eşidir (Pervînî ve Emînî, 1391 hş: 17). Hz. Yûsuf çok güzel bir delikanlı olunca Züleyhâ, Yûsuf'un bir benzeri olmayan eşsiz güzelliği karşısında arzularına yenik düşerek iffetsizlikte suçlanmayı göze almış ve onunla olmak istemiştir. Hz. Yûsuf onun bu çirkin teklifini reddedince arkadan gömleğini yırtarak Hz. Yûsuf'a iftira atmıştır (Mürevvetî ve Sâkî, 1390 hş: 16). Dedikodular baş gösterince kendini böylesi iffetsizce davranmaya iten şeyin Hz. Yûsuf'un karşı konulamaz güzelliği olduğunu göstermek ve kendini bir nebze haklı çıkarmak gayesiyle aleyhinde konuşan kadınları davet etmiş; önlerine ikramlıklar koydurmuş; ardından Hz. Yûsuf'u çağırılmıştır (Turan, 2014, 66-67). Kadınlar Hz. Yûsuf'un güzelliğiyle büyülenmiş bıçakla turunç yerine ellerini kesmişler ve Züleyha'yı haklı bulmuşlardır. İrfanî edebiyatta Züleyhâ'nın Hz. Yûsuf'a olan aşkına farklı bir bakış açısı getirilmiştir. Züleyha'nın Hz. Yûsuf'a olan aşkı aslında İlahi sevgiliye duyulan aşktır; Hz. Yûsuf'ta zuhur eden güzellik Hakk'ın nurlarının tecellisidir. Kardeşleri ona baktıklarında bunu görememiş dolayısıyla onun değerini idrak edememişlerdir. Züleyhâ ise Hz. Yûsuf yani İlahi sevgiliye ulaşma yolunda her şeyi hatta ayıplanıp kınanmayı bile göze almıştır. Mısırlı kadınlar ilkin kayıtsız kaldıkları ve göremedikleri bu güzelliğin sırrına vakıf olunca Züleyhâ'yı anlamışlardır (Müdîrî ve Mâlmir, 1393 hş: 124, 137-138).

Hâcû, dokuz yerde Züleyhâ'nın ismini zikretmiş (Kirmânî, 1389 hş: 52, 135, 157, 176, 207, 208, 283, 361, 420); Züleyhâ'nın Hz. Yûsuf'un güzelliğiyle kendinden geçtiğine, onun aşkıyla yanıp kavrulduğuna, gözyaşı döktüğüne, Hz. Yûsuf'un onun nazârında her şeyden kıymetli olduğuna, onu kınayanların Hz. Yûsuf'u görünce turunç yerine ellerini kestiklerine değinerek kıssada Züleyhâ ile alakalı bölüme telmihte bulunmuştur. Birkaç örnek:

Beyitte şair Züleyhâ'nın aşkıyla döktüğü gözyaşlarını çok fazla olması yönüyle sele benzetmiş ve Mısır'ı silip süpüreceğini söyleyerek mübalağa yapmıştır:

Tuhaf eğer Mısır ülkesi ırmakla süpürülmediyse, Züleyhâ'nın gözünden aktığı o bütün selden! (Kirmânî, 1389 hş: 52).

Beyitlerde Hz. Yûsuf'a olan aşkından ötürü Züleyhâ'yı kınayanların Hz. Yûsuf'u

görünce büyüleyici güzelliği karşısında turunç yerine ellerini kestiklerinde onu anladıklarına değinilirken kıssada bu olayın geçtiği bölüme telmih söz konusudur:

“Aziz’in karısı, kadınların dedikodularını duyunca onlara davetçi gönderdi; yastıkları için yastıklar hazırladı ve onlardan her birine bir bıçak verdi. (Kadınlar meyvelerini soyarken Yûsuf’a), “karşılarna çık!” dedi. Kadınlar Yûsuf’u görünce güzelliği karşısında şaşırıp kaldılar. Bu yüzden ellerini kestiler ve “Aman Allahım! Bu bir beşer değil, bu ancak seçkin bir melektir!” dediler. Kadın dedi ki: “İşte hakkında beni kınadığınız şahıs budur. Ben onunla birlikte olmak istedim. Fakat o iffetini korudu. Andolsun, eğer kendisinden istediğimi yapmazsa, mutlaka zindana atılacak ve elbette sürünenlerden olacaktır!” (Kur’ân-ı Kerîm, Yûsuf, 12/31-32).

Kanlı avuçtan turuncu bilmeyenler (ayıramayanlar), Züleyhâ'nın inkâr edilmeyeceğini bilirler (Kirmânî, 1389 hş: 157).

Divane başından dolayı Züleyhâ'yı ayıpladığımızdan ötürü eğer elden turuncu ayırmazsak kusur olmaz (Kirmânî, 1389 hş: 361).

Şair, Hz. Yûsuf’un değeri ve öneminin ilkin kardeşleri daha sonra onu satanlarca bilinmediğine dikkat çekerken; Züleyhâ’nın onun için her şeyden geçecek ve hatta ayıplanmayı bile göze alacak kadar Hz. Yûsuf’a değer verdiğini söylemiştir. Elbette ki burada daha önce bahsedildiği gibi şair Züleyhâ’nın Hz. Yûsuf’ta İlahi sevgiliyi ve onun aşkını duyduğuna değinmiştir.

Eğer Ken’ânlı Yûsuf’un değerini bilmiyorsan, azizim git Züleyhâ'nın gözünden sor! (Kirmânî, 1389 hş: 283).

3. HZ. YÛSUF’LA İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

3.1. Kuyu

Kıssada geçtiği üzere kıskançlığın gözleri kör olan ve doğru düşünemeyen kardeşleri (Polater, 2007: 15) önce Hz. Yûsuf’un öldürmeyi planlamışlar ancak içlerinden biri bir kuyuya atmaya önermesi üzerine onu bir su kuyusuna atmışlar ve Hz. Yakûb’a da Hz. Yûsuf’u kurt yedi diye yalan söylemişlerdir (Müevvetî ve Sâkî, 1390 hş: 15).

“Hani kardeşleri demişlerdi ki: “Yûsuf ile öz kardeşi babamızın gözünde bizden daha değerli. Hâlbuki bizim sayımız daha çok. Şüphesiz ki babamız apaçık bir yanılğı içinde! Yûsuf’u öldürün veya onu (uzak) bir yere atın ki babanızın teveccühü yalnız size kalsın! Ondan sonra da (tövbe ederek) iyi kimseler olursunuz! Onlardan biri, “Yûsuf’u öldürmeyin, eğer mutlaka yaparsanız, onu (kör) kuyunun dibine bırakın. Nasıl olsa gelip geçen kervanlardan biri onu bulup alır” dedi.” (Kur’ân-ı Kerîm, Yûsuf, 12/8-10).

“Onu götürüp (kör) kuyunun dibine bırakmaya ittifakla karar verince bunu yap-

tilar. Onlar farkında değilken biz de Yûsuf'a vahyettik ki, "Onlara bu yaptıklarını elbet bir gün anlatacağız." (Kur'ân-ı Kerîm, Yûsuf, 12/15).

Hız. Yûsuf'un kardeşleri tarafından atıldığı kuyu hile ve aldatmacanın göstergesi olmuş (Hacızâde ve Ferhâdî, 1397 hş: 34); kendisi için bir zindan mahiyetindeki bu kuyudan onu bir kervan çıkarmış ve parayla satmıştır (Pervînî ve Zare Burmî, 1391 hş: 21-22). Edebiyatta sevgili Hız. Yûsuf'a, sevgilinin çene çukuru da Hız. Yûsuf'un içinde atıldığı kuyuya benzetilmiştir (Pala, 2002: 107).

Hâcû yedi yerde Hız. Yûsuf ile alakalı olarak kuyu mazmununa yer vermiş (Kirmânî, 1389 hş: 100, 181, 224, 265, 292, 344, 422); kuyu kelimesini bazen çene çukuru, gamze ile bazen de zindanla ilişkilendirmiştir. Şair kuyuyu zindan anlamında kullanırken kuyuyla bu dünyayı ve dünya hayatını kastetmiştir. Zira İlahi sevgiliyi arzulayan hakiki âşık için bu dünya içinde Yûsuf'un yani mutlak güzelliğin gizli olduğu karanlık bir kuyudur. Âşık için hapisane hükmündeki kuyu aynı zamanda sevgiliye ulaşması, vuslata ermesi için aşk yolunda çekmek zorunda sıkıntı ve meşakkatlerin kendisidir. Birkaç örnek:

Sevgili emsalsiz ve göz alıcı güzelliğiyle Hız. Yûsuf'a; çene çukuru ya da çenesindeki çukur gibi gamze âşıkların düşmek için can attıkları içinde Hız. Yûsuf'un bulunduğu kuyuya benzetilmiştir:

Benim Mısırlı Yûsuf'unun çene çukuru her ne kadar kırgınsa da aydınlık bir kuyudur (Kirmânî, 1389 hş: 100).

Benim gönlüm onun çenesindeki gamzede, tıpkı Yûsuf gibi kuyunun dibine düşmüş (Kirmânî, 1389 hş: 422).

Parlak ve alımlı yüzü aya benzetilen sevgili otağdan dışarı çıkınca ıslık ıslık gönül alan cemaliyle güzellik bakımından kuyudan çıkan Hız. Yûsuf'a teşbih edilmiştir:

O ay otağın kapısından ortaya çıktı ve dedim: "Yoksa Ken'ânlı Yûsuf kuyudan mı çıktı" (Kirmânî, 1389 hş: 182).

Hâcû beyitte Ken'ân'ın kuyusuyla İlahi sevgilinin aşkı yolunda içine düşülen sıkıntı ve zorlukları; Ken'ân'ın ayıyla da sevgiliyi kastetmiştir:

Ken'ân kuyusundan Ken'ân'ın ayına doğru geldikten sonra şimdi gözü aydın olmuşuz (Kirmânî, 1389 hş: 369).

3.2. Zindan

Yûsuf kıssasında kuyu ve zindan kavramları birbiriyle eşleşen mevzulardır. Zira Hız. Yakûb'un Hız. Yûsuf'a olan sevgisi kardeşlerinin onu kuyuya atmalarına neden olurken; yine Züleyhâ'nın Hız. Yûsuf'a karşı aşkı ve buna yanıt alamayışı onu hapse göndermesine sebebiyet vermiştir. Elbette ki ilkinde Hız. Yakûb'un oğluna duyduğu

evlat sevgisi masumane ve içtendir ve olayın gerçekleşmesinde dolaylı etkiye sahiptir. Ancak ikincisinde Züleyhâ'nın hissettikleri sevginin ötesinde arzu ve ihtiras barındırmaktadır. Yani temiz ve saf değildir; ayrıca olayın meydana gelmesinde doğrudan et-kendir (Gündüzöz, 2004: 68-70).

Hâcû üç yerde (224, 250, 292) kıssada bahsi geçen zindan olayına telmihte bulunurken kuyu ve zindan arasında bir ilişki kurmuş ve iki tip zindandan bahsetmiştir; ilki Hz. Yûsuf'un kardeşleri tarafından atıldığı kuyu, diğeri ise Züleyhâ'nın iftirası sonucunda gönderildiği hapisane. Elbette ki şairin her iki durumda da amaçladığı sıkıntı ve zorluklara karşı sabrı ve Allah'a tam bir teslimiyet içinde olmayı vurgulamaktır.

Beyitlerde ifade edildiği üzere Hakk'ın güzelliğinin tecellisi olan Hz. Yûsuf'un yüzüne bakmak ve bağlanmak yani aşk yolunda her sıkıntıya katlanmak ve o yoldan ayrılmamak Mısır ülkesinden bile değerlidir. Bu İlahi sevgiliye duyulan bağlılık ve aşk Hz. Yûsuf'u kuyulardan, zindanlardan çıkarmış Mısır ülkesine aziz yapmıştır:

Kuyuda Yûsuf'un çehresine imkân bulan herkese zindan, Mısır mülkünden daha hoştur (Kirmânî, 1389 hş: 292).

Aziz yâr eğer Yûsuf'un yüzü olmazsa, zindanda Mısır saltanatı olunamazdı (Kirmânî, 1389 hş: 224).

3.3 Pazar-Alıcı-Satıcı (Satmak)

Kur'ân'da ifade edildiği üzere Hz. Yûsuf, kardeşleri tarafından atıldığı kuyudan bir kervan tarafından çıkarılmış ve sonra az bir paraya satılmıştır:

“Derken bir kervan geldi, sucularını gönderdiler, adam kovasını kuyuya saldı; “Müjde! İşte bir oğlan çocuğu!” diye bağırdı. Onu alıp bir ticaret malı olarak sakladılar. Allah onların yaptıklarını çok iyi biliyordu. (Mısır'da) onu yok pahasına, birkaç dirheme sattılar. Zaten ona pek değer vermemişlerdi.” (Kur'ân-ı Kerîm, Yûsuf, 12/19-20).

Hâcû, Hz. Yûsuf ile alakalı olarak Mısır'da pazarda satılmasına “alıcı, pazar, satıcı” kelimeleriyle on bir yerde temas ederek (Kirmânî, 1389 hş: 32, 35, 79, 107, 113, 203, 237, 289, 292, 385, 47/2) kıssaya telmihte bulunmuştur. Şair Hz. Yûsuf'la maşuku kasetmiş; isteklilerin bunu elde etmek için canlarını ortaya koymaya hazır olduklarını dile getirmiştir. Birkaç örnek:

Bizim Mısırlı Yûsuf'umuzu pazara götürünce, ey nice aziz can ona alıcı gelir (Kirmânî, 1389 hş: 237).

Yûsuf'un vuslatını yüzlerce aziz can elde edemez, alıcılar için bu nasıl imkânsız bir sevdadır (Kirmânî, 1389 hş: 32).

Sen Yûsuf'sun aziz can sana feda olsun gel çünkü aziz canım sana alıcıdır (Kirmânî, 1389 hş: 79).

Bir saçına yüzlerce aziz canın değdiği Yûsuf'un mahallesinden alıcıların kavgası nasıl eksik olur? (Kirmânî, 1389 hş: 385).

Eğer senin bir saçının ucunu yüzlerce aziz cana Yûsuf gibi satsalar hala ucuzdur (Kirmânî, 1389 hş: 472).

Hüsrev'in yanında Şirin'in tatlı sözünün ettiler, Züleyhâ'ya Ken'ânlı Yûsuf'tan haber verdiler (Kirmânî, 1389 hş: 198).

3.4. Gül-Yusuf

Hâcû bir yerde kırmızı gülü Hz. Yûsuf'a teşbih etmiştir. Şair tüm alımlılığıyla gülün tomurcuğunun içinden çıkıp, açılıp güzel kokular yaymasını, Hz. Yûsuf'un hapisten çıkıp Mısır azizi olmasına benzetmiştir. Devamında şekli dolayısıyla göze benzettiği nergisin açılmasını da Hz. Yakûb'un Hz. Yûsuf'un gömleğinin kokusuyla gözünün açılmasına teşbih ederek gül ile Hz. Yûsuf ve nergis ile de Hz. Yakûb arasında benzetme ilgisi kurmuş ve kıssaya telmihte bulunmuştur:

Gül Yûsuf'u Mısır azizi oldukça, Yakûb gibi gömleğin kokusuyla nergisin gözü açılır (Kirmânî, 1389 hş: 404).

SONUÇ

Hâcû-yi Kirmânî'nin incelenen gazellerinde şairin Hz. Yûsuf kıssasına temas ederken kıssada geçen kişilerden Hz. Yûsuf başta olmak üzere Hz. Yakûb'a, Bünyâmin'e ve Züleyhâ'ya yer verdiği; mekân olarak Ken'ân ili ve Mısır ülkesi ile Hz. Yakûb'un evine değindiği görülmüştür. Hâcû söz konusu kişi ve yerleri görünen yani gerçek anlamlarıyla kullanarak Yûsuf kıssasına telmih bulunmanın yanı sıra bazen mecaz anlamda kimi zaman da teşbih amaçlı tercih etmiştir. Hz. Yûsuf'u maşuka, Hz. Yakûb'u da âşığa benzetmiş ya da baharda tomurcuk içinden çıkarak açan gülü zindandan kurtulup Mısır'a aziz olan Hz. Yûsuf'a; misk kokulu güllerin yanı başında açan nergisi de Hz. Yûsuf'un gömleğinin kokusuyla gözleri açılan Hz. Yakûb'a teşbih etmiştir. Bazen de Hz. Yûsuf'u gurbette hasretini çektiği evladıyla kendini de Hz. Yakûb'la bağdaştırarak hayatının hüznünü yansıtmıştır. Hâcû kimi zamanda Hz. Yûsuf'un eşsiz güzelliğiyle ya da kokusuyla İlahi sevgiliyi; Hz. Yakûb'la da İlahi sevgilinin âşıklarını, yolun isteklilerini kastetmiştir. Hz. Yûsuf'un atıldığı kuyuyu cananın çene çukuruna teşbih etmiş ya da zindan olarak tasavvur etmiş ve kuyuyla dünyayı ya da aşk yolunda çekilen meşakkatleri anlatmıştır.

KAYNAKÇA

- Çakan, İ. L. ve Solmaz, N. M. (2008). *Kur'ân-ı Kerim'e göre peygamberler ve tevhid mücadelesi*. Ensar Neşriyat.
- Çelebi, İ. (2008). Rüya. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C 35, ss. 306-309). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Devletşâh-i Semekandî. (1382 hş). *Tezkiretu's-şuarâ* (Nşr.: Edward Browne). Esâtîr.
- Güçlü, B. (2013). Mevlâna'nın eserlerinde Yûsuf'un gömleğinin kokusu. *Marife*. 13 (3), 151-167.
- Gündüz, Ahmet. (2016). Yusuf suresi bağlamında üç gömleklî hayat sürecinden bazı ayrıntılar. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 35 (21), 93-110.
- Gündüzöz, S. (2004). Kur'ân anlatımında paradigmatik yapı: Yusuf kıssası örneği. *Ekev Akademi Dergisi*. 8(18), 61-73.
- Hâcû-yi Kirmânî. (1389 hş). *Gazeliyyât-i Hâcû-yi Kirmânî* (Nşr.: Hamîd-i Mazherî). Ferhengî-yi Kirmân.
- Hâcû-yi Kirmânî. (1374 hş). *Dîvân-ı kâmil-i Hâcû-yi Kirmânî* (Nşr.: Saîd-i Kaniî). Behzâd.
- Pervînî, H. ve Zare Burmî, M. (1391 hş). Mekân, zamân, rûyâ ve şahsiyet der sûre-i Yûsuf. *Pejuheşha-yi Meyân-i Rişte-i Ku'ân-ı Kerîm*. 3 (2), 7-26.
- Pervînî, H. ve Emînî, Y. (1391 hş). Anâsır-ı edebî ve hünerî der dâstân-i Yûsuf Ez Nigâh-i Seyyid Kutub. *Mütalaat-ı Edebî-yi Mütûn-i İslâmî, Edebiyyat-ı Dinî*. 1(1), 9-31.
- Harman, Ö. F. (2013). Ya'kûb. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (C 43, ss. 274-276). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Harman, Ö. F. (2013). Yûsuf. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (C 44, ss. 1-5). Türkiye Diyanet Vakfı.
- İçli, A. (2013). Yusuf kıssası ve Beyrek hikâyesinde gömlek sembolizmi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 6(26), 267-274.
- İsen, M. (1992). Beytulahzân. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (C 6, ss. 88). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kırca, C. (1989). Ahsenü'l-Kasas. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (C 2, ss. 178). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kotan, H. (2019). Fâlnâme Dânyâl 'Aleyhi's-selâm (metin-inceleme-sözlük). *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 65, 131-152.
- Köksal, M. A. (2013). *Peygamberler tarihi I-II*. Türkiye Diyanet Vakfı.

- Küçük, A. (1992). Bünyâmin. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (C 6, s. 490-491). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Müdirî, L. ve Mâlmir, M. İ. (1393 hş). Teemmülî ber te'vîlât-i dâstân-i Yûsuf der mütûn-i irfânî ber pâye-i ümmehât-i mütûn-i nazm ez karn-i şeşum tâ nohum. *İrfân-i İslâmî*. 11(42), 111-144.
- Hacızâde, M. ve Ferhâdî, R. (1397 hş). Berresi-yi kıssa-yi Yûsuf ber esâs-i nazariye-yi tahlîl-i goftmân-i intikâdî-yi Norman Farklof. *Pejuheşha-yi Edebî-Kur'ânî*. 6(4), 25-42.
- Onay, A. T. (2000). *Eski türk edebiyatında mazmunlar ve izahı*. Akçağ Yayınları.
- Pala, İ. (2002). *Ansiklopedik divan şiiri sözlüğü*. Leyla ve Mecnun Yayınları.
- Polater, K. (2007). Kur'ân ve Kitâbı Mukaddes'e göre Yûsuf kıssası. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 7(2), 9-50.
- Mürevvefî, S. ve Sâkî, S. (1390 hş). Berresi-yi tatbîkî-yi kıssâ-i hazret-i Yûsuf der Kur'ân-ı Kerîm ve Tevrât. *Marifet-i Edyân*, 3(2): 5-24.
- Şemîsâ, S. (1387 hş). *Ferheng-i işârât I-II*. Mîtrâ.
- Şemîsâ, S. (1386 hş). *Ferheng-i telmîhât*, Mîtrâ.
- Tokmak, N. (1996). Hâcû-yi Kirmânî. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (C 14, ss. 520-521). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Turan, M. (2014). Yûsuf peygamber kıssasında "kadın unsuru" bağlamındaki algılara eleştirel bir yaklaşım. *ERUIFD*. 19 (2), 55-80.
- Zebîhullâh-i Safâ. (1386 hş). *Târîh-i edebiyât der Ârân* (CİLT 3). Firdevs.

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Kur'an'ı Kur'an'la Tefsir Eden Üç Çağdaş Müfessir: M. Emin eş-Şankîî (ö. 1974), Abdülkerim el-Hatîb (ö. 1985), M. Sâdıkî Tahrânî (ö. 2012)

Three Commentators Who Commented The Qur'an with The Qur'an: al- Shankîî (d. 1974), al-Khatib (d. 1985), Tahrânî (d. 2012)

Şemsettin KARCI*

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Karci, Ş. (2021). Kur'an'ı Kur'an'la tefsir eden üç çağdaş müfessir: M. Emin eş-Şankîî (ö. 1974), Abdülkerim el-Hatîb (ö. 1985), M. Sâdıkî Tahrânî (ö. 2012). *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 526-560.

Karci, Ş. (2021). Three commentators who commented the Qur'an with The Qur'an: al- Shankîî (d. 1974), al-Khatib (d. 1985), Tahrânî (d. 2012). *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 526-560.

 10.29228/kesit.51437

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 18.05.2021
Kabul/ Accepted/ Принимать: 06.09.2021
Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена ИНТИХАЛ.НЕТ Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı, semsettinkarci44@hotmail.com

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Kur'ân'ı Kur'ân'la Tefsir Eden Üç Çağdaş Müfessir: M. Emin eş-Şankîfî
(ö. 1974), Abdulkerim el-Hatîb (ö. 1985), M. Sâdıkî Tahrânî (ö. 2012)¹

*Three Commentators Who Commented The Qur'an with The Qur'an: al- Shankîfî
(d. 1974), al-Khatib (d. 1985), Tahrânî (d. 2012)*

Dr. Şemsettin KARCI*

Öz: İlimlerin önemi, o ilimlerin ilgi alanı (malum) ile ölçülmektedir. Kur'ân'ı konu aldığı için tefsir ilminin, ilimler içinde yüksek bir mertebeye sahip olduğunu söyleyebiliriz. Tefsir ilmi içinde, tefsir yöntemleri de bir hiyerarşiye tabi tutulursa, bunlar arasında en güzel olanın; “Kur'ân'ın Kur'ân'la Tefsiri” olduğu görülür. Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsiri, vahyin yine vahiy metni ile anlaşılmasıdır. Bu yöntem İslam'ın ilk yüzyılında Allah Resulünün örnekliğinde sahabe ve tabiin arasında bilinen bir yöntemdi. Zira okunup ezberlenen Kur'ân metnine ilave olarak, peygamberden başka herhangi bir kitap, yorum, bir ek metin mevcut değildi. Sahabe (ra) Kur'ân'ın metnini peyderpey ezberleyerek metni anlamaya çalışır, anlayamadığı yerleri Hz. Peygamber'e sorardı. Soramadığı durumlarda ise Kur'ân'ın bir kısım âyetleri ile diğer bazı âyetleri arasındaki açıklayıcı bağlantıyı keşfe çalışırdı. Fatiha'da; “المسدة تقيم الصراط إهدنا”/Bizi en doğru yola ilet” âyetinde en doğru yolun ne olduğunu, bir sonraki âyet açıklar, “عليهم انعمت الذين صراط” /nimet verdiklerinin yoluna” dan kimlerin kastedildiği Nisa 69. âyete başvurulmadan tefsir edilemez: “... / Al- lah'ın nimet verdiği peygamberler, doğrular, şehitler, salihler.”. Günümüzde bu metodun gündeme gelmesinde, Kur'ân'ın bizzat kendisinden uzak kalma endişesinin etkili olduğu söylenebilir. İslam dünyasının kalkınmasına engel olan yargılardan sıyrılması, Müslümanların Kur'ân'la baş başa kalmalarına bağlı olsa gerektir. Bu meyanda 20. yy. müellifleri, Kur'ân'ı Kur'ân ile tefsir yöntemini benimsediler. Bu çalışmamız, doktora

¹ “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir. Statements of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”: No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article.

tezimizde incelediğimiz Kur'an'ı Kur'an'la tefsir eden müfessirlerden çağdaş olan üç müfessiri konu edinmektedir. Bu müfessirlerimiz eş-Şankîti (ö. 1974) Edvâ'u'l-Beyân (10 cilt), Abdülkerim el-Hatîb (ö. 1985), Tefsiru'l-Kur'ânî li'l-Kur'ân (16 cilt) ve Sadıkî Tahrânî (ö. 2012) el-Furkân (30 cilt) adlı eserler vücuda getirdiler. Bu üç müfessirin seçilmiş olması, bu yöntemle yapılan çalışmalar arasında temayüz etmiş olmaları nedeniyledir. Çalışmanın orijinal yönü, Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri başlığı altında şii asıllı bir müfessirin de ilk defa tanıtılıyor olmasıdır. Bu itibarla Türkiye'deki tefsir çalışmalarına katkısı el-Hatîb'e ek olarak Sadık Tahrânî ismi ile birlikte tefsiri olan el-Furkân'ın, ilk defa bizim makalemizde ele alınmış olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri, eş-Şankîti, el-Hatîb, Sadıkî Tahrânî.

Abstract: The importance of sciences is measured by the interest (knowledge) of those sciences. We can say that the science of tafsir has a high level in the sciences because it is the subject of the Quran. If the tafsir methods are subjected to a hierarchy in the tafsir science, the most beautiful among them is; It is seen that the Quran is interpreted with the Quran. The interpretation of the Quran with the Quran is to understand the revelation with the text of revelation. This method was the most used method between the Companions and the subjects in the first century of Islam. Because, in addition to the text of the Quran that was read and memorized, there were no books, comments or additional texts other than the prophet. Sahabe (the Companions of the Prophet-peace be upon him) would try to understand in a gradually way by memorizing the text of the Quran and they would ask the Messenger of Allah what they could not understand. In cases where he could not ask, he would try to discover the explanatory correlation between some verses of the Qur'an and some other verses. Fatiha; in the verse "الهدى المستقيم الصراط اهذنا" Guide us the Straight way/the right path", the next verse explains: "الهدى من انعمت الذين صراط" / The Way of those on whom You have bestowed Your Grace". The 69th verse of Surah en-Nisa interprets who have been bestowed Allah's grace. "من انعم الله انعم" / The prophets that Allah blessed, verify ...". Today, it can be said that the anxiety of staying away from the Qur'an itself is effective in bringing this method to the agenda. It is necessary for the Islamic world to stand out from the judgments that prevent its self-development, and that it depends on the Muslims being alone with the Qur'an. In this sense, 20th century their authors adopted the tafsir method with the Quran. From this sentence al-Shankîti (d. 1974) Advâ'u'l-Beyân (16 volumes), Ab-

dulkerim al-Khatib (d. 1985), Tefsiru'l-Kur'ânî li'l-Kur'ân (10 volumes) and Sadıkî Tahrânî (d. 2012) brought the works named al-Furqan (30 volumes) into being. In this study, based on the interpretation of the Quran with the Quran in the 20th century, contemporary commentators; we will examine the works that al-Hatib, al-Shankâtî and Tahrânî copyrighted.

Keywords: Tafsir, Qur'an's Tafsir with the Qur'an, Shankâtî, al-Khatib, Sadıqî Tahrânî.

Giriş

Batı'nın endüstri devrimleriyle ortaçağdan kurtuluşuna benzer bir sürecin, bid'atlerin mecrasından uzaklaştırdığı din anlayışından kurtulup öze dönmeleri ile mümkün olabileceği görüşü, Müslümanlar arasında revaç buldu. Toynbee'in Batı'nın meydan okumaları (Toynbee, 1988: 16) adını verdiği etkiye karşı İslam beldelerinin cevap verme sürecindeki tepkisinde bir Kur'ân'a dönüşten (Özervarlı, 1996: 30/485-487) söz edilebilir. İdeolojiler çağına (Watkins and Kremnick, 1964) cevap mahiyetinde öze dönüşü benimseyen sosyolojik, bilimsel, psikolojik tefsirler bu süreçte kaleme alındı. Kutub'un *Fî Zilâli'l-Kur'ân'ı*, Abduh'un *el-Menâr'ı* ile eş-Şankâtînin *Edvâu'l-Beyân'ı*, daha sonraları Abdulkerîm el-Hatîb'in *Tefsiru'l-Kur'ânî li'l-Kur'ân'ı* ve Sadıkî Tahranî'nin *el-Furkân'ı* bu cümledendir.

Kur'ân'ı yine kendi bütünlüğü içerisinde anlama gayretini ortaya koymuş olan bu üç müfessirimizin çabaları takdire şayandır. Zira bu yöntem ilk dönemlerden itibaren uygulanmış olmasına karşın, son zamanlarda yeniden revaç bulmaktadır. Makale konumuz olan müfessirlerimizden ilki biliniyor olmakla beraber, ikincisi çok az, sonuncusu ise ilk defa bizim makalemizle gündeme gelen İranlı bir müfessirdir.

Peygamber (sav)'in yaşadığı dönemlerde âyetlerin anlaşılması ile alakalı olarak herhangi bir sorun yaşandığında elbette müracaat mercii Hz. Peygamberin bizzat kendisiydi. Bu durum Müslümanlara ciddi kolaylıklar sağlamaktaydı. Hz. Peygamber o dönemde Kur'ân'ı anlaşılır kılmak için yine Kur'ân'ın kendisinden faydalanıyor, âyetleri birbiriyle açıklama yoluna gidiyordu. Hz. Peygamberin, Kur'ân'ı Kur'ân'la tefsir ettiği ayet sayısı çok az olduğu bilinmektedir. Hz. Peygamberin, örneğin Enfâl suresinin 82.ayetindeki zülüm ifadesini anlamakta zorlanan ashabına, "Lokmân (as)'ın oğluna nasihatindeki "şüphesiz şirk en büyük zülümdür" (Lokmân: 31/13) ayetini duymadınız mı (Taberî, 2000: 11/494) şeklinde istifhamı inkar ile cevap vermesi, Kur'ân'ı Kur'ân'la tefsir etmeyi bilmiyor musunuz türünden yapıcı ve yönlendirici bir eleştiridir. Aynı şekilde üzüntüsünü belirterek: "Ya Resullah! Biz ve siz ölünce, tabi siz yüce makamlarda olacaksınız ve sizi göremeyeceğiz sizinle bir araya gelemeyeceğiz" diyerek mahzunlaşan Abdullah b.Zeyd b.Abdi Rabbihî'ye cevap vermeyerek ilâhî vahyin gelmesini beklemesi, ardından inen Nisâ 69' uncu ayette "Her kim Allah ve Resulüne itaat ederse, işte onlar Al-

lahın nimetlendirdiği peygamberler, siddıklar, şehitler ve salihler beraberdir. Onlar Ne güzel dostlardır” (Kurtûbî, 1964, 5/271), ifadesi ile soran sahabiye cevap niteliğinde okuması, Kur'an'ın tefsirinin ilk kaynağının yine Kur'an'a başvurularak yapılmasının delilidir. Bu aynı zamanda Hz. Peygamberin Kur'an'ın Kur'an'la tefsirine dikkatleri çekmek istediğinin göstergesi olarak anlaşılmalıdır. Belki bir diğer yönüyle de bu yöntemin üstünlüğüne işaret etmektedir. Hz. Peygamberin Kur'an'ı Kur'anla tefsir etmesi ve zaman zaman sünnete dahi başvurmadan tümü olmamakla beraber bazı ayetlerin yine Kur'an'ın kendi iç bütünlüğü içerisinde anlaşılır olabileceğine dair işaretler vermesi, bu yönüyle Mübin olan kitabın kendi kendisini anlaşılır kıldığına vurgu yapmış olduğu anlamına gelmektedir.

Nitekim Kur'an tefsirinin kaynakları arasında ilk sırayı yine Kur'an'ın kendisi alır. Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri, bir başka deyişle Kur'an'ın öz bütünlüğü içinde anlaşılması, İslâm'ın başlangıcından beri bilinen ve yeri geldikçe âlimler tarafından önemi vurgulanan bir husustur. Peygamber (sav)'de bu tür tefsirin ilk örneklerini vermiştir (Albayrak, 2015: 11).

Kur'an'ı, kendisini göz ardı ederek yorumlamak mümkün değildir. Kur'an âyetleri birbirini açıklayan bir bütünlük oluşturmaktadır. Aslında bunun delili yine bizzat Kur'an tarafından ifade edilmektedir. Vahiy meleği Cebrail (as)'ın ardından ezberlemek için acele ederek telaşlanan Hz. Peygamber (sav)'e, “dilini acele ile hareket ettirme, onu senin kalbine yerleştireceğiz” (el-Kıyâme: 75/16-19) diyen ilâhî bir garantinin ardından da, onun açıklamasını da vereceğiz denmektedir. Demek ki, Kur'an'ı yine incek olan diğer âyetler veya başka surelerdeki âyetler açıklayacaktır.

Kur'an; bölümler, temel başlıklar ve alt başlıklardan müteşekkil bir kitap değildir. Bununla birlikte Kur'an, mantiki delil ve bilgileriyle belli konular etrafında teşekkül etmiştir. Okuyucu üzerinde birbirinden kopukmuş hissi uyandıran bu nazım şekli aynı zamanda onu anlaşılır da kılmaktadır. Hayata dokunan bir kitap olduğu için zaten belli konuların sınırlı alanına sıkışıp kalması düşünülemez. Bununla birlikte Kur'an'ın belli başlıklar etrafında kesin bir şekilde tasnifi de imkânsızdır.

Nitekim Kur'an'da ele alınan konuların başında gelen inanç ilkeleri, ahlaki prensipler, şer'i hüküm ve kıssalar, evrende Allah'ın varlık ve birliğini gösteren âyetler, davet, nasihat, ibret, azarlama, korkutma, emir ve yasaklar, teşvik ve sakındırmaların girift bir üslupla ele alındığı bir gerçektir (Albayrak: 24).

Kur'an bütünlüğü içerisinde yer alan âyetleri oluşturan kelimelerin birbirinden bağımsız olarak ele alınmaları mümkün değildir. Bu kelimeler özel anlamlarını, birbiriyle kurdukları ilişkiler neticesinde alırlar. Öyle ki bu bütünlüğün içerisinde küçük gruplar teşkil edebildikleri oranda daha anlaşılır olurlar. Birbirleriyle kurdukları bu kavramsal anlam bağı manayı yalnız başına değil, bir sistem içerisinde teşkil etmekte-

dir. Böylece araştırma kolaylığı yanında meselenin daha kolay anlaşılması da sağlanacaktır. Bu durum, âyetler arasında mücmel ve mufassal bir dengenin varlığını ortaya koymaktadır. Bu durumda vaz edilen bir âyetin, tertip açısından diğer surenin içerisinde yer alsa da aslında bu âyetle birlikte okumayı ve anlamayı zorunlu kılmaktadır. Bu da bizi Kur'ân âyetlerini bir bütün olarak görmemizi sağlar.

Kur'ân, mevcut tertibiyle bir bütünlüğe sahiptir. Kur'ân, bir kitap olduğu için onda iç bütünlük ve ahenk vardır. Mekki âyetlerde kapalı/muhtasar olan hususlar, Medeni âyetlerde mufassal gelmektedir (Suyûtî, 1987: 1/1-5). Nitekim Kur'ân açık, anlaşılır bir kitaptır ve kendini "mübin" olarak tanımlar. Bu durum Kur'ân'a yaklaşanların onu yine kendisiyle açıklamalarını gerektirir. Kur'ân'ın beyan olması, bizi onun açık ve anlaşılır bir kitap olduğuna götürür. Kur'ân kendi bütünlüğü içinde anlaşılır oluşuyla, ondaki mesajın kavranması için yine önce kendisine başvurulması gerektirir (Zerkeşi, 1957: 1/35).

Kur'ân çelişkiden uzaktır. Farklı konulardan bahseden Kur'ân, bazen aynı konu ile alakalı birden fazla âyete yer verir. Araştırmacı için bu âyetler bir çelişki gibi gözükse de aslında bir çelişki yoktur (Bulut, 2018: 49). Zira Kur'an bir bütünlük içerisinde birbirini tamamlayan bölümlerden oluşmaktadır. Özet anlatılan bir durumun, başka bir yerde tafsilatlı anlatımı, olmazsa olmaz kabilinden şeylerdir. Mutlak ifadenin başka bir yerde kayıtlanması ve Kur'an'ın okuyanlarınca araştırılarak anlaşılma gayreti içine girmeleri istenmektedir. Ayrıca siyâk-sibâk/Konteks, sebep-i nuzûl, Arap dili, dilbilgisi ve belagati gibi uzmanlık alanları da Kur'ân âyetleri incelerken dikkate alınması zaruri hususlardandır. Âyetlerin indiği dönemi, âyetlerin indiği mekânı ve şartları yani esbab-ı nuzûlü de göz önünde bulundurmak gerekir. İlk defa Kur'ân tefsîri yöntemlerinin en güzeli olarak İbn Teymiyye (ö. 1328) tarafından gündem edilen bu yöntem, daha sonra, İbn Kesîr (ö. 1373), Zerkeşi (ö. 1392), Suyûtî (ö. 1505) gibi âlimlerin eserlerinde de yer bulmuştur. Çağdaş âlimlerden Zürkânî (ö. 1948) Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsirinden rivâyet tefsiri olarak bahsetmiş ve bu bağlamda Kur'ân'daki var olan açıklamaları (hüve mâ câe fi'l-Kur'ân) adıyla rivâyet tefsîrinin olmazsa olmazı olarak zikretmiştir.

Ayrıca Kur'ân şahsi düşünce, ideoloji ve fikir saplantılara da hizmet etmez. Bunu da Kur'ân'a bütüncül bakarak görebiliriz. Herkes, Kur'ân'ı kendi şahsi düşünce, ideoloji ve saplantısına hizmet için dayanak yapmaya çalışırsa, çok farklı sonuçlara varılır. Hatta bu sonuçlar, bazen rakamlarla bile ifade edilemez. O bakımdan Kur'ân birbirine çelişik herhangi bir durum içermez. Kur'an'ın parçacı yaklaşımlarla ele alınması, mezhebi ve meşrebi çıkarımlara alet edilmesi sorunsalını aşabilmek için Kur'ân'ın Kur'ân'la Tefsir hareketi önem kazanmıştır. Bu nedenle geçen yüzyılda Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsîrinden hareketle Kur'ân'ı anlamayı deneyen Şankatî, Hatîb ve Sadıkî Tahranî gibi yazarlar önem arz etmektedir.

Şankatî, Hatîb ve Tahrânî'de okuyucu, vahy-i ilâhinin katışıksız öğretileri ile

muhataptır. Kur'an'ı anlama ve murad-ı ilahiyi keşfetme çalışmalarında, Kur'an'ın Kur'anla tefsiri yönteminin önemi ve değeri bugün açıkça görülmektedir. Multidisipliner bir donanıma sahip olan Hatîb ve Tahrânî'nin eserleri, bilim ve teknolojiye transistör devriminin, akabinde dijital devrimin yaşandığı 20.yy'da daha bir önem kazanmıştır.

Kur'an-ı Kerîm tefsir faaliyetleri, toplumların sosyo-psikolojik süreçlerinden etkilenmektedir. İlk tefsirlerde siyer-i Nebi ve lügat ağırlıklı yorumlar varken, sonraki yıllarda fetihler artıp farklı kültür ve dinlerden insanların memleketlerinde fikrî münazaralar oldukça Kur'an'ın felsefi, bilimsel, psikolojik vb. açılardan tefsirlerinin yapıldığını görmekteyiz.

Müslümanlar için yenilgi koşullarının yaşandığı geçen yüzyılda ise, Batı'dan esen kültürel ve ideolojik rüzgârlara karşı çağdaş müfessirler tarafından cevap verme sürecinde bir kısım tefsirler vücuda getirildi. Bir nevi tefsir tarihimizin "arke"lerine veya öze dönüş denilebilecek olan bu tefsir hareketi, Kur'an'a sahabe ve selefin yaklaştığı bir yöntemle yaklaşmayı yeğlemiştir.

Binaenaleyh geçen yüzyıldaki tefsir hareketlerinde, Kur'an'ın Kur'an ile tefsir yönteminin değerini koruduğunu ve muasır müfessirlerin bu yönüme daha bir önem verdiklerini söyleyebiliriz. Bu cümleden olarak çalışmamızın konusunu teşkil eden Şankîtinin *Edvâu'l-Beyân fi İdâhi'l-Kur'âni bi'l-Kur'ân*, Hatîb'in, *et-Tefsiru'l-Kur'âni li'l-Kur'ân* ve Sadıkî Tahrânî'nin *el-Furkân fi Tefsiri'l-Kur'âni bi'l-Kur'âni ve's-Sünne* adlı tefsirleri sayılabilir. Makalemizin sınırları üç çağdaş müfessirin Kur'an'ı Kur'an'la tefsir etme yöntemleri ile sınırlıdır. Bu meyanda tefsir yaparken daha çok öne çıkardıkları noktalar, âyetlerin birbirini tefsir yönteminde rivâyet, dirâyet, lügat ve toplu anlam, gâî tefsir (Maşalı, 2016), siyâk-sibâk, sebab-i nuzûl gibi kriterlerden hangilerini kullandıklarını örnekler ışığında göstermeye gayret edeceğiz.

14 asırlık İslam bilim geleneğine, Hermes-Grek veya Hint-İran kadim kültürlerinden zamanla sirâyet etmiş unsurların ayıklanmasında Kur'an'ın Kur'an ile tefsiri yöntemi önemli bir imkân olmuş ve bu bâbda çeşitli eserler kaleme alınmıştır. Şankîti, Hatîb ve Tahrânî'nin tefsirleri, metodolojisi ve güncelliğiyle günümüz Kur'an araştırmacılarının başvuru kaynaklarından addedilmektedir. Şankîtiye nispetle Hatîb daha az tanınmış olmasına karşın tefsiri daha hacimlidir. Sadıkî Tahrânî ise hepsinden az tanınmış olmasına rağmen eseri 30 ciltlik hacmiyle hepsinden daha hacimlidir.

Konu akademik çevrelerin gündeminde olmakla beraber ülkemizde yeterli çalışmaların yapılmadığı görülmektedir. Arap dünyasında revaç bulan yöntemle ilgili ulaştığımız kapsamlı kitap ve makale çalışmaları tespit ettik. Muhsin b. Hâmid Mutayri'nin *Tefsiru'l-Kur'âni bi'l-Kur'ân: Te'sîl ve Takvîm* (Riyad/2010) adında telif bir eser kaleme almıştır (el-Mutayrî, 1432). Konuyu tüm yönleriyle özetlemiş olan Ahmet bin Muhammed Bu-

reydî'nin *Tefsîru'l-Kur'âni bi'l-Kur'ân* (Cidde/2004) başlıklı makalesi örnek olarak gösterilebilir. Ülkemizde konuyu kapsamlı bir çalışma ile ele alan Halis Albayrak, *Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine/Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri* adlı doktora tezi ile önemli bir katkı sunmuştur. Mustafa Öztürk'ün *Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri: Mahiyet Soruşturması* (2008) makalesi, Muhammet Aydın'ın *Rivâyet Tefsiri Kavramı ve Kur'an'ı Kur'an ile Tefsir: Eleştirel Yaklaşım* (2009) makalesi, Ali Karataş'ın *Kur'an'ı Kur'an ile Anlama* başlıklı makalesi (2011) bulunmaktadır. Ayrıca, Muhammet İsa Yüksek tarafından kaleme alınan *Mücmelin Beyanı Bağlamında Kur'an'ın Kur'an'la Tefsirinin Bilgi Değeri* (2019), Ahmet Abay'ın *Kur'an'ın Kur'anla Tefsirinde Yeni Yaklaşımlar: Mehmet Okuyan Örneği* (2016) adlı makaleleri zikredilebilir.

Konu ile ilgili olarak ayrıca, Niyazali Aripov'un *Tefsir-i Kebir'de Kur'an'ı Kur'an'la Tefsiri* konulu doktora tezi (Aripov, 2005), bulunmaktadır. Necmettin Erbakan Üniversitesinde Said Şimşek danışmanlığında İshak Doğan'ın *Abdülkerîm el-Hatîb'in et-Tefsîru'l-Kur'âniy li'l-Kur'ân Adlı Eseri ve Tefsir Anlayışı*, Şeyma Altaylı'nın *Mukatil b. Süleyman'da Kur'anın Kur'anla Tefsiri* (Sakarya/2015) başlıklı mastır tezleri bulunmaktadır.

Hülasa yöntem ve üsluplarıyla her üç müfessir ve tefsirlerinin, İslam bilim birikimine katkı sunduğu ve uzunca bir emeğin mahsulü olduğu hususu müsellemdir. Üç müfessirimizden özellikle Şankîti üzerinde ülkemizde ve ülkemiz dışında yüksek lisans ve doktora düzeyinde çalışmalar yapılmıştır. Hatîp ise sosyolojik ve felsefi yaklaşımları nedeniyle Arap dünyasında görmezden gelinmiş, ancak son zamanlarda akademik çevrenin gündemine girmiştir. Sadık Tahrânî ise ilk defa doktora tezimizle incelenen İranlı bir müfessirdir (Karcı, 2020: 106-120).

1. eş-Şankîti ve Edvâu'l-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'âni bi'l-Kur'ân

1.1. Şankîtinin Hayatı, İlim Tahsili

Muhammed Emîn b. Muhammed el-Muhtar el-Ceknî (Meczûb, 1992: 171) eş-Şankîti'nin (Ziriklî, 2002: 45) asıl adı Emin'dir. Muhammed adı teberrüken ilave edilmiştir. Miladi 1905'te Şankit adıyla meşhur Kifa bölgesinde doğdu. Şankît, Moritanya'nın kuzeyinde bir ilçedir (Meczup, 171). Babası, Şankîti henüz küçükken vefat etmiş o da dayılarının yanında yetişmiştir. 10 yaşında Kur'ânı ezberlemiş, dayısının oğlundan tecvit, yengesinden edebiyat ve lügat ilimleri okumuştur (Harbî: 9).

İlim öğrenmede çok gayretli olan, bu sebepten geç yaşta evlenen müellif Şankîti vaktinin çoğunu kitap mütalaasına ayırırdı. Bir meseleye takıldığında onun cevabını bulana kadar kütüphaneden çıkmazdı (Meczup: 171).

1.2. Üstatları ve Öğrencileri

Şankîtinin şeyhlerinden en maruf (Sudeys, 1410: 1/15-16) olanları; Şeyh Ahmet el-Efrem el-Muhtar, Muhammed b. Sulh, Şeyh Ahmed b. Ömer, Şeyh M. Nimet b. Zeydân,

Şeyh Ahmed b. Mûd, Allâme Fâl b. Edeh, Muhammed b. Ahmed el-Muhtâr, Abdullâh b. M. Muhtâr'dır. Şankîti'nin Ahmet b. Ahmet el-Ceknî, kuzeni Dr. Muhammed Veled Seydâ eş-Şankîti, Dr. M. Hıdr b. en-Nâcî (Sudeys: 1/88-91) gibi öğrencilerinin yanında M. Emîn b. Hüseyin, M. Ömer b. Hûye, Hüseyin b. Abdurrahman ve Me'mûn gibi Mekke'de derslerine katılan öğrencileri de vardı. Bunlardan öne çıkan isimler arasında Mahmud b. Sâlih el-Useymin, Abdulaziz b. Abdullâh b. Bâz, Dr. Bekr b. Abdullâh Ebû Zeyd, Muhammed el-Mecdûb'u sayabiliriz. Şeyh İbn Bâz'a göre Şankîti, Arabî ilimlere vakıf, zühd ve vera' sahibi bir âlimdir. Nâsiruddin Elbânî ise, Şankîti'nin birçok ilmi tahsil ettiğini, onun bir benzerini görmediğini söyler. (Şîmî, 1422: 1/197).

1.3. Şankîti'nin Telifleri

Şankîti'nin bazı telifleri şunlardır (Sudeys: 1/177):

en-Nazmu fi Ensâbi'l-Arap, Recez fi Furûi mezhebi İmam-ı Mâlik, Müzekkirâtün fi usûlu'l-fıkıh, Nazmun fi Mesâili'l-Ferâid, Adâbü'l-bahsi ve'l-münâzara, Nazmûn fi mâ yeteallaku bi'l-Mantık, Men'ü cevâzi'l-mecâzi fi'l-menzili li't-teabbudi ve'l-İcâzi, Def'u ihami'l-iddirabi an ayati'l-Kitabi, Edvâu'l-beyan fi İdâhi'l-Kur'an, Beyanü'n-nâhisi ve'l-mensûhi fi âyi'z-Zikri'l-Hakîm, Şerhun ala merâkayi's-su'ûd el-müsemma bi-nesru'l-vurûd adlı kitapları, Şankîtinin velûd bir müfessir olduğunu gösterir.

Kitaplardan anlaşılacağı üzere, onun en önemli gündemi Kur'an tefsiri ve Kur'an ilimleridir. Şankîti, 1974 senesi hac vazifesini eda ettikten sonra, Mekke'de Hicri 1393/1974'de vefat etmiş, Cennetu'l-Muallâ'ya defnedilmiştir (Şîmî: 1/9).

1.4. Şankîti ve Kur'an'ı Kur'an'la Tefsir Metodu

Şankîti, Kur'an'ı anlamadaki en doğru yolun Kur'an'ı Kur'an'la tefsir olduğunu dile getirir. Zira ona göre hiç kimse Allah (C.C.)'ın kelamını O'ndan daha iyi açıklayamaz (Şankîti: 1/8). Bazıları rivâyet tefsirini "*Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri*" şeklinde tarif ederler (Tayyâr, 1427: 19). Oysa bu yöntem eser/rivâyet tefsiri olarak görülemez (Nâsir, 1420: 53). Çünkü rivâyet, seleften nakledilenlerdir. Terim olarak rivâyet tefsiri, Nebi (sav), sahâbe, tabiîn ve onlardan sonraki âlimlerden gelen rivâyetlerle yapılan tefsiri ihtiva eder. Kur'an'la yapılan tefsir bu kapsama girmez.

Sahâbe ve tabiînden içtihad mahal olmadan sadece Nebi (sav)'den işitilen rivâyetler, senet yönünden sahih olduğu takdirde eser ile tefsire girerler. Ancak, sahâbe ve tabiînin rivâyet ettikleri şeyler kendi içtihatlarından oluşuyorsa, o vakit bu husus, eser ile tefsir sınıfından sayılmaz (Sabbâğ, 1410: 263). Bir kısım yazarlar, Hz. Peygamber, sahâbe, tabiîn ve içtihat şeklindeki bu dört tefsir türünün, eser ile tefsir kısmından değil de Kur'an'ın mutlak tefsir kısımlarından olduğunu söylerler (Nâsir:26). Ona göre eser ile tefsir üç kısımdan oluşur: Birincisi Sahih rivâyetle Hz. Peygamber'den (sav) gelen Kur'an tefsirleri ile sahabeden rivâyet edilen merfu' haberler, ikincisi esbâb-ı nüzûl, gaybî bilgiler, üçüncüsü ise sahâbe ve tabiînin âyetlerin tefsiri

rinde icma' ettikleri rivâyetler (Nâsır: 54).

Sahâbe'nin Kur'ân'ı Kur'ân ile yorumlaması sahâbî tefsiridir. Ancak bunun dışında kalan ve Efendimiz (sav)'e isnat edilmeyen rivâyetler, mevkuftur.(Irâkî: 53). Şankîti sahâbenin sebab-i nuzûlle alakalı olan tefsîrlerinden içtihadı mahal olmayan rivâyetleri merfu' olarak kabul eder. Ancak bunun için sahâbenin israiliyyat'tan rivâyet etmeme şartını arar. (Şankîti, 2001: 200) Şankîti, tabînin tefsirini de delil olarak alır ve sahâbe hükmünde görür (Şimî: 2/424), Kur'ân'ı Kur'ân ile tefsîrin tefsîr çeşitlerinden sayılabileceğini ifade eder. Ancak, Nebi (sav)'den ve sahâbeden icmâ ile gelen rivâyetlerin haricindekilerin delil olamayacağını söyleyenler de vardır. Zira bu tefsîr yöntemi, kendi içinde içtihadı da ihtiva etmektedir. İctihadın ise doğru ve yanlış ihtimali olabilir (Sıbt, 1421: 1/113).

Sonuç olarak Nebi (sav)'in tefsiri, sahih rivâyet ile ulaşırsa delil olarak kabul edilir. Bu durumdaki bir âyetin tefsirinde başka tefsir aranmaz. Bu hususu şöyle ifade etmektedir: “*Tefsirde Nebi (sav)'den sahih olarak gelen bir rivâyet varsa müfessirin bunu kabul etmesi ve bu tefsire muhalif bir tefsir yapmaması vaciptir*” (Ğamârî 1406: 12). Şankîti âyetlerin tefsirinin hemen ardından zikrettiği “*Kur'ân'ın tefsir edileceği en güzel şey yine Kur'ân'dır*” sözü (Şankîti: 4/399), Kur'ân'ı Kur'ân ile tefsirin delil olarak kabul edileceğini göstermektedir.

1.4.1. Kur'ân'ı Kur'ân ile Tefsir Metodunu Terk

Nebi (sav), Kur'ân'ı Kur'ân ile tefsir ederek; “*الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبَسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ* / *İman edip imanlarına zulüm bulaştırmayanlar...*” (En'âm 6/82) âyetindeki zulmün ne olduğunu; “*إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ* / *Şüphesiz şirk büyük bir zulümdür*” (Lokmân 31/13) âyeti ile açıklaması menkul olduğu halde Zemahşeri'nin yaptığı gibi Efendimiz (sav)'in hilafına âyetteki “*ظلم*” kelimesini kişiyi fâsik eden masiyet diye yorumlaması (Ğamidî, 1418: 1/434) ehli sünnet müfessirlerin çoğu tarafından reddedilmiştir (en-Nefesî, 1998: 1/517; Kurtûbî: 7/30). O bakımdan Şankîtiye göre bir kimse Nebi (sav)'den gelen sahih bir rivâyeti kabul etmezse, Zemahşeri gibi hata etmiş olur (Şankîti:1/486; Ğamidî :1/240). Ancak Zemahşerideki durum sahih hadisi kabul etmeme değil, Kur'ân ve hadis uyumu hassasiyetinden kaynaklandığı endişesi olduğu söylenmektedir. Diğer taraftan mezhebi tercihlerin zorunlu kıldığı teviller bütün ekollerde görülebilmektedir.

1.4.2 Şankîti'de Kur'ân'ı Kur'ân ile Tefsir Biçimleri

1.4.2.1 Umûm'un Tahsisi ve Mutlak'ın Takyidi

Şankîti Kur'ân'ı Kur'ân ile tefsîr ederken umûmî gelen lafzı tahsîs etmektedir. Bir âyette umûmî surette gelen lafzı başka bir âyette tahsîs edilmiş olarak bulmakta ve tefsir etmektedir. “*وَلَا تَتَّبِعُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنُوا* / *İman edinceye kadar müşrik kadınlarla evlenmeyin*” (el-Bakara: 2/221) âyetin zahiri hem şirk ehlini hem de kitap ehli olan kadınları

kapsamaktadır. Ancak başka bir âyette bu geniş anlamı daraltılarak kitap ehli olan kadınlar haram hükmünden çıkartılmaktadır; “ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ /Kitap ehlinden iffetli kadınlar” (el Mâide: 5/5). Böylece umum bildiren bir âyet tahsis edilmektedir.

Mutlak lafzın takyidi ise; “ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ اِرْتَدَّوْا كُفْرًا لَنْ نُقْبَلَ لَهُمْ /İmanlarından sonra inkâr edenler, sonra küfürde ileri gidenlerin tevbeleri asla kabul edilmeyecektir” (Âl-i İmrân: 3/90) âyetini; “tövbeyi geciktirmişler, ölüm anı gelince tövbe etmişler” şeklinde yorumlamıştır. Bu tefsiri; “ وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ /Kötü fiilleri işleyip te ölüm gelince; ‘şimdi tövbe ettim’ diyenlerin tövbesi geçersizdir” (en-Nisâ: 4/18) ayeti desteklemektedir.”(Şankîti: 1/202)

1.4.2.2 Mübhem Lafzın Bir Başka Âyetle Tefsiri

Şankîti’ye göre müphem, müphemî açıklayabilir; “ فَتَلَقَىٰ آدَمَ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ /Âdem rabbinden bazı kelimeleri aldı.”(el-Bakara: 2/27) âyetinde kelimât mübhemdir. “ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا ” /Rabbimiz biz kendimize zulmettik, şâyet bizleri bağışlamaz ve acımazsan hüsrana uğrayanlardan oluruz”(el-A’râf: 7/23) âyetinde ise bu müphemlik açıklanır (Şankîti: 1/88). Yine; “ وَلَكِنَّ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ /Fakat azap kelimesi kâfirler üzerinde gerçekleşti” (ez-Zümer: 39/71) âyetinde müphem bırakılan “azap kelimesi”; “ لِأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ وَلَكِنَّ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ” /Ancak benden ‘mutlaka cehennemi cin ve insanlardan dolduracağım’ sözü hak olarak gerçekleşti” ile açıklanır (Şankîti. 1/14).

“ كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ وَرُزُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ وَنَعْمَةً كَانُوا فِيهَا فَكَيْفَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا قَوْمًا آخَرِينَ” /Geride nice bahçeler, su kaynakları, ekili ürünler ve iyi bir konum, vaktiyle içinde yüzdükleri refah bıraktılar! İşte böyle oldu. Biz de bunları başka bir topluluğa miras olarak verdik” (ed- Duhân: 44/25-28) âyetinde de kavim kelimesi müphem bırakılırken; “ فَأَخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ ” /Daha sonra onları (Firavun ve topluluğunu) bahçelerden, pınarlardan, hazinelerden ve değerli bir konumdan mahrum ettik. İşte böyle; bu nimetleri onların yerine İsrâiloğulları’na verdik.” (eş-Şuarâ: 26/44) âyetinde o kavmin “beni İsrail” olduğu açıklanır.

“ شُحْرَمْتُ عَلَيْكُمْ الْمَيْتَةَ وَالِدَمَّ وَلَحْمَ الْخَنزِيرِ وَمَا أَهَلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَفِقَةَ وَالْمُوفُوذَةَ وَالْمُرْتَدِيَةَ وَالنَّطِيجَةَ وَمَا أَكَلَ السَّبْعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ إِلَّا مَا يُثْلَىٰ عَلَيْكُمْ /Şu okunanlar hariç hayvanlar size helal kılındı” (el-Mâide: 5/1) âyetinde “haram kılınıp onlara okunacak olan şeyler”in müphemliği; “ وَمَا ذَكَّيْتُمْ عَلَيْكُمْ الْمَيْتَةَ وَالِدَمَّ وَلَحْمَ الْخَنزِيرِ وَمَا أَهَلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَفِقَةَ وَالْمُوفُوذَةَ وَالْمُرْتَدِيَةَ وَالنَّطِيجَةَ وَمَا أَكَلَ السَّبْعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ إِلَّا مَا يُثْلَىٰ عَلَيْكُمْ /Ölü, kan, domuz eti... Haram kılındı” (el- Mâide: 5/3) âyeti ile beyan edilir (Şankîti: 1/16).

Harfin anlamındaki müphemliğin örneği ise; “ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ /Ey iman edenler! Size rızık olarak verdiklerimizden infak edin” (el- Bakara: 2/254) âyetindeki من harfinde bulunan müphemliktir. Burada min harfi baziyet ifade eder. Dolayısıyla malın ne kadarının infak edileceği müphem bırakılmıştır. “ وَبَسَّأَلَوْلَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ /Sana neyi infak edeceklerini soruyorlar. Deki fazlasını” (el- Bakara: 2/219) âyeti ise baziyet için min’inin

Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri yöntemine bağlılık şeklinde ilkesel bir duruş sergilememişlerdir. Bu nedenle bu yöntemden söz edilince Şankîti isminin kendiliğinden hemen öne çıktığı görülmektedir.

2. Abdülkerim el-Hatîb'in (ö 1985) Hayatı ve Tefsiri

Abdulkerim Mahmud Yunus Ahmed Hasan Hatîb 1910'da, Mısır'ın Sovhac şehri Savamiyat-u Garb köyünde doğdu. İlköğrenimini Kur'an hıfzı yaparak tamamladı. 1925'te öğretmen okuluna yazıldı. 1928'de öğretmenliğe başladı. Eğitimde ilerlemek için Dâru'l-Ulûm'a devam edip, 1937'de buradan mezun oldu. 1974'te Şeriat Fakültesi'nde dersler vermeye başlayan Hatîb, tefsir alanındaki çalışmalarını '*et-Tefsiru'l-Kur'ânî li'l-Kur'ân*' eseri ile sonuçlandırdı. 1985 Kasım ayında dar-ı bekâ'ya irtihal eden müfessir hakkında müstakil eserler yazılmış (Ebu'd-Dayf el-Medenî, *Abdulkerim el-Hatîb ve Âsâruhu fi's-Sekâfeti'l-İslamiyye* (Dâru'l-Fikri'l-Arabî, trs.), akademik çalışmalar (İshak Doğan, *Abdulkerim el-Hatîb'in et-Tefsiru'l-Kur'ânî li'l-Kur'ân Adlı Eseri ve Tefsir Anlayışı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi (Konya: 2014) yapılmıştır.

Hatîb'in multidisipliner bir yapısı olduğunu ekonomi, felsefe, tasavvuf, tarih, din ve politika gibi farklı alanlarda kaleme aldığı eserlerinden anlamak mümkündür: *el-Yehûd fi'l-Kur'ân* (1974/110 sh) adlı 1974 yılında yayınlanan eseri, Yahudi tarihini anlatır. *el-Kasasu'l-Kur'ânî fi Mantûkihî ve Mefhûmih* (1975/496 sayfa) Arap zihin dünyasında var olan kıssaları ele alır. *Min Kadâya'l-Kur'ân* (600 sayfa) Kur'an'da kadîm-hadîs, lafız-anlam, nesh gibi konuları ele alır. *ed-Da'vetu'l-Vehhâbiyye* (1974) hapishanede yazdığı bu kitabında İslam tarihinde cihadları ile yer alan mücahidleri konu almıştır. *Kadiyyetu'l-Ulûhiyye beyne'l-Felsefe ve'd-Din* (1980/1000 sayfa) Allah ve İnsan; nefis, ruh, akıl, hayat, ölüm, kıyamet ve kıyamet sahneleri gibi inanç konularını işlemiştir. *el-Mesîh fi't-Tevrat ve'l-İncil ve'l-Kur'ân* (463/600 sayfa) Yahudilerin ve hristiyanların Mesih düşünceleri; Yahudilerin Mesihî veled-i zina görürken Hristiyanların ona ilahlık atfetmesi gibi konuları ele alınmıştır. *en-Nebiyu Muhammed* (1975/463 sayfa) Peygamberlik ve peygamberden, mucize ve i'cazdan; nebevî ahlâk ve adabdan; Rasûlullah'ın beşerî sıfatlarından bahsetmiştir. *İ'cazu'l-Kur'ân* (1964/2 Cilt) adlı eseri ise i'caz, Arap belâğatı gibi konulara ilişkindir. *Kadiyyetu Filistin: 1967 Savaşı'ndan önce yazılmış ve Filistin davasını analiz etmektedir. et-Tefsîru'l-Kur'ânî li'l-Kur'ân* (1982/16 Cilt), 1970'te Kahire'de tamamladığı bu hacimli eserini yeni bir bakış açısı ile kaleme almıştır (Muhammed Hayr Ramazan Yusuf, 1/317).

2.1. Abdülkerim El-Hatîb (ö. 1985) ve Tefsiri

Burada daha çok fıkıh, kıraat ve dil açısından Hatîb tefsirinin özelliklerini ortaya koymaya çalışacağız. Müellifin tefsirine yöneltilen eleştirileri de zikretmekle birlikte Hatîb'in düşünce dünyamıza ve tefsir alanına katkılarını irdeleyeceğiz. Tefsirin rivâyet-dirâyet analizini; istivâ, ru'yetullâh, isrâ-mirac gibi kelâmî konulara dair görüşle-

rini, Kur'ân'ı Kur'ânla tefsirini, istişhadlarını, temel tefsir kavramlarını ve İsrailiyyat tutumuna değinmeye çalışacağız.

2.2. El-Hatîb'in Tefsiri ve Yöntemi

Müellife göre Kur'ân ile Müslümanlar arasında 20. Yüzyılda bir mesafe girmiştir. Bu da güncel bir takım sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kur'ân'ın Müslümanlar için bir kültür nesnesine dönüştüğünden yakınmakta ve bu algı sorununun siyasi, fihhi mezhep ve meşreplerden kaynaklandığını, hukukun donuklaştırılmasından ileri geldiğini belirtmektedir (el- Hatîb, 1414: 323). Tefsirin, okuyucuya Kur'ân'la sağlam ve direkt bir ilişki yolunu gösterme çabasında olduğunu, edebî/duygusal bir üslûp kullandığını söyleyebiliriz.

Müellif yöntem olarak Kur'ân'ın tefsirinde yine Kur'ân'dan yararlanılması gerektiğini savunur. Bu yöntem dışındaki tefsirleri, semavî tınları yok etmekle itham eder. Yine giriş kısmında Kur'ân'dan başka bir şeye yönelmeyeceğini dile getirir. Hatîb Kur'ân'da Fatıha suresi ile Matta İncili'ndeki bir duanın benzerliğinden söz ederek ehl-i kitabın metinlerine de müracaat etmektedir (el- Hatîb: 1/21).

Âyetleri sırasıyla ve tek tek tefsir etmek yerine konu bütünlüğü içerisinde toplu açıklamayı tercih eder. Bu yönüyle konulu tefsire de atıf yapmaktadır. Bir âyetin anlaşılması için gerekli diğer âyetleri de zikreder ve Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsirinin böyle olacağını bildirir. Fatıha'daki "الحمد لله رب العالمين/Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun!" âyetini, Tâhâ suresindeki 50. Ayeti ile açıklar. "ربنا الذي اعطى كل شيء خلقه ثم هدى/Rabbimiz her şeye hilkatini veren sonra da onlara yol gösterendir" (el-Hatîb: 1/ 75)

Hatîb'in en ilginç yorumlarından biri de Ahzab 45-46'da; "انا ارسلناك شاهداً ... داعياً الى/Biz seni bir şahit, Allah'ın izniyle bir davetçi ve parlayan bir kandil olarak" ifadesinden Hz. Peygamber'e evliliği emrettiği manasını çıkarmasıdır. Buna göre sirâcen münîra (parlayan kandil), bu evliliklerle Müslümanların yolunu aydınlatması demektir (el- Hatîb: 1/730-731).

2.3. Kur'ân Hakkındaki Görüşleri

Müellif Hatîb'in Kur'ân'ı Kur'ân'la tefsir ederken başvurduğu kaynaklara gelince, başta Kur'ân'ın kendisi olmak üzere sünnetten hatta Kitab-ı Mukaddes'ten de iktibaslar yapmaktadır. Eski ve yeni kaynaklardan yaptığı alıntılar, alana hâkimiyetini göstermektedir. Ebu Müslim el-İsfehânî (ö. 934), Tabersî (ö. 1153), Kurtûbî (ö. 1273), Beydâvî, (ö. 1286), İbn Kayyîm (ö. 1350), İbn Kesîr (ö. 1373), Zerkeşî (ö. 1392), Suyûtî (ö. 1505), Muhammed Abduh (ö. 1905) müfessirin başlıca başvuru kaynaklarını oluşturmaktadır. Bunlar içinde Muhammed Abduh ve Tabersî'nin görüşlerini daha çok benimsemişini söyleyebiliriz, o bakımdan müfessirin selefi yönünün çok belirgin olmadığını söyleyebiliriz. (el-Miğravî,1420).

İmam Mâlik (ö. 795), Buhârî (ö. 870), Müslim (ö. 875), İbn Mâce (ö. 887), Tirmizî (ö. 892), Ebu Dâvud (ö. 889), İbn Hişâm (ö. 833), Câhız (ö. 868), İbn Hazm (ö. 1064), İmam Gazâlî (ö. 1111) gibi kaynaklar mevcuttur. Ayrıca Şehristanî (ö. 1153), İbn Rüşd (ö. 1198), İbn Arabî (ö. 1240), İbn Hallikân (ö. 1282), İbn Teymiyye (ö. 1328), İbn Kayyim (ö. 1350), Şâtübî (ö. 1388), İbn Haldun (ö. 1406), Taşköprülüzâde (ö. 1561), Muhammed İkbâl (ö. 1938), T. J. De Boer (ö. 1942) farklı başvuru kaynakları arasındadır.

2.4. Kur'an'ı Kur'anla Tefsiri

Hatîb, bir âyeti izah ederken, o âyeti destekleyen diğer âyetleri sıralar. Sözcülemi; “وإذا قيل لهم لا تفسدوا في الأرض/Onlara; Yeryüzünde fesat çıkarmayın dendiğinde” (el- Bakara: 2/11) âyetini; “Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören mi?”, manasındaki Fâtır 35/8 ile açıklar. Müellif, Kur'an'la Kur'an'ı tefsir etmeye çalışırken geleneğe bağlı kalmamakta, işarî tefsir gibi farklı yöntemlere başvurabilmektedir. Örneğin: “يا أيها النبي إنا أرسلناك شاهداً و مبعثراً و نذيراً و داعياً إلى الله باذنه و سراجاً منيراً/Ey Nebî! Biz seni bir şahit, bir müjdecî ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Allah'ın izniyle bir davetçi ve parlayan bir kandil olarak” âyetinin tefsirinde, Ahzab 45-46'da Hz. Peygamber'e evliliği emrettiği manasını çıkarmaktadır. Buna göre sirâcen münîra (parlayan kandil), bu evliliklerin Müslümanların yolunu aydınlatması anlamına gelmektedir. (örnek verilerek geliştirilmeli) O nedenle Hatîb tefsiri ile Şankîti'nin, *Edvâu'l-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'âni bi'l-Kur'ân'ı* (Şankîti: 1/1-10) arasında bir kıyas yapacak olursak Şankîti'nin daha geleneğe bağlı olduğunu söyleyebiliriz. Diğer bir farklılık ise, Şankîti daha özgün ve ilkeli davranmaktadır.

Müellifin Kur'an'ı tefsir kaynaklarından biri de sünnettir. Tefsir faaliyetlerinde sünnetin olmazsa olmaz bir yeri vardır. O nedenle bir Kur'an müfessirinin, sünneti görmezden gelmesi düşünülemez (Şimşek, 2016: 333-335). Hz. Peygamber'in tefsiri diğer tefsirlere göre daha az olsa gerektir. Hz. Nebi'nin Kur'an tefsirini hadis kaynaklarından elde edebiliriz. Hatîb, Kur'an'ı Kur'an ile tefsir ederken hadislerden de yararlanmakta ancak bunların tahricine girmemekte, senetlerine değinmemektedir (el-Hatîb: 13/456;16/1529). Kudsi hadisleri kabul eden (el- Hatîb: 11/690) müellif, Çaranik olayı gibi İsrailiyyâta dayanan rivâyetleri ise reddeder (el- Hatîb: 9/1080).

“إقتربت الساعة و انشق القمر/Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı” (el-Kamer: 54/1) âyetini açıklarken, ayın yarılması hadisesini reddeder. İlgili rivâyetleri yine bir rivâyeti delil getirerek kabul etmez. Güneş tutulmasının Hz. Peygamber'in (sav) oğlu İbrahim'in ölümüne rastlaması üzerine, insanların farklı algılamamaları için Nebi (sav)'in: “Güneş ve ay, Allah'ın âyetlerindedir. Bir kimsenin ölümünden ötürü tutulmazlar”(el- Hatîb: 14/631) buyurması bunun örneğidir.

Hatîb, sahâbe hayatından örnekler vermek sureti ile de Kur'an'ı tefsir etmektedir. Müctehid sahâbenin içtihatlarını tefsirinde kullanmaktadır. Hz. Peygamber'den sonra Kur'an'ı en iyi anlayanlar onlardı. Sahabe arasında ashab-ı sūffe gibi ilim gönül-

lülere, (Ashab-ı suffe için özel birlik tabiri yerinde olmamış ilim gönüllüleri veya ilme adanmış kişiler gibi konumlarını ifade eden daha oturaklı ifadeler kullanılarak cümledeki anlam kapalılığı giderilebilirdi) Hz. Peygamber'in yüzyüze eğitiminden geçen bu kabil kimselerdi.

Müellifimiz İbn Abbas'ın mut'a nikâhına cevaz verdiğini söyleyenlere, onun mut'aya cevaz vermediğini, sadece domuz etinin zorda kalan kimseye helâl olması gibi, mut'a nikâhının da bu şartlarda ancak helâl olabileceğini söylediğini (el- Hatîb: 3/744) belirtmekte ve sahâbe ictihadından bu şekilde örnek vermektedir.

2.5. Hatib'in Cumhur Ulemaya Ters Düştüğü Hususlar

Hatip oldukça farklı yaklaşımlarıyla gelmiş geçmiş tüm ulemaya ters düştüğü noktalar bulunmaktadır. Bu hususlardan kısaca özet şeklinde bahsetmeden önce girizgah türünden birkaç hususu belirtmek gerekecektir. Öncelikle Hatib'de kendine has özel bir özgüven olduğunu söyleyebiliriz. Bu özgüven neticesinde kendisini hiçbir bağla bağlı görmek istememektedir. Tefsir faaliyeti gibi yetkinlik gerektiren ilmi bir konuda örneğin, Kıraat ilmi eksikliği, hadis ve tahrir ilmi eksikliği, rivayet eksikliği gibi uzmanlık alanlarını önemsememektedir. Kendi algısını öne çıkartarak, geleneğe ters düştüğüne önemsemektedir. Burada müellifin yaşadığı olumsuz tecrübelerin ve beslendiği kaynakların etkisinden söz etmek mümkündür. Zira bürokratik idari görevler esnasında yaşananlar ile 20. yüzyıl başlarındaki rasyonalist rüzgârlar, batıda peş peşe gelen bilgi devrimlerine mukabil gerileyen İslam dünyasının geleneğe eleştirel yaklaşan Abduh, Afganî ve Reşîht Rıza gibi öze dönüşten bahseden fikir akımlarının etkisi olabilir. Aynı zamanda Hatib'in kendi özel yönelimi ve zihinsel/düşünsel yapısı bunda etkili olduğu söylenebilir.

Daha önce kimse tarafından ifade edilmemiş birkaç muhalif görüşünü belirterek kapatacağız. Bunlardan biri, Kıyamet süresi 18. Ayetle ilgili yorumudur. "Biz sana Kur'anı okuduğumuzda acele ederek dilini depreştirme. Onu toplamak ve okumak bize aittir. Sonra onu beyan etmekte bize aittir." Hatip ilginç olarak burada Cebrâil (as)'ın lafızları okuduğunu Cenabı Allahın ise manayı okuduğunu iddia etmektedir. Buna göre Cibrili emin özel olarak Hz. Peygambere has bir yöntemle gelmektedir ki bu diğer peygamberler için vaki olmamış bir vahiy şeklidir. Şöyle söylemektedir: " Ayetteki قرا fili ن ا izafe edilerek gelmiştir. Yani biz sana okuduğumuzda anlamındadır. Burada okuyan hem Cibril hem de cenabı Allah'tır. Cibril lafızları okumaktadır, Cenabı Allah da manaları okumaktadır. İşte sana mana ve lafızları okuduğumuz esnada sakın acele etme " gibi hiç kimsenin söylemediği garip bir anlam çıkarmıştır. (Hatîb, 15/1324). Hatibin mana ile lafzı birbirinden ayırmış olması çok yanlıştır. Zira mana lafzın içerisinde yer alan ondan koparılamayan bir parçadır.

Bir diğer muhalif görüşü mesh hakkındaki görüşüdür. İnsan yaratılışının evre-

ler şeklinde olduğuna vurgu yapan Kur'an ayetlerinden hareketle اطوار/etvâr evrelerinden söz etmektedir. Bu evreler, toprak, nutfe, toprakla nutfe arasındaki katışıksız saf, duru değişimler, ardından alaka ve nutfe arasında değişim evreleri, sonra et parçası olup nihayetinde ete giydirilen kemikler evresi, nihayetinde ruhun üflenmesi anlatılmaktadır. (el-Hicr, 15/26-29) Şöyle demektedir: “İnsanın yaratılışındaki evreler, iyiden kötüye kötünden iyiye doğru olabilir. Beni İsrâilden cumartesi ashâbı gibi meselesinde gördüğümüz gibi maymundan insanlığa yükseliş gibi insandan maymuna düşmekte mümkündür. Hatib Maide 60. Ayetteki “*Maymun ve domuzlara çevirdik*” ifadesinden yaratılış şeklinde değil ancak tabiat olarak maymun ve domuz tabiatını aldıklarına kani olduğunu söylemektedir (Hatib, 1/14). “*Onlara alçak maymunlar olunuz dedik*” (el-A'raf 7/166), ayetinin tefsirinde şöyle diyor: “insanla topluluğun maymuna dönüştürülmesinden yaratılış evreleri açısından insanla maymun arasında bir bağ olduğunu göstermektedir. Buna göre maymunluk insan yaratılış evrelerinin düşük bir evresi kabul edilirken, bir topluluk milyonlarca yıl önceki evreye dönerek, kendileri ile insanlık âleminin arasına uzunca bir mesafe koymakta ve insan kılığında maymun tabiatlı olarak yaşamaya devam edebilmektedir. (Hatib, 5/508).

Tüm müfesserlere muhalefet ettiği yerlerden biride Beyatü'r-Rıdvan'meselesidir. Beyatur-Rıdvanın genel bir beyat olduğunu beyatus'-Şecere şeklinde bir özelliğe sahip olmadığını iddia etmektedir. Ağacın altında ki beyatleşmenin Hz. Osmanın öldürülmüş olması fikri üzerine geliştiğini ancak öldürülmediğinin anlaşılması üzerine ölüm beyatin kendiliğinden çözüldüğü, beyatin bozulduğu ile ilgili bir durumun olmadığını söylemektedir (Hatib, 13/405-407).

2.6. Abdülkerim el-Hatîb'e Eleştiriler

Abdulkerim el-Hatib velûd bir müellif ve güncel meseleleri ele almış olmasına rağmen, Arap ve İslam dünyasında gereği gibi tanınmamaktadır. Bunda felsefeci olması etkili olmuş olabilir. Hatta Arap dünyasında görmezden gelindiğini söylemek mümkündür. Zira son yıllarda yazılan Ulûmu'l-Kur'an veya muasır tabakat kitaplarında bile genellikle ismine rastlanmaz (Nuveyhid, *Mu'cemu'l-Müfessirîn min Sadri'l-İslâm hatta'l-Asri'l-Hâdir* (Beyrut: Müessesetu Nuveyhid, 1983) Bir tabakat kitabında Hatîb'in sadece salt akla göre hüküm verip tefsirinde herhangi bir kitaba dayanmayı gerekli görmediği, sadece Mushaf'ta olanı okuyup Allah'ın, onun kalbine ilham ettiği şeyleri yazdığı değerlendirilmesi yapılmaktadır (el-Muhtesib, 1982: 74). Ancak bu iddianın abartılı olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü daha önce tefsirinin kaynakları başlığında zikrettiğimiz gibi çok sayıda kitaptan ve müelliften iktibaslar yapmıştır.

Tefsirinde akılcı yorumlarda bulunması onun Mutezili olduğu anlamına gelmez. 20. yy. rasyonalizminin etkileri dönemin müelliflerinin tamamında az çok görülür. Hadis, siyer, fıkıh, kelam vb. kaynaklara müracaatı da onun nakli yok sayacak ölçüde akılcı olmadığını gösterir.

Türkiye’de tanınmasına rağmen, Türkçe’ye şu ana kadar bir tanıtma yazısı ve bir reddiye (Akyüzoğlu, 2009/229-236) dışında herhangi bir kitabı çevrilmemiştir.

1997’de yayınlanan *Min Ğaraibi’l-Müfessirîn fi Evâhiri’l-Karni’l-İşrîn’* adlı bir risalede Hatîb hakkında 29 sayfalık bir eleştiri yazılmıştır. Şankîti ailesinden olan Muhammed Abdullah Şankîti bu risalede, Hatîb’in saptığını iddia etmiştir. Buna göre, Hatîb, Fatiha’nın tefsirinde, gazaba uğrayanların Yahudiler olduğunu söylerken, yoldan çıkmışların Hristiyanlar olduğunu söylememektedir (el-Hatîb:1/20). Risale yazarı ru’yetullah konusunda da Hatîb’i eleştirmekte ve onun “Allah’ı görmenin imkânı yoktur” görüşünü reddetmektedir. Risale sahibi, İsrâ suresinin adının Beni İsrâil suresi olduğu yönündeki görüşleri müfessirin reddetmesini de eleştirmektedir. Daha önce belirttiğimiz gibi kıraat konusundaki yetersizliğini de sert sözlerle eleştiren Muhammed Abdullah Şankîti, kıraat ilminin önemli olduğunu, müfessirin bu ilimden uzak kalmasının düşünülemezliğini ifade etmektedir. Münekkit daha da ileri giderek ve eleştiri sınırlarını aşarak Hatîb’i neredeyse İncil ya da Selman Rüşdî’nin kitabını ayırt edemeyecek kadar yetersiz görmektedir. (<https://www.almeshkat.net/book/4782> 20.12.2019 tarihli erişim). (Kaynak belirtilmemiş)

3. Sâdıkî Tahrânî’nin “*El-Furkân*” Adlı Eseri ve Tefsir Anlayışı

Muhammed Sâdıkî Tahrânî, 1305/1927’te Tahran’da doğdu. Spehsalar Medresesi’nde aruz, edebiyat, mantık, tasavvuf, ahlâk, tefsir, hadis dersleri aldı. Âyetullah Şahabâdî, Âyetullah Humeynî, Âyetullah Burucerdî’nin derslerine devam etti. Âyetullah Kaşânî’nin tavsiyesi ile ilahiyat lisans derslerine devam edip lisans, master ve “*Kur’ân’a Göre Yıldızlar*” başlıklı teziyle doktorasını tamamladıktan sonra Mutahhari ile birlikte üç yıl üniversitede dersler verdi. 1341/1963’de yaptığı bir konuşmadan dolayı Şah rejimi tarafından idamla yargılandı ve gizlice Hacc için Mekke’ye gitti. Suudi Yönetimi tarafından da tutuklanıp 13 gün sorgulanan Sâdıkî buradan Irak’a yollandı. Irak’ta da takip edilince Âyetullah Ho’înin evinde saklandı. Fransa’da Âyetullah Humeynî ile görüşüp onunla birlikte İran’a döndü ve Kum kentine yerleşti. Burada Kur’ân İlimleri Üniversitesi’ni kurdu. 1361/1983’de Kum kentinde iki dilde (Arapça-Farsça) Kur’ân Tefsîri Derslerini başlattı. 1377-79/(1999-2001)’da Tercüman-ı Kur’ân-ı Kerîm’i, 1388/2010’da *el-Furkân* adlı Kur’ân’ın Kur’ân ve Sünnet ile tefsirini tamamladı. 1390/2011’de 85 yaşında vefat etti ve Kum’da defnedildi. Hocaları arasında M. Ali Şahabâdî, Ruhullah Humeyni (ö. 1989), Muhammed Hüseyin Tabatabâî (ö. 1981) en çok bilinen isimlerdir (<https://sadeghitehrani.com/about/biography/Erişim> Tarihi: 20.04.2020).

3.1. *el-Furkân* Tefsirinin Tanıtımı

Kitap ilk olarak Beyrut’ta Müessesetü’l-a’lemî tarafından basılmıştır. Sonra Vefa Yayınevi daha sonra da Kum’da Müesses-i Ferhengi yayınları tarafından basılmıştır.

Müfessir önce son surelerin tefsiri şeklinde tanzim ettiğini ancak daha sonra başa dönerek bütün Kur'an'ın tefsirini tamamladığını belirtmektedir (Tahrânî, 2021: 1/Mukaddime). Muhteva ve yöntem olarak İmamiyye'nin önemli tefsirleri arasına girmiştir.

Kur'an'ın Kur'an ile tefsiri yöntemi esas alınarak kaleme alınan eser, kapsamlı, eleştirel, analitik ve sosyolojik bir tefsir olma özelliğine sahiptir. Tahrânî hadisler arasında Kur'an'ın ruhuna en uygun olanı seçerek tercihte bulunmaktadır. Böylece İsrâiliyâtan kaçınmakta, mevzu ve zayıf hadislerden de uzak durmaktadır (صادق ی محمد تهرانی، صادق ی؛http://wikinoor.ir/؛هواذی ت Erişim Tarihi: 20.04.2020.).

Müellif aynı zamanda bir İslâm hukukçusudur. Fakih yönünün ağır bastığı gösteren ilginç yorumları, dikkat çekmektedir. Eserinde fikhî meseleler geldiğinde hâkimler, fakihler ve İslam hukukçularıyla münakaşa etmektedir. Zekât, Cuma namazı, namazların kısaltılması ve birleştirilmesi gibi birçok fikhî meseledeki tutumu, konuyu ele alıp tartışması fikhî yetkinliğini göstermektedir (Tahrânî: 1/8-12).

3.2. *el-Furkân* Tefsirinin Yöntemi

Müfessir bu eserinde Kur'an'ın Kur'an ile tefsiri ve Kur'an'ın Sünnet ile tefsiri olmak üzere iki yöntem kullanmıştır. Ancak müellif eserin giriş kısmında en üstün ve en uygun tefsir yönteminin Kur'an'ın Kur'an ile tefsiri yöntemi olduğunu belirtmektedir (Tahrânî: 1/9-13). Eserin giriş kısmında Kur'an tefsirini iki kısımda mütalaa etmektedir. Ona göre tefsir, ya Kur'an'ı Kur'an ile veya re'y ile tefsir etmekten ibarettir ki bu konuda tüm müfessirler re'y ile tefsirin makbul olmadığı kanaatindedirler (Tahrânî: 1/9-10).

Müfessir Sadıkî eserinin yine mukaddimesinde tefsir için dört mertebeden bahsetmektedir. Bunlar; ibarelerin tefsiri, işaretlerin tefsiri, letaifin tefsiri ve son olarak hakikatlerin tefsiridir. Bu üslup tasavvufî tefsirlerde de mevcuttur ve Tahrânî'nin tefsirinin dayandığı yöntemdir. Müellif Sünnet ve rivâyetlerden de istifade etmektedir (Tahrânî: 1/10-12).

3.3. *el-Furkân* Tefsirinin Özellikleri

Yazım tekniği bakımından müellif farklı bir yol takip etmiş; tazmin, seci' sanatlarından yararlanmış ve sına'î mastarlardan geniş ölçüde faydalanarak yeni bir tarz üretmiştir. Sözcüklerin kavramsal çerçevesinden yola çıkan müellif, kelime ve kavramları olabildiğince geniş bir çerçevede ele almıştır. Kabiliyeti ölçüsünde kelime ve kavramların geniş anlamlarından yararlanıp Kur'an'ın müşterek kavramlarını birkaç anlamıyla birlikte kullanmaktadır (Tahrânî: 1/10-12).

Nuzûl sebepleriyle ilgili olarak da müellif açıklamalarda bulunmakta ve sebeb-i nuzûlü bilmenin âyetin anlaşılması ve tefsirinde müfessire yardımcı olduğunu belirtmektedir. Ancak âyetin bir bütün olarak tamamen anlaşılmasında tek başına sebeb-i

nüzulün yeterli olmayacağını aynı zamanda lafızların delaletlerinden de yararlanmak gerektiğinin altını çizmektedir (Tahrânî: 1/12).

Tahrânî, nesh konusuna tam hâkim olabilmeyi bir zorunluluk olarak görür. Ancak bununla birlikte tefsir tedvininin başlangıç ve bitişinin göz önünde bulundurulması da müfessire göre âyetlerin anlaşılmasını sağlayacaktır.(Tahrânî:1/35).

3.4. Tahrânî'nin İsrailiyyat Konusundaki Tutumu

Müellif kıssalar ve İsrailiyyat hususunda; “Allah’ın sukût ettiği yerde biz de sukut ederiz, ayrıntılara ve cüziyyata dair hususlara girmeyiz” demektedir. Allah’ın kitabında yer alan kıssalar ve anlatılar çerçevesinde kalmaya çalışmaktadır. Bu anlatıların bir kısmının İsrailiyyat olduğunu, Yahudi geleneğinin anlatıları olduğunu belirtmektedir (Tahrânî: 1/35).

Netice olarak müfessir İsrailiyyat anlatılarının Kur’ân tefsirine konulmasına karşıdır. Çünkü Yahudilerden nakledilen bu anlatıların, isnadı sahih olsa bile çoğu zaman olumsuz yönleri ve tesirleri ihtiva ettiğini söyler. O nedenle tefsirinde bu anlatılara mümkün mertebe yer vermez.

3.5. Sadıkî Tahrânî'nin Toplumsal Meselelerdeki Tutumu

el-Furkân tefsiri diğer çağdaş tefsirlere nispeten daha geç yazılmıştır. Ayrıca müellifi hem klasik medrese kökenli hem de akademisyendir. O bakımdan sosyal meselelere daha çok önem verdiğini söyleyebiliriz. İktisadi, hukuki bahislerin üzerinde durmakta, derinlemesine kadın meselesini ele almakta, taaddüd-i zevcat ve sivil toplumsal kuruluşlarla ilgili kısımlarda tahliller yapmakta, İslam’da şûrâ, demokrasi ve birlik gibi diğer sosyal kavram ve konuları ayrıntılı olarak analiz etmektedir. Bu konular ile ilgili kavramları irdeleyerek eleştirel bir üslupla yorumlamaktadır (Tahrânî: 4/163).

3.6. Sadıkî'nin Tefsirinde Şîî Eğilimi

Tefsir genel olarak bir Şîî İmamî tefsirdir. Kur’ân âyetlerini tefsir ederken meseleleri Şîa mezhebinin itikadi, fıkhi ve tarihi zaviyelerinden ele almakta ve yorumlamaktadır. Örneğin; “إهدنا الصراط المستقيم صراط الذين انعمت عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين/Bizi en doğru yola, nimet verdiklerinin yoluna ilet...” (el- Fâtiha: 1/5-7) âyetlerinin tefsirinde nimet verdiklerinin yolunun ne olduğunu anlatırken İmam Ali’nin ve evladının yolu şeklinde tahsis etmektedir (Tahrânî: 1/117-123).

Müellif Şîî bir bakış açısına sahip olmakla birlikte, diğer İslam mezhepleri, kelam ve fıkıh ekolleri karşısında tarafsız bir tavır takınmaktadır. Ona göre taassup ve taklit bir tefsir faaliyeti ya da bir Kur’ân yöntemi değildir. Âyetleri tefsir ederken serdettiği rivâyetler, ister Şîâ’nın ister Ehl-i sünnet’in hadis kitaplarında yer alsın, onları mezhepçi bir yaklaşımla bir ayrıma tabi tutmaz. Aksine her iki kaynaktan gelen rivâyetleri birleştirerek analize tabi tutar (Tahrânî: 1/25, 35).

3.7. Tahrânî'nin Nesh ile İlgili Görüşü

Kur'ân'da Nesh konusunda iki tür nesh uygulamasının olduğundan bahsetmektedir: Kur'ân'ın Kur'ân'la neshi, Kur'ân'ın hadis ile neshi.

Tahrânî, Kur'ân'ın Kur'ân ile neshini kabul etmektedir. Sözelimi necvâ'nın hükmü, zinanın haddi ve küffar ile savaşın keyfiyeti hususlarında Kur'ân'ın ancak Kur'ân ile neshedilebileceğine kâildir. Buna karşılık Kur'ân'ın Sünnet ile neshini ise kabul etmemektedir. Zira ona göre nâsihin hükmü mefsuhun hükmünü geçersiz kılar. Kur'ân ise Kur'ân dışındaki başka bir şey ile butlanı (geçersiz kılınmayı) kabul etmez (Tahrânî: 1/39).

3.8. *el-Furkân* Müellifinin Zâhir-Bâtın Görüşü

Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsirini yapan *el-Furkân* müellifi, Kur'ân'ın bir zâhiri bir de bâtını olduğunu diğer müfessirler gibi kabul eder. Bu konuda varit olan rivâyetlerin mütevatir olduğunu söyler. Bununla birlikte müellif, Kur'ân'ın ebedi/evrensel ve mu'ciz oluşundan ötürü, bir değil birkaç bâtın katmanının onda olması gerektiğini belirtir (Tahrânî: 1/51). Müfessir burada bir adım daha atarak bâtın-zâhir konusunda yeni sayılabilecek tanımlar yapar.

Hz. Ali'den rivâyet edilen bir sözde Hz. Ali; Kur'ân'ın açıklamasının mertebe ve düzeyleri bulunduğuna işaret etmektedir. Bunlardan biri zâhir diğer üçü ise Kur'ân'ın bâtını (anlam derinlikleri) ile alakalıdır. Bunlar işaretler, letaifler ve hakikatlerdir. Nihai derece burada te'vîldir ki bunun anlaşılması da ilahi vahye özgüdür (Tahrânî: 1/50-52).

3.9. Tahrânî'ye Göre Muhkem ve Müteşâbih

Müfessir müteşâbihin delalet makulesinden olmadığı kanaatini taşır. İmam Ali er-Rızâ (ö. 203/818)'dan naklen şunları söyler: “اشتبه علمه على جاهله/ *Müteşâbih ilmi cahile karışık gelen şeydir*” (Tahrânî: 30/30). O bakımdan Kur'ân kavramlarının, maksada delaletleri konusunda kusurlu oldukları ve yeterli olmadıkları söylenemez. Âyetler ve kavramları murad-ı ilâhiye açıkça delalet etmektedirler. Tefsirinde de bu konuya yoğunlaşmaktadır (Tahrânî: 27/118).

3.9.1. Tabirlerde Te'emmül, Kelimelerde Tedebbür

Müfessirimiz kavram ve kelimelerin kullanılmasına ve bunların nasıl kullanıldıkları konusuna önem vermektedir. Özellikle doğruya yönlendirmede (hidâyet) kavram ve kelimelerin kullanılış ve geliş biçimleri ile ilgilenmektedir. Nitekim Kur'ân'ın hedefi de bu hidâyetin gerçekleşmesidir. Kur'ân âyetlerinin doğru anlaşılması ve doğru tefsir edilmesi için bu yaklaşım yegâne anahtardır. Konunun anlaşılması açısından: “Kur'ân okuduğumuzda ve Kur'ân'ın hitabı ile karşılaştığımızda “يا أيها/ *Ey...*” kelimesinin kullanıldığını görürüz. Nitekim “...الذي... يا أيها الناس اعبدوا ربكم الذي...” âyetinde nida

harfi gelmiştir. Âyette “يا أيها/Ey...” ve “الناس/insanlar” kelimeleri zarif (incelikli) bir anlam ihtiva etmektedir. Yani insanlar Allah’a kulluktan önce Allah’tan uzaktırlar. Bu uzaklıktan dolayı uzaklık çağrısı anlamında “Yâ!” çağrı edatı kullanılmıştır (Tahrânî: 1/214).

3.9.2. Müfessirleri Değil Kur’ân’ı Ölçü Almak

Müfessir Sadıkî, Kur’ân kelime ve kavramları üzerine düşünürken ele aldığı âyetleri başka hiçbir şeye başvurmadan öncelikle Kur’ân âyetleri ile yorumlama çabası içindedir. Bunun yanında kendi ölçülerine göre sahih olduğunu düşündüğü hadislere müracaat etmektedir. Zira Şia geleneğinde hadis metinleri tanımlanırken 12 imamın sözleri de bu tanım içine dâhil edilmektedir. Yani imamların sözleri de hadis hükmündedirler. Oysa ehl-i sünnet hadis geleneğinde sahabe sözleri ile hadisler birbirine karıştırılmamaktadır. O bakımdan Şia’da kapsamlı bir hadis kitabı 120 ciltten fazla olabilmektedir (el- Meclisî, 1983; Öz, 1992: 6/139-141).

Zaman zaman bazı müfessirlerin görüşlerini nakletmektedir ancak bu görüşleri eleştirmek için aktarmakta ve bunu da kendi üslubuyla yapmaktadır. Yani kendi deyişimiyle Allah’ın kitabından aldığı ilham ile eleştirmekte ve müfessirlerin indî görüşlerini esas almadan bunu yaptığını söylemektedir. Müfessirlerin görüşlerini şahsi görüş olarak değerlendirdiği söylemektedir (Tahrânî: 1/309; 30/6).

Tahrânî’nin dayandığı Kur’ân’ı Kur’ân’la tefsir yöntemine rağmen rivâyetlerden istifade etmesi onun tefsirinin rivâyet tefsiri olduğu anlamına gelmemektedir. Zira bu rivâyetleri aktarmaktaki amacının, âyetlerdeki bazı terimleri açıklamak olduğunu, çünkü bu terimlerin belli bir zamanla sınırlı olmadığını, tüm zamanlar için geçerli olduğunu belirtmektedir. Aynı şekilde müfessirin bazı rivâyetleri sebebi nüzul için naklettiğini de yukarıda belirtmiştik (Tahrânî: 5/275; 30:21, 25).

3.9.3. Sadıkî Tahrânî’nin Fıkhî Konuları Ele Alışı

Tefsirler içerisinde Kurtubî Tefsiri gibi fıkhî bahisleri ağırlıklı olarak işleyen tefsirler vardır. Fakat *el-Furkân* Tefsiri, ahkâm âyetlerinde fıkhî konulara girmekle birlikte burada *Fıkhü’l-Kur’ân* üzerinde dikkatleri yoğunlaştırmaktadır. İstidlali fıkıh konularına girerken ictihadi bir yöntemle bunları ele almaktadır. Fıkhî kavramları Arap dili kuralları çerçevesinde ele almakta ve şer’î hüküm bildiren âyetlerdeki bu terimler üzerinde durmaktadır. Bununla birlikte konu ile ilgili rivâyetleri senedi, delâleti bakımından cerh ve ta’dil etmektedir. Sonra kendi ifadesiyle Kur’ân’ın Kur’ân’la fıkhedilmesi yöntemiyle âyetteki şer’î hükmü istihraç etmektedir (Tahrânî: 1/9, 11, 25-30, 35). Böylece eserin Kur’ân fıkhî konusunda özellik kazandığını ifade etmek mümkündür.

Müfessir bu yöntemin önemini mukaddime kısmında dile getirmiştir. Buna göre eğer Kur’ânî bahislerde, Kur’ân fıkhını ortaya koymazsa Allah’ın kitabındaki fıkhî âyetlerin açıklanmamış (yorumlanmamış) olacağını düşünmektedir. Böylece müellifin,

fıkhü'l-Kur'an konusunda yeni bahisleri ve rivâyetleri derç etmeyi önemseydiğini söyleyebiliriz.

3.9.4. Sadıkî Tahrânî'nin Yararlandığı Kaynakların Çeşitliliği

Bu tefsirin özelliklerinden biri de yararlandığı kaynakların farklı türden olmasıdır. Tefsiri incelediğimizde 80 farklı kaynaktan yararlandığını görmekteyiz. Bu kaynaklar arasında Kur'an'ın anlaşılmasına yardım edecek ehl-i sünnetin sahihleri, münedleri, ehlibeytin dua risaleleri de vardır. Kur'an'ın ruhuna aykırı olmayan rivâyetleri senediyle ilgilenmeksizin derç etmektedir. Bu ise müfessirin zayıf yönü olarak görülebilir. Tefsir kaynakları arasında 25 farklı tefsirden yararlandığını görmekteyiz. Bunlar yukarıda belirttiğimiz gibi genellikle tenkid maksatlı iktibaslardır. Bu tefsirlerden bazıları şöyledir: *es-Sekaleyn*, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, *Tefsiru'l-Kumî*, *el-Burhân*, *Tefsiru'r-Râzî*, *el-Menâr*, *Tefsiru Sadru'l-Müteellihin*, *el-Mizan*, *Tefsir-i Tantavî* (Tahrânî: 6/367).

Lügat kaynakları arasında *Lisanu'l-Arab*, *el-Kâmus*, *el-Misbâh*, *Tâcu'l-Arûs*, *el-Müfredât ve en-Nihâye'* yi sayabiliriz.

Elimizdeki *el-Furkân* tefsirini diğer tefsirlerden farklı kılan bir diğer özelliği de İbrani kaynaklardan yararlanmasıdır. Bu kaynaklardan yararlanmasının sebebi ise Kur'an mefhumlarının arkelerini ortaya koymak ve İbrani kaynaklarda Hz. Muhammed'i (sav) müjdeleyici ifadeleri göstermek olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Tevrat ve İncil'deki tahrifleri ve çelişkileri bu şekilde ortaya koyduğunu bildirmektedir (Tahrânî: 1/343).

Orucu bozan şeyler (mubtilâtu's-savm) hakkındaki farklı düşüncesine gelince ilginç bir şekilde, sigara içmenin orucu bozmayacağını iddia etmektedir (Tahrânî: 3/69). Oysa orucun en başta gelen hikmetlerinden biri nefsin tezkiye edilmesi, ruhun terbiye edilmesidir. Sigara içenler bundan lezzet ve zevk almakta olduklarını ifade etmektedirler. Buna göre sigara içmenin orucu bozmadığının iddia edilmesi merakı celbetmekle beraber kabulü mümkün olan bir şey değildir. (Tahrânî, 3/69). *el-Furkân* tefsirinin başka müfessirlerde görülmemiş farklı, şaz görüş ve iddiaların karşılaştırmalı olarak tenkidi yapılmaktadır. Tefsirin yeni olmasından dolayı henüz üzerinde araştırma, inceleme yapılmadığını görmekteyiz. İran'da bile çok sınırlı sayıda makale düzeyinde birkaç yazı olduğunu öğrenebildik. İlk defa bizim tezimiz ve maklemiz aracılığı ile tanıtılmış olmaktadır.

Elimizdeki tefsir (*el-Furkân*) ile diğer tefsirler arasındaki ortak yönlere de değinerek Sadıkî Tahrânî bahsini burada sonlandırmış olacağız.

el-Furkân müellifi, siyâk konusuna ve âyetler arasındaki tenasübe çokça ehemiyet vermemektedir. Yani âyetleri tefsir ederken genellikle bu münasebetten söz etmemektedir. Diğer müfessirler gibi o da âyetlerin tertibinin, onun tenzîli gibi vahyî ve tevkîfî olduğunu düşünmektedir. Bu husus tamamen murad-ı ilâhının ürünüdür. Şa-

hısların, hatta Hz. Peygamber'in bile bu hususta bir müdahalesi söz konusu değildir (Tahrânî: 1/151, 229).

Surelerin tertibinin de Allah tarafından olduğunu belirten müellif, âyet ve sureler arasındaki ilişkinin tabî olduğunu ve reddedilemeyeceğini belirtir. Fakat bu ilişki ve uyumun anlaşılması genellikle mümkün olmamakla birlikte inkârı mümkün değildir. Zira bazen âyetler üzerinde tedebbür ve tedkik yaparak bu ilişkinin delillerine ulaşmak mümkündür. Bu ise müellife göre Allah'ın kitabının tertib ve yerleştirilmesinin aynı zamanda bilinemez olmadığını ortaya koymaktadır (Tahrânî: 1/151, 229).

Kıraat konusuyla ilgili olarak da müfessir Tahrânî, Kur'an'ın elimizdeki mevcut kıraatının mütevatir olduğunu belirtmektedir. Kıraat farklılıkları ise bu tevatüre halel getirmez. Ona göre şaz kıraatlar, Müslümanların geneli nezdinde bilinmeyen yaygın olmayan kıraatlardır ve mütevatir değildir (Tahrânî: 1/98). Ancak Tahrânî Saffât sureesindeki "آل ياسين" kıraatının mütevatir kıraat olduğunu iddia etmektedir. Bu konuda rivâyetler olduğunu belirtmektedir. İki okunuş arasındaki anlam farklılığına rağmen hemze-i memdudenin okunuşunun sıhhatini savunmaktadır (Tahrânî: 1/9-14).

Genel bir değerlendirme yapacak olursak *el-Furkân* tefsiri temsil ettiği mezhebî ve itikadî özelliği ile ve takip ettiği yöntem sebebiyle incelenmesi gereken bir tefsirdir. Bu alanda Türkiye'de henüz bir çalışma yapılmamıştır. İran'da da bu konuda birkaç makale dışında belli başlı bir akademik çalışmaya rastlamadık.

Sonuç

Kur'an tefsirinin referansları içinde ilk sırada bizzat kendisi yer alır. Kur'an'ın öz bütünlüğü içinde ve bizzat kendi lafızlarıyla anlaşılması yöntemi, İslam'ın ilk yüzyılından bu yana bilinen ve çoğu selef uleması tarafından başvurulan bir metot olmuştur. Zira Kur'an âyetlerini açıklarken bu yönteme ilk başvuran Hz. Peygamber (sav)'in kendisidir. Sonra sahâbe, tabîin ve tebe-i tabîin bu yöntemi devam ettirmişlerdir.

Tefsir tarihimizde de kaleme alınan tefsir usulü veya Kur'an ilimleri kitaplarında, Kur'an tefsirinin kaynakları bahsinde '*Kur'an'ın Kur'an ile tefsiri*'nin liste başı olduğunu görürüz. Bu tefsir yöntemi son yüzyılda öze dönüş fikri doğrultusunda adından çokça söz edilmiş ve bu adı taşıyan tefsirler vücuda getirilmiştir. Bugüne kadar telif edilen rivâyet-dirâyet tefsirleri arasında bu yönteme sıkça başvurulmuş olmasına rağmen müstakil bir metodolojinin yazılmamış olmasının birkaç nedeni olabilir. Bunların başında tefsir ilmi geleneğinin sahâbeden bu tarafa; "*العلم نقطة/ilim noktadır*" anlayışından kaynaklanmış olduğunu söylemek mümkündür. Bu sebepten epistemolojik olarak Kur'an'ın Kur'an ile tefsir yönteminden çok söz edilmemiş olsa gerektir.

Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri yöntemi, son yüzyılda sıkça söz edilen bir alan olmasında modern dönemde pozitivizmin ve siyasal yenilgilerin etkisiyle İslam bilim gele-

neğinin inkıtâ'a uğraması olarak saptamak mümkündür. Bazı İslam ülkelerinde, ilahiyat fakültelerinin bile oryantalistler tarafından kurulduğu bir dönemde (Ahlatlı: 5/2002) bu inkıtâ'ın hangi boyutlarda olduğunu anlamak zor olmayacaktır.

Son yüzyılda Kur'an'ın Kur'an ile tefsiri yöntemine ağırlık verilmesinin nedenlerinden bir başkası da, oryantalist çalışmaların alana ilişkin kafa karışıklıklarının giderilmesi ve İslam beldelerinin yaşadığı sorunların çözümüne birinci elden katkı sağlama çağı inancıdır.

Batı'nın yaşadığı Rönesans ve Reform hareketlerinin neticesinde elde ettiği siyasi üstünlük ve büyük sermaye birikimi, Müslüman düşünürleri çeşitli arayışlara sevk etmiştir. Müslüman dünyanın yaşadığı problemlerin çözümü için Kur'an'ın doğru bir şekilde anlaşılması gerektiği fikri etrafında bir ittifak oluşmuştur. O nedenle Kur'an'ın Kur'an ile tefsiri son yüzyılda Kur'an araştırmacılarının gündemine oturmuştur. Buna göre Kur'an'ı yeni bir bakışla okumak, anlamak ve çağın idrakine sunmak gerekir. Binaenaleyh gerek isim gerekse içerik yönünden söz konusu yöntemi takip eden eserler vücuda getirilmiştir.

Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri alanında telif edilmiş çok sayıda çalışmadan söz etmek mümkündür. Bu cümleden olarak Şankîti'nin *Edvâu'l-Beyân fi İdahi'l-Kur'an bi'l-Kur'an*'ı, Habenneke el-Meydânî'nin *Meâricu't-Tefekkur ve Dekâiku't-Tedebbur*'u, Abdülkerim el-Hatîb'in *et-Tefsiru'l-Kur'ânî li'l-Kur'ân*'ı, Emin Ahsen İslahî'nin *Tedebburu'l-Kur'ân*'ı ve Sadıkî Tahrânî'nin *el-Furkân fi Tefsiri'l-Kur'âni bi'l-Kur'âni ve's-Sünne* adlı tefsirleri arasından bu çalışmamızda üçünü seçerek inceledik. Şankîti, Hatîb ve Tahrânî son yüzyıldaki tefsir çalışmalarının bir özetini vermek bakımında isabetli bir seçki olmuştur.

Osmanlı bakiyesi Mısır, Moritanya ve kısmen İran'da İngiliz müstemleke yılları, taklidilikten tahkikiğe geçiş sürecinde İslam dünyasının kendi dinamiklerini keşfetmesi ve yeniden inşâ faaliyetlerine koyulması bakımından önemli tecrübeler taşıdığı gözlenmiştir.

Böylece İslam bilim, düşünce ve sanat çevreleri yeniden Kur'an'a yönelmek için teşvik edildi. Batının kültürel, siyasi ve ekonomik saldırıları karşısında varlığını korumaya, yeni bir bakışla Kur'an'ın Kur'an'la anlaşılması meselesine tevcih edildi. Bu anlayış zaman ve mekân parametreleri farklılaşsa bile, Kur'an'ın Müslümanlar için çözümler sunduğunu göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Çalışma da yöntem, fıkıh, kıraat, lügat gibi yönleriyle Şankîti, Hatîb ve Sadıkî Tahrânî tefsirlerinin özellikleri incelendi. Tefsir alanına katkıları ve bazı fikirleri irdelendi. Genel olarak Kur'an'ı Kur'anla tefsirlerini, tefsir kavramlarını ele alış ve İsrailiyata bakışları belirlendi. Müfessirlerin doğum, öğrenim ve yaşamlarını inceleyerek onları şekillendiren farklı sosyo-politik koşullara değinildi.

Şankîfî'ye göre Kur'ân'ı Kur'ân ile Tefsîr etmek, Kur'ân'ı anlamadaki en doğru yoldur. Çünkü Allah (cc)'nin kelamını ondan daha iyi kimse açıklayamaz. Şankîfî tefsir yaparken önce Kur'ân, sonra Sünnet sonra sahâbenin tefsirlerini referans alır. İsrailiyat'tan uzak durur. Şankîfî tabîînin tefsîrini delil olarak alır, tabîîni sahâbe gibi görür. Ona ait olan; "Kur'ân'ı tefsîr edecek en güzel şey yine Kur'ân'dır" sözü Kur'ân'ı Kur'ân ile tefsîri delil gördüğünü gösterir.

Şankîfî sadece Kur'ân'ı Kur'ân ile tefsîr etmeye çalışır. O nedenle bütün âyetleri değil de Kur'ân'da tefsîri bulunan âyetleri ele alır. Kur'ân'ı kendi içindeki karineye bakarak tefsîr eder. İlet ve hikmete uygun âyetleri cem eder. Fıkhi meseleleri tahsis ederek çözümler. 1974 vefat yılına kadar çalışan Şankîfî tefsirini tamamlayamadan vefat eder. Kalan kısmı öğrencisi tamamlar.

Hatîb ise Kur'ân ile Müslümanlar arasına 20. yüzyılda bir mesafe girdiğini söyler. Güncel sorunların kaynağının bu olduğunu belirtir. Kur'ân'ın Müslümanlar için bir kültür nesnesi haline geldiğinden yakını. Çağdaş sorunların siyasi-fıkhi mezheplerden kaynaklandığı, bu sebeple fikhın donuklaştığını, dolayısıyla Müslümanların siyasi/ilmi açıdan zayıfladığını ileri sürer. el-Hatîb, Kur'ân'la sağlam ve direkt bir ilişki kurulması, Kur'ân'ın en yalın haliyle telakki edilmesi gerektiğini savunur. Hitâb-ı ilahî üzerinde dikkatle düşünmeye, ondan lezzet alarak sırlarına vakıf olmaya çağırır. Kur'ân'ı geleneksel yöntemle tefsir etmediğini, sadece Allah'ın kitabını âyet âyet ve âyetler grubu olarak tertîl üzere okuduğunu, bazı yerlerde durup güzel duygularla coşarak kaleme sarıldığını ve duygularını döktüğünü belirtir. Kur'ân'ın tefsirinde Kur'ân'dan yararlanılması gerektiğini, aksi halde semavî tınların yok olacağını dile getirir. Fatıha suresi ile Matta İncili'ndeki bir duanın benzerliğinden söz ederken ehl-i kitabın metinlerine de müracaat ettiğini görürüz. Ru'yetullah meselesinde Ehl-i Sünnet ile Mutezile'nin aynı âyetlerden zıt anlamlar çıkardığını belirtir. İşârî yoruma da başvuran müellif; " *أنا أرسلناك شاهداً ... و سراجاً منيراً / Biz seni bir şahit, ... parlayan bir kandil olarak gönderdik*" ifadesinden Nebi (sav)'e evliliği emrettiği manasını çıkarmaktadır. Bu çıkarım sadece Hatîb'e has bir çıkarımdır. Diğer müfessirlerin yapmadığı bir yorum olarak dikkat çekicidir. Ancak Hatîbi böyle bir yoruma sevk eden amilin, Mısır toplumundaki nişan, söz, velinin izni, evlilik, düğün, zıfâf, çeyiz, dayalı döşeli ev gibi oldukça meşakkatli geleneklerin var olduğu ve aynı zamanda anaerkil bir aile yapısı bulunan Mısır aile yapısına bir tepki niteliğinde olduğunu söyleyebiliriz.

Hatîb sûrenin tefsirini bitirirken, surenin başı ile irtibatlandırır. İhtilafî konulara girer, Kur'ân'ın bütünlüğüne önem verir ve konuyu güncel çekip sonuç çıkarır. Faiz, çok eşlilik, mut'a ile ilgili meselerde doğrudan kendi görüşünü bildirir. Kur'ân'ın bir bilim kitabı olmadığını vurgular, selefin yolunu takip eder fakat akılcı özelliğe de sahiptir. M. Abduh'dan çok ıktibaslar yapar ondan etkilenir. O bakımdan Hatîb'in tefsirinin aynı zamanda ictimaî bir tefsir olduğunu söyleyebiliriz. Kur'ân'ın edebi usl-

bunu öne çıkarmak istemesi, dil ve kıraat tahlillerine fazlaca önem vermemesi, 'ilahi tınılar' ifadesi ile vurgulamak istediği Kur'an'ın belâğati yönüyle *Seyyid Kutub'un Fî Zilâl'l-Kur'an'ına* oldukça yaklaştığını görmekteyiz. Ancak birçok idari ve brökratik görevler üstlenmiş olan Hatip, yönetimlere karşı tamamıyla uzlaşmaz radikal tutumu nedeniyle Seyyid Kutuba yöntem olarak benzememektedir. Ayrıca Seyyid Kutub sadece fikir adamı olarak kalmamış, düşüncelerinin bir grup tarafından aksiyona dönüştürülmesi ile, radikal islami düşüncenin 20.yüzyıldaki duayeni kabul edilmiştir. Düşüncelerinin bedelini idam edilmek suretiyle bir dava ve harekete dönüşmesini benimsemiştir. Hatib ise, herhangi bir cemaat ve örgüt bağlantısı olmayan daha özgür ve kendine has bir şahsiyet olarak dikkat çekmektedir.

Hatib; Kur'an belâğatinin, gramer ölçülerine uymaktan yüce olduğunu savunur. Ona göre Kur'an söz söylerken kendi üslûbunu beyan eder. Kur'an benzeri bir kitap oluşturmaya, insan takati yetmez. Kur'an'ın söz sanatı, insanlığın erişemeyeceği bir seviyededir. Kelam-ı İlahî, Arap diline teslim olmaz, bilakis ona yeniden şekil verir. Böylece Kur'an'ın manen Allah'tan; ibare olarak Nebi (sav)'den olduğu görüşünü reddeder. Kur'an icazı hem manen hem de nazmen mevcuttur. Delil olarak da Hz. Nebi'nin vahyi ezberlemek için acele etmesini gösterir. Ayrıca Hatib Nüzül sırasına göre tefsire karşı çıkar.

Hatip, İzzet Derveze (ö.1984)'nin Manisa Cezaevi'nde başladığı *et-Tefsiru'l-Hadis hasbe Tertibi'n-Nuzûl* adlı tefsir çalışmasını tasvip etmez, hatta bunu fitne olarak görür. Tabi burada gerek Hatib ve gerekse çağdaş birçok müfessirin kaygılandığı çekinceler bulunmaktadır. Ancak bu çekincelerin yanında İzzet Derveze gibi Tertibu'Nuzûl'ü önemseyenlerin de kendilerine göre gerekçeleri bulunmaktadır. Bu önemli gerekçelilerden birine işaret temek yerinde olacaktır. Şöyle ki: Nüzul sırasına göre Kur'an tefsiri yapmak insanı vahyin ilk indiği en doğal atmosfere taşıyabileceği gerekçesi ile birçok gelenekçi ve modernist müfessir tarafından dile getirilmiştir. Ancak bunu direk uygulama alanına koyarak dikkat çeken kişi İzzet Derveze olmuştur. Derveze bunu şöyle açıklar: " Geleneksek üsluptan yakınlık itiraz eden, kutsal dinle aralarındaki bağın zayıflamasına neden olan gençlerin isteklerine cevap vermek için Nuzûl hikmeti ve Kur'ânî esasların modern bir üslupla düzenlenmesi gerekmektedir." (Derveze,1997: 1/10-14).

Nüzul sırasına göre tefsir yapmanın önemine dair ileri sürülen gerekçelerin en önemlisi olarak hayat kaynağı olarak vahyin ilk indiğinden bize gelinceye kadarki zaman diliminde saflığını yitirerek karışmış ve kirlenmiş olması fikridir. Ebul Ala el-Mevdûdî (1979) ve Seyyid Kutup(1966) gibi bazı ideologlar buna ilk kaynağın aşağıda bahsedeceğimiz hadiseler nedeniyle bozulmuş olduğunu, ayrıca Yunan Felsefesi ve Hristiyan Metafiziği artıklarının İslam düşüncesine karıştığı için de ilk olan saf ve duru kaynağa dönme zaruretinin gerekli olduğunu ifade etmektedirler. (Kutup, İslam Dü-

şüncesi, 2018: 5-13) Bu karışmışlık Hz. Peygamberin vefatının hemen akabinde başlayan Beni Saide Sakifesi yani Hz. Ebubekirin halife seçildiği, Ensâr ve Muhâcirin arasındaki tartışmalı hadise ile başlamıştır. Ensar ve Muhacir arasındaki tartışmalar, ayrışmalar, Ehl-i Beyt faktörü, gruplaşmalar, biat edenler etmeyenler, sonuçta Hz. Osman döneminde kendini iyice belli eden huzursuzluklar, Hz. Osmanın şehid edilmesi (H.656) ve Hz. Alinin halife seçilmesi ile başlayan Emevi dayatmaları, nihayetinde Hz. Alinin şahadeti büyük travmalara neden olmuştur. Bu arada başta Emevilerin lideri Muaviye, Hz. Aişe, Hz. Talha ve Hz.Zubeyr'in de aralarında olduğu birçok sahabe Hz. Ali'ye muhalefet etmişlerdir. Cemel ve Sıffin gibi iki büyük savaşlarda yüzlerce sahabinin öldürülmesi gerçekleşmiştir. Yönetimi güç ve dehası ile ele geçiren Muaviye b. Ebî Süfyân, sahabelerin ve çocuklarının önde gelenlerinin varlığına rağmen tüm ümmetin kabulünü almayan oğlu Yezidi Hz. Hüseyine rağmen veliaht ilan eder. Büyüyen olaylar nihayetinde Peygamberin torunu Hz. Hüseyin ile 72 Ehl-i Beyt Mensubunun Kerbelâ'da muhasara edilerek günlerce aç ve susuz bırakıldıktan sonra hunharca katledilmeleri ile İslam tarihinin en büyük kırılması yaşanmıştır. Böylece hicri 61. yıl, 10 Muharrem 680 de kıyamete kadar sürecek olan sünni-şii, siyasi, mezhebi, idari ve akidevi ayrışmaların fitili ateşlenmiştir.(Tarîhu't-Taberi, h.1387: 5/400)

Hatîb, tefsirinde Sünnet'ten yararlanmaktadır. Hatta Kitab-ı Mukaddes'ten gibi farklı kyanakalrdan alıntılar da yapmaktadır. M. Abduh ve Tabers'ye ayrı bir ilgisi vardır. Hadis kaynakları yanında Bibliyografik eserler ile müsteşriklerden de yararlanmıştır.

Hatîb Şafîî olmakla birlikte belli bir mezhebi takip etmez. Bazen kendisi de ictihad eder, dört mezhebin dışına çıkar. Konuları birey/toplum üzerindeki etkileri ile inceler. Sözelimi abdestsiz Kur'ân'a dokunmayı caiz görürken gerekçesi toplumsal etkidir. Ona göre "لا يمسه الا المطهرون/Ona ancak temizlenenler dokunabilir" âyeti Kur'ân'a müdahale etmek manasındadır. Buradaki dokunmanın akıl ve kalplere dokunma olduğunu söyler.

Kur'ân konularını Kur'ân bütünlüğü içinde inceleyen Hatîb, örneğin "لا تفسدوا في الأرض/Yeryüzünde fesat çıkarmayın" âyetini; "أفمن زين له سوء عمله فرآه حسناً/Kötü işi güzel gösterilip onu güzel gören mi?" âyeti ile tefsir eder.

Hatîb, kelâmî konulara özel bir ilgi gösterir. Pozitivizm ve felsefelerin yıkıcı etkilerinin yaşandığı bir dönemde (20.yy) itikadi meselelere güncel yaklaşır. Allah'ın sıfat ve fiilleri, kaza-kader, hürriyet, ihtiyar, irade, rızık, diriliş, kıyamet günü gibi inanç konularını işler, bu konuda başka âlimlerin düşüncelerine pek yer vermez. Örneğin; "Arş'a istiva etme"yi, ondaki güce ve otoriteye sahip olmak olarak yorumlar.

Hatîb, kıraat farklılıklarına pek girmez. Anlaşılır, sade ve güncel bir dil kullanır. Gramer tahlillerine de girmez. Felsefeci olduğu için Hatîb, Arap dünyasında gereği

gibi tanınmaz, hatta görmezden gelindiği söylenebilir. Kur'an kıssaları gibi alanlardaki düşünceleriyle tanınmasına rağmen, Türkçe 'ye şu ana kadar bir kitabı çevrilmemiştir.

Hatib'le ilgili son olarak başka önemli bir husus; kendisine yöneltilen ciddi bir takım eleştirilerin varlığıdır. Hatib'in, Hristiyanlara *dâllîn* demediği için saptığı ileri sürülmüştür. Şankîti'nin torunu Muhammed Abdullah b. Sıddık eş-Şankîti, 1997'de kaleme aldığı *Min Ğaraibi'l-Müfessirîn fi Evâhiri'l-Karni'l-İşrîn'* adlı risalesinde el-Hatîb hakkında 29 sayfalık bir eleştiri yazmış, Müslümanları bu tefsire karşı uyarmıştır. Bu risalede, *et-Tefsiru'l-Kur'ânî li'l-Kur'ân* ile *Advâu'l-Beyân fi İdâhi'l-Kur'ân bi'l-Kur'ân* arasında kıyas yaparak her iki eserin de aynı zamanlarda yazılmasına rağmen birbirinden çok farklı olduğunu ve el-Hatîb'in saptığını iddia etmiştir. Ona göre el-Hatîb, Fatıha tefsirinde, gazaba uğrayanların Yahudiler olduğunu söylerken, yoldan çıkmışların Hristiyanlar olduğunu söylememektedir. Oysa bu konuda sapıkların Hristiyanlar olduğuna ilişkin hadisler mevcuttur.

Risale sahibi, İsrâ suresinin adının Beni İsrail suresi olduğu yönündeki görüşleri Hatib tarafından reddedilmesini de eleştirmektedir. Daha önce belirttiğimiz gibi kıraat konusundaki yetersizliğini de sert sözlerle eleştiren Muhammed Abdullah, kıraat ilminin önemli bir ilim olduğunu, müfessirin bu ilimden uzak kalmasının düşünülmemeyeceğini, kıraat farklılıkları konusundaki yetersizliğini ifade etmektedir. Müfessirlerin garipliklerini kaleme aldığı risalesinde Muhammed Abdullah b. es-Sıddık daha da ileri giderek el-Hatîb'i neredeyse İncil yazarlarıyla kıyaslayacak ya da Selman Rüşdî'nin kitabını ayırt edemeyecek kadar yetersizlikle suçlayacaktır. (Muhammed Abdullah.1997: 20.02.2020 tarihli erişim). Bunun ise eleştiri sınırlarını aşan aşırı bir ifade olduğunu söyleyebiliriz.

Muhammed Sâdıki Tahrânî (ö. 2012)'nin *el-Furkân'ı* ise İmamiyye'nin önemli tefsirleri arasına girmiş kapsamlı, eleştirel, analitik bir tefsirdir. Tahrânî hadislerden de yararlanır ve rivâyetler arasında Kur'an'ın ruhuna en uygun olanı seçer. İsrâiliyâttan kaçınır, mevzu ve zayıf hadislerden uzak durur. Aynı zamanda bir fıkıhçı olan müfessir zekât, cuma namazı, namazların kısaltılması ve birleştirilmesi gibi birçok fikhî meselede konuyu yetkinlikle ele alır

Müfessir Kur'an'ın re'y ile değil eser/Kur'an ile tefsir edilmesini gerektiğini, en üstün tefsir yönteminin Kur'an'ın Kur'an ile tefsiri olduğunu belirtir. Kur'an'ın zatı itibariyle nûr, bürhan, beyan ve hidâyet olduğunu vurgulayan müellif tefsir için ibarât, işarât, letâif ve hakaik'ten oluşan dört mertebeden bahseder. Kelime ve kavramları olabildiğince geniş bir çerçevede ele alır. Kur'an'ın müşterek kavramlarını birkaç anlamıyla birlikte kullanır. Sebeb-i nuzûlü, âyetin anlaşılması için gerekli görür. Ancak tek başına sebeb-i nuzûlün yeterli olmayacağını, lafızların delaletlerinden yararlanmak gerektiğini belirtir.

Kıssalar ve İsrâiliyyât hususunda; “Allah’ın sükût ettiği yerde biz de sükût ederiz, ayrıntılara ve cüziyyata dair hususlara girmeyiz” der. Allah’ın kitabında yer alan kıssalar ile yetinmeye çalışır. Bu anlatıların bir kısmının uzak durulması gereken İsrâiliyyât olduğunu söyler.

el-Furkân tefsiri nispeten daha geç yazılmıştır. Müellifi hem klasik medrese eğitimi hem de akademisyendir. O nedenle sosyal ve güncel meselelere daha çok yer verir. Ekonomi, hukuk bahisleri açar, kadın meselesi, taaddüd-i zevcat ve sivil kuruluşlarla ilgili tahliller yapar. İslam’da şûrâ, demokrasi ve vahdet gibi diğer kavram ve konuları analiz eder.

Tefsir genel olarak bir Şîî İmamî tefsirdir. Âyetleri tefsir ederken meseleleri Şia mezhebinin itikadi, fıkhi ve tarihi zaviyelerinden yorumlar. Örneğin; “صراط الدين انعمت عليهم/nimet verdiklerinin yoluna ...” âyetlerinin tefsirinde nimet verdiklerinin yolunun ne olduğunu “İmam Ali ve evladının yolu” şeklinde tahsis eder.

Sadıkî, Şîî olmakla birlikte diğer İslam mezhepleri karşısında tarafsızdır. Ona göre taassup ve taklit bir tefsir faaliyeti değildir. Âyetleri tefsir ederken serdettiği rivâyetler, ister Şiâ’nın ister ehl-i sünnet’in hadis kitaplarında yer alsın, onları ayırmaz. Her iki kaynaktan gelen rivâyetleri birleştirerek analiz eder. İki tür neshden söz eder. Kur’ân’ın Kur’ân’la neshi, Kur’ân’ın hadis ile neshi. Kur’ân ile neshi kabul eder. Necvâ’nın hükmü, zina’nın haddi ve küffar savaşının keyfiyeti hususunda Kur’ân’ın ancak Kur’ân ile neshedilebileceğine kaidir. Kur’ân’ın Sünnet ile neshini kabul etmez.

el-Furkân müellifi Kur’ân’ın bir zâhiri bir de bâtını olduğunu diğer müfessirler gibi kabul eder. Bu konudaki rivâyetlerin mütevâtir olduğunu söyler. Ayrıca Kur’ân’ın mu’ciz oluşundan ötürü, bir değil birkaç bâtın katmanının olması gerektiğini belirtir.

Sadıkî, Kur’ân kelime ve kavramlarını ele aldığı âyetleri, hiçbir şeye başvurmadan başta Kur’ân âyetleri ile yorumlar. 120 ciltlik *Biharu’l-Envâr*’dan kendi ölçülerine göre sahih olduğunu düşündüğü hadislere müracaat eder. Müfessirlerin görüşlerini nakledece eleştirmek için nakledece. Kendi deyimiyle Allah’ın kitabından aldığı ilham ile eleştirir ve müfessirlerin indî görüşlerini esas almadan bunu yapar. Müfessirlerin görüşlerini şahsi görüş olarak değerlendirir.

el-Furkân fikrî buluşlar geliştirdiği iddiasıyla okuyucunun önüne yeni görüşler getirir. Sözelimi ilim ile alakalı varit olan tüm âyetlerde ilmin marifet anlamında alâmet masdarından geldiğini söyler. Peygamberlerin ismeti konusunda da yeni bir görüş ortaya atar. Enbiyanın günahsız oldukları veya olmadıkları şeklindeki iki görüşten farklı olarak ulu’l-azm peygamberlerin masum, diğer nebilerin örneğin Âdem (as)’ın masum olmadığını iddia eder. Ayrıca ilginç bir şekilde, sigara içmenin orucu bozmayacağını iddia eder. Tefsirin yeni olmasından dolayı henüz üzerinde araştırma, inceleme yapılmamıştır. Türkiye’de 30 ciltlik bu tefsiri inceleyen ilk çalışma olduğu-

muza ve alana bir yeni katkı sunduğumuzu söyleyebiliriz. *el-Furkân* müellifi, siyâk konusuna ve âyetler arasındaki uyuma çok önem verir. Âyetlerin tertibinin, onun tenzilî gibi tevkîfî olduğunu söyler. Surelerin tertibinin de Allah tarafından (tevkîfî) olduğunu belirten müellif, âyet ve sureler arasındaki ilişkinin tabî olduğunu ve reddedilemeyeceğini belirtir. Bu ilişki ve uyum anlaşılmasa bile inkârı mümkün değildir.

Sonuç olarak çalışmamızda Şankîti, Hatîb ve Tahrânî'nin mezkûr yöntem ile tefsir problemlerini ele aldığını ve çağın sorunları ile yüzleştirdiklerini gördük. Fikhî meselelerde her birinin kendi fikhî eğilimleri doğrultusunda hareket ettiklerini ancak çağdaş sorunlar karşısında ortak bir tavır sergilediklerini müşahede ettik. Aynı isimle yola çıkıp Kur'an'ı Kur'an'la tefsir yöntemini benimseyen bu üç müfessirden hafız, bürokrat yönüyle kimliğiyle Hatîb, akademisyen, hafız ve felsefeci kimliğiyle Tahrânî'nin tefsirleri, klasik çizgiye bağlı kalan hafız Şankîti'nin tefsirinde kullandığı dil ve üslup bakımından farklılaştığını gördük.

KAYNAKÇA

- Acar, A. (2007). *Bir içtihat kaynağı olarak Kur'an kıssaları*. *İslam Hukuku Araştırma Dergisi*, 9 /97-152.
- Muhammed Âcurrî (1408). *et-Tasdik bi'n-Nazar ilallahi Teâlâ fi'l-Âhira*. thk. S.Züheyrî. Müessese Risâle.
- Ahlatlı, E. (2002). *Bir oksidentalizm çağrısı: Oryantalizmi yeniden okumak: Batıda İslam çalışmalarını Sempozyumu*, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 5.
- Akçay, M. (2011). *Kelam literatüründe peygamber zelleleri*. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/24, 1-33.
- Akyüzoğlu, H. (2009). *el-İ'câz fi Dirâsâti's-Sâbıkîn*. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/19, 229-236.
- Albayrak, H. (2015). *Kur'an'ın bütünlüğü üzerine (Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri)* 7. Baskı. Şule Yayınları.
- Altunkaya, M. (2014). *Ali Semerkandî ve Bahru'l-Ulûm*. Çamlıdere Belediyesi Yayınları.
- Seyyid M. Ali Ayazî (1414). *el-Müfessirûn hayâtuhum ve menhecuhum*. Müessese Tıbaa.
- Aydın, M. (2009). *Rivâyet tefsiri' kavramı ve Kur'an'ın Kur'an ile tefsiri*. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/2, 1-32.
- Muhammed b. İsmâil Ebû Abdillâh Buhârî. *Sahihu'l-Buhârî*. thk. Muhammed Zuheyr b. Nâsırrren-Nasır. (2002). 8 cilt. Dâru Tavkî'n-Nevât, 2. Baskı. 1422.
- Bulut, H. (2018). *Dilbilimsel açıdan Kur'an'da i'caz (Örnekler üzerinden bir değerlendirme)*. *Academic Knowledge Dergisi*. 1/1, 36-51.

- Ali bin Ömer Dârekutnî (1411). *Ru'yetullah*. thk. İbrahim M. Ali- A.Fahri Rufaî. Zerka: Mektebe Menâr.
- Derveze, M. İ. (1997). *et-Tefsîru'l-Hadîs*. çev. Mustafa Altunkaya vd. 7 cilt. İstanbul: Ekin Yayınları.
- Doğan, İ. (2014). *Abdulkerim el-Hatîb ve et-Tefsîru'l-Kur'ânî li'l-Kur'ânî Adlı Eseri ve Tefsir Anlayışı* [Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Nizar Muhammed Riyad el-Mâlih Ebâda (1999). *İtmâmu'l-A'lâm* (Zeylu'l Kitâbi'l-A'lâm li Hayriddîn ez-Ziriklî). Dâru Sâdır.
- Muhammed Ebû Hayyân (1402). *el-Bahru'l-Muhît fi't-Tefsir*. 10 cilt. thk. Sıdkî M.Cemil. Daru'l-Fikr.
- Abdulkerim el-Hatîb (1971). *Fitnetu't-Tertîbi'n-Nüzûl li'l-Kur'ân*. el-Fikru'l-İslâmî.
- (1970). *et-Tefsîru'l-Kur'ânî li'l-Kur'ân* (16 cilt). Daru'l-Fikr.
- (1974). *el-İ'câz fi Dirâsâti's-Sabikîn*. Daru'l-Fikr elArabî.
- Abdurrahman el-Miğravî (1420). *el-Müfessirûn beyne't-te'vil ve'l-İsbât fi âyâti's-sıfat'*. Müessesese Risâle.
- Ebu'd-Dayf el-Medenî. *Abdulkerim el-Hatîb ve âsâruhu fi's-sekâfeti'l-İslamiyye*. Dâru'l-Fikri'l-Arabî, ts.
- Muhammed Abdullah b. Sıddîk eş-Şankî. *Min Ğarâibi'l-Müfessirîn fi Evâhiri'l-Karni'l-İsrîn*, 1997. <https://www.almeshkat.net/book/4782> Erişim Tarihi: 20.02.2020.
- Haris b. Esed el-Muhasibî (2000). *er-Rivâyetu li-Hukukillâh ve'l-Kiyami bihâ- Kalp Hayatı* (Çev.: Abdülhakim Yüce). Çağlayan Yayınları.
- A. Abdusselâm el-Muhtesib (1982). *İtticâhâtu't-Tefsîr fi'l-Asri'r-Râhin* (3. Baskı). Mektebetu'n-Nahza.
- Muhsin b. Hâmid el-Mutayrî (1423). *Tefsîru'l-Kur'ân bi'l-Kur'ân: Te'sîl ve Tekvîm*. Dâru't-Tedmûriyye.
- Hafız Celaledin Abdurrahman es-Suyutî (1987). *el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'ân*. 2 cilt. çev. Sakıp Yıldız-Hüseyn Avni Çelik. Hikmet Neşriyat.
- Ebû Abdullah Bedruddin Muhammed b. Abdullâh b. Bahâdır ez- Zerkeşî (1957). *el-Burhân fi Ulumi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Ebû'l-Fadl İbrâhîm (4 cilt). Dâru İhyâi Kutubi'l-Arabiyye.
- Abdullah Hasan Sıddık Ğamarî.(1406). *Bed'u't-tefâsir*. Dâru'r-Reşâdi'l-Hadîse: 2. Baskı.
- Garamullah Ğâmidî (1418) *el-Mesâilu'l-İtizâliyye fi Tefsîri'l-Keşşâf li'z-Zemahşerî fi Dav'i*

- Mâ Vüride fî Kitâbi'l-insâf. Dâru'l-Endülüs. ts.*
- Gümüş, S. (1990). *Kur'an tefsirinin kaynakları*. Kayıhan Yayınları
- Güven, Ş. (2005). *Kur'an'ın anlaşılması ve yorumlanmasında çokanlamlılık*. Denge Yayınları.
- Ali Sâbit Harbî. *Ahdâs ve A'lâm ve Mâ Haziyet Bih-i Tîbetün ve'l-Mescidi'l-Harâm. ts.*
<https://sadeghitehrani.com/about/biography/> (Erişim Tarihi: 20.04.2020)
<https://www.almeshkat.net/book/4782> (Erişim Tarihi: 20.12.2019)
- Emin Hûlî. (1995). *Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod* (Çev.: Mevlüt Güngör). Bayrak Matbaası.
- Abdurrahim Hüseyin Irâkî. *et-Takyîd ve'l-îdâh şerh-u Mukaddimeti İbn-i Salâh. ts.*
- Ebû Abdilâh Ahmed b. Hanbel b. Hilâl b. Esed eş-Şeybânî İbn Hanbel (2021). *Musned İmâm Ahmed b. Hanbel. thk. Şuayb el-Arnâvûtî. Muessetu'r-Risâle: 1.Baskı.*
- Takiyyuddin İbn Teymiyye (1997). *Mukaddimetüt'-Tefsîr* (Mecmû'u'l-Fetâvâ içinde). Riyad.
- Issa, J. B. (2005). *Kur'an'ın belağat açısından tefsiri: İ'caz ve İlgili Konular* (Çev.: İbrahim H. Karşlı). *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5/4., 255-274.
- Karataş, A. (2011). *Kur'an'ı Kur'an ile Anlama. 19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 31/177-197.*
- Karcı, Ş. (2020). *Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri ve Çağdaş Temsilcileri* [Basılmamış Doktora Tezi]. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferah el-Ensârî el-Hazrecî Şemsuddîn el-Kurtûbî Kurtûbî (1964). *el-Câmiu Li Ahkâmi'l-Kur'an. thk. Ahmed Berdûnî-İbrâhîm Etfîş. Kahire, Dar'ul-Kutub'ul-Mısriyye: 2.Baskı.*
- Kurt, Y. (2012). *Kur'an'ın Nüzûl Süreci ve Nüzûl Sırasını Esas Alan Tefsir Üzerine. OMÜİFD. 33/5-39.*
- Seyyid Kutup (1412). *Fi Zilali'l-Kur'an, 6 cilt* (17. Baskı). Daru's-Şuruk.
- (2018). *İslam düşüncesi, esasları* (Çev.: H. Fehmi Ulus). Beka Yayınları.
- Muhammed Lütfi (1410). *Lemahât fî ulûmi'l-Kur'an ve itticâhâtuh. Mektebe İslâmî, 1. Baskı.*
- Maşalı, M. E. (2016). *Kur'an'ın anlaşılmasında Gâî yorum* (1. Baskı). OTTO Yayınları.
- Meclîsî, M. B. (1983). *Biharu'l-Envâri'l-Câmia li-Düreri'l-Eimmeti'l-Ethâr. Beyrut.*
- Meczûb, M. (1992). *Ulemâ ve Müfekkiriüne Araftuhum* (4. Baskı). Dâru's-Şavâf.

- Muhammed Hayr Ramazan Yusuf, (2001). *Tetimmetu'l-a'lâm li'z-Ziriklî*. Dâru İbn Hazm.
- Niyazali, A. (2005). *Tefsiri kebirde Kur'ân'ı Kur'ân'la tefsir* [Basılmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Nuveyhîd, Â. (1983). *Mu'cemu'l-Müfessirîn min Sadri'l-İslâm ila Asri'l-Hâdir*. Müessesese Nuveyhîd.
- Öğmüş, H. (2009). *Tefsirde şiirle istişhad yöntemi açısından hicrî 2. asrın önemi*. İlim Yayma Yayınları.
- Öz, M. (1992). *Biharu'l-Envâr. İslam Ansiklopedisi*. 44 cilt. 6/139-141. TDV Yayınları.
- Özveranlı, M. S. (2008). *Muhammed Abduh. İslam Ansiklopedisi*, 44 cilt. 30. TDV Yayınları.
- Ramazan Yûsuf, M. H. (2002). *Tetimmetu'l-A'lâm li'z-Ziriklî*, 3 cilt. Beyrut.
- Ravazî, S. M. (1998). *Mea Ricâlu'l-Fikr fi'l-Kâhira*. b.y. Dâru ibn Hazm, 2. Baskı.
- Sabbâğ, M. L. (1410). *Lemhât fi ulûmi'l-Kur'ân ve itticâhâtuh*. Mektebe İslâmî, 1. Baskı.
- Semerkandî, Ali. *Bahru'l-Ulûm el-Hibru'l-Ma'lûm*. Süleymaniye Yazmalar. KAP Böl. E. 106-109.
- Hâlid Osman Sibt (1421). *Kavâidu't-Tefsîr*. Dâr-u İbn Affân, 1. Baskı.
- Abdurrahman Abdulaziz Sudeys (1410). *Menhecu's-Şeyh eş-Şankîti fi Tefsiri Âyâtî'l-Ahkâm Min Edvâi'l-Beyân*. Mekke: Risâle Mâcîstîr, Ümmülkurâ Üniversitesi.
- Şankîti, M. E. (1983). *Evdâu'l-beyân fi idâhi'l-Kur'ân bi'l-Kur'ân*. 10 cilt. Mekke: Vakf Süleyman er-Râcihi, ts.
- (2001). *Müzekkirat-u Usûli'l-fikh, Mektebetu'l-ulûm ve'l-hikem*. 5. Baskı. 2001.
- Ahmed Seyyid Hasaneyn İsmail Şimi (1422). *eş-Şankîti ve Menhecuh fi't-tefsîr*. Risâle-i Mâcîstîr, Câmîatu'l-Kahire: Kısmu's-Şerâti'l-İslâmiyye.
- Şimşek, S. (2016). *Günümüz Tefsir Problemleri*. İstanbul: Kitap Yayınları, 13. Baskı.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezid b. Kesîr b. Ğâlip el-Amâlî, Ebû Cafer.(2000). *Câmi'ul Beyân fi Te'vîli'l-Kur'ân thk*. Ahmed Muhammed Şakîr. Muesse-tur'Risâle, 1. Baskı.1420.
- (1965). *Tarîhu't-Taberî, Tarîhu'r-Rusulî ve'l-Mulûk*. Beyrut: Daru't-Turâs. 2. Baskı.
- Tahrânî, S. (2010). *el-Furkân fi Tefsiri'l-Kur'âni bi'l-Kur'âni ve's-Sünne*. Kum: Mektebe Emira.
- Süleyman Nâsır Tayyar (1421). *Mesâid, Fusûl fi usûli't-tefsîr*. Riyad:.

- (1427). *Mefhûmu't-tefsîr ve't-te'vil ve'l-istinbât ve't-tedebbur ve'l-müfesser*. Riyad: Dâr İbn Cevzî.
- Tirmîzî (1975). Muhammed b. İsâ b. Sevre b. Mûsâ b. ed-Dehhâk. Ebû İsâ. *Sunenu't-Tirmîzî*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir-Muhammed Fuâd Abdalbâkî. Mektebetu Mustafa el-Babî el-Halebî, 2. Baskı.
- Tonbeyy, A. J. (1988). *Medeniyet Yargılanıyor* (Çev.: U. Uyan). İşaret Yayınları.
- Watkins, Frederic-Kremnick, Isaac Kremnick. (1964). *The Age of Ideology The Political Thought Since 1750 to the Present*. Prentice Hall, Paramus.
- Yüksek, M. İ. (2019). *Mücmelin Beyanı Bağlamında Kur'an'ın Kur'an'la Tefsirinin Bilgi Değeri*. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21/39, 173-198.
- Zerkelî, H. (2002). *el-A'lâm Kâmûs-u terâcim li Eşheri'r-Racül ve'n-Nisâ Mine'l-Arab ve'l-Müste'ribîn ve'l-Müşteşrikîn*. Daru'l-ilm.

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Tüketicilerin Demografik Özelliklerinin Hedonik
Tüketim Açısından Değerlendirilmesi: Efsane
Günler Örneği

Evaluation of Consumers' Demographic
Characteristics in Terms of Hedonic
Consumption: The Example of Black Friday in
Turkey

Sinem KÜÇÜKYILMAZ*
Nihan ÖZGÜVEN TAYFUN**

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Küçükyılmaz, S. ve Özgüven Tayfun, N. (2021). Tüketicilerin demografik özelliklerinin hedonik tüketim açısından değerlendirilmesi: Efsane günler örneği. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 561-579.

Küçükyılmaz, S. & Özgüven Tayfun, N. (2021). Evaluation of consumers' demographic characteristics in terms of hedonic consumption: The example of black friday in Turkey. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 561-579.

 10.29228/kesit.45112

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 08.07.2020
Kabul/ Accepted/ Принимать: 21.08.2021
Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена ИНТИХАЛ.НЕТ Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Arş. Gör., Hasan Kalyoncu Üniversitesi, sinem_kckylmz@hotmail.com

**Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, nihan.ozguven@deu.edu.tr

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Tüketicilerin Demografik Özelliklerinin Hedonik Tüketim Açısından Değerlendirilmesi: Efsane Günler Örneği *

Evaluation of Consumers' Demographic Characteristics in Terms of Hedonic Consumption: The Example of Black Friday in Turkey

Arş. Gör. Sinem KÜÇÜKYILMAZ

Prof. Dr. Nihan ÖZGÜVEN TAYFUN

Öz: ABD’de başlayan ve günümüzde birçok ülkede düzenlenen Kara Cuma alışveriş indirimleri, Türkiye’de son yıllarda “Efsane Günler” adıyla gerçekleştirilmektedir. Çalışmada tüketici satın alma davranışı kapsamında efsane günlerde hedonik tüketimin nedenleri ile tüketicilerin demografik özellikleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın araştırma kısmında kolayda örneklem yöntemi kullanılarak iki bölümden oluşan bir anket uygulanmıştır. Anket formu, internet üzerinden tüketicilerle paylaşılmış ve 458 internet kullanıcısı ankete yanıt vermiştir. Araştırma verilerinin analizinde t-tesisi, frekans testi, güvenilirlik analizi ve ANOVA testlerinden faydalanılmıştır. Analiz bulgularına göre araştırmaya katılan kişilerin %93’ü Kara Cuma kavramını daha önce duymuş ve %50’si Efsane Günlerde yapılan indirimlerden faydalanmıştır. Yapılan istatistiksel analiz sonucunda “macera”, “rol edinme”, “fikir edinme” ve “rahatlama” amaçlı gerçekleştirilen hedonik tüketimin cinsiyete göre ve “rahatlama” amaçlı gerçekleştirilen hedonik tüketimin ise medeni duruma göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca, yaş gruplarına ve eğitim düzeylerine göre farklılıklara rastlanmakla birlikte gelir durumunun hedonik tüketim üzerinde oluşturduğu bir etki bulunmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Hedonik tüketim, efsane günler, tüketici davranışları, demografik özellikler.

*“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışmanın nitel araştırma safhası 2019 yılında yapıldığı için etik kurul onayı gerekmemektedir. Sorumlu Yazar: Sinem KÜÇÜKYILMAZ

Statements of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”: No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article. Corresponding Author: Sinem KÜÇÜKYILMAZ

Abstract: Black Friday shopping discounts, which started in the USA and are organized in many countries today, have been carried out in Turkey under the name of "Efsane Günler" in recent years. In the study, it was aimed to evaluate the relationship between the reasons of hedonic consumption and the demographic characteristics of consumers on Black Friday in Turkey within the scope of consumer buying behavior. In the research part of the study, the survey consisting of two parts was applied using the convenience sampling method. The questionnaire was shared with consumers over the internet and 458 internet users responded to the survey. t-test, frequency test, reliability analysis and ANOVA tests were used in the analysis of the research data. According to the analysis findings, 93% of the people who participated in the research had heard of the concept of Black Friday before and 50% benefited from the discounts on Efsane Günler. As a result of the statistical analysis, it was determined that hedonic consumption for "adventure", "role acquisition", "gaining ideas" and "relaxation" differs according to gender, and hedonic consumption for the purpose of "relaxation" differs according to marital status. In addition, although there are differences according to age groups and education levels, there was no effect of income status on hedonic consumption.

Keywords: Hedonic consumption, black friday, consumer behaviors, demographic characteristics.

GİRİŞ

Son yıllarda bilişim sistemlerine yapılan yatırımların artması, küreselleşme ile ticari sınırların ortadan kalkması, tüketicilerin dünyanın bir ucunda var olan ürünlerden, yaşanan gelişmelerden çok daha hızlı haberdar olmasına neden olmaktadır. Bu durum tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılarken farklı beklenti ve yeni arayışlar içerisine girmelerine yol açmaktadır. Bu nedenle günümüzde tüketim, oluşan bir ihtiyacı giderme amacını taşımaktan çok daha fazlasını ifade etmekte ve tüketicilerin tüketim sebeplerinin kaynakları da değişkenlik gösterebilmektedir. Yaşanan bu değişim, tüketicilerin ihtiyaç ve beklentilerini karşılarken tatmin olmalarını sağlayacak nedenlerin araştırılmasını gerekli kılmaktadır (Karataş Yücel, 2017: 63).

Günümüzde tüketiciler için ürün ve hizmetlerin sahip oldukları fonksiyonel özelliklerinin yanı sıra tüketicide bıraktıkları duygu ve düşünceler de tüketim kararında önem kazanmaktadır (Aytekin ve Ay, 2015: 142). Bu nedenle tüketicileri tüketim davranışına iten nedenler arasında hedonik tüketim satın alma nedenleri de yer almaktadır (Coley, 2002: 33; Levy, 1959; Deli-Gray vd. 2010). Tüketicilerin satın alma davranışını

nışını etkileyen faktörler arasında yer verilmesi gerekirse, hedonik tüketimin satın alma davranışına psikolojik nedenlerle yol açtığı söylenebilir. Çünkü hedonik tüketim satın alma davranışında tüketici, bir haz ve tatmin elde etme peşindedir (Holbrook ve Hirschman: 1982: 92-97).

Modern pazarlama anlayışı ile birlikte tüketici davranışlarının aynı istek ve ihtiyaçlara sahip geniş kitleler üzerinden değerlendirilmesi, günümüzdeki işletmeler için yetersiz bir olgu haline dönüşmüştür (Köylüoğlu vd., 2018). Tüketicilerin benzer demografik özelliklere sahip olmaları satın alma davranışlarının da benzer olacağı anlamına gelmemektedir (Kavak ve Aksöz, 2003: 232; Arnold ve Reynolds, 2003; Jen-Hung ve Yi-Chun, 2010; Kırgız, 2014). Artan rekabet koşullarında varlıklarını devam ettirmek ve başarılı olmak isteyen işletmeler, değişen tüketici davranışlarını ve pazarı doğru analiz etmeli, değişimin bir parçası olmalı ve değişime yön veren öncü kuruluşlar olmayı hedeflemelidir. Örneğin aileler; çocukları olan genç çift, çocukları olan yaşlı çift, çocuksuz çift gibi farklı şekillerde kategorize edildiğinde, bu ailelerin ihtiyaçları aynı olsa bile farklı ürünleri, markaları, farklı miktarda ve şekillerde tüketmeyi seçebildikleri görülmektedir (Koç, 2008: 273). Tüketici davranışlarının demografik özelliklere göre tanımlanması, işletmelerin pazar bölümlendirmesi, pazar potansiyeli, hedef pazarlar ve pazarlama stratejileri konularında doğru kararlar almasına yardımcı olarak hem tüketiciler hem de işletmeler açısından istenen sonuçların elde edilmesine katkı sağlamaktadır (Yıldırım, 2016: 218).

Tüketici davranışlarının doğru analiz edilmesi ile işletme stratejilerinin etkin yürütülebilmesi ve işletmelerin hedeflerine ulaşması daha mümkün olabileceği için son yıllarda hedonik tüketimle ilgili araştırmalar da önem kazanarak tüketicilerin hedonik tüketim ve demografik özellikleri arasındaki ilişkinin anlaşılmasına yönelik birçok çalışma gerçekleştirilmiştir (Scherhorn vd., 1990; Özdemir ve Yaman 2007; Tifferet ve Henstein, 2012; Doğan vd., 2014; Öz ve Mucuk, 2015; Fırat ve Aydın, 2016; Wahyuddin vd., 2017; Öktem vd., 2017).

Hedonik tüketimde tüketiciler ihtiyaçlarını karşılarken hissettikleri, yaşadıkları, hatırladıkları duygu ve deneyimlerin rolü, tüketim kararında önemli birer etkidir. Bu nedenle özel günler taşıdıkları anlam nedeniyle hedonik güdülenmeye yol açarak tüketicilerin satın alma isteklerinin tüketime dönüştürülmesine neden olabilmektedir (Odabaşı, 1999: 84). Bu yönü nedeniyle işletmeler açısından özel günlerdeki stratejilerin bilhassa dikkate alınarak belirlenmesi önemlidir. İşletmelerin Kara Cuma gününe özel stratejileri ile tüketicilerin zihninde ürün ve hizmetlerde indirimler yapılan özel bir gün algısı oluşturarak tüketicileri tüketime yöneltmeyi hedefledikleri görülmektedir.

Konu kapsamında çalışmanın literatür kısmında hedonik tüketim nedenleri, önemi ve değişen tüketim olgusu üzerinde durulmuştur. Çalışmanın araştırma bö-

lümde ise tüketicilerin demografik özellikleri açısından Türkiye’de Efsane Günler olarak uygulanan Kara Cuma özel gününe karşı ilgisi Arnold ve Reynolds’ın (2003) makalesinde yer verilen hedonik tüketime neden olan güdüler temel alınarak incelenmiş ve araştırma bulguları değerlendirilmiştir. Arnold ve Reynolds’ın (2003) çalışması tüketicilerin hedonik satın alma nedenlerine ilişkin bulguları açığa çıkarması nedeniyle önemli görülmektedir (Eken ve Yazıcı, 2015: 72).

Değişen Tüketim Olgusu ve Kara Cuma Örneği

İnsan, ihtiyaçları sonsuz ve sürekli olan bir varlıktır. Tüketim de insanın bu temel özelliğinden dolayı ihtiyaçlarını gidermede kullandığı bir araçtır. Bireylerin ihtiyaçları oldukça farklılık gösterdiğinden bireyler sınırlı olan kaynakları ile ihtiyaçlarını en fazla doyum elde edecekleri şekilde gidermeyi hedefler. Bu ihtiyaçlar maddi ve manevi kaynaklı olabilir (Torlak, 2000: 17). Tüketicilerin davranışlarını, satın alma güdülerini inceleyen Marshall’ın Ekonomik Modeli, Freud’un Psiko-Alalitik Modeli, Pavlov’un öğrenme modeli, Veblen’in Sosyo-psikolojik Modeli, Nicosia Modeli, Andreasan Modeli gibi birçok model bulunmaktadır (Papatya, 2005; Köylüoğlu vd. 2018). Kotler (2000: 161), tüketici davranışlarını açıklamaya çalışan farklı modellerin ortak noktası olarak tüketicilere etki eden değişkenleri iç değişkenler, dış değişkenler, pazarlama çabalarının etkileri, durumsal etkiler ve demografik etikler olarak sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmalar ile tüketicilerin tüketim davranışlarının daha objektif şekilde değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Günümüzde tüketim, zorunlu olan ihtiyaçların karşılanması şeklinde sınırlandırılarak aktarılan bir kavram olmaktan çıkarak, psikolojik ve sosyal ihtiyaçların karşılanması amacını da barındırmaktadır (Kömürcü, 2007: 22). Bu durum, tüketim davranışının daha çok duygulara hitap eden, tüketiciye haz veren motivasyon kaynakları ile gerçekleşmesine neden olmaktadır (Bocock, 2009: 13; Özgül, 2011: 25-26).

Geçmişten günümüze bireylerin ve toplumların yaşam biçimlerinde değişiklikler olmuştur ve bu değişiklikler, tüketim eylemlerine de yansımıştır (Kömürcü, 2007: 22). Tüketicileri uyaran duyular, duyguların ve düşüncelerin yarattığı imgesel kavramlara dönüşmüştür (Hudson ve Murray, 1986: 343-344). Günümüzde, tüketiciler tüketim olgusunun bir parçası olarak birer düş sanatçısıdır (Yanıklar, 2006: 101). Sanatçı sahip olduğu iç benliğinden kaynaklı duygu ve düşüncelerle, zihninden yansıyan tüketim biçimleri üretir ve onlara sahip olmayı düşler (Holbrook 1982: 138). Bu nedenle tüketim daha çok düş kurmaya yardımcı olan bir araç haline gelerek, ürünler ve hizmetler de bu amacı karşılayacak şekilde üretilmektedir. Tüketiciler psikolojik ve zihinsel açıdan kendisini tatmin edecek ürünleri arama eğilimi sergilemektedir (Odabaşı, 2017: 119).

İşletmelerin devamlılığını sürdürebilmesi, tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılayabildikleri sürece mümkündür. Bu nedenle, tüketicileri satın alma davranışına yönlten sebepleri anlamak, tüketicilerin ihtiyaç duyduğu ürün ve hizmetleri sunmak, varlığının devamı için gereklidir. Tüketicilerin davranışlarını etkileyen faktörleri anlamak, pazara ve hedef kitleye ait her türlü kararın ve fırsatların belirlenmesinde ve hatta olası tehlikeleri sezip önlem alınmasında önemli bir role sahiptir.

Tüketiciler, gelişen teknoloji ve küreselleşme ile birlikte dünya üzerinde herhangi bir noktadaki tüketim kültürünün de etkisi altında kalabilmektedir. Farklı tüketim kültürleri ve özellikle özel günler adı altında gerçekleştirilen tüketim ritüelleri tüketim olgusunu hem tüketiciler hem de işletmeler için farklı bir noktaya taşımaktadır (Akgül ve Varinli, 2017: 3). ABD’de başlayan ve günümüzde birçok ülkede gerçekleştirilen Kara Cuma (Black Friday) olarak bilinen Şükran Gününden sonraki gün gerçekleştirilen indirimler bu etkileşimin bir örneğidir.

ABD’de gerçekleştirilen Black Friday alışveriş hacminin 2002- 2019 yılları arasında % 72,3 artış göstererek ve 700 milyar doları aştığı görülmektedir (Cumhuriyet, 26.11.2020). Türkiye’de de işletmelerin Efsane Günler adı altında gerçekleştirilen Kara Cuma alışverişlerine özel uyguladıkları satış politikaları ile dâhil oldukları görülmektedir. Bankalararası Kart Merkezi (BKM), Türkiye’de 2019 yılında Kara Cuma günü gerçekleştirilen kartlı ödemeler bir önceki seneye göre %36 artış göstererek 4,7 milyar TL kartlı ödeme gerçekleştirildiğini açıklamıştır (Anadolu Ajansı, 03.12.2019). 2019 yılında kadınlar erkeklerin 1,3 katı harcama gerçekleştirirken 2020 yılında bu oranın 0,85’e düşerek erkeklerin bir önceki seneye göre alışverişlerini artırdığı görülmektedir (Muradoğlu, 30.11.2020). 2020 yılında kadınların ortalama sepet tutarı %35 artarak 285 TL olurken, erkeklerin sepet tutarı % 33 artarak 376 TL olmuştur işlem hacmi %103, işlem adedi %57, ortalama sepet tutarı 211 TL’ den 273 TL’ye yükselerek %29 artış göstermiştir. Verilere göre 2020 yılında tüketicilerin kredi kartı ile yaptıkları işlemler bir önceki yıla göre %46 artarken, banka kartlı işlem adedi %87 artış göstermiştir (Muradoğlu, 30.11.2020). Bu veriler pazara olan artan ilginin gözler önüne serilmesi açısından önemlidir.

Hedonik Tüketim Nedenleri

Hedonik tüketim kavramı daha çok haz, tatmin, doyum, düşler ve semboller gibi tüketiciler üzerinde psikolojik etkileri olan kavramlarla birlikte açıklandığı görülmektedir (Keller, 1993; Babin, Darden ve Griffin, 1994; Alkin vd. 2005; Yanıklar, 2006; Güven, 2009; Odabaşı, 2017). Literatürde yer verilen çalışmalar incelendiğinde, tüketim davranışının hedonik tüketimde haz alma kavramı ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Dahası Odabaşı (2017: 118), hedonik tüketimin gerçeğin düşsel bir yansıması olduğunu belirtmiştir.

Tauber (1972), çalışmasında hedonik tüketime neden olan unsurları kişisel ve sosyal nedenler olarak ikiye ayırmıştır. Tüketicileri satın alma eylemine yönelten kişisel sebepler arasında yeni trendleri öğrenme, bir rol üstlenme, oyalanırken keyif alma, iletişim kurarak iyi hissetme, fiziksel faaliyetler ve duyuşsal uyarım yaratan istekler yer almaktadır. Tüketicileri satın alma eylemine yönelten sosyal nedenler ise sosyal bir deneyim elde etme, ortak ilgi alanındaki kişilerle tanışma, referans gruplarıyla vakit geçirme, statü elde etme ve iyi pazarlık yapma isteği olarak belirtilmiştir (Tauber, 1972: 47-48).

Westbrook ve Black (1985) Tauber'in yaptığı çalışmayı temel alarak hedonik tüketim oluşturabilecek satın alma nedenlerini üç gruba ayırmıştır. Westbrook ve Black'e göre, tüketiciler ihtiyaç duydukları ürünleri elde etme, sahip olduğu bir ürün veya hizmetle alakası olmayan farklı bir ihtiyacı giderme ve mala ya da hizmete sahip olma ile ilişkisi olmayan nedenlerden dolayı satın alma davranışı sergilemektedir. Belirtilen satın alma davranışı nedenlerinin bir kısmı ürünlerin fiziksel özelliklerinden kaynaklıken, bir kısmı da hedonik ihtiyaçlardan doğmaktadır.

Literatürde Arnold ve Reynolds'un (2003: 80- 82) yapmış oldukları çalışma, hedonik tüketim nedenleri ile ilgili araştırmalarda oldukça fazla değinilen çalışmalardan biri olarak yer almaktadır. Bu çalışmada, hedonik tüketimin nedenleri 6 grupta açıklanmıştır. Bu sebepler; macera için alışveriş, rahatlamak için alışveriş, sosyalleşmek için alışveriş, fikir edinmek için alışveriş, değer elde etmek için alışveriş olarak belirtilmiştir:

•Macerası İçin Alışveriş: Hedonik tüketimin temelinde macerası arama, macerası duyması isteği bulunmaktadır. Macerası için alışveriş yapan tüketiciler içerisinde buldukları dünyadan ve zaman diliminden koparak kendilerini kapatırlar. Yaşadıkları tüketim deneyimlerindeki heyecan, coşku, tüketicileri kendine çeker ve tüketiciler bu duyguyu akıntıya kapılmak olarak ifade etmektedir (Odabaşı, 2017: 128). Macerası için yapılan alışverişler, macerası, heyecan, coşku yaratan fiziksel ve imgesel nesnelere yer aldığı başka bir dünyaya giriş olarak tanımlanabilmektedir.

•Sosyalleşmek İçin Alışveriş: Tüketicilerin aileleri, arkadaşları ve başkaları ile sosyalleşme amacıyla alışveriş yapmasıdır. Alışveriş tüketiciler için aile ve arkadaşlarıyla bağ kurma, kurulan bağ güçlendirme, yeni insanlarla etkileşime geçme olarak tanımlanmaktadır.

•Rahatlamak İçin Alışveriş: Alışveriş kişilerin hissettikleri olumsuz duyguları geride bırakarak rahatlamalarını, gevşemelerini ve stresten arınmalarını sağlayan bir araç olarak gerçekleştirilmektedir.

•Fikir Edinmek İçin Alışveriş: Tüketicilerin yeni trendleri, yeni çıkan ürünleri takip etmek ve yeniliklerden haberdar olmak, gelişmeleri takip edebilmek için alışveriş

yapması olarak açıklanmaktadır. Bu alışverişte, tüketiciler tüketime yön verecek fikirleri bilgileri edinebilirler.

•Başkalarını Mutlu Etmek İçin Alışveriş: Kişilerin başkaları için en güzel hediye aramaktan aldıkları keyif nedeniyle alışveriş yapmaları durumudur. Başkalarını mutlu etme düşüncesi kişilerde olumlu duygular yaratmaktadır.

•Değer Elde Etmek İçin Alışveriş: Tüketicilerin pazarlık yapma, istediği ürünleri indirimli fiyattan bulma durumunda yaşadıkları haz alışveriş nedenini oluşturmaktadır. İsteddiği ürüne hem diğer alıcılardan daha ucuza sahip olan, hem bu ürüne nereden nasıl ulaşabileceği bilgisine sahip olan tüketiciler bu alışverişten haz almaktadır.

Arnold ve Reynolds (2003) tarafından geliştirilen ölçek hedonik tüketim güdülerinin anlaşılması ve tüketime neden olacak faktörlerin ortaya çıkarılması açısından önemlidir. Çünkü tüketiciler için tüketim öncesinde hedonik olarak değerlendirilebilecek bir ürün tüketim sonrasında tüketiciler için farklı anlamlar taşıyabilmektedir (Crowley vd., 1992: 242). Bu nedenle konunun farklı ürün grupları, referans grupları ve farklı unsurlar dikkate alınarak tüketici satın alma karar sürecinin farklı aşamalarını da dikkate alarak derinlemesine araştırılması literatüre katkı sağlayacaktır.

Araştırma konusu artan rekabet ortamında çeşitli stratejiler belirleyerek başarılı olmak isteyen işletmeler için tüketicilerin demografik özelliklerinin satın alma kararlarını etkileyen faktörler arasında yer alması yönüyle araştırmacıların da ilgisini çekmiştir.

Hedonik tüketimin demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin çalışmalar incelendiğinde çalışmalar arasında benzerlik ve farklılıkların olduğu görülmektedir. Hedonik tüketim üzerine gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde genel olarak kadınların erkeklere göre daha fazla hedonik tüketim eğilimi gösterdiği belirlenmiştir (Scherhorn vd., 1990; Özdemir ve Yaman 2007; Tifferet ve Hensstein, 2012; Çakmak, Çakır, 2012; Doğan vd., 2014; Fettahlıoğlu vd., 2014; Öz ve Mucuk, 2015; Fırat ve Aydın, 2016; Wahyuddin vd., 2017; Öktem vd., 2017). Ayrıca tüketicilerin sevgililer günü ritüelleri ile hazcı alışveriş değeri arasındaki ilişkiyi incelemek için gerçekleştirilen bir çalışmada kadınların erkeklere göre daha fazla hazcı alışveriş değerine sahip oldukları saptanmıştır (Kazançoğlu ve Aytekin, 2014: 88). Gerçekleştirilen bazı çalışmalarda hedonik tüketimin yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanırken (Doğan vd., 2014; Aytekin ve Ay, 2016; Arslan, 2016), Fırat ve Aydın (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise yaş kriterinin hedonik tüketimde anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Hedonik tüketimin medeni duruma göre Doğan vd. (2014), Arslan (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilirken; Öz ve Mucuk'un (2015), Fırat ve Aydın'ın (2016) çalışmalarında ise anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

tır. Doğan vd. (2014), Arslan (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda tüketicilerin hedonik tüketimleri eğitim durumları açısından farklılık gösterirken; Aytekin ve Ay'ın (2015) çalışmasında farklılık göstermemektedir. Tüketicilerin gelir düzeylerindeki farklılık sonucu ürünlere yükledikleri anlam ve değer de değişim gösterebilmektedir. Bu varsayımı destekleyici nitelikte olan Aydın (2010), Aytekin ve Ay (2016), Öz ve Mucuk (2015), Arslan (2016) araştırmaları sonucunda gelir durumuna göre hedonik tüketim farklılık gösterirken, Doğan vd. (2014), Fırat ve Aydın (2016) çalışmalarında bu farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Meslek grupları bakımından hedonik tüketimin farklılık gösterip göstermediğini araştıran Doğan vd. (2014), Aytekin ve Ay (2016) hedonik tüketim ile meslek grupları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Literatürde yer alan çalışmalardan anlaşıldığı üzere hedonik tüketimi farklı açılardan inceleyen araştırmalarda tüketicilerin farklı demografik özelliklerinin etkisinin de bulgulara farklı yansıtıldığı görülmektedir. Tüketicilerin belirli bir günde gerçekleştirilen indirimli ürünler karşısında farklı demografik özelliklerine göre değişen hedonik tüketim nedenlerinin tespiti, işletmeler tarafından tüketicilere yönelik doğru satış ve tutundurma çabalarının uygulanmasına katkı sağlaması açısından önemlidir. Kara Cuma indirimleri ile tüketimin artması ve bu pazardan daha fazla pay almak isteyen işletmeler farklı tüketicilerin farklı hedonik güdülenme nedenlerini tespit ederek, tüketicileri kendi ürünlerinin tüketimine teşvik edebilirler. Bu durum işletmeler açısından hedonizm ve tüketim arasındaki ilişkilerin araştırılmasını gerekli kılmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; efsane günlerde hedonik tüketim nedenleri ile tüketicilerin demografik özellikleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Bu amaçla, internet kullanıcılarının Efsane Günlerde hedonik tüketim nedenleri, demografik özellikleri ile ilişkilendirilerek SPSS programında çeşitli analiz yöntemleri ile incelenmiştir. Araştırmada, bağımlı değişken olarak hedonik tüketim nedenleri, bağımsız değişken olarak demografik özellikler belirlenmiştir. Hedonik tüketim nedenlerinin tüketicilerin farklı demografik özelliklere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin aşağıdaki hipotez oluşturulmuştur:

H1: Tüketicilerin demografik özelliklerine göre Efsane Günlerde hedonik tüketim nedenleri farklılık göstermektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın veri toplama kısmında internet üzerinden oluşturulan anket formları, 15.12.2019-22.12.2019 tarihleri arasında kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen katılımcılara uygulanmıştır. Ana kütlelin tam olarak bilinmediği durumlarda, büyük kitleler için örneklem genişlikleri tekniği ve

tablosu kullanılarak örneklem hacmi 384 olarak kabul edilerek istatistiksel yeterliğin sağlandığı varsayılmaktadır (Krejcie ve Morgan, 1970: 608).

Bu araştırmada kullanılan anket, 2 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde 9 adet soru bulunmaktadır. Bu kısımdaki sorular; demografik özellikleri ortaya koymaya yönelik sorular, tüketicilerin Black Friday kavramını bilme durumları, Efsane Günlerde yapılan indirimleri tatmin edici bulma durumları ve indirimlerden nasıl faydalandıklarını tespit etmeyi amaçlayan sorulardan oluşmaktadır. İkinci bölümde, hedonik tüketim nedenlerini içeren 23 soruluk bir ölçek kullanılmıştır. İkinci bölüme ait 23 soru Arnold ve Reynold'un (2003) tarafından geliştirilen ölçekten yararlanılarak 5'li Likert ölçeği (1: kesinlikle katılmıyorum, 2: katılmıyorum, 3: ne katılıyorum ne katılmıyorum, 4: katılıyorum, 5: kesinlikle katılıyorum) şeklinde hazırlanmıştır. Hedonik tüketimin nedenlerinin ölçümünde, çalışmanın literatür kısmında özelliklerine değinilen 6 boyutlu ölçek soruları Efsane Günlere uyarlanmıştır.

Çalışma internet kullanıcısı olan tüketiciler arasında Efsane Günler (Black Friday) süresince hangi hedonik tüketim nedenlerinin hangi demografik değişkenlerden etkilenerek ortaya çıktığını araştırması yönüyle ampirik bir çalışmadır. İnternet üzerinden yapılan veri toplama işleminin sonucunda 458 kişiye ulaşılmıştır. Elde edilen veriler, SPSS 23 programı ile analiz edilmiştir. Verilerin analizinde iki grup arasındaki farklılığı tespit edebilmek için t-testi, ikiden fazla grup arasındaki farklılıkların karşılaştırmalarında Tek yönlü (One way) Anova testi ve farklılığa neden olan grubu anlamak için de Tukey Post Hoc testi kullanılmıştır.

Araştırmanın Sınırları

Çalışmada, Efsane Günlerde tüketicilerin demografik özellikleri ile hedonik tüketim nedenleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Ancak farklı özel günler, ürün ve hizmetler ve farklı referans grupları için tüketicilerin hedonik tüketim nedenlerinin de değişim gösterebileceği varsayımı göz ardı edilmemelidir. Ayrıca, çalışmada tüketicilerin kendi ifadelerine dayanan satın alma eğilimleri ölçümlenmiş, gerçek satın alma durumundaki davranışları ele alınmamıştır. Araştırma sonuçları, araştırmaya katılan örneklemi temsil etmektedir. Bu nedenle sonuçlar genellenemez.

Araştırmanın Bulguları

Ölçek maddelerinin güvenilirliğini ölçmede Cronbach Alpha katsayısı hesaplanmıştır.

Tablo 1: Ölçeğe İlişkin Güvenilirlik Analizi

Alpha Katsayısı	İfade Sayısı
0,969	23

Cronbach Alfa katsayısı 0 ile 1 arasında değer almakta, değer 1'e yaklaştıkça güvenilirlik de artmaktadır (Yang ve Green, 2011: 1). Güvenilirlik katsayısı alfa değeri 0,969 olarak ortaya çıkmıştır. Bu değer araştırmanın yüksek düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir.

Tablo 2: Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Değişkenler	Kişi	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	261	57
	Erkek	197	43
Yaş	18-24	52	11,4
	25-34	191	41,7
	35-44	76	16,6
	45- 54	42	9,2
	55 ve üstü	97	21,2
Medeni Hal	Evli	251	54,8
	Bekar	207	45,2
Eğitim Durumu	Lise ve Altı	46	10
	Ön lisans	24	5,2
	Lisans	222	48,5
	Lisansüstü	166	36,2
Gelir Durumu	2100 TL ve altı	89	19,4
	2101 TL-3500 TL	80	17,5
	3501 TL-5000 TL	83	18,1
	5001 TL ve üzeri	206	45

Araştırmanın bu bölümünde araştırmaya katılan bireylerin tanımlayıcı istatistiklerine yer verilmiştir. Katılımcıların %57'si kadın, %43'ü erkektir. Ankete katılım cinsiyet açısından dengelidir. 18-34 arasındaki katılımcı sayısı %53,1'dir. Ayrıca, çalışmaya katılan tüketicilerin %54'ü evli ve çoğunluğu lisans ve lisansüstü eğitim seviyesine sahiptir. Katılımcıların yaklaşık yarısının geliri 50001 TL ve üzeridir.

Tablo 3: Katılımcıların Efsane Günlere İlgisi

	Değişkenler	Sayı	Yüzde (%)
Kara Cuma (Black Friday) kavramını daha önce duydunuz mu?	Evet	430	93,9
	Hayır	28	6,1
Efsane Günlerdeki indirimleri tatmin edici buluyor musunuz?	Evet	75	16,4
	Hayır	383	83,16
Efsane Günlerdeki indirimlerden faydalandınız mı?	Evet	233	50,9
	Hayır	225	49,1
Efsane Günlerdeki indirimlerden nasıl faydalandınız?	İnternet üzerinden	140	30,6
	Mağazalardan	20	4,4
	Hem internet üzerinden hem de mağazalardan	77	16,8
	İndirimleri takip etmiyorum.	221	48,3

Katılımcıların Efsane Günlere olan farkındalığı son yıllarda artan reklam çabalarını destekler niteliktedir. Katılımcıların % 93'ü Kara Cuma kavramını bilmekte ve yarısı Efsane Günler indirimlerinden, internet üzerinden alışveriş yaparak faydalanmıştır. Efsane günlerdeki indirimleri takip etmeyen kullanıcı sayısı %48'dir. Bunun nedeni olarak Efsane Günlerde yapılan indirimlerin tatmin edici bulunmaması gösterilebilir.

Tablo 4: Medeni Durum ve Cinsiyete Göre Hedonik Tüketim Nedenlerine İlişkin t-Testi

	Medeni hal	N	Ortalama	Anlamlılık Düzeyi Sig. (2-tailed)	Cinsiyet	N	Ortalama	Anlamlılık Düzeyi Sig. (2-tailed)
Macera	Evli	251	1,7620	0,126	Kadin	261	1,9224	0,033
	Bekar	207	1,9143		Erkek	197	1,7094	
Değer	Evli	251	2,5707	0,324	Kadin	261	2,7251	0,073
	Bekar	207	2,6957		Erkek	197	2,4975	
Rol	Evli	251	2,0647	0,223	Kadin	261	2,2759	0,005
	Bekar	207	2,2114		Erkek	197	1,9391	
Fikir	Evli	251	1,5986	0,077	Kadin	261	1,7749	0,014
	Bekar	207	1,7657		Erkek	197	1,5406	
Sosyalleşme	Evli	251	1,5149	0,748	Kadin	261	1,5469	0,619
	Bekar	207	1,5435		Erkek	197	1,5025	
Rahatlamak	Evli	251	1,6614	0,003	Kadin	261	1,9706	0,001
	Bekar	207	1,9887		Erkek	197	1,5956	

Tablo 4'de görüldüğü gibi, t-testi sonuçlarına göre, evli ve bekar tüketicilerin macera, değer elde etme, rol edinme (başkalarının mutlu etmek), fikir edinme ve sosyalleşme amacıyla Efsane Günlerde tüketim yapma eğilimleri arasında farklılık yok iken; bekar olan katılımcılar ile evli olan katılımcılar arasında rahatlamak amacıyla Efsane günlerde alışveriş yapma durumları arasında anlamlı bir fark vardır. ($p=0,003$ çıktığı için grupların ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır). % 95 güven aralığı için sig. değeri 0,05'ten küçük çıkmıştır. Bekar olan katılımcılar evli olan katılımcılara göre daha çok rahatlamak amacıyla Efsane Günler alışverişlerini tercih etmektedir.

Araştırmada, katılımcıların cinsiyetleri ile hedonik tüketim nedenleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Kadın ve erkek katılımcılar arasında macera, rol edinme, fikir edinme ve rahatlama amacıyla Efsane günlerde alışveriş yapmak anlamlı bir farklılık göstermektedir. Kadınlar, erkeklere göre macera elde etmek, fikir edinmek, başkalarını mutlu etmek ve rahatlamak için daha fazla Efsane Günler alışverişine yönelmektedir.

Tablo 5: Yaş Düzeyleri Bakımından Hedonik Tüketime İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Hedonik Tüketim Nedenleri	F	p Anlamlılık düzeyi (Sig.)
Macera	2,005	,093
Değer Elde Etmek	2,720	,029
Başkalarını Mutlu Etmek	3,114	,015
Fikir Edinmek	4,178	,002
Sosyalleşmek	2,247	,063
Rahatlamak	3,600	,007

Tablo 5'te katılımcıların yaşlarına göre hedonik tüketim nedenleri arasında bir farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Anova testi sonuçlarına bakıldığında yaşa göre değer elde etme, başkalarını mutlu etme (role edinme), fikir edinme ve rahatlama sebepleriyle Efsane günlerde tüketime yönelmek anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p<0,05$).

Yaş grubu birbirinden farklı olan tüketicilerin hedonik tüketim nedenleri de farklılık göstermektedir. Bu farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını anlamak amacıyla ANOVA testinde POST HOCS analizlerinden yararlanılmıştır. 18-24 yaş grubundaki kişilerin diğer yaş gruplarındaki kişilere göre tüm hedonik tüketim nedenlerine ait ortalamalarda daha yüksek ortalamalara sahip olduğu görülmektedir. 18-24 ile 35-44 yaşları arasında hem başkalarını mutlu etme hem de fikir edinme hedonik tüketim nedenleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca 25-34 ile 55 yaş üstü yaş grubundaki katılımcılar arasında rahatlamak amacıyla hedonik tüketim yönelme anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 6: Gelir Düzeyleri Bakımından Hedonik Tüketime İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Hedonik Tüketim Nedenleri	F	p Anlamlılık düzeyi (Sig.)
Macera	,802	,493
Değer Elde Etmek	,112	,953
Başkalarını Mutlu Etmek	,671	,570
Fikir Edinmek	1,012	,387
Sosyalleşmek	,332	,802
Rahatlamak	2,589	,052

Katılımcıların gelirlerine göre hedonik tüketim nedenleri farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Farklı gelir grubundaki kişilerin hedonik tüketim sebeplerinde farklılık tespit edilmemiştir.

Tablo 7’de yer verilen Anova testi sonuçlarına bakıldığında, katılımcıların eğitim seviyelerine göre değer elde etme amaçlı hedonik tüketim nedenleri farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Bu farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını anlamak amacıyla ANOVA testinde POST HOCS analizlerinden yararlanılmıştır. Lisans ve lisansüstü mezunlarının değer elde etme sebebi ile Efsane Günlerden yaralanma oranları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Tablo 7: Eğitim Düzeyleri Bakımından Hedonik Tüketime İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Hedonik Tüketim Nedenleri	F	P Anlamlılık düzeyi (Sig.)
Macera	,705	,549
Değer Elde Etmek	4,467	,004
Başkalarını Mutlu Etmek	1,005	,390
Fikir Edinmek	,449	,718
Sosyalleşmek	1,446	,229
Rahatlamak	1,055	,368

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tüketim kavramı zaman içerisinde farklı anlamlar kazanmış ve değişmiştir. Günümüzde, tüketiciler daha çok duygusal açıdan kendilerini tatmin eden ürünlere ve hizmetlere yönelmektedir. Hedonik tüketim olgusu, tüketim sonucunda haz alma amacına dayanmaktadır. Hedonik tüketimden beklentiler topluma, kişilere, demografik, kültürel birçok farklı koşullara göre farklılık gösterebilmektedir.

Yapılan araştırma sonucunda, kadınların hedonik tüketim nedenlerinin erkeklere göre farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Kadınlar, erkeklere göre daha fazla macera, yeniliklerden haberdar olma, başkalarını mutlu etme ve rahatlama amacıyla hedonik tüketime yönelmektedir. Ayrıca, bekâr olan katılımcıların Efsane günlerde rahatlamak amacıyla alışveriş yapmayı, evli olan katılımcılara göre daha çok tercih ettikleri görülmektedir.

Kara Cuma son yıllarda artan reklam çabalarıyla oldukça bilinen bir kavram haline gelmiş olsa da tüketicilerin çoğu bu günlerde yapılan indirimleri tatmin edici bulmamakta ve bu yüzden indirimleri takip etmemektedir. Katılımcılar, efsane günlerdeki indirimlerden daha çok internet kanalı aracılığıyla faydalanmaktadır. Araştırmada, ayrıca tüketicilerin yaş, gelir ve eğitim düzeyi ile tüketicileri hedonik tüketime yönlüten nedenler karşılaştırılmıştır. Araştırma verilerine göre hedonik tüketim nedenleri ile katılımcıların gelirleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Tüketicilerin farklı gelir seviyeleri hedonik tüketim davranışında değişim yaratmamıştır. Bu durum,

hedonik tüketimin bireyin daha çok duygusal tatminine hitap etmesi yönüyle açıklanabilir. Anova testi sonuçlarına bakıldığında, yaş ve eğitim değişkenlerinin hedonik tüketim nedenleri ile ilişkisinin farklılık gösterdiği saptanmıştır. Yaş kriteri ile değer elde etme, başkalarını mutlu etme (role edinme), fikir edinme ve rahatlama hedonik tüketim nedenleri arasında farklılıkların olduğu görülmektedir. Ayrıca 18-24 yaş grubunun araştırma kapsamında belirlenen tüm hedonik tüketim motivasyonlarından etkilenerek tüketime yöneldikleri görülmektedir.

Araştırmanın gerçekleştirildiği dönemde Adgager şirketi tarafından Türkiye'deki Black Friday alışkanlarını analiz etmek üzere gerçekleştirilen çalışmanın sonuçları ile bu çalışmanın sonuçları paralellik göstermektedir. Şirket tarafından açıklanan bilgilere göre araştırmaya katılanların %35'i Black Friday zamanı alışveriş yapmamış ve araştırmaya katılan kişilerin %45'i indirimlere inanmadıklarını belirtmişlerdir (Üçhisarlı, 2020). Bu durumu ortadan kaldırmak için işletmelerin tüketicilerin güvenini sarsan, yanlış ve çarpıtıcı bilgilendirmelerden kaçınmaları gerekmektedir.

Tüketiciler ister mağazalardan isterse çevrimiçi alışveriş yapsın, bugün pazarlama uygulamaları artık tüketicilerin değişen davranış biçimlerine göre şekillenmekte ve değişmektedir. Özellikle, efsane cuma, sevgililer günü gibi özel günlerde, perakendeciler kullanacakları doğru tutundurma araçları ile pazarı hareketlendirmek ve pazardan pay almak için çabalamaktadır. İşletmelerin stratejilerini belirlerken tüketicilerin hedonik beklentilerini hedonik tüketim davranışının sebeplerini dikkate alacak şekilde planlar yapması hedef kitlelerine daha doğru mesajlar gönderebilme ve rekabet avantajı kazanmalarında işletmelere fayda sağlayabilir. Özellikle "pazarlama alanında tüketici davranışları analizi yapılırken, içinde pek çok öge barındıran demografik bilgilerin çapraz okumasının yapılması, ortaya çıkacak sonuçları o denli isabetli kılacaktır" (Tekvar, 2016: 1615). Konu ile ilgili araştırmalar genişletilerek farklı yaş gruplarını motive eden farklı hedonik davranış nedenleri tespit edilerek, kuşaklara özgü hedonik tüketim tarzları belirlenerek tüketicilerin beklentilerine yönelik doğru tutundurma araçlarından faydalanılabilir.

KAYNAKÇA

- Alkin, E., Yıldırım, K. ve Özer, M. (2005). *İktisada giriş (açıköğretim ders kitabı)*. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Akgül, D. ve Varinli, İ. (2017). The effect of the hedonic consumption on shopping culture in the special occasions and an intercountry comparative research. *International Journal of Social Inquiry*, 10 (2), 1-35.

- Arslan, B. (2016). Satın alma ortamının hedonik alışverişe etkisi. N. Tüfekçi, (Ed.). *Ekonomi ve yönetim bilimleri kapsamında stratejik araştırmalar: Güncel konular, tartışmalar ve uygulamalar içinde*, (101-124). Lambert Academic Publishing.
- Arnolds, J. M., ve Reynolds, K.E. (2003). Hedonic shopping motivation. *Journal of Retailing*, 79, 77-95.
- Aytekin, P. ve Ay, C. (2015). Hedonik tüketim ve anlık satın alma ilişkisi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 141-156.
- Babin, B. J., Darden, W. R., ve Griffin, M. (1994). Work and/or fun: Measuring hedonic and utilitarian shopping value. *Journal of Consumer Research*, 20(4), 644-656.
- Bocock, R. (2009). *Tüketim* (Çev.: İrem Kutluk). Dost Kitapevi Yayınları.
- Coley, A. L. (2002). *Affective and cognitive processes involved in impulse buying* [Unpublished Master Thesis]. The University of Georgia, Athens.
- Crowley, A. E., Spangenberg, R. E., ve Hughes, R. K. (1992), Measuring the hedonic and dimensions of attitudes toward product categories. *Marketing Letters*, 3(3), 239-249.
- Çakmak, A. Ç. ve Çakır M. (2012). 12-18 yaş arası gençlerin hedonik tüketim davranışlarının incelenmesi: Kocaeli şehir merkezinde bir araştırma. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 4, 171-189.
- Deli-Gray, Z., Gillpatrick, T., Marusic, M., Pantelic, D. ve Kuruvilla, S. J. (2010). Hedonic and functional shopping values and everyday product purchases: findings from the Indian study. *International Journal of Business Insights & Transformation*, 4(1); 65-70.
- Doğan, H. G., Gürler, A. Z. ve Ağcadağ, D. (2014). Hedonik tüketim alışkanlıkları üzerine etkili faktörlerin değerlendirilmesi (Tokat ili örneği). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(30), 69-77.
- Eken, I., ve Yazıcı, M. (2015). Hedonizmin satın alma davranışına etkileri: çevrimiçi alışverişlerde kadın akademisyenler. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (48), 67.
- Fettahlıoğlu, H. S., Yıldız, A. ve Birin, C. (2014). Hedonik tüketim davranışları: Kahramanmaraş Sütçü İmam üniversitesi ve Adıyaman üniversitesi öğrencilerinin hedonik alışveriş davranışlarında demografik faktörlerin etkisinin karşılaştırmalı olarak analizi, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 27, 307-331.
- Fırat, A. ve Aydın, A. E. (2016). Hedonik ve faydacı alışveriş davranışı üzerine bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 1840-1846

- Güven, E. Ö. (2009). Hedonik tüketim: Kavramsal bir inceleme, *Abmyo Dergisi*, 3, 65-72.
- Holbrook M. B., Hirschman E.C., (1982). The experiential aspects of consumption: consumer fantasies, feelings, and fun. *Journal Of Consumer Research*, 9, 132-140.
- Hudson, L. A. ve Murray, J. B. (1986). Methodological limitations on the hedonic consumption paradigm and a possible alternative: A subjectivist approach. *Advances in Consumer Research*, 13, 343-344.
- Jen-Hung, H., ve Yi-Chun, Y. (2010). Gender differences in adolescents' online shopping motivations. *African journal of business management*, 4(6), 849-857.
- Karataş Yücel, E. (2017). Demografik özelliklerin satın alma karar tarzları üzerine etkisi: Beyaz eşya ürünleri üzerine bir uygulama. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19 (2), 53-68 .
- Kavak, B., ve AKS, E. O. (2003). Davranışsal ve demografik değişkenlerin seyahat acentası müşterilerinin bölümlendirilmesindeki etkililikleri üzerine bir araştırma. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 229-242.
- Kazançoğlu, İ. ve AYTEKİN, P. (2014). Sevgililer günü ritüellerinin alışveriş deneyimi ve hazzı alışveriş değerine etkisi: Alışveriş merkezlerinde bir uygulama. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 10(22), 67-93.
- Keller, K. L. (1993). Conceptualizing, measuring, and managing customer-based brand equity. *Journal of Marketing*, 57(1), 1-22.
- Kırgız, A. (2014). Hedonism, a consumer disease of the modern age: Gender and hedonic shopping in Turkey. *Global media journal*, 4(8), 200-212.
- Koç, E. (2008). *Tüketici davranışı ve pazarlama stratejileri: global ve yerel yaklaşım*. 2.Baskı, Seçkin Yayınları: Ankara.
- Kotler, P. (2000). *Pazarlama yönetimi* (Çev.: Nejat Muallimoğlu), Beta Basım Yayım.,
- Kömürcü, B. (2007). *Değişen tüketim kültürü ve serbest zaman etkinliklerinin yeni kamusal mekanı: Ankara Atakule ve Ankamall alışveriş merkezleri örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köylüoğlu, A, Acar, Ö. ve İnan, Ü. (2018). Tüketicilerin otomobil satın alma davranışlarına etki eden faktörlerin belirlenmesi: akademisyenlere yönelik bir uygulama. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 21 (2), 251-273. <https://doi.org/10.29249/selcuksbmyd.448302>.
- Krejcie, R. V. ve Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610. <https://doi.org/10.1177/001316447003000308>

- Levy, S. J. (1959). Symbols for sale. *Harvard Business Review*, July-August, 37; 117-119.
- Odabaşı, Y. (1999). *Tüketim kültürü*. Sistem Yayıncılık.
- Odabaşı, Y. (2017). *tüketim kültürü: Yetinen toplumdaki tüketen topluma*. Ceylan Matbaası.
- Öktem, T., Öktem, G. ve Genç, H. İ. (2017). Review of the hedonic consumption perceptions based on gender and shopping habits of undergraduates: Manisa Celal Bayar university school of physical education and sports case. *International Journal of Science Culture and Sport*, 5(1), 20-26
- Öz, M. ve Mucuk, S. (2015). Tüketici satın alma davranışı kapsamında hedonik (hazcı) tüketimin plansız alışveriş üzerine etkilerinin incelenmesi. *Pazarlama Teorisi ve Uygulamaları Dergisi*, 1(2), 37-60.
- Özgül, E. (2011). Tüketicilerin sosyo-demografik özelliklerinin hedonik tüketim ve gönüllü sade yaşam tarzları açısından değerlendirilmesi. *Ege Akademik Bakış*. 11(1), 25-38.
- Papatya, N. (2005). Tüketici davranışları ile ilgili motivasyon modelleri: bir perakende işletmesinde temizlik ve kişisel bakım ürünlerine bağlı bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (1) , 221-240.
- Scherhorn, G., Reisch, L.A., Raab, G. (1990). Addictive buying in West Germany: An empirical study. *Journal of Consumer Policy*, 13,(4), 355-387.
- Tauber, E. M. (1972). Why do people shop? *Journal of Marketing*, 36, 46-59.
- Tekvar, S.O. (2016). Tüketici davranışlarının demografik özelliklere göre tanımlanması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(6), 1606-1616.
- Torlak, Ö. (2000). *Tüketim: Bireysel eylemin toplumsal dönüşümü*. İnkılap Yayınları.
- Tifferet, S. ve Herstein, R. (2012). Gender differences in brand commitment, impulse buying, and hedonic consumption. *Journal of Product & Brand Management*, 21(3), 176-182.
- Wahyuddin, M., Setyawan A. A. ve Nugroho, S. P. (2017). Shopping behavior among urban women. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 8(1), 306-311.
- Westbrook, R. A. ve Black, W. C. (1985). A motivation-based shopper typology. *Journal of Retailing*, 61(1), 78-103.
- Yang, Y. ve Green, S. B. (2011). Coefficient alpha: A reliability coefficient for the 21st century? *Journal of Psychoeducational Assessment*, 29(4) 377-392.
- Yanıklar, C. (2006). *Tüketim sosyolojisi*. Biray Yayıncılık.

Yıldırım, Y. (2016). Tüketicinin satın alma karar sürecinde bilgi kaynakları ve güvenilirlikleri: referans grubu olarak yakın çevrenin etkisinin incelenmesi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 7 (1) , 214-231.

İnternet Kaynakları

Anadolu Ajansı. “ABD’de ‘Efsane Cuma’ ile rekor alışveriş”. <https://www.ensonhaber.com/ekonomi/abdde-efsane-cuma-ile-rekor-alisveris> (Erişim Tarihi: 03.12.2019).

Cumhuriyet. “Black Friday (Kara Cuma): Büyük indirim ve alışveriş günü”. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/black-friday-kara-cuma-buyuk-indirim-ve-alisveris-gunu-1793883> (Erişim Tarihi: 26.11.2020).

Muradoğlu, C. “Kasım kampanyaları, ortalama sepeti 273 TL’ye yükseltirken işlem hacminini de yüzde 103 artırdı”. <https://webrazzi.com/2020/11/30/kasim-kampanyalari-islem-hacmini-yuzde-103-artti/> (Erişim Tarihi: 30.11.2020).

Üçisarlı, C. Türkiye’nin Black Friday Karnesi. Pazarlamasyon. <https://pazarlamasyon.com/turkiyenin-black-friday-karnesi/> (Erişim Tarihi: 07.01.2020).

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Месмау'л-Бахрейн Нересидир?

Where is Mecmaul-Bahreyn?

Hamdi BİRGÖREN*

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Birgören, H. (2021). Месмау'л-бахрейн нересидир?. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 580-596.

Birgören, H. (2021). Where is mecmaul-bahreyn?. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (28), 580-596.

 10.29228/kesit.52251

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 05.08.2021

Kabul/ Accepted/ Принимать: 19.09.2021

Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.09.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена ИНТИХАЛ.НЕТ Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, birgoren.hamdi@gmail.com

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Mecmau'l-Bahreyn Neresidir?¹

Where is Mecmaul-Bahreyn?

Dr. Öğr. Üyesi Hamdi BİRGÖREN

Öz: Türk edebiyatında karşımıza çıkan Kur'ânî terimlerden birisi "Mecmau'l-bahreyn" dir. Kur'ân-ı Kerim'de geçen bir kıssaya dayandığı için tefsirlerde uzun uzun açıklamalara rastlanmaktadır. Dolayısıyla Müslüman şairlerin bîgâne kalamadıkları bir konudur. Sözlüklerin "iki denizin birleştiği yer" anlamına mekân ismi olarak açıkladıkları bu terim, Türk şair ve yazarları tarafından hem hakikî, hem mecazî anlamda şiirlerde ve nesirlerde kullanılmaktadır. Kur'ân-ı Kerim, Hazret-i Musa ile "kendisine rahmet ve ilim verilen bir kul" arasında geçen bir hadiseden söz etmektedir. Hadisi şeriflerde, Hz. Musa'nın görüştüğü şahsın Hızır olduğu bildirildiği için bu konuyu ele alan şair ve yazarlarımız da Hz. Musa'nın görüştüğü kişinin Hz. Hızır olduğunu kabul etmektedirler. Ancak bu iki şahsın görüştükleri yeri bildiren "Mecmau'l-bahreyn" ifadesi, gerçek ve mecazî olmak üzere değişik anlamlarda kullanılmaktadır. Biz bu çalışmamızda, "Mecmau'l-bahreyn" olarak ifade edilen mekânın yerini belirlemeye ilişkin yeni bir yaklaşım denemesi yapmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Mecmau'l-bahreyn, Türk tasavvuf edebiyatı, klasik Türk edebiyatı, Hz. Musa, Hızır.

Abstract: One of the Qur'anic terms we encounter in Turkish literature is "Mecmau'l-bahreyn". Since the term, "Mecmau'l-bahreyn" is based on a verse in Qur'an, there are long explanations in the tafsirs about it. Therefore, it is a subject Muslim poets cannot remain uninterested about. This term, which dictionaries explain as a place name meaning "the place where two seas meet", is used by Turkish poets and writers both literally and fig-

¹ "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir. Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article.

uratively in poems and prose. The Qur'an speaks of an incident between Moses and "a man who was given mercy and wisdom". Since it is stated in the hadiths that the person Moses met is Khidr, our poets and writers who deal with this issue also accept that the person Moses met is Khidr. However, "Mecmau'l-bahreyn", which indicates the place where these two people met, is used in different meanings as literal and figurative. In this study, a new approach is presented to determine the location of the place called "Mecmau'l-bahreyn".

Keywords: Majmaul-bahreyn, Turkish sufi literature, classical Turkish literature, Moses, Khidr.

1. GİRİŞ

Mecmau'l-bahreyn, *mecma'* ve *bahr* kelimelerinden yapılmış bir tamlamadır. *Mecma'*, "toplantı yeri, toplanılacak yer, birleşilen nokta"², *bahr* ise "bol miktarda su ihtiva eden her tür geniş mekân"³ anlamında kullanılmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de geçen "Mecmau'l-bahreyn" ifadesi tefsirlerde, dinî ve tasavvufî eserlerde, klasik Türk edebiyatında gerçek ve mecazî anlamlarıyla karşımıza çıkmaktadır.⁴ Burada örnek olması açısından birkaç şairin şiirine yer vermek istiyoruz.

Âşık Çelebi (ö. 1572), Muhyiddin Efendi için kaleme aldığı bir kasidesinde ilim ve fazileti, fetva ve takvayı şahsiyetinde bir araya getirmesi dolayısıyla hocasını *mecmaul-bahreyn* olarak nitelemektedir:

Fevâzülle fazâyülle olupdur mecmau'l-bahreyn
*Müsahtar olsa tan mı zâtına fetvâ ile takvâ*⁵

Eğirdirli Şeyhi Mehmed Efendi (ö. 1635) ise bir kasidesinde, temiz gönlünde ilim ve cesareti bir araya getirmesi münasebetiyle Vezir Ahmed Paşa'yı *mecmau'l-bahreyn'e* teşbih etmektedir:

² Ayverdi,İ. (2005). *Misalli büyük Türkçe sözlük*. Kubbealtı, s. 3101.

³ el-İsfahanî, R. (2012). *Müfredât*. (Haz: Y. Türker). (3. baskı), Pınar Yayınları, s. 173.

⁴ Arşivimizdeki dijital kayıtların taramalarına göre Mecmau'l-bahreyn ifadesine yer veren şair ve yazarlardan bazıları: Âşık Çelebi, Divan, K. 1/17; Aziz Mahmud Hüdayi, Divan-ı ilahiyat, s. 54; Bali, divan, K. 21/12; Behiştî, Divan, s. 22; Eğirdirli Şeyhi Mehmed Efendi, Divan, K. 12/23, 24; Emrî, Divan, G. 491/3; Hamdullah Hamdi, Divan, G. 95/ 1, 2; Haşmet, Külliyyat, K. 13/4; Hayalî, Divan, G. 364/2; Nâşid, Divan, Kt. 43/ 3, 4; Nazif, Divan, K. 12/15; Nesîmî, Divan, G. 60/1, 2; Nigarî, Divan, G. 60/1, 2; Nev'izâde Atâyi, Sohbetü'l-Ebkâr, s. 38; Niyâzî-i Mısırî, Divan, G. 134/3, 173/4, 195/3; Refî-i Kâlâyî, Divan, Tarihler 26/4; Salih Baba, Divan, K. 7/10; Seyyid Şerifi Mehmed, Divan, G. 82/5; Şevki İbrahim, Divan, G. 220/1; Şeyhülislam Yahya, Divan, G. 209/1; Vahyî, Divan, K. 8/8; Vücûdî, Hayâl ü Yâr, Beyt 2635, s. 176; Mevlânâ, Mesnevî, C. III, s. 58; Muhammed Esad Dede, Mesnevi şerhi, s. 253, 254.

⁵ Kılıç, F.(Tarihsiz). *Âşık Çelebi divanı* (K. 1/17, s. 13). www.kulturturizm.gov.tr

*Cem olup ilm ü şecâat dil-i pâkinde anın
Benzedi mecma bahrine o aynü'l-ahyâr⁶*

Hamdullah Hamdi (ö. 1504), bir gazelinde kemal mertebesine ulaşan şeyhlerin vahdet ve kesret sırrına vâkıf olacakları için iki denizin birleştiği yer sayılmalarına şaşılmaması gerektiğini ifade etmektedir:

*Çün vahdet ile kesret sırrında zâhir oldı
Bahreyne mecma olsa tan mı kemâli şeyhün⁷*

Şair Emrî (ö. 1575) ise gazelinde, sevgilisinden ayrı kalmanın kederiyle gözleri yaşlarla dolan âşğın gözlerinin beyazını Akdeniz, siyahını Karadeniz gibi tahayyül etmek suretiyle iki denizin birleştiği yer anlamına mecmaul-bahreyn'e benzetmektedir:

*Gamunla çeşm-i pür-âb oldı mecmau'l-bahreyn
Beyazı ak deñiz anun karası bahr-ı siyâh⁸*

İlahi hakikatin peşinde koşan insanları, içerisinde değerli inciler saklayan istiridyelere benzeten Nesimî (ö. 1418), Hz. Musa'nın mecmau'l-bahreyn'de ilahi sırlara vâkıf olduğunu anlayan insanların, istiridyelerin kıymetli incilerini denizin karanlıklarına bırakmaları gibi gönüllerinde taşıdıkları her şeyden vazgeçeceklerini söylemektedir:

*Meheng-i Mecmau'l-bahreyn hurûc etti mekânından
Sedef ağzındaki dürrü bıraktı ka'r-ı deryâyâ⁹*

Bir tarih kasidesinde zamanın padişahını öven şair Haşmet (ö. 768), padişahı "yaş ve kuru olan her şeyi düzene sokan, karaların ve denizlerin yüz akı, akıl ve irfan mecmaul-bahreyninin padişahı" olarak tavsif etmektedir:

*Pâdişah-ı mecmau'l-bahreyn-i irfân u hured
Âb-ı rûy-ı bahr u ber tensîk-sâr-ı huşk u ter¹⁰*

Şairlerimizin değişik çağrışımlarla şairane bir şekilde kullandıkları Mecmau'l-bahreyn ifadesini Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, "iki denizin birleştiği yer" anlamına, tasavvufta a. Zaruret ve imkân dairelerinin birleştiği yer, yani Kâbe kavseyn makamı. b. İlahî isimlerin ve kevnî hakikatlerin birleştiği yer olması itibarıyla vücut makamı olduğunu; maddî

⁶ Dönmez Parlak, B. (2006). *Eğirdirli Şeyhi Mehmed Efendi divanı* (K. 12/24, s. 133). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

⁷ Özyıldırım, A. E. (1995). *Hamdullah Hamdi divanının tenkitli metni* (G. 93/2). Yüksek Lisans Tezi. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. www.kulturturizm.gov.tr

⁸ Saraç, M.A.Y. (Tarihsiz). *Emri divanı* (G. 491/3, s. 59). www.kulturturizm.gov.tr

⁹ Ayan, H. (1990). *Nesimi divanı* (G. 384/13, s. 313). Akçağ Yayınları.

¹⁰ Arslan, M. ve Aksoyak, İ. H. (Tarihsiz). *Haşmet külliyyatı* (Tarih Kasideleri 13/44, s. 95). www.kulturturizm.gov.tr

ve mane'î âlemleri birleştiren yer olması dolayısıyla kalp anlamına kullanıldığını ve yine Musa ile Hızır'ın bulunduğu yer¹¹ anlamına geldiğini kaydetmektedir. "Ona rûhumdan üflediğim zaman..."¹² âyetiyle kastedilen rûh, ilahî âlem ile halk (yaratılış) âlemini birleştirmesi dolayısıyla mecmâu'l-bahreyn olarak nitelendirilmektedir.¹³

Biz, bu çalışmamızda Mecmau'l-bahreyn ifadesinin tarihi arka planına yönelmek ve ilk defa hangi anlamda kullanıldığını araştırmak niyetindeyiz. İlk defa Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Musa ve Hızır arasında gerçekleştiği bildirilen hadise dolayısıyla ele alınmaktadır. Bu sebeple konunun daha iyi anlaşılması için Hz. Musa ve Hızır arasında cereyan eden hadiseye geçmeden önce Hz. Musa'nın hayatındaki önemli olaylardan bazısına işaret etmek istiyoruz.

2. MUSA PEYGAMBER

Hangi din ve kültüre mensup olursa olsun, Hazret-i Musa'nın hayatıyla ilgilenen araştırmacılar, dinî kaynaklar yanında tarihî kaynaklara da bakma ihtiyacı duymaktadırlar. Hayatının bir kısmı Mısır'da, bir kısmı Medyen'de ve bir kısmı da Sina Çölü'nde geçen Hz. Musa'dan bahsedecek kaynakların bu bölgelere ve bu dönemlere ışık tutan kaynaklar olacağı muhakkaktır. Hz. Musa'nın yaşadığı kabul edilen dönem, Mısır merkezli Firavunlar ve Anadolu merkezli Hititler dönemidir. Yaşadığı yıllar kesin olarak bilinemese de tarihî olaylardan hareketle yaklaşık olarak tahminlerde bulunmaktadır.

Hz. Musa ile ilgili olarak kaynakların üzerinde durduğu önemli noktalar; Hz. Musa'nın dünyaya geldiği siyasî ve sosyal şartlar, bir sandık içerisinde Nil nehrine bırakılması, Firavun'un sarayında büyümesi, iki kişi arasındaki kavgayı önlemek isterken bir Kıptî'nin ölümüne sebep olması, Mısır'dan Medyen'e kaçması, geri dönüşünde Tur Dağı'nda vahiy alması, beyaz el ve asa mucizesi, kardeşi Harun'la birlikte Firavun'u dine davet etmesi, sihirbazlarla mücadelesi, İsrailoğullarını Mısır'dan çıkarması, denizin yarılarak Musa ve İsrailoğullarının kurtulması, Firavun ve ordusunun helak olması, İsrailoğullarının itaatsizliği yüzünden Sina Çölü'nde yaşamaya mecbur kalmaları ve Hz. Musa'nın Filistin topraklarına ulaşmadan vefat etmesidir.

Bu hususta İslam kaynaklarının verdiği bilgiler, Yahudi kaynaklarıyla genel anlamda örtüşse de farklılıklar da göze çarpmaktadır. İslam kaynaklarında Musa'yı Nil nehrinde bir sandık içinde bulup evlatlık edinen kişinin Hz. Âsiye olduğu, Yahudi

¹¹ Uludağ, S. (2005). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (s. 239). Kabalıcı Yayıncılık.

¹² Hicr Suresi,15/29.

¹³ Ceylan, Ö. (2007). *Tasavvufî Şiir Şerhleri* (s. 270). 3. baskı, Kapı Yayınları.

kaynaklarında ise Firavun'un kızı¹⁴ olduğu belirtilir. Farklı noktalardan birisi de Medyen'de geçirdiği süredir. Tevrat'a istinat eden Yahudi kaynakları Hz. Musa'nın 120 yıllık hayatını üç devreye ayırmaktadırlar. Bunun 40 yılı Mısır'da¹⁵, 40 yılı Medyen'de¹⁶ ve kalan 40 yılı Sina Çölü'nde geçmiştir.¹⁷ Oysa Kur'ân-ı Kerim'e göre Hz. Musa, Şuayb Peygamberle sekiz yıl artı iki yıllık bir sözleşme yapmış¹⁸ ve bu sürenin tamamlanmasının ardından ailesiyle birlikte Medyen'den ayrılıp Mısır'a doğru yola çıkmıştır. Tevrat'ın bildirdiğine göre İsrailoğulları Mısır'da 430 yıl kalmışlardır.¹⁹ Bunlara ilave olarak İslam kaynaklarının özellikle üzerinde durduğu hususlardan birisi de Hz. Musa ile Hızır'ın görüşmesi hadisesidir. Bu olaya ilişkin Yahudi ve Hıristiyan kaynaklarında herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır.²⁰

Hz. Musa, İsrailoğullarına gönderilen bir peygamber olduğuna göre, Musa'nın izini sürenler, sadece Müslümanlar değildir. Hz. Musa'nın hayatı ve İsrail oğullarının serüveni Yahudilerin ve Hıristiyanların da dikkatini çekmektedir. Bu konuda Yahudi ve Hıristiyan din adamlarının, tarihçilerin daha ciddi çalışmalar yaptığını söylemek de abartı olmaz sanırım. Çünkü Batılılar, Hz. Musa ile ilgili kutsal kitaplarda verilen haberleri, tarihî belgelerle ve arkeolojik bulgularla doğrulama peşindedirler. Dolayısıyla Hz. Musa konusunu araştıranların tarihî kayıtlara bakmaları da doğaldır.

Kaynakların bildirdiğine göre Hz. Musa'nın doğumunun MÖ 1300'lü yıllarda gerçekleşmiş olması gerekir. O sıralarda Mısır Firavunu XIX. Sülaleden I. Seti'dir (MÖ 1290-1279). Yahudi kaynakları Hz. Musa'nın Mısır'daki hayatını 40 yıl olarak bildirdiklerine göre Mısır'dan kaçıp Medyen'e, Şuayb Peygamberin yanına sığındığında firavun tahtında II. Ramses (MÖ 1279-1213) oturmaktadır. II. Ramses'in ölümü üzerine Mısır'a dönerek dine davet ettiği firavunun da Merneptah (MÖ 1213-1203) olması muhtemel

¹⁴ "Ve Firavunun kızı yıkanmak için ırmağa indi ve onun kızları ırmağın kenarında yürüyorlardı ve sazlık arasında sepeti görüp onu getirmek için cariyesini gönderdi." (Tevrat, Çıkış, 2/5). "ve dışarı atıldığı zaman, Firavunun kızı onu kaldırıp kendisine oğul olsun diye besledi." (Tevrat, Resullerin İşleri, 7/21).

¹⁵ "Fakat kırk yaşı dolmak vakitlerinde yüreğine kardeşleri, İsrail oğullarını, yoklamak arzusu geldi." (Tevrat, Resullerin İşleri, 7/23).

¹⁶ "Bu söz üzerine Musa kaçtı ve Midyan memleketinde konuk olup orada iki oğul babası oldu. Ve kırk yıl dolunca Sina dağı çölünde çalı ateşi alevinde kendisine bir melek göründü." (Tevrat, Resullerin İşleri, 7/29, 30).

¹⁷ "Ve İsrail oğulları ahalisi olan bir diyara gelinceye kadar, kırk sene man yediler, Kenân diyarı hududuna gelinceye kadar man yediler." (Tevrat, Çıkış, 16/35). "Rabbin gözünde kötülük etmiş olan bütün o nesil bitinceye kadar kırk yıl onları çölde dolaştırdı." (Tevrat, Sayılar, 32/13). "Ve çocuklarınız kırk yıl çölde çoban olacaklar ve leşleriniz çölde telef oluncaya kadar sizin sadakatsizliğinizi taşıyacaklar." (Tevrat, Sayılar, 14/33).

¹⁸ "Şu'ayb, "Ben, sekiz yıl bana çalışmana karşılık, şu iki kızımdan birisini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer sen bunu on yıla tamamlarsan, o da senden olur. Ben seni zora koşmak da istemiyorum. İnşallah beni salih kimselerden bulacaksın" dedi." (Kasas Suresi, 28/27).

¹⁹ "Ve İsrail oğullarının Mısırda oturdukları müddet dört yüz otuz yıl idi." (Tevrat, Çıkış, 12/40).

²⁰ Harman, Ö. F. (2006). Musa. İçinde *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 31, ss. 207-213). Türkiye Diyanet Vakfı.

gibi görünüyor. Merneptah'tan önce büyük kardeşi kısa bir süre iktidarda kalmışsa da olayların seyrini değiştirecek bir uygulama fırsatı bulamamıştır.²¹ Hz. Musa'nın dine davet ettiği firavunun II. Ramses olduğuna ilişkin görüşler ileri sürülmektedir. II. Ramses'e ait olan mumya Mısır Medeniyeti Ulusal Müzesi'nde sergilenmektedir.²² Kur'ân-ı Kerim'in "*Biz de bugün bedenini, arkandan geleceklere ibret olman için, kurtaracağız*"²³ ifadesinden firavunun cesedinin mumyalanmadan sonraki nesillere ibret olmak üzere korunacağı anlaşılmaktadır.²⁴ Aynı âyetin tefsirini Zemahşerî (1075- 1144) şöyle yapmaktadır: "*Cansız bir beden olarak veya hiçbir şeyin eksilmediği ve hiç değişmemiş tam ve düzgün bir bedenle ya da üzerinde elbise olmayan çıplak bir bedenle, seni denizin kıyısına atarız. Senden asırlar sonra geleceklere bir ibret olmak üzere bu cansız bedeni koruyacağız.*"²⁵ Mısır'da mumyalanmadığı halde kumlar arasından çıkarılıp Biritish Museum'da sergilenen başka bir cesedin bu firavuna ait olduğunu iddia edenler²⁶ varsa da bu cesedin firavuna aidiyeti tartışmalıdır. Çünkü, eski Mısır'da ölenlerin yanına kullandığı eşyaları koymak âdet olduğu halde Mısır'ın Cebeleyn kasabasında, Kızıldeniz'den 300 km uzaklıkta bulunan bu cesedin yanında önemli bir kişi olduğunu kanıtlayacak herhangi bir eşya bulunamamıştır. Bu mezarda sıradan insanların kullanabileceği basit birkaç kap kaçak bulunmuştur. Biritish Museum yetkililerine dayanarak basına yansıyan haberlerde bu cesedin bahsedilen firavuna ait olmadığı belirtilmektedir. Dünyanın başka yerlerinde de sıcak kumlar arasına defnedilen bazı cesetlerin bozulmadan kaldığı bilinmektedir. Bizim kanaatimize göre sözü edilen firavunun cesedi, ya şimdiye kadar bulunup müzede sergilenen mumyalı cesetlerden biridir veya ileride mutlaka bulunacaktır. Çünkü yukarıda verilen âyette mumyalanmaktan ya da mumyalanmamaktan söz edilmiyor. Ancak deniz sularında helak olması, müfessirleri böyle bir yoruma götürmektedir.

Mısır'da bulunup Londra Biritish Museum'da muhafaza edilen bir papirüste "*ortaya çıkan bir büyücü*" yüzünden Mısır'da ortaya çıkan "*tufan, kıtlık, çekirge, kurbağa ve kan*" gibi felaketlerden söz edilmektedir. Kur'ân-ı Kerim de Hz. Musa'nın bir mucizesi olarak bu hadiselerin Mısır'da zuhur ettiğini bildirmektedir.²⁷ Hadiseler Tevrat'ın Çıkış bölümünde "*kan, kurbağa, tatarcık, at sineği, hayvan ölümleri, insan ve hayvanlarda*

²¹ Harman, Ö. F. (1996). Firavun. İçinde *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 13, ss. 121-122). Türkiye Diyanet Vakfı.

²² Anadolu Ajansı'nın 4 Nisan 2021 tarihinde verdiği bir habere göre II. Ramses'in de aralarında bulunduğu 18 kral ile 4 kraliçeye ait mumyalar Kahire'deki müzeden alınıp Fustat Kentinde inşa edilen Mısır Medeniyeti Ulusal Müzesi'ne (The National Museum of Egyptian Civilization) taşınmıştır. <http://www.aa.com.tr> (Erişim Tarihi: 04.06.2021)

²³ Yunus suresi, 10/92.

²⁴ Karaman, H., Çağrıncı, M., Dönmez, İ.K. ve Gümüüş, S. (2012). *Kur'ân yolu Türkçe meâl ve tefsir* (C. III, s. 135). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

²⁵ Zemahşerî. (2017). *Keşşâf Tefsiri* (C. 3, s. 334). (Ed. M. Sülün). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları.

²⁶ Ediz, C. (1984). 3000 yıllık mucize. *Gerçeğe Doğru*. www.gizlilikler.tr.gg. (Erişim Tarihi: 01.07.2021)

²⁷ A'râf Suresi, 7/133.

çiban, dolu, çekirge, üç günlük karanlık, ilk doğanların ölümü"²⁸ biçiminde sıralanmaktadır. Bu musibetlerden her birini yaşadıkça İsrailoğullarını serbest bırakacağını söyleyen firavun, inatla onları tutmaya devam etmiş, nihayet ölümleri ve evlerden yükselen feryatları görünce onları serbest bırakmaya mecbur kalmıştır.

Hadiseyi şöylece özetlemek mümkündür: Hz. Musa önderliğinde hazırlıklarını tamamlayan İsrailoğulları, bir gece buldukları yerden ayrılarak yola çıkarlar. İsrailoğullarına dinî bir kutlama için verdiği izin sözünden dönen firavun ve adamları, onların peşine düşerler. Onlara deniz kenarında yaklaşırlar. İsrailoğulları telaşlanmaya başlar. Hz. Musa asasını denize uzatır. Bir mucize olmak üzere sular iki yana çekilir ve İsrailoğullarının geçebileceği kadar bir koridor oluşur. Hz. Musa ve yanındakiler karşı tarafa sağ salim geçerler. Firavun ve ordusu da denize yöneldiklerinde Hz. Musa asasını tekrar denize uzatır ve iki yana açılan sular tekrar kapanır. İsrailoğullarının sağ salim karşıya geçmelerine rağmen Firavun ve ordusu tamamen boğulur.

Hz. Musa ve kavminin geçtiği, firavun ve ordusunun boğulduğu denizin neresi olduğuna ilişkin de farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bir görüşe göre İsrailoğulları Yukarı Mısır'da bugün Luksor olarak bilinen yerde yaşıyorlardı. Oradan hareketle Süveyş Körfezi'nin batı tarafından Kızıldeniz'e doğru yürüdüler. Denizi geçtikleri yer ya Süveyş Körfezi idi ya da Kızıldeniz idi. Oradan bugünkü Sina Yarımadası'na çıktılar. Hz. Musa vahiy almak için Tur Dağı'na gidip gelinceye kadar buzağıya tapmaları sebebiyle ceza olarak 40 yıl Tih Çölü'nde yaşamaya mecbur kaldılar. Tih Çölü, Yarımada'nın kuzey taraflarında yer almaktadır. Başka bir görüş de Nil Deltası bölgesinden hareket eden İsrailoğullarının, bugün kanalla birbirine bağlanan göller arasından geçerek Yarımada'nın kuzeyinden Filistin'e doğru yöneldikleri, Filistin'e yakın Har Kharkum dağı civarındaki çöllerde dolaştıkları biçimindedir. Üçüncü bir görüşe göre Hz. Musa ve kavmi Nil Deltası'na yakın Goşen denilen bölgeden hareketle bugün kanalın bulunduğu bölgedeki Acı Göl ve Timsah Gölü arasından geçerek Akabe Körfezi'ne doğru ilerlediler ve Nuveybe olarak bilinen bölgeden denizin yarılması sonucu karşı tarafa geçtiler.

Bugün Sina Dağı adıyla bilinen ve insanlar tarafından ziyaret edilen 10'dan fazla yer adı zikredilmektedir. Bunların içerisinde önemlileri Sina Yarımadası, Akabe Körfezi'nin güneyinde ve Suudi Arabistan topraklarında biri Cebel-i Lavz ve diğeri Cebel-i Tur olarak bilinen iki ayrı yer, İsrail ve Ürdün topraklarında ayrı yerler gösterilmektedir. Bizim kanaatimize göre de Hz. Musa ve kavminin mucize olarak geçtikleri yerin Akabe Körfezi olması mümkündür. Çünkü Hz. Musa'nın, Mısır'dan kaçıp Şuayb Peygamberin yanına sığındığı yer Medyen şehri idi. Medyen şehrinin kalıntıları Akabe Körfezi'nin doğusunda ve bugünkü Suudi Arabistan sınırları içerisinde. Musa Pey-

²⁸ (Tevrat, Çıkış, 7/17, 8/2, 8/16, 8/21, 9/3, 9/9, 9/19, 10/4, 10/22, 11/5).

gamber'in yaşadığı devirde Sina Yarımadası Mısırlıların kontrolünde olduğu için bu bölgeyi hızlıca geçmiş olmaları mümkündür. Medyen ise Mısırlıların sınırları dışındadır. Hz. Musa'nın daha önceden yaşadığı bu topraklara gitmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Tevrat'ta "Ve Musa İsraili Kızıldeniz'den ileri götürdü ve Sur çölüne çıktılar ve çölde üç günlük yol gittiler ve su bulmadılar."²⁹ biçiminde deniz geçildikten sonra ulaşılan bir çölden söz edilmektedir. Sonraki ayetinde "Ve Maraya geldiler, Mara sularını içemediler, çünkü acı idiler; bunun için adı Mara çağırıldı."³⁰ ifadesi yer almaktadır. Akabe Körfezi'nin doğusunda bugünkü Suudi Arabistan topraklarında Mara diye bir yer bulunmaktadır. Çölde geçirilen 40 yılın ardından Hz. Musa, Vaat edilen topraklara ulaşmadan 120 yaşında vefat etmiştir.

2.1. Hz. Mûsa ve Kul Hadisesi

Hazret-i Mûsâ ve Kul arasında cereyan eden hadise, Kur'ân-ı Kerim'de Kehf suresinin 60 ila 82. âyetlerinde geçmektedir. Burada anlatılanlar arasındaki boşlukları doldurmak üzere müfessirlerin Buharî ve Müslim'de geçen hadislerle müracaat ettiklerini görüyoruz.³¹ İbn Kesîr Tefsiri ve Diyanet'in Kur'ân Yolu Tefsiri'nde de bu hadislerle isnat edilerek olay şöyle anlatılmaktadır: Hz. Mûsa, bir gün İsrailoğullarına hutbe okur. Kendisine insanların en bilgelisinin kim olduğu sorulur. Bir peygamber olarak, "Allah bilir" demesi gerekirken Hz. Mûsâ da kendisinin olduğunu söyler.³²

Elmalılı Tefsirinde bu olay, biraz farklı bir şekilde ele alınmaktadır: Hz. Musa Rabbine sorar, "Ya Rabb! Kullarının sana en sevgilisi hangisidir?" "Beni zikreden ve unutmayan" cevabını alır. Tekrar, "En hakîm kulun hangisidir?" sorusuna, "Hak ile hükmeden ve arzularına uymayan kimse" cevabını alır. "En bilgili kulun kimdir?" sorusuna, "Belki bir kelimeye rast gelirim de bir doğru yolu gösterir veya bir felaketten kurtarır diye insanların ilmini araştırmakla kendi ilmine ekleyen kimsedir" cevabını alır. Hz. Musa'nın "Ya Rabbi! Onu nerede arayayım?" demesi üzerine³³ Hz. Mûsâ'ya, "Mecmau'l-bahreyn'de (İki denizin birleştiği yer) kullarımdan bir kul var, o senden daha bilgilidir" diye vahyedilir. Hz. Mûsâ, yanına genç yardımcısını (Yûşâ b. Nûn)³⁴ da alarak yola koyulur.³⁵ Yolda yemek üzere

²⁹ (Tevrat, Çıkış, 15/22).

³⁰ (Tevrat, Çıkış, 15/23).

³¹ Buharî, Tefsîr, 18/2, 4; Müslim, Fezâil, 170-172.

³² İbn Kesîr. (1990). *Hadislerle kur'ân-ı kerîm tefsîr* (C. 10, s. 5022-5025). (Çev: B. Karlığa ve B. Çetiner). Çağrı Yayınları; Karaman, a.g.e., C. III, s. 569-570; Yıldırım. (1987). *İlmin ışığında asrın kur'an tefsiri* (C. 7, s. 3666). Anadolu Yayınları.

³³ Yazır, E. M. H. (2011). *Hak dini kur'an dili* (C. 5, s. 410). Zehraveyn.

³⁴ Bkz. Hz. Mûsa'nın arkadaşı olan şahısla ilgili şu bilgileri vermektedir: Yusuf (as)'ın Efrâim ve Mîşâ adlı iki oğlu vardı. Efrâim'in Nûn, Onun da Yûşâ adlı birer oğulları oldu. İşte bu Yûşâ, Hz. Mûsâ'nın arkadaşı ve veliahdı idi. Bkz. İbn Kesîr, a.g.e., s. 5036. Hazret-i Yusuf'un torunlarından Yûşâ b. Nûn olup Hz. Mûsâ'nın kız kardeşinin oğlu olduğu rivayet edilir. Hz. Mûsâ'dan sonra kendisine peygamberlik verilmiştir. Bkz. Karaman, H., Çağrı, M., Dönmez, İ.K. ve Gümüş, S. (2012), a.g.e., C. III, s. 568.

³⁵ İbn Kesîr, a.g.e., s. 5021.

yanlarına kurutulmuş balık alırlar. Dinlenmek üzere bir kayaya yaslandıklarında balık canlanıp suya atlar ve denizde kaybolur. Yûşâ bunu gördüğü halde, Hz. Mûsâ'ya söylemeyi unuttur. Bir süre yol gittikten sonra Hz. Mûsâ, "Yiyeceğimizi getir, yiyelim!" der. Yûşâ, dinlenmek istedikleri zaman balığın canlanıp suya karıştığını, bunu söylemeyi kendisine Şeytan'ın unutturduğunu söyler. Hz. Mûsâ, aradıkları şahısla görüşecekleri yerin orası olduğunu söyler ve geri dönerler. Dinlenmek için yaslandıkları kayanın yanında o şahsı bulurlar. Hadis-i şeriflere istinaden bu hadiseyi anlatan kaynaklar, âyette "kendisine ilim ve hikmet verilen bir kul" diye bahsedilen bu şahsın Hızır (as) olduğunu bildirmektedirler. Hz. Mûsâ, Hızır'a "Allâh'ın sana öğrettiği ilim ve hikmetten bana da öğretmen için sana tâbî olabilir miyim?"³⁶ diye sorar ve kendisinden ilim öğrenmek için geldiğini söyler. Hızır, "Doğrusu sen, benimle beraberliğe sabredemezsin. (İç yüzünü) kavrayamadığın bir bilgiye nasıl sabredersin?"³⁷ cevabını verir. Hz. Musa'nın, "İnşaallah, beni sabredenlerden bulacaksın. Senin emrine de karşı gelmem!"³⁸ cevabı üzerine Hızır, "Eğer bana tâbî olursan, sana o konuda bilgi verinceye kadar hiçbir şey hakkında bana suâl sorma!"³⁹ şartını ileri sürer. Kendisine soru sormamak şartıyla yola çıkarlar. Hızır, kendilerini ücretsiz bindiren bir gemiye delik açar. Hz. Musa, "Gemiye, içindekileri boğmak için mi deldin? Doğrusu şaşılacak bir şey yaptın!"⁴⁰ sözleriyle itirazını belirtir. Bunun üzerine Hızır, "Ben sana, yaptığım işlere dayanamazsın, demedim mi?"⁴¹ diyerek anlaşmayı hatırlatır. Hz. Musa'nın, "Unuttuğum şeyden dolayı bana çıkışma"⁴² cevabı üzerine "Yine yola koyuldular. Nihayet bir erkek çocukla karşılaştıklarında, adam (hemen) onu öldürdü. Mûsâ, Bir cana karşılık olmaksızın suçsuz birini mi öldürdün? Andolsun çok kötü bir iş yaptın!"⁴³ diyerek ikinci itirazını ve tepkisini gösterir. Bunun üzerine Hızır, "Sana, benimle beraberliğe asla sabredemezsin demedim mi?"⁴⁴ karşılığını verir. Hz. Musa, kendisine açıklama yapılmadıkça hiçbir şey sormayacağına dair söz vermesine rağmen her defasında Hızır'ın yaptıklarına itiraz etmektedir. Hızır'ın her defasında anlaşmayı hatırlatması üzerine de "Mûsâ, eğer bundan sonra sana bir şey hakkında soru sorarsam, artık benimle arkadaşlık etme. Doğrusu, tarafımdan (dilenecek son) özre ulaştın (bu son özür dileyişim), dedi."⁴⁵ "Yine yola koyulurlar. Nihayet bir şehir halkına varıp onlardan yiyecek isterler. Halk onları konuk etmek istemez. Derken orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar görürler. Adam hemen o duvarı doğrultur. Mûsâ, İsteseydin bu iş için bir ücret alırdın, dedi."⁴⁶ Hz. Musa'nın itirazı üç olmuştur.

³⁶ Kehf Suresi, 18/66.

³⁷ Kehf Suresi, 18/67-68.

³⁸ Kehf Suresi, 18/69.

³⁹ Kehf Suresi, 18/70.

⁴⁰ Kehf Suresi, 18/71.

⁴¹ Kehf Suresi, 18/72.

⁴² Kehf Suresi, 18/73.

⁴³ Kehf Suresi, 18/74.

⁴⁴ Kehf Suresi, 18/75.

⁴⁵ Kehf Suresi, 18/76.

⁴⁶ Kehf Suresi, 18/77.

Aralarındaki anlaşmaya göre Hızır'la arkadaşlıkları burada sona ermektedir. Bunun üzerine Hızır, "İşte bu birbirimizden ayrılmamız demektir, Şimdi sana sabredemediğin şeylerin içyüzünü anlatacağım"⁴⁷ diyerek yaptığı işlerin sebebini açıklamaya başlar:

O gemi, denizde çalışan birtakım yoksul kimselere ait idi. Onu yaralamak istedim, çünkü onların ilerisinde, her gemiyi zorla ele geçiren bir kral vardı.⁴⁸ Çocuğa gelince, anası babası mümin insanlardı. Onları azgınlığa ve küfre sürüklemesinden korktuk.⁴⁹ Böylece, Rablerinin onlara, bu çocuğun yerine daha hayırlı ve daha merhametli bir çocuk vermesini diledik.⁵⁰ Duvar ise şehirdeki iki yetim çocuğa ait idi. Altında onlara ait bir define vardı. Babaları da iyi bir insandı. Rabbin, onların olgunluk çağına ulaşmalarını ve Rabbinden bir rahmet olarak definelerini çıkarmalarını istedi. Bunları ben kendi görüşüme göre yapmadım. İşte senin, sabredemediğin şeylerin içyüzü budur.⁵¹

Kur'ân-ı Kerîm'de, Hz. Musa ve Allah'ın kullarından bir kul arasında cereyan eden hadise bu şekilde anlatılıyor. Müfessirlerin izahına çalıştıkları sorular da bundan sonra ortaya çıkmaktadır. Musa, Allah'ın seçerek İsrailoğullarına gönderdiği bir peygamber olmasına rağmen ona bilmediği şeyleri öğreten bu "Kul" kim olabilir? Kur'ân-ı Kerim, "biz ona katımızdan bir rahmet vermiş, kendisine tarafımızdan bir ilim öğretmiştik"⁵² biçiminde bahsetmektedir. Öyleyse Musa'ya bilmediklerini öğretecek kişi Musa'dan daha mı üstün birisidir? Oysa Allah, Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Musa için "Ey Mûsâ! Vahiylerim ve konuşmamla seni insanlar üzerine seçkin kıldım"⁵³ buyurmaktadır. Öyleyse Hızır diye nitelendirilen Kul'un sahip olduğu bilgi nasıl bir bilgidir? Hızır'la yolculuğa çıkan Musa, peygamber olan Musa'dan başka birisi midir? biçiminde sorular gündeme getirilip cevaplandırılmaya çalışılmaktadır. Kehf suresi tefsirlerinde bu hususlarda açıklamalar yer almaktadır. Ancak bizim konumuz bu sorulara cevap aramak değildir.

3. KAYNAKLARDA MECMAU'L-BAHREYN

Kur'ân-ı Kerîm bu olayın geçtiği mekânı açık olarak bildirmiyor. Buna rağmen olaydan bahseden kaynaklar bazı yerlere işaret ediyorlar. Kur'ân Yolu Tefsiri'ne göre iki denizin birleştiği yerin, yani Mecmau'l-bahreyn'in Akdeniz'le Kızıldeniz'in birleştiği yani bugün Süveyş Kanalı'nın bulunduğu yer, Hazar Denizi ile Karadeniz, Nil nehrinin iki kolu olan Mavi Nil ile Beyaz Nil'in Sudan toprakları üzerinde birleştiği yer, Ürdün Nehri ile Kızıldeniz'in birleştiği yer olabileceğine dair ihtimaller üzerinde du-

⁴⁷ Kehf Suresi, 18/78.

⁴⁸ Kehf Suresi, 18/79.

⁴⁹ Kehf Suresi, 18/80.

⁵⁰ Kehf Suresi, 18/81.

⁵¹ Kehf Suresi, 18/82.

⁵² Kehf Suresi, 18/65.

⁵³ A'râf Suresi, 7/144.

rulmaktadır.⁵⁴ Basra Körfezi'yle Umman Denizi arasındaki Hürmüz Boğazı, Basra Körfezi'nde bulunan Bahreyn adası, Akdeniz'i Atlas Okyanusu'na bağlayan Cebeli Târik Boğazı gibi daha uzak mekânların olabileceğini ileri sürenler de vardır.⁵⁵ "Bahr" kelimesinin "*bol su ihtiva eden yer*" anlamına gelmesi, Dicle-Fırat gibi, Beyaz Nil-Mavi Nil gibi suyu birbirine kavuşan nehirleri, nehirlerle denizlerin ve göllerin kavuşma noktalarını da akla getirmekteyse de müfessirlerin sahip olduğu tarih ve coğrafya birikimleri de farklı izahlara sebep olabilmektedir. Aslında "nehr" kelimesi lügatte, "*taşan suyun mecrası, süratle aktığı veya geçip gittiği yer*"⁵⁶ anlamına gelmekte ve Kur'ân-ı Kerim'de de hareket halindeki su için "nehr" veya çoğulu "enhâr", durgun ya da durgun kabul edilen göl ve deniz gibi sular için "bahr" ifadesi kullanılmaktadır. Mısır dendiğinde Nil nehri de hatırlanır. Bu sebeple söz konusu mekânın Nil üzerinde olma ihtimalini akla getirerek dikkatleri Mavi Nil ile Beyaz Nil'in birleştiği yer üzerinde yoğunlaştırmaktadır. Hz. Musa ve kavmi, denizi geçtikten sonra Sina Yarımadası'nda kırk yıl yaşamışlardır. Bu hadisenin Akabe ve Süveyş körfezleri civarında meydana gelmiş olması mümkündür. Bazı müfessirler ise iki denizin birbirine bağlandığı boğazlar üzerinde durmaktadırlar. Bütün bu farklılıklara rağmen Hz. Musa'nın uzun zaman kavmiyle Sina Çölü'nde yaşaması, Mecmau'l-bahreyn ifadesinin bu bölge için kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir. Mecmau'l-bahreyn'i uzak mekânlarda arayanlar, yorumlarını âyet-i kerimede geçen "*Hani Mûsâ, beraberindeki gence şöyle demişti: İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar durmayacağım, ya da uzun zaman gideceğim*"⁵⁷ ifadesindeki "hukuben" kelimesine dayandırmaktadırlar. Bu kelime "*bir yıl, yetmiş yıl veya bir asır*"⁵⁸ biçiminde kullanılabilir. Yıllarca sürececek bir yolculuk, müfessirlere uzak mekânları da düşündürmüş olmalıdır. İslam Ansiklopedisi, Mecmau'l-bahreyn'in Hz. Musa'nın yaşadığı Sina Çölü'ne ve vahiy aldığı Tur Dağı'na yakınlığı sebebiyle iki denizin birbirinden ayrıldığı Akabe ve Süveyş Körfezlerinin birleşme veya ayrılma noktasında bulunması ihtimalinin kuvvetli olduğuna işaret etmektedir.⁵⁹

Âyetleri tasavvufî yorumlarla ele alanların üzerinde durduğu nokta ise Hz. Musa'nın zâhir ilmini, Hızır'ın ise bâtın ilmini temsil etmesidir. Dolayısıyla bu iki ilmin bir araya gelmesini iki denizin birleşmesi biçiminde yorumlamaktadırlar. Bu olayı, ruhla cismin birleşmesi biçiminde izaha çalışanlar da vardır.⁶⁰

4. NİL NEHRİ VE MISIR MEDENİYETİNİN GELİŞİMİ

⁵⁴ Karaman, H., Çağrı, M., Dönmez, İ.K., Gümüş, S. (2012). a.g.e., s. 570-571.

⁵⁵ Kırcı, C. (2003). Mecmau'l-bahreyn. İçinde Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (C. 28, ss. 256). Türkiye Diyanet Vakfı.

⁵⁶ el-İsfahanî, a.g.e., s. 1487.

⁵⁷ Kehf Suresi, 18/60.

⁵⁸ İbn Kesîr, a.g.e., C. 10, s. 5021.

⁵⁹ Kırcı, a.g.e., s. 256.

⁶⁰ Kırcı, a.g.e., C. 28, s. 256.

Tarihî kaynaklar, Mısır'ın MÖ 4500 yıllık bir geçmişinden söz etmekte ve dönemlere ayırarak incelemektedirler. Bu süre zarfında istikrarlı ve istikrarsız dönemlerden geçilmiştir. Mısır medeniyetini oluşturanlar; firavun başkanlığındaki yönetici sınıf, içlerinde yazıcıların da yer aldığı güçlü bürokrasi, esnaf ve sanatkârlar, dinî kurumlar, ziraî faaliyetleri yürüten köylüler, ülkeyi dış tehlikelere karşı koruyan askerlerdir.⁶¹

Nil, Mısır'ın alinyazısıdır. Hz. Yusuf'un yedi kıtlık yılı için hazırladığı erzak, Nil havzasından elde edilmiştir. Hz. Musa'yı sandık içerisinde firavun sarayına taşıyan Nil'dir. Nil, Mısır'ın kaderidir. Bu anlamda Mısır demek, Nil demektir.

Habeşistan'dan doğan Mavi Nil ile Uganda ve Sudan topraklarından doğan Beyaz Nil, Sudan toprakları üzerinde birleşip güçlendikten sonra güneyden kuzeye 1000 km boyunca kurak Mısır topraklarını sulayarak Akdeniz'e dökülür. Kaynağında aldığı muson yağmurlarıyla her yılın belirli mevsimlerinde Nil vahasında taşkınlar meydana gelir. Bu taşkınlar hem verimli alüvyonları taşır hem de arazinin yapısında değişikliklere sebep olur. Nil'i kontrol etmek, aslında Mısır'ı kontrol etmek demektir. Eski çağlarda bir medeniyetin oluşması için gerekli üç şeyden söz edilmektedir. Bunlar verimli topraklar, su ve insan gücü. Bunların üçü de Nil vahasında mevcuttur. Her yıl taşkınlarla su altında kalan arazinin yeniden tespiti astronomi, matematik, geometri, haritacılık ve kadastro biliminin; piramit ve tapınakların inşası taş işçiliğinin, mühendisliğin; hastalıklarla uğraşma ve mumyalama tıbbın; ihtiyaç duyulan eşyanın nakli gemiciliğin, tapınak ve piramitlerin etrafına heykellerin yapımı sanatın gelişimini sağlamıştır. Mısır'ın ve Mısır medeniyetinin can damarı Nil nehridir. Çöller ortasında oluşan bu vahanın etrafındaki arazilerin ekilip biçilmesi, sulanması hep Nil sayesinde mümkün olmaktadır. Yeni ekim alanları elde etmek için Mısırlılar, çok eski çağlardan itibaren su kanalları yapmaya başlamışlar. Bu sayede hem tarım ve ekonomiyi canlı tutmuşlar hem de Nil nehrini kontrol altına alma çabası içerisinde olmuşlardır.

Mısır'da suya erişimin mümkün olduğu vahalarda nüfus yoğunluğu artmaktadır. Bu sebeple nüfusu yoğun olan yerlerden birisi de Nil'in Akdeniz'e dökülürken oluşturduğu Delta bölgesidir. Yine Kahire'nin güneybatısına 100 km mesafede bulunan Feyyum bölgesi de ortasında Birket Karun gölünün yer aldığı çöküntü havzasıdır. Eski Krallık döneminde bu gölün bazı kısımlarının kurutulması tarıma elverişli arazilerin genişletildiği bilinir. Vahanın sulama ihtiyacını karşılamak üzere Nil'in kollarından

⁶¹ Hanedanlar Öncesi ve Tarih Öncesi Dönem MÖ 3000'e kadar, Erken Dönem (2900-2620), Eski Krallık (MÖ 2620-2100), Birinci Ara Dönem (MÖ 2100-2040), Orta Krallık (MÖ 2040-1650), İkinci Ara Dönem ve Hiksoslar Dönemi (MÖ 1650-1551), Yeni Krallık (MÖ 1551-1070), Üçüncü Ara Dönem (MÖ 1070-711), Geç Hanedanlık Dönemi (MÖ 711-332), Büyük İskender Dönemi (Ptolemaios Hanedanı) (MÖ 332-30), Roma ve Doğu Roma Dönemi (MÖ 30-MS 641) isimleriyle dönemlere ayırmaktadırlar. Bkz. İplikçioğlu, B. (1990). *Eski çağ tarihinin ana hatları* (s. 108). Marmara Üniversitesi Yayınları.

biri üzerinde sulama kanalları oluşturulmuştur.⁶² Bu vahaya Hz. Yusuf döneminde Şedit adıyla bir şehir kurulduğunu da kaynaklar bildirmektedir.⁶³

4.1. Süveyş Kanalı

Eski çağlardan beri vahadaki verimli arazileri Nil nehri üzerinde oluşturdukları kanallarla sulayan Mısırlılar ulaşımı rahatlatmak için Akdeniz'i, Süveyş Körfezi'yle Kızıldeniz'e bağlama planları yapmaya başlamışlar. Bu amaçla II. Ramses zamanında Süveyş Körfezi'nin kuzey ucundan Küçük Acıgöl, Büyük Acıgöl ve Timsah Gölü vasıtasıyla Akdeniz'de Port Said Limanı'na ulaşan bir kanal açılmıştır. Zamanla kum fırtınalarıyla kapandıysa da MÖ VI. yüzyılda yeniden kullanılmaya başlanmıştır. Ptolemaios Hanedanı döneminde Roma İmparatoru Hadrianus'un (MS 17-138) emriyle tekrar faaliyete geçirilmiştir. Yılmaz Öztuna da "Süveyş Kanalı zaten firavunlar tarafından açılmış, ancak IX. asrın başlarında kumla tıkanmış, binlerce yıl kullanılmış bir su yolu idi."⁶⁴ biçiminde bu kanalın varlığına işaret etmektedir. Mısır, Müslümanların yönetimine geçtiğinde Hz. Ömer'in Mısır valisi Amr b. Âs (642-648) tarafından onarılarak VIII. yüzyıla kadar kullanılmıştır.⁶⁵ Osmanlı Devleti, II. Selim döneminde Mısır Beylerbeyine 1568 yılında gönderdiği bir fermanla Akdeniz'den Kızıldeniz'e bir çıkış temin edilmesini istemiştir.⁶⁶

Bugünkü Süveyş Kanalı'nı yapmak üzere 15 Aralık 1858 tarihinde Süveyş Kanal Şirketi kurulmuş, 25 Nisan 1859 tarihinde kazma işlemine başlanmıştır. Öncelikle işçilere su ve malzeme tedariki için Bulak'tan İsmailiyye'ye, oradan kuzeyde Akdeniz'e ve güneyde Körfezin ucuna uzanan 6 m derinlikte bir servis su yolu kazılarak Nil'den Akdeniz'e ve Körfeze uzanan tatlı su kanalı da açılmış bulunuyordu. Süveyş Kanalı, 11 yıllık kazı çalışması sonunda 16 Kasım 1869 tarihinde hizmete açılmıştır.⁶⁷ Sonraki yıllarda zaman zaman genişletme ve derinleştirme çalışmaları yapılarak günümüze kadar gelmiştir.

5. MECMAU'L-BAHREYN NERESİDİR?

Hz. Musa ve Mısır tarihiyle ilgili bilgileri aktardıktan sonra Kur'ân-ı Kerim'de bahsedilen Mecmau'l-bayreyn'in yeri ile ilgili açıklamamıza geçebiliriz. Hz. Musa ile âyette "kullarımızdan bir kul" diye ifade olunan Hızır arasında gerçekleştiği rivayet edi-

⁶² Konyar, a.g.e., s. 137.

⁶³ Es-Seyyid, S. M. (1995). Feyyum. İçinde *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 12, ss. 54-515). Türkiye Diyanet Vakfı.

⁶⁴ Öztuna, Y. (1994). *Büyük osmanlı tarihi* (C. 7, ss. 396). Ötüken Neşriyat,

⁶⁵ Önkal, A. (1991). Amr b. Âs. İçinde *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 3, s. 79-81). Türkiye Diyanet Vakfı.

⁶⁶ Bilge, M. L. (2010). Süveyş. İçinde *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 38, ss. 186-187). Türkiye Diyanet Vakfı.

⁶⁷ Bilge, a.g.e., C. 38, s. 186-187.

len hadise, Kehf suresinde bildirilmektedir. “*Hani Mûsâ, beraberindeki gence şöyle demişti: İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar durmayacağım, ya da uzun zaman gideceğim.*”⁶⁸ Hadise, Hz. Musa'nın başından geçtiğine göre “iki denizin birleştiği yer”in bu dönemde mevcut olması gerekir. Yukarıda işaret edilen tarihî kayıtlara baktığımızda Hz. Musa, büyük ihtimalle II. Ramses (1279-1213) döneminde firavunun sarayında idi. Kızıldeniz'i Akdeniz'e bağlayan kanal da onun döneminde yapılmıştır. Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Musa döneminde “iki denizin birleştiği yer”den söz etmektedir. Ancak bu âyetler Hz. Muhammed'e vahyolunduğu için o dönemde de bu iki denizi birleştiren kanalın mevcut olması gerekir. Zaman zaman bu kanal tamir edildiğine göre Peygamberimiz zamanında da Mecmau'l-bayreyn (iki denizin birleşmesi) söz konusuydu. Bir başka husus da bu olaya işaret eden ilk âyet 18. surenin 60. âyetidir. 1860 tarihi ise bugünkü Süveyş Kanalı'nın kazılmaya başlandığı ilk yıllardır. “Bahr” kelimesini sözlük anlamından hareketle “göl” manasına alanlar varsa da bu kanal Akdeniz'den Süveyş Körfezi'ne uzanırken Manzala Gölü, Timsah Gölü, Büyük Acıgöl, Küçük Acıgöl gibi gölleri de birleştirmektedir.

Hz. Musa, İsrailoğullarıyla beraber Mısır'dan ayrıldıktan sonra denizin yarılması mucizesi bir ihtimalle Akabe Körfezi'nde gerçekleşti ve İsrailoğullarını bu körfezin doğu taraflarına yerleştirdi. Yanındaki gençle birlikte Hızır diye bilinen şahısla görüşmeye bugünkü kanal bölgesine gittiler ve kanalın geçtiği güzergahtaki bir yerde buluştular.

6. NETİCE

Türk edebiyatında şairlerimiz tarafından genellikle tasavvufî anlamda kullanılan Mecmau'l-bahreyn ifadesine müfessirler de farklı açılardan yaklaşmaktadırlar. Bazı müfessirler mekân olarak alırken, kelimelerin sözlük anlamlarından hareketle farklı yerlere işaret edilmektedir. İki ayrı denizi birleştiren doğal boğazları, durgun su saydıkları gölleri, ya da iki ırmağın birleştiği yerleri işaret edenler olmuştur. Hz. Musa'nın yaşadığı yere yakın mekânlar üzerinde durup iki körfezin birbirinden ayrıldığı Kızıldeniz'i işaret edenler de bulunmaktadır. “Hukuben” kelimesinden hareketle uzak mekânlara, “bahreyn” kelimesinden hareketle Bahreyn adasına işaret edenler de olmuştur.

Biz çalışmamızda “iki denizin birleştiği yer” ifadesinin Hz. Musa dönemi için de Hz. Peygamberimiz dönemi için de ve bugün biz Müslümanlar için de geçerli olması gerektiği hususu üzerinde duruyoruz. Edebiyatımızdaki ve tefsirlerimizdeki mecazi yorumlamaları göz ardı etmeksizin Kur'ân-ı Kerîm'in bildirdiği Mecmau'l-bahreyn'in bir mekân olduğunu ve Akdeniz'le Süveyş Körfezi'ni birleştiren Süveyş Kanalı bölgesine işaret ettiğini düşünüyoruz.

⁶⁸ Kehf Suresi, 18/60.

KAYNAKÇA

- Ayan, H. (1990). *Nesimi divanı* (G. 384/13, s. 313.). Akçağ Yayınları.
- Ayverdi, İ. (2005). *Misalli büyük türkçe sözlük*. Kubbealtı Yayınları.
- Bilge, M. L. (2010). Süveyş. İçinde *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (C. 38, ss. 186-187). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Ceylan, Ö. (2007). *Tasavvufi şiir şerhleri* (3. baskı). Kapı Yayınları.
- Dönmez Parlak, B. (2006). *Eğirdirli şeyhi Mehmed efendi divanı* (K. 12/24, s. 133.) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ediz, C. (1984). 3000 yıllık mucize. *Gerçeğe doğru*. www.gizlimliler.tr.gg. (Erişim Tarihi: 01.07.2021)
- el-İsfahanî, R. (2012). *Müfredât* (3. baskı). (Hazırlayan: Yusuf Türker). Pınar Yayınları.
- Es-Seyyid, S. M. (1995). Feyyum. İçinde *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 12, ss. 514-515). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Harman, Ö. F. (1996). Firavun. İçinde *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 13, ss. 118-121) Türkiye Diyanet Vakfı.
- Harman, Ö. F. (2006). Musa. İçinde *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 31, ss. 207-213). Türkiye Diyanet Vakfı.
- İbn Kesîr. (1990). *Hadislerle Kur'ân-ı Kerîm tefsîri*, (Çev: B. Karlığa ve B. Çetiner). Çağrı Yayınları.
- İplikçioğlu, B. (1990). *Eski çağ tarihinin ana hatları*. Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Karaman, H., Çağrı, M., Dönmez, İ.K. ve Gümüş, S. (2012). *Kur'ân yolu Türkçe meâl ve tefsir*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kılıç, F., *Aşık Çelebi Divanı*, K. 1/17, s. 13. www.kulturturizm.gov.tr (Erişim Tarihi: 30.05.2021)
- Kırca, C. (2003). Mecmau'l-bahreyn. İçinde *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 28, ss. 256). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Konyar, E. (Tarihsiz). *Mısır tarihi*. Tarih Lisans Programı. İstanbul Üniversitesi Tarih Ders Notları. www.auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/tarih_AO. (Erişim Tarihi: 30.05.2021)
- Önkal, A. (1991). Amr b. Âs. İçinde *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 3, ss. 79-81). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Öztuna, Y. (1994). *Büyük Osmanlı tarihi* (10 cilt). Ötüken Neşriyat.
- Özyıldırım, A. E. (1995). *Hamdullah Hamdi divanı'nın tenkitli metni*. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (G. 93/2, s. 45). www.kulturturizm.gov.tr (Erişim Tarihi: 02.06.2021)

Saraç, M.A.Y. Emri Divanı (G. 491/3, s. 59). www.kulturturizm.gov.tr (Erişim Tarihi: 05.06.2021)

Uludağ, S. (2005). *Tasavvuf terimleri sözlüğü*. Kabalıcı Yayıncılık.

Yazır, E. M. H. (2011). *Hak dini kur'an dili*. (Sadeleştiren: İ. Karaçam vd.). Zehreveyn.

Yıldırım, C. (1987). *İlmin ışığında asrın kur'an tefsiri (Cilt 7)*. Anadolu Yayınları.

Zemahşeri. (2017). *Keşşâf tefsiri*. (Ed. M. Sülün). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.

